This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

24162 d 30

ADVOKÁT
JUDR. BOHUMÍR SCHMOEGER
CHRUDIM.
Telefon č. 40. — Pošt. spoř. 83.003.

4160

0451903

M. VIKTORINA ZE VŠEHRD

O PRÁVÍCH ZEMĚ ČESKÉ

KNIHY DEVATERY.

M. VIKTORINA ZE VŠEHRD

O PRÁVÍCH ZEMĚ ČESKÉ

KNIHY DEVATERY.

VYDÁNÍ NOVÉ,

KTERÉŽ UPRAVIL A PŘÍDAVKY OPATŘIL

Dr. HERMENEGILD JIREČEK.

V PRAZE.
NÁKLADEM SPOLKU ČESKÝCH PRÁVNÍKŮ „VŠEHRD“.
1874.

Dr Dědek Nápravy Všehrdova „Právník“ 1918.

J. Čelakovský „Právník“ 1901 str. 693
(kde i bibliografie)

Brandl Stč. řízení soudní (Právník VIII.)

Nálezové právo zemských „Právník“ 1861)

Rybička České rčení a přísloví právní
„Právník“ 1861 str. 113 násl.
1862 " 40 "

Hořička V. K. ze Všehrd, ibidem str 141

Hanel O létech po slovanského „Právník“
1870 str 152

" O poručenství Právník 1869 str 513

Jenk Moderní zásady v starém pr. českém
Právník 1907 (24)

Jireček Právní řeč Právník 1878

BODLEIAN
P
5 DEC 1977
LIBRARY

Tiskem dra. Edvarda Grégra v Praze 1874.

Mr. VIKTORIN ZE VŠEHRD
A
DÍLO JEHO.

I.

Mistr Viktorin ze Všehrd, jehožto klassické dílo o Právích země české obecenstvu v nové úpravě tuto podáváme, rodem byl z královského města Chrudimě, a to z rodičů sousedských, utrakvistických, nezemanských, kteří dosti byli majetní, aby synovi důkladné zjednali vzdělání.

Otec Viktorinův slul Janúšek (mrtev již okolo r. 1483), matka Barbora († 1492). Bratra měl, a to staršího, Václava, r. 1492 již zesnulého, po němž zůstala dcera Kateřina, později provdaná Severinová v Praze.

Studia svá konal Viktorin, jenž podlé podobnosti narozen v letech mezi 1450 a 1460tým, na vysokém učení Pražském, v týž čas, co synové katolické šlechty české na učení byli v Bononii, jako pan Bohuslav Hasišteinský z Lobkovic a Petr z Rožmberka.

Paměti universitní zachovaly zprávu dosti úplnou o Viktorinově postupu a činnosti akademické. Na fakultě artistské studoval asi od r. 1477. Zkoušku bakalářskou podstoupil 26. Februaru 1479 za děkana Mr. Václava Pražského a zkoušečův Mr. Šimona z Chrudimě, Mr. Václava z Pacova, Mr. Václava z Třepska a Mr. Vavřince z Rokycan. Spolu s ním zkoušeni byli Benedikt z Žebráka, Vavřinec z Krasonic (slavný potom mezi Bratřími), Jan Bílý z Prahy, Jan Černý z Prahy (později lékař a vydavatel prvního českého tištěného herbáře), Jan z Tábora, Duchek z Vyklek, Duchek z Vysokého Mýta, Matěj z Klatova, Jakub z Berouna, Mikuláš z Kamenice a Petr ze Skutče. Mezi těmito soudruhy, podlé výtečnosti zkouškoů dokázané, zaujímal místo páté, po Janu Černém. Na základè zkoušky jemu Mr. Václav z Pacova 2. Aprile t. r. udělil formálně hodnost bakalářskou.

L. 1481 konec měsíce Septembra za děkana Mr. Duchka z Mělníka před kommissí, složenou z Mr. Jakuba z Pacova, Mr. Šimona z Chrudimě, Mr. Řehoře z Prahy a Mr. Vavřince z Rokycan podrobil se zkoušce o licentiát. Vácslav z Nového Města Pražského, Jan z Blovic a Martin z Přišimas byli jeho při tom soudruhové, mezi nimiž dle úspěchu položen na místě třetím, po Janovi z Blovic. Na počátku školního roku za děkana již Mr. Martina z Počátek 9. Oktobru t. r. uděleno mu licentiátství.

Dne 30. Januaru 1483 den sv. Jana Zlatoústého dosáhl mistrství svobodných umění spolu s Janem z Blovic. Dělo se to, jak děkan Mr. Vácslav z Pacova zapsal, s „slávou ohromnou“ (ingenti cum gloria). Hned potom začali obá čísti na universitě.

Dne 17. Septembru 1484 Mr. Viktorin spolu s Mr. Vácslavem z Pacova, Mr. Vavřincem z Rokycan i Mr. Janem z Blovic připojen k děkanovi Mr. Matěji z Brnen co zkoušeč kandidátův o bakalářství, a před sv. Havlem t. r. sám vyvolen k děkanství fakulty filosofické.

Jako děkan zápisky své do kněh památních obmezil na to, co se na fakultě samé dálo. Události městské a zemské pustil mimo sebe, poněvadž prý to nálezem obecným bylo zakázáno. Zákaz ten (decretum publicum) vydán byl nepochybně od raddy staroměstské, aby se v bouřlivých dobách tehdejších překazilo štvání jeden̆ch proti druhým, ačkoli těžko pochopiti, jak mohl vztahován býti i na úřední zápisy universitní. Na učení samém nic jiného se nepřihodilo než zkoušky. Mezi těmi, jež tehdá povýšeni byli na bakalářství, připomenouti sluší přítele a erbovního strýce Viktorinova, Jana Šlechtu z Blovic. V Januaru 1485 jednalo se o předsevzetí zkoušky mistrské, o čež od fakulty k rektorovi Mr. Pavlovi Žateckému žádat vypraven byl sám Mr. Viktorin spolu s Mr. Řehořem a Mr. Janem Pražákem. Dosáhše svolení rektorova, Mr. Viktorin s Mr. Vácslavem z Třepska, Mr. Janem z Pacova a Mr. Vácslavem z Prahy zkoušeti se jali. Kandidáti byli: Jan z Vlašimě, Matěj z Pelhřimova, Jakub ze Stříbra a Duchek z Č. Brodu. Tu pak mezi zkoušeči nastala velká neshoda o to, jakým pořádem kandidáti mají býti postaveni, zdali podlé pořádku časového, jak byli zkoušeni, anebo podlé dokázaného při zkoušce úspěchu. Posléze druhý tento náhled obdržel vrch. V pondělí po květné neděli pak Mr. Viktorin za mistry promovoval Jakuba ze Stříbra a Duchka z Brodu, kdežto druhým dvěma promotorem byl Mr. Vácslav z Pacova.

Na universitě slul Mr. Victorinus Cornelius Chrudimensis nebo Chrudensis.

Co mistr vzal ovšem stálý svůj pobyt v Praze. Pojal tam s sebou i máteř svou ovdovělou, s níž se byl 1483 okolo Nanebevstoupení Páně spolčil jměním.

Okolo r. 1487 nalezáme Viktorina, zanechavšího povolání professorské, úředníkem při soudu zemském. Vímeť, že r. 1488 byl již starostou komorničím a ingrossatorem desk zemských. Téhož roku koupil sobě dům v Praze na Starém Městě, proti kůru sv. Haštalského chrámu, někdy Henrichův z Plavna, z rukou souseda Vácslava, za 104 k. gr. č.

Toho času duchové šlechetní v Čechách velikou horoucností zalíbili sobě literaturu staroklassickou: Jan Šlechta z Blovic, Řehoř Hrubý z Jelení, Dr. Augustin Olomúcký, Jan Pibra z Pibry, náš Viktorin a j. Těm pak všechněm vévodil mladý pan Bohuslav Hasišteinský z Lobkovic. Bohuslavovým obdivovatelem i stoupencem nikdo nebyl horoucnějším nad mistra Viktorina, ku kterémuž také Bohuslav pojal přátelství nad jiné vřelejší. Blahé obcování mezi oběma mladými učenci, z nichž jeden byl chovanec učení vlaského, tuhý katolík, druhý chovanec učení Pražského, věrný utrakvista, po kolik let trvalo beze všeho zakalení: Na poli staroklassického písemnictva shledali se obá vzácní duchové, jež velebil již souvěk, což zajisté řídko se stává. Psánoť o nich veršem nepochybně od dra. Augustina Olomúckého složeným:

Prima Bohuslaus, Cornelius altera lux est;
Sidera nos alii, sed sine luce sumus.*)

Na samém závěrku r. 1489, dne 31. Dec., Bohuslav satyru

---

*) Světlo u nás první Bohuslav a druhé to je Kornel;
Hvězdy také jsme druzí, nám ale světlo chybí.

svou na Čechy připsal Viktorinovi, jehož nazývá „přemilým přítelem svým, prahnoucím po vědě a umění“. Odpověděl Viktorin hned v Januaru 1490 z vlastního domu, převeliké chvály dávaje Bohuslavovi, tak že řekl o něm Bohuslav ke příteli Pibrovi, aby „Viktorin jako ve všem jiném životě jest skromný, byl budoucně také i ve chvalách jeho, Bohuslavových.“

S jara r. 1490 vydal se Bohuslav na daleké cesty zámorské, do Asie a Afriky, až po půldruhém létě v Augustu měsíci r. 1491 vrátil se do Benátek, odkudž nemeškal Viktorinovi vzkázání učiniti (19. Aug.) Když pak do Čech na zámek Blšanský se vrátil, poslal mu Všehrd, nemoha osobně na ten čas k němu zavítati, list s jara r. 1492, plný horoucného obdivování.

Za své nepřítomnosti vyvolen jest Bohuslav od kapitoly Olomúcké za biskupa. Viktorina vyvolení toto tak zajalo, že i sám se své strany, seč byl, nápomocen býti chtěl šťastnému zdaru té volby; i ujímal se Bohuslava u samého hejtmana zemského, pana Ctibora Tovačovského z Cimburka, kterýž také, ač byl s Viktorinem přísný pod-obojí, volbě Bohuslavově skutečně přál. To vše dálo se konec roku 1492.

Toho času zemřel v Chrudimi Viktorinův starší bratr Vácslav. I přijal Viktorin dceru jeho, neteř svou, Kateřinu, i s jměním jejím 206 k. gr. č. v poručenství, zaručiv se raddě Chrudimské třemi sousedy. Spolu poručil vymáhání dluhův, kteréž dle spolčení připadly naň po paní máteři, sousedovi Chrudimskému, Rosovi Starému, ze jména dluh za dům a za voly druhdy prodané.

Již r. 1492 nazývá Bohuslav mistra Viktorina „Wssehrdium“, z čehož jde, že Viktorinovi erb a titul „ze Všehrd“ dán jest ne teprvé r. 1495, jakž se posud za to mělo. „Ze Všehrd“ psali se toho času Vlčíhrdlové, majíce v erbu vlčí hlavu v poli červeném. I přidružen jest k nim dle obyčeje toho věku mistr Viktorin spolu s mistrem Janem Šlechtou z Blovic.

S jara r. 1493 propůjčen jest Viktorinovi důležitý úřad místopísařský při dskách zemských. Zajímavý úkaz při tom byl, že obsazení toho místa celý rok se prodlilo; neboť předchůdce Viktorinův, Ondřej či Ondráček z Těšínova, ssazen jest pro urážku úřadu hned s jara r. 1492, a jmenování Viktorinovo stalo se teprvé na jaře r. 1493.

Jmenování toto bylo Viktorinovi pohnutkou, aby dům svůj na Starém Městě prodal a zakoupil se na Újezdě, při Menším Městě Pražském, kdež toho času bez pochyby sídlel úřad desk zemských. Za dům Staroměstský ztržil 90 kop gr. č. Ostatně není nepodobné, že Viktorin toho času se oženil a že dům na Újezdě patřil manželce jeho, Apolleně z Dříní, dceři někdy starosty komorničího, Martina z Dříní.

Z těch dob pochodí tuším onen epigramm Bohuslava z Lobkovic na oslavu Viktorinovu psaný, jenž zní:

Floruit eloquium quondam Demosthenis alti,
  Gloria Cecropiæ qui fuit una togæ.
Hanc sibi præripuit laudem titulosque Latinus
  Tullius, et patrios detulit usque lares.
Te duce in Arctoas venit facundia gentes,
  O decus, o nostri splendor honosque soli!
Scilicet Aonides, Heliconis fonte relicto,
  Albim Pieriis præposuere jugis,
Bacchantesque viros Bacchus; populumque comatum
  Auratis adiit pulcher Apollo comis.
Nec minus Andini quam vatis carmine, Graios,
  Victorine, tuo vincimus ingenio.*)

Avšak přátelství mezi Bohuslavem a Viktorinem, kteréž jak se zdálo, bylo nerozlučné, náhlý konec vzalo, a to příčinou náboženství. Bohuslav, věrný a horlivý katolík, netajil radost svou, že se státi mělo narovnání mezi stranou českou pod-obojí a stolcem papežským, k čemuž podnět jeden ze samé Prahy vycházel. I napsal několiko veršů k papeži (In summum ponti-

---

*) Výmluvnost květná vznešenou Demosthenu někdy
  a spolu vlasti jeho získala slávu a čest.
Slávu takou odňal mu latinský Cicero, ješto
  Národní jako bůh ctěn byl a oslavován.
Tvým vedením do krajin krasořečnost přišla severních,
  Vlasti naší vznešená osvěto, peycho a čest!
Aonské děvy již zanechavše vrchol Helikona,
  Pierským Polabí předložily pramenům.
Bach k bujarým připojil se mužům; k dlouhovlasému
  Národu krásovlasí sám již Apollo přišel.
Andeského zpěvem, ano Grajské věštce neméně,
  Viktorine, nyní tvým jsme přemohli duchem.

ficem: Coelorum pelagique sator etc.) a poslal je s listem plným nadšení dne 10. Oct. 1493 Janovi z Domaslavě, t. č. menšímu písaři desk zemských, věrnému přivrženci svému.

Zatím verše „In summum pontificem“ tolik pobouřily mysl Viktorinovu, že proti nim složil trpkou satyru na papeže a na stolec římský: Qui coelum terramque Deus etc.

Písař Jan z Domaslavě nemeškal i poslal verše Viktorinovy ihned panu Bohuslavovi.

Přátelství obou učenců přetrženo tím naprosto, tak že žádného smíření více nebylo. Dne 2. Januaru 1494 píše Bohuslav z Blšan obšírné psaní Janovi z Domaslavě, kdež verše Viktorinovy přímo nazývá „blasphemias cujusdam in ecclesiam Dei ore sacrilego debacchantis.“ Bohuslav v rozhorčenosti své nic nešetřil přítele protivníkem učiněného, i vytýkal mu až i chyby rodinného života, řka, že „Is profecto, qui inter scorta meretriculasque a pueritia versatur, in cujus domo pellices una cum matre familias degunt, qui adeo mulierculis afficitur, ut inter eas philosophari quoque pulchrum putet, is libidinem ecclesiæ exprobrat!“ Zachoval se zde Bohuslav k Viktorinovi jako k pánu Tovačovskému z Cimburka: Koho dříve chvalami zasypával, toho nyní haněl nemírně, a komu prvé skromnost upřímo vytýkal, toho nyní pohaněl pro život prý nekázaný!

Viktorinovi ovšem nebylo lhostejné, aby přátelství tak věrné pojednou se přetrhlo; i psal Bohuslavovi opět a opět, dokládaje, že není sám původem oněch veršů proti papeži, ač jeho rukou byly psány. Ale marně. Konečně obá vyřkli, že jim jest jedno, co který myslí o druhém. Nepřestal nicméně Všehrd slaviti i na dále věhlas Bohuslava, jakž svědčí zlomek listu jeho k Řehoři Hrubému z Jelení.

Sám Všehrd kromě právnictví rád se zanášel čtením i psáním obsahu náboženského, jakž toho důvody jsou překlady náboženských traktátů sv. Jana Zlatoústého a sv. Cypriana.

Roku 1495 přistoupil ke skládání velikého díla svého „O práviech země české“, ku kterémuž po mnohá léta, celý ten čas nepochybně co byl úředníkem při dskách zemských, z desk samých i ze starých spisů o zemském právu material sbíral.

R. 1494—95 zdělal Všehrd překlad knížky sv. Jana Zlatoústého „O napravení padlého“; věnuje dílko toto faráři Jírovi datoval přípis „ex aula reginæ“, což blíže vysvětliti neumíme, anoť o Králové Dvoře mysliti nelze, nebť Dvůr Králové slul „Curia Reginæ,“ nikoliv „Aula“.

Zatím sláva, kterouž současníci velebili Všehrda, všelijak proti němu budila i nepřízeň tajnou, až i zjevné protivenství, a to v úřadě samém, jejž mistr náš zastával.

Víme, že při úřadě desk zemských seděli toho času dvá obdivovatelé Bohuslava Hasišteinského, menší písař Jan z Domaslavě a starosta komorničí Jan Pibra z Pibry (Pibreus). Již v knihách druhých spisu svého r. 1495 skládaných touží pisatel, že „v této zemi žalobníci a znášeči súkromní přieliš jsú se tohoto času zvelebili a mnozí že je rádi slyšie!“ — Avšak nebezpečnější byla nenáchylnost vyšších úředníkův zemských, kteří z příčin posud nevysvětlených na Všehrda sočiti začali, až se jim i podařilo, zbaviti ho úřadu místopísařského. Není nepodobné, že vysokému panstvu, tehdá všemohoucímu, k němuž i vyšší úředníci zemští patřili, nebezpečná se viděla známost práv, kterou si Všehrd pilným čtením desk nad jiné byl zjednal; nebezpečná proto, že právě toho času výhradným vplyvem panstva připravováno jest „Zřízení zemské.“ Také již r. 1492 stěžoval si Všehrd na vysoké úředníky zemské, že na vzdělance staroklassické hledí s opovržením, říkajíce o nich, že „mluví ze knih“ a že jsou „mudrci latiníci.“ Lépe prý bez mála těm se vede, kteří ničemu se nenaučili. „Ničemu se nenaučiti, skoro jest prý užitečnější a chvalnější, než mnoho na učení pobývati!“ Tak píše Bohuslavovi.

Krále Vladislava po šest let v zemi nebylo; zavítal do Čech teprvé konec Februaru 1497. Praha přivítala ho dne 27. Febr., a již 13. Marcia propuštěn Všehrd z úřadu místopísařského dekretem královským téhož dne daným. Poslední výpisy z desk zemských ke dskám dvorským dány jsou od Všehrda dne 11. Martia, první pak zápis do velikých desk trhových, jenž pochodí od následníka Všehrdova, Vácslava z Březnice (jinak Vácslava Hyndráka z Habrové), dán jest pod sign. A. 2. dne 15. Martia. Nejvyšší úředníci zemští, pan Jindřich ze Hradce komorník, a pan Půta Švihovský z Risemberka sudí, dávali Všehrdovi před králem vinu, že se dopustil té všetečnosti a že starou formuli při zapisování do desk: „N. přiznal se před úředníky Pražskými“ proměnil ve slova: „N. přiznal se před pány úředníky...“ Avšak Všehrd sám praví v díle svém VIII. 11, že mu jinou vinu dáváno, totiž že korrigoval dsky. „Kterúžto věc i spravedlivú i potřebnú i dobrú někteří, tolikéž dskám jako latině rozumějíce, jsú mně ve zlú obrátiti chtěli, že jsem čtvery dsky Ondřejovy z práva a z povinnosti opravil, a mne zle proti právu i bez slyšenie doma odsuzujíce, ale nemohli jsú; neb dobrého člověka bóh, štěstie a jeho spravedlnost vždycky vysvobozuje.“ — Velmi jest podobné, že ona výtka o proměnění formule neměla podstaty; však-tě Všehrd dobře znal přísnost nejvyšších úředníkův proti nižším a nad to sám byl přílišný ctitel starého práva a starých nepromĕnných zvyklostí, aby byl té proměny o své újmě se dopustil. Nikde také není stopy, že by jí byl žádostiv; píšeť zajisté obšírně o té formuli VIII. 14., ale jiného nenavrhuje, než aby psáno bylo prostě: „Přiznal se před úředníky zemskými“, nikoli před „Pražskými“.

Protivníkům svým Všehrd ve svém díle hořce se odvetil. V knihách IX. 3. líčí postup proti sobě takto: „Nalezli jsú se dvá, kteříž na nevinného pod přikrytím úřadóv svých beze vší viny viece než mocí sáhše, netoliko jsú jeho neslyšali, netoliko žalobníka nevystavili a súdu žádného neosadili, ani poháněli, ani obsielali; ale jsúce tázáni, aby vinu aspoň jmenovali, proč naň takovú mocí sáhli — té jsú (neb jí v ničemž nikdyž najíti ani smyšlené nemohli) jmenovati a dáti neuměli ani mohli, a proto jsú svú bezpravnost, pokudž najdále mohli a směli, provodili.“ „Ale ne tak jí daleko vésti mohli, jak jsú vésti umienili a jak jsú se uradili a pokud jsú žádali a chtěli, jiného nic za vinu než „nestaneť se křivda!“ nepoloživše, ano se již viec než na silnici a pekelní křivda, bezpravie a moc ani v židech ani v pohanech, ani mezi lotry a na silnici neslýchaná jemu od nich dála.“ — „Co já okázati mohu, pomíjím, abych se sám slovy nemstil; poněvadž psáno jest: „Mně pomsta, a já odplatím!“ (Str. 416.)

Na jiném místě Všehrd o jednom toliko nepříznivci svém mluví: „Jdi nynie a své moci ufaje skládaj úklady o nevinných, páchaj nepravosti proti spravedlivým, čiň moc a bezpravie chudým, a nestyď se za svú neupřiemnú a zlú lest, než ještě se chlub složenými lstmi a úklady, by pak dovedeni nebyli. Jistě

Herodesa nejsi urozenější, ani Faraona bohatější, ani Oga a Seona mocnější! Ba chudáčku nuzný a špatný, poznaj se, co jsi a čím's byl, a co tě čeká, pohleď: Poněvadž těm velikým nenie odpuštěno, věz jistě, že ty nad to šanován nebudeš.“ (Str. 442.)

„Nestaneť se křivda v žádném súdě, a zvlášť před hajtmanem, kterýž bez rady k sobě přidaných nic nedělá (leč by se kdy zapřisáhl, to by bylo jiné), než — „nestaneť se křivda!“

Hejtmanem té doby zemským za nepřítomnosti královy byl pan Petr z Rožmberka.

Vyjda z úřadu Všehrd pilně pracoval o díle svém, až je v prvním sepsání r. 1499 svršil. Jsa hotov, podal a připsal je pánům Kostkům z Postupic, příznivcům svým, nemaje při tom jiného úmyslu než aby pánové dílo jeho dokonale posoudili; on sám jistě nemínil vůbec je vydati až — dle pravidla Horaciova — po devíti letech, jakož se i stalo.

Páni Kostkové, ze jména pan Zdeněk, připomenul Všehrdovi v listu daném 25. Jan. 1502, že Práva Všehrdova r. 1499 přečetl a vrátil; při tom co se mu líbilo že chválil, co zlé se zdálo, že hyzdil, a zvláště že nelíbilo se mu ono „hanění pod podobenstvím.“ I slíbil Všehrd, že to vymaže. (Ostatně dí pan Zdeněk, že nejen Kostkům Všehrd podal opis díla svého, ale i jiným, na čtyřech prý místech.)

Zatím dokonav Knihy devatery v prvním sepsání, přeložil Všehrd Cyprianův list k Donatovi, jenž s předmluvou vydán r. 1501 a věnován panu Zdeňkovi z Postupic, pak téhož Cypriana Výklad na Modlitbu Páně, věnovaný Johance z Šelnberka, rozené Krajířce z Krajku.

R. 1499, zavíraje dílo své, pronesl se Všehrd, že by chtěl psáti podobné dílo o právu obecném římském; avšak není žádné posud stopy, že by k takovému sepsání skutečně byl přikročil. Zdá se, že Zřízení Zemské r. 1500 vůbec vydané odvedlo Všehrda od jiných prací literarních, a že mínil psáti o Zřízení tomto, a to ku prospěchu měst; nebť píše pan Zdeněk z Postupic, „že by(s) nějaké spisy proti svolení aneb Právóm těmto tištěným vydával, ač žádných neviděl jsem.“ Pan Zdeněk varuje Všehrda velmi důtklivě, aby takového předsevzetí zanechal. Není pochybnosti, že Zdeněk výstrahu takovou dal ve prospěchu šlechty,

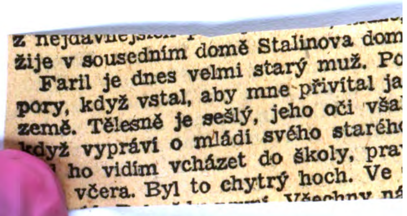

z nejdávnějších
žije v sousedním domě Stalinova dom
žije v sousedním domě Stalinova dom
Faril je dnes velmi starý muž. Po
pory, když vstal, aby mne přivítal ja
země. Tělesně je sešlý, jeho oči vša
když vypráví o mládí svého staréh
ho vidím vcházet do školy, pra
včera. Byl to chytrý hoch. Ve
Všechny ná

△ **Hrob chrudimského rodáka Viktora Kornela ze Všehrd** byl objeven před několika lety při zajišťování kostelíka sv. Jana na Prádle v Praze. Universitní rektor Viktorin Kornel ze Všehrd narodil se v Chrudimi r. 1460 a stal se r. 1484 děkanem fakulty. Zemřel r. 1521 a pochován byl v kostelíku sv. Jana na Prádle.

△ **Cirkus Mráz**

neboť na samém závěrku kěnh třetích praví, „že o placení od desk v jiných, posledních, knihách bude povědieno“; o tomto placení pak psáno jest v knihách osmých. A v IV. 16: „Co se pak a pokud od odhádánie platí, to se najde v posledních knihách, kdež se o jiném od desk placení vypravuje“, a o platech od odhádání nemluví se jinde nežli v knihách osmých v tituli neb hlavě 46. Teprvé po zkončení kněh osmerých odhodlal se ke knihám devátým: O zmatcích.

Četná jsou znamení v I. recensí, po nichž možno ukázati, kterého roku Všehrd jednotlivé knihy skládal.

Knihy první a druhé psány jsou v první polovici roku 1495. Ne před rokem 1492, neboť jednaje o soudu komorním (I. 2), táhne se ke snešení sněmovnímu r. 1492 o soudu tom učiněnému a do desk Památných Q. 18 vloženému (Arch. V. 446). Ne před rokem 1495, neb jednaje o soudu dvorském (I. 3) cituje dsky Památné S. 21, kterážto signatura padá na jaro r. 1495. Že pak citovány jsou v I. 3. dsky Památné S. 21, v II. 19 pak týže dsky S. 11. a S. 19, kterýchž určité datum připadá na rok 1495 a na měs. Mart. (v pátek před sv. Benediktem a v pondělí před sv. Řehořem), není pochyby, že knihy první i druhé skládány jsou teprvé po prvních suchých dnech postních r. 1495; však nejblíže následující signatury desk Památných, totižto T. 14 a T. 15, z téže doby pocházejí t. j. ze dne 16. Mart. (v pondělí před sv. Kedrutú).

Knihy třetí spisovány jsou r. 1495. Pravíť zajisté Všehrd III. 14, že jest „letos nalezeno,“ aby ve při o moc obě strany osobně k soudu stály. Stal se pak ten nález r. 1495 a vložen jest do desk Památných T. 14, kterážto signatura ukazuje na jaro roku 1495.

Knihy čtvrty skládány jsou v druhé polovici r. 1496; neb v ten čas stalo se ono pamětihodné pozdvižení lidu poddanského proti panu Jiřímu Tunklovi starému z Brníčka na statku Zábřezském v Moravě, a „nynie v Čechách, jakož se slyší, v kraji Litoměřickém při sv. Markétě“ proti Adamovi z Drahonic na Ploskovicích. — V těchže knihách čtvrtých dí Všehrd, že jezdíval jest také místopísař na meze s purkrabí Pražským, ale to že se již nedrží, „a já také o ten zisk a dóchod nestojím“; což jest plným dokladem, že píše tyto knihy seděl ještě v úřadě svém místopísařském, (z kteréhož vyšel v polovici měsíce Martia r. 1497.)

Páty knihy skládal Všehrd v zimě r. 1496 a na jaře r. 1497, citujeť v hl. 2. listinu z měs. Oktobra 1496 (v středu před sv. Havlem) a v hl. 32. praví, „že dsky staré dole nejsú“; což zřízeno teprvé nálezem z měs. Mart. 1497. (ZZVlad. 170).

Knihy šesty psal Všehrd, nejsa již v úřadě; neboť ono „nové zóstání“, o kterémž v I. recensí mluví VI. 34., stalo se na sněmu o suchých dnech letničních l. b. 1497; i vloženo jest do desk Hyndrákových, následníka Všehrdova, na samém začátku B. 1. (Arch. V. str. 466—469 a ZZVlad. č. 460).

V knihách sedmých dí Všehrd (VII. 10), že po ten čas žádný nemohl více na zboží svém listem odkázati, nežli jest je sám zápisem svým a dskami šacoval; „ale již se jest nález o tom mezi Marketú z Waldeka a mezi Janem z Sútic stal léta božieho 1497.“ Toť svědčí, že knihy ty psány jsou nepřed rokem 1497.

Knihy osmé skládány jsou po vyjití Všehrdově z úřadu, tedy po 15. Mart. 1497. Pravíť výslovně, že již není místopísařem: „A ty dsky veliké obojí vždycky od staradávna miestopísař v své moci jest sám míval; i já; než potom po mně jinak.“

Knihy deváty psány jsou r. 1498, neboť proměny, o kterých zde Všehrd píše, staly se skoro vesměs v první polovici roku 1497. Sám pak návěští dává, že psal knihy osmé r. 1498, neboť se v IX. 3. (rec. I.) táhne k rozepři své s Janem Třebickým při suchých dnech postních 1498.

Celé dílo v prvním sepsání hotovo bylo r. 1499. Z té doby datován jest opis Wamberský (1499 sabbati Wamberk die Sancti Augustini). Také píše pan Zdeněk z Postupic dne 25. Jan. 1502, že Všehrd půjčil mu knihy ty jednou ku přečtení, když nemocen on — Zdeněk — dlouho ležel, „teď dvě létě budú, a ještě celá Práva nebyla ani svázána“, což jasné podává svědectví, že spis dokonán jest. r. 1499 — ten rok před vyhlášením Zřízení Zemského Vladislavovského.

Dílo Všehrdovo dvakráte jest od skladatele zpracováno, i máme dvé hlavních recensí před rukama. První sepsání dokonáno jest roku 1499, druhé r. 1508. První text připsán jest od składatele pánům z Postupic, s takovým doložením, aby páni dílo toto doma toliko chovali, ne je ven vypouštěli, leda by se jim samým zdálo, i jiným je vůbec vydati, avšak bez škody spisovatelovy. Poněvadž pak od r. 1499 do r. 1508 v pravdě prošlo devět let, můžeme dobře věřiti pisateli, že úmysl jeho byl jest, aby „toto jeho jakéžkoli sepsání“ ne prvé než po devíti letech jakož Horatius radí, mezi lidi vůbec vyšlo.

Přímluvou pana Zdeňka z Postupic pohnut jest Všehrd, aby v díle svém všecko vynechal, co by bylo nebo zdálo se býti „hanění pod podobenstvím.“ Tím se druhé sepsání hlavně liší od prvního. Jiný rozdíl v tom jest, že několiko titulův nově vloženo, jako II. 7, II. 28, III. 10, III. 12, VIII. 10, a že titule namnoze rozmnoženy jsou anebo zase zkráceny. Vůbec také druhý text od prvního pečlivější stylisací se různí.

Druhého sepsání, jež připsáno jest samému králi, skladatel každému již dovolil přepisovati, všem vůbec je vydávaje. Zároveň druhé toto sepsání výrazně prohlásil za jediné pravé a správné, první jakožto nedokonalé odvolávaje, ješto prý nebylo ani opravené aniž ním vydané, než z přepisu a škart toliko přepsané.

cf. str. 46!

Zemské právo české nemá aniž mělo kdy horlivějšího, znalejšího a výmluvnějšího velebitele nad Všehrda. „Bych sto jazykóv měl a tolikéž úst, železný hlas a měděné peřie, nemohl bych ani vymluviti ani vypsati, jaké jsú chvály hodni Čechové staří, zemi českú spravující, kteříž jsú tak spravedlivá, tak dostatečná a tak potřebná sobě i dědicóm svým práva vymyslili!“ (II. 30). „Neb staří kteří jsú práva zemi české nacházeli, nic jsú bez příčiny, nic nadarmo, nic nálichem a štěstím o tom nedělali, než s rozumem všecko, s radú a opatrností viece než lidskú.“ (IV. 19). „Ne jedné, ne dvojie nebo trojie, ale nečíslné, dokonalé a ustavičné chvály jsú hodni staří Čechové, spravedlnosti, práv a obecného zemského dobrého přielišní milovníci, kteříž jsú téměř nad lidský rozum, nad všelikú múdrost lidskú tak spravedlivá, tak dokonalá práva vyhledati, vymysliti, vydati ... i k věčnosti utvrditi chtěli!“ (III. 18.) „Aniž mně o tom často a dlúho přemyšlejícímu jiného co na mysl přicházie, než to, že jsú bohem a duchem svatým práva země české od starých kniežat a Čechóv vyhledána!“ (I. 6.) — Viz také Předmluvu, kdež zvláštní vlastnosti českého práva zemského u porovnání s jinými podrobně vyličují se.

Všehrd skládaje Knihy Devatery, knihami těmito každému vůbec chtěl posloužiti, zlým i dobrým, jakž v Předmluvě i v Zavření praví, zvláště pak chudým a nevinným, vdovám a sirotkům, kteří sobě sami ani obrany ani rady dáti nemohou.

Vzdělavatelnou povahu práva českého dobře Všehrd velebí, řka: „A jest i užitečné i kratochvílné o tom i o jiném při práviech zemských myšlenie, neb netoliko užitku všech a jednoho každého práva zemská slúžie, ale také i rozum ostří i paměť tvrdí těm, ktož o nich často myslie.“ (VII. 30). Toť jest táž formálně vzdělávající povaha, pro kterou podnes velebí se právo starořímské!

Všehrd skládaje dílo své, dobře znal pramen práva zemského v Čechách jediný a pravý, t. j. Nálezy a rozsudky soudu zemského; neb právo toho času žilo bez pravidel napřed uložených v samém vědomí a pocitu právním těch, kteří povoláni byli souditi. „O práviech země české jsem psáti umienil, ne tak jako bych je ustanovovati nebo vynášeti chtěl (viem na koho to slušie), ale vynešená a dávno ustanovená od kniežat a králóv českých a potom od súdcí všie země české po dskách a po náleziech panských na rózno a rozdielně položená, shledati a v hromadu krátce sebrati, má mysl všecka, všecka má práce jest.“ (Předmluva.) — „Kterážto práva ač již ne v knihách a psání zvláštniem společně, ale v obyčeji a v paměti lidské, v náleziech starých a ve dskách rozdielně a poróznu tak dlúho trvají!“ (VI. 18.) — „Toto jest, čehož jsú nynější i předešlí mnohými sněmy, mnohými sjezdy hledali a najíti jsú nemohli, a v prostředku jich bylo, mezi nimi se vrtělo; čehož jsú hledali, ve dskách, v náleziech obecních i zvláštních, bylo zavřeno!“

Že pak nálezové soudu zemského a snešení sněmův zapsány a uloženy byly ve dskách zemských, sbíral Všehrd materiál k dílu svému především z desk těchto, „čteniem desk a nálezóv starých ustavičným“ (Předm.), k čemuž jakožto místopísař samým úřadem byl veden.

I jest přebohatý zdroj tento od Všehrda tak vyvážen, že vše co se soudu a práva zemského dotýče, v díle jeho nalezáme sebráno v jedno. I možno říci, že „Knihy Devatery“ spolu se

„Zřízením Zemským“ Vladislavovským a s rozličnými sbírkami Nálezův zachránily nám ducha práv českých, jichžto tělo, dsky samy, ohněm jsou zničeny!

Dobře ostatně Všehrd rozeznával právo zemské a právo cizí: „Svými se právy v království českém lidé, vlastními a domácími, ne německými, majtburskými nebo jinými cizími a přespolními súdie“. (Předml. Což ovšem toliko na právo zemské, ne městské, se vztahuje, neb právo městské v Čechách z německého práva vzešlo a vyrostlo.) — A v „Zavření“: „Poněvadž jsem tuto viece psal to, což se jest v zemi české zachovávalo za mého úřadu a přede mnú, nežli co jest po všem světě u všech lidí za staradávna držalo a ještě se u některých drží, k tomu zavázán jsa, abych psal, co se v zemi za právo drží a dskami nálezy nebo obyčeji móž provedeno býti, ne to což by nad to k témuž slúžiti mohlo, což se v práviech obecních vypisuje, ale zde přijato nenie.“

Kromě desk a nálezů přihlížel Všehrd ještě i k jiným zdrojům, odkudž vážiti mohl známost práva zemského. „Kdež já z sebe nic — dí v Předmluvě — bez dóvodu světlého psáti nebudu, než všecko což tuto o práviech v těchto knihách spíši, nebo dskami nebo nálezy, starými i novými, obecními neb zvláštními, nebo obyčejem a zvyklostí, kteréž za právo jest, bude móci ukázáno a dovedeno býti.“ — A v závěrečném přípise ku pánům z Postupic: „V kterýchžto knihách nic psáno nenie, což by dskami, nálezy, obyčejem, rozumem neb obecními právy provedeno býti nemohlo.“ — Dále IX. 4: „Ale snad mi toho ne každý uvěří, leč to dskami nebo nálezy okáži, a dobře udělá; má zajisté což píše kto o práviech zemských, všecko nálezy nebo dskami nebo i jinými dóvody okázáno býti.“

O dskách a nálezích zvláště píše Všehrd III. 9: „Ne o tom co se nálichem děje, ale o tom co se z práva dieti a zachovávati má, píši, a což nálezy o tom a na to dávno učiněnými móž okázáno býti.“ — IV. 11.: „A nechci, aby mi kto toho věřil, leč to dskami a nálezy starodávními okáži.“ — IX. 3. „Poněvadž jest příkladem a zkušeniem jistým již ukázáno, také má dskami a nálezem provedeno býti.“

Obyčej a zvyklost, kteráž za právo jest (což nazývá se consuetudo). II. 1. „To ač nikdež psáno nenie, ale zachovávaným obyčejem, ale drženiem starodávniem se provodí.“ (II. 1.) „V obyčej však vešlo jest, že i nejvyšší písař desk zemských kmetem se pohánie.“ (III. 9.) „Za právo se také v zemi české od staradávna drží“ (IV. 11.) „Při othádání z staradávnieho obyčeje za právo se drží.“ (IV. 16.) „Neb jest se to od staradávna zachovávalo.“ (V. 3.) „Já toliko o tom, což se vedlé obyčeje zvyklého děje a z staradávna zachovává, píši, ne proč a z kterých příčin se to děje.“ (V. 6.) — „Žádnému obyvateli země české z starodávnieho zachovánie bez povolenie královského nebo na plném súdu panského spolek nemóž žádným obyčejem ve dsky vjíti.“ (VI. 21.). — „A tak se jest přede mnú i za mne vždycky z obyčeje, kterýž za právo jest, zachovávalo“ (VII. 14).

Rozumem míní Všehrd „zákon přirozený“ neb „přirozenie“: „Ale jest ten ne psaný než přirozený zákon, kterémuž jsmy se nenaučili, nepřijali, nečtli, ale z přirozenie samého jej jsmy zachvátili, v se vpili a na sobě jej vytlačili, k kterémuž nejsmy naučeni než učiněni, ne zpraveni ale narozeni — aby jestliže život náš v které úklady, v moc, v meče nebo lotrovské nebo nepřátelské upadne, každému slušalo zdravie své vysvoboditi“. III. 25. „Vdovám a sirotkóm jsmy všickni z přirozenie i z viery pravé křesťanské obecně zavázáni dobře činiti a jich proti nepravým všem brániti a nikdyž v potřebách je neopúštěti.“ (Předm.) — „Ktož za poručenstvie krále prosí, jednú ze dvojie příčiny k tomu hnut bývá: Z přízně a litosti a že jim přirozená milost hýbe, kterúž jest bóh všem lidem ve všech zákoniech uložil, v přirozeném, v psaném i v zákoně milostivém, kterýž se od přirozeného málo dělí“ V. 39. „A což k sobě kto sám chce přirozeným a najspravedlivějším právem a zákonem, nelze jest než též od sebe jiným učiniti“ VI. 11. „Neb to každý člověk má a povinen jest jinému každému z přirozenie činiti, chce-li za člověka a ne za hovado zóstati, jako: U svého ohně dáti osvietiti, cestu bludíciemu ukázati, střechy a domu svého každému pocestnému přieti, ztrátu nalezenú navrátiti, a též svěřenú věc zase dáti“ atd. VII. 7. — „Z té příčiny u všech lidí rozumu nenakaženého požívajících, i u Turkóv a u jiných pekelníkóv, kteříž boha ani slova jeho neznají, obecné dobré zvláštniemu domáciemu a svému dobrému i všelikým užitkóm vlastním a svým se předkládá.“ VIII. 26. — „Z té příčiny, ktož by poznal, že by naň který takový zmatek měl přijíti, suď se doma sám a vinu svú uznaje, póhonu, súdu, nálezu a otsúzenie nečekaje, jsa napomenut, učiň sám od sebe dosti, jakož za starých a za přirozeného zákona bylo.“ IX. 9.

Obecními právy rozumí Všehrd právo římské, pokud ve středověku ještě bylo platné. IV. 3. „Ale o trhu co se v práviech obecniech a přespolniech široce píše, toho na straně nechaje, k trhu zvláštniemu a v zemi české obyčejnému se navrátím.“ Všehrd, dobuda sobě při deskách důkladné známosti zemského práva českého, v posledním pětiletí XV. věku zanášel se studováním práva obecního; v knihách III. 3 (I. rec.) praví zajisté o právích obecních, že v nich učený není, avšak v závěrečné řeči ku pánům z Postupic již praví, že prodlí-li Pán života jeho, podlé obecních práv o těchto týchž věcech jiné knihy sepíše. Instituce Justinianovy znal dle zmínky v V. 45. Na staré právo římské táhne se Všehrd ne jako na základ nebo pramen práva českého, než jako na příklad, že u Římanů tak bylo, jako III. 23. (O moci), V. 43 (o dskách). Též i o právu církevním neb jak je nazývá „práva kostelnie“, zmínku činí při posuzování zletilosti. V. 45.

Zachováním míní Všehrd, což bychom rozdílně od právního obyčeje nebo právní zvyklosti (consuetudo) nazvali usus praxeos neboli což za pravidlo se vyvinulo při úřadě, bez nálezu nebo snešení. Jsou to ponejvíce jisté formality mající prastarý základ na mnoze ještě symbolický, jako IV. 14 (u zvodu) IV. 15. (při odhádání), VII. 25 (při zájmu). Viz také III. 18 na konci (stará zachovánie), V. 33. (A to se za obyčej ve dsky píše), VIII. 14. (O titulaturách při dskách.)

Jiné ještě doklady béře a dává Všehrd ze starších spisův o právu českém. Znal-tě zajisté následující spisy: Páně Ondřeje z Dubé Výklad na právo zemské (Viz Codex j. b. II. 2.), Řád Práva Zemského (Ordo judicii terræ. Viz týž Codex II. 2.), Officium circa tabulas (Cod. II. 2.), Řád deskový (Codex III. 2. Supplementum), Ordo agendi minoribus terræ judicii officialibus præscriptus (Cod. III. 2), Ordo taxarum: Práva písařská. (Cod. III. 2.) Že by znal byl také knihu Rožmberskou, s podstatou pověditi nelze; též i Majestas Carolina zůstala mu cizí. Spisy tyto starší Všehrd pilně čítal; místy veliké kusy z nich do

viz Právník 1872 str 6 [illegible]

svého díla klade, jako III. 24. Což koli jsme toho našli, ve Vysvětlivkách najde se vytknuto.

Dobře také líčí poměr díla svého ke spisům starším podobným, an dí v „Zavření“, že se „tak společné zprávy o práviech nikdež ještě nenajde, aniž jest kdy od koho v Čechách bylo sepsáno prvé než ode mne; a byla-li jsú jaká práva a spósobové súdóv v zemi české za starých sepsána, smiem říci, že jsú jiného v sobě nic nedržela, než to, což tuto sepsáno jest.“

Také Písmo na nejednom místě za doklad se uvodí; i vidíme ovšem z častých citátů, že Všehrd dobře se vyznal v knize kněh, též jako i ve spisích Svatých Otcův. — „To Písmo: Od kteréhož i řád práva českého sa nedělí“ (IV. 6). — „Spravedlivému žádný zákon, žádné právo (jakož Písmo praví) nenie uloženo, než nepravým“ atd. (IV. 13.) — Šalomún (IX. 2). — Žalmy cituje Všehrd II. 19 a IX. 10, avšak kromě všeho spojení s právy, tak jako i Origina, Gregoria, Firmiana (IX. 10), pak Josefa Flaviovu Kroniku o válce židovské (IX. 10) a Eusebiovu Kroniku křesťanskou (I. 6.)

Také i ke klassikům starověkým často přihlíží, na dotvrzení některého propovědění; tak V. 10 cituje Homera a Plinia v příčině dospělosti porodu, III. 20. Horácia, (fingere qui..) IX. 1 Homera a Luciana (Oratio de calumnia), IX. 2 a IX. 10 Virgilia (O gens infelix . . .), III. 13 Platona s Ciceronem, kteréhož prvního nazývá „všech filosofóv světských hlavu“ a druhého „všech lidí výmluvných co jich kdy prvé bylo, co jich nynie jest neb co jiných potom bude, najvýmluvnějšího“ Plauta V. 45. IX. 2. Onen dobrý Cicero . . . IX. 2. Julius Caesar.

Spisy vlastně české, kterými se Všehrd v díle svém dokládá, zejmena jsou páně Smila z Flašky „Nová Rada“ (V. 18, IX. 1.)

Též i přísloví něco podává Všehrd, ponejvíce ke právu se vztahující. Jiných propovědění pak, na přísloví právní se ponášejících, kteráž jeho samého za původce mají, pěkná jest řada. Obojí sestavili jsme podlé pořádku kněh v Přídavcích: Přísloví a rčení.

III.

Tolik o díle Všehrdově se stanoviska literarního. Vizme již o povaze spisovatelově pokud se nám jeví a ukazuje v díle jeho.

Kdo chce poznati pravní cit, jenž Všehrda ovládal, čti sobě následující výpisky:

„Neb to jest proti právu, aby dvá žalobníky v jedné při proti jednomu mluvila anebo dvá řečníky proti jednomu pohnanému při vedla.“ (II. 17.) — „Též, bude-li proti tobě nález ukázán psaný ve dskách nebo právo psané, ješto by zřetedlně proti tobě stálo; v tom musíš ne k psaní, než k úmyslu a k vóli těch, kto jsú nález nebo právo vynášeli, hleděti; neb se ne vždycky móž psáním neb písmu dosti státi.“ (II. 17.) „A z té každé křivdy, škody, myslí umieněné nebo skutečně dovedené, kteráž by se stala nebo státi měla, móž pohoněno býti; neb mnohé jsú nepravosti, na kterýchž se ne toliko účinek skutečně dokonaný a dovedený pomstú práv popravuje, ale také sám úmysl a sama vóle přísností se práv mstí a káže.“ (III. 21.) — „Což zvláštními nálezy světle vyhraženo nenie, to při právě obecném zóstati má.“ (III. 11.) — A dále: „A ještě by spěšnější konec o své pře lidé brali, kdyby kmetové a súdce zemští — k tomu držáni byli, aby pilně pře slyšeli a déle na súdě sedati a raněje súditi ráčili, stranných a nepóhonných pří, kteréž vedlé práva slyšány býti nemají, mezi póhonné nevkládajíce.“ (Předml.) „A z té příčiny i z jiné otporové by se měli vedlé práva najprvé súditi před jinými všemi póhony.“ (IV. 15.) „Snad by to mělo úředníky opatřeno býti, aby dědice též v tom vedlé práva opatřili jako opatrují vdovu“ etc. (V. 5.) „Než snad by to opatřeno mělo jinak býti, aby dsky k potřebám lidským mohly když koli ohledány býti.“ (V. 32.) „Snad by to úředníky mělo ohledáno a opatřeno býti, aby list obranní dán byl dědici od desk k purkrabí najvyššiemu.“ (V. 32). „Král a páni by to měli nálezem novým proti nové a nikdy prvé neslýchané nepravosti opatřiti.“ (VI. 37). „Na krále a na pány slušie, takové nepravosti nové a přielišné právem dobrým a nálezem novým zastaviti.“ (VII. 3.) „A snad by nic neškodilo, aby v každé suché dni všecky pře“ atd. (VIII. 12.)

Pozorně kdo čte dílo Všehrdovo, překvapen bude šlechetným smýšlením, kteréž se v něm jeví; co humannost nazýváme, nemůže výrazněji jeviti se než jak se to skutkem děje u Všehrda. Pomněme při tom, že dílo psáno na závěrku XV. věku i přisvědčíme, že smýšlení takové jest úkaz právě neobyčejný. Vizme několiko rčení na doklad:

„A slušie děti každému viece než ženu milovati, neb žena téměř každá móž jiného muže mieti, otce jiného děti mieti nemohú, ztratiece prvnieho.“ (V. 20.) „Neb nad tu nepravost mezi všemi nepravostmi větčie a nepravějšie nenie, kdež kto komu dětí a zbožie svého svěří, a ten komuž jest tak svěřeno, pod tím zpósobem v to vkroče, z sirotčích škod sobě užitky své přivodí, a maje jich obrance býti, 'i jest zlodějem statku jich“ a t. d. (V. 33). „Žádný nepřietel a zhúbce tak škodný zemi nenie jako ten, ktož se netoliko o to pokúšie, aby zemské dobré svévolností svú rušil, ale také práva, jimiž země stojí od staradávna, smie kaziti a jim se protiviti, zavázán jsa právóm poddán býti a jich proti svévolným a zlým všem vedlé země hájiti“ a t. d. (VIII. 26.) „Aniž já také ty obrany (práva) pro nepravé lidi spisuji, ale pro dobré, upřímé, spravedlivé, věrné a sprostné; neb bych velmi zle zemi poslúžil, kdybych naučenie zlému, a ne obranu muži dobrému dával; neb ne lotru palici strúži, ale zbrojí a braní muže dobrého opatruji.“ (II. I7). „Neb všem dobrým milejší, užitečnější a příjemnější má býti pokoj nežli válka; neb i válka se ne pro válku, ale proto aby z války pokoj byl přiveden, zdvihá.“ (Předml.) „Toto však před očima vždycky úředníci mieti mají, aby se znali, že ne páni, než všie obce a všech lidí jsú služebníci, neb za to od lidí k živnosti své penieze a úplatky berú, a to jest jich, jak říkají, pluh.“ (IV. 2.) „To bude-li mieti před se jíti, žádný v zemi hrdlem, žádný statkem, žádný ctí svú bezpečen nikdy nebude, když obžalovánie skrytá a tajemní nálezové budú se o lidech bez jich přítomnosti nalézati a pokútněji ve dsky vpisovati.“ (IX. 10).

Místy rád Všehrd filologisuje, podlé svého smysla vykládaje terminy právnické, jako III. 3. „Útok (a z té příčiny i útok slove, ne od utečenie, jako se jest některým zdálo, ale od utčenie, že jeden na druhého utkne)“; VII. 8. „Svrchky (a proto svrchek slove, že na dně jest a svrchu)“. „Nábytci (a mohú proto slúti nábytci, že od nich člověk statku nabývá, jako za starých bylo, kteří jsú od hovad statku a bohatstvie docházeli); III. 20.

Rozklad filosofický čte se v VIII. 32, kdež provedena propověď, že užitečné od slušného není rozděleno, „tak že nic užitečné býti nemóž, co by nebylo slušné, a nic nemóž za slušné položeno býti, co by nebylo užitečné.“ — Viz též II. 35. (O přátelství.)

Tónem oratorským psáno jest několikero míst ve knihách Devaterých, jako na př. úvod k tituli „O právu staném“ III. 18, titul celý „O moci“. III. 23. Přímo za vzor rhetorické mluvy může pokládati se závěrek titule IX. 10. (invektiva proti zlým soudcům: A jistě k tomu přijde etc.) a řeč závěrečná k pánům z Postupic (Zavřenie všech knih).

Kdo by v literatuře české hledal vzor satyry, najde jej čta první titul kněh devátých o soudu a právu; co se tu praví, vesměs ironicky mluveno jest, ale jemně nad míru a důtklivě neméně.

Též i kontroversí několiko v díle Všehrdově navrženo jest, jež skladatel na díle hledí rozřešiti, jako II. 31 rozličné otázky o postavení soudce; III. 11 o póhonu na krále; III. 22 můž-li člověk neb služebník pána svého pohnati; III. 22 o právu lidu poddanského k žalobě na pány; III. 23 o moci násilné a o nuzné obraně; IV. 6 dědí-li děti z nepravého lože pošlé s dětmi pravými; IV. 11. také-li se zprava promlčí; V. 27 o vyplacení věna převedeného; V. 31, o převedení věna z jedné země do druhé; VI. 41 o formuli: „Kdyby bez nich býti nechtěli;“ VII. 10. o zapisování dskami větčích sum nežli cena zapsaného statku; VII. 10. o zůstavení sobě moci v zápisu; VII. 22. o výplatě zájmu.

Podlé smýšlení politického byl Všehrd přísný monarchista ve smyslu tehdejšího státního práva českého, kdež monarcha volbou volán za trůn, aby zemi dle práv a svobod jejích spravoval. Velebě na nejednom místě věhlasného Jiřího Poděbradského, přece zamítá povolání osob ke královstvie nezrozených, neboť VIII. 32. mezi zlým uvádí „zbožie i statkóv i královstvie neslyšnú a nenasycenú žádost od lehkých a k tomu nepřirozených lidí skrze lest, úklady a trávenie králóv spravedlivých a k tomu přirozených a v královstvie řádně a z boha přišlých.“ — III. 22.

„Země krále nemající jest svobodná a béře sobě pána, koho chce a toho sobě zavazuje, aby ji spravoval, ne jakž by on chtěl, než vedlé svobod a práv té země starodávních.“ — „Země sobě krále sama volí a jej dobrovolně podniká, od něho žádnými penězi kúpena nejsúci, než dobrovolně jemu poddána. A král každý zemi přísahu činí.“ — Zřejmým zastavatelem moci královské jest Všehrd v VI. 34, kdež úsilně brání právo královo k odumrlým statkům; V. 47 kdež zastává právo královské k dávání let, krále jmenujíc nejvyšším poručníkem sirotkův; v Předmluvě, kdež krále Vladislava horlivě velebí.

Odpor proti Němcům, kterýž na několika místech díla Všehrdova se vyskytá, měl kořeny své v okolnostech politických a byl toho času v Čechách obecný. Avšak nesmí se při tom zapomenouti, že odpor ten směřoval ne k Němcům domácím, v zemích koruny české osedlým, než toliko k cizozemcům v politickém toho slova rozumu. Nebylit cizozemci ani Slezané ani obyvatelé Šestiměstí, ač toho času ponejvíce Němci; aniž také za cizince pokládáni jsou obyvatelé Loketska, kteří též byli Němci. Příčina odporu hledati se musí dílem v rozdílu náboženském, ješto Čechové podobojí pokládáni od Němců, toho času ještě přísně papežských, přes kompaktáta napořád za kacíře, a nikdež — jak dí Všehrd v Předmluvě — žádným obyčejem od Němců v zemích německých trpěni prý nebyli. Pravít sám pan Bohuslav z Lobkovic o Pražanech svého věku: „K cizím jsou přívětivi, toliko Němcův nenavidí, majíce je za protivníky smýšlení svého u víře.“ — Samo zákonodárství zemské mělo zvláštní péči a zřetel, aby živlové cizí zemi na ujmu nebyli; snešení sněmovní z roku 1486 zbraňuje cizozemcům osazovati se v zemi, leč by prvé přiznání učinili králi a zemi, (jinými slovy, leč by prvé inkolát český sobě zjednali,) žádného jiného pána dědičného neměli než krále českého a ve všech povinnostech s obyvateli v zemi české se srovnali.

Socialní záležitosti, jež na konci XV. věku silně hýbaly veřejným životem v Čechách, také Všehrda důtklivě se dotýkaly, i nalezají se značné stopy smýšlení jeho v Knihách Devaterých, a to měrou takovou, že dílo jeho i pramenem jest ku poznání opravdivého stavu věcí. Všehrd, jakožto muž práva, nesnášel žádného bezpraví; z té příčiny vřelými slovy zastává se lidu poddanského proti přílišnostem panstva. Za bezpraví klade předně, že zemané prodávajíce jedni druhým vsi, robot zejména nekladou ani jich sobě skrze výminku v trhu pozůstavují, avšak proto žádných robot nekoupivše ani jich ve dskách majíce, na lidech robot žádají, a lidé chudí nebozí že těžké a bezpravné roboty dělati musí. (IV. 4.) Za bezpraví klade dále vedlé takových bezpravných a znovu vymyšlených robot, zádav a nátiskův i nová obtěžování, skrze vína totižto mezi lidi své po městečkách i po všech rozvážení a po chalupách jich i po domech, když by píti nemohli nebo nechtěli, po několika pintách každému roznášení i jiných obchodů městských a kupeckých vedení. (Zavřenie.) — Velice horlí také na majetníky latifundií, že „skupují zemany a sídla zemanská že boří a tvrze i zámky zemanské kazí a s zemí srovnávají, též rybníky zeman i vsí a dědin nejlepších i luk vytopují.“ (IX. 10.)

Vytýká se Všehrdovi, že v druhém sepsání díla svého až i hájí porobu lidu poddanského. Avšak, v druhém sepsání shledáváme tatáž slova o přílišném a bezpravném utlačení lidu IV. 4, jako v prvním, též i živou přímluvu, žeby „bylo potřebie spravedlivého ode všie země chudých lidí opatřenie, aby země nezpustla,“ konečně i radu, aby „řád zemský při lidech kmetcích ten držán byl, kterýž jest za staradávna držán byl, a přes to aby na lidi chudé výše žádným bezpravím a zádavami nepovinnými saháno nebylo.“ Jinak ovšem zachoval se Všehrd při otázce o právu poddanského lidu k žalobám na pány. (III. 22.) V prvním sepsání píše o tom sám mínění své na jevo nedávaje, že rozluštění otázky té jakožto kontroversní zanechává jiným („k té otázce otpovídajte jiní ktož tomu lépe rozumějí“), při čemž se ovšem zdá, že sám by rád poddaným právo žalobní přiřknul. Zatím v druhém sepsání zcela určitě právo takové poddanému odepírá, řka, že „všem se neslušné i nepodobné zdá a naprosto nespravedlivé, aby člověk (poddaný), nebo pacholek, nebo služebník měl svého pána poháněti.“ — Avšak sluší na mysli míti, že Všehrd při tom cituje také nálezy soudní dva, nepochybně nové, a že on, přísný vykladatel práva, za právo pokládal, což za právo vyneseno bylo.

Za to se také má, že Všehrd jakožto rodic sousedský, zvláštním přítelem měst byl; avšak v Knihách Devaterých o nějaké takové náklonnosti stopy není. Což o Pražanech píše, jediné jest, a tu nic obzvláštního. Jinak ovšem bylo po r. 1500, po vyjití Zřízení Zemského, kdež se zdá, že návodem měst a ve prospěchu měst psáti chtěl proti Zřízení tomu, čehož zatím na přímluvu a hrozbu panstva neučinil.

Co se týče náboženství, byl Všehrd beze vší pochyby horlivý podobojí; takovým jeví se v odporu svém proti narovnání mezi Čechy a Římem, tak úsilně žádanému od přítele jeho, pana Bohuslava z Lobkovic. Všehrdova „Invektiva proti papeži“ samou přílišností svou nejsvětleji svědčí o smýšlení jeho náboženském. Byl ostatně v Písmu i ve Svatých Otcích velice zběhlý a zbožná mysl dosti zřejmě jeví se u něho v pečlivém přenášení dobrých náboženských na jazyk český. Některou chvíli zdálo se nám, že byl přivrženec Bratří českých, ješto důvěrné spojení měl s paní Johankou z Krajku, druhou manželkou pána z Šelnberka, a s pány z Postupic, horlivými přátely Bratří; avšak jedno místo v díle jeho učí nás, že tomu tak nebylo. Píšeť II. 23 v první recensí, že toho „ani mnišie ani Bratřie neudělají“, ale v druhé recensí toto rčení, zcela jinak, skoro pohrdlivě, zní totiž, „že toho ani mnišie nynie, ani žádní zákonní bratřie, ani pikharti neudělají“, kdež „pikharty“ jistě nikdo jiný rozuměti se nemůž nežli „Bratří“.

Národní vědomí u Všehrda velmi bylo živé. Cítil a znal se býti Čechem s hrdostí, ač sobě nezatajoval též chyby svého národa. Při tom vědomí toto nebylo trpné; znaje do podrobna minulost českou podlé tehdejšího vědění historického, horlivě stál o budoucí zvelebení národa. Sám jsa vychovanec, znatel a ctitel staroklassický, nešel po příkladu pana Bohuslava z Lobkovic toliko latinu pěstujícího. V tom podoben jest Štítnému, s nímž souhlasně uznával potřebu, aby se lid vzdělával jazykem svým vlastním, Čech českým, Němec německým. Výtečná jsou a na vždy pravdivá slova jeho, která v té věci propověděl v předmluvě ke knižce Zlatoústého „O napravení padlého“. Kdežto pan Bohuslav latinu šířiti usiloval, sám toho jazyka užívaje ke skládání děl svých, Všehrd s pilností překládal spisy latinské, i přál sobě, aby těch a takových čísti mohli Čechové. Pan Bohuslav výtečně sice nápodobil latinu, ale Všehrd jazyk svůj český přirozený zvelebil a ušlechtil duchem a slohem klassickým. Co se týče národnosti německé, Všehrd méně příkře k ní se měl nežli k Němcům, pokud toho času pokládáni jsou za cizozemce. Vychvalujeť snahy lidu německého o zvelebení jazyka a Čechům je za vzor v tom představuje; velebíť také vzdělanost německou, jakáž se toho času obzvláště v říšských městech spatřovala, což důkazem nevyvratným, že národnosti německé v sobě samé nebyl protivníkem. Osobně také zacházel s Němci z říše, maje obchody s nimi, z čehož soudíme, že sám v mluvě německé dosti dobře se vyznal.

IV.

Dílo Všehrdovo opisováno množstvíkráte, a to hned jak v recensí první (Postupické), tak i v recensí královské (Vladislavovské). Ještě i na počátku 17. století pořizováni jsou opisové jeho. Rukopisův na ten čas známo jest 23tero.

První, kdož o díle Všehrdově zmínku činí, Lupáč jest, po něm Veleslavina. První zpráva: „Zřízení zemské a process práva při vyšších saudech v jistý řád uvedl.“ Druhá: „Mimo jiné věci psal Devatery knihy o zřízení zemském a processu saudů vyšších v království českém.“ — Blahoslav, vychvaluje Všehrda, toliko o náboženských traktátech mluví; o Knihách Devaterých buď vědomosti neměl anebo je mlčením pominul jakožto sepsání rázu světského.

Bohuslav Balbin, přečta Knihy Devatery, velmi pochlebně vyjádřil se o Všehrdovi, řka o něm takto: Victorinus de Wssehrd, vir literis humanioribus excultissimus ac juris consultus nobilis, Jura provincialia regni Bohemiæ insigni commentario in novem libros diviso illustravit, ac primum Zdenconi, Bohuslao et Joanni fratribus, Kostkianis de Postupic, mox etiam ipsi Wladislao regi, hujuscemodi rerum amantissimo, inscripsit ac dedicavit.

Faustin Procházka v Životopise Všehrdově část díla v původním sepsání na ukázku vytisknouti dal; známy jemu byly rukopis Kinských z r. 1515, obá rukopisové Putzlacherovi (nyní Lobkovičtí), konečně rukopis z r. 1593 Vencelínův (nyní universitní Pražský). Dobře Procházka nápis kněh ustanovil, řka, že zní: „O práviech země české;“ neb tak prý psáno ve rukopise z r. 1515: „K najjasnějšímu kniežeti a pánu, panu Vladislavovi .... O práviech země české Viktorina ze Všehrd počínají se knihy prvnie.“

Z r. 1808 pochodí německý překlad díla Všehrdova, zdělaný od Fr. X. Zvěřiny a chovaný pod nápisem: „Des V. C. v. V. Gerichts-Verfassung im Königreiche Böhmen,“ v universitní bibliothéce Pražské. (Sign. 16. B. B. 1.)

Konečně r. 1841 tiskem vyšlo celé dílo Všehrdovo pod titulem: „V. K. ze V. knihy devatery o práviech a súdiech i o dskách země české“, prací bibl. Václava Hanky, hlavně pak pečí Fr. Palackého, jenž i Úvod k celému dílu napsal.

Vydání toto (vzácné tím, že věnováno jest Josefovi Jungmannovi na důkaz vděčnosti za sepsání českého slovníka) zpořízeno jest na základě textu Vladislavovského podlé rukopisu Kinských od r. 1515; toliko na závěrku poskytuje částky odchylné z recensí první, dle rukopisů Křižovnického a Lobkovického.

Hankovo vydání dvojím nedostatkem trpí. Předně že vynecháno několiko míst, jež tehdejší censura bez ohledu na příznivé zdání Palackého vytisknouti nedopustila; za druhé že nedosti správným čtením a nedostatečným rozčlánkováním period četná místa zůstala nesrozumitelná. Avšak nikdo spravedlivý, vida rozsahlost textu a obtíže čtení, práci Hankovu, jistě záslužnou, haněti nebude. Místa censurou r. 1839—40 vytržená čtou se otištěna ve Výboru lit. české II, r. 1867—68 vydaném. K nim vztahuje se také Palackého „Censurgutachten“, otištěné pod nadpisem: „Victorin Cornelius von Wšehrd 1839“ v „Gedenkblätter“ 1874.

O obsahu díla Všehrdova šíreji promluvil, brzo po vyjití jeho ve vydání Hankově, dr. Antonín Beck ve Wagnerově „Zeitschrift für österr. Rechtsgelehrsamkeit und pol. Gesetzkunde“. (1843), později dr. H. Jireček v „Příspěvcích k literarnímu rozboru památníků práva slovanského v Čechách a na Moravě“ (ČČM. 1861 str. 235), dr. J. Slavíček v „Právníku“ 1861, J. Jireček v „Anthologii z literatury české“ II. 1869, a j.

Záslužné práce o životu Všehrdovu jsou: Procházkovo pojednání v „Miscellaneen der böhm. u. mähr. Literatur“ 1785 (sv. II.), Rybičkova rozpráva „O rodu m. Viktorína Kornelia ze

Všehrd“ (ČČM. 1856) a téhož životopisný článek v „Slovníku Naučném“ „Ze Všehrd“, konečně zpráva Zoubkova zdělaná dle akt komorních v „Památkách“ z r. 1866.

Co se tkne přítomného našeho vydání, vděčně uznáváme přátelské služby, kterýchž nám při něm radou i pomocí prokázali pp. dr. Fr. Palacký, J. Jireček, dr. Jos. Emler, dr. J. Čelakovský, zvláště pak dr. Jos. Stupecký. Ochotným propůjčením rukopisův podporovaly nás i cís. dvorská bibliotheka ve Vídni i cís. universitní bibliotheka v Praze.

Připomenutí. V přítomném vydání otištěn jest hlavní text dle sepsání Vladislavovského z r. 1508, od spisovatele za jediné pravé prohlášeného. Při tom odchylná čtení prvního sepsání z r. 1499 napřed před každou hlavou neb kapitolou menším písmem jsou položena a číslicemi ve spojení s hlavním textem uvedena, tak že kdo chce poznati text sepsání prvního, do hlavního textu dle číslic podloží rčení odchylné a tím si sám zařídí a před oči postaví text první, Postupický.

Psáno ve Vídni den sv. Vácslava 1874.

H. Jireček.

M. VIKTORINA ZE VŠEHRD

O PRÁVIECH ZEMĚ ČESKÉ

KNIHY DEVATERY.

Ku pánám Kostkám z Postupic.

O práviech země české Mistra Viktorina ze Všehrd
počínají se knihy prvnie; najprvé předmluva.

Najjasnějšiemu kniežeti a pánu, panu Wladislawowi, uherskému, českému ꝛc. králi a markrabí morawskému, lucemburskému a slezskému wýwodě a lužickému margkrabí ꝛc.

O práviech země české Viktorina ze Všehrd
počínají se
KNIHY PRVNIE.

Předmluva.

1) Země česká od založenie svého, páni z Postúpic, až do tohoto času . . . 12) hned jmény Čechóv statečných vlastními zřetedlně okázati . . . 37) od kteréhož země česká jméno vzala jest, počátek psánie . . . 42) až do těchto časóv vypisujíce, 54) v manstvie a v službu podmaněnie téměř všech kniežetství okolniech 57) kterúž jsú VMst a Čechové přemáhati přivykli 60) za starých Čechóv byla přivedena, a zvlášť, 62) a zvlášť jestliže se Němcóm v zemi české 63) nynie obnoveného a znovu stvrzeného s jinými Čechy nedopustíte 68) ani přieti chtie. Ale o mužnosti . . . 73) od staradávna spravují, k užitku VMsti najprvé, potom i jiným mnohým a k budúcí paměti . . . 77) neb všem dobrým milejší a užitečnější jest pokoj než válka; 90) zemi české málo nebo nic užitečnými; 93) než všem jest svoboda puštěna, ktožkoli chtie při tom býti. 105) a na řečníky utratí, než ji súdem dosáhne, ale v Čechách každý v jednom roce a druhdy prvé konec o svú při móž vzieti, beze všech velikých nákladóv . . . 110) sobě kmetové pokládají, 112) kdyby kmetové pány a rytieřstvem k tomu 118) a doma skrze opuštěnie hospodárství svých škody nemalé berúce, k slyšení přijíti nemohú, než spravedlnost jich

jim se prodlévá, 126) před každým súdem českým sám svú při móž vésti, 136) prvních i potomních, ode všie země, po dskách. 142) a najda se spraviti a sobě i přátelóm svým radu dáti. 144) což tuto spíši, nebo dskami nebo nálezy panskými, starými i novými... 156) a svého všickni hledie, obecnieho žádný) 157) čemuž se každý vyhýbá, 168) všudy široce rozlila, a také na ty ježto od lidí z peněz... 173) doma o to snadně radu vzieti. 176) netoliko VMsti a domu VMsti najprvé, netoliko dobrým, ale také i zlým, 186) kterýmž jsmy všickni z přirozenie i z viery zavázáni dobře činiti. 188) proti nepravým všem brániti, 189) všech jiných chudých, kteříž sobě sami 190) kteříž k své chytrosti dobrým škodné 193) jich úklady před súdem odkryjí. 194) spravedlnosti nemajíce, lstí skrze pomoc 196) i hrdla připravovati chtěli 198) i škodu i hanbu uvedú. 199) na súdu zemském odsúzenu býti, 204) slovy nebo mocí 208) poněvadž pro VMst najprvé a potom pro mnohé mnohým... 211) žádnému člověku jinému nechtěl jsem napsati a jich titule dáti, než VMsti, tudy vděčnost častých a mnohých dobrodiní mně od VMsti činěných chtě okázati, aby což pro užitek mnohých psáno jest, žádnému jinému nebylo připsáno ani k komu jinému než k VMsti obráceno, což se široce k užitku mnohých vztahuje, a tudy úmysl mój ode všech aby poznán byl, že jsem toho pro žádné daróv očekávánie, 220) na se vzal, ani abych se komu jinému chtěl zachovati než VMsti napřed a potom dobrému každému, a tak abych všem což na mně jest, vóbec prospěl. 224) jestli že kterým dobře skrze VMst najprv a potomně prospěji, buď vděčnost. Naposledy VMsti najprvé a potom jestli že jinam toto úsilí mé skrze VMst přijde, každého 230) jestli že jsem já k tomu dokonání, kteréž by na to slušelo, nepřivedl, ale rozumnějším a výmluvnějším aby o tom potřebně a dokonale psali, příčinu jsem dal... 235) to což mnú učiněno, k své pomoci přijma. 240) spolkem zavierá, 242) po těch nápisiech mohl nalezti (najíti).

Země česká od založenie svého, Najjasnější králi, až do tohoto času jak položeniem okolnie země převyšuje, tak mužností lidí z ní pošlých, kdyby mužnosti té proti nepřátelóm svým, ne sami proti sobě užívali, i spravedlností práv, kdyby je v své pevnosti nepohnutě držeti chtěli, daleko a velmi přesahá.

O mužnosti jich v válkách, vně i doma, dostateční dóvodové jsú skutkové jich, stateční válečnú všem zemiem okolním, králóm, kniežatóm, markrabím i řiešským městóm i Římu přieliš známí, i v jiných dalekých zemiech, křesťanských i pohanských, ciesaři tureckému a Turkóm, i jiným pánóm velikým na všecky strany světa široce. Všech lidí pólnočních jsú stateční zvláštní i znamenitější i vzácnější. Mohl bych to, což mluvím, hned jmény Čechóv statečných vlastními a účinky jich statečnými i velmi přievažčivými i divnými zřetedlně okázati, kdybych o válkách kroniky a o mužnosti české, ne o práviech českých knihy jměl psáti. K jichžto mužnosti okázání nenie mnoho svědkóv potřebie přivoditi, poněvadž jsú i ženy české za starých Čechóv, Libuše, Vlasta, Šárka i jiné mnohé, statečnosti mužské následovati směly, zbroj na se bráti, jezditi, střieleti, honiti, kláti, pole držeti, húfy své šikovati, a s muži se statečně potýkati, i bíti i přemáhati, uměniem, zvyklostí i smělostí a šťastností, a což se řiedko v ženách nacházie, mužností i statečností i silú v válkách mužóm napřed nic nedati. Nechci připomínati o potomních ženách a nedávních, kteréž k těm starým podobné mužností jsúce, německých mužóv byly jsú statečnějšie, a s statečným Janem z Kalicha, jako někdy za starých Čechóv Oldřich, Spytihněv, Soběslav, Vladislav, Břetislav a jiná kniežata, všecky Němce z země České jsú vyplely. Ale zase k Čechóm se navrátím, jichžto mužné účinky a statečné skutky vyznávají a svědčie rozliční a mnozí mužnosti jich vně i doma dóvodové i kroniky o nich ne českým jazykem toliko, ale latinským i jinými jazyky cizími sepsané, a ne od domácích samých, ale také od rozličných cizozemcóv, kteříž nepřátelé českého jazyka jsúce, chvály však statečné mužnosti a mužné statečnosti české zamlčeti jsú nemohli; než jich účinky znamenité, statečnosti, síly, mužnosti i rozumu i uměnie válečného plné, od najprvnějších Čechóv až do času tohoto pilně vypsali, od Čecha prvnieho, od kteréhož i země česká jméno vzala jest, a od Kroka súdce země české počátek psánie svého založivše; kniežata také země české od Přemysla oráče, kterýž jest prvniem kniežetem země české byl, i krále potomnie všecky, od Vratislava krále najprvnějšieho, když kniežetstvie k slávě královské přišlo jest, až do těchto našich časóv, v kterýchž se již VMsti Kské mužnú statečností a spravedlivú múdrostí sedm a třidceti let země česká spravuje a v válce i v pokoji řiedí, světle vypisujíce; aby Vlachové, Němci i jiní rozliční cizozemci, kroniky české svým jazykem čtúce, mužnosti a statečnosti v válkách, spravedlnosti a súdu v pokoji od Čechóv sobě k naučení příklady bráti mohli, a aby se z skutečných účinkóv od Čechóv nedávno dovozovaných lépe než z řeckých nebo svých domácích, již pro starost a času vetchost v zapomenutie vešlých, v knihách toliko zóstalých, pravé mužnosti i spravedlnosti učili. A jistě pravějšie a dokonalejšie chvály nenie mimo tu, kteráž od nepřietele pochází!

Jsú také statečnosti české jistá svědectvie: v manstvie a v službu uvedenie téměř všech kniežetství okolních i království některých, kteráž, ačkoli skrze některé krále české z manstvie propuštěna jsú, však rozumem a mužností i zkušeným uměním v válkách a zvláštní šťastností, kterúž jsú VMst. Kská [a Čechové] veliké krále, mocné země a velké pány přemáhati přivykli, zase k manství prvniemu přivedena býti mohú, tak jakož jsú od starých Čechóv, kniežat a králóv českých, VMsti předkóv, byla připravena, a zvláště jestli že se Němcóm a jiným cizozemcóm VMst. Kská v zemi české předkóv svých obyčejem saditi, kořeniti a rozmáhati vedle práva starodávnieho, nynie obnoveného a znova VMstí Kskú ztvrzeného a dskami zemskými zapsaného, nedopustíte; neb to též oni Čechóm v svých zemiech činie a žádného Čecha nikdež žádným obyčejem trpěti nechtie a z přirozenie aneb raději z úmysla Čechóm nepřejí, ani přieti chtie. O Němciech mluvím.

Ale o mužnosti české v válkách, poněvadž kroniky i od cizozemcóv k chvále jich sepsané široce vypravují (ač jsú mnohem viece Čechové statečného činili, nežli jest o nich všemi kronikami vypsáno), tuto já psáti nemíním, než o práviech českých, kterýmiž se v pokoji od staradávna spravují, ačkoli ne všem, ale snad některým k užitku a k budúcie paměti psáti jsem umínil, poněvadž se málo těch nacházie, kteříž by o práviech zemských k správě nynějším i budúcím co psaného zóstavili. A o práviech raději než o válkách psáti mi se chce; neb všem dobrým milejší, užitečnější a příjemnější má býti pokoj nežli válka; neb i válka se ne pro válku, ale proto, aby z války pokoj byl přiveden, zdvíhá, a jest se lépe (vedlé starého příslovie) tři léta súditi a sněmovati, než jeden rok váleti, zvláště doma a v zemi, kteráž válka domácie všech jiných válek jest najukrutnějšie a najškodlivějšie.

Z těch i jiných příčin tyto knihy o práviech zemských sepsal jsem, kterýmiž královstvie české (jakož jsem prvé pověděl,) okolnie země znamenitě přesahá; neb svými se právy v něm lidé, vlastními a domácími, ne německými, majtpurskými, nebo jinými cizími a přespolními súdie. — Súdie se také sami sebú, Královskú Milostí najprv a kmety [Čechy], totižto pány a vladykami k súdu volenými, ne doktory nebo jinými lidmi v práviech přespolních a cizích učenými, zemi české k jich obyčejóm málo nebo nic užitečnými. — Ale ne zavřeným, než světlým a otevřeným súdem se súdie, k kterémuž jíti a poslúchati žádnému se nehájí [nebrání], než všem jest svoboda puštěna k súdóm jich, ktožkoli chtie při při tom býti. — Aniž také jest k českým súdóm jiného jazyka potřebie, než přirozeného českého, poněvadž na žádném súdu českém nemá jinak mluveno býti ani od cizozemcóv (kdyby co před súdem činiti měli), než česky, jakož právo země české káže; neb i dsky všecky i nálezové všickni nejinak než česky se píší a z práva tak budúcně psáti mají, jakožto potom bude na svém miestě [místem svým] ukázáno. — Tiemto ještě práva země české práv jiných zemí okolních vyššie jsú, že v jiných zemiech a cizích súdiech lidé dlúho k slyšení nepřicházejí, a v mnohých letech o své pře rozsúzeni nebývají, a žádný o své věci brzo konce nebéře, a kto se o malú věc sudí, prvé ji na doktory a na řečníky [ty ktož od lidí mluvie] utratí, než jí súdem dosáhne; ale v Čechách každý v jednom roce, a druhdy prvé, konec béře o svú při, beze všech velikých nákladóv, beze všech daróv, poct a alafancóv, kterýchž žádný český súdce nechce bráti; a takové pocty a dary, by pak bohaty přieliš byli, za hanbu a za neslušnost, za potupu a za podezřenie sobě kmetové a súdce zemští pokládají. (A ještě by spěšnější konec o své pře lidé brali, kdyby kmetové a súdce zemští VKskú Mstí, a úředníky zemskými najvyššími [pány i rytieřstvem] k tomu držáni byli, aby pilně pře slyšeti a déle na súdě sedati a raněje súditi ráčili, stranných a nepóhonných pří, kteréž vedlé práva slyšány býti nemají, mezi póhonné nevkládajíce. Kterúž věc těžce mnozí nesú; neb ti, kteříž právem živi jsú a vedlé práva slyšáni býti mají, náklady na to veliké a útraty vně činiece a doma skrze opuštěnie hospodářství svých na tom škody nemalé nesúce, k slyšení přijíti nemohú, než spravedlnost jich skrze odtahovánie súdu jim se prodlévá, a těm ježto po právě nejdú, nákladóv a útrat, škod žádných vně ani doma neberú, hned se slyšenie, jakž brzo zavolají, beze všech póhonóv i častých jiezd dává). — Nenie také potřebie k súdóm českým ani doktora, ani řečníka [vymlúvače] zvláštnieho, poněvadž té svobody jest země česká, že každý před každým súdem českým a zvláště před zemským sám svú při móž vésti a sám za sebe beze všech doktoróv (kteříž také, by pak k tomu dobyti byli, málo by zemským právóm rozuměli) a beze všech řečníkóv [vymlúvačóv] zvláštních mluviti móže, žalovati, odpoviedati, a proti každému sebe i spravedlnosti své brániti, i na každém jí dobývati, tak chudý jako bohatý, žena jako muž.

O těch práviech země české jsem psáti umínil, ne tak jakobych je ustanovovati anebo vynášeti chtěl (viem na koho to slušie), ale vynešená a dávno ustanovená od kniežat a králóv českých prvních i potomních a zvláště od VMsti Kské a potom od súdcí všie země české po dskách a po náleziech panských na rózno a rozdielně položená, shledati a v hromadu krátce sebrati, má mysl všecka [mój úmysl všecken], všecka má práce jest; aby jeden každý, ktož co při súdech nebo při dskách činiti má, mohl snadně v nich k užitku svému, což by jemu potřebie bylo, nadjíti, a najda se poněkud spraviti, a sobě i přátelóm svým i jiným lidem rozličným radu dáti. Kdež já z sebe nic bez dóvodu světlého psáti nebudu, než všecko, což tuto o práviech v těchto knihách spíši, nebo dskami, nebo nálezy VMsti Kské a panskými, starými i novými, obecními neb zvláštními, nebo obyčejem a zvyklostí, kteráž za právo jest [všudy se drží], bude moci ukázáno a dovedeno býti; jinak jistého nic, nic stálého nemohlo by lidem k užitku a jistotě, než k škodě a k neužitečnému troštu sepsáno býti, poněvadž by jim to, po čemž by šli, zóstati a platno býti nemohlo.

Dlúho jsem očekávaje meškal, zdali by kto tu práci na sebe vzieti chtěl, ješto by to mne rozumněje mohl vyhledati, potřebněje sebrati, výmluvněje i příhodněje vypsati. Ale žádného se dočekati nemoha (neb každý sobě raděje než obci živ jest, a svého všickni hledie, obecnieho ne každému se chce) k tomu jsem svú mysl obrátil, abych to na se vzal, čemuž se téměř každý vyhýbá, a někdy sebe i svého užitku zapomena a odlože, o to abych myslil, což by ač ne všem obecně, ale snad mnohým [některým] zvláštně mohlo nynie i potomně slúžiti; vinu všetečnosti chtě raděje podstúpiti, než toho, což by mnohým vóbec k užitku slúžilo, tak nechati a mlčeniem jako jiní pominúti, aby lidé dobří, práv a desk zemských i dvorských nesvědomí, od chytrých skrze jich vtipnost a svú neumělost ke škodám rozličným, v nebezpečenství cti, zbožie i statku svého přivedeni tak lehce býti nemohli; a zvláště časóv těchto, kdež se jest všeliká lest, neupřiemnost, závist, nevěra s úklady a se všemi nepravostmi všudy po všem světě široce rozlila — i v Čechách se jie nenedostává — a také na ty, ježto od lidí z peněz mluvie a lidem z peněz, z poct, z daróv velikých a úplatkóv a z rozličných alafancóv radie (kterýchž se za našie paměti dosti nacházie,) aby statkóv svých neutráceli; moha každý, ktožby co v súdu nebo u desk měl činiti, doma o to snadně poněkud a beze všech úplatkóv radu vzieti, čehož u řečníkóv [vymlúvačóv] nákladně hledá.

Neb což na mně jest, chtěl bych rád těmito knihami a tiemto mým úsiliem netoliko dobrým, ale také i zlým a nepřátelóm svým dobře poslúžiti (neb nic tak dobře dobrému neslušie, jako žádnému neškoditi a komužkoli móž, dobře činiti; tiem člověk najvětší věci podoben učiněn bývá, když dobrým i zlým jednostajně prospievá). Kterýž mój úmysl jest, obojím dobře poslúžiti, zlým jako dobrým: Dobrým, aby cti, zbožie, dědictvie, peněz i všech spravedlností svých uměli i brániti proti nepravým, i na jiných, ktožby jim co bezprávně odjali, svého dobývati a všeliký úklad a moc, jim od hrdých nebo od bláznóv učiněnú, k opravě přivesti a se úkladóm i moci jich právem nebo mocí rovnú brániti, a najprvé vdov a sirotkóv (kterýmž jsmy všickni z přirozenie i z viery pravé křesťanské obecně zavázáni dobře činiti a jich proti nepravým všem brániti, a nikdyž v potřebách je neopúštěti) a potom všech jiných chudých i nevinných, kteříž sobě sami ani obrany ani rady dáti nemohú. Zlým pak, kteříž k své chytré a zlé lsti, dobrým škodné, práva dobrá zle sobě na pomoc za obranu berú, lest právóm rozličně činiece, aby, poznajíce, že chytrosti jich dobří rozumějí a jich úklady před právem aneb súdem odkryjí, o to se pokúšeti nesměli, aby spravedlnosti nemajíce, chytrostí skrze pomoc práv sprostné a dobré lidi o statky jich, o čest i hrdla, a zvláště vdovy a sirotky připravovati nechtěli; znajíce, že ne na ty, na kteréž chtie, ale na se, na kteréž nechtie, i škodu i hanbu a někdy i pomstu uvedú. Neb nenie malá hanba [lehkost], na súdu zemském spravedlivě a vedle práva odsúzenu býti a křivu zóstati, a zvláště tomu, ktož pohánie; ani škoda lehká, poněvadž tomu, kohož jest tak o statek anebo jinak oč sobě k vóli připraviti chtěl, když bude odsúzen, škody všecky i všeliká přečiněnie slovy, skutkem, řečí nebo mocí učiněná s hanbú napravovati musí. A tak tudy má práce bude moci i zlým k užitku přijíti, že se i škod i lehkostí uvarují, když se o to pokúšeti nebudú, což by jim netoliko zóstati nemohlo, ale také by jim jistú škodu s lehkostí a s potupú i s posměchem přivesti mohlo.

Kterýchžto knih, poněvadž pro užitečné dobré mnohým nespániem, rozličným úsiliem, častým myšleniem, čteniem desk a nálezóv starých ustavičným pracně jsú složeny, žádnému jsem nechtěl nadepsati a jich titule dáti než VKské Msti, pánu země této i svému najmilostivějšímu, aby což pro užitek obecný mnohých psáno jest, žádnému nebylo jednomu, zvláštnie osobě, připsáno, ani k jednomu obráceno, co se široce k užitku mnohých vztahuje, než k tomu, ktož těmi všemi vládne a všecko v zemi české též jako i v uherské i v jiných zemiech mnohých spravedlivě, mocně a pokojně spravuje; a tudy úmysl moj ode všech aby poznán byl, že jsem toho pro žádné daróv očekávánie, pro žádné odplaty ani pro chlubenie mrzké na se nevzal, ani abych se komu jinému chtěl zachovati kromě VMsti Kské, než abych mnohým anebo všem, což na mně jest, vóbec užitečně poslúžil. Od kterýchž ani daróv ani větrné a padlé chvály nežádám; odplata mého úsilie Bóh a Slovo vtělené, a všech jestli že kterým dobře poslúžím, buď vděčnost.

Naposledy každého ktož tyto knihy čísti bude, prosím, aby ne prvé súdil než přečte; ale každý ktož je čte, přečti, a tak teprv nebo chval nebo utrhaj. V kterýchžto jestli že má práce užitečna nenie, vóle jistě jest chvalitebná; neb u velikých věcech i na samém chtění dosti jest, by k žádnému skutku nepřišlo. Kdež jestli že jsem já k té dostatečnosti, kteráž by na to slušela, nepřivedl, ale rozumnějším a výmluvnějším aby o tom potřebněje a dokonaleje psali anebo psáti mohli, příčinu jsem k tomu nemalú dal, aby ten komuž se mé toto psánie líbiti nebude, sám lépe, užitečněje a potřebněje o tom i výmluvněje vypsal a to což mnú učiněno jest, k své pomoci přijal.

Ale pro snadnějšie nalezenie což by komu potřebie bylo, aby tesknost i těžkost čtení všech celých knih odehnána byla, předložil jsem nápis dvojí: Jeden obecný, co se v kterých knihách spolkem nalezá a zavierá, druhý zvláštní, o čem se v každých knihách rozdielně píše, aby každý čehož by hledal, snadně po těch nápisiech k potřebě své mohl najíti.

Rozdiel všech knih, co se v kterých zavierá.

Prvnie knihy po předmluvení summu, co se ve všech jiných knihách píše, ukazují, po obecních i zvláštních a rozdielných nápisiech, a o rozličných súdiech země české.

Druhé o súdu zemském od počátku jeho osazenie až do přísahy v kaple Všech Svatých a na vrch práva dovedenie vypravovati budú.

V třetích knihách bude se vymlúvati o póhonu a jak se má póvod, jak pohnaný, jak komorník i starosta zachovati, od útoku až do práva staného.

Čtvrté jiného nic mieti nebudú než o dskách zemských, o trziech, poručenstviech, o vložení ve dsky trhu, práva vedení úmluvú a zvodem až do odhádánie a poslednieho panovánie.

Pátým knihám jsú dány zástavy rozličné, se zpravú i bez zpravy, trhem nebo zápisem, věna také s přievody, až do let přirozených i Kskú Mstí daných.

V šestých se najdú rozdielové rozliční mezi otcem a syny, mezi bratřími i strýci, k tomu spolkové, dánie, nadánie, směny a vysvobozenie z manstvie.

V sedmých okázáno bude z rozličných příčin rozličné práva vedenie, uvázánie i bránie s komorníkem, a o obranách proti těm práva vedeniem.

Osmé knihy zavierají v sobě summu desk menších i jiných desk k menšiemu písaři [k menším úředníkóm] přislušejících, a listy rozličné od úřadu vycházejície, a zvláště list obranní, až do placenie od desk, na kterémž konec všeho záleží.

Devátým knihám dáni sú zmatkové rozliční, kteříž se tak při súdu jako při dskách příčinami rozličnými i osobami často přiházejí.

Co v prvních knihách:

Summa všech knih, co se v kterých zavierá.

1. O rozličnosti súdóv v zemi české, a najprv o súdu zemského velikosti a moci.

2. O súdu komorniem.
3. O súdu dvorském.
4. O súdu duchovniem.
5. O súdu purkrabí Pražského.
6. O súdu menšiem Pražském (menších úředníków Pražských).

V druhých knihách:

1. O súdu zemském, jak má osazen býti a kdo kde sedati má.
2. O zahájení súdu.
3. O svědčení póhonóv.
4. Kdy se dává právo stané.
5. O položení za nemocna na svědčení póhonóv.
6. O položení ven z země na svědčení póhonu.
7. O rozvodnění a ranění na cestě.
8. Kteří se póhonové vysvědčují a kteří nic.
9. Jak se pře slyšie a jakým řádem.
10. O žalobě. (Žaloba z dědictvie. Žaloba ze škod. Žaloba z moci. Žaloba z nářku cti.)
11. Co při žalobě póvod má zachovati.
12. O zavření a konci žaloby.
13. Póvod má všecko pohotově mieti.
14. O hojemství.
15. O poklidu.
16. O položení ven z země a za nemocna před súdem a při žalobě.
17. K žalobě jak se má pohnaný mieti.
18. O pánu z lavic.
19. O poručníciech pří.
20. O potazu panském.
21. O nálezu panském.
22. O dovedení nálezu a o zvodiech po nálezu rozličných.
23. O přísaze v kaple, a o jiných přísahách rozličných.
24. Přísaha úředníków větších. (Přísaha, kterúž do lavic pán nebo vladyka k súdu zemskému činí. Přísaha menších úředníków. Přísaha v kaple póvodu. Přísaha pohnaného. Přísaha očistníków. Přísaha za nemoc. Přísaha k svědomí. O přísaze obú-dvú hofmistróv.)

25. Co před přísahú.
26. Co při přísaze v kaple.
27. O očistníciech.
28. O rozdielu přísah a o primě.
29. Co po přísaze.
30. Ktož proti komu na súdě práv zóstane, co činiti má, aby svých škod na otporníku dobyl.
31. Nač se nález v súdu dělá.

V třetích knihách:

1. O póhonu.
2. Co jest póhon.
3. O útoku.
4. O útoku nedohnaném.
5. V útoku má každý jmenovati, z čeho pohnati chce.
6. Komuž póhon zdvihnú, a bude ze škod pohnán, nemá pohoniti zase pohnaného, leč s ním prvé o škody rozsúzen bude.
7. Co póvodu.
8. O žalobníku.
9. O póhonu najvyšších úředníkóv a jiných lidí.
10. O póhonu měst a klášteróv.
11. Jak má král pohnán býti a jak jiných pohánie.
12. O próvodiech.
13. Co pohnanému.
14. Póvodu i pohnanému společné a obecné, i rozdielné a zvláštnie co jest.
15. O starostovi komorničiem.
16. O rociech k svědčení póhonóv.
17. O komorníciech.
18. O právu staném.
19. O roku opravení.
20. O vize.
21. O rozličnosti póhonóv.
22. Kde jeden a kde trój póhon.
23. O moci.
24. O některých zvláštních póhoniech, jak se při nich póvod má vedlé práva zachovati.
25. O placení od póhonóv vedlé práva.

V čtvrtých knihách:

1. Předmluvenie a summa knih čtvrtých.
2. O úředníciech a úřadu desk.
3. O trhu.
4. O prodávajíciem.
5. O kupujíciem.
6. O dědiciech.
7. O přiznání osobniem u desk.
8. O úředníciech, když k komu jdú neb jedú.
9. O listu přiznávajíciem.
10. O relatořiech a relaciech ke dskám.
11. O zpravě.
12. O třetině.
13. O úmluvě.
14. O zvodu.
15. O panování.
16. O odhádání.

V pátých knihách:

1. O zástavě.
2. Zpósob a forma zástavy dědictvie se zpravú na prostání.
3. O zástavě platu komornieho.
4. Zápisem zástava bez zpravy.
5. O splácení zástavy nebo o ssutí.
6. O věnu.
7. O přidání věna.
8. O třetině věnné.
9. O dvojí třetině.
10. Proměněnie stavu vdovského.
11. Nemá k žádnému věna kladení osobně žena u desk býti, než k přievodu.
12. Jak má vdova věna svého dosieci.
13. Dokud má vdova věnné dědictvie držeti.
14. Věno též se jako jiné dědictvie dědicské promlčí.
15. Postúpenie věna jak má býti po splacení.
16. Každý rytieřský a zemanský člověk, pojmi sobě ženu jakéhož koli řádu, móž jie věno dskami klásti, ale zase nic.

17. Věno žádnému nezapsané, když vdova umře, na koho přicházie.
18. Kto věnovati mohú.
19. Věno se zpravú.
20. Co jest dosti za věno.
21. Na čem móž věno kladeno býti.
22. O vznešení věna.
23. Věnu předešlému trh a prodávánie dědictvie nic neškodí.
24. Věna svého žádná žena zavaditi nemóž, dokudž jest muž jejie živ.
25. O přievodu věna.
26. Z kterýchž se příčin věno převodí.
27. Převedenie věna s jednoho na jiné tak má zachováno býti, jakž věno prvnie ukazuje.
28. Co přejemci příležie.
29. O rozličnosti přievodóv věn.
30. Zpósob a forma přievodu věna, kdež se diel toliko převodí.
31. Převodí se věno z jeduěch desk do druhých, a z jedné země do druhé.
32. O splacení věna.
33. O poručenství.
34. Forma a zpósob poručenstvie otcovského.
35. Poručenstvie móž býti doma kromě desk.
36. O obranci.
37. Dokud poručenstvie trvá.
38. Troje poručenstvie.
39. Zpósob a forma poručenstvie králem daného.
40. Móž-li poručník sirotčí poručníka jiného udělati.
41. Z čeho mají poručníci počet činiti.
42. O spolku s sirotky.
43. Co při poručenství sirotčiem za právo jest.
44. O letech.
45. Léta jsú dvoje.
46. Léta králem daná.
47. Kto léta móž sirotkóm dáti.
48. Dvojiem obyčejem král léta dává.
49. Forma a zpósob let dánie.

V šestých knihách:

1. O rozdielu.
2. Zpósob dielu zřetedlného jest nerovný.
3. Forma dielu, kdež se za diel obojím gruntové dostanú.
4. Zpósob dielu, kdež jeden od druhého penieze vezme, a druhý v gruntiech zóstane.
5. Zpósob oderčenie.
6. Dědictvie odděleného, když umře, na koho přicházie.
7. Diel otec synu, bratr bratru, strýc strýci má a povinen jest dáti.
8. Co na diel jde, a co nic.
9. Kto má děliti.
10. Trojiem obyčejem diel se nacházie.
11. Má-li syn otci i dětem jeho diel rovný dáti.
12. O dielu k konci nedovedeném.
13. O rozdieliech mezi nepříbuznými a příbuznými.
14. O spolku.
15. Zpósob spolku.
16. Dědictvie se v spolku zejména neklade.
17. Spolkové pro nezachovánie při nich vedlé práva míjejí.
18. Kto mohú v spolky vstupovati.
19. Spolek se též jako jiné dědictvie promlčí.
20. O zpravě živého a zóstalého společníka.
21. O propuštění z spolkóv.
22. O dání dědictvie nebo platu a nadání.
23. Zpósob dánie zvláštní osobě.
24. Zpósob nadánie k kostelu neb jakémužkoli záduší.
25. O děkování z poručenstvie.
26. Zpósob děkovánie.
27. O frajmarku nebo o směně.
28. Směnú takto.
29. O vysvobození dědictvie manského z manstvie.
30. Zpósob a forma propuštěnie z manstvie.
31. O zápisiech nápadniech.
32. Dsky zápisné dvoje: veliké a malé.
33. O opatření zápisem statku jednoho každého.
34. Dědictvie nezapsané na krále přicházie.

35. Jak kto má statek svój zapsati, s miestem či bez miesta.
36. Co jest miesto v zápisiech.
37. O postúpení a uvázání.
38. Zpósob zápisu s miestem a s uvázániem.
39. Rozum zápisu s miestem a s uvázániem.
40. O zápisu svěřeném.
41. „Kdyby bez nich býti nechtěl.“

V sedmých knihách:

1. O uvázání, a co jest a kolikero jest uvázánie.
2. Jak se má zachovati, kto se chce uvázati s komorníkem.
3. Kterak se má mieti při uvázání.
4. O zápisu bez miesta postupeniem.
5. Zpósob zápisu bez miesta postúpeniem.
6. Kde má státi „dědicóm“ v zápisu a kde nic.
7. „Se vší zvolí, co k tomu přislušie.“
8. O nábytciech a svrchciech.
9. K učinění jako z svého vlastnieho dědicského.
10. O rozličných výminkách v zápisiech, najprvé o moci, aby mohl kšaftem odkázati.
11. Ktož zápis dědictvie svého učiní, a potom jemu dědictvie přibude, aby jiného zápisu pro to zbožie přibylé nedělal, jak to má opatřiti.
12. Kto chce, zápisu svého nepropúštěje, uprodati dědictvie svého jiným po smrti své zapsaného.
13. „Najprvé a předevšemi.“
14. O jiných výminkách a o písařiech desk zemských.
15. O rozličnosti zápisóv.
16. Žádný se dluh nezpravuje.
17. O zápisu, kdež se dluh spravedlivý i s úrokem zapisuje.
18. O brání s komorníkem.
19. O rukojmí na bránie.
20. Co sobě má po rukojmí viece zjednati, a co učiniti, kto chce bráti.
21. Kde, kdy a jak se má bráti.
22. O vyručení zájmu.
23. Bránie rukojmě.

24. Když se dlužníku zajímá, a on nevyručí.
25. O odhádání zájmu.
26. Ktož bráti nedá.
27. O smluvách.
28. O otporu proti brání.
29. Kdež nenie co zajímati.
30. Bránie a uvázánie s komorníkem, v čem jedno k druhému podobno jest a v čem se dělí.
31. O vinách, kteréž se propadají k úředníkóm menším.
32. O propuštění zápisu, trhu, věna.
33. O otpořiech.
34. Co jest otpor.
35. Příčina v otporu má položena býti.
36. Kto má k otporu pohnati.
37. Kto má k otporu pohnán býti.
38. Kdy se otpor móž klásti a kdy nic.
39. Kde a při čem má otpor kladen býti.
40. Čemu móž a čemu nemóž otpor kladen býti.
41. Každý, ktož otpor vloží, má jej před se vésti.
42. Zpósob a forma otporóv.

V osmých knihách:

1. (Úvod.)
2. O menších dskách.
3. Co se jiného v menšie dsky zapisuje.
4. O dskách památných.
5. O dskách póhonných.
6. O dskách, v kteréž se svědomie píše.
7. O dskách komorničích.
8. O knihách úročních.
9. O registrách peněžitých a listovních.
10. O knihách žalobních.
11. O dskách velikých zemských.
12. O registrách starosty komorničieho.
13. O listech, kteréž od úřadu desk zemských přicházejí.
14. List, když kto chce pro úrok bráti.
15. List, kdež se rok nebo pól léta napřed dává věděti.

16. O listu, když po vyjití polúletie nebo roku napřed daného věděti k penězóm se obsielá ten, ktož je bráti má.

17. O listu, kdež se věno splacuje.

18. List, kdež se poručníci obsielají, aby sirotkóm let došlým zbožie jich postúpili.

19. List na svědka, když pohnán jsa svědčiti nechce.

20. List, když s plného súdu král rozkazuje někomu, aby stál, nebo páni.

21. List k odhádaní.

22. List obranní.

23. Nač se dává list obranní.

24. Kdy a v který čas list obranní má dán býti.

25. List obranní pod jakú pečetí má dán býti.

26. Ktoby se proti listu obranniemu a uvedení purkrabie zepřel.

27. Co má v listu obranniem zejmena státi.

28. O pečeti żemské.

29. O výpisiech z desk.

30. Jakým obyčejem výpisové z desk mají býti vydáváni.

31. O odúmrtech.

32. O placení od desk.

33. Co se jest od desk bralo za starých.

34. Kto má od desk platiti.

35. Od dielu co se béře. Od spolku. Od frajmarku nebo směny.

36. O propuštění.

37. Od propuštěnie póhonu.

38. Od poručenstvie otcem učiněného. Od děkovánie z poručenstvie.

39. Od let.

40. Od vysvobozenie z manstvie dědictvie.

41. Od nadánie. Od dánie.

42. Od listu obrannieho a od jiných listóv. Od relacie na rukojmě, na uvázánie nebo na zájem. Od výpisu. Od majestátóv.

43. Od uvázánie s komorníkem.

44. Od bránie nebo od zájmu. Od ohledánie škod. Od veřejí. Od úmluvy. Od panovánie. Od zvodu.

45. K komuž úředníci jdú neb jedú. Od odhádánie.

46. O meziech.
47. Od otporu a od jiných rozličných věcí.
48. Menší písař toto sám béře.

V devátých knihách:

1. (Úvod).
2. O dvojích zmatciech.
3. O zmatciech, kteříž se póvodovi přiházejí.
4. O zmatciech při žalobě.
5. O zmatciech po náleziech při práva vedení.
6. O zmatciech při uvázání s komorníkem.
7. O zmatciech při brání nebo při zájmu.
8. O zmatciech při otpořiech.
9. O zmatciech pohnaného.
10. Co jest při dskách a při súdu změněno.

1. O rozličnosti súdóv v zemi české, a najprv o súdu zemského velikosti a moci.

1) Súdové v zemi české jsú rozliční, ale najvyšší… 4) s jiných súdóv všech, o nichž… 12) poněvadž i Kská Jasnost ten súd vedle práva podstúpiti jest povinen, jako jiní obyvatelé královstvie českého.

1. V království a v zemi české súdové jsú rozliční, ale najvyšší a najznamenitější jest súd zemský; na kterémž král se pány a vládykami sedaje čtyřikrát do roka na časy obyčejné, všecky pře, kteréž k tomu súdu slušejí, súdí. **2.** Na kterýžto súd s jiných súdóv některých, o nichž níže mluveno bude, móž se každý odvolati; ale s zemského súdu jinam žádného odvolánie dalšieho nezóstává, než na tom každý dosti mieti, na tom každý přestati musí. **3.** K tomu súdu každý člověk, kterýž co v zemi české dědičného má, jakéhož by koli řádu byl, povinen jest státi, a každému, ktož by jej k tomu připravil, práv býti; z toho žádný vyňat býti nemóže žádnými právy zvláštními, žádnými obdarováními ciesařskými, královskými ani duchovními, poněvadž i Kská Jasnost ten súd sám vedle práva jako jiní obyvatelé královstvie českého podstúpiti jest povinen.

2. O súdu komorniem.

1) Druhý súd jest komorní, kdež v komoře Kská Mst… 19) před menší súd pohnati úředníkóv malých; a zase… 21) k právu zemskému pohnán býti. 62) ten rozsudek a nález každý píše se v knihy súdóv královských. (A ty nálezy sekretář píše.) A potud…

1. Súd v království českém druhý jest komorní, kdež v komoře Kská Mst. s raddú svú pře, kteréž do komory Kské Jasnosti slušie, súditi ráčí, když a kolikrát se do roka Kské Msti líbí.

✗ o [illegible]

2. K tomu súdu žádný o dědiny a o zbožie, svobodná neb manská, o žádné zápisy, a naprosto o žádnú věc, kteráž k zemskému súdu přislušie, nemá žádného pohoniti, a zvláště když práva jdú; než co se jiných věcí dotýče, o ty jeden druhého do komory pohoniti móž. **3.** Toho súdu řád teuto jest, že jeden druhého listem pohání a k tomu súdu připravuje, list na JMKské póhonný uprose; kterýž list sekretář KMsti každému, když JMstK. ráčí rozkázati, píše a vydává a v registra hned, kto koho obsielá, zapisuje; neb se i v tom súdu komorním pře pořád vedle vyjitie listóv prvnějších a poslednějších, a ne na přeskáčku slyšie. **4.** K kterémužto súdu každý má státi nebo na miestě svém s plnú mocí poslati. **5.** A nestane-li, ani koho na svém miestě s plnú mocí pošle, tehdy svú při ztratí. **6.** Pakli se pohnaný obrání a proti pohánějíciemu práv zóstane, móž pohanějícieho, kterýž jest jej k škodám připravil, z těch škod k právu zemskému před pány nebo před menší súd pohnati. **7.** A zase též, jestli že pohnaný odsúzen bude, móž ze škod od póvoda k súdu zemskému velikému nebo menšiemu pohnán býti (Dóvod toho všeho v Památných knihách M. 1. *Královská Jasnost.)* **8.** Pakli kto na kom právo ustojí v komoře, ten má relací z registr KMsti. vzieti ke dskám zemským, a když ta relacie ve dsky vepsána bude, bude moci toho, na komž jest právo ustál v komoře, jedním póhonem k zemskému súdu pohnati, buď oč koli, buď o dědictvie nebo o škody nebo o dluh, malý neb veliký. A když to k slyšení přijde u súdu zemského, nemá tomu pohnanému žádné hojemstvie dáno býti. (To psáno v Památných knihách N. 20. *Najjasnější.)* **9.** Ale když krále JMsti v zemi nenie, raddy JMKské v komoře súditi mají, kterýmž ten súd od KMsti. poručen bude, dvakrát do roka: na sv. Martina jednú, druhé dvě neděli před sv. Duchem. **10.** Při kterémžto súdu má toto zachováno býti: Aby najprvé každý, ktož pohánie, v listu jmenoval, z čeho pohoní, a to aby i registry zapsáno bylo. A ktož by před tiem súdem práv zóstal, má jemu dosti učiněno býti vedle nálezu do dvú nedělí. A ktož by dosti učiniti nechtěl, ješto by na svobodných nebo na zápisných dědinách měl, tomu se v dědiny jeho má uvázáno býti úřadem purkrabie hradu Pražského do té summy, pokudž by nález svědčil. Ale ktož by na dědinách svobodných nebo zápisných neměl, ten má listem zatykacím k tomu připraven býti, a do vazby má vsazen býti, aby se nálezu panskému dosti stalo. A takového fedrovati ani zastávati nemá žádný. A na tom súdu při těch časiech má dvě neděli ustavičně sedieno býti (To psáno v Památných dskách Q. 18. *Kniežata, páni a vládyky na plném sněmu obecniem.)* **11.** Při tom súdu komorniem nenie potřebie, aby póvod nebo pohnaný osobně stál k roku nebo k súdu, než listem móže moc dáti komuž chce a poručníka listem nebo registry udělati, kohož se jemu zdáti bude. **12.** Také sobě při tom súdu póvodové roky opravují, dokudž k rozsúzení pře nepřijde (a od toho sekretáři královskému dva groše česká se dávají.) **13.** Móž sobě také při témž súdu pohnaný hojemstvie dvakrát vzieti, jako při zemském, a viece nic. **14.** Svědky ktož vede, ty sekretář zapisuje, a to bez přísahy, než pod tiem závazkem, jakoby přísahu učinili (a od zapsánie každého svědka čtyřie groše beře.) **15.** Ale ktož svědčiti ústně a osobně nechce, móž listem pod pečetí svú dáti svědomie, a takové se svědomie v tom súdu přijímá, jakoby kto ústně a osobně svědčil. **16.** A též se pohoní k svědomí listem, kterýž sekretář dává, jako k súdu. **17.** A kteráž koli pře před tiem súdem konec vezme a nálezem KMsti rozeznána bývá, ten takový nález píše se v knihy súdóv královských. (A ty nálezy sekretář píše, když KJasnost sám súdí; když raddy KMsti súdie, písař k tomu zjednaný.) — A potud o súdu komorniem.

3. O súdu dvorském.

1) Súd jiný v zemi české jest dvorský nebo manský, u kteréhož se o dědictvie manská súdové a rozsudkové dějí... 13) v stání, v žalobě... 25) nebo na miestě svém poslati... 27) a k súdu na každé suché dni stávati. 33) ktož to dědictvie KMstí dané... 52) (č. 7. není v I. rec.) 85) za falešníka vedle té viny má zóstati... Václava Skuhrovského, kterýž jest to najprv učinil. Ktož se uváže s komorníkem a to dědictvie dále zapíše, to na KMst. připadá. A jiných příčin jest mnoho, pro kteréž lidé zbožie svá ztracují. 93) práv zemských o statky své... 100) nevyprosil, by to zbožie kto koliv potom vyprosil... 107) (č. 15 — do konce, není v I. rec.)

1. Jiný súd v zemi české jest dvorský neb manský, u kteréhož se o dědictvie manská súdové a výpovědi dějí; a také odúmrti všecky, kteréž starodávním právem na KMst přicházejí po komž koli, tu súzeny býti mají. **2.** Na kterémžto súdu sedá na miestě královském sudí dvorský najvyšší, a k tomu páni, kteříž od krále jmenováni jsú, a s nimi čtyřie z vládyk. **3.** A nález vynášeti mají dva z panóv a jeden z vládyk, ten a ti, kterýmž sudí dvorský káže. A když nález vynesú, má v něm zapsáno býti, kteříž jsú z pánóv a kto z vládyk ten nález vynesli (To psáno v III. dskách Ondřejových F. 8.) **4.** Ten súd tak osazený má držán býti čtyřikrát do roka, tak a na ty časy, jako súd zemský. **5.** Při kterémžto súdu dvorském všecken řád a obyčej též se zachovává jako při súdu zemském, v stání k súdu, v žalobě, v rociech opravování, i práva po nálezu vedení; krom póhonóv, že dva z manóv o dědictvie manské pohánějí, a ne sám komorník, jako k súdu zemskému; a také kromě výpros, k kterýmž se žádný ani skrze many ani skrze komorníka dvorského (neb i ten súd komorníka má, ale jednoho toliko) nepohánie: než miesto póhonu dává se list provolací do toho města, k kterémuž najblíže přileží to zbožie, kteréž jest vyprošeno. A má to zbožie v tom městě provoláno býti po tři trhy vždy ve dvú nedělí (To psáno v I. dskách Matějových G. 15. *Páni vóbec nalezli.*) **6.** A jestli že kto chce lepšie právo mieti k tomu, což se provolává, než Kská. Mst., anebo ten, kdož jest to vyslúžil, má sám osobně k úřadu desk dvorských přijieti nebo na miestě svém, kohož chce, poslati a tu výprose té odepřieti a k súdu na každé suché dni, sám nebo poručník jeho, stávati, dokudž o to rozsúzen nebude. Pakli v těch šesti neděliech žádný otpierati nebude, tehdy ten, ktož jest vyprosil a vyslúžil, má po list provolací do toho města, kdež jest po třikrát voláno, poslati a k úřadu desk dvorských jej pod pečetí toho města zase přinesti. A přinesa list, má od desk zemských komorníka vzieti a poslati k veřejiem toho, ktož to dědictvie KMstí pryč dané a provolané drží, a ten komorník má to témuž držiteli oznámiti, že jest provoláno; pakli by toho držitele doma nebylo, tehdy úředníku jeho nebo čeledi jeho to má oznámiti a súsedóm blízkým dvěma nebo třem opověděti, že to zbožie jest provoláno: má-li kto lepšie právo než král pán, pojeď a otpieraj (To psáno v I. dskách Matějových G. 15. *Páni vóbec nalezli.*) Pakli kto po provolání nebo po dání věděti k veřejiem otpor učiní po poslu, má se k tomu otporu v prvnie suché dni hned přiznati osóbně sám; pakli se nepřizná, ztratí při svú; a přizná-li se, má každé suché dni k súdu stávati dotud, dokudž rozsúzen o ten otpor nebude; pakli nestane kdy, a pře k súdu přijde, tehdy svú při ztratí. A ktož koli kterú odúmrť vyprosí, a koho k nákladóm připraví, a práva královského neprovede, takový každý bude moci ze škod pohnán býti. A ten ktož otpierá výprose, bude-li sobě hojemstvie do druhých neb do třetích suchých dní bráti, a ten, ktož jest vyprosil, právo královské provede a obdrží, tehdy také ten, ktož jest sobě roky otkládal, bude moci ze škod pohnán býti (To psáno v II. dskách Dúpovcových P. 29. *Páni na plném súdu.*) **7.** To také známo a vědomo má býti, že při výprosách žádná se žaloba neklade, když kto které zbožie nebo dědictvie vyslúží, než otpor se slyší, a strany mluvie a své spravedlnosti ukazují, jako při súdu zemském, když se otporové súdie. **8.** A ktož co vyprosí na králi, na dědinách svobodných nic nemaje, a k súdu přistúpiti a o to se súditi chce, ten každý má k úřadu pro škody a náklady zaručiti (To psáno v týchž knihách a v témž miestě.) **9.** Ktož pak co vyslúží na králi, a to súdem nebo smluvú obdrží, má na vrch právo dovesti do prvních, druhých nebo konečně do třetích suchých dní; nedovede-li, ztratí to dánie a výsluhu, a to bude moci od krále jinému dáno býti. (To psáno v Památných S. 21. *Co se dotýče.*) **10.** Na krále každé dědictvie připadá, kteréž kto bez otporóv a nárokóv drží a toho žádnému nezapíše, v tom bez dědicóv sejde; taková dědictvie a zbožie všecka na krále spravedlivě připadají (Dóvod toho v III. dskách Vácslavových R. 12. *Item nalezli,* a v starších dskách I. Zdislai A. 38. *Jan z božie milosti;* v týchž dskách B. 21. *Jan z božie milosti;* v týchž dskách D. 40. *Jan český a polský král;* v týchž dskách D. 45.). Měj přátely jaké chce, chudé nebo bohaté, syny, strýce, bratří, když jsú dielní, nemóž než na krále takové zbožie každé nezapsané připadnúti. Když kto také jakú nešlechetnost neb svévolnost proti králi, proti zemi, neb moc proti právu učiní, takového každého zbožie na KMst. přicházie, by pak ten, ktož se toho dopustí, měl syny, bratří, strýce, neb jiné přáteli nedielné; neb ti nemohú toho obdržeti ani toho kterým právem obrániti. (To psáno v I. Zdislavových A. 28. *Jan z božie milosti;* a v týchž knihách U. 21. *Jan z božie milosti.*) Připadá také dědictvie na krále, kdež trh dvěma svědčí nebo třem, a když který z nich umře, diel každého mrtvého na krále přicházie. (To stojí v I. Prokopových U. 13. *Páni nalezli.*) **11.** I ten, ktož zbožie svobodné sobě ve dsky klásti dá, nejsa řádu zemanského, to zbožie ztracuje. Ale ten, ktož ve dsky klade, sám práva nemaje, má s hrdlem i statkem na královské a panské milosti býti, a za falešníka vedle té viny má zóstati. (Dóvod toho v Modrých póhonných při nálezu, kdež Bohuslav z Prahy pohánie Václava Skuhrovského.) A jiných příčin jest mnoho, pro kteréž lidé statky, dědictvie a zbožie svá ztracují. **12.** To také má vědieno býti, že s súdu dvorského móž se ktož chce na súd vyšší panský a nález odvolati. (To stojí v I. Matějových G. 15. *Páni nalezli.*) **13.** Ale že mnozí za starých — ale viece za našie paměti — výprosami nespravedlivými skrze neznámost práv zemských o dědiny i o statky své jsú přicházeli, anebo výprosníkóm jich udělovati smluvú musili, aby tomu překaženo bylo a své spravedlnosti aby každý i mohl i uměl užiti a výprose nedóvodné odepřieti: vědieno má býti, že ktož drží které koliv dědictvie od súdu osazenie za tři léta a za osmnáct nedělí bez nároku, ješto jest to spravedlivě na krále JMst. přišlo, a žádný toho v ten čas nevyprosil, až jsú léta zemská prošla, by pak to zbožie ktož koli po těch letech prošlých potom vyprosil, nic neobdrží, než držitel jest k tomu spravedliv, a má toho užiti, a každé takové výprose právem se obrání. (Dóvod toho Wenceslai Andreae O. 5. *Item léta božieho.*) **14.** Má i to vědieno býti, ktož které zbožie vyprosí a obdrží, že zpravce toho mrtvého, po komž jest zbožie vyprosil, to zbožie zpravovati mají tomu, ktož tu odúmrť kúpí. (Toho dóvod v I. dskách Prokopových U. 26. *Léta božieho.*) **15.** Item duchovnie dědiny ani platy na krále za odúmrť nepřipadají (Nález I. Plana E. 5 v při mezi Marketú převořiší od sv. Anny.) Item žádný dániem i právem královským nemá na žádné dědiny ani platy sahati, dokudž práva královského prvé podle řádu zemského neprovede, a dokudž to přesúzeno nebude (Nález na to I. Plana J. 29. v při mezi Prokopem Apatekářem z Prahy a Sigmundem Diblíkem.) **16.** Než což kto vyprosí na KMsti, ta výprosa má ve dsky dvorské najprvé vložena býti, a řád zachován má býti vedle obyčeje. A když se tak stane, která strana k čemu právo bude mieti, ta toho poživ. **17.** Item každý nápad, kterýž pro účinek neslušný na KMst. přijde, ten má KMst podle panské rady na zemské dobré dáti, a ne na osob některých zvláštnie (Nález na to III. Venceslai J. 11. v při Hynčíka s Habartem z Kolovrat etc.) **18.** Ještě každé dánie královské dává se bez pohoršenie práva každého jiného. (Nález o tom v při Jindřicha z Stráže a Elšky z Stráže). A na tom mnoho záleží. — A potud o súdu dvorském.

4. O súdu duchovniem.

1) Jest jiný súd v zemi české… 11) a akt starých neb pravých snad nenie…

Ještě jiný súd jest v zemi české, ale o tom lépe a právěje móž povědieno býti, že jest byl, nežli že jest, nebo že bude; ten slove duchovní; na kterémž arcibiskup Pražský s svými preláty sedal jest, kostelnie a klášterská zbožie vedle zápisóv a akt súdě. (Ten súd za našie paměti jest nešel; než že jest někdy prvé před časy byl, to se nacházie ve dskách a v náleziech panských, a zvlášť v IV. dskách Vácslavových C. 16. *Páni nalezli,* kdež stojí, že *o zemskú věc před súd zemský má býti pohonieno a o duchovní před arcibiskupa, jakož bylo od staradávna)* A poněvadž arcibiskupa nenie, a zbožie duchovnie jsú ujata a umenšena, a akt starých anebo celých snad také nenie, a také ten súd nejde, nenie potřebie o tom súdu z těch příčin již povědĕných viec psáti.

5. O súdu purkrabie Pražského.

Tit. O súdu miesto-purkrabie. 1) Pátý súd jest miesto-purkrabie Pražského, kterýž nic jiného než listy…… súdí a má súditi. 17) a tu nález o svú při a konec vzieti… 31) měj nebo neměj. Pakli by kto… 35) … Albrechta Rendle.) Při listech každý má věděti… 40) Ale tomu má takto rozumieno býti… 45) láním ani leženiem dobyti… 49) s rukojměmi. Jiné listy…

1. Jest v zemi české od svrchu vyčtených súdóv súd rozdielný pátý, purkrabie Pražského, který jiného nic než listy na penieze s rukojměmi vedle práva súdí a súditi má (To psáno v IV. Matějových. A. 27. *Najjasnější knieže a pán, pan Sigmund etc.* ✗ A tu jest zpráva o listech i dobrých vólech, o ležení, o lání i o škodách i o jiných všech věcech, kterýž k listovniemu

✗ Emler R. [illegible] II 159

právu přislušejí.) **2.** A k tomu súdu ktož chce pohnati, listem pohánie purkrabovým; v kterémžto listu pokládá se, kto koho před purkrabí chce viniti a z čeho, a rok, kdy oba před purkrabí státi mají. **3.** A stojie-li, tehdy súzeni býti mají od téhož purkrabie vedle práva a spravedlnosti listovnie. **4.** Pakli po třikrát obeslán jsa kto listem purkrabie Pražského nestojí na třetí rok, dává se póvodovi za právo stané, a toho práva staného má purkrabí relací ke dskám zemským učiniti; a ta má od něho přijata a ve dsky menšie zapsána býti; a ten, ktož jest právo ustál před purkrabí, má toho, na komž jest ustál, k súdu zemskému pohnati, a tu nález a konec o svú při vzieti. **5.** Za právo jest při tom súdu, že každý má třikrát obeslán býti od purkrabie Pražského, a nenie zavázán na první ani na druhý rok k súdu státi, než teprv na třetí; item na žádného nemá práva staného purkrabí dávati, než když po třetie k súdu před ním k jeho obeslání nestojí. **6.** A kohož koli purkrabí súdem svým rozsúdí, nemá žádných zvodóv ani odhádánie na otsúzeného úřadem svým miestopurkrabstvie činiti. (Nález o tom v Bielých póhonných, kdež Jan Mandelík z Chrastu Václava z Jilmanic pohánie.) **7.** A též pro nestánie na žádného nemá žádnými zvody, ani jakým právem úřadu svého jiným sahati (nález o tom v II. dskách Ondřejových N. 17., kdež Jiřík Tunkl z Brníčka etc. pohánie Anny z Kováně); než na každého, ktož před jeho súdem třikrát nestojí, má relací ke dskám učiniti, jakož jest prvé povědieno, měj na zemi nebo neměj (těch takových relací sú plny dsky zemské menšie); pakli by kto přes to zatčen byl, maje na zemi jakéž koli dědictvie, na zmatek by zatčen byl. (Nález o tom v nových póhonných, kdež Jan Hlavsa pohánie Albrechta Rendle.) Neb zatykač a uvázánie jest úřadu jeho pójčen ne po jeho súdu anebo nestání, než po súdu před hajtmany v komoře nebo po nestání před nimi. (Dóvod toho v Památných Q. 18. *Kniežata.*) **8.** Při listech každý má věděti, že se list každý promlčí, ktož jim koli za tři léta a 18 nedělí neupomíná, též jako jiné dědictvie. (Ale tomu tak má rozumieno býti, když by kto úrokóv nebo summy nechtěl platiti; pakli se platie úroci, tehdy se věčně nepromlčí. Toho dóvod v čtvrtých knihách Matějových A. 27. *Najjasnější knieže.*) **9.** Ktož pro neplněnie a dosti-nečiněnie listu laje a hanie, a spravedlnosti listovnie tím lániem a haněniem dobyti nemóž, má je právem zemským vedle nálezu starého dobývati. (Dóvod toho v III. Matějových A. 27. *A jestliže by kto komu plniti nechtěl* etc.) **10.** Purkrabí nemá žádných listóv súditi, než ty toliko, kteříž na penieze jsú s rukojměmi. A ktož k listu pohnán bude, nebo se přizná a plniti má, nebo proti pečeti mluviti bude: má svědky vésti usedlé lidi a zachovalé před kříž, a tu přisahati má pohnaný a jiní s ním. Ale kolik jich má za pečeť přisahati, to purkrabí vie, a nález dskami učiněný oznámí. (A zdá se druhým, že k té přísaze mohú i nevládyky přijati býti, když jsú toliko lidé usedlí a zachovalí, a kteří na svobodných dědinách mají.) **11.** Jiné listy, kteříž na zboží svobodném dluh ukazují nebo na platu, neb také listy na zbožie zápisná, ty mají páni na súdě zemském súditi, jako jiné dluhy nelistovnie. Pakli jest summa o desieti hřivnách nebo níže, to má súdem menším rozeznáno a rozsúzeno býti.

6. O súdu menšiem Pražském.

[1]) Poslední súd v zemi české jest, kterýž slove menší súd . . . [4]) pře menšie. Ten se drží . . . [7]) před súdem zemským. [28]) A také o dluhy od jedné kopy až do desieti kop grošóv českých; všecken řád . . . [42]) v súd veliký . . . [50]) v pátek o suchých dnech najprv příštích neb nazajtří po sv. Jeronymu ale úředníci k těm a nepohnutým rokóm najbližším, když se . . . [53]) neb k přísahám od jich súdu prima se nezvoní. A potud o súdu zemském menšiem. — A potud o rozličnosti sudóv v kralovství českém, kterýchžto všech viece nenie než pět: Súd zemský, a ten nejznamenitější a najslavnější, z něhož nikam výš a dále žádného odvolánie nenie; súd dvorský, kdež se manstvie a dánie královská neb výsluhy súdie; súd komorní, kdež král JMst v komoře s raddami svými súdí neb na miestě JMsti ti komuž se od JMsti Kské poručí; súd duchovní neb arcibiskupa Pražského, kterýž jest nynie dokonce zminul; súd miestopurkrabie Pražského; poslední súd menší, kdež úředníci menší Pražští sedají.

1. Po svrchu psaných súdiech pěti jest poslední súd v zemi české, kterýž slove menší súd, na kterémž sedají úředníci menší v týchž laviciech, kde páni. A proto slove menší, že v něm úředníci menší sedajíce, súdie pře menšie, totižto o deset hřiven stříebra škody a dluh o deset kop grošóv, o lidi a o čeleď zběhlú, a viece ani výše nic. **2.** Ten se drží též jako veliký súd zemský čtyřikrát do roka, vždy dva dni před súdem panským, v každé suché dni, v středu a ve čtvrtek, netoliko při suchých dnech, ale také i nazajtřie po sv. Jeronýmu, kdež se kromě suchých dní súd držievá. (To psáno v druhých dskách Planových K. 22. *Zahájen jest súd zemský v středu nazajtřie sv. Jeronýma. A tu hned toho dne a ve čtvrtek potom úředníci menší súdili jsú póhony o deset hřiven stříebra bez lotu, a v pátek po sv. Jeronymu najjasnější knieže a pán, pan Jiří král český se pány a vládykami v súd jsú zasedli.*) A po té straně v laviciech úředníci menší sedají, kdež najvyšší komorník a sudí sedá, a ne po druhé. **3.** V tom súdu menšiem sedají tito úředníci: Miestopurkrabí Pražský, po něm miestokomorník, vedle toho miestosudí, při tom miestopísař, za tiem úředník králové, podle něho úředník probošta Vyšehradského, po tom úředník podkomořieho a na konci písař menších desk. (Starosta komorničí ani v súdu ani dole u desk miesta nemá, než mezi komorníky. Ingrossator ten dole u desk vedle miestopísaře sedati má, než nahoře miesta v laviciech nemá.) **4.** Ti takovým řádem v súdu sediec slyšie pře o škody menšie od desieti hřiven až do sedmdesáti, ktož s spolupóvody pohánie — nalezá se póhon také až do sta hřiven s spolupóvody, ač jest svaté paměti králem Václavem přetržen v Červených póhonných — a také o dluhy od jedné kopy až do desieti kop grošóv českých, též o lidi zběhlé a o čeleď, jakož jest svrchu napsáno; všecken řád při póhoniech, při svědčení jich, při slyšení, při žalobách, při náleziech zachovávajíce tak, jakož se při súdu zemském zachovává, krom toho, že v nálezu všickni se píší jménem jedním společně, a ze jména žádný se zvláště nejmenuje. A nález většie strana zavierá. **5.** A jestli že co těžkého a nesnadného před ně přijde, ješto by toho sami z sebe rozeznati dostatečně nemohli, o to se s KMstí nebo se pány radie, dva z sebe z súdu na radu vyšliece, a potom tu radu v nález svój vpíší. (To se najde v Bielých póhonných, kdež Petr z Dobrošovic pohánie Annu z Žrnosek. Item kdež Petr z Štemberka pohánie Táborských, a jinde často.) **6.** Také úředníci svrchu psaní panóv nečekají, než hned jak se póhonové k jich súdu vysvědčie, súd zahájie. A když v pátek páni v súd zemský veliký zasednú, již se podruhé súd nezahajuje, než tím zahájeniem jedním jich i panský súd jest zahájen. **7.** V kterémžto súdu menšiem úředníci menší též zmatek nalezají, do věže bráti z svého súdu rozkazují, jako i páni z velikého; též také nálezy činie; a jich nálezové ve dsky póhonné se píší, a má se jim též dosti od každého státi, jako nálezóm panským. 8. Než roky k přísahám do kaply, ty v jiné časy pokládají než páni; neb páni roky kladú v pátek suchých dní potomních nebo nazajtřie sv. Jeronyma; ale úředníci k těm rokóm najbližším a nepohnutým, když se póhonové z dědictvie najprvé vysvědčují. A jich rokové k přísaze všickni se kladú bez primy, neb k přísahám od jich súdu prima se nezvoní. — A potud o súdu menšiem Pražském.

Najjasnějšiemu kniežeti a pánu, panu Wladislawowi, uherskému, českému ꝛc. králi, markrabí morawskému ꝛc.

O práviech země české Viktorina ze Všehrd

počínají se

KNIHY DRUHÉ.

1. O súdu zemském, jak má obsazen býti.

1) V súdu zemském najprvé seděti v majestátě svém přede všemi a nade všemi má český král; pod . . . 11) v jiném království, on na miestě královském v majestátu JMsti sedá (Tak za naší . . . 14) z země vyjev kraloval za šest let, na miestě JMsti sedával . . . 16) a zemi komu jednomu poručil; tehdy již ten . . . 22) (Tak Jiřík z K., jsa správcí učiněn od Ladislava uherského a českého krále na miestě JMsti sedal jest . . . 28) na stolici, kdež jsú dsky, bývá. (To ač nikdež psáno nenie, ale zachováníem a zvyklostí a drženiem starodávním se provodí.) 46) aniž . . . nezaneprazdňovali (není v I.) 49) saditi sám má . . . 61) komorničím nazývají.) 66) miestě svém písaře většieho 68) píše (ale nynie jsú za jednoho dva, pro nedostatečnost jednoho. Var. ale nynie jsú za jednoho třie, Prokop, Johannes a mistr Jan pro nedostatečnost jednoho, a pro nedostatek lidí, že nenie jich kde bráti). Má také . . . 76) č. 6 a č. 7 v I. rec. není) 93) v týchž knihách mých ji najdeš.) 103) póhonóv na stolici . . . 107) vysvědčováni býti . . . 110) vysvědčeni budú, řečník má súd zahájiti, na též miesto vstúpě, kdež jsú komorníci póhony svědčili; potom hned mají . . . 113) k těm suchým dním položena, 122) (č. 13. v I. rec. není.) 140) spravedlnosti své okazujíce, 143) k jich potřebám slušelo, okáží 145) sudí má jim rozkázati, aby mlčeli, a pánóm . . . 153) jak jej vynesti mají . . . 158) a naučenie panského píší, 162) od pánóv toliko v tom sstúpení 165) a když se opraví nález, jde s ním písař . . . 168) (č. 20 a 21 není v I. rec.) zdadie. — A o súdu zemském . . .

1. Na velikém a najznamenitějšiem súdu zemském najprvé v majestátu svém přede všemi a nade všemi seděti má český král; pod [po] JKMstí úředníci najvyšší, kteříž z práva beze všech otporóv v tom súdu z staradávna jsú sedali a sedati mají: Najvyšší purkrabí, najvyšší komorník, najvyšší sudí královstvie českého (To psáno v III. dskách Ondřejových F. 8.). * A ti takto a tímto řádem sedají: Najvyšší purkrabí pod nohami na stupniech majestátu KMsti sedá, a vstane-li kdy s majestátu svého král a z súdu odejde, móž na miesto královské najvyšší purkrabí vsésti. Pakli by král v zemi české nebyl, než v jiné zemi nebo v jiném království, vždycky v majestátu JKMsti najvyšší purkrabí sedá (tak za našie paměti Jan z Janovic, najvyšší purkrabí Pražský, za krále Vladislava druhého, dokud král JMst v zemi byl, sedal jest, i také, když v uherském království, z české země vyjev, kraloval, na miestě JMKské jest sedával po všecka ta léta a súdy); leč by koho jiného král JMst na miestě svém správcí ustanovil a zemi komu jednomu poručil jako správci, ne jako hajtmanu. Neb buď hajtmanem ktožkoli buď, s miesta majestátu královského purkrabí najvyšším hnúti nemóže; než správce kdyžby byl řádně ode vší země přijatý, tehdy již ten na miestě JMsti sedá a purkrabí na svém miestě, jakož prvé pověedieno jest. (Tak Jiřík z Kunstatu, jsa správcí učiněn od slavné paměti Ladislava uherského a českého krále a od země přijat, na miestě JMsti sedal jest, a Zdeněk z Šternberka a na Konopišti najvyšší purkrabí pod niem na prvé ukázaném miestě.) U majestátu JKMsti pak po levé ruce sedá najvyšší komorník, podlé něho najvyšší sudí; najvyšší pak písař království českého, ten při úředníciech menších na stolici, kteréž kathedra řiekají, kdež sú dsky, bývá. (To ač nikdež psáno nenie, ale zachovávaným obyčejem, ale drženiem starodávním se provodí.) Po těch třech úředníciech má sedati dvanácte panóv, mužóv k tomu 12 hodných a na cti zachovalých; a ti za těmito pány úředníky někteří po levé, a někteří s druhé strany po pravé ruce KMsti sedati mají. Jiný z pánóv úředník zemský žádný z práva sedati dle svého úřadu na súdu zemském nemá; než sedá-li kto, úřad zemský maje, jako hofmistr zemský, nebo maršálek, nebo truksas, nebo šenk, nebo kuchmistr najvyšší, sedá jakožto jiný pán k tomu od Kské Msti volený, ale ne dle úřadu svého. A žádný z jiných úředníkóv kromě těch tří svrchupsaných miesta svého v laviciech zvláštnieho nemá, než kdež bude posazen, tu sedaj. Po pániech má sedati osm osob z vládyk, také hodných a na cti zachovalých, z kterýchžto osmi čtyřie po levé straně za pány a čtyřie po pravé sedati mají. **2.** A ty všecky pány i vládyky

* Emler

král JMst sám má voliti a vybrati v ten súd a jiný žádný. (Toho dóvod v III. dskách Ondřejových. F. 8. *Ve jméno božie.*) Aniž se tu kto vetřieti, vprošovati neb vkupovati móže, aby hodnějším rozumem, věrú, spravedlností, nenávistí daróv a známostí práv nehodní miesta nezaneprazdňovali. Též úředníky větčie i menšie JMKská, kteréž ráčí a k tomu hodné zná, saditi sám na zemské úřady má. (Toho dóvod v Čtvrtých Matějových. A 2. *Léta božieho.*) **3.** A jsú čtyřie úředníci královstvie českého najvyšší: purkrabí, komorník, sudí, písař. A proto slovú najvyšší, že jiné menšie úředníky pod sebú mají, kteříž v súdu zemském menšiem na jich miestech i u desk sedají, súdie a dskami všecky potřeby zemské vedlé řádu a práva řídie. **4.** Purkrabí najvyšší má svého purkrabí a holomky zemské k témuž úřadu, kteříž na zájem nebo s listem obranním nebo na věno, když čeho potřebie jest, jezdie. Najvyšší komorník má miestokomorníka a druhého, kterýž komorníky řídí (někteří tomu starosta komorničí řiekají, ale jiní ho prokuratorem komorničím jmenují); a po těch dvú má najvyšší komorník jiných komorníkóv množstvie, kteříž po póhoniech, úmluvách, panovániech, zájmiech, uvázániech a po jiných potřebách desk a práva zemského jedú. Najvyšší sudí pod sebú má svého miestosudieho a řečníka. Najvyšší písař také má na miestě svém miestopísaře větčieho, kterýž dsky větčie i písaře menšie spravuje, a jiného písaře menšieho, kterýž dsky menšie píše; má také pod sebú ještě jiného, kterýž dsky na pergamén píše; ten slove ingrossator; a registratory dva, kteříž ne od toho slovú jakoby oni dsky registrovati měli (neb to na větčieho písaře, kterýž drží miesto najvyššieho písaře, slušie), ale od toho registratoři slovú, že v registrách hledají, u registr sediece, což komu ke dskám jest potřebie, a najdúce registříky píší a dávají ke dskám. **5.** A miestopurkrabí, když páni súdie, má státi v okně, listóv nahoru od stran podávati a volati na lidi, aby mlčeli a nepřekáželi. **6.** Jsú i jiní úředníci zemští, též menšie své jako tito čtyřie majíce, jakož jest o nich svrchu povědieno; ale že ti ani k súdu zemskému ani ke dskám úřady svými neslušejí, z té příčiny jest povědieno o čtyřech toliko najvyšších úředníciech. A ti čtyři úřadové najvyšší, purkrabstvie, komornictvie, sudstvie a písařstvie mají svobodni býti, a nemají od žádného krále zastavováni ani zavazováni žádnému býti, než beze všech závad, zápisóv a zástav mají svobodni býti, pro uvarovánie zemského zlého, kteréžby skrze to na zemi mohlo přijíti. **7.** Páni a vládyky tak volení a najprvé úředníci najvyšší mají v súdu zemském sedati tím řádem a obyčejem, jakož prvé jest povědieno. Ale dřieve než na svá miesta v ten súd dosednú, mají všickni přísahu králi i všie zemi rovnú a jednostajnú učiniti, dva prsty u pravé ruky zdvihnúce, proti slunci stojiece a hlavy odkryté majíce. A tu přísahu má jim vydati úředník z menších úředníkóv ten, kterýž miesto najvyššieho písaře drží. (A jaká jest to přísaha, a v kterých sloviech, kdež se o přísahách psáti bude, v týchž knihách mých druhých ji najdeš.) A když přísahu učinie, hned mají každý na své miesto, kdež komu najvyšším purkrabí ukázáno bude, v lavice do súdu vsésti, a úředníci menší se dskami všemi starými i novými mají na stolici, kteréž kathedra latině řiekají, býti. **8.** A tu se mají najprvé póhonové od komorníkóv vysvědčovati na šranciech u kathedry, aby ode všech slyšáni býti mohli. A když se póhonové svědčie, mají všickni, ktož v súdu zemském nesedají, ven z lavic vystúpiti, a žádný tu zóstati nemá kromě těch pánóv a vládyk, kteříž na súdě zemském sedají. **9.** A úředníci najvyšší mají na svědčení póhonóv — o pohoniech k velikému súdu zemskému mluvím, kteříž se v pátek v každé suché dni a nazajtřie po sv. Jeronýmu vysvědčují, — na stolici k úředníkóm menším vstúpiti a tu s nimi býti, až se všickni póhonové vysvědčie. A bez nich anebo najmėň bez jednoho z nich nikdy nemají póhonové vysvědčováni k velikému súdu býti, kromě těch póhonóv, kteříž k menšiemu súdu slušejí; ti mají a mohú beze všech najvyšších uředníkóv svědčeni i súzeni býti. **10.** Když již póhonové do konce vysvědčeni budú všickni, mají najvyšší úředníci dolóv sjíti k jiným panóm a vládykám, a do lavic vsésti. **11.** Pakli jest která přísaha k těm suchým dnóm nebo nazajtřie po sv. Jeronýmě položena, mají prvé než v súd zasednú, do kaply k též přísaze jíti a odtud, když se přísaha dokoná, teprv v súd zasésti. **12.** A když zasednú, má najvyšší sudí královstvie českého řečníku rozkázati, aby na póhonnú při, kteráž najprvnějšie jest, zavolal; neb to na samého najvyššieho sudieho slušie řečníku rozkázovati a naň na samého a na jiného žádného v súdě mluviti, na pány, aby se sstúpili, zavolati, i k nálezu, kteréž se jemu zdá, jmenovati. (To psáno v III. Ondřejových F. 8.) **13.** A když najprvnější při počnú slyšeti, v kteréžkoli suché dni nebo na sv. Jeronýma, tehdy hned miestopísař desk zemských, žádným obyčejem toho neobmeškávaje, má všecky pány a vládyky ve dsky zemské, kteříž na súdě zemském sedie, jich jmény a tituly sepsati, počna od KMsti, a po králi hned najvyššieho komorníka napsati, potom najvyššieho sudieho, po něm písaře najvyššieho, potom purkrabí najvyššieho, a pak jiné pány podlé řádu a po starších, a vládyky též, až do poslednieho, jakož jest se dálo od staradávna a dsky to ukazují. A když se tak spíší, tehdy potom nálezové se psáti mají, než prvé nic. A to se má tak v každý súd ve dsky zapisovati, a titul se má tento před tiem postaviti: *Páni a vládyky na súdě sediece,* léto a den. A kterýž na súdě nesedí, tohó nemá psáti; pakli by potom v druhý nebo v třetí den přijel a do súdu sedl, má na své miesto připsán mezi jiné býti. **14.** Když pak strany obě, na kteréž řečník zavolá, v šranky před pány vstúpie, tu najvyšší sudí má řečníku kázati, aby četl žalobu. A když přečte, strany mluvie, svú při každá vedúci, dsky, listy, majestáty, svědomie i jiné spravedlnosti své, které kto má, okazujíce dotud, dokudž jich potřeba káže; a v tom jim nemá od žádného překáženo býti, by pak celý den mluvili a potřeby své okazovali. **15.** Než když již všecko, což jest k jich potřebám slúžilo, okáží, a coby viece okázali nemají, než jednostajnú řeč mluviece vždy obnovují, tehdy najvyšší sudí pánóm se sstúpiti káže v potaz (o kterémžto potazu potom bude povědieno, a o nálezu též). **16.** A když se potaz dokoná a srovnají se páni, sudí najvyšší všem panóm káže na svá miesta jíti a vsésti; a když sednú, zavolá dvú z pánóv a jednoho z vládyk, a ti vstanúce, jdú k němu a k najvyššiemu komorníku, jestli že král český na súdu nesedí; pak-li sedí, tehdy najprvé jdú k králi a k úředníkóm najvyšším potom, a tu naučenie o nálezu berú. Odtud jdú na druhú stranu, od najvyšších úředníkóv též o nálezu naučenie berúce, jak jej vynesti a napsati mají. A s té strany opět na druhú stranu, kdež úředníci najvyšší sedie, k jiným pánóm a vládykám, kteříž za úředníky najvyššími sedie. **17.** To od pánóv naučenie vezmúce, jdú na stolici ke dskám, kdež jsú úředníci menší, a nález vedlé potazu a naučenie panského a vládyckého píší, a napíšíce jdú zase dolóv, a písař za nimi s knihami a s napsaným nálezem. A když dolóv sejdú, sudí najvyšší káže se pánóm sstúpiti, a tu ten nález napsaný písař čte, přede všemi pány, ne hlasitě, než tak, aby od pánóv toliko a od vládyk v tom sstúpení mohl slyšán býti. A když dočte, jestli že dobře napsán bude nález, nenie potřebie opravovati; pak-li se co panóm nezdá, tu opravují, ujímajíce, přidávajíce nebo proměňujíce. A když se opraví nález, a na miesto se dokoná, jde s ním písař zase na stolici, a páni a vládyky každý zase na svá miesta sednú. A ti ktož jsú z pánóv nález i s tiem z vládyk vynášeli a psali, nesedají na svá miesta, než stojie pořád tak, jakž jsú zavoláni k nálezu od sudieho, a tak také v nálezu mají napsáni býti: Páni na vyššiem miestě k laviciem po levé straně k najvyšším úředníkóm, a ktož z vládyk jest, vedlé nich k šrankóm. A tak stojie, až se nález dočte do konce; potom tepruv jdú jeden každý na své miesto. **18.** A sudí najvyšší, když všickni jiní sednú, a ti tři, kteříž sú nález psali, stanú, má kázati nález písaři čísti. **19.** A když se to vše dokoná, opět jinú při slyšie týmž vším obyčejem a řádem, jako první. A tak vždy pořád jednu po druhé, vše jedniem zpósobem, až i súd vzdadie. **20.** A držievá se súd zemský na hradě Pražském v súdné světnici; ale po starých dskách se nacházie, že se jest držieval i v Praze dole v klášteřiech (O tom psáno v II. Zdislavových D. 25. A opět v týchž dskách B. 8.). **21.** Ale moci panský nález nemá, jakož se po starých spisiech nalezá, než tu, když páni súd osadie na hradě Pražském, a když vedlé práva popsáni budú, a když se zavolá na spolky nebo na sstupky skrze řečníka. Pakli se strany svolie, móž se i dole v klášteře nebo jinde kdekoli nález státi; ale to ne vedlé práva, než vedlé dobrovolného stran podvolenie, kteréž práva láme. A to jich podvolenie má v nález pilně vepsáno býti; neb jest o to řeč bývala, že jsú řiekali: „pokútně smy odsúzeni a ne v tom miestě, kdež právo jest; a nejsme k tomu připraveni právem zemským,“ i jiných mnoho omluv, (jakož o tom šíře stojí v starých spisiech o práviech země české sepsaných a vóbec vydaných, kterýmiž sú se lidé prvé zpravovali, a ještě se jimi mnozí zpravují lépe než potomními). — A o súdu zemském, jak má osazen býti, dosti jest povědieno.

2. O zahájení súdu.

[1]) Súd se prvé zahájiti nemá než po svědčení póhonóv a po volání po třikrát na ty, ktož jsú na svědčení póhonóm nestáli, a také když se z kaply páni od přísah zase vrátie, a dřiev než v súd zasednú. A má súd zahajovati . . .

1. Súd se zahájiti prvé nemá, než po svědčení póhonóv a po volání po třikrát na ty, ktož jsú na svědčení k póhonóm pohnáni jsúce, nestáli, a to v každú středu na suché dni a nazajtřie sv. Jeronýma; též po vysvědčení póhonóv všech, kdež se společně všickni póhonové k velikému súdu zemskému i k menšiemu vesměs vysvědčují, a když se z kaply páni od přísah zase vrátie, a nazajtřie po sv. Jeronýmu. **2.** A má súd zahajovati řečník zemský na témž miestě, kdež komorníci póhony svědčie na šranciech u stolice, kdež jsú dsky, jakož svrchu jest povědieno. **3.** A těmito slovy má zahájen býti: „*Já tento súd zahajuji Boží mocí, matky Boží mocí, všech svatých mocí, najjasnějšieho kniežete a pána, pana Vladislava uherského a českého krále, mocí, Jindřicha z Hradce, najvyššieho komorníka královstvie českého, mocí, Póty z Ryzmberka a z Švihova, najvyššieho sudieho královstvie českého, mocí, Jana z Rúpova, najvyššieho písaře královstvie českého, mocí, Jana z Janovic, najvyššieho purkrabie Pražského mocí, všech pánóv a vládyk k tomuto súdu volených mocí. A k tomuto súdu všecku poctivost připoviedám, a všecku nepoctivost zapoviedám, abyšte se všickni poctivě a řádně zachovali, právo sobě ohrazujíce. A přečinil-li by kto řečí, jdi mu na penieze; pakli by kto přečinil skutkem, jdi jemu na hrdlo!* **4.** Při tom má vědieno býti, že jménem královským se súd zahajuje a jmény čtyř najvyšších úředníkóv v zahájení súdu jmenovaných, a jinými jmény pánóv a vládyk žádnými ze jména. Buď král JMst v zemi nebo nebuď, vždy se předse slovem a jménem JMsti súd má zahajovati; a též slovy nejvyšších úředníkóv, by pak který z nich jeden nebo dva v zemi a při súdu nebyli. — A o zahájení súdu, kdy, od koho, kde a jakými slovy má zahájen býti, jest povědieno.

3. O svědčení póhonóv. (litis kontestace)

1) Svědčenie neb vysvědčenie póhonóv nic jiného nenie... 3) A má býti vysvědčenie, buď k větčiemu neb k menšiemu súdu, vždy před zahájeniem súdu, jakož i prvé jest povědieno. A z šrankóv i z lavic, když se póhonové vysvědčují, mají všickni 22) že stojí, 36) ohlásiti má nad hlas, aby slyšán byl, a řici: Stojím. 40) nedělí nepřepúštěje. 41) a jestli že vždy nestojí, ztratí při. 46) a když naň prvé, druhé zavoláno bude a neohlásí se, 50) než právo stané bude dáno póvodovi proti němu. 61) A opět potom po chvíli co by Zdráva Maria mohl sřiekati, též zavolá...

1. Póhonóv k súdu velikému zemskému nebo k menšiemu svědčenie nebo vysvědčenie jiného nic nenie, než na ten čas kterýž v póhoniech jest položen, týchž póhonóv skrze komorníka přede všemi vyhlášenie. **2.** A jest vysvědčenie póhonóv troje: Jedno k menšiemu súdu, kdež úředníci menší sedají, a pře o deset hřiven 1/ etc. súdie, a to vždycky na každé troje suché dni v středu bývá, kromě nazajtřie sv. Jeronýma. A to svědčenie póhonóv vždycky se má před zahájeniem súdu konati a předjíti. Druhé 2) svědčenie póhonóv jest k súdu zemskému velikému, kdež král český se pány a vládykami sedá a súdí; a to bývá v pátek na suché dni troje, adventnie, postnie, letničnie. A po tom po žádném svědčení póhonóv súd se nezahajuje, neb jest již v středu zahájen. Třetie póhonóv svědčenie jest k oběma súdóm, k zemskému súdu spolu i k menšiemu vesměs; 3) a to bývá jednú v každém roce, nazajtřie po sv. Jeronymě. **3.** A to svědčenie póhonóv má se začieti i skonati prvé, než se súd zahájí, jakož i prvé jest povědieno. **4.** A z šrankóv i z lavic, když se póhonové vysvědčují, mají všickni vystúpiti, kromě těch, ktož v súdu sedají. A ti, ktož v súdu sedají, jestli že který z nich pohánie neb pohnán jest, nemá se v laviciech, když se póhon jeho vysvědčuje, ohlásiti, než ven z lavic má, jako jiní (neb právo všem rovné jest) vystúpiti a vně se ohlásiti, že k póhonu svému stojí. Pakli se kto, póhon maje, z těch ktož v súdu sedají, nebo ktož koli jiný, v laviciech ohlásí: jest-li póvod, ztratí póhon, jest-li pohnaný, ztratí při; neb se ne vedlé práva ohlašuje, a ktož se ne vedlé práva ohlásí, tolikéž jest, jako by nestál; neb i ktož stoje mlčí a k svému se póhonu neohlásí, tolikéž jest jako by nestál; také ten ktož se ne vedlé práva ohlásí, ač oba stojie, tolikéž jest, jako by oba nestála. **5.** A forma nebo zpósob vysvědčenie póhonu každého jest tato: Komorník stoje na šranciech u stolice, kdež jsú dvéře, takto die: *Pohnal jsem od Petra z Hřešihlav Václava z Maletic z Přestavlk etc. z dědictvie k dnešniemu dni: stojíte-li k svému právu, ohlaste se!* A tak při všech póhoniech, když je vysvědčuje, až do poslednieho té formy a těch slov užívá. **6.** A když tak póhon vysvědčí, hned se každý, kohož jmenuje, póvod i pohnaný, ohlasiti má nad hlas, aby od úředníkóv slyšán býti mohl, a řieci: *Stojím.* **7.** Nestane-li pak póvod, ztratí póhon, ale ne při; neb potom zase z novu k jiným suchým dnóm potomním, k kterýmž chce, móž pohnati o túž věc, tří let a osmnácte nedělí toliko nepropúštěje. **8.** Nestojí-li pohnaný, má naň třikrát zavoláno býti; a jestli že vždy nestojí až do třetieho volánie, a neohlásí se, ztratí při, o kterúž koli pohnán jest, a póvodu bude dáno proti němu za právo stané. A jestli že se, když naň prvé, druhé zavoláno bude, neohlásí, a potom dřieve než po třetie voláno bude, přijde a ohlásí se, nic neztratí, leč by to z úmysla učinil a moha se ohlásiti i nechtěl; tu by jiná pře byla. Než přijde-li, ano již i třetie voláno jest, a tu se hned neohlásí: již potom, by na mimochodníku přijel a ohlašoval se, tak že by všecky mohl zhlušiti, nic platno nenie; než právo stané bude dáno proti němu. **9.** Pak-li oba nestojie na svědčení, i póvod i pohnaný, ten se póhon hned vymazuje a přetrhá, a strany sebe z novu hleděti musie. **10.** Při tom vědieno má býti, že na póvoda nemá voláno býti druhé ani třetie, než hned, jakž nestojí na svědčení, jsa jmenován, a neohlásí se, ten póhon míjie; neb póvod i k svědčení i k súdu se všemi potřebami má vždycky hotov býti. **11.** A když se již všickni póhonové vysvědčie, tu má na ty pohnané, kteříž jsú k svědčení póhonóv nestáli, po třikrát voláno býti takto od komorníka, kterýž póhony vysvědčuje: *Petr z Přeboz, stojí-li k svému právu, prvé, ohlas se!* A potom po malé chvíli též: *Stojí-li, prvé, druhé, ohlas se!* A potom po chvíli též zavolá: *Stojí-li prvé, druhé, třetie, ohlas se!* Potom se na toho každého, ktož se k těm voláním neohlásí, právo stané zapíše. — A o svědčení póhonóv potud jest povědieno.

(Continuace)

4. Kdy se dává právo stané. str. 136

1) Když páni súd vzdáti budú chtieti, ne v ten den do zajtřie, než do suchých dní budúcích, má čteno býti právo stané, jakož o tom psáno bude, když k právóm staným přijde. A toho póvod ... 9) a ten póhon bude zdvižen (Tak ... 15) ohlašovati než každý sám za se. A učinil-liby to kto, má vzat býti do věže a kázán vedlé nálezu panského.

[illegible]

1. Právo stané, když kto na svědčení póhonóv nestojí, dává se, když páni súd [vzdadie neb] vzdáti chtie, ne v ten den do zajtřie, než do druhých suchých dní budúcích, a má nad-hlas, jako jiný nález panský, přede všemi na kathedře na plném súdu čteno býti; jakož o tom psáno bude, když ku právu stanému přijde. **2.** A toho póvod má sčekati do toho času a dne, dokudž se jemu za právo stané nedá. Nestál-li by tu při tom, když by se jemu za právo dáti mělo, tehdy tím svým nestániem, což jest na pohnaném jeho nestániem obdržal, zase skrze nestánie své ztratí, a ten póhon bude mu v nic obrácen. (Tak se stalo Jiříkovi z Kasalic, kterýž k svému právu stanému nedostál jest. To najdeš v Bielých póhonných 1490tého léta, v středu na svatú Kedrutu, kdež týž Jiřík z Kasalic pohánie Jana Kozla z Sušin.) A opět znovu bude moci od póvoda o túž při zase pohnán býti. **3.** Má při tom vědieno býti, že žádný jeden za druhého se nemá ohlašovati, ani na svědčení póhonóv, ani když se na ty ktož jsú nestáli, volá, ani když se za právo stané proti pohnaným dává, než každý sám za se. A učinil-li by to kto, má kázán býti vedlé nálezu a zdánie panského.

[illegible]

5. O položení za nemocna na svědčení póhonóv.

1) Pakli kto, pohnán jsa, nemocen jest aneb v zemi nenie, poručiti má přieteli svému neb komuž móž, aby ho za nemocna aneb ven z země položil, a to má ... 15) neb v službě královské. Bude-li pak kto... 26) za nemocna kladú, má rok položen býti... 37) za nemocného položil, anebo... má proti tomu každému ... 41) má proti . . . k zpravě nestane nebo nepošle, za právo stané dáno býti. (To ... 48) póhonóv ohlašovali. 51) a nemocný přísahy i stávánie k súdu prázden a móž ze škod ... 55) zdvižen býti a vedlé zdánie panského kázán býti. (To psáno v čtvrtých Matějových. A. 3. *Páni nalezli.*) Při tom kladení za nemocna ... 65) ten hotov býti, 68) ze škod

pohnati. Každý,.. 72) žádným obyčejem. Pakli koho za nemocna kto položí, a toho ve dsky nezapíše, 73) Pakli kto před svědčeniem, buď póvod neb pohnaný, umře...

1. Nestánie k svědčení póhonóv trojiem se obyčejem vymlúvá: Potřebú, příhodú, núzí (neb se lidem v rozličných časiech rozličně a mnoho přiházie). Potřebú, když kto pro svú, pro královskú nebo pro zemskú potřebu doma a v zemi nenie, a v tom bude k súdu kterémuž koli pohnán. Příhodú, když na koho nemoc nebo úraz nebo zbitie nebo zraněnie doma, nebo když k póhonu jede, mimo naděje jeho přijde. Núzí, když kto z domu k póhonu jeda pro rozvodněnie vod dojeti bezelstně nemóže, anebo ktož u vězení bezelstně a neúkladně sedí, anebo když kto, pohnán jsa, nebo před póhonem byl by jat od nepřátel nebo od zločincóv nebo od lapek. **2.** Ktož pohnán jsa jest nemocen anebo v zemi nenie, poručiti má přieteli svému nebo komuž móž, aby jej za nemocna nebo ven z země položil; a to má hned při póhonu zapsáno býti, že jest nemocen nebo že v zemi nenie i s tím, ktož jej za nemocna neb ven z země klade, nebo v potřebě královské nebo zemské. **3.** Bude-li pak kto nemocen nebo vně z země, a žádný jeho za nemocna ani vně z země nepoloží, bude naň též právo stané, jako na zdravého nebo na toho, ktož v zemi jest a nestojí, dáno. **4.** Nemá také žádný všetečně žádného za nemocna nebo ven z země klásti, komuž to zvláštně poručeno nenie. Pakli by se kto nalezl, že z přiezně, chtě přieteli svému pomoci, položil by jej nemocným nebo vně z země, a to shledáno bylo, že to sám od sebe a ne z poručenie pohnaného dělá, má též kázán býti jako ten, ktož se za jiného ohlašuje; neb tu má všeliká vážnost a pravda držána a zachována býti. **5.** A tu každému, kohož za nemocna nebo za zbitého nebo za raněného kladú, má rok položen býti na ten čas, když se k druhým suchým dnóm póhonové z dědictvie svědčie, aby v kaple stál a nemoc svú vedlé práva zpravil. **6.** A nestane-li, a opět jej kto za nemocna položí (neb po třikrát móž každý pohnaný v jakéž koli při za nemocna položen býti,) přidá se jemu roku do druhého svědčenie póhonóv z dědictvie. **7.** Pakli ještě nemocen bude a opět za nemocna položen, přidá se jemu roku, aby stál v pátek o suchých dnech najprv příštích, a nemoc svú aby zpravil. A tak vždy. **8.** A nestál-li by v kaple Všech Svatých na který rok jemu položený, anebo na miestě svém k prvním dvěma rokóm žádného neposlal, kto by jej za nemocna položiti měl, anebo sám osobně na třetí rok jemu položený nestane-li, nebo se přivesti nekáže nebo přinesti, a póvod stane a vedlé práva opatřenie žádati bude, proti tomu každému, na který koli rok k zpravě za nemoc nestane nebo nepošle, dává se za právo stané. (To psáno v Modrých póhonných, kdež Vilém z Tallmberka pohánie Petra Zmrzlíka z Svojšína.) **9.** Pakli by k tomu přišlo, že by oba stála, i póvod i nemocný, přísaha za nemoc nenie se zmatkem, než na kříži po písaři menších desk má řiekána býti. A když se přísaha dokoná, anebo že póvod, znaje skutečnú nemoc pohnaného, jej z přísahy propustí, mají potom k súdu státi též jako jiní, ktož jsú se na svědčení póhonóv osobně stojiece ohlašovali. **10.** Pakli by póvod nestál na který rok proti nemocnému, ztratí póhon svój, a nemocný přísahy bude i stávánie k súdu prázden a móž, chce-li, ze škod póvoda pohnati. **11.** Byl-li by pak kto nalezen a shledán, že nejsa nemocen než zdráv i kázal se za nemocna položiti, a potom za to chtěl i zpravovati, ten má od přísahy zdvižen býti a vedlé zdánie panského kázán býti jako ten, ktož křiv jsa chtěl by přisahati. (Nález o tom v IV. Matějových. A. 3. *Páni nalezli.*) Item ktož o holi chodě, kázal by se za nemocna položiti, bude proti němu dáno za právo stané. (Nález o tom v póhonných za ciesaře Sigmunda, kdež Herbort z Ročova pohánie Marketu z Smilovic.) I proti tomu pohnanému dáno bude za právo stané, kterýž při vysvědčení stoje osobně sám kázal by se za nemocna položiti. (Nález o tom v Červených póhonných, kdež Věník z Slúpna Václava z Slúpna pohánie.) **12.** Při tom kladení za nemocna má vědieno býti, že žádný póvod za nemocna nemá položen býti, než má se všemi potřebami ten vždycky hotov býti, a póhon každého takového, když nestojí, má minúti, a pohnaný toho póhonu prázden býti má; a móž svého póvoda zase ze škod pohnati, a póvod též zase pohnaného o túž věc, o kterúž jest prvé pohnal. **13.** Každý pohnaný v jakéž koli při móž třikrát za nemocna položen býti. **14.** Ještě, za nemocna pohnaný má položen býti toliko na svědčení póhonóv a po primě před kaplú při přísaze, ale při žalobě a při súdě žádným

Emler
I 139

Emler
II 150

Emler
I 106/5n.

[illegible]
I 56/36n.

obyčejem; nebo k žalobě a k súdu móž sobě každý poručníka nebo poručníky dskami zapsati, k svědčení a k přísaze žádný. (Nález k tomu v Bielých póhonných, kdež Jan z Leskovce Oldřicha Bradáče). **15.** Pakli koho kto za nemocna položí na svědčení a toho ve dsky nezapíše, bude druhé straně dáno za právo stané proti nemocnému. **16.** Pakli kto před svědčeniem póhonu, též i po svědčení, buď póvod neb pohnaný, umře, i póhon spolu s každým umierá, a dědici pohnaného pro ten póhon nic neztratie, ani dědici póvodovi, než znovu póvod dědicóv mrtvého musí pohoniti.

Emler I 188 n. 140.

6. O položení ven z země na svědčení póhonu.

1) Kohož pak vně z země položí, to má též zapsáno býti jako o nemocném, 7) má zapsáno býti jeho stánie při póhonu; 24) sám osobně státi, 33) rozumieno býti o vězni (konec).

1. Když koho na svědčení póhonu při velikém súdu zemském nebo při menšiem úředníčiem ven z země položí, to má též zapsáno býti jako o nemocném, a má jemu rok dán býti za šest nedělí, aby byl obeslán a k tomu se u desk před úředníky menšími postavil a ohlásil. Pakli se v těch šesti nedělieh neohlásí, má jemu opět přidáno býti šest nedělí druhých až do třetích šesti nedělí. Postaví-li se, má zapsáno jeho stánie při póhonu býti; a poručníka učině, móž jeti, kam chce. Pakli nestane po třetie ani koho s plnú mocí na miestě svém pošle, aby zaň učinil čehož právo žádá, má naň právo stané dáno býti. (To stojí v I. Māříkových. B. 5. v té při, kdež Jan z Herštajna.) **2.** Přitom má vědieno býti, že žádný póvod nemá ven z země kladen býti, leč by kto pro zemskú neb královskú službu poslán jsa ven, v zemi býti nemohl; tomu takovému, buď póvod neb pohnaný, nestánie k svědčení i k súdu ke škodě nenie, dokudž se nevrátí do země; než navrátě se stój před úředníky a ohlas se, a poručníky zdělaj. **3.** Každý pohnaný móž ven z země, a to po třikrát položen býti. **4.** Item žádný úředník nemóž žádného za nemocna položiti, ani ven z země. A ktož koli položí pohnaného ven z země a toho ve dsky nezapíše, dává se za právo v takové při póvodovi. **5.** Ještě, při svědčení i to má vědieno býti, že žádný, ani pohnaný ani ten

Emler II 6.

ktož pohánie, nemóže žádného poručníka, aby se zaň ohlásil, učiniti; než každý sám státi má osobně. Než po vysvědčení každý móž sobě poručníka své pře, jednoho nebo kolik se jemu zdá, učiniti a při póhonu dskami jej zapsati, aby na miestě jeho k súdu stával. **6.** Ale to poručenstvie žádnému netrvá než do přísahy v kaple Všech Svatých; tu každý, měj kolik chce poručníkóv, sám státi osobně a sám za se přisahati musí, a ne jiný žádný zaň; a nestane-li, a poručníci stanú, ztratí při, buď pohnaný nebo póvod, (jakož o tom šíře bude povědieno, když se o poručníciech pří psáti bude.) **7.** A což se o tom píše, ktož v zemi nenie, to též má rozumieno býti o vězni. — A o položení ven z země potud jest povědieno.

7. O rozvodnění a ranění na cestě.

(Tohoto titule v I. recensí zcela není.)

1. Známé jest, ktož k póhonu jeda nemóž pro rozvodněnie vod dojeti, že skrze takovú příhodu svým nestániem o svú spravedlnost přijíti nemá, by k tomu a o tom žádných nálezóv panských nebylo. Ale tak jsú práva zemská položena, že, ktož v nich hledati umie, ke všem téměř příhodám bezelstným móž sobě obranu najíti; neb i o rozvodnění, by pak právo stané proti komu dáno bylo, nález jest v Bielých póhonných, kdež Václav z Vranieho Zdeslava z Mečkova pohánie, a tu právo stané jest zdviženo, proto že jest dojeti pohnaný pro rozvodněnie nemohl a k póhonu svému státi. **2.** Přihodilo-li by se také komu (jakož se jednomu každému mnoho přihoditi móže,) že by zraněn byl od zločincóv nebo od nepřítele zsekán, jeda k svědčení póhonu svého, a skrze takovú příhodu nemohl by dojeti, ten pošli k svědčení póhonu z cesty svého služebníka nebo kohož mieti na ten čas móže, aby jej položil za raněného, též jako za nemocna; a nestánie z té příčiny jemu nebude škodné; však tak, jestli že koho pošle na miestě svém, aby jeho zraněnie na svědčení póhonu oznámil a zapsati kázal; neb jestli že by žádného neposlal, aby raněnie jeho při svědčení póhonóv oznámil, bylo by proti němu dáno právo stané též jako proti nemocnému, kteréhož by za nemocna žádný nepoložil. **3.** A též, ktožby jeda k póhonu,

Srovn. I 214 (n. 237)

zbil se. Item též, ktož v vězení sedí, by žádný vězenie jeho neohlásil (neb ten žádného v vazbě sedě poslati nemóže), nestánie jeho, když by pohnán byl, ke škodě nenie.

8. Kteří se póhonové vysvědčují a kteří nic.

1) Nemá i toto nevědieno býti při svědčení póhonóv, že každý póhon, kterýmž 4) smluvili, ten móž nevysvědčovati 9) pošli pacholka předse, ať tě za nemocna položí a oznámí na svědčení, žes se zbil; jinak... 14) jakož již povědieno jest (konec).

1. Mezi těmi všemi nahoře psanými potřebami nemá i toto nevědieno býti při svědčení póhonóv, že každý póhon, kterýmž jest pohnán ktož koli, má vysvědčen býti, leč by se o který strany před svědčeniem smluvili nebo k smlúvě podali, anebo pohnaný svědčenie nečekaje, póhonu že by dosti učinil; takoví se póhonové mohú nevysvědčovati. Sami póhonové k odporóm nikdy se nevyhlašují, aniž se k ním žaloby zapisují. 2. Přihodí-li se pak komu, že jeda k svědčení, ztepe se a dojeti nebude moci, pošli služebníka svého nebo pacholka předse k svědčení, nebo koho móžeš, ať tě za nemocna položí a zbitie tvé na svědčení póhonu oznámí; jinak právo stané proti tobě póvodu dáno bude. 3. Ale póvodovi ani zbitie, ani nemoc, ani oheň, ani voda, ani žádná překážka nemóž spomoci, když nestojí; neb ten vždy se všemi potřebami má hotov býti, jakož již povědieno jest. 4. Kromě těhotné, kteráž by sebe na každý den čekala, anebo že by při témž času slehla, aneb v šesti nedělech že by ležela, té také jejie nestánie ke škodě býti nemá na svědčení póhonu, buď ona póvodem nebo buď pohnaná.

9. Jak se pře slyšie a jakým řádem.

1) Poněvadž každá věc bez slušného zřízenie neřádna jest, a najmenšie věci bez toho býti nechtie a smiešenie mylné od sebe zamietají, toho žádajíce aby některá věc prvnie, některá prostřednie, jiná poslednie byla: neobmeškali jsú toho... 7) pilně jsú opatřili, tak 14) najvyšší komorník, ani domácí ani cizozem'ec 18) A řečník má na strany volati; a ti na kohož zavolá, mají do šrankóv i s přátely vstúpiti. 22) má sudí kázati řečníku (neb ten sám v súdu má mluviti, 40) než má slyšán býti (konec).

Pr. Jedna každá i všeliká věc, zemská, súdná, válečná i domácie, hospodářská, pokojná bez slušného zřiezenie neřádna jest, a najmenšie věci bez toho nechtie býti a smiešenie mylné od sebe zamietají, toho žádajíce, aby některá věc prvnie, některá prostřednie, jiná poslednie byla. **1.** Neobmeškali jsú toho Čechové staří, než při súdu svém zemském, co prvé, co potom slyšáno má býti, pilně jsú zřídili, tak že pře u zemského súdu ne na přeskáčku se slyší (neb-by tak právo nebylo řádné a všem rovné), než pořád jedna po druhé tak, jakž jsú vysvědčeny podlé útokóv svých, aby, ktož jest prvé útok vložil, prvé slyšán byl. Neb pře nemají překládány a miešeny býti, než mají pořád, jakž v registrách starosty komorničieho sepsány jsú, podlé útokóv jíti a slyšány býti, od té počnúc, kteráž jest najprvnějšie, a tak vždy pořád až do najposlednějšie. A ani král, ani najvyšší úředník, ani kmet, ani domácí, ani cizozemec nemá v tom jiným předložen býti, měj o čest, o hrdlo nebo oč koli jiného činiti, než tak jakž útok jest zapsán; neb právo jest všem jednostajné. **2.** A řečník má na strany pořád volati; a ti, na kohož zavolá, mají do šrankóv jíti a sami nebo s přátely svými vstúpiti, a čiež pře nenie, nemá do šrankóv jíti. (To psáno v Menších zápisných, léta božieho 1495tého v pondělí před sv. Kedrutú. *Páni a rytieřstvo.*) **3.** Po zavolání k súdu, stojie-li obě straně, má sudí najvyšší kázati řečníku (neb ten sám v súdu má mluviti, jakož prvé jest povědieno), aby žalobu četl. **4.** A když přečte, mluvie strany tak, jakož jest prvé povědieno; a najprvé póvod k své žalobě, potom pohnaný. **5.** Pakli která strana po zavolání nestojí: jestli že póvod nestojí, hned póhon přetrhnú (neb ten má se všemi potřebami hotov býti,) a póhon svój ztratí, a na jinú při řečník zavolá. Pakli pohnaný nestojí po zavolání, jeho nestánie má znamenáno od starosty býti. **6.** A když v ten den páni súd do zajtřie chtie vzdáti a s súdu vstáti, má póvodovi proti tomu pohnanému za právo stané, že jest třikrát volán jsa k súdu nestál, dáno býti, a při svú takový ztratí. **7.** Pakli obě straně nestanú, když na ně řečník zavolá, ani jich poručníci, ten se póhon přetrhá hned a mijie, a póvod znovu právem móž hleděti pohnaného jako prvé. A tak póvod hned, jakž brzo po zavolání k súdu nestojí, o póhon přijde, jako i na svědčení póhonóv, ale pohnaný nehned svú při ztratí; ale když zastane pány, ani ještě na súdu v ten den, když jest naň zavoláno, sedie, a tu vstúpě do šrankóv ohlásí se, že stojí, nic neztratí, než má slyšán býti takový pohnaný, jakoby k prvniemu volání do šrankóv vstúpil. Než z úmysla toho nemá činiti žádný, než z hodné příčiny, že by se nenadál, by jeho pře tak brzo měla přijíti. (A snad by nic neškodilo, kdyby v každý súd všecky pře od prvnie až do poslednie napsány a na dveřích nebo vně na stěně na paláci přibity byly, aby sobě každý mohl čísti a ohledati, jak by byla pře jednohokaždého daleka neb blízka, aby se tím žádný vymlúvati nemohl, žeby nevěděl, a také aby řečníkem netrhali a jemu nepřekáželi, tiežíce se každý na svú při, jak jest daleka nebo blízka, ješto se tiem i pánóm i úředníkóm znamenitá překážka při súdu, i těm ktož se súdie, děje).

10. O žalobách.

Tit. O žalobě. 1) Když obě straně do šrankóv vstúpie, má řečník z rozkázánie súdného žalobu čísti . . . 5) některé z dědictvie, některé z škod, jiné z moci a jiné z dluhu, druhé také z nářku cti a jiné z jiného, a každá svój zpósob a formu zvláštní má. 17) s dědinú, 43) po těchto zpravíti (konec).

1. Po vyhlašení i vysvědčení póhonóv, k kterýmž by tak póvod jako pohnaný na svědčení póhonóv stáli, a vedlé práva se ohlásili, když obě straně do šrankóv vstúpie, má řečník z rozkázánie najvyššieho sudieho žalobu čísti póvodovu z knih žalobních. **2.** Ale že rozliční póhonové jsú, jsú také i žaloby rozličné: Některé z dědictvie, a ty rozličné, některé z dědictvie dědického, jiné z dědictvie věnného, jiné z dědictvie zástavného, nejedny ze zápisného a z zádušnieho a z duchovnieho; item z dědictvie dědičného: jiné po otci, druhé po bratru, některé po strýci, nejedny po dědu, jiné po společníku, ony po zápisníku, ještě jiné po dání, jiné po kúpení, druhé po králi, že jest někomu dal a dáti mohl dědictvie po smrti čiež koli. Item některé ze škod, jiné z moci a jiné z dluhu, druhé také z nářku cti, a jiné z jiného. A každá svój zpósob a formu zvláštní má. **3.** Žaloba z dědictvie takto: *Ctirad z Nemyšle žaluje na Ctibora z Němčic, že se jest uvázal bez práva a drží dědictvie jeho v Zalužanech, tvrz, dvór poplužní s poplužiem, ves, dvory kmetcie s platem, s dědinami, lukami,* *rybníky; k kterémužto dědictví týž Ctirad má lepšie právo, než Ctibor pohnaný. Dokládá se desk zemských* (nebo jiné spravedlnosti, kterúž má.) *A na to žádá spravedlivého panského nálezu.* **4.** Při té žalobě buď toho pilen, jestli že jest pohnaný v to dědictvie mocí bez práva [bezpravnú] nevkročil, aby nepostavoval v žalobě, *že jest se uvázal mocí svú;* neb ne každý se mocí uvazuje, než druhý trhem, jiný zápisem, a jiný jinak. (A tak ve všech starých žalobách ten obyčej se jest zachovával.) **5.** Žaloba ze škod: *Vladislav z Rúsinova žaluje na Jana ze Třtie, že jest jemu učinil škodu mocí svú bez práva, tu kdež jemu dobytek jeho ze dvora zajal, některý zbil a některý prodal. A ta škoda na rozličných útratách, jiezdách, i na hotových penězlech, za padesáte hřiven střiebra. Po té škodě póvod sám a svědomie. A na to žádá spravedlivého panského nálezu.* **6.** Žaloba z moci: *Smil z Neznaboh žaluje na Smysla z Erkeřic, že jest jemu učinil moc na dědictví a na gruntiech jeho v Neznaboziech v mierné a pokojné zemi, ano práva jdú, tu kdež se jest naň sebral, mocně, [nočně] do Neznaboh přijel, jej jímal, čeleď jeho bil, a on naň žádné péče neměl. Dokládá se svědomie a nálezu starého o moc. A podlé toho žádá spravedlivého panského nálezu.* **7.** Žaloba z nářku cti: *Ctirad z Chuchla žaluje na Hrdibora z Sedmipan, že jest jej na cti jeho vysoce zhaněl a nařekl, tu kdež jej v Praze na rynku před mnoha dobrými lidmi chlapem nazval. Dokládá se svědomie a nálezu starého o čest. A vedlé toho žádá spravedlivého panského nálezu.* **8.** A tak i v jiných žalobách každý, ktož rozum má, bude se moci po těchto zpraviti. A nenajde-li tuto čeho, ke dskám přijda, móž sobě kázati čísti žaloby k své potřebě a při podobné, a podlé toho se dokonale bude moci zpraviti; též z knih žalobních, anebo po starých spisiech o právě zemském vydaných, kdež se mnoho rozličných žalob najde. — A o rozličnosti a o zpósobu žalob potud jest povědieno.

11. Co při žalobě póvod má zachovati.

1) Při žalobě toto má vědieno býti: Najprv, ktož pohoní, aby sobě žalobu vepsal, kteráž má na dvé zapsána býti, 7) z Valdeka. Nesluší... 13) póhon zdvižen. Věz také... 26) kterýž jest hlavu ohledoval, a jiné... 33) Neb pohnaný všeho šetří, a zvláště . . . 35) k smlúvě mohl nebo k poklésce 37) tak s pohonem zniknúti. Žalobu ve desky vloženú móž sobě...

(6. 7. schází) 54) a jinú vložiti; ale to dotud by byla prožalována, a dokudž by na ni vizy nevložil pohnaný, neb po provolání ani opravována móž ani proměněna býti. . . . 60) Nestojí-li pohnaný, třikrát se naň volá; nepřijde-li dokud páni nestanú, bude naň dáno právo stané pôvodovi a při svú ztratí. (To psáno v póhonných za ciesaře Zikmunda, kdež Jan z Vrabie Viléma z Jankova pohoní; a v Bielých póhonných, kdež Mikuláš z Kolovrat Buriana Linhartova z Gutstajna pohoní). Pak-li oba nestojie, ani póvod ani pohnaný, hned ten póhon beze všeho meškánie bude přetržen a znovu sebe hleděti musie, též jako k svědčení kdož nestojí, jakož o tom prvé jest povědieno v nápisu „O svědčení póhonóv“. Má také ktož žaluje,... 72) do věže otkázán budeš. A by pak měl... 81) kdež Václav z Vranieho pohoní Barše z nářku cti MCCCCXCIV. léta (konec).

1. Póvod, kterýž koli kohož koli k súdu požene, při své žalobě toto má věděti a znáti: Najprvé aby sobě žalobu ve dsky vepsal, kteráž má na dvé zapsána býti, při póhonu v knihách póhonných jednú, a druhé v knihách žalobních, z kterýchž řečník čte. Nebude-li při póhonu žaloba zapsána, zdvihnúť póhon. (Nález o tom v Bielých póhonných, kdež Diviš Cholinka pohánie Zdenka a Václava z Valdeka. V týchž knihách póhonných, kdež Mikuláš z Křečova pohánie Pavla z Jenštejna. V týchž dskách, kdež Ofka z Petrovic pohánie Beneše z Vajtmille.) **2.** Neslušie také žaloby všetečně a bez rady zapisovati, než na ceduli ji najprvé sepsati, a s přátely těmi, kteříž rozum toho mají, se raditi, a na miesto se uradě tepruv žádati, aby ve dsky byla zapsána; neb nebude-li ve dsky vložena, a ty k súdu přistúpíš, budeť póhon zdvižen. A též, jestli že s žalobú hotov nebudeš, o póhon přijdeš, jakož nálezové svrchu psaní svědčie. **3.** Věz také, že žaloba má se s póhonem ve všem srovnati, tak aby z jiného pohoně, z jiného nežaloval, anebo pohoně z jednoho, aby nežaloval ze dvojieho, jako takto: Když by pohnal ze škod, nežaluj z úrokóv zadržalých, anebo pohnal-li bys z dědictvie, nežaluj z dědictvie i ze škod, neb z těch i z jiných příčin póhonové se zdvihají; kromě póhonóv z hlavy a z peněz, v tom se samém žaluje ze dvojieho, z hlavy a z peněz příhlavních, takto: **4.** *Petr z Kamenice žaluje na Jana z Vesce, že jest jemu Pavla bratra jeho na cestě zabil v zemi pokojné, ano práva jdú, a on naň žádné péče neměl; a přitom když jest jej zabil, vzal jest jemu pět set zlatých uherských. Dokládá se svědomie komorničieho, kterýž jest tu hlavu ohledal, a jiného svědomie. A za to žádá vedlé práva spravedlivého*

Emler
I 158
n. 44

nálezu panského. **5.** Máš se netoliko žalobú s póhonem srovnati, ale i pře líčeniem, aby jiného nemluvil, než to, cožs prožaloval; neb dáš-li se v jiné a nesrovnáš se řečí s žalobú, budeť póhon zdvižen pro to nesrovnánie, jako Benešovi z Buřenic. (To psáno v Modrých póhonných, kdež týž Beneš pohánie Dorotu z Otic.) Neb pohnaný všeho hledí, a zvláště ten, kterýž se vinným býti zná, aby se jemu odsúzenie prodlévalo, a v tom zda by tě k smlúvě mohl nebo k některaké poklésce přivesti. nebo příhody tvé zlé nebo smrti dočekati, a tudy tebe pozbuda, i žaloby tvé tak s póhonem zniknúti. **6.** Ještě se má žaloba i se dskami srovnati, na kteréž se póvod táhne a kterýchž se v žalobě své dokládá; nesrovná-li se žaloba se dskami, póhon ten zdvižen bude. (Nález v Bielých póhonných, kdež Jiřík z Túšeně Ctibora z Cimburka. V týchž dskách, kdež Markéta z Horek Ješka z Boskovic pohánie.) **7.** A s krátkú řečí: Se vším se žaloba srovnati má, nač se koli póvod táhne a čehož se koli dokládá. Dokládá-li se registr královských, dokládá-li se svědomie, s registry se královskými i s svědomiem srovnati má; nesrovná-li se, ten póhon bude zdvižen nebo póvod odsúzen. (Nález o prvniem v Bielých póhonných, kdež Gerunk z Lomóv Dóbru z Solšic. O druhém v týchž dskách, kdež Mikuláš z Budětic Václava a Zdenka z Valdeka.) A snad též ktož se kšaftu, majestátu, listu nebo čehožkoli jiného v žalobě své dokládaje a žaloby že s próvody nesrovná, o póhon přijde nebo odsúzen bude. **8.** Žalobu ve dsky vloženú móž sobě póvod kolikrát chce opraviti, změniti, a chce-li, první, druhú i třetí vymazati všicku, a jinú vložiti, to móž kolikrát se jemu zdá učiniti; ale to dotud, dokudž by nebyla na súdě prožalována, a dokudž by naň vizy nevložil pohnaný; neb po prožalování a po vize vložení ani opravována móž ani proměněna býti. **9.** Nestojí-li póvod k žalobě a k súdu, a pohnaný stojí, tehdy póvod hned ztratí, a hned ten póhon bude beze všeho meškánie přetržen. **10.** Nestojí-li pohnaný, třikrát se naň zavolá, tak jakž jest prvé povědieno. (Nález na to za ciesaře Sigmunda, kdež Jan z Vrabie Viléma z Jankova pohoní. A v Bielých póhonných, kdež Mikuláš z Kolovrat Buriana Linhartova z Gutštejna pohánie.) **11.** Má také, ktož žaluje, netoliko na počátek žaloby své, ale také i na konec mysliti, aby věděl, čeho se má

Emler I 164 (n. 73)

při konci žaloby své doložiti, to jest, čím chce svú žalobu provoditi; má-li dsky, listy, svědomie komorničie nebo jiných lidí, aby tím žálobu zavřel; nebo jestli že se čeho v žalobě nedoložíš, potom v pře líčení toho mluviti a okazovati nebudeš moci, poněvadž jsi se toho v své žalobě nedokládal a na to se netáhl. A také jestli že se čeho v své žalobě doložíš, a toho okazovati nebudeš, budeť póhon zdvižen, a k tomu snad do věže otsúzen budeš. (Nález k tomu v Modrých póhonných, kdež Jan ze Zvěřince Alše z Klinštejna pohánie.) A též jestli že se doložíš čeho v žalobě a okazovati budeš, a to se nesrovná s žalobú, a nebude tomu slúžiti dostatečně, což jest od tebe prožalováno, ten póhon odsúzen bude, jakož nález svrchu ukázaný o tom svědčí. **12.** A by pak to měl, čehož se dokládáš, když toho hned nebudeš moci okázati a na hotově mieti, hned budeš kázán póhonu zdviženiem a do věže vsazeniem, jako se stalo Václavovi z Vranieho. (To psáno v Bielých póhonných, tu kdež Václav z Vranieho pohánie Sigmunda z Kamenice z nářku cti 1494 léta, kterýž ač jest svědky měl, ale těch jest sobě vedlé práva do desk nezapsal, a proto se svědomie v své žalobě dokládal).

§ II 14
r. 238

12. O zavření a konci žaloby.

1) Ne nadarmo konec žaloby se na dvé dělí, že někdo...

1. Ve všelikých žalobách na pohnané od póvodóv přicházejících ne nadarmo konec žaloby na dvé se dělí; neb někto svú žalobu takto zavierá: „A na to žádá spravedlivého nálezu“; a jiný takto: „Zná-li se, právě se zná; pakli se nezná, žádá práva.“ **2.** Ktož má čím žalobu svú provesti, buďto dskami, listy, majestáty, svědomiem neb jinými dóvody, ten žádaj „spravedlivého nálezu;“ ktož žádného dóvodu nemá, ten „práva“ žádati musí, a samú přísahú, poněvadž na jiných dóvodiech scházie, provoditi.

13. Póvod má všecko pohotově mieti.

1) Měj také všecky potřeby své pohotově, kteréž před pány okazovati máš, rejstříky od desk... 24) zač jest dědictvie jeho stálo. Pakli kto... připuštěn býti, leč by od toho byl zahuben, kohož pohoní... 27) (to stojí psáno Mauricii...) 29) než na miestě jeho móž poručník státi, krom žaloby z moci, při kteréž osobně i póvod i pohnaný vedle nového nálezu mají oba státi (to najdeš v Póhonných, kdež Jindřich Opozdil ze Strhař pohání Ctibora z Wolštayna MCCCCXCV leta). Věz také... 41) aby kdež sami vedle práva odpoviedati majíce 45) přenášejí a na miesto své... 48) neb by jemu tu i právo pomoci nemohlo . . . 62) i lépe cti slúží . . . 75) zóstaveni býti musili . . . 76) kromě k otporu; ta se žádná nezapisuje, než póvod mluví a ukazuje dsky . . . 86) žaloby co najchytřejšie móžeš . . . 87) Slova nepróvodného, jako kamene úrazného se vystřiehaj ... 90) a mluvení svém totéž... 91) aniž se kdy pokúšej, aby na nevinného žaloval... 92) neb z jiných vášní zlých... 97) spolehaj (konec. — Č. 19, 20, 21. v I. není.)

1. Dřieve než k súdu s pohnaným přistúpíš, měj všecky potřeby své pohotově, kteréž před súdem okazovati máš: Registříky od desk, od škod, od svědkóv, i od jiných všech věcí, kteréž na súdě máš okazovati, aniž říkaj k súdu přistúpě: „Páni úředníci, najděte mi to, však jste mi to dole u desk čtli;“ neb tím své pře nepolepšíš, aniž úředníci již tu na tom sedie; než póvod (jakož již nejednú pověedieno jest) má se všemi potřebami hotov býti, chce-li najprvé o póhon svój, a potom k škodám od pohnaného, a naposledy znovu pohoně k novým nákladóm a útratám a k prodlévání své pře nepřijíti. **2.** Ještě, ktož žalobu vede, má najprvé řečníku od žaloby dáti patnácte grošóv a menšiemu písaři dva groše, a to jestli že sám na samého žaluje; pakli sám druhý, nebo sám třetí nebo viece, nebo sám několiký: od každého žalobníka tolikéž, jako i od každého pohnaného daj; a to vše pohotově a v hrsti měj, dřieve než do šrankóv vstúpíš. **3.** Ještě se i v tom póvod opatř: Ktož z dědictvie, z dluhu nebo ze škod, na zemi nic nemaje, pohánie, aby sobě rukojmi na zemi dostatečně majícího, ve dsky při svém póhonu zapsal, neb to za právo jest, (a stojí v III. Václavových. A. 2. *Páni vóbec nalezli.*) **4.** A to ktož pohoní z čehož koli; ale ktož ze škod pohoní z viece než sám má, též uručiti musí. (To psáno v III. Václavových J. 11.) **5.** Leč by komu dědictvie jeho dědičné mocí odjato bylo, ten móž pohoniti z tolikéž, zač jest dědictvie jeho stálo, beze všeho urukovánie. **6.** Pakli kto rukojmí nepostaví, nemá k súdu připuštěn (leč by od toho byl zahuben, kohož pohoní) býti. **7.** Než ktož pohoní z desieti hřiven bez lotu, ten, by pak na zemi nic neměl, nemá urukovati. (To stojí I. Mauricii B. 5. *Item páni nalezli vóbec.*) **8.** Nenie také zavázán žádný póvod, aby k žalobě osobně stál, než na miestě jeho móž poručník státi. **9.** Věz také, že za právo jest v zemi české: Ktož na koho žaluje a viní koho z čehožkoli, že ten má to najprvé provoditi, a ne ten, ktož pohnán jest, se vyvoditi; neb pohnaný nenie zavázán netoliko k tomu, aby se vyvodil, ale ani k tomu, aby svému žalobníku odpoviedal, dokudž próvodóv žádných od žalobníka svého neuslyší, k kterýmž samým a ne k slovóm odpoviedati jest povinen. **10.** A zase též, nespúštěj se póvod své žaloby, ani se v jakú odpověď pohnanému dávaj, viň tě z čehož koli chce a pokúšej se oč koli chce; neb mnozí chytří a fortelní, když póvoda sprostného uznají a že právi proti němu zóstati nemohú, jej od jeho žaloby pryč svedú a v jinú při jej pojmú, aby, sami podlé práva odpoviedati majíce, póvoda k odpoviedání jich žalobám, k kterýmž povinen odpoviedati nenie, právem připraven nejsa, přivedli; a tak jsúce pohnáni a odpoviedati jsúce povinni, činie se žalobníky, a právo póvodóv na se přenášejí, a póvody na miesto své stavějí a tudy častokrát z pokut práv těžkých vycházejí. Má se póvod pilně střieci, aby se v to nedával, ani se več dobrovolně podvoloval; neb by jemu tu v takovém jeho podvolení dobrovolném ani právo pomoci nemohlo, poněvádž dobrovolné podvolenie právo ruší (jakož stojí v IV. Planových). A to jest mnohým póvodóm škodu přineslo. Ale ty se toho varuj, než na svém nepohnuté, v nic se jiného nedávaje ani se kam uchyluje, stój. A když tobě pohnaný práv bude, najprvé z čehož ty jej viníš, a potom tě též jako ty jej právem k súdu připraví, také jemu odpoviedati budeš, a by pak nechtěl, právem k tomu připraven jsa, musíš. Summa toho: Na své žalobě státi a odtud sebú nikam nedati hnúti. **11.** Seznáš-li pak, žes zmatečně anebo omylně pohnal, než by odsúzenie nebo póhonu zdviženie trpěl, toho máš dvojí cestu: Jednu, aby nebo na svědčení póhonu nebo před pány k súdu nestál, druhú, chceš-li státi k súdu, nezapisuje žaloby, stój, a takť póhon tvój zdvižen bude. Ale prvnie cesta jest i bezpečnějšie i lépe každému póvodu slúží. **12.** Než hleď, aby se zase s útokem na svého pohnaného prvé, nežli on na tě, utekl; jinak škodu skrze prodlenie dlúhé spravedlnosti své trpěti budeš; neb najprvé ze škod musíš pohnanému odpoviedati a práv býti, a potom tepruv zase znovu pohoniti. (A mnozí jsú se o to pokúšeli, na svú spravedlnost spoléhajíce, to prodlenie skrze póhon ze škod přetrhnúti žádajíce, a ty škody, z kterýchž jsú pohnáni byli, u desk jsú svým póvodóm kladli, aby tudy za škody dosti učiniece o svú při znovu hned zase pohnati mohli. Kteří jsú se k tomu póvodové z dobré vóle podvoliti chtěli, při těch jsú toho dovedli; ale kteří jsú se právem bránili, čehož jsú neprovedli bráti nechtiece, než k súdu se vedlé práva volali, aby prvé súdem rozeznáni byli, než by se na kořisti škod hotové utrhli: ti jsú při právě zóstaveni byli.) **13.** Při žalobě za právo jest, že každá žaloba má ve dsky při póhonu zapsána býti, kromě žaloby k odporu; ta se žádná nikdyž v žádných dskách nezapisuje, než póvod mluví bez žaloby a ukazuje dsky. **14.** Item žádný póvod nenie zavázán pohnanému k žádné žalobě odpoviedati, dokudž o svú při konce nevezme, a právem od pohnaného k odpoviedání připraven nebude. **15.** Item každý póvod žalobu svú prožalovanú má provoditi, viň z čehož koli viň. **16.** Item žaloba, kteráž jest prožalována, nemóže viec opravována býti. by pak i viza na ni vložena nebyla. **17.** Item na kterúž se viza vloží, by pak i prožalována nebyla, nemóž býti opravována. **18.** Za naučenie toto měj: Žaloby, což najkratšie móžeš, užívaj; viece-li slov vylieš, viece od pohnaného honěn budeš. Slova nepróvodného, slova neužitečného jako rokle a kamene úrazného se vystřiehaj; klaď v žalobu slova vážná, platná, potřebná, zřetedlná, pravá [zprávná]. A v pře líčení a mluvení to též zachovávaj. Aniž se kdy pokúšej na nevinného žalovati. K žalobě ne z hrdosti, ne z všetečnosti, ani z pýchu, ani z hněvu, nebo z jiných hnutí zlých, ale z núze a přinucen jsa, přistúpaj. Na konec, chceš-li žalobu provésti a práv zóstati, nikdy nežaluj nepravě. Když pak z núze a z potřeby žaluješ, mluv krátce, dovozuj potřebně, a na spravedlnost viece než na vtipnú chytrost, na jistý próvod než na nejistú výmluvnost spoléhaj. **19.** Ještě, při žalobě žádný před súdem zemským žádnému k žádné žalobě odpoviedati vedlé práva nenie povinen, leč od něho právem a póhonem skrze komorníka bude připraven, by pak mnohými listy i od krále i od pánóv byl k tomu obeslán; neb každý jeden druhého právem má hleděti, (jakož nálezové staří okazují v I. Štěpanových K. 17. *Také páni nalezli,* a v IV. Matějových A. 6. *Páni na plném súdu,* a jinde.) **20.** A tak že právem jeden druhého hleděti má a póhonem, aniž také král ani páni koho, když pohnán a právem k súdu připraven nenie, k odpoviedání nutiti mají; pakli by se to komu dálo, již by se na toho mocí viece než právem sahalo. A to buď pře oč koli buď; neb i z moci, i z nářku cti, i z hlavy, i z vraždy póhonové se dieti mají, a krátce z každé věci, kteráž by se státi mohla proti komuž koli, poněvadž i ten, ktož odboj právu učiní, bez póhonóv neodpoviedá, než musí prvé od krále i od úředníkóv zemských vedlé práva pohnán býti, a tak pohnán jsa tepruv odpoviedati. **21.** Pakli by kto nucen byl mocí, aby bez póhonu odpoviedal, to by se zřetedlně proti právu dálo, proti nálezóm všem, proti obyčejóm a zvyklostem a dálo by se bez příkladu. A k tomu by právo ne všem rovné bylo, poněvadž by jeden měl bez póhonu odpoviedati, kdež všickni pohnáni jsúce po póhonu, ne před póhonem ani bez póhonu odpoviedají, aniž jsú povinni. Nad svrchu psané dóvody všecky to dsky, pohonné i nepóhonné, všickni nálezové svědčie a tvrdie; leč by se kto k tomu dobrovolně podvolil; ten pohnán nejsa móž odpoviedati i k súdu bez póhonu státi.

14. O hojemství.

1) Ktož jsú zemi české práva nalezali, tak jsú na to myslili . . . 15) To hojemstvie každému toho žádajíciemu se dává až do druhých suchých dní. Najprv jedno, potom druhé do třetiech suchých dní, aby se vždy každý pohnaný dostatečně mohl v své spravedlnosti a k súdu se ustrojiti a dobře připraviti... 24) než v úmyslu má... 25) přistúpíš k súdu;... 33) s přiměšeniem nepravosti na súdu . . . 37) přiměšenie nepravosti, že 40) k tomu jsa právem připraven . . . 53) z Kestřan). Item ktož jest . . . 67) nedostatky neb potřeby . . . 72) ktož zná, že... 73) jinú příhodu nemóž státi... 77) mohl a měl poručníka neb poručníky... (č. 16. v r. I. není) 87) učiněný. (konec.)

1. Staří obyvatelé královstvie českého, kteříž jsú zemi české práva nalezali, tak jsú na to myslili, aby žádné strany v ničemž neopustili; opatřivše póvoda póhonem i žalobú, pohnaného jsú proti němu nahého a bez obrany nenechali. Nébrž aby naň nic náhlého, nic nenadálého nepřišlo, kdež by snad bez rozmysla, k odpovědi jsa v náhle přihnán, skrze svú nehotovost mohl na své spravedlnosti ujmu trpěti, aby se mohl raditi s přátely, na svého žalobníka pótky mysliti, k nim se dostatečně připravě a opatře, odpoviedati: nalezli jsú za právo k jeho obraně hojemstvie, to jest súdu a odpovědi pohnaného prodlenie, v kterémž by mohl mysliti, raditi se v přáteliech, ve dskách, v náleziech, i jinde obrany, pomoci, rady i otporu hledati, a se dobře proti svému žalobníku opatřiti, a tak se uradě a opatře, tepruv jemu odpoviedati. **2.** To hojemstvie každému toho žádajíciemu dává se až do druhého súdu, najprv jedno, potom druhé, opět do druhého súdu, aby se vždy každý pohnaný dostatečně mohl v své spravedlnosti opatřiti a k súdu se ustrojiti a dobře připraviti. **3.** Ale třetie hojemstvie se žádnému nedává, jako ani druhé tomu, ktož k otporu, a tomu, ktož z nářku cti pohnán jest; než jedno vezma, na tom přestaň. **4.** A tak když žaloba projde a prožalována bude, má toho svobodnú vóli pohnaný, chce-li odpoviedati hned, aby odpoviedal; pakli odpoviedati nechce, hojemstvie žádati. **5.** A každý, ktož odpoviedati nechce, než úmysl má hojemstvie vzieti, nepros za potaz, ani se v jakú odpověď dávaj, neb tím již přistupuješ k súdu, a by pak žádal potom hojemstvie, nebudeť dáno; nebs se již v súd dal skrze odpověď, a skrze potazu žádánie jižs k súdu přistúpil. Neb ktož nechce odpoviedati, nemá se nač tázati. **6.** Kto chce hojemstvie vzieti, nech všie řeči, všeho mluvenie, kterýmž by se mohl dáti zdáti, žes počal odpoviedati; neb tudy sobě sám hojemstvie, ať by dáno nebylo, přetrhneš. Anižť se také přiházej, jako mnohým, aby řekl: „K súdu nepřistupuji; zdá mi se, že jest tento póhon takto nebo jinak;“ neb skrze takové mluvenie hlúpost tvá s přimiešeniem křivdy na súdu ukázána bude; hlúpost, že k súdu nepřistupuje, chceš slyšán býti, a věda, že slyšán nebudeš, řeč nadarmo vyléváš, súdce zaneprazdňuješ, jiné meškáš, s svým užitkem žádným; přimiešenie křivdy, že sám k súdu přistúpiti nechtě, póvoda k tomu chceš přivésti, aby on tobě prvé k řeči tvé, nejsa k tomu od tebe připraven, nežli ty k žalobě jeho, k tomu jsa od něho právem připraven, odpoviedal, a ty aby s ním prvé o své mluvenie nežli on s tebú o svú spravedlnost rozeznán byl. Z té příčiny, ktož k súdu nepřistupuje vedlé práva, ani v jednom slově nemá slyšán býti. Neb proč chce mluviti? Poněvadž súzen a rozsúzen býti nechce, slova na vietr sázie a svój nerozum všem oznamuje. **7.** Při hojemství toto se za právo drží: Žádnému se póvodu hojemstvie nedává, aniž ho žádati má; neb ten, jakož častokrát jest povědieno, má se všemi potřebami hotov býti. (O tom nález v Památných A. 11. *Páni.*) **8.** Item žádnému pohnanému hojemstvie viece než dvojie se nedává. (Dóvod toho všecky dsky). **9.** Také ktož jest pohnán z nářku cti, tomu nemá dáno býti než jedno hojemstvie. (To stojí v Bielých póhonných, kdež Kateřina z Kalenic pohánie Arnošta z Kestřan. Ale prvé se jest i v té při dvojie dávalo.) **10.** Item ktož jest hojemstvie bral, již jest tím brániem k súdu přistúpil. (To psáno v týchž póhonných, kdež Hynek z Pravětic pohánie Bohunka z Mutic.) **11.** Item, ktož v komoře před KMstí nebo před hajtmany neb před gubernatorem na kom právo ustojí, a potom k súdu zemskému požene, tomu se žádné hojemstvie dáti nemá. (To najdeš v Památných N. 20. *Najjasnější*). **12.** Item ktož k otporu pohnán jest, má jemu toliko jedno hojemstvie dáno býti. **13.** Item ktož se v odpověď nebo v mluvenie před súdem dá, tomu nemá žádné hojemstvie dáno býti, poněvadž se již řečí svú v odpoviedánie dává. **14.** Item když pře nebo póhon k súdu přijde, tu již nemá žádný ani móž vedlé práva za nemocna ani ven z země položen býti, jako se děje při svědčení póhonu; neb se tu každý k súdu má opatřiti, a své nedostatky a potřeby znaje, poručníky sobě móž zapsati, aby na miestě jeho stáli. **15.** Pakli před súdem koho za nemocna nebo ven z země položie, bude proti němu též za právo dáno, jako proti tomu, ktož zdráv jsa nestojí, a při svú ztratí; neb z té příčiny najprvnějšie za právo v zemi české jest nalezeno, aby sobě každý poručníka neb poručníky mohl zapsati, ktož se zná, že k súdu pro nemoc nebo pro jakúžkoli jinú příhodu nebo potřebu obecní nebo domácí nebo přátelskú nemóž státi; tu se nemá žádný ani královskými ani zemskými potřebami vymlúvati, že by po těch jeda nemohl státi, neb jest sobě každý, jsa pohnán, prvé než jest po takových potřebách vyjel, mohl a měl poručníky zapsati. (Nález k tomu najdeš v Bielých póhonných, kdež Beneš z Vaitmille pohánie Elenu z Čečelic a Kateřinu z Petrovic.) **16.** Jiné jest, ktož by póhonem zastižen nejsa v zemi nebyl, a po zemských nebo královských potřebách jezdě, ani k svědčení póhonu, ani k súdu nemohl by státi; toho spravedlivě zemské nebo královské potřeby vymlúvají, a ten nestániem svým ani k póhonu na svědčení ani k žalobě na súdě nic neztratí, dokudž se zase do země nevrátí; než když by se vrátil, postav se před úřadem zemským, a přiznaje se, že stojíš, poručníky své sobě před dskami [při dskách] zdělaj. **17.** Ještě hojemstvie žádný jeden za druhého bráti nemóž, než každý sám za se nebo poručník za pohnaného dskami učiněný. — A o hojemství dosti jest povědieno.

15. O poklidu.

[1]) Mohú také strany samy poklid mezi sebú učiniti do druhých suchých dní, aneb... [10]) poklidy mezi sebú činí... [11]) úmyslem sobě poklidy činí, mají... [21]) z núze a z práva žádný (konec.)

1. Jestli že se póvodu i pohnanému nezdá pře jich, aby k súdu přišla, čekati, mohú sami mezi sebú poklid učiniti do druhého súdu aneb do některého dne, dokudž páni na súdu sedie aneb dokud se jim zdá, a to kolikrát se jim koli zdá; neb páni bezděčně žádného k súdu netáhnú, ale tomu by rádi, aby se žádný (kdyby to mohlo býti) nesúdil. **2.** Mohú také ten poklid učiniti miesto hojemstvie jednoho neb miesto hojemstvie obojieho ti, ktož chtie spieš konec o svú při mieti. **3.** Ale ktož dlúho slyšáni býti nechtie, ti když jim hojemstvie oboje vyjde, aby sobě vždy súd protahovali, poklidy mezi sebú ze spolka, dokudž se jim zdá, činie. **4.** Ale oboji, ktož koli jakýmž koli úmyslem mezi sebú poklidy dělají, mají sobě ty poklidy ve dsky při póhonu zapisovati. Pakli poklid učiniece mezi sebú, jeho dskami nezapíší, a bude na ně k súdu zavoláno, ten póhon mine a bude vymazán, a strany se znova pohoniti musie. **5.** Za právo při poklidu jest, že žádná strana sama jedna bez druhé poklidu činiti nemóž, aniž má poklid ve dsky bez obojie strany nebo poručníkóv jich osobnieho přiznánie zapsán býti. **6.** Item ktož poklid učiní, a potom k súdu stane, a druhá strana na poklid se ubezpečíc, pryč jede, má vedle nálezu panského kázán býti. **7.** Item každý poklid jest z dobré vóle, z núze a z práva žádný. — A o poklidu potud jest povědieno.

16. O položení ven z země a za nemocna před súdem a při žalobě.

1) Ačkoli dosti jest povědieno o obém na svědčení póhonóv a opět v nápisu „o hojemství“ při konci, summa toho toliko se tuto připomene: Za nemocna . . . 5) nebo v zemi nenie, móž položen býti . . . 13) beze vší škody své. A z těch . . . 19) kto bude položen za nemocna, a nestane potřetie a též opět jej za nemocna budú klásti . . . 26) a mluviti nemoha, a ještě jej . . . 27) ale toho jsú páni a král nedopustili . . . 29) mateře své). A tak nemocný . . . 32) a poručníky sobě své pře zdělaj. (konec.)

O položení pohnaného vně z země nebo za nemocna, ačkoli dosti jest povědieno o obém na svědčení póhonóv, a opět v nápisu o hojemství při konci: summa toho toliko se tuto připomene. **1.** Za nemocna a ven z země každý pohnaný, ktož v pravdě jest nemocen, nebo v zemi nenie, anebo ktož zbit jest nebo zraněn, móž položen býti na svědčení póhonóv. Ale když k súdu ta pře přijde, žádný již ven z země ani za nemocna položen býti nemóž; neb nestánie každého nemocného neb v zemi nepřítomného k svědčení póhonóv beze lsti přicházie, ale nestánie k súdu z netbanlivosti, a ne beze lsti; neb každý stoje na svědčení póhonu móž sobě dva, tři i kolik chce poručníkóv zapsati, a zapíše, móž z země vyjeti aneb nemocen býti beze vší škody své, kteráž by naň pro jeho k súdu nestánie mohla přijíti. **2.** A z těch příčin zdá se, že žádný před súdem za nemocna ani ven z země položen býti nemá, než na svědčení póhonóv toliko. (Toho dóvod mnozí nálezové po dskách póhonných, kterýchž diel pro zřetedlnost té věci, o kteréž se píše, diel pro množstvie jich tuto přivoditi zanetbávám.) **3.** Ale jest otázka, když po třikrát kto bude položen za nemocna na svědčení a na rociech jemu k přísaze za nemoc položených, a nestane po třetie k přísaze pro nemoc svú, než opět jeho za nemocna budú klásti: má-li toho dopuštěno býti, či proti tomu nemocnému má za právo stané dáno býti. O tom jest již nález ukázán. Také jsem já při tom byl, že jest nemocný přivezen byl k třetiemu roku na hrad, a odtud do kaply Všech Svatých jest přinešen, šlakem jsa poražen a mluviti nemoha, aby nemoc svú vedlé práva zpravil; a ještě jej takového vidúce, třeli naň, aby za nemoc zpravu činil: ale toho jsú páni a KMst. nedopustili. (Najdeš to v Bielých póhonných, kdež Marketa z Malšína pohánie mateře své.) Neb na komž se zřetedlná nemoc skutečně vidí, ten za nemoc přisahati nemá. 4. A tak nemocný na třetí rok, jakž móž, do Prahy se vystroj, aneb krále žádaj, aby k němu úředníky poslal, a poručníky sobě pře své k súdu zdělaj. — A o položení za nemocna a ven z země potud jest povědieno.

17. Proti [k] žalobě jak se má pohnaný mieti.

1) Poněvadž póvod oděniem póhonu a žaloby i zbrojí spravedlností svých jest dobře opatřen, nenie slušné . . . 6) násilnému žalobníku (neb mnozí...) otepřieti. Na to dlúho... 26) a práva naň dobyl. O kterémžto hojemství... 30) spravedlnosti, kteráž... 37) ten by póhon zmatek póvodu přinesl; nebo kdyby tě kto ze škod . . . 44) nebo ze škod cizích . . . 46) všecko to zmatek žalobníku přináší . . . 53) než tvým vlastním; nebo nepohánie-li... 56) nepravým komorníkem neb bez pečeti, tím vším jeho póhon k zdvižení přivedeš. Jiná obrana... 64) o jiném jest napsal žalobu a při líčí jinak... 74) nemá slyšáno býti. Jiná obrana: Nemá-li... 80) ani k právu připuštěn... 92) až dokonce vyslyší... 94) nedopúštěj. (Najtužšie... 117) jakkoli vtipným, chytrým, nebo lichým [lstivým]. A těmi oděn jsa... 126) obtieží, neobleví. Aniž já... 128) zlým lidem brániti... 130) naučenie zlému a ne zbroj muži dobrému dával; neb ne lotru palici strúži, ale zbrojí a braní muže dobrého opatruji... 133) smluv se a v čas rovné přijmi. (Konec. Ostatku od č. 14. až do konce v I. rec. není.)

Pr. Póvodu, kterýž k súdu póhonem připravuje vinného, dosti jest již k zprávě jeho povědieno. Kterýžto póvod poněvadž oděniem póhonu a žaloby i zbrojí spravedlností svých jest dobře opatřen, nenie slušné, toho ktož pohnán jest, nahého a bez brani nechati, než také jej odporným oděniem a braní rovnú opatřiti proti nepřieteli jeho, kterúžby on mohl násilnému žalobníku svému (neb mnozí žádné spravedlnosti nemajíce, lidi dobré a sprostné k súdóm připravují) odepříti. A mnohem pilněje pohnanému obrany mají shledány býti, než šípy a zbroj žalobníku; neb se jest tieže vždycky brániti nežli žalovati, odpoviedati než tázati; neb žalobník jedinú věc před sebú má, ale ktož odpoviedá, mnohé; neb musí odpierati, brániti, přenášeti, vymlúvati, umenšovati, odvozovati, odvracovati, potlačovati. Dále, žalobník hotové a prvé smyšlené věci k súdu z domu přináší; ale pohnaný častokrát nenadálým odpoviedati musí. Žalobník vede svědka, a vie, co jemu svědčí; pohnaný proti svědku neznámému mluviti musí. Z té příčiny k žalobám i sprostní stačiti mohú: dobrý obránce žádný nebyl jest, než najvýmluvnější. A aby se krátce pověděla: Tak jest tieže brániti než žalovati, jak jest snáze rány dělati než hojiti. **1.** Na to dlúho a pilně myslivše, ktož jsú práva zemi české ustanovili, před potkániem a brani obnaženiem pohnanému jsú dva tarasy dvojieho hojemstvie udělali, aby, chce-li se tu proti svému žalobníku zavřieti, měl toho svobodu, a proti němu nevycházeti, než tu jeho čekati, dokudž by ho odtud, za dvoje suché dni tu leže, nevytiskl a nepřinutil, aby se s ním potkal, a braní spravedlností svých a práv naň dobyl a s ním aby se bil. O kterémžto hojemství již prvé dosti jest pověď dieno. **2.** Kteréž když vyjde, již se pohnaný s nepřietelem svým potkati, již se žalobníku svému brániti musí: Najprvé obranú spravedlnosti a pravdy své, kteréž všecka práva pomáhají, a pro tu i nalezena jsú, potom obranami práv. **3.** A přede všemi jinými obranami, kteréž od práva pocházejí, hleď, móžeš-li, zmatek najíti při póhonu svého žalobníka; kterýž tehdáž bývá, kdyžby tě kto pohonil z čehož koli, a to při tobě nalezeno nebylo a žádným obyčejem proti tobě, žádným próvodem nemohlo by okázáno býti; jako kdyby tě kto z dědictvie pohnal, a ty toho v držení nebyl, ten by póhon zmatek žalobníku tvému přinesl; nebo také kdyby tě kto k súdu zemskému pohnal z dluhu, a ty jemu nic dlužen nebyl; nebo také kdyby tě kto ze škod pohnal, kterýmiž by ty vinen nebyl; neb kdy by kto maje pokutu uvázánie s komorníkem, opustě to chytil se póhonu: na zmatek pohánie takový. (To v Bielých póhonných najdeš, kdež Martin z Dřienie pohánie Kafunka.) Nebo také pohoní-li tebe z dědictvie, k kterémuž práva nemá; nebo z věna nebo ze škod cizích, a naprosto z čehož koli pohoní, a toho ničímž dostatečně neprovodí: všecko to žalobníku škodu přinášie. Ale o zmatciech na svém miestě šíře bude pověd ieno. **4.** Jiná obrana: Kdyby již žádného zmatku najíti nemohl, hleď, mohl-li by k zdvižení póhonu přivésti svého žalobníka. Toho dovedeš, pohoní-li tebe sám, bratřie nedielné maje, nebo také pohoní-li tebe samého, a ty bratřie nedielné máš nebo strýce; to zmatku nenese, než zdviženie póhonu; anebo pohánie-li tebe odjinud, než se píšeš, nebo jiným jménem neb titulem než tvým vlastním křestným nebo

I 190
n. 147

svým; nebo nepohánie-li tebe vedlé práva tolika póhony, kolika z čeho má pohnáno býti, nebo ne v čas vedle práva, méně než na dvě neděli, anebo nepravým komorníkem neb bez pečeti zemské. Item pohánie-li tebe jedním póhonem ze dvojieho spolu, jako z dluhu a ze škod; item z jistiny a ze škod; item jestli že jest tebe prvé do komory pohnal, a tu konce nevzav pohánie k súdu zemskému; nebo pohánie-li tebe samého z toho, což ty s jiným spolu máš. Z těch příčin ze všech i z jiných mnohých k těm podobných žalobníka svého póhon k zdvižení přivedeš. **5.** Jiná obrana: Nesrovná-li se žaloba s póhonem nebo řeč a pře líčenie s žalobú tak, že jinak a o jiném jest napsal žalobu než póhon; anebo že jinak jest žalobu vložil ve dsky, a při líčí jinak a o jiné věci mluví: to zdviženie póhonu jisté přinášie, a druhdy i zmatek. (A o tom najdeš v póhonných Modrých, kdež Mikuláš z Lobkovic pohánie Jakuba z Vřesovic, a jinde na mnohých miestech a náleziech.) **6.** Jiná obrana: Nevepsal-li jest sobě žaloby v knihy póhonné, než toliko v žalobnie. **7.** Jiná obrana: Dokládá-li se čeho v žalobě, jako desk nebo svědomie nebo čehož koli jiného, a toho okázati nemóž; anebo nedokládá-li se čeho v žalobě, a potom to okazovati chce; onono zmatek přinášie, a toto nemá slyšáno býti. Též také nesrovnávají-li se próvodové desk, majestatóv, listóv, svědkóv s žalobú: v takovém nesrovnání póhon se zdvíhá, a někdy i odsúzenie na póvoda přicházie. **8.** Jiná obrana: Nemá-li žalobník na dědictví, a rukojmí za se na zemi majících nepostavil, nebo má-li méně, a výše než má pohnal jest, a rukojmí za to nepostavil: nemá slyšán býti, ani ku právu připuštěn, jakož o tom prvé jest povědieno; lečby od tebe byl zahuben, nebo žeby ty jemu dědiny jeho mocí pobral, nebo že z desieti hřiven toliko pohoní; tu nemá v takových přiech rukojmí stavěti, jakož prvé jest povědieno. Nenie-li těch příčin, má žalobník uručiti, aby pohnaný, obránil-liby se a práv proti němu zóstal, věděl a mohl kde škod svých a na kom postihnúti. **9.** Aniž se toho dopúštěj, aby dva žalobníky proti tobě mluvila, než ktož počne, ten konaj; neb to jest proti právu, aby dva žalobníky v jedné při proti jednomu mluvila, anebo dva řečníky proti jednomu pohnanému při vedla. **10.** Aniž sobě v řeč svú, když mluviti počneš, vpadati otporné straně dopúštěj, neb i toho právo netrpí; než ať tě též, jako ty jej, trpělivě od počátku až do konce žalobník tvój vyslyší. A když ty řeč svú dokonáš, nechť opět mluví, dokud se jemu líbí, a ty čehož od jiného trpěti nechceš, téhož se proti němu nedopúštěj. A při tom se najpilněje vystřiehaj, aby se rozhněvati nedal; neb žádné hnutie tak velmi rozumu nepřekážie, jako hněv, a odvodí od pře k jinému a často zbytečnú pótku dělá, i přijímá; a druhdy i súdcí popúzie. Užitečnějšie miernost a častokrát i trpělivost, neb se netoliko ukázati má, což žalobník mluví, ale i také za lehké klásti a za nepotřebné; a ne ke všemu odpoviedati, proti těm, kteříž hřmotem jdú, směle státi, a nestudu jich mierně (mužně) otpierati; neb jsú druzí v tom příliš tvrdoústí, že zarážeti chtie velikým křikem a řeč tvú v prostředce přetrhovati, a všecko hřmotem křiku svého a vpadániem v řeč zastíniti; kteréžto jako jich nenásledovati, tak tuze otháněti slušie, nezbednost jich odtískati, a na súdce často volati, aby řád mluvenie zachován byl. **11.** Najtužšie pak obrana, móžeš-li svému žalobníku odepřieti dskami, listy, majestáty, svědomiem komorničím, nebo jiným jiných lidí svědomiem, nebo rozumem zřetedlným a vývody pravými. To budeš-li mieti, móžeš i hojemstvie nebrati, a tudy častokrát žalobník zklamán a zmýlen bývá, když pohnaný (čehož se žalobník nenaděje), hojemstvie nevezma, hned k súdu přistúpí, a tudy skrze svú nehotovost žalobník na to spolehna, že pohnaný móž hojemstvie vzieti, k zmatku, k zdvižení póhonu i k jiným škodám přiveden bývá. **12.** Ale přede všemi těmito obranami obranú spravedlnosti a nevinnosti se opatř proti všem žalobníkóm jakkoli hrdým, vtipným, mocným nebo chytrým. A těmi odien jsa, stój nepohnutě, věda, že spravedlivému bóh, štěstie i právo pomáhá. I to také v paměti maje, že žalobník tvój, jakkoli mocný, vzácný, vtipný, výmluvný i fortelný, čímž tě koli viniti chce, musí to dostatečně prvé provoditi. **13.** Nemáš-li těch obran spravedlnosti a neviny, nedopúštěj na se žaloby, učiň z dobré vóle raděje a sám od sebe, což jiní z přinucenie práv činiti musie; neb sejde-li na tom, jiné obrany prvé položené z těžka zpomohú; odtáhnúť však súdu anebo pomsty, ale neodejmú; obtiežie, ale neoblehčie. (Aniž já také ty obrany pro nepravé lidi spisuji, ale pro dobré, upřímé, spravedlivé, věrné a sprostné, aby se uměli a mohli zlým, úkladným a lestným lidem brániti; neb bych velmi zle zemi poslúžil, kdybych naučenie zlému, a ne obranu muži dobrému dával; neb ne lotru palici strúži, ale zbrojí a braní muže dobrého opatruji. Pakli se póhonu dopustíš, znaje, že spravedliv nejsi, nepřistúpaj k súdu; smluv se raděje a v čas rovné přijmi. **14.** Po těch obranách po všech mnoho na tom jest, aby hleděl, co promluví žalobník tvój a jak, hned jej k tomu dobře tuze držeti, aby to provodil, což promluví, a z toho jeho nespúštěti, ani jemu dopustiti, aby se jinam odtud přenesl. A najprvé hleděti, k čemuž má odpoviedáno býti, slušie-li k té při čili neslušie: jestli že neslušie, nenie potřebie k tomu odpoviedati; pakli slušie, tehdy (móž-li) má odepřeno býti, že se jest to nestalo, anebo má bráněno býti, že se jest spravedlivě stalo a že se jest tak státi mělo, anebo má přeneseno býti. Mimo ty tři obrany v súdiech téměř nic nenie, kromě prosby, k kteréž se utieká ten, ktož na tom trém schází, že ani odpierati, ani brániti, ani přenesti toho nemóže, z čehož jej žalobník jeho viní, než súdcí prositi, aby to jemu lehčeje váženo bylo. Čemuž odepřieno nemóž býti ani přeneseno, toho jest nelze než brániti, buď cožkoli buď, anebo ode pře pustiti. **15.** Odpieránie dvój zpósob jest ukázán: anebo že se jest nestalo anebo že ne to se jest stalo, což žalobník vede. Což nemóž ani přeneseno býti, toho jest nelze než brániti, buď což koli, a co ani bráněno, tomu jest nelze než odpierati. Budú-li svědci, mnoho se proti svědkóm móž mluviti; bude-li kšaft nebo dsky, jiný kšaft nebo dsky ukázati; bude-li nález ukázán, jiný proti němu nález ukaž. A tak o jiném k tomu podobném. **16.** Ale jsú některé věci, kterýmž ani odpierati, ani jich brániti, ani jinam přenesti nelze jest. V takových příhodách než na svém právě pevně státi nelze jest, a k žalobě neodpoviedati, a o při nic nemluviti než o sobě: Má-li služebník pána svého poháněti; má-li člověk propuštěný s svým pánem někdajším se súditi; má-li zločinec k súdu připuštěn býti; má-li ten, ktož jest jednú čeho odsúzen, z toho podruhé viniti; má-li ten, ktož by straž na silnici držal v pokojné zemi, dobrého člověka poháněti, a jiné k tomu podobné. **17.** Ale však když mózemy, i o při neškodí mluviti, neb tak nám súdce práva našeho spieše užiti popřeje; jako v přiech o dědictvie, kto by pohnal po letech prošlých, kdež netoliko provoditi mámy, že jsmy tři léta a osmnácte nedělí drželi, ale také, že smy své vlastnie drželi, a skrze to že odpoviedati k žalobě nejsmy povinni. **18.** Neb ne každému slušie, ktož požene, odpoviedati, jako neřádně na svět přišlému; item zločinci, item zhúbci zemskému, item ktož oheň púštie v zemi pokojné, item vražedlníku, item čiež hlava jest súzena a odsúzena pro vraždu, item ktož na cestě jest stál a straž držal etc. V těch ve všech přiech slušie súdcí tázati, má-li takovému každému, kdyby k súdu poháněl, otpoviedáno býti; a v jiných účinciech k těm podobných. **19.** Též, bude-li proti tobě nález ukázán psaný ve dskách nebo právo psané, ješto by zřetedlně proti tobě stálo; v tom musíš ne k psání, než k úmyslu a k vóli těch, kto jsú nález nebo právo vynášeli [vymyslili], hleděti; neb se nevždycky móže psání nebo písmu dosti státi, jako takto: „Kto drží [drží-li kto] kterékoli dědiny tři léta a osmnácte nedělí, má toho užiti.“ Některého dietěte, některého sirotka držány jsú dědiny, až násobnie léta prošla; má-liž toho užiti, ktož jest ty dědiny držal? A též když by u vězení seděl, čiežby se dědiny držaly bez práva, až by násobnie léta prošla: neužive toho držitel; nebyla jest ta vóle ani ten úmysl těch, ktož jsú ten nález vynesli. Item nesmyslného dědiny držány, až násobnie léta zemská prošla; navrácen potom k rozumu, nemá-liž takový navrácen býti k dědinám svým po letech zemských prošlých? Item v pacholetství v službě jsa i s pánem do Turek jat jest byl v Turciech a v vězení, až léta zemská prošla; po letech prošlých do země se vrátil; má-li držitel dědiny jeho obdržeti tím nálezem a právem? Item poručník sirotka nebo nerozumného nebo jatého nebo nemocí dlúhú poraženého držal jest dědiny jeho, až léta zemská násobnie prošla. Navrácen jest tento k rozumu, onenno do země, třetí k zdraví: nemají-liž ti pro ten nález z svého dědictvie poháněti a k svým dědinám právem hleděti? V těch ve všech příhodách ne k psání, než k úmyslu a k vóli, každý vidí, že musí hledieno býti. **20.** A móž se přihoditi, že i z jiných nálezóv móžeš sobě příklady přivesti, z kterýchž by známo bylo, že se ne vždycky psanému nálezu móže dosti státi, než úmyslu a vóli viece nežli psání. **21.** Též také, proti právu psanému ukaž jiné tomu odporné psané právo, jestli žeby k úmyslu a k vóli práva obrany vynašel, a zvláště, ukážeš-li proti právu psanému právo staršie, nebo nález prvnější, nebo dsky, anebo jinú věc kterú starší a prvnější, item proti nálezu jiný nález odporný. Tu na obě straně proti psání se mluviti móže, a pře o vóli a úmyslu musí býti. Ale všem známo jest, že nález nálezu, právo právu nikdy nebývá odporné (neb kdy by rozdielné bylo, jedno by druhým zdviženo bylo); než příhodú se nález s nálezem, právo s právem potýkají. **22.** Těmi i jinými obranami, kteréž mnohé jsú a široce 210 se ztahují, kterýchž žádný do konce vypsati nemóže, jako ani při, braň se žalobníku svému, vinen nejsa. **23.** Item pohnaný žádný ven z země nemá k žádnému súdu tažen býti, a též s svého práva k jinému, kterémuž poddán nenie.

18. O pánu z lavic.

(Text hlavy této v I. rec. jest v jedno spojen
s hlavou předchozí.)

2) ani přátel móž mieti: i v tom jsú chudého... 11) i potřebu jeho od něho pověděl. A ten z lavic má každému vedle práva vydán býti, tak pohnanému jako póvodu, za kteréhož koli... 16) dán býti, než toliko... 18) od starých dobře jest vymyšleno, mnozí... 21) obracují, kteréhož se 26) že na jednom nenie súd, než na všech... 31) nepřietele jako přietele... 37) vedle jichžto nepřiezně a hněvu byl-li by otsúzen, nemóžeš ty tak veliké hanby a škody otsúzeniem jich vzieti, aby oni tisíckrát větčí, zde i potom, ujíti mohli; neb by ty od nich toliko pomstu nespravedlivě trpěl, ale oni sami od sebe, od lidí, od boha i od pekla. Jestli pak že co tuhého... 43) při žalobě neb pře líčení, 45) neb toho každému súdce přieti mají, 47) vyjíti až se uradíš. Páni zatím, 52) že jakž nestaneš, svú při ztratíš 71) jakéhož koli a žádnému toho nemá hájeno býti, buď jakéhož koli řádu neb zachovánie. Pakli přátel nemá, najde řečníkóv dosti, ješto z daróv, z peněz i z jiných kořistí od lidí mluvie a za to se styděti nechtie, tak že jsú někteří za mluvenie po padesáti kopách groších českých zjevně a to u desk brali, jiní z polovice od lidí mluvili o to oč jest pře byla. Nalezli jsú se někteří, ježto s jednú stranú stojiec a od ní z peněz mluviec i druhé jsú se raditi, čím by se brániti měla, nestyděli, a často z střmeniště vól sniedal. 81) obráněna byla, jest mrzko a těžko netoliko psáti ale i slyšeti; k svému se navrátíme. Nebezpečná věc jest řečníku a tomu... 89) což jiní z práva činiti musie; 91) a tak té lehkosti otsúzenie se báti nebudeš; neb nenie malá hanba a posměch dobrému člověku, otsúzenu býti a křivu ostati, buď pohnaný neb póvod; ale póvodu mnohém větčie jest hanba za křivého zóstati. 97) i jinými své spravedlnosti braň 104) uměnie a výmluvnosti 108) neb svým fortelem neb řečníkovi jinému ufaje, 112) ačkoli v této zemi žalobníci a znášeči súkromní přieliš jsú se tohoto času zvelebili, a mnozí je rádi slyšie, ale 117) i nemohú. Jest jiná potřeba 129) neb súkromě nařikají, neb jakžkoli utískají. 133) má nazván býti. 136) ktož jeho pohánie. (konec.)

1. Jest-li pak kto tak opuštěný, že, pohnán jsa a k súdu připraven, nemá se s kým poraditi, ani přátel pro chudobu móž mieti (neb člověk v štěstí stoje mnoho vyčte přátel, ale v chudobě a v neštěstí žádného nebo velmi řiedkého najde; mravenci zajisté do prázdných stodol nikdy nelezú; též k člověku o zbožie přišlému řiedký se postaví přietel nebo žádný): i v tom jsú chudého ti, ktož jsú práva česká nalezli, neopustili, než jej jsú milostivě opatřili, aby sobě prosil za jednoho pána z lavic, kterýž by s ním stál a jemu v jeho při radil a bylo-li by potřebie pro nedostatek rozumu, výmluvnosti nebo chudoby, i potřebu jeho aby od něho pověděl. **2.** A ten z lavic pán každému za to žádajíciemu vedlé práva má bez otporu vydán býti, tak pohnanému jako póvodu; a to ten, za kteréhož koli strany žádati budú, kromě úředníkóv najvyšších (těmi nemá z lavic hýbáno býti,) a kromě pří nepóhonných (k kterýmž tak nemá pán z lavic dán býti, jak ty pře na súdě zemském súzeny býti nemají), než toliko k póhonným přem vedlé práva pán z lavic má dán býti. (Ačkoli i to, což k potřebě lidské od starých dobře a potřebně pro chudé, vdovy i sirotky a sprostné jest vymyšleno, mnozí nynějšieho věku k zbytku a druzí k forteli obracují, toho zle užívajíce. Kterého se pána bojí, aby jim v súdě na škodu nebyl, za toho žádají, aby jim k radě dán byl; ne proto, aby jim radú svú s nimi stoje v jich spravedlnosti pomáhal, ale proto, aby jim v súdu sedě svú přímluvú, nepřiezeň nebo hněv proti nim maje, neškodil; neznajíce toho, že jeden sám nesúdí, než všickni, a že na jednom na samém nezáležie súd zemský, než na všech, a že přiezně i nepřiezně, kterúž kmetové proti komuž koli mají, když v súd zasedají, s sebú do lavic nenesú, než před lavicemi jie nechávají, a každého vedlé spravedlnosti a práv bez přiezně i nepřiezně, jakož přísahy jich káží, přietele jako nepřietele, nepřietele jako přietele, najchudšieho jako najbohatějšieho zároveň súdie; kdež jestli žeby co jeden před druhým napřed mieti chtěl, daleko by chudý před bohatým vyskočil, poněvadž v přísaze kmetské chudému se prvé než bohatému přisahá. To znaje, bez spravedlivé potřeby, z fortele za kmeta z lavic nežádaj. By jich pak mnoho mezi kmety bylo, ještoť by nepřáli než všeho zlého, vedlé jichžto nepřiezně a hněvu súzen nebudeš, toho se neboj; nebo to miesto k pomstám zvláštním neslušie, aniž súdce na to myslí, by se tu nad kým mstíti měl, přísahu svú vždycky před očima a myslí svú maje, že jest přisáhl vysoce, „pravdu vésti, křivdu tupiti, ne pro přiezeň ani nepřiezeň, ani pro kterú jinú věc.“) **3.** Jestli že pak co tuhého na tě přijde, buď při žalobě nebo při líčení pře, neb jakžkoli, ješto by k tomu snadně odpovědi najíti nemohl, móžeš za potaz prositi (neb toho každému súdce přieti mají); a tu se v šranciech móžeš raditi nebo ven na palác s přátely vyjíti a raditi se, až by se uradil; páni zatím jiné pře slyšie. **4.** Buď také toho pilen a pamětliv, když k súdu přistúpíš, aby své obrany, dsky, listy, svědomie nebo majestáty i jiné všecky próvody nebo obrany pohotově a v rukú měl, a aby skrze nedbanlivost nehotovosti k súdu státi nezmeškal, věda, že jakž nestaneš, dokudž v ten den páni súdu nevzdadie, svú při ztratíš. Neb když póvod nestojí, póhon toliko ztracuje a zase znovu móž pohnati, ale ty při všicku ztratíš, o kterúž se súditi znovu žádným právem nemóžeš věčně. Ačkoli nehned nestániem k súdu ztratí při svú pohnaný, neb když se ohlásí, dokudž páni na súdě sedie v ten den, nic neztratí; ale zmešká-li, když se naň prvé, druhé i třetie zavolá, a páni za právo dadúce póvodovi v ten den z lavic vstanú, již svú při pohnaný ztratí. **5.** Pakli jest také který pohnaný z nerozumu nebo z obmeškánie sobě registříkóv prvé nevyhledal, a táhne se na dsky, anebo potřeb svých v hospodě nechal: takovému páni dopúštějí, aby sobě vyhledal, a své potřeby sobě zjednal, dokudž v ten den na súdě sedie. V tom nevyhledá-li, neb svých potřeb sobě nezpraví, bude otsúzen. **6.** Při tom naučenie toto vezmi, že žádný pohnaný proti póvodu urukovati pro škody nemá, ač jsú se již někteří toho chytali, chtiece to dskami provoditi, ale neprovedli jsú. **7.** Dále, každý, tak pohnaný jako póvod, sám za se mluviti móž před súdem, buď žena nebo muž. Pakli neumie, móž sobě přietele zjednati, ktož by to chtěl na se vzieti, jakéhož koli, a žádnému toho háјeno nemá býti, buď jakéhož koli řádu panského, vladyckého, městského nebo sedlského, světského stavu nebo duchovnieho. **8.** Pakli přátel nemá, najdi sobě jednoho z těch, ježto z daróv, z peněz, i z jiných kořistí od lidí mluvie v každé při, buď spravedliva nebo nebuď, tak že jsú někteří za mluvenie po padesáti kopách grošóv českých zjevně a neskrytě brali, jiní z polovice od lidí mluvili o to, oč jest pře byla. Nalezli jsú se někteří, ježto s jednú stranú stojiec a od nie z peněz mluviec, i druhé jsú, čím by se brániti měla, radili, a často z střmeniště vól sniedal. **9.** O spolciech pak v přiech, o kupování pří na zisk, a o rozličných smluvách a slibiech, jestli žeby súdem pře obdržána nebo obráněna byla: tím se zaneprazdňovati neslušie; k svému se vraťmy. **10.** Nebezpečná věc jest tulmači a tomu, ktož jazyk svój za penieze, za dary nebo za jiné kořisti prodává, v ruce upadnúti. Užitečněje jest každému pohnanému, aby svú při sám pověděl, jakž umie a jakž móže, jist jsa, že súdce ne samo mluvenie, jakkoli vtipně složené, než próvody, dóvody, obrany, vývody súdie. **11.** Naposledy, nedaj se žádnému, vinen jsa, pohoniti, čiň od sebe sám dobrovolně každému, což jiní, právem přinuceni jsúce, činiti musie; a nikdy nebudeš otsúzen, a tak se otsúzenie báti nebudeš. Neboť nenie sobě co lehce vážiti dobrému člověku na súdu otsúzenu býti a křivu zóstati, buď pohnaný nebo póvod; ale póvodu mnohem větčie jest věc a těžšie za křivého zóstati a nálezem panským otsúzenu býti, než pohnanému, ač i ten, když bude otsúzen, nemá se čím chlubiti. **12.** Pakli svú spravedlnost znáš, dopusť se pohnati, a obranami tuto sepsanými i jinými proti každému živému mužně své spravedlnosti braň; neb vinný každý i nevinný móž býti viněn, ale otsúzen žádný než vinný nemá býti, leč by nebo slyšenie neměl, nebo mluviti a otpierati nechtěl, nebo na nepravého súdcí uhodil, (čehož se před súdem zemským nenie báti.) A věz, obrániš-li se, pohnán jsa, že nemalé cti a chvály proti svému žalobníku obranú neviny své dosáhneš. V tom pak zpraven jsa, co k obraně vedlé práva slušie, nadto rozumu, vtipu, uměnie, paměti a výmluvnosti své, jakž najlépe umieš, užívaj. — (Žádný sobě toho těžce nebeř, že žalobníkem póvoda často jmenují: neb kdež žalobníka čteš, věz, že o tom žalobníku píši, kterýž nic spravedlivého nemaje, než sobě, své vzácnosti, přiezni nebo všetečnosti, nebo svým fortelóm, nebo zavolání svému, nebo řečníku svému, nebo čemužkoli jinému ufaje, smie dobrého člověka a spravedlivého pohoniti a jej k nesnázem i k škodám připravovati. Takového žalobníka jméno nésti, jest přieliš ohyzdná věc, ačkoli nynie po všem křesťanstvu žalobníci a znášeči súkromní přieliš jsú se vyzískali a zvelebili, a mnozí je rádi slyšie, ale nerádi s nimi a s otcem jich luciperem do pekla pójdú. Takových žalobníkóv a znášečóv nebe snésti nemohlo, země je sotva drží, a z pekla by jich rádi vybyli, i nemohú; neb i otec jich luciper, kterýž jest žalobníkem dobrých byl, pro takové žaloby a pýchu svú jest do propasti pekla horúcieho s nebe přes hlavu s svými spolupomocníky stržen, odkudž ani vyjitie ani vysvobozenie nečeká žádného věčně, a všecky žalobníky nepravé, falešné a úkladné se všemi znášeči a žalobníky súkromními a falešnými za sebú spolkem táhne; jichžto zahynutie dobří mužie viděti budú, jakož psáno jest v Žalmiech: „Ale však očima tvýma shlédneš, a otplatu znášečóv uzříš.“ A jinde: „Když hynúti budú znášeči, uzříš.“ A ještě na jiném miestě: „Veseliti se bude spravedlivý, když uzří pomstu; ruce umývati bude v krvi bezpravníka.“ — Jest jiná potřeba, kteráž člověka dobrého k žalobě někdy přihánie, ano jemu statek jeho držie, křivdu činie, nebo na cti nařikají, nebo zrazují, nebo rozličně jakžkoli utískají: o tom já o žádném tuto nepíši, ani o jiném k těm podobném, aniž ho žalobníkem jmenuji; neb takový každý ne tak žalobníkem jako obrancí cti, statku, spravedlnosti nebo hrdla svého má jmenován býti. Ale ten, kohož pohánie, a kohož tím zpósobem viní, ač pohnaný slove, však spravedlivěje jméno žalobníka drží, nežli ten, ktož jeho pohánie. Ne hluchému zpievám: kto chce slyšeti, slyš.). — A pohnaný jak se má zachovati při žalobě, potud jest pověđieno.

19. O poručníciech pří.

1) Ne na jednu jsú stranu toliko hleděli, ktož jsú zemi české práva nalezali, ale na všecky se obracujíce, pilně prohlédali... 4) jinými překážkami rozličnými... svému odporníku práv nebyl; 8) k súdu státi nemohl, nalezli, aby... 12) hodnému, z úmysla 16) pře své jej poručníkem 20) poručníkóv pře své udělati; 23) v Památných poručníky 24) aby ve všech přiech na miestě jeho stáli; neb se tu nemienie než ty pře kteréž má, ne ty kterýchž ještě nemá, by pak takto v tom poručenství stálo... 37) od jiných póhony přijímati... 42) Bradáčovi z Túšeně (S. 11.) a Rúpovským 1495 v pátek před sv. Benediktem. V takové... 44) (jako Ctibor z Tovačova, císaři N. 11., též Adam z Cimburka léta božieho MCCCCXCV. v pondělí před sv. Řehořem). Bez té... 51) a to ústně a ne dskami... 61) osob zvláštních z města dotýče, vedle práva se zachovati mají, jako jiní z panóv nebo z rytieřstva. Poručníkem...

65) holomek. Žádný také . . . 75) smlúvati. A také . . . 77) což vysúdí, žádnému zapisovati... 81) mohli státi. Ale žádný... 82) jiného poručníka též pře učiniti nemóž, neb jeho pře nenie. (To najdeš v Bielých póhonných, kdež . . . 85) nestane, ztratí póvodu svému póhon a pohnanému při (To... 89) aby poručník poručníka udělal, a když jsú se o to 92) otepřieno a odesláni jsú, aby se pravóm českým po vlaských a německých naučili. Jest... 95) (pro snadné nalezenie) zapisovati; neb mnozí, v Památných knihách krom póhonu poručníky zapsavše, k zmatkóm jsú přicházeli; 104) ktož jest jim poručil, trpěti; ale ne k vysvědčení 118) o tom nález jest v Bielých póhonných kdež Jan Sokol pohánie Oldřicha Bradáče z Túšeně. Na jiné . . . 121) A potud o poručníciech. (Konec)

Pr. Vyhledávajíce obyvatelóm královstvie českého práva, ne na jednu stranu toliko hleděli jsú ti, ktož jsú je zemi české nalezali, ale na všecky strany se obracujíce, pilně prohlédali, aby se žádný nemocí, žádný v zemi nebytiem, žádný jinými příhodami, kteréž mnohé a rozličné jsú, zastierati nemohl ani vymlúvati, aby svému odporníku práv nebyl. **1.** To odjieti chtiece, tak póvodu jako pohnanému, aby se žádný žádnú věcí skutečnú ani smýšlenú nevymlúval, pro kterúž by osobně k súdu státi nemohl, za právo jsú nalezli, aby každý, ktož koli pro nemoc, ktož koli pro nebytie v zemie nebo pro jakú koli překážku potřeb svých k súdu státi nemóže, nebo také i z své vóle proti někomu jakožto sebe nevelmi hodnému, neb i z jiné příčiny, kterýchž několik jest, z úmysla nechce, nebo také pro lehkost pře, nebo z jiných kterýchž koli příčin, aby každý toho moc nebo svobodu měl, jiného, kohož by se jemu zdálo, na miestě svém postaviti a pře své, jakáž by ta koli byla, jej poručníkem učiniti a ve dsky zapsati, aby ten, na miestě jeho stoje, mohl se o jeho věc tak jako o svú vlastní súditi, buď od póvoda neb od pohnaného. A to jednoho, dva, tři nebo kolikž by se jemu zdálo, aby mohl sobě, poručníkóv pře své dskami udělati. **2.** Při tom má toto najprvé vědieno býti, že žádný nemóž té pře žádného poručníka udělati, kteréž ještě nemá. Aniž to komu spomóž, žeby pořád v Památných dskách poručníky zapsal, aby ve všech přiech jeho, kteréž nynie má nebo kteréž ještě potom mieti bude, na miestě jeho stáli; neb se tu nemínie než ty pře toliko samy, kteréž již skutečné má, ne ty, kterýchž ještě nemá, a ty toliko, k kterýmž jest skutečně pohnán, nebo k kterýmž jest sám skutečně pohnal, a kteréž jest na svědčení póhonóv osobně vystál; ty se toliko tím takovým poručenstviem pořádným, v Památných dskách zapsaným, mienie, po póhonu, ne před póhonem, by pak tato slova v tom poručenství stála, „že ve všech přiech svých, kteréž má nebo mieti bude, poručníky tyto dělá.“ (To najdeš v Bielých póhonných, kdež Jiřík z Dubé a z Kuřích Vod pohánie Homberka.) **3.** Žádný také, bratra nebo strýce maje nedielného, nemóž jemu poručiti, aby mohl bez něho pohoniti, ani na svém ani na jeho miestě od jiných, ktožby jich poháněl, póhonóv přijímati a k nim i k súdu i na svědčení stávati. Pakli kto to učiní, sklamá se, leč by komu král se pány tu zvláštnost učinil, jako Bočkovi z Kunštátu pro jeho nemoc, že jest poručil knězi Albrechtovi a knězi Jiříkovi (to psáno v Památných M. 29) a Oldřichovi Bradáčovi (S. 11.) a jiným. V takové zvláštnosti netoliko bratr bratru nebo strýc strýci, ale ktož koli jinému komuž koli poručiti móže, (jakž se to najde v Památných N. 11., kdež Ctibor z Cimburka léta božieho 1495 v pondělí před sv. Řehořem, kdež Adam z Cimburka.) **4.** Bez té zvláštnosti ani král pohoniti a poručiti žádnému nemóž, leč by tu moc králi JMsti z plného súdu páni dali, jakož se jest stalo proti knězi Jindřichovi (a stojí v Památných S. 19.) **5.** Žádný také nemóž poručníka k súdu té pře učiniti, kteráž ještě vysvědčena nenie, než k položení za nemocna a ven z země móž dobře, a to ústně nebo [ne] dskami, a tomu se každému věří. **6.** Dále, žádný poručníka listem pře své učiniti nemóž, než dskami; pakli učiní, tolikéž mu to platno bude, jako by žádného neučinil; kromě měst, kteráž i před svědčeniem list mocný k stání dávají, na kohož chtie, z súsed svých v městě nebo v okolí, i po svědčení listem poručníky svých pří, kohož se jim zdá, dělají, buď ten jich súsed nebo nebuď. A to se od nich poručenstvie přijímá ve všech súdiech. (Ale v tom se měštěnín nemyl, než věz, že se to přijímá tehdy, když se purkmistra, konšelóv i všie obce dotýče, ne zvláštních osob městských; neb což se osob zvláštních z měst, též pánóv nebo z rytieřstva dotýče, vedlé práva se zachovati mají.) **7.** Poručníkem od každého člověka jakéhož koli řádu nebo stavu móž býti člověk kterýž koli, buď měštěnín, nebo sedlák, nebo holomek, duchovní nebo světský. **8.** Žádný také poručník sobě nic neprosúdí, ani vysúdí, než tomu, od kohož jest poručníkem, kterýž miesto toho ot kohož jest poručníkem, všecko móž učiniti, súditi se, smlúvati se, právo po nálezu nebo po staném právu jménem jeho, ktož jest jej poručníkem učinil, vésti i na vrch dovesti, i před menším úřadem, bylo-li by dolóv z plného súdu podáno, státi a při vésti, též jako nahoře, před nálezem i po nálezu. **9.** Ale k přísaze v kaple Všech Svatých, tu poručník nemóž státi, než každý sám, kohož se dotýče, tu státi osobně má a sám za se, buď póvod nebo pohnaný, přisahati nebo se s svým odporníkem smlúvati. (Nález o tom v Bielých póhonných, kdež Jan z Leskovce Oldřicha Bradáče pohoní.) **10.** A také poručník toho, což vysúdí, zapisovati nemóže, než ten sám, od kohož jest poručníkem učiněn, a komuž jest vysúdil. **11.** Móž také každá strana sobě poručníkov, kolik chce, udělati, tak aby všickni spolu, dva nebo jeden z nich, kterýž koli, zaň k súdu mohl nebo mohli státi a na miestě jeho spravedlnosti súdem dobývati nebo brániti. **12.** Ale žádný, poručníkem pře jsa, jiného poručníka též pře poručníkem učiniti nemóže, neb jeho pře nenie. (To najdeš v Bielých póhonných, kdež Jan z Lukavce pohánie Viktorina a Bočka.) Pakli poručník poručníka udělá, a sám k súdu nestane, bude-li od póvoda poručníkem, ztratí póvodu svému póhon; pakli od pohnaného, ztratí pohnanému při. (To v týchž knihách a v témž nálezu najdeš. Ačkoli některým v práviech přespolních a cizích učeným to se jest nelíbilo, aby poručník poručníka dskami učiniti nemohl. A když jsú se o to pokúšeli, aby, poručníci jsúce, jiné poručníky učinili, jest jim toho — spravedlivě i slušně — odepřieno, že toho učiniti nemohú, a odesláni jsú, aby se právóm českým po vlaských a německých práviech učili). **13.** Jest také najlépe, poručníka neb poručníky pře při póhonu (pro snadné nalezenie i pro menšie placenie) zapisovati: neb mnozí v Památných knihách, ne při póhonu, poručníky sobě zapsavše k škodám jsú i k zmatkóm přicházeli, když se jest jim poručenstvie jich hned a snadně najíti nemohlo. **14.** Na poručníka slušie k súdu státi, roky opravovati, vizy klásti, hojemstvie bráti, poklidy dělati, smlúvati se, právo stané i póhon propustiti, po nálezu úmluvu dáti, zvod vzieti, panovánie činiti, k odhádání úředníky vésti, a na vrch práva dovesti; ale vše ne svým, než toho, od kohož mu jest poručeno, jménem; ještě i pokutu za toho, ktož jest jej poručníkem učinil, trpěti. Ale ne k vysvědčení póhonu státi, jiného poručníka udělati, v kapli k přísaze státi, a což vysúdí, zapisovati; to na žádného poručníka neslušie, než na samého póvoda nebo pohnaného. (To světleje nálezy provedeno bude: A najprvé to, že poručník poručníka jiného udělati nemóže, o tom jest již nález nahoře ukázán; že móž póhon propustiti poručník, v Modrých póhonných to stojí, kdež Burian mladší z Gutštajna pohánie Jana z Kolovrat. A též právo stané propustiti móže. Že pak má pokutu trpěti za svého póvoda nebo pohnaného, nález na to v Modrých póhonných, kdež Hedvika z Hořiněvsi pohánie Smila z Hořiněvsi; ale tomu rozuměj, že má pokutu trpěti poručník za svého zástupci, jestli žé by jeho zástupce tu při súdu nebylo, a jestli že by ho v témdni na své miesto nepostavil. Ale že v kaple k přísaze poručník státi nemóž, o tom jest nález již nahoře ukázán v Bielých póhonných. Na jiné věci obecné svrchu pověděné, poněvadž všem známé jsú, nenie potřebie nálezóv vésti). — A potud o poručníciech pří jest povědieno.

20. O potazu panském.

[1]) **Když se strany seprú a žalobník své próvody všecky okáže a pohnaný obranu svú a otpory své též, tak ... [6]) ani okazujíce (neb při tom... [16]) vedle próvodóv spravedliv jest, tomu aby vedlé spravedlnosti jeho přisúdili. Tu v tom [20]) stran a svého rozumu [22]) jednomu nakládaje a druhému potlačuje; [29]) ani z které jiné zlé vášně nebo pohnutie mysli... [35]) učiněných, každému spravedlnost věrně a pilně... [40]) v potazu panském mluviti počíná, kto chce. Pakli se kdy... [45]) jsú, zavierá a najvýš, k kteréž král JMst. přistúpí. A když se tak uradí... [57]) a lepší rozum ukáže. Aniž toho jeden druhému závidie, ktož se k čemu lépe přimluví [59]) a rádi přijmú, což se spravedlivého povie. [62]) přimluvil. V tom potazu taková jest tajemnost, takové ... [74]) ale zřiedka, a zdá se to mnohým že proti právu jest) stran... [75]) že se strany smluvie, [78]) mezi Peštalkú a Janem [80]) již viece mluviti nemóž, [83]) na své spravedlnosti nevzal [88]) zase navracují (konec).**

1. Po žalobě póvoda, po otpovědi pohnaného a po okázání všech spravedlností jich a po pře ličenie jich obú dokonání, když se již strany seprú, a póvod své próvody všecky okáže, a pohnaný obranu svú a otpory své též, tak že již obojí řeč jednostajnú a prvé mluvenú vždy obnovují a opakují, jiného nic ani mluviece ani okazujíce, než to, což jsú již nejednú mluvili (neb při tom najspravedlivějšiem a najznamenitějšiem súdu žádnému se nebrání mluviti, pokudž potřeba jeho káže; ani se komu řeč přetrhá, by pak celý den kto potřebu svú mluvil, až na miesto a na konec všecku při svú se všemi potřebami a próvody svými domluví, a okáže všecko, což k jeho pře okázání přislušie a potřebie se jemu zdá, tak že již nebude viece ani mieti co mluviti ani co okazovati): tu tepruv najvyšší sudí (kterémuž samému z práva v súdu mluviti příležie) panóv v potaz a v radu zavolá, aby se sstúpili, a řeči a próvody obojie strany, kteréž jsú slyšeli, aby vážili, a kto vedlé próvodóv svých a pře líčenie spravedliv jest, toho aby nálezem svým spravedlivě opatřili. **2.** Tu v tom potazu každému pánu i vládyce přiležie mluviti, což se jemu za spravedlivé zdá a k spravedlivému se vedlé próvodóv a pře líčenie stran a vedlé práv a nálezóv zemských a svého rozumu přimlúvati, i také jinému otpierati, ktož by se nedobře přimlúval nebo stranu držal, jednomu nakládaje z úmysla a druhého z úmysla bez příčiny spravedlivé potlačuje. **3.** A ten potaz druhdy několik hodin, druhdy hodinu a druhdy viece, někdy také méně stojí, vedlé snadnosti nebo těžkosti pře; neb se tu páni a vládyky jedni s druhými trú, vyhledávajíce, která strana jest pravějšie. A mnoho tu otpórov bývá; ale ty nepřicházejí z přiezně, ani z nepřiezně, ani z žádné neupřímnosti nebo z zlosti a z závisti, ani z kterého jiného zlého převrácenie nebo z pohnutie mysli, kteréž rozum, ani z daróv, kteříž spravedlivý súd převracejí (neb tu žádný pře nedrží); než takoví otporové mezi kmety přicházejí z milosti práva a spravedlnosti a také z strachu, neb se bojie, aby se žádnému nic na jeho spravedlnosti neukrátilo, a [než] aby vedlé přísah svých vysokých, bohu, králi i všie zemi, chudému jako bohatému učiněných, a vedlé práv a nálezóv každého spravedlnost věrně a pilně vyhledali, spravedlivě vážili, upřímně vynesli. Z té příčiny jedni druhým otpierají, dokud se nevyhledá, což spravedlivého jest vedlé mluvenie a próvodóv stran a práva. **4.** V potazu panském mluviti počíná, kto chce; ale staří jsú v tom tento spósob zachovávali, že se jest sudí pořád a po jednom všech kmetóv tázal, až do posledního, aby každý úmysl a rozum svój pověděl. **5.** Pakli se kdy páni v potazu jedni od druhých dělie, tito takto a jiní jinak chtiece, větčie strana přemáhá a nález zavierá. Pakli by strany počtem byly rovné, tehdy ta, při kteréž úředníci najvyšší jsú, potaz zavierá; a najvýše ta, k kteréž Král JMst. přistúpí. Z té příčiny v starých nálezích v každém nálezu jsú se páni psali, aby vědomo bylo, kteří jsú se v tom nálezu srovnali, a ti jsú toliko psáni byli v nálezu, kteří jsú se v tom nálezu srovnali; kteří jsú se od jiných dělili, těch jsú do nálezu nepsali. (Dóvod toho všickni nálezové staří.) **6.** A když se tak uradie a utieží, že se všickni zároveň nebo větčie strana srovnají, a žádný neotpierá, již jest potaz dokonalý. A tu hned sudí najvyšší káže všem pánóm i vládykám zase na svá miesta sésti. Z toho se potazu potom nález dělá. Nehněvá se tu jeden na druhého, když jiný lepším přimluveniem jiného zdánie zkazí a lepší rozum okáže, a spravedlivěje se, pravěje i upřímněje a k pravému blíže přimluví. Aniž toho jeden druhému závidie, ktož se k čemu lépe připovie; než jsú toho všickni vděčni a rádi přijímají, což se spravedlivého a pravého povie od kohož koli, tak od zemana jako od pána. Nenie také žádná lehkost ani smiech, kdy by se tu kto sprostně nebo jinak jakž koli přimluvil; neb tu v tom potazu i ve všem súdu smiechu žádnému, šeptóm, rozpravkám, ani jednoho s druhým mluvení a na konec žádné lehkosti miesta žádného nenie. **7.** V tom potazu taková jest tajnost, takové mlčenie, že žádný z lidí kromě těch samých, ktož jsú v potazu, nevie, co jest kto mluvil, jak se jest kto k čemu přimlúval. V věčném mlčení jest všecko všech mluvenie i také nemluvenie (neb někteří řečí, někteří nohama v nález jdú); rovná však tajnosti a mlčenie vážnost ve všem při tom potazu se zachovává. **8.** Druhdy se přiházie, že páni v potazu jsúce, na strany, což by panóm v pochybnosti bylo, o jich pře líčenie otázky činie; někdy také (ale zřiedka) stran k smlúvě přátelské podávají. **9.** Nenie také proti právu, když jsú páni v potazu, že se strany samy dobrovolně smluvie o to, což mezi nimi súdem má děleno býti; netoliko, když potaz jest, ale by pak se již i nález dokonal a napsán byl; toho páni stranám přejí. (To najdeš v té při, kteráž jest byla mezi Košinkú a Janem z Šelnberka etc.) **10.** Za právo se drží, když v potaz páni sstúpie, že žádná strana již viece mluviti nemá a nemóže, ani jakých próvodóv okazovati. Protož neobmeškávaj se žádný, to věda, než mluv a okazuj před potazem, coť se zdá, neodtahuje, aby skrze váhavé prodlévánie škody na své spravedlnosti dobrovolně nevzal. Také v potaz páni, by pak vstali a jíti počali, nikdy nevcházejí, dokudž se kto k slyšení volá, anebo své spravedlnosti, prvé neokázané, ještě chce okazovati. By vstali, tehdy zase sednú, a by jíti v potaz počali, tehdy se na svá miesta zase navracují. **11.** Za právo jest, že žádný potazu panského nemôž vynesti než ti, na kteréž sudí podá; a ti mají býti kmeté. — A o panském potazu potud jest povědieno.

21. O nálezu panském.

1) Když se potaz dokoná a súdce všickni 5) staršieho, ne léty... 14) a když tak sejdú, 17) jak se jim zdá... 18) než se dokoná. 20) nevynášeli, a písař 23) kteréž jest proti dvercóm, 24) kdež sudí sedá, pravú... 34) v třetích Ondráčkových F. 8, a to takto... 46) jako najvyššiemu hofmistru, najvyššiemu maršalku, šenku, 48) o každú při póhonnú má nález býti, a ten aby třie vynesli, dva z pánóv, jeden z vládyk, jakož již povědieno jest; než o při nepóhonnú mohú dva z kmetóv... zapsati. A když se čte... 57) (č. 9. schází.) 62) při póhonu napsán býti... 71) nalezeno býti. Na tom 73) proti tomu zepřel a dosti učiniti nálezu z potupy nechtěl ... 76) rušiteli mieti a jej na statku kázati, jako se jest Koldovi za krále Jiřieho Náchodskému stalo 80) Než ktož nálezu 82) práva dalšieho čeká, na toho má... 84) a rozsudku panskému 96) v těch náleziech položenými. 103) své věci provoditi. A o nálezu potud jej povědieno, neb což se jednomu nalezá (jakož se před súdem často to slovo připomíná), všem se v též při nalezá; neb se ta slova v každém nálezu pokládají: „Nalezli za právo.“ (Konec).

1. Když se potaz panský dokoná a súdce zemští všickni zase na svá miesta vsednú, sudí najvyšší s králem JMstí, s komorníkem a s purkrabí potieže se a poradí, dvěma z pánóv a jednomu z vládyk, každého z nich jménem zavolaje, vstáti rozkáže, a vždy staršieho a prvnějšieho, ne léty, než urozeniem prvé jmenuje. Ti tři vstanúce jdú najprvé k králi, k majestátu JMsti. a k najvyšším úředníkóm, o nález se radiece, jak jej a v jakých sloviech vynesti mají a napsati. Odtud jdú k jiným panóm na obě straně, a tak vždy od jedné strany k druhé chodie, až se dokonce ustanoví, jak nález ve dsky napsati mají. **2.** A ustanoviece se, vstúpie od pánóv k úředníkóm menšiem na stolici, a tu nález píší. Když jej pak napíší, sstúpie zase dolóv mezi pány, a písař s nimi, nález napsaný za nimi nesa. **3.** A když tak dolóv s katedry sejdú, opět se sudí najvyšší pánóm káže sstúpiti; a tu se jim nález čte, aby jej slyšeli; a slyšiece, jest-li co opuštěno, káží připsati, jest-li proměněno, opraviti; pakli co přidáno, káží ujieti a smazati, aneb, jakž se kmetóm zdá, opraviti. Taková jest práce o nález, než se na miesto dokoná. **4.** Když pak již nález tak upevnie, káže najvyšší sudí pánóm na svá miesta všem, kteříž jsú nálezu nevynášeli, jíti a písař s nálezem jde nahoru na stolici, a ti třie, kteříž jsú nález psali, ti stojie tak pořád, jak jsú k nálezu od sudieho zavoláni a jakž jsú i v nálezu napsáni, tváří k katedře a chřbety k oknu, kteréž jest proti dveřóm u katedry, tak že k těm laviciem, kdež najvyšší úředníci sedají, pravú rukú se k nim obrátie. Napřed stojí ten z pánóv, ktož jest najprvé od sudieho k nálezu jmenován, a druhý vedle něho, a třetí z vládyk vedle druhého pána, levú rukú k šrankóm. Když ti tak stojie, písař čte nález proti nim, na katedře stoje, když král nebo sudí rozkáže. A ti se nehnú nikam, dokudž se nález nedočte; než když se dočte, tepruv každý z těch tří jde na své miesto, s kteréhož jest byl zavolán. Tím řádem, tím zpósobem a obyčejem děje se nález panský. **5.** To když se dokoná, opět páni jinú při slyšie, a tak vždy jednu po druhé pořád po útociech až do poslednie. **6.** A ktož nález vynášejí, mají ze jména v něm napsáni býti, z pánóv dva a jeden z vládyk. A to nemá žádným obyčejem v žádném nálezu opuštěno býti; (neb to za právo jest a stojí v III. Ondřejových F. 8. takto: *Petr z Šternberka a z Leštna a Zdeněk Kostka z Postupic z pánóv a Mikuláš mladší Trčka z Lípy a z Lichtmburka, hajtman královstvie českého, z vládyk, panský a vládycký potaz vynesli*). **7.** Při nálezu se za právo zachovává, že žádného nálezu žádný z najvyšších úředníkóv zemských tří nevynášie, ani purkrabí, ani komorník, ani sudí; neb ti vždy na svých miestech seděti mají. Než jiným úředníkóm zemským, kteříž ne úřady než osobami svými v súdu zemském sedají, nic úřadové jich, aby nálezóv nevynášeli, na překážku nejsú, jako hofmistru zemskému, maršalku, šenku, kuchmistru, truksasu a jiným úředníkóm zemským. **8.** Dále, o každú při póhonnú dělá se nález, leč by se strany dobrovolně před nálezem samy smluvily, anebo že by se pře pro příčinu odložilo; a ten třie vynášejí, z pánóv dva a jeden z vládyk, jakož již povědieno jest. Než o při nepóhonnú dva z kmetóv v Památné knihy rozkázánie panské zapisují; ač kto však chce, pohnán nejsa a právem k súdu nepřipraven, komu z dobré vóle odpoviedati, k čemuž žádný zavázán nenie. A když se čte to rozkázánie, kteréž dva zapisují, ta dva nestojie, než oba na svých miestech sedie, neb se také ani v tom jich rozkázání jich jména nepíší. **9.** A stranné pře žádné vedlé práva nemají na súdě zemském slyšány ani súzeny býti, než samy póhonné, jakož jest od staradávna za právo vždycky v zemi české držáno bylo a nálezy upevněno, aby sebe všickni právem hleděli. **10.** Má také každý nález o při póhonnú ve dsky póhonné při póhonu vepsán býti; ale o při k otporu anebo o při strannú ve dskách trhových pořád má nález psán býti. **11.** Nález panský každý člověk má držeti a jemu dosti učiniti ve všech kusiech jeho; neb jest pevný a stálý; s něhož se jinam na jiný súd žádný nemá ani móž odvolati; neb to jest právo najvyššie v zemi české. Aniž se o to, což tím nálezem jednú jest nalezeno, před týmž právem kto po druhé a znovu smie súditi; neb se tu nic z omylnosti, nic bez rozmyšlenie, nic v kvapnost nenalézá; ani tak, aby potom jinak hýbáno mělo nebo jinak nalezeno býti nebo znovu súzeno neb jakžkoli opravováno. Na tom každý, bohatý jako chudý, bez výminky má přestati a dosti mieti. Pakli by se kto proti tomu zepřel a dosti učiniti nálezu z potupy nebo z moci nebo z hrdosti nechtěl, má se k němu všecka země jako k nepřieteli a zhúbci všie země a dobrého obecného rušiteli mieti; a ktož by z potupy, v zemi obývaje, k póhonóm a k súdu [súdóm] stávati nechtěl, takového mají páni zemští na statku kázati, jako se jest za pana Jiřího správce země české Koldovi Náchodskému stalo. (Nález o tom v Památných A. 15. *Jiří z Kunstatu a z Poděbrad* etc.) **12.** Ale ktož nálezu dosti učiniti nechce, ne z potupy, jako by právu otpieral, než že práva dalšieho čeká, aby na vrch dovedeno bylo, ten proti právu nic nečiní, aniž naň má jakú zemskú mocí saháno býti; než na toho má právo puštěno býti tak, jakož hned níže o tom psáno jest. **13.** Tomu nálezu odporu klásti nemóže žádný, aniž toho úředníci menší dopúštěti mají; neb by se již tudy právu najvyššiemu otpieralo a rozeznání panskému, ještě což tak jednú rozsúzeno jest, nemá po druhé súzeno býti, leč by se co jiného při tom nového stalo. **14.** A jsú nálezové dvojí: jedni obecní, kteréž všickni i každý zvláště držeti mají a k tomu jsú zavázáni, jako tento nález: *Mocí žádný jeden na druhého nesahaj; a sahl-li by kto, tehdy jest odsúzen zbožie na Královskú Milost, a žádného práva proti žádnému mieti nemá, a má býti jako jiný psanec a zemský škódce a zloděj.* (I. Stephani K. 17.) Ten nález obecný a jiné nálezy tomu podobné všickni spolu i jeden každý zvláště držeti mají pod pokutami v těch náleziech [zapsanými a] položenými. Jiní jsú nálezové zvláštní, kteříž se toliko mezi osobami zvláštními o jich pře na súdě nalezají. Ty mají nevšickni držeti, než ti toliko, mezi kterýmiž nalezeni jsú. A těch jest nečíslné množstvie. **15.** Ale však i těch nálezóv zvláštních mohú všickni i jeden každý na súdu zemském i jinde v podobné při [slušně] k potřebám svým užívati, je na súdu okazovati, jimi své věci provoditi, též jako obecními; neb což se jednomu nalézá (jakož se před súdem často to slovo připomienà), všem se v též při nalézá; neb se ta slova v každém nálezu pokládají: *Nalezli za právo.* **16.** Žádnému tu divno nebuď, jestli že kdy o jednostajnú při a podobnú nejednostajný nález uzří; neb poněvadž jsú pří a róznic zpósobové rozliční, žádná pře jedna k druhé všecka podobna býti nemóže. To když tak jest, nenie divného nic, nebude-li každý nález jeden k druhému ve všem podobný. Z té příčiny, ktož své pře brání, nelze jest než aby rozum měl a aby bedliv byl a najíti a vymysliti, rozvažovati aby uměl a sám od sebe aby rady žádal; neb skrze to přicházie zlé pře obdrženie, skrze otporné věci tím dobré pře pohoršenie. A to ne súdcemi, než těmi na obě straně přicházie, ktož pře bránie, jichžto pilností, uměniem a výmluvností nenikdy křivý za pravého zóstane: týchž nepilností, neumělostí, netbanlivostí pravý za křivého zóstává. Nalézá se v starých spisech o práviech zemských, že jsú staří kmeté z té příčiny nedopúštěli nálezóv svých ve dsky psáti, aby tím honěni nebyli, že by v sobě podobných přiech nerovný nález učinili; než komu jsú co přisúdili, kázali zvod úředníkóm učiniti, anebo listem obranním purkrabí najvyššiemu spravedlivého uvesti. — A o nálezu panském, obecniem i zvláštniem, potud jest povědieno.

21. O dovedení nálezu a o zvodiech po nálezu rozličných.

(Tit.) O dovedení nálezu. 1) Komuž se nezdá nálezu panskému dosti učiniti, než čeká vždy dalšieho práva, aby k dosti učinění nálezu právem byl připraven, dřiev než . . . 11) přiveden, toho spósob jest tento: Když dvě neděli 14) k úřadu přijď nebo pošli na miestě svém a úmluvu . . . 17) po těch dvú nedělí žádaj zvodu 20) přisúzené). Pakli by tebe ještě i tak po zvodu v drženie pustiti nechtěl, co máš s tím dále počínati, to najdeš v čtvrtých knihách mých, kdež se o zvodiech píše; a po právu staném též zvod se vede jako po nálezu, od úmluvy až do odhádánie a posledníeho panovánie. Ale že rozliční jsú nálezové . . . 35) Pakli kto z dielu pohání, nálezem diel dědictvie obdrží, 37) pakli jich viece jest, na diel . . . 39) (když to opanuje) vésti nenie potřebie. Též kto věnné dědictvie . . . 47) nálezem obdrží, na to dědictvie zveden jsa, když je opanuje, nenie jemu dále 51) vydati nechce, též právo vésti má na jeho dědictvie (dědiny) po nálezu . . . 55) odhádáno bude. Ale aby se pro dluh, 72) A o dovedení nálezu i práva staného téměř jest povědieno. (Konec.)

1. Nálezu panskému každý má a povinen jest dosti učiniti; než komu se nezdá nálezu panskému dosti učiniti, nechť čeká vždy dalšieho práva, aby k dosti učinění nálezu panskému práva na vrch dovedeniem byl připraven. Dřieve než se o tom praviti bude, věz každý, že toho prodlévánie žádného úžitku nemá, když se ne hned po panském nálezu, než po právu vedení dosti nálezu panskému činí; neb ty náklady všecky, což se na práva vedenie naložie, musí tomu, ktož po nálezu právo povede, navrátiti. (Toho dóvod v Památných. Q. 19. *Páni a vládyky* etc.) **2.** Ktož pak vždy nechce hned nálezu dosti činiti, než, aby právem dalším k tomu byl přiveden, toho čeká, při tom se má ten, komuž přisúzeno bude, takto zachovati. Když dvě neděli vyjdú po súdu vzdání do druhých suchých dní, ten, komuž jest přisúzeno, k úřadu desk zemských přijď nebo pošli služebníka neb kohož chceš na miestě svém, a úmluvu na svého otporníka vezmi, po panském nálezu též jako po právu staném. A neumluví-li se s tebú ve dvú nedělí, po těch dvú nedělí od úmluvy pořád zběhlých žádaj zvodu na jeho dědictvie, kteréž má, neb to za právo jest (a stojí I. Stephani K. 19., kdež Agnežka z Sezemic zvod učinila jest na dědiny jí panským nálezem přisúzené). A zveden jsa úředníkem od desk, budeš-li v drženie puštěn, drž a panovánie po zvodu ve dvú nedělí učiň. Pakli by tebe ještě i tak po zvodu v drženie pustiti nechtěl, co máš s tím dále počínati, to najdeš v čtvrtých knihách mých, kdež se o zvodiech píše. A po právu staném též se zvod vede jako po nálezu, od úmluvy až do odhádánie a poslednieho panovánie. **3.** Ale že rozliční jsú nálezové, rozliční jsú i zvodové, v kterýchž aby se mohl zpraviti, což dole jest psáno, přečti. Ktož dědictvie na kom nálezem panským obdrží, a po nálezu nechce jemu toho držitel postúpiti, ten má zvod vésti na to dědictvie vedle póhonu, žaloby a nálezu panského, a jsa v to dědictvie zvodem uveden, má to dědictvie opanovati; a k odhádání dále práva vésti nenie potřebie; než nechtěl-li by jemu toho držitel po zvodu postúpiti, listem obranním skrze purkrabí najvyššieho má v to dědictvie uveden býti. **4.** Pakli kto z dielu dědictvie svého otcovského, bratrského a dědičného pohoně nálezem panským diel dědictvie svého obdrží, má na polovici toho zbožie, nejsú-li než dva, pakli by jich viece bylo, na diel svój, kolikýž diel naň slušie, právem zveden býti; a dále jemu práva (když to opanuje a v drženie toho skutečné vejde,) vésti nenie potřebie. Pakli by v drženie po zvodu skutečně nebyl vpuštěn, mají mezi sebú sami rozděliti a každý diel svój držeti. Pakli by se sami ani skrze přátely nemohli o dědictvie své rozděliti, musil by ten, komuž by diel jeho nálezem panským přisúzen byl, právo před se k odhádání vésti aby to, což by jemu nálezem panským přisúzeno bylo, mohl skutečně obdržeti a opanovati. **5.** Též ktož věnné dědictvie nálezem panským obdrží, na to dědictvie zveden jsa, když je opanuje a žádný jemu na tom nepřekážie, a v drženie vpuštěn jsa vejde, nenie jemu dále práva k odhádání potřebie vésti **6.** Než ktož dluh nálezem panským, nebo škody nebo summu jakú obdrží, a toho jemu pohnaný vydati a nálezu panskému dosti učiniti nechce, ten právo vésti má na jeho dědiny po nálezu panském jako o dědictvie, ale musí na vrch práva k odhádání dovesti, aby ani viece ani méně dědictvie nedržal, než potud, což jemu za tu summu dluhu, škod nebo peněz odhádáno bude, aby se ani držiteli ani tomu, ktož právo po nálezu vede, žádná křivda nestala, ale aby se pro dluh, pro škody nebo pro summu peněz odhádati mohlo. To najdeš v Bielých póhonných, kdež Jan Mandelík z Chrastu pohánie Jiříka z Želetavy, a v IV. Ondřejových dskách L. 2. v při mezi Ondřejem z Těšínova etc. a Václavem z Rastel. **7.** A k tomu i s náklady,

IV. 16

kteréž kto na práva vedenie naloží od póhonu až do posledniebo panovánie, to má také při tom odhádáno býti. (To stojí v Památných Q. 19. *Páni a vládyky.* Ale o odhádání na svém miestě psáti se bude, když k tomu přijde.) **8.** A to práva vedenie po nálezu, o kterémž jest nynie povědieno, a po právu staném též se ve všech jiných věcech rovně a jednostajně ovšem zachovává po přísaze v kaple provedené; též po ztracení pře nestániem k bitvě hlavu nebo k súdu; též také po ztracení bitvy skrze přemoženie, i po všech jiných jakýchžkoli práviech obdržaných jednostajně se právo všudy od úmluvy k odhádání vede. A o dovedení nálezu i práva staného téměř jest povědieno. **9.** Nechtěl-li by pak kto svévolně nálezu panskému dosti učiniti, ani po zvodu a po práva vedení v drženie pustiti, takového purkrabí pražský najvyšší mocí úřadu svého má skutečně vojensky k dosti učinění připraviti; neb na to od země zbožie k úřadu svému znamenitá drží, jakož dsky staré ukazují. A jiní páni zemští, bylo-li by toho potřebie, mají jemu k tomu radní a pomocní býti, jakož svrchu o tom jest povědieno; a listové obranní to světle vysvědčují, že to na úřad purkrabie najvyššieho slušie.

23. O přísaze v kaple a o jiných přísahách rozličných.

1) Ale že ne každý móž pře své próvody zřetedlnými a dostatečnými provesti, ne každému o krádež, o svěřenie ... 6) neb k těm podobné věci súdí; 8) próvod odkládá se do kaply Všech Svatých na konečný a poslední próvod, kterýž skrze přísahu bývá, neb každé pře a róznice lidské konec k potvrzení jest přísaha, té totižto pře a róznice, kteráž na dostatečných a světlých próvodiech scházie, neb ktož jsú ... 18) na ten dóvod přísahy tak těžký pokusiti 21) sám za ním nepravě aby nepřísahal, 26) beře a užívá 28) kdy na dobrého přišlo, aby své 30) anebo nepravému posledním odvodem křivdu odvoditi, 36) jedné straně toliko nalezá k očištění a vyvedení z nářku zlodějstva neb některého jiného účinku (jakož o tom najdeš v knihách Póhonných, kdež Dorota Rubášova z Prahy a Hladička pohánějí, v třetích Ondřejových dskách), anebo kdež se i oběma nalezá o věc některakú lehkú. A obecně ... 39) v nálezu stává takto: *to aby zpravil* ... 42) na statku, protož i delšie bývají, jakož to najdeš v svrchu jmenovaných dskách a jinde po jiných dskách. Ta ... 45) Když zjevně v nálezu bývá vypsána, jako ta nynie jmenovaná ve dskách Ondřejových třetích. Ale když vepsána nenie, tu stězka móž poznáno býti jaká bude, se zmatkem-li čili bez zmatku, neb častokrát toho páni před stranami kryjí, aby se domysliti nemohli, jak budú mieti přísahati, se zmatkem-li čili bez zmatku, aby

tím nevědomiem strany bojiece se přísahy se zmatkem spieše k smlúvě přivedeny býti mohly. A jest přísaha bez zmatku, když kto po písaři menších desk v kaple Všech Svatých, klekna, na kříži přisahá, a přísaha se jemu pomalu rozdielně čte, a on po písaři řieká 51) ústy přisahá. 54) jakoby řekl se zmatkem když se ne po slovích rozdielně než všecka a celá přísaha společně po písaři přisahá; a tak se po všech dskách . . , 67) To jsú staří našli . . . 76) vazači zpraví a naučenie z peněz dadie. 77) dóvodu přísahy k práva zachovává. 92) nebylo jest žádných. (Konec).

1. Póvod a pohnaný k súdu do šrankóv vstúpiece, že ne každý z nich móž pře své próvody hmotnými a zřetedlnými provesti ne každému se hned konec o jeho při nálezem panským před lavicemi stává; a zvláště když se kto o škody, o dluhy, o krádęž, o moc, o vybitie, o násilie, o svěřenie, o rčenie, o sliby neb o jiné k těm podobné věci súdí; než pro mdlý nebo nedostatečný próvod ukazuje se v takových přech do kaply Všech Svatých na konečný a poslední próvod, kterýž skrze přísahu bývá; neb každé pře a róznice lidské konec k potvrzení a k rozeznání jest přísaha, té totižto pře a róznice, kteráž na hmotných, dostatečných a světlých próvodiech scházie, ne té, kteráž próvody světlými a zřetedlnými se dovodí. Neb ktož jsú z starých Čechóv na práva zemská myslili, i to jsú pilně vážiece nalezli, že ne každý spravedlivý své spravedlnosti zřetedlnými próvody móž dovesti. A aby i v tom spravedlivý své pravdy mohl užiti, vymyslili jsú přísahu tak póvodu jako pohnanému, ale těžkú, hroznú a strašlivú, aby žádný, spravedlnosti nemaje, nesměl se o spravedlivého na ten poslední próvod přísahy tak těžký pokúšeti. A také ten, ktož by se nespravedlivým býti seznal, aby proti sobě spravedlivému přisahati nedopúštěl, a potom sám za ním vinen jsa nepravě a křivě aby nepřisahal; neb staré slovo jest, že z těžka křivý přísahu provede. (Pakli kto, křiv jsa, přísahu provede, žádný dlúho nedědí zde na světě, aby nebo na onom světě nad ním věčně mštěno nebylo, anebo pro velikú nepravost, že najvyššieho boha jméno nadarmo a k nepravosti béře a jeho nespravedlivě užívá, aby brzo s tohoto světa stržen jsa, pro takovú velikú nepravost nekonečnými mukami spieše byl trápen.) Jestli že by pak to kdy na spravedlivého přišlo, že by své spravedlnosti posledním próvodem přísahy měl dovoditi, anebo žalobníku nepravému posledním odvodem přísahy křivdy odvoditi, v tom aby skrze neumělost a práva neznámost na své spravedlnosti ujmy netrpěl: již vedlé možnosti rozumu mého poněkud bude zpraven. **2.** Najprvé má vědieno býti, že přísaha jest dvojie, se zmatkem jedna, bez zmatku druhá. **3.** Přísaha bez zmatku tehdáž bývá, když se jedné straně toliko nebo oběma spolu nalezá, ne aby přísahu, kteráž obecná jest a ve dskách stojí, přisahali, než přísahu, jakáž by jim od pánóv vydána byla. A obecně, kdež přísaha s zmatkem nenie, v nálezu tato slova se pokládají: *to aby zpravil, jakž mu pány nalezeno bude.* Neb ty přísahy bez zmatku nic lehčejšie nejsú přísah se zmatkem, než že jsú snadnějšie a neškodné na statku, ktož se odpřisahati chce, protož i delšie bývají, jako se to najíti móže po dskách póhonných i trhových. Ta přísaha bez zmatku móž druhdy poznána býti, když otevřeně v nálezu panském bývá slovo od slova vypsána. A ktož přisahá bez zmatku, ten po písaři menších desk v kaple Všech Svatých, klekna, na kříži v jeho slova přisahá, a přísaha se jemu pomalu a rozdielně čte, a on po písaři řieká po sloviech několika až do konce. (Při té přísaze nenie nebezpečenstvie statku nebo peněz než duše toliko, ani strach zmatku než pekla, když kto vinen jsa, ústy toliko samými přisahá.) **4.** Ale přísaha se zmatkem jest, když se obojie straně nalezá, a když v nálezu toto slovo stojí: *to aby zpravili vedlé práva v kaple Všech Svatých.* To slovo *vedlé práva* tolikéž jest jako by bylo se zmatkem, jakož se to móž po dskách a po náleziech panských shledati, a kdež se ne po sloviech rozdielně, než všecka a celá přísaha společně a pojednú po písaři přisahá, a ta se po dskách a po náleziech panských shledává. Přísahy se zmatkem jsú tato slova: *Na tom přisahám: jímž mě Kujal viní v této žalobě, tím jsem jemu ničímž nevinen; tak mi Bóh pomáhaj i všickni světí!* (Ta přísaha v těch sloviech jest napsána v I. Matějových G. 14. *Páni nalezli.)* Kterážto přísaha krátká, dávno pány uložená, má před se se zmatkem jíti, a nemá jinak změněna býti, jakož staré právo jest. (To stojí v týchž knihách Matějových A. 3. *Páni na plném súdu.* A tu táž přísaha v týchž sloviech se obnovuje takto: *Na tom přisahám, jímž mě Petr viní v této žalobě, tím jsem jemu ničímž nevinen; tak mi Bóh pomáhaj i všickni světí!)* **5.** Tu jsú přísahu staří našli pro ty, ktož na zřetedlných próvodiech scházejí, aby své spravedlnosti užiti mohli. Čte se ve dskách a v náleziech starých, že když obě straně na dóvodiech sejdú zřetedlných, že jest jim nalezeno, aby to rukú provodili, jakož jim súdcemi bylo nalezeno. (To stojí v Památných A. 11. *Páni.)* Z toho známo jest, že což světlými próvody nemóž provedeno býti, to má přísahú v kaple nebo rukú v šranciech přede všemi dovedeno býti. **6.** Ale nynie zase k dóvodu, kterýž se přísahú provodí; neb o tom, což se ruky dotýče, vazači zprávy a naučenie, ktož by toho potřeboval, dadie; ale co se při tom dóvodu přísahy v kaple Všech Svatých z práva zachovává, když o rozličných přísahách najprvé vypíši, hned o tom také psáti budu. **7.** Ale jest pochybnost, a veliká, když obě straně, kterýmž přísaha se zmatkem jest nalezena, do kaply Všech Svatých vstúpiece, přísahu provedú (kdež každému známo jest, že obě straně spravedlivy býti nemohú, než vždy jeden práv a druhý křiv), co po té tak od obú provedené přísaze má býti; nalezl jsem v knihách pro starost shnilých, kdež jeden, ode sta let o tom píše, takto jest pověděl: Že za starých do vody jsú brodili, anebo železo hořiecie brali; ale to že jest minulo a zdviženo; a co by v tom za právo bylo, ještě nenie zemí a kmety nalezeno; a z té příčiny praví, že nevie, co by dále mělo potom býti. A při tom jeho nevědení i já toho nechávám; neb, když jsú pan Heralt z Kunštatu a pan Šumburk za mé paměti oba přísahu provedli, oba jsú právi před lidmi zóstali, a dalších próvodóv k okázání spravedlnosti jich nebylo jest potřebie žádných. — A o dóvodu i odvodu skrze přísahu potud jest povědieno.

24. Přísaha úředníkóv větčích a t. d.

8) do súdu zemského činí: 27) nebo měšťané. Přísaha v kaple... 67) menší Pražští i jiní... 68) když mají komu svědčiti: 71) *pravě poviem etc.* Tento pak... 86) jako jiní sedláci zachovajte. 112) (č. 24. není v rec. I.) 122) miestopísař Pražský přísahu... 123) úředníkóm menším Pražským v kaple... 123) menších desk Pražských 125) nynie o spósobu...

1. Přísaha úředníkóv větčích: *Přisahám Pánu Bohu, všem svatým, najjasnějšiemu kniežeti a pánu, panu Jiřímu, českému králi, všem pánóm, rytieřstvu i všie obci královstvie českého: V tomto úřadě — najvyššieho purkrabstvie — komornictva —*

sudieho — písařstvie královstvie českého — pravdu vésti, křivdu tupiti, chudému jako bohatému, a to ani pro přiezeň, ani pro nepřiezeň, ani pro kterú jinú věc. Tak mi Bóh pomáhaj i všickni světí!

2. Přísaha, kterúž do lavic pán nebo vládyka k súdu zemskému činí: *Přisahám Pánu Bohu, všem svatým, najjasnějšiemu kniežeti a pánu, panu Jiřímu, českému králi, všem pánóm, rytieřstvu i všie obci královstvie českého, v tomto súdu, k kterémuž jsem volen, pravdu vésti, křivdu tupiti, chudému jako bohatému, a to ani pro přiezeň, ani pro nepřiezeň, ani pro kterú jinú věc. Tak mi Bóh pomáhaj i všickni světí!*

3. Přísaha menších úředníkóv: *Přisahám Pánu Bohu, všem svatým, najjasnějšiemu kniežeti a pánu, panu Jiřímu, českému králi, Janovi Tovačovskému z Cimburka, najvyššiemu komorníku královstvie českého, všem pánóm, rytieřstvu i všie obci královstvie českého, v tomto úřadě miestokomornictva, pravdu vésti, křivdu tupiti, chudému i bohatému, a to ani pro přiezeň, ani pro nepřiezeň, ani pro kterú jinú věc. Tak mi Bóh pomáhaj i všickni světí!*

4. A též miestosudí, miestopísař a jiní úředníci menší, každý zejmena svému pánu, kteréhož miesto u desk drží, přisahá; potom jiným i všie obci. A ta přísaha, kteráž tuto napsána jest miestokomorníku, ta se též rovně všem komorníkóm nebo póhončím vydává v týchž sloviech ve všech. A přisahají komorníci ne klečiec, než stojiec jako jiní zemané, ač jsú sedláci nebo měšťané (než za starých a při počátku zemských práv i komorníci jsú nejiní než zemané býti mohli. A to móž po starých pohonných dskách shledáno býti).

5. Přísaha v kaple póvodu tato jest: *Na tom přisahám, jímž Petra z Kravař viním v této žalobě, tím mi jest vším vinen. Tak mi Bóh pomáhaj i všickni světí!*

6. Přísaha pohnaného tato jest: *Na tom přisahám, jímž mě Kujal viní v této žalobě, tím jsem jemu ničímž nevinen. Tak mi Bóh pomáhaj i všickni světí!* (Ta stojí v I. dskách Matějových G. 14. *Páni vóbec nalezli.)*

7. Přísaha očistníkóv: *Na tom přisahám, že ta přísaha, již jest Kujal přisáhl proti Prokopovi, jest pravá a nekřivá. Tak mi Bóh pomáhaj i všickni světí!*

8. Přísaha za nemoc: *Na tom přisahám, že k tomu póhonu, kterýmž mě Kujal pohnal, že jsem bezelstně pro svú nemoc státi* *nemohl. Tak mi Bóh pomáhaj i všickni světí!* (Zdálo se některým, že za nemoc má dána býti přísaha se zmatkem; a provedl-li přísahu pohnaný, tehdy má k súdu státi proti svému póvodu; pakli neprovede přísahy za nemoc, tehdy při ztratí, a póvodu má dáno býti za právo. Ale to jsem jinak viděl, a při tom jsem stál, že jsú bez zmatku za nemoc přisahali).

9. Přísaha k svědomí: *Přisahám Pánu Bohu, všem svatým, v té při, kteráž jest mezi Kujalem s jedné a mezi Kladivem s strany druhé, že to, čehož jsem svědom, věrně a právě poviem; a to ani pro přiezeň, ani pro nepřiezeň, ani pro kterú jinú věc. Tak mi Bóh pomáhaj i všickni světí!*

10. Jiné pak přísahy bez zmatkóv, ty se tak zachovávají, jakž jsú v náleziech napsány; a máš jich několik v III. dskách Ondřejových i v jiných póhonných dskách.

11. (O přísaze hofmistróv obú, zemského i dvorského, maršálkóv obú, zemského i dvorského, truksasa, kuchmistra a šenka zemského i jiných úředníkóv, poněvadž ke dskám a k súdu zemskému nepřislušejí svými úřady, aniž se jim u desk neb v laviciech, než toliko v komoře přísaha dává od sekretáře, z té příčiny se tuto nepíše.)

12. Při přísaze pak k svědomí, že ne všickni jednostajně přisahají, než jiní jiným zpósobem (ač koli rovnými slovy všickni), a jiní jiným, toho slušné jest nepomíjeti. A věz, že všickni úředníci najvyšší, všickni kmetové, kteříž v laviciech sedají, všickni úředníci jiní zemští, všickni úředníci menší i jiní úředníci královští z pánóv i z rytieřstva, všickni kněžie takto přisahají, když mají svědčiti. Dva prsty na prsi položiec, k slunci se obrátiec, hlavu odkryjíc, takto říkají: *Pod tú přísahú, kterúž jsem k úřadu svému učinil, v té při* etc., *čehož jsem svědom, že to věrně a pravě poviem* etc. až do konce. **13.** Tento pak v přísahách k svědomí znamenitý rozdiel za právo se drží, že páni, zemané a jiní všickni urození a erbovní lidé stojiec proti slunci, hlavy odkryté majíc, u pravé ruky prsty dva přednie nahoru zdvihnúc přísahu činie, i k súdu, i k úřadu, i k svědomí. **14.** Ale měšťané všickni, by pak i konšelé nebo purkmistři byli z kteréhož koli města, sedláci všickni i jiní lidé obecní neznámí, klečiec a dva prsty položiec na kříži, přisahati mají. (To stojí v Památných G. 9. *Jiří.*) **15.** Než co se měst dotýče, purkmistra nebo konšel, kteří jsú přísahu králi, pánu svému, učinili, ti v radě toho města, v kterémž konšelé jsú, pod tú přísahú vyznajíc a na list spíšíc vyznánie své, pečetí městskú zapečetiec, svědomie dávají, a přijímáni bývají s tím svědomiem na súdu, a slyší se jich svědomie tak v pravdě učiněné a zapsané. Než chtěl-liby při úřadu přisahati, týž řád jako jiní lidé obecní zachovajte. **16.** A také žádný měščenín nepřísežný, kteryž konšelem v městě nenie, v radě listem svědčiti nemóž, než u desk, jakož právo jest. A svědčil-li by kto, přísežným a konšelem nejsa, listem, by pak i starším byl a přísežným jich, toho svědomie páni na súdě neslyšie, než zamietají jakožto nepříjemné. **17.** Při těch přísahách všech za právo se drží, že žádná přísaha, buď k úřadu, buď do lavic, buď k svědomí, buď v kaple Všech Svatých, žádnému nemá býti dána po poledni, než každému do poledne. **18.** A všickni úředníci najvyšší zemští, jako purkrabí, komorník, sudí, písař, když k úřadu přísahu činie, i všickni páni a vládyky, kteříž k súdu přísahy činie, mají v laviciech na plném súdu přisahati; úředníci však větčí, kdyby práva nešla, toho u desk odbyti mohú. **19.** Co se pak přísah k svědomí dotýče, za právo se drží, že žádný bez přísahy svědčiti nemóž, buď knieže, pán neb jaký koli úředník. **20.** Také žádného svědka páni na súdě bez přísahy neslyšie, buď jaké koli vzácnosti, úřadu nebo urozenie. **21.** Též také listovnieho svědomie žádného páni na súdu podlé práva neslyšie, kromě svědomí konšel z měst královských, jakož jest povědieno; ale z panských měst a městeček nic. **22.** Toto však znamenitě vyňato jest, že svědomie listovnie každého, pána, zemana nebo dobrého člověka pod jeho pečetí, ješto by ten člověk umřel již a živ nebyl, páni na súdu i slyšie i přijímají, jako by, živ jsa, pod přísahú svědčil; než listovnieho svědomie od živého člověka nepřijímají žádného. **23.** Na konec, žádná přísaha za nemoc nenie se zmatkem; neb po písaři se přisahá po sloviech rozdielně jako jiné přísahy bez zmatku. **24.** Ještě každý, ktož přisahá, jakúž koli přísahu vedlé práva, buď k svědomí nebo k súdu nebo v kaple Všech Svatých nebo k úřadu, má přisahati ne s přikrytú než s odkrytú hlavú, kuklu, kobluk, čepici, čepec i všeliký hlavy oděv nebo ozdobu dělanú dolóv s hlavy sejma. **25.** Všecky přísahy vedlé práva všem lidem napořád měl by vydávati písař menších desk, neb to naň z úřadu jeho slušie; ale obyčejem uvedeno jest, že najvyšším úředníkóm čtyřem desk zemských, purkrabí, komorníku, sudiemu, písaři najvyššiemu, ještě všem kmetóm, kteříž v súdu sedati mají, tak pánóm jako zemanóm, miestopísař přísahu dává. Jiné pak přísahy všecky, menším úředníkóm, v kaple a k svědomí, ty dává písař menších desk. — A o rozličnosti přísah před súdem zemským v kaple i k svědomí dosti jest povědieno. Nynie zajisté zase o zpósobu přísahy v kaple Všech Svatých.

25. Co před přísahú.

3) Po sv. Jeronymu. A když 7) zvoněna býti. Když se pak . . . 11) každý s svými potřebami. A když . . . 18) jako Hlučská proti kniežeti, nebude-li 27) a móž za nemocna pohnaný položen býti . . . 30) pohnaný bez očistníkóv při ztratí 33) k nálezóm každého odsielám, aby 34) v nálezích panských, kteréž 35) mají. Dřiev také než do kaply vstúpíš, jmenuj očistníky a žádaj, ať jsú zapsáni. Nemievaj jich viec ani míň než dva. 45) ve všem šetří a hledí, 48) neb se obrání.

1. Všem přísahám, kteréž páni na súdu zemském nalezají, rok se klade k stání v kaple Všech Svatých na hradě Pražském v pátek na suché dni najprvé příštie anebo nazajtřie po sv. Jeronýmu, a v jiné časy žádné se nepokládá přísaha od súdu zemského velikého. **2.** A když ten čas přijde, má starosta komornicí to zpósobiti, když páni k svědčení póhonóv jdú, aby se prima zvonila na kaple Všech Svatých, a má hodinu plnú zvoněna býti; a to tehdáž a v ten čas, když se póhonové k velikému súdu zemskému svědčie. Když se pak odzvoní, mají obě straně, kterýmž jest přísaha nalezena, tu před kaplú u dveří vně státi, každý s svými potřebami, a tu úředníkóv zemských najvyšších i menších čekati, a hotov na ten čas býti, aby jemu potom řečeno nebylo: *Zmeškals primu.* **3.** A když úředníci najvyšší s úředníky menšími do kaply vstúpie, a káží skrze řečníka, aby se, ktož mají v kaple činiti, opoviedali: tu obojie strana před kaplú stojiecie má se vedlé práva opovědieti, že stojí k svému právu, a při tom hned vstúpenie žádati. Neopovie-li se kto, a vstúpí jako Hlučská proti kniezi Jindřichovi, nebude-li žádati vstúpenie, a vstúpí, svú při ztratí. Ale pohnaný má i s očistníky státi, a má je jmenovati a žádati, aby zapsáni byli;

a tak tepruv vstúpiti. A nenie na tom dosti, aby se toliko opověděl, ale má, opověda se, vstúpenie žádati. Pakli se bude vždy opoviedati, a vstúpenie nebude žádati, svú při, jako pan Slavata z Chlumu, ztratí. Pakli pohnaný očistníkóv nemá, již jest, i před kaplú stoje, svú při ztratil. A nemá očistníkóv viec ani méně býti než dva. **4.** Při tom se toto za právo zachovává. Najprv že každý k přísaze osobně státi má, a móž za nemocna při přísaze v kaple Všech Svatých pohnaný položen býti, póvod nemóž. Z země ven při přísaze nemóž žádný položen býti. Ještě, žádný póvod očistníkóv nepotřebuje; pohnaný bez očistníkóv při beze všie obrany ztratí. (To všecko mohlo by se nálezy panskými provoditi; ale pro ukrácenie a dlúhosti uvarovánie ke dskám a k nálezóm každému ukazuji, aby sobě to u desk vyhledával, a v náleziech panských i jinde, kteréž rozličné mnozí z desk vypsané mají). **5.** Dřieve také, než do kaply vstúpíš, opověz se, opověz i očistníky, jmenuj je a žádaj, ať jsú zapsáni. Nemievaj jich méně ani viece než dva. A žádaj sobě i svým očistníkóm za vstúpenie; neb oni nemají vstúpenie sami žádati, než pohnaný; a oni s ním do kaply vstúpiti mají, ne před ním, ne bez něho, ne bez zapsánie; jinak pro jich jakéžkoli obmeškánie pohnaný by při ztratil. **6.** Neb každý, ktož se v čemž koli vedlé práva obmešká, buď póvod nebo pohnaný, při svú ztratí, a viece o to žádným právem k druhému hleděti nemóž věčně; jinak by súdóm žádného konce nebylo; neb přísaha jest všech róznic lidských a súdóv konec. Tu pak strana strany ve všem pilně hledí a obmešká-li co z svrchu psaných věcí, kteréž z práva zachovány býti mají, hned na právo volá, a bez přísahy své spravedlnosti dosáhne, nebo se svému žalobníku obrání.

26. Co při přísaze v kaple.

1) Když strany do kaply vstúpie, sezří-li 7) v čemž jest chybeno, zapsáno bude, 12) nejsú-li dobří lidé zemanští, nejsú-li na cti zachovalí, 14) nejsú-li Němci, nejsú-li pána svého služebníci nebo přikázaní, aneb svědci toho ktož je vede, neb přátelé přirození neb jinak jakžkoli zmateční. A též pohnaný ... 27) nechválie, z té příčiny ... 28) od toho snažně odvoditi, což jest prvé pány a jinými (samými úředníky většími zemskými) nalezeno 44) co jiného, má zdvižen býti a má jemu písař říci: *Vstaň, Závro, nepro-*

vedls přisahy. 54) v kaple provedla. 59) (č. 6. 7. v I. rec. není.) 86) žádný jiný z kmetóv. A když ... 89) úředníci Pražští tu býti mají 90) (č. 18. v I. rec. není). 110) Nemá mlčeniem i to pominuto býti, že když 115) *všickni světí* (konec).

1. Vedlé nálezu panského nebo úředníkóv menších, když strany do kaply vstúpie, sezří-li která strana co při druhé straně, ješto by se vedlé práva nezachovala, a na to zavolá, žádajíci úředníkóv vedlé práva za opatřenie, a úředníci to seznají i jiní, ktož tu při té přísaze stojie, že se jest strana druhá ne vedlé práva v čemž koli zachovala: již přísahy nenie potřebie; než to, v čemž se jest ne vedlé práva zachovala, proti té, kteréž se jest stalo, zapsáno bude. A mají dáti úředníci za právo straně té, kteráž se jest ve všem vedlé práva zachovala, proti té, kteráž se jest nezachovala. **2.** Pakli se obojí podlé práva zachovají při vstúpení, tehdy obojí proti sobě mohú mluviti, co se jim zdá, svobodně, jako při súdu; a zvlášť póvod proti očistníkóm, nejsú-li lidé urození, páni nebo zemané, nejsú-li dobří a na cti zachovalí, jest-li který narčený, jest-li psanec, nemají-li na zemi, jsú-li Němci nebo cizozemci; jsú-li toho, kohož čistiti mají, služebníci, nebo přikázaní, nebo svědci, nebo přátelé přirození, nebo jinak jakž koli nedostateční. A též pohnaný i proti póvodovi móž mluviti, jest-li že se v čem vedlé nálezu a práva nezachová. **3.** A když se strany v ničemž nehonie, než stojie k přísaze a práva žádají, tu se úředníci vkládají mezi strany, dřieve než je k přísaze dopustie, přísahu jim obtěžujíc s strany nebezpečenstvie duše i také s strany nesnadnosti provedenie přísahy (neb se nekaždému zdaří, aby ji provedl), k tomu je vedúce, aby se raději ještě smluvili, po přieteli tu vydadúce hned, a byl-li by oč mezi nimi rozdiel, v to se sami vkládají, a tu druhdy pře smlúvají. (Ale někteří, ktož chtie právóm rozuměti, toho úředničieho mezi strany vkládánie — a zvlášť přielišného — nevelmi chválie, z té příčiny, že se zdá proti nálezu od toho pilně a nákladně odvoditi, což jest prvé pány a jimi samými — úředníky větčie mienim — nalezeno.) **4.** Když pak vždy strany práva žádají, tu je připustiti k přísaze musie; kříž s oltáře sejmú a na prvniem stupni oltáře položie, a písař menších desk, maje přísahu napsanú, káže póvodu najprvé kleknúti (neb póvod vedlé práva má napřed přísahati), dva prsty na kříži položiti, a když tak klečí, čte jemu přísahu, kteráž prvé napsána jest, před se bez přestávánie všecku od počátku až do konce, a die jemu: *Přisahaj takto: Na tom přisahám* etc. Neprovede-li pojednú toho, netoliko strana, ale viece a pilněje úředníci hleděti mají, v kterém slově nebo punktu chybí; má jemu písař podruhé přísahu opět všicku přečísti; a tak opět, neprovede-li podruhé, má jemu přísahu potřetie čísti, vždy celú. Neprovede-li potřetie, anebo by pak v sloviech provedl přísahu, hne-li rukú s kříže kdyžkoli, prvé, druhé nebo třetie, nebo promluví-li co jiného, než jemu písař vstáti káže, má zdvižen býti, a má jemu písař řieci: *Vstaň, neprovedls přísahy.* Pakli provede pojednú, podruhé nebo potřetie, má jemu řieci: *Vstaň, provedls přísahu.* A když vstane póvod, proveda přísahu, tehda pohnaný za ním též přisahati má tak, jakž právo zemské káže. **5.** Pakli póvod přísahy neprovede, tehdy nenie potřebie ani pohnanému ani očistníkóm jeho přisahati, než jest již pohnaný přísahy, póvoda i nálezu prázden. (Velmi se nečasto přiházie, aby oba přísahu, póvod i pohnaný, provedla; jednú se za našie paměti to zdařilo — neviem, jakým štěstiem — že pan Heralt z Kunštatu, póvod, a pan Šumburk, pohnaný, oba jsú přísahu v kaple Všech Svatých provedla. Ale nebylo by neužitečné, aby najvyšší úředníci, když kto se zmatkem přisahati má, tu tepruv v kaple Všech Svatých přísahu sami menšiemu písaři psáti kázali, a z té tak napsané aby přísaha stranám dávána byla, ne z té, kterúž písař v tobolce nosí). **6.** A to se ještě po dskách shledává a náleziech panských, že pohnaný nenie povinen, chce-li, za všecku summu, z kteréž jest pohnán, přisahati, než v čemž se zná, to móž dáti, a v čemž by mu se zdálo že by tak mnoho vinen nebyl, za to přisahaj. Pakli chce, móž za všecko přisahati. (Toho nález v II. Dúpovcových P. 29. Item také, jakož mnozí pohánějí etc.) **7.** Než póvod, co provede, za to nemá přisahati, a což neprovede, za to má za vše přisahati, a toho nic nemóž ujieti. (Dóvod toho přísaha, v kteréž stojí: *Tím jest mi vším vinen, tak mi* etc.) **8.** Provede-li pak pohnaný přísahu, mají hned po něm očistníci jeho přisahati, jeden po druhém, a to bez zmatku. **9.** Pakli neprovede pohnaný přísahy, hned při svú ztratí, a očistníkóm jeho přisahati potřebie nenie; než má póvodovi proti pohnanému dáno býti za právo. A již potud o tu při ani o škody žádného póhonu, žádného súdu dále nezóstává. **10.** Na vóli však i póvod i pohnaný oba mají, chtieti přisahati nebo nechati. A ktož přisahati nechce, při ztratí. (Nález o tom v Póhonných za ciesaře Sigmunda, kdež Albrecht z Bieliny pohánie Beneše etc.) **11.** Póvod móž pohnaného z přísahy propustiti. **12.** Pohnaný dada, zač póvod přisahá, má přísahy prázden býti. **13.** Když přisahá kto, hne-li rukú s kříže, promlúví-li co s kýmž koli, nebo vstane-li prvé, než jemu rozkázáno bude od písaře, svú při, buď póvod nebo pohnaný, ztratí. **14.** Za právo jest, že póvod najprvé má přisahati. (To stojí v II. Dúpovcových P. 29.) **15.** Item, křivý má od přísahy zdvižen býti. (To psáno v IV. Matějových A. 3.) **16.** Item chromý má sedě nebo leže přisahati. (Dóvod Wenceslai Andreae R. 26.) **17.** Na konec, při přísaze v kaple nebývají než úředníci, a žádný jiný z kmetóv a z súdcí zemských. A když od súdu zemského přísaha jest položena, tehdy větčí i menší úředníci tu býti mají. Pakli přísaha přijde od menšieho súdu, tehdy nemají tu býti než úředníci menší; než chce-li, móž při tom také najvyšší písař zemský býti. **18.** Ale jak se má při přísaze již, když přisahá, i póvod i pohnaný, vedlé práva zachovati, pokudž rozumiem, chci krátce vypsati. Najprvé nepřistúpaj žádný k kříži, item neklekaj u kříže, item neklaď prstóv na kříž prvé, nežliť písař rozkáže a ukáže; než když káže, přistup; též klekni, když káže; item prsty, kdyžť a jakžť káže, na kříži polož; polože prsty neutiekaj se s řečí žádnú, než mlč; promluvíš-li co, svú při ztratíš. Než čekaj a poslúchaj, jakžť přísahu čísti bude, aby spamatoval a po něm nedlúho mysle a prodlévaje, aby řiekal slovo od slova; nedlúho mlč, budeš-li dlúho mlčeti a přísahy dlúho nebudeš řiekati, co by mohl kto Otčenáš zpěti, svú při ztratíš. Item nikam rukú s kříže nehýbaj, by pak i přísahu již provedl; item ani prvé ruky s kříže zdvihaj ani sám vstávaj, dokudž písařem nebude povědieno; ani co promlúvaj, když přisaháš, kromě přísahy, ani po přísaze, dokudž u kříže klečíš. Item když máš přisahati, máš-li hlavu přikrytú, odkryj ji, a všecko dolóv slož a sejmi: čepec, čepici, kuklu, koblúk etc.; item tesák a braň všelikú od sebe odlož. Jestli že se v čem najmenšiem v těch věcech již položených obmeškáš, bude proti tobě dáno za právo, tak póvodu jako pohnanému. **19.** Nemá i toto mlčeniem pominuto býti, když k přísaze v kaple přijde, že nevšickni jednostajně přisahají; neb se v starých spisiech o práviech takto nalezá, že kmetové, kteříž v súdu sedají, nemají přisahati, jako jiní na kříži, klečiec, než stojiece a dva prsty na prsy položiece, takto: *Beru to na svú kmetskú přísahú, kterúž jsem k právu učinil, jímž mne Hilbrant viní, tím sem jemu nevinen. Tak mi Bóh pomáhaj i všickni světí!* (Nález o tom v při mezi Petrem z Svojšína a Hanušem z Kolovrat.) A úředníci zemští, najvyšší i menší, též. (Ale to když jest přísaha bez zmatku; než byla-liby přísaha se zmatkem, snad s obcí trpěti nález rovný musí.) — A co se v kaple při přísaze zachovává, téměř jest povědieno.

27. O očistníciech.

1) Očistníkem býti i těžká i potupná věc jest... 5) s strachem k tomu a přieliš nerad... 8) Jest také potupné očistníkem býti... 18) dobrotú běžnú. A jestli že...

Pr. Očistiti přísahú svú přísahu pohnaného a očistníkem býti, i těžká i ponížená poněkud věc jest: Těžká, neb dobrý člověk v své při sám za se sotva přisahá, znaje se spravedlivým býti, a jsa sebe najsvědomější; a bude-li kdy k tomu připraven, s strachem k tomu, s rozmyšleniem a přieliš nerád přistúpá; ale očistníku, kterýž ne za se samého, než za jiného přisahá, a nemoha v pravdě svědom býti, pravě-li přisáhne, mnohem tiež přísaha přicházie. Jest také ponížené, očistníkem býti, protože otázky o svém urození, o svém zachování, o svém jmění očistník musí pósodu vytrpěti a k nim odpoviedati a jiného mnoho nelibého snésti, vedlé starého příslovie: Nevieš-li cos, buď svědkem neb očistníkem, zvieš. **1.** Za právo se drží, že očistník má býti člověk dobrý urozeniem i zachovániem, má na zemi mieti, má býti člověk nenarčený, ne psanec, ne Němec nebo jiný cizozemec, ne lehký člověk, ne služebník toho, kohož čistiti svú přísahú má, ne přietel, ne svědek, ne ten, ješto by prvé od pohnaného při na súdě vedl; a jinak všemi obyčeji má býti člověk zachovalý a dobrý, dobrotú běžnú a obecní. A jestli-že v kterém kusu z svrchupsaných ujmu trpí, nebude přijat za očistníka a skrze něj pohnaný při svú ztratí. **2.** To však má v paměti býti držáno, že očistníci bez zmatku přisahají, jeden po druhém, v slova menšieho písaře přisahajíce. — A o přísaze a přísahách přieliš dosti jest povědieno. (Ale kdyby viera, spravedlnost a dobrota v lidech s upřímností byla, nebylo by přísahy ani bez zmatku potřebie, jako i súdu; ale zlost a neviera lidská a jich obyčejové zlí zplodili jsú přísahu i jiná práva dobrá.) — O tom již jest dosti povědieno.

28. O rozdielu přísah a o primě.

(Hlavy této v I. recensí zcela není.)

1. Mezi přísahami, kteréž se do kaply Všech Svatých pokládají, jest veliký rozdiel; neb přísahy z súdu panského pokládají se vždycky v pátek na suché dni potom budúcie, nebo na ten den nazajtřie po sv. Jeronýmě, kromě přísahy za nemoc, kteréž se rok první pokládá na vysvědčovánie póhonóv z dědictvie najprvé příště. **2.** Ale přísahám od súdu menšieho rok se pokládá též na roky nepohnuté, na kteréž se póhonové z dědictvie vysvědčují, najprvnější. **3.** Item všecky přísahy od súdu menšieho bývají bez primy; všecky přísahy od súdu panského, kteréž se se zmatkem nalezají, bývají po primě. Než kteréž se bez zmatku nalezají, ty také bez primy bývají. **4.** A při takových náleziech ta slova se píší, „to aby zpravili v kaple Všech Svatých v pátek o suchých dnech najprv příštích“ nebo „nazajtřie po sv. Jeronýmě bez primy.“ **5.** A slove prima ta hodina, kterúž celú na kaple Všech Svatých v pátek o suchých dnech neb nazajtřie sv. Jeronýma zvonie, když se póhonové vysvědčují. A tak jest od staradávna nalezeno, a drží se až do dnešnieho dne; a to ne bez příčiny, než aby ti, kterýmž jest přísaha se zmatkem nalezena, věděli a znali, kdy mají k přísaze státi a čekati před kaplú; že tehdáž, když se prima odzvoní, hned. **6.** A tu také hned, jakž se prima odzvoní, beze všeho prodlévánie úředníci najvyšší s menšími, kteříž sami při takových přísahách beze všech jiných i kmetóv i úředníkóv zemských z práva mají býti, mají do kaply se dskami nebo s kvaterny jíti, aby lidé, kteříž přisahati mají, neočekávali. (Všeliká přísaha těžka jest a ode všech lidí, i křesťanóv i pohanóv i židóv, těžce jest vždycky vážena; však častokrát k srovnání róznic lidských přičiněna bývá, a jest najvětšie pomoc k srovnání [rozeznání] sváróv, pří a lidských róznic; kterúžto nebo z podvolenie těch, kto se vadie, nebo z moci súdce róznice konány bývají; k kterėžto spravedlivý pospiechati nebude, ani s chvátániem k ní pójde, ale raděje se škody odváží, než by s úžitkem přísahu podstúpil.)

29. Co po přísaze.

[1]) Když se přísaha jakžkoli dokoná, buď... [11]) to jemu dáti má ve dvú nedělí od přísahy beze všech odtahóv dalších. Pakli by nedal, tehdy... [15]) od úmluvy až do odhádánie.

1. V kaple Všech Svatých na hradě Pražském po nálezu panském nebo úředničiem, když se přísaha jakž koli dokoná, buď skrze smlúvu, buď skrze provedenie nebo neprovedenie, neb skrze které koli jiné věci vedlé práva nezachovánie, nebo že by póvod nebo pohnaný přisahati nechtěl (jakož se to často přiházie), nebo kterúž koli jinú příčinú ta se věc rozejde nebo dokoná: tehdy hned tu v kaple písař menších desk při nálezu má zapsati, jak jest ta pře konec vzala, aby o to potom žádných nesnází ani zmatkóv dalších neb nových nezniklo. **2.** A obdrží-li co póvod přísahú nebo smluvú nebo čímžkoli jiným na pohnaném, to jemu dáti nebo jemu toho postúpiti a dosti učiniti má ve dvú nedělí od přísahy pořád zběhlých, beze všech odtahóv dalších. Pakli by nedal a dosti neučinil, tehdy póvod móž právo vésti na dědiny pohnaného tím vším obyčejem a řádem jako po panském nálezu od úmluvy až do zvodu, anebo, bylo-liby toho potřebie, až do odhádánie, kteréž všeho práva vrch a konec jest, (o kterémžto práva vedení jest v těchto knihách druhých při „dovedení nálezu“ dosti povědieno.)

30. Ktož proti komu na súdě práv zóstane, co činiti má, aby svých škod na svém otporníku dobyl.

[3]) Čechové staří, kteříž... [6]) k spravedlnosti obú [11]) aby mohl křivého a odsúzeného... [16]) móž křivého ze škod... [25]) (neb by to již bylo večer.) [38]) (č. 5. není). [40]) řečníku, od rokóv opravovánie [44]) přes svědomie hospodářóv, přes svědomie desk [46]) přísahú v kaple dovedeš.

Pr. Bych sto jazykóv měl a tolikéž ust, železný hlas a měděné peřie, nemohl bych ani vymluviti ani vypsati, jaké jsú chvály hodni Čechové staří, zemi českú spravujíce, kteříž jsú tak spravedlivá, tak dostatečná a tak potřebná sobě i dědicóm svým práva vymyslili, v ničemž od počátku až do konce ani póvoda ani pohnaného, což by k spravedlnosti a k obraně obú přislušelo, neobmeškavše; neb co jest mohlo rozumněje vymyšleno, co spravedlivěje nalezeno býti, jako jest to, že ktož súdem kmetským a nálezem jich, buďto právem staným, buď přísahy v kaple Všech Svatých provedeniem proti komu práv zóstane, aby mohl otsúzeného ze všech škod, k kterýmž jest skrze náklady přišel nebo svévolností otporníka svého připraven, spravedlivě na něm a na jeho statku beze všie škody své postihnúti. A to v jakéž by koli při práv zóstal, buď o dědictvie, o dluh, o narčenie, o slib, o rčenie, o svěřenie nebo oč koli jiného, tak že každý, ktož proti komu práv zóstane, móž toho, proti komuž jest práv zóstal, ze škod spravedlivě vzatých pohnati, a aby je jemu opraviti musil, jej k tomu přivesti. Ale že jsú dosti těžké škody k próvodu, z té příčiny aby z nesnadného snadnějšie učiněno bylo a spravedlivým ubitá a královská, jako řiekají, cesta ukázána byla: pokusím se tuto, jednoho každého dle spravedlnosti, pokudž chudoba rozumu mého stačí, o tom vypsati, tento počátek vezma. **1.** Kto chce s užitkem ze škod otporníka svého pohnati, v tom se ne tepruv, když ze škod požene (neb by to již bylo pozdě), ale prvé, když o první při pohánie nebo pohnán bude, opatřiti má. **2.** A to tímto obyčejem. Od prvnie jiezdy své po póhon nebo k póhonu v jednostajných hospodách, k súdu i od súdu jezdě, stávaj; a vedlé učtenie s hospodářem po každém stání co utratíš a hospodáři dáš, spiš sobě to na dvě ceduli, jednu hospodáři daj a druhú sobě schovaj. A tak u každého hospodáře v každú jiezdu čiň. **3.** Když pak práv proti svému otporníku zóstaneš, k svědomí svých hospodářóv poženeš, a ti na ceduliech svých i tvých útraty tvé sepsané majíce, budú věděti, coť seznati vedlé pravdy mají. **4.** A těch hospodářóv všech svědomie se přijímá, jakožto v mnohých náleziech po dskách póhonných najdeš, a ještě žádné takové svědomie hospodářské, což bych já věděti mohl, zavrženo nenie. **5.** A též od domovníkóv svědomie, kteříž v panských domiech v Praze jsú, nezamietá se, jako jiných hospodářóv **6.** Což jsú pak k úřadu na póhony, řečníku od žaloby, od roku opravovánie, památného, i od práva vedenie, i od svědkóv zapsánie dal, toť úředníci menší všecko po dskách sami vyhledají, spíší i sečtú. **7.** A to též čiň, když již podruhé o škody poženeš. **8.** A nad to přes svědomie hospodářóv, přes svědomie domovníkóv, přes svědomie desk, jestli že co mieti chceš, toho přísahú v kaple, bude-liť se přísahy chtieti, dovedeš. (Ale zdá mi se, ktož se tak, jako svrchu psáno jest, opatří, že ztěžka k přísaze přijde.) — A potud o dobývání škod spravedlivých jest povědieno.

31. Nač se nález v súdu dělá.

1) Nenie zbytečné, poněvadž o súdu povědieno jest, i o tom také nemlčeti, nač ... 12) čehož jest sám svědom 13) vedlé věděnie svého súditi či vedlé pře líčenie, a vedlé svého-li ... 14) vedlé stran mluvenie a jich pře líčenie 31) že se tu ani vedlé věděnie ani vedlé znánie ani vedlé osob přiezně nebo nepřízně, nesúdí ... 38) býti nemá. A tak slyšavše strany (a ne stranu) a jich s obú stran pře líčenie ... 45) tepruv za právo nalezli. A na tom ...

Pr. Mnoho o súdu zemském, ne nic o potazu i o nálezu panském mluveno jest v těchto druhých knihách; nenie zbytečné i o tom také nemlčeti, nač se nález dělá a vedlé čeho súdce a kmetové zemští súdie; neb jsú o tom mnohé mezi múdrými otázky bývaly, a mnohé cesty a rozličná súdóv zachovánie vypravována, jinak jedněch, jinak jiných súdcí výpovědi činiecích. **1.** Prvnie otázka, když súdce zvie a pozná dřieve, než v súd zasedne, to, oč se před ním lidé súdie, ješto by to jemu dřieve, než by se pře začala a před súd přišla, jakým koli během nebo náhodú světle známo a v skutku shledáno bylo, ale pro to by v pře vedení nebylo mluveno ani provedeno: má-li vedlé toho, čehož jest sám v pravdě svědom a což sám vie, vedlé věděnie svého či vedlé pře líčenie stran súd učiniti, a vedlé svého-li má věděnie a znánie nález a výpověď vyvesti, čili vedlé stran mluvenie a jich próvodóv a pře líčenie. **2.** Jest i jiná otázka: Slušie-li a přiležie-li súdci, když při na miesto vyslyší a zdá se jemu, že by róznice jim srovnána býti mohla, odtáhna za chvíli toho, což na súdci slušie, dáti se v přátelského smluvci, a při na se obojie strany přietele nestranného vzieti, aby z spravedlivého súdce byl učiněn nestranný smluvce. **3.** Jiná otázka: Má-li se súdce, když při slyší, na to, což straně potřebné jest, aby mluvila nebo aby se tázala, sám tázati strany nebo mluviti, by pak strana ta, kteréž by to přileželo mluviti nebo na to se tázati, toho nemluvila ani se na to tázala. A zdá se filosofóm světským, že to jest naprosto při vésti a přietelem strany, ne súdcí býti. **4.** Ještě mnozí i tu otázku činie: Slušie-li tomu, ktož co slyšeti má a súditi, prvé straně raditi a potom ji súditi, čili nic. — Těmi otázkami já jsem hnul ne proto, abych k nim odpoviedal, ale abych při každém zóstavil, co se komu a pokud o tom zdá smysliti, raděje od jiných chtě slyšeti, než sám jiným o tom rozpráběti. **5.** Než o súdu zemském pravím: Že se tu, když jest kto póhonem najprvé k tomu připraven, ani vedlé věděnie ani vedlé zdánie svého, o kterém strany nic nemluvie, ani vedlé osob přiezně nebo nepřiezně nesúdí, než vedlé slyšenie a pře jednoho každého líčenie a spravedlivých prόvodóv. A z té příčiny v každém nálezu tato se slova zřetedlně pokládají: *Tu páni a vládyky na plném súdu slyševše;* neb bez slyšenie žádný odsúzen býti nemá ani v jakú vazbu ani v pomstu poddán, neb by to byla moc a bezpravie viece nežli pohanské, kdež ani v pohanech bez slyšenie spravedlivého, volného a svobodného žádného netoliko k pomstám nepodávají, ale ani odsuzují. A tak „slyševše strany“ a ne „stranu“ (neb ktož jednu toliko stranu slyše, druhú bez slyšenie odsuzuje, jest nespravedlivý a nepravý súdce), a jich s obú stran pře líčenie a otpory, dsky, svědomie, listy, jakož kto co okáže, tepruv „nalezli za právo“. — A na tom druhým knihám konec dělám.

* * *

Najjasnějšiemu kniežeti a pánu, panu Wladislawowi, uherskému, českému ɔc. králi, markrabí morawskému ɔc.

O práviech země české Viktorina ze Všehrd

počínají se

KNIHY TŘETIE.

---

1. O póhonu.

Tit. O praviech země české knihy třetie. 1) Pr. Poněvadž o súdu, jak osazen má býti, jak se k němu přistupuje, od žaloby až do nálezu... 5) dosti učiniti nechtěl, dalšieho práva čekaje... 8) zdá mi se užitečné, již o tom psáti, čím kto má k tomu súdu, buď kdož buď, vedlé práva připraven býti... 14) přihánie, bez něhož žádný... 20) skrze póhony a komorníky připravují... 23) a ne z práva slyšie). Kteréžto pře póhonné jinak slyšány býti nemají... 28) útok vložil a pohnal; 33) nic viec než jako najchudší, najchudší nic méň jako najbohatší... 36) kmet před zvláštním člověkem, již by rovné právo nebylo... 39) navrátíme.

Pr. V prvních a v druhých knihách sepsánie tohoto poněvadž o súdu, jak osazen má býti, jak se k němu přistupuje od žaloby až do nálezu, vedlé možnosti mé jest povědieno; povědieno také jest, nález panský jakým právem doveden býti má proti tomu, ktož by jemu dosti učiniti nechtěl, ne z potupy a z hrdosti, než dalšieho práva čekaje; potom o přísaze v kaple i o jiných přísahách rozličných, bez nichž ani súd zemský móž osazen býti, ani osazený kterých svědkóv neb svědomie slyšeti: zdálo mi se jest užitečné, již o tom psáti, čím kto má k tomu súdu, buď ktož koli, buď v zemi české statkem svým usedlý, vedlé práva připraven býti. **1.** A to jest póhon, o kterémž se tuto najprvé psáti bude; neb póhon jest první počátek a cesta k súdu, kterýž k súdu dvéře otvierá; tím se každý od najbohatějšieho až do najchudšieho k súdu přihánie, ktož co v zemi, a v království českém dědičného, zástavného nebo zápisného má; bez něho žádný k súdu přitažen býti nemá a nemóže od žádného, leč by se sám z dobré své vóle k tomu poddal, ač by toho však ještě páni dopustili, kteříž vedlé práva žádných pří súditi nemají aniž povinni jsú, než ty toliko, k kterýmž se lidé právem skrze póhony a komorníky nebo kmety zemské připravují, kteréž slovú pře póhonné. (Toho dóvod dsky póhonné a známé slovo panské, kdež často řiekají, že pře stranné, pře nepohonné z milosti, ne z práva súdie.) A na vóli každý obyvatel země české má, chce-li z milosti súzen býti nebo nebýti, než z práva každý musí, připraven jsa právem, k súdu státi, a odpoviedati (o zemském súdu mluvím) beze všech výminek. **2.** Kteréžto pře póhonné nejinak slyšány býti mají, než tak jakž jest kto prvé nebo posléz útok na koho vložil a k súdu komorníkem pohnal; žádná poslednie před první, by pak král JMst. poháněl, žádným obyčejem předložena nemá býti, než pořád jíti mají vedlé útokóv vloženie a v registra starostova zapsánie, aby právo všem jednostajné, všem rovné bylo, v kterémž najbohatější nic viece než najchudší, najchudší nic méně než najbohatější nikdy jest nemieval, aniž móže ani mieti má. Pakli by v tom měl jeden před druhým co napřed, bohatý před chudým, urozený před neznámým, kmet před zvláštním obyvatelem země a obecniem, již by rovné právo nebylo a hned by právem býti přestalo, když by bylo nerovné i nepravé. — Ale již se k póhonu zase, odkudž jsmy odešli, navraťmy.

2. Co jest póhon.

5) obce, aneb jeden … 10) buďte kdož buďte; kmetem pro úředníky najvyššie, najvyššieho purkrabí, komorníka, sudieho, kteříž … 15) (č. 4. a 5. v recensí I. zcela není). 26) pohnán býti na svém siedle, tak … 31) což vedlé práva má býti … 34) a nic mu nebude moci pomoci. 35) č. 8. a 9. v I. rec. není.

1. Póhon jest jednoho od druhého komorníkem nebo kmetem k súdu vedlé práva připravenie. **2.** V tom, kdež jsem řekl, „jednoho od druhého“, ne tomu chci, aby toliko jeden jednoho mohl a ne mnohých pohnati, ale jeden dvú, nebo mnohých, nebo obce, a též jeden, dva, mnozí nebo obec jednoho, nebo mnozí mnohých, nebo obec obce, neb jakž od jednoho proti jednomu, tak od několika proti několiku, nebo od mnohých proti mnohým, a od obce proti jednomu, a zase též póhon vychádzie. **3.** „Komorníkem nebo kmetem“: komorníkem pro všecky lidi zvláštnie, kteříž se komorníkem k súdu pohánějí, buďte ktož buďte, a ne listem; kmetem pro úředníky najvyššie, purkrabí, komorníka, sudieho, písaře, kteříž ne komorníkem jako jiní všickni úředníci nebo neúředníci, súdce zemští nebo nesúdce, ale kmetem, totižto pánem nebo vládykú z lavic, z práva mají pohoněni býti, jakož o tom dole šíře psáno bude. **4.** Ještě „komorníkem nebo kmetem“; neb ktož jedniem z těch dvú pohnán nenie, nemá k súdu státi. Z té příčiny bude-li kto listem k súdu pohnán, nenie k tomu státi povinen, než toliko když bude komorníkem pohnán; a tím svým nestániem nic neztratí. Pakli z své dobré vóle stane k obeslání listovniemu nebo ústniemu, móž neodpoviedati, než toho žádati, aby k súdu právem skrze komorníka byl připraven. **5.** A o úterniem dni jest týž rozum, že k tomu obeslán jsa, nenie žádný státi povinen; neb jest věc nová a z milosti jde, ne z práva, jakož jest o tom v prvních knihách povědieno. **6.** „Vedlé práva“, aby tu každý pohnán byl, kdež má pohnán býti, v laviciech, nebo na svém siedle, tak jakž má pohnán býti kmetem nebo komorníkem; a svým vlastniem i jménem i titulem, a na ten čas, na kterýž má pohnán býti, ne na delší, ne na kratší, a jedniem nebo třmi póhony, jakž k čemu právo slušie, a v póhonu aby stálo, kto koho a z čeho pohánie, též rok k stání, a jiné všecko, což vedlé práva zachováno má býti, všecko aby bylo zachováno. **7.** „K súdu připravenie“: neb každý tak pohnán jsa, musí k súdu státi, chudý jako bohatý, od kohožkoli pohnán jest, a nestane-li, svú při ztratí, a nic jemu nebude moci před súdem a při žalobě spomoci. **8.** A ktož tak k súdu připraven nenie, státi k žádnému obeslání jinému nenie povinen; neb sám póhon jest připravenie vedlé práva k súdu. **9.** A kdež jest troj póhon, póvod ke všem rokóm jest státi na svědčení povinen, pohnaný k třetiemu toliko. — Z kteréžto řeči dosti známo móže býti, což jest póhon. Již o útoku.

3. O útoku.

1) Útok, kterýž póhon každý předcházie... 6) vpisuje, ale póhon, když již komorník nebo kmet požene. A každý póhon prvé jest útokem... 10) bývají; neb se v tom smluvie... 14) jiní Pražští úředníci... 15) jinde žádá, aby mu útok zapsán byl, a tu s ním schází. Na súdu... 17) úředníci Pražští menší 30) před lavicemi rozličně 36) tomu má útok zapsán býti... 41) na mluvení záležie. 48) má zapsán útok býti, ačkoli...

1. Útok, kterýž každý póhon předcházie, jest, když kto na koho utkne, žádaje, aby byl pohnán; to takové utčenie slove útok, a hned má v registra starostova póhonná zapsáno býti, při tom také i ten den, v kterýž se stane. **2.** A tentýž útok jest póhonem, ale tímto se dělí, že útok slove, když se najprvé vpisuje a dokudž na pohnaného po kmetu nebo komorníku nevyjde: ale póhon slove, když již komorník nebo kmet požene. A každý póhon jest prvé útokem, ale ne každý útok jest potom póhonem; neb mnozí útoky vložiece, nebo nepoženú nebo nedoženú (pro kterúžto věc u věži bývají.) Druhdy se také pro vloženie útoku sami mezi sebú přátelsky bez súdu smluvie. **3.** A dvojím obyčejem útok bývá, jedním kromě súdu, druhým na súdu. **4.** Kromě súdu bývá: když kto k starostovi přijda, kdež koli s samým (neb to naň na samého slušie, jiní úředníci menší nic s tím nemají) a to kdež koli, u desk, doma nebo jinde mluví a žádá, aby jemu útok zapsán byl. Na súdu útok bývá, když páni nebo úředníci menší súdie a póhon súdem z kteréž koli příčiny zdvihnú, a tu hned po tom zdvižení v šranciech póvod i pohnaný stojiece, jeden před druhým na druhého utýká, póvod zase o to oč jest prvé pohonil, a pohnaný ze škod. (A z té příčiny i útok slove, ne od utečenie, jako se jest některým zdálo, ale od utčenie, že jeden na druhého utkne; neb kdyby od utečenie slovo bral útok, tehdy by nebyl útok jinde, než na súdu po zdvižení póhonu, neb tu toliko jeden před druhým utéci se žádá. Ale když kto dole [doma] jeden na druhého útok vloží, ješto by ten, na kohož útok klade, nikdy póvoda pohnati nemyslil, kterak se tu utieká jeden před druhým, poněvadž ne oba běžie k póhonu, než jeden toliko, komuž se zdá, že se jemu od druhého křivda děje? Útok tedy od utčenie, ne od utečenie slovo béře, že jeden na druhého jakúž koli vinú utýká, a ne proto, že se jeden před druhým k póhonu utieká.) **5.** Ale útok před lavicemi a v šranciech rozličně se děje, neb někteří čepice, jiní koblúky, druzí pateře na katedru házejí: vždy jedni na druhé prvé utknúti chvátajíce, nejedni také ústně volají, a „útok, útok“ jmenujíce před druhú stranú na ni utýkají. V té rozličnosti útokóv toto se za právo drží. Ktož prvé zavolá, když oba ústně za útok žádají, tomu má zapsán býti, ktož prvé hodí na katedru čímž koli, čepicí, koblúkem neb pateřem. Když oba mlčiece hodie, tomu má útok zapsán býti, ktož prvé hodí. Než když jedna strana hodí, a druhá ústně zavolá na útok: kteráž ústně zavolá, by posléz zavolala, té má útok vložen a zapsán býti; neb právo zemské ne na házení, ale na mluvení a okazování záležie. Též také ktož útoku žádá jakžkoli, dřiev než se nález do konce dočte, a druhý potom žádá když se nález dočte, posledniemu má zapsán býti, ačkoli jest posléze zavolal, neb se to mnohým přiházie, že chtiece býti prvními, bývají posledními, když prvé žádají, než vedlé práva žádati mají; neb útoku žádný prvé žádati nemá, než když se nález do konce dočte; z té příčiny tomu má útok zapsán býti, ktož jeho po dočtení nálezu žádá, ačkoli posléz žádá, ne tomu, ktož žádá dřieve než se nález do konce dočte. Nebo ten prvé utýká, ktož vedlé práva utýká, a ktož proti právu utýká, ač časem jest první, právem však bude poslední.

4. O útoku nedohnaném.

1) Ktož pak koli útok… 11) jakoby útok registry zapsán byl.

1. Ktož pak útok buďto v šranciech při súdu neb dole kromě súdu na koho vloží, a vlože útok nepožene vedlé práva do suchých dní najprvnějších, a ten na kohož útok vložen jest, na suché dni najprv příštie to pánóm oznámí na súdě, a vedlé práva za opatřenie žádati bude, každý ten, ktož utkna nedožene neb nepožene, má nález panský trpěti a dvě neděli v panské vazbě seděti u věži. (To stojí v II. Dúpovcových P. 29. *Páni.*) A by pak útok jeho v registra starostova zapsán nebyl, než toliko že by známo bylo, že jest útoku žádal, a starosta komorničí to vyzná, že jest, v šranciech stoje, na útok volal, dosti jest; túž pokutu má nésti, jako by útok jeho registry starosty komorničieho zapsán byl. (A to se stalo Václavovi Hulmatovi z Žitenic, a jest psáno ve dskách Viktorinových L. 3. v té při, kteráž jest mezi Bořivojem z Donína.)

5. V útoku má každý jmenovati, z čeho pohnati chce.

[1]) Má také ktož útok zapisuje dole neb kdež koli krom šrankóv [4]) *na plném súdu vuobec nalezli.*) A tu ... [9]) póhonu státi. — A o útociech ...

1. Každý, ktož útok zapisuje dole neb kdež koli jinde, v šranciech nebo kromě šrankóv, hned má jmenovati, z čeho chce pohnati, a to má hned zapsáno býti. (Dóvod toho v II. Dúpovcových P. 29. *Páni na plném súdu.*) 2. A tu starosta komorničí má hned zapsati den, v který se útok klade, jakož prvé jest povědieno, a rok k stání též; a to má hned póvodu oznámiti, aby věděl, kdy má k svému póhonu státi. Pakli by toho póvod žádal, má jemu rok na ceduli napsaný dáti, na který by měl k svědčení svého póhonu státi, i póhon. — A o útociech potud jest povědieno.

6. Komuž póhon zdvihnú, a bude ze škod pohnán, nemá pohoniti zase pohnaného, leč s ním prvé o škody rozsúzen bude.

[5]) rozsúzen, aniž má naň útoku klásti [7]) ten póhon zmatečný bude a bude póhon z desk a pohánějící do věže zdvižen. (Nález ... [10]) (č. 2. v rec. I. není.) [14]) a o jinú při pohnaný dobré móž svého póvoda, nemaje o škody konce, slušně i bezškodně pohnati; neb i póvod téhož práva proti pohnanému užívá, že jeho móž několika póhony o jinú však a o jinú při, ne o jednu pohnati.

1. Toto však při útoku má vědieno býti: Ktož koho požene z dědictvie, z dluhu, nebo z kteréž koli věci jiné kromě škod, a ten póhon páni na súdu zdvihnú a pohnaný se s útokem na póvoda ze škod uteče, že žádný ten póvod nemóž pohnaného z prvnie věci zase pohnati prvé, než s ním o škody bude rozsúzen, ani jiným práva svého zapisovati, aby poháněli svým i jeho právem, aniž naň mají útoku klásti. A vloží-li útok a požene, ten póhon jakožto zmatečný bude zdvižen a pohánějící do věže vzat bude.

§ 208
č. 210

(Nález na to v bielých póhonných, kdež Sigmund a Mikuláš bratří z Poběžovic pohánějí Šarovce.) **2.** A též když komu pohnaný pro neopravenie roku póhon skrze vizy vloženie zdvihne, a póvoda ze škod požene, dokudž jemu o škody práv a s ním rozsúzen nebude, nemóž zase pohnati. (Dóvod póhonné dsky všecky.) **3.** Než o jinú věc póvod dobře móže svého pohnaného, nemaje s ním o škody konce, slušně i sobě bez škody pohnati; neb i pohnaný téhož práva proti póvodu užívá, že jeho móž několika póhony, o jinú však a o jinú věc, ne o jednú, k súdu zemskému nebo k jinému pohnati.

7. Co póvodovi.

Tit. Co póvodu. 1) Každý póvod, kdo chce koho 6) než že to z čehož poženeš 8) proti obyčeji neučinil, 10) nebo posměch přijíti... 15) všecky zlé vášně odvrha, 17) než súzen budeš, 21) a právě znáti, a 22) než své. Z těch i z jiných příčin 26) ale s dobrými, ale s věrnými, ale s opatrnými a v tom zkušenými, a tak... 30) zapíše (neb to jemu samému, jakož i prvé povědieno jest, beze všeho úřadu příležie.) 33) K zapsání k póhonu vedle nedávného nalezenie každý 39) bez přítomnosti osobnie vydáni bývali; 41) otpieral, neb nestane-li póvod k svědčeni neb k súdu, žádná škoda pohnanému nenie. Když póhon... 50) neb ne všecko k jednomu súdu slušie, dědictvie 55) úředníci Pražští, o chlapství 58) kterémuž takovú věc súditi příležie. (To najdeš v Památných knihách M. 1.). 75) z svěřenie to slovo se přidává „a kdež co má“ 81) č. 9. (není ho). 99) v týchž knihách o právu staném šíře vypsáno jest. 101) ani za nemocna ani ven z země... 106) šíř povědieno bude 108) nebudeš, věda to 115) nálezem o svú při 119) pro žaloby nezapsánie... 134) A neumie-li sám... 141) že by nebo zmatečně 142) a jistě uznal že skrze svój póhon neb věži súdem obdržíš 149) komorníka dal, a za jedny 161) ať sám od sebe z dobré... 169) Někteří toho nečiní, hned s póhonem pospieší, i udává se takovým často čelem miesta dojíti. 171) (č. 20 a 21. v I. rec. není.)

1. Dřieve než útok v registra póhonná vloží, každý póvod, ktož chce koho pohnati, uraď se najprv, mášli pohnati či nemáš, aby žádného, ktožť nic vinen nenie, nepoháněl. A ktožť se zdá vinen býti, prvé než k póhonu přistúpíš, rozmysl se dobře, jaké toho próvody máš, z čehož jej chceš viniti, věda, že nehned sáhna vezmeš, než jestiť prvé uklátiti a potom hryzti. Neb to, z čeho poženeš, vedlé práva musíš najprvé provoditi. **2.** Při tom hleď, aby nic zmatečného, nic proti právu, nic proti obyčeji a zvyklosti neučinil, skrze co by tobě měla lehkost, škoda nebo posměch a odsúzenie přijíti, nebo také pře tvé skrze nerozum tvój a práva neznámost dlúhé a daleké prodlenie, nebo skrze póhonu a žaloby nerozumné a neopatrné ve dsky zapsánie tvého póhonu zdviženie. To vše před očima maje hleď k konci, coť ten súd přinésti móž, dřiev než útok zapíšeš a poháněti počneš, a sám se prvé pokojnú myslí, všecka zlá hnutie mysli své od sebe odvrha (kteráž kdež panují, sotva co pravého móž rozum usúditi), nic sobě nenakládaje, sám se prvé suď než súzen od kmetóv zemských budeš; a spravedlivost svú uznaje nezamietaj přátel ani jiných lidí, kteříž tomu rozumějí, aby se s nimi neradil; neb obyčejně v své při každý člověk méně rozumie než v cizí, neb se jest každému najtěžšie věc právě súditi a právě vážiti, a oko všecko jiné vidí, samo sebe nevidí, a každý cizie věci lépe shledá než své, a všickni se raděje (neviem, z přirozenie-li čili z nakaženie) v přednější mošně, v kteréž cizie, nežli v zadnější, v kteréž své nedostatky nosie, přemietají. Z těch i z jiných příčin užitečné jest s jinými se raditi, ale s dobrými, ale s věrnými, ale s opatrnými, práv i súdóv zemských dobře svědomými a v tom zkušenými. **3.** A tak s těmi a takovými radu vezma, slova póhonu hotova maje, najdi starostu komorničieho, kterýž komorníky vydává, a osobně k němu přijda, kaž, ať póhon zapíše, anebo k němu pošli (neb to jemu samému, jakož i prvé povědieno jest, náležie, beze všech jiných úředníkóv, a toho u desk neb v domě jeho snadně najdeš.) **4.** K zapsání anebo vložení póhonu vedlé nedávnieho rozkázanie každý póvod má se osobně postaviti, a toho žádným listem, žádným poselstviem nemóže spraviti, než osobú svú, kromě póhonóv k svědomí; ti listem mohú spraveni býti, neb poslem k zapsání toliko; ale k stání nic, než osobně má póvod též jako pohnaný na svědčení póhonu státi. (Ale prvé jsú všickni póhonové poslem neb listem bez přítomnosti osobnie každému vydáváni bývali, a proto jest z toho žádných nesnází nebývalo, aniž se jest kto toho kdy odpieral, by útoku neučinil [nevložil]; neb nestane-li póvod k svědčení neb k súdu, žádná škoda pohnanému nenie, než póvodu.) **5.** Když póhon zapíšeš, nech sobě přiepisu i pro žalobu i pro jiné příčiny; též také když žalobu do desk klásti budeš, nech sobě přiepisu, neb tu zase, kterúž písaři dáš, kaž sobě vrátiti, a mnohých starostí skrze to (viem, co mluvím) ujdeš. **6.** Ale najprvé a přede vším svú při poznaje a jí dobře srozuměje, rozvaž, k kterému súdu ta pře slušie, a srozuměje, k kterému slušie súdu, k tomu súdu požeň. Neb ne všecky pře k jednomu súdu slušie: Dědictvie v komorniem súdu se nesúdie, ani žádná pře k zemskému súdu příslušející, škody též (to psáno v Památných M. 1.); dědictvie manské súd dvorský súdí; listy s rukojměmi purkrabí; škody a dluhy do desieti hřiven, o lidi zběhlé a o čeleď úředníci menší; o chlapstvie hofmistr nebo maršálek zemský. (Nález o tom v třetích Václavových Q. 2. *Páni nalezli vóbec.*) A každý súd své pře má, a nemá o žádnú věc k jinému súdu pohoněno býti, než k tomu, kterémuž tu věc súditi příležie. (To najdeš v Památných dskách M. 1.) **7.** Tvá práce také jest a starost, kohož chceš pohnati, aby se na jméno jeho křestnie pravé vyptal i na titul jeho přirozený, odkud se píše, i na siedlo jeho, kde sedí; pakli svého siedla nemá, ale kde slúží nebo obývá, aby jej komorník věděl kde najíti; neb komorník na žádného se ptáti, žádného hledati sám nemá, než na ukázané miesto má přiveden býti; neb to na póvoda a pohánějícieho slušie. A jestli že z dědictvie koho máš pohnati, tehdy k tituli jeho musíš to všecko dědictvie, z kteréhož pohoniti chceš, připsati a to zejména v póhonu položiti. Pakli ze škod, z dluhu neb z svěřenie chceš pohnati, toto slovo k tituli a jménu pohnaného přirozenému přidáš *„a kdež co má“;* neb ustál-li by právo na něm, aneb že by nálezem panským bylo přisúzeno, nepostavil-li by toho slova, *kdež co má,* nemohl by se vésti než na to, odkudžs jeho pohnal a cožs v póhonu postavil. Z té příčiny vždycky v těch póhoniech ze škod, z dluhu nebo z svěřenie a v jiných těm podobných to slovo přidává se: *a kdež co má.* **8.** Při všech póhoniech toho se varuj, aby žádného, kohož pohnati chceš, jiným jménem, jiným titulem než jeho vlastním přirozeným nepoháněl; neb jestli že jinak poženeš, nestaneť ani k póhonu ani k súdu, a tím nic neztratí, a ty v své spravedlnosti ujmu skrze prodlenie času a škodu, znovu pohoně, trpěti budeš; pakli stane, zdvihnúť póhon. **9.** A též svým vlastním jménem a křestným poháněj, ne případným než přirozeným, aby skrze to v škodu a snad i v panskú kázeň neupadl, nebo se za své jméno křestné stydě, nebo se tím, čímž nejsi, skrze osobovánie jména cizieho dělaje, (neb jest se nedávno nalezl jeden, kterýž jest své vlastnie a křestné jméno opovrhl, a cizie jest sobě, ješto tak nenie křtěn, osobil.) **10.** Když pak poženeš, uradě se dobře, tak jakž vedlé práva beze všech zmatkóv pohnati máš, to v paměti měj, aby na ten čas, kterýž od starosty položen bude, stál na hradě Pražském, tu kdež súd zemský se držievá v světnici veliké. A tu osobně stoje, když se tvój póhon bude vysvědčovati, ohlas se, a ničímž toho neobmeškávaj; neb jakž se hned, když jmenován budeš, neohlásíš, hned póhon ztratíš, neb póvod se všemi potřebami, jakož častokrát povědieno jest, má hotov býti, a ani za nemocna, ani ven z země nemóž položen býti, leč by kto pro královskú neb zemskú potřebu bezelstně k tomu státi nemohl, ten nic neztratí; anebo paní nebo žena poháněјície že by slehla, ta také svým nestániem nic neztratí, jakož o tom v týchž knihách doleje při právu staném šíře vypsáno jest. **11.** Když staneš tak, jakž státi máš, buď pilen toho, stane-li tvój pohnaný čili nic: nestane-li, a nebude ani za nemocna, ani za zbitého nebo raněného, ani ven z země od žádného položen, ohlas to, že nestojí; a již nikam neodjiežděj, ažť proti němu právo stané bude dáno. **12.** A to se dává v ten poslední den, když páni súd vzdávají do druhých suchých dní, jakož o tom na svém miestě šíře a potřebněje povědieno bude. **13.** Pakli stane, a tvá pře hned k súdu nepřijde, vždy sobě rok k každým suchým dnóm opravuj, dokudž rozsúzen s ním nebudeš, anebo jinak konce nevezmeš; věda to, že, neopravíš-li sobě roku, pohnaný to ohledaje, zdvihneť svú vizú póhon, a tebe ze škod požene, při tvú tobě protáhne a prodlí. Protož nebude-li tvá pře hned k súdu vzata, opravě rok, móžeš jeti do domu svého, a býti doma, až do druhých suchých dní; a tu opět k súdu přijeti, a tak vždy činiti, dokudž konce neb smluvú nebo súdem a nálezem, nebo jiným zpósobem o svú při nevezmeš. Pakli chceš viece k súdu nejezditi, zdělaje poručníky své pře, móžeš doma novin čekati. **14.** Než toho neobmeškávaj, aby sobě žaloby vedlé póhonu svého nevložil, nikoli; nebť by póhon tvój tobě pro žaloby při póhonu nezapsánie zdvižen byl. (Ale o žalobě jest dosti v druhých knihách povědieno.) **15.** Sirotkóv, kteříž ani let ani poručníkóv nemají, nepoháněj; pakli poručníky mají, poručníkóv pohnati móžeš. **16.** Syna od otce nedielného nepoháněj, neb nestane-li, nic ani sobě ani otci neztratí. (Nález o tom v III. dskách Zdislavových B. 17. *Karel se pány.*) **17.** Ale póvodu, kterýž chce pohnati, toto má najprvé známo býti: že žádný člověk, let spravedlivých nemaje, nemá ani poháněti ani pohnán býti z žádné věci, krom z hlavy a z peněz. V té při člověku let nemajícienu právo dopúštie a moc dává vrahóv otce, bratra, strýce neb jakéhož koli přietele svého (jako se v starých spisiech o práviech českých nepotupných nalézá), aby takových mordéřóv mohl hned, let nečekaje, pohnati, aby snad let spravedlivých čekaje, než by jich dočekal, prvé by nebo sám nebo vražedlníci přietele jeho a zloději s světa sešli. A neumie-li pro mladost sám nebo nemóž-li mluviti, móž zaň přietel jeho přirozený neb dobrovolný neb ktož koli jiný mluviti, při vésti i dovesti a do šrankóv zaň k súdu i k bitvě, jestli že by na to přišlo, vstúpiti, a všecko zaň učiniti, čehož on pro léta svá nedospělá učiniti nemóž, jako by sám, kdyby léta přirozená měl, učiniti mohl. **18.** Událo-liť by se pak kdy (jakož se mnoho jednomu přiházie,) že by zmatečně neb jakž koli nedobře koho pohnal, ješto by srozuměl a jistě uznal, že skrze svój póhon nebo věži súdem obdržíš, nebo prodlenie své spravedlnosti skrze póhonu zdviženie trpěti musíš, jediná pomoc, jediná obrana tomu zlému jest, aby nestál nebo na svědčenie póhonu nebo k žalobě na súdu, a znovu opravě se a ustroje se dostatečněje k druhým suchým dnóm, lépe než prvé hleď aby pohnal. To žádné škody nenese, než toliko ztracenie té summy, cos od póhonu na komorníka dal, když hned na svědčenie póhonu nestaneš, a za jedny suché dni tvé pře prodlenie. **19.** To vždy na paměti měj, což při počátku jest povědieno, aby z toho žádného nepoháněl, čehož by měl býti nálezem panským odsúzen, věda, že žádnému, ani pohnanému ani póvodu, žádná čest nenie odsúzenu býti, než lehkost znamenitá; ale póvodu mnohem většie, než pohnanému, i posměšnějšie a k tomu škodná; neb ty škody, k kterýmž připravíš pohnaného, zase z nich po odsúzení pohnán jsa, všecky opravovati musíš. Ale prvé než o póhonu mysliti počneš, než poženeš, by se pak dobře a dostatečně uradil, aby se, móž-li to býti, i ujistil, že práv proti tomu zóstaneš, kohož pohnati chceš, nepospiechaj k póhonu, než na toho, kdožť se zdá vinen býti, nechceš-li sám s ním mluviti, ale přátely pošli, ať od sebe sám z dobré vóle učiní a napraví, což by musil, právem připraven jsa, učiniti; neb dobrému a múdrému všeho prvé rozumem zkusiti slušie, než válkú nebo súdem. A bude-liť chtieti od sebe sám učiniti, přijmi, by pak měl ne nic z své spravedlnosti uleviti; pakli by nechtěl po jednom napomenutí přátelském učiniti, ale snad po druhém nebo po třetiem učiní; pakli neučiní, již slušie k němu právem a póhonem přistúpiti, tak jakož jest svrchu psáno. Někteří toho nečinie, než nic neoznamujíce hned s póhonem pospiešie; i udá se takovým často čelem miesta dojíti. **20.** Ještě, poženeš-li koho kdy z dědictvie nebo z čehožkoli jiného, a ten pohnaný to dědictvie, pohnán jsa, súdu panského a nálezu nesčekaje, prodá nebo zapíše, a v tom snad z země ven pojede: proti tomu jest toto užitečné, aby ty tomu trhu, prodaji nebo zápisu beze všeho meškánie dskami odepřel na ten zpósob, žes ty dědiny prodané nebo zapsané prvé póhonem zastihl. A když to učiníš, zóstaneš-li proti pohnanému práv nálezem panským nebo právem staným, buď on v zemi nebo nebuď, na ty dědiny se budeš moci vésti. A to se jest tak od staradávna zachovávalo, a móž dskami trhovými a zápisnými mnohými světle a zřetedlně provedeno býti. **21.** A týž rozum jest o jiných o všech póhoniech, kdež by jeden druhého ze škod, z dluhu nebo z jiného z čehož koli pohnal, a ten zastižen jsa póhonem dědictvie své jinému by prodal neb zapsal nebo jakžkoli jinak odcizil, že hned trhu tomu, zástavě nebo zápisu otpor má vložen býti, tak jakž svrchu jest povědieno.

8. O žalobníku.

2) ještě povědieti i o žalobníku. 19)... přítomná býti; žaloba nepřítomných má v nic obrácena býti a přetržena 7. 20)... a neproveda jedné z těch... 22) Item žalobník, svědek, súdce žádný pojednú a spolu nemóž a nemá býti. Psaniem bez přítomnosti své žalobník, bez poručníka žalovati nemóž. Žalobník když k své při aneb žalobě nestojí... 26) Žádný žalobník z šraňkóv prvé než nález slyšeti bude, nemá ucházeti; pakli by ušel, má svú při ztratiti a panskému nálezu poddán býti. Item žalovati na žalobníka nemóž v ten čas, než v jiný, žádný ktož pohnán jest; brániti se však žalobníku obranami... 34) Item slyšení žádnému by se pak ode všech napřed slyšalo nebo mluvilo, bez jistého a dostatečného pôvodu a súdu nemá věřeno býti ani přijímáno. A těmi...

Pr. Ačkoli dosti široce psáno jest, co póvodu přislušie, však potřebné se zdá, ještě krátce povědieti i o žalobníku. **1.** Žalovati žádný člověk na pána svého nemá, aniž k žalobě má připuštěn býti, by pak i člověkem jeho býti přestal, když jest toliko prvé člověkem toho pána byl. Pacholek, služebník žádný na pána svého žalovati nemá. Item žalobníci nařčení nebo zločinci, item nedávno nepřátelé, item, kteříž se snadně a z lehkých příčin vadie a súdie, zdá se, že ti všickni žalovati nemohú. **2.** Žaloba každá má psána býti, kromě otpóru, kdež otporník viece svého brání nežli na koho žaluje. **3.** Ani žaloba ani žalobník nemá slyšána býti bez přítomnosti pohnaného. Z té příčiny, když pohnaný k súdu nestojí, pohnán jsa, a moha i maje státi, nežaluje se naň, než beze všie žaloby dává se proti němu póvodovi za právo. **4.** Item žalobník když klesne v jednom, co mluví nebo žaluje, nemá v té při k jiným žalobám dalším připuštěn býti. **5.** Item žalobník, kterýž toho, což jest prožaloval, neprovodí, pomstu, kterúž jest chtěl na pohnaného uvesti, tu sám trpěti má, jímž týmž. **6.** Žalobník a pohnaný při žalobě mají obá skrze se nebo skrze své poručníky přítomná býti. **7.** Žalobník nepravé věci před súdem mluvě a prožaluje, a neproveda jediné některé z těch prožalovaných, nemá k další žalobě připuštěn býti. **8.** Item žalobníkem, svědkem, súdcí žádný pojednú a spolu nemóže a nemá býti. **9.** Psaniem samým bez přítomnosti své anebo poručníka svého žalovati žalobník nemóže. **10.** Žalobník když k své při aneb žalobě nestojí, té žaloby pohnaný má prázden býti. **11.** Žádný žalobník z šrankóv a od súdu, prvé než by nález vyslyšel, nemá ucházeti; pakli by ušel, při svú ztratí a panskému nálezu má poddán býti. **12.** Item žalovati na žalobníka v ten čas pohnaný žádný nemóže, než v jiný, když by konec s ním žalobník jeho vzal (brániti se však obranami a spravedlností svú zvláštní móž), že odpoviedati takovému vedlé práva povinen nenie, jakož toho mnoho nahoře vypsáno jest. **13.** Na konec, všecky žaloby všech žalobníkóv mají jistými próvody provozovány býti. **14.** Ještě, slyšení žádnému, by se pak o kom napořád slyšalo nebo mluvilo, bez jistého a dostatečného próvodu nemá věřeno býti, ani přijiemáno, a nad to ani súzeno. — A těmi se věcmi i pohnaný zpraviti móže.

9. O póhonu najvyšších úředníkóv a jiných lidí.

Tit. O póhonu najvyšších úředníkóv. 1) Aby i v tom.... již toho zprávu jistú vezmi... 11) (Nález... *Komorníkem*) chybí v I. 13) svobodu toho mají. 15)... nenie potřebie viec pohoniti; 23) V obyčej... psaní třie (chybí) 25)... žadný úředník zemský nemá... 27) té zvláštnosti sami třie již jmenovaní pro úřadóv svých... 32)... jiného pohnati chtie, kmetem, než též jako jiní pohánějí komorníkem a poháněti vedle práva mají, 40)... sedati musie; 43)... pohoniti mohli. 44)... jiní lidé obecní obmeškáni. 54) Než obecných zemanóv a písaře najvyššieho též jsú někteří lidé kmetem pohonili a on zase jiných též kmetem jest pohonil; na to se neobráciem, 58) jeden z těch tří, jiného. 61) (č. 7. chybí.) 65) Titul neb spósob póhonu najvyššieho úředníka 74) Z toho..... býti (není).

1. Ne všickni se jednostajně pohánějí, ani všickni jednostajně všecky také k súdu zemskému připravují. Aby v tom obmeškán nebyl, jak koho pohoniti máš, již toho zprávu konečnú vezmi, kterúž zaveden nebudeš. **2.** Máš-li vinu proti kterému ze tří najvyšších úředníkóv, a chceš některého z nich právem k súdu připraviti, veliký rozdiel jest mezi těmi a jinými lidmi, ne v súdu (neb jsú též úředníci najvyšší súdu poddáni, jako jiní lidé najchudší), ale v póhonu; neb najvyšší purkrabí, komorník najvyšší, sudí najvyšší, ti vedlé práva ne komorníkem, jako jiní, než kmetem z lavic jedním tu v laviciech mají najprvé býti pohoněni. (Nález o tom v Černých póhonných, kdež Jaroslav z Heřmanova Městce Jana z Michalovic. Item II. Mauricii O. 11. *Komorníkem.*) **3.** Svobodu však toho mají, chtie-li ten póhon po kmetu přijieti a na tom přestati neb nechati; chtie-li po kmetu póhon přijieti, nenie potřebie dále pohoniti, než k svědčení a k súdu státi; neb se též póhonové takoví jako jiní vysvědčovati mají. Pakli póhonu po kmetu přijieti nechtie, tehdy mají pohnáni býti též jako jiní obyvatelé země české komorníkem. (Toho dóvod v Modrých póhonných, kdež Margreta z Michalovic pohánie Zdeňka z Šternberka, najvyššieho purkrabí Pražského, kmetem a potom dohánie komorníkem; a v Bielých póhonných nových, kdež Tristram z Kocova pohánie Pótu z Ryžmberka, najvyššieho sudieho.) **4.** V obyčej však vešlo jest, že i najvyšší písař desk zemských kmetem se pohánie jako svrchu psaní třie; než toto má přitom vědieno býti, že jiný žádný kmet, žádný úředník královstvie českého nemá kmetem pohoněn býti, než všickni a jeden každý

Tuber
II str 46

z nich komorníkem jako jiní lidé obecní; té zvláštnosti sami třie s písařem najvyšším již jmenovaní úředníci pro úřadóv svých vážnost užívají. (Nález o tom v Černých póhonných, kdež Jaroslav z Heřmanova Městce pohánie Jana z Michalovic.) **5.** Aniž toto má opuštěno býti a mlčeniem pominuto, že ne tak zase ti třie, kohož koli jiného poháněti chtie, kmetem pohánějí, než též jako jiní komorníkem poháněti vedlé práva mají. (Neb kdyby kmetem poháněli, již by té zvláštnosti, kteráž na ně na samy slušie, i jiní užívali, v týchž úřadiech zemských, kteréž oni držie, nejsúce, a tak by ta zvláštnost, kteréž ti třie sami užívají, vóbec vejdúci, zvláštností býti přestala a k tomu byla by zádava těžká na ty tři úředníky najvyššie uvedena tímto, že by oni vždycky pohnáni býti mohli od každého v laviciech v každé suché dni, poněvadž na súdu vždy z práva sedati mají; ale když by sami koho jiného pohoniti chtěli, dlúho by čekati musili, než by jeho do lavic dočekali, a snad by nikdy některých nedočkali, aby jich z lavic pohnati mohli. Skrze kterúžto věc byli by oni v svých spravedlností dobývání viece než jiní obyvatelé země obmeškáni. K tomu také nález starý neukazuje, aby oni měli jiných kmetem pohoniti, než toliko to, že od jiných kmetem mají pohoněni býti. Ještě, když se z odboje pohánie, tu se najprv od krále a potom ode všech čtyř najvyšších úředníkóv pohánie; avšak komorník ode všech pohánie, ne kmet; kdež i z toho móž dovedeno býti, že oni též jiných lidí komorníkem poháněti mají, jako jiní páni, rytířstvo i obecní lidé, než sami poháněni kmetem býti mají. A ačkoli za těchto let a práv nynějších někteří z najvyšších úředníkóv kmetem jsú pohonili ne úředníkóv než zemanóv, na to se neobraciem, neb ne o tom, co se nálichem děje, ale o tom, co se z práva dieti a zachovávati má, píši, a což nálezy o tom a na to dávno učiněnými móž okázáno býti.) **6.** Než když by úředník najvyšší jeden z těch svrchu psaných, jiného z těch najvyšších úředníkóv chtěl pohoniti, má vedlé nálezu kmetem pohoniti, ne proto, že jest sám úředníkem najvyšším, ale proto že úředníka pohoní najvyššieho. **7.** Pakli najvyšší úředníci jiných obyvatelóv země české, kteříž v úřadiech desk královstvie českého nejsú, chtie poháněti: ne hned komorníkem mají poháněti, než mají třikrát zavolati k súdu, kohož viniti chtie, dokudž páni na súdě sedie.

(Nález o tom v III. Václavových N. 15.) **8.** Póhonu zpósob na najvyššieho úředníka: *Pane Zdeňku z Šternberka, najvyšší purkrabí Pražský, pohoniem tě od paní Markety z Michalovic, aby jí k póhonu stál před pány, v ten pátek na suché dni adventnie najprv příštie, z dědin a zbožie, kterýchž jest ona mocná a najvyššie poručnice dskami i listem; a to dskami i listem okázati a provesti chce.* (I nepřijal jest póhonu; potom jest komorník Šedívek první, druhý Obřistevský, a třetí Klíma poháněl. To stojí v Modrých póhonných, kdež Marketa z Michalovic pohánie Zdeňka z Šternberka, najvyššieho purkrabí zemského. Z toho známo, že jedniem komorníkem má z dědictvie pohoněno býti.)

10. O póhonu měst a klášteróv.

(Této hlavy v I. recensí zcela není.)

1. Událo-liť by se také kdy, že by měl města nebo konventu pohnati, tehdy musíš tento zpósob při póhonu zachovati: že pohánieš *opata, převora* (nebo jiného uředníka najvyššieho v tom klášteře) i *všeho konventu* téhož kláštera, z dědictvie, nebo ze škod, nebo z jiného čehož koli. **2.** Města pak takto: *Purkmistra a konšelóv i všie obce města Plzně* (nebo jiného kteréhož koli) žádného jménem v těch póhoniech vlastním nejmenuje, než jménem úřadóv. **3.** Oni pak zase chtie-li kdy koho pohnati, tehdy konvent tuto formu má chovati: *Kněz Faux, opat kláštera svaté Markety na Břevňově, svým i všeho konventu téhož kláštera jménem, pohánie* tohoto nebo tohoto (z čehož jich potřeba káže.) **4.** Též i města tento mají zpósob, když pohánějí, zachovati: *Purkmistr a konšelé města Budějovic svým i všie obce svrchupsaného města jménem* etc. **5.** Však co se konventu dotýče, když chtie poháněti, své vlastnie jméno opat nebo převor mají položiti v póhonu i titul, takto: *Kněz Soběslav z Neustupova, opat kláštera Zbraslavského, svým* etc. Konventu však nenie potřebie vlastními jmény klásti, než jménem obecním konventu. **6.** Též i města nepotřebují, aby svá jména vlastně v póhonu kladli, než jména úřadu sama, tak jakož jest nahoře ukázáno. **7.** Než když člověk obecný jiného sobě rovného nebo vyššieho pohánie, tu má jménem vlastním a titulem, a chce-li i příjmiem [pohnati], a též jiní obyvatelé země české jakéhož koli řádu poháněti mají. 8. Pakli koho poháněti bude mieti ktož koli, ješto v úřadě jest jakémž koli, má jméno a nápis úřadu jeho v póhonu položen býti po jménu jeho vlastniem a tituli přirozeném. Na vóli však póvoda jest, když koho chce pohnati, aby nápis úřadu svého v póhonu položil nebo nepoložil. — A o póhonu měst a klášteróv potud jest povědieno.

11. Jak má král pohnán býti, a jak jiných pohánie.

1) Jest mezi mnohými veliká pochybnost a otázka, jakby měl ... 3) poněvadž úředníci ti tří JMKské ... 9) protože ten nález na JMKskú neukazuje ani jiný. 13) nechť každý súdí a zvlášť ten, komuž by toho potřebie bylo. Než co se krále dotýče, 24) ... všech jiných králóv vyšší, komorníkem jest poháněl. Ale toho jsem ve dskách najíti nemohl, aby se kdy který král český pohoniti dopustil.) Také . . .

1. Nejedni se na to častokrát ptají a táží, jak by měl král JMst., kdyby toho komu potřebie bylo, pohnán býti. A zdá se některým, žeby JMKská měl kmetem pohnán býti, poněvadž úředníci najvyšší JMKské a zemští kmetem se pohoniti mají; nadto král JMst pán jich té zvláštnosti měl by užíti, kteréž úředníci JMsti užívají. Svedčie to také ti, kteříž jsú před sto lety o práviech psali, tak zóstavivše, že král má kmetem pohnán býti. Jiným se pak zdá, že JMKská má komorníkem pohnán býti, proto že ten nález o póhonu najvyšších úředníkov na JMKskú neukazuje, ani jiný; a což zvláštními nálezy světle vyhraženo nenie, to při právě obecném zóstati má, aby tak při JMKské držáno bylo, jak se při jiných pániech a obyvateliech země vóbec zachovává. Co z toho dvého pravějšie jest, nechť se ptá a súdí ten, komuž by toho potřebie bylo; neb o tom ve dskách zřetedlně se nic nenalezá. **2.** Než co se krále dotýče, kdyby koho chtěl pohnati, též komorníkem pohánie jako jiní všickni. (To psáno v Černých knihách póhonných, kdež král Václav slavné a svaté paměti komorníkem jest pohonil Póty z Březnice* z dědictvie, a sám jest JMst na svědčenie póhonu osobně jako jiný obecný země obyvatel stál, i právo na něm ustál; a tu jest JMsti na plném súdu proti pohnanému dáno za právo stané. Tak slavné paměti král Ladislav, tak i král Jiří, všem králóm

(IX)

v slávě své beze všech otporóv rovný, v mužnosti, v rozumu vyvýšeném, v zvláštní výmluvnosti a opatrnosti všech jiných lidí vyšší, komorníkem jest poháněl.) **3.** Také jestli že se králi přisúdí jaké dědictvie, též má po nálezu kmetském právem na to zveden býti jako jiný nejchudší, a má po nálezu úmluvu dáti, potom zvod vzieti. (O tom nález II. Nicolai B. 2. In causa Annae ex una et Wenceslai regis Boemiae. A opět v pátých Plánových A. 6. mezi Alšem z Šternberka a slavné paměti Jiřím králem českým).

12. O próvodiech.

(Celá hlava tato v I. recensí se nenalezá.)

Pr. Pověděl jsem nahoře, že póvod, kterýž musí z potřeby a z núze k póhonu přistúpiti, mezi jinými věcmi, na kteréž mysliti má prvé než póhon vezme, že se má próvody dostatečnými opatřiti. Z té příčiny potřebné mi se jest zdálo o próvodiech poněkud krátce připomenúti, poněvadž všecka moc každého póhonu, žaloby, mluvenie a pře vedenie na próvodiech záležie, a žádné róznice, žádné pře nenie, k kteréž by próvodu potřebie nebylo. O těch by se tedy mělo najpilněje psáti! **1.** A jsú próvodové dvoj: jedni bez uměnie, jiní z uměnie. **2.** Próvodové bez uměnie a hmotní jsú dsky, majestáti, listové, kšafti, svědci, přísahy, smlúvy, nálezové předešlí; na kterýchžto próvodiech najvětší diel róznic a pří súdných záležie. Ale jakož ti próvodové sami z sebe uměnie prázdni jsú, tak mocí všie výmluvnosti mají vyzdvihováni od póvoda, a od pohnaného zase snižováni býti, a téměř na ty próvody ve všech súdiech nálezové se dějí. **3.** Ale próvodové z uměnie jsú znamení, dóvodové rozumní, příkladové. Znamení jsú krev, utiekánie, bledost, strach a jiná k tomu podobná, kterýmiž se věc pochybná provozuje, jako kdyby kto zabit byl na cestě, a jiný odtud jeda, kde jest ten zabit, měl by meč zkrvavený teplú krví i šaty, nebyl by to nejistý próvod, že by od něho zabit byl. Též o jiných znameniech (kde jest dým, tu jest oheň). Dóvodové rozumní jsú nečíslní, a tuzí k okázaní nejisté a pochybné věci, jako když slunce vyjde, že je den, když zapadne, že jest noc. Příkladové: zle jest otce zabiti, nenie tedy dobře máteř svú zabiti. A těch takových próvodóv z umění pocházejících a rozličných mnoho jest. **3.** Ale poněvadž se téměř na samé próvody hmotné a bez uměnie súdové dějí a málo na próvody z uměnie, jest o nich psáti nevelmi potřebné. **4.** Než toto jest póvodu věděti užitečné, když próvody má rozličné, a jedny tužšie než druhé, kde má najmocnějšie klásti, při počátku-li svého pře ličenie, aby tieže vpadli v mysl súdci, čili při konci, aby odtud z mysli súdci nebyli k lehčejším spuštěni, čili mají rozděleni býti, aby při počátku mluvenie někteří, někteří při konci položeni byli, a o prostředce mdlejší, čili mdlejší na počátku, aby z malých k velikým, z mdlých k mocným mluvenie rostlo: jakž potřeba káže, tak mohú kladeny býti, jediné s tú výminkú, aby od mocných nikdy k mdlejším a k menším řeč dolóv nelezla. — A o těch próvodiech zmínku toliko učiniti dosti jest. A potud o nich.

13. Co pohnanému.

Pr. 1) Řekl Plato, všech filosofóv světských hlava, a všech lidí výmluvných, co jich kdy prvé bylo, co jich nynie jest neb co jiných potom bude, najvýmluvnější Marcus Cicero po něm připomíná: že ktož jsú předloženi obci, ne jednú stranu... 3) Já poněvadž ne obec spravuji ... 4) než obci vší (což na mně jest) svým úsilím rád bych poslúžil. 7) pohnaného opustiti ... 25) svévolně a pychem ... 33) bezpravie děje, k súdu připraviti. 40) neb tak lestní, že i... 44) o to se chytrostí pod zpósobem a přikrytiem práv a spravedlnosti pokúšejí, zdaby... 48) sami pohánějí těch, od kterýchž by měli spravedlivě pohnáni býti; 57)... bývají. A viec poviem, čemu se diviti budeš, pod přikrytiem moci i bez póhonu i bez súdu pomstú již sahají, před vinú i žalobú jako róže hněvem se červenajíce, a žádostí krve nevinné kly kancovými ostře nevinné sečí, úkladem chvátajíce již beze všeho i studu i súdu. Čehož buď bohu líto samému, že jest toho tak vysokými svobodami a právy nade všecky země vyzdvižená česká země dočekala, ješto jsú o tom staří Čechové bezpraví ani slýchali a o kteréžto bezprávie žádná kniežata, žádní králové čeští až do tohoto času nikdy jsú se nepokúšeli, čehož jsme my již ne od kniežat, ne od králóv, neviem od koho a od jakých cizozemců dočkali! O těch obranách ... 68)... čeledí dvorem jest, neb kdyby jinde ... 80) č. 3. (chybí). 85) z svého siedla utepa kyjem sehnati, 96) aby kdy k súdu ta pře vzata bude, měl čím to provesti, že's se proti tomu opoviedal; neb řiekali jsú všem, když jsú se v takových příhodách na svědčení opoviedali: *Když ta pře k súdu přijde, budeš to mluviti,* a potom když pře k súdu přišla, nechtěli se v tom pamatovati a opět řekli: *Měls to na svědčení ohlásiti a tehdáž o to mluviti;* tomu ty vyhneš, když při póhonu zapsati kážeš to cožť se jest proti právu při pohánění stalo. A úředníci ... 102) a rok kdy a kde máš státi ... 105) ... pro nemoc nemohl. Ale toho kdoby pro nemoc státi nemohl, 109) věda, že, by najviece a k smrti nemocen byl a za nemocna 119) beze všeho prodlévánie, v kterémžto času móžeš se netoliko z Uher. a od Římského, ale také ... 121) ... úředníky menšími Pražskými se postav, 131) což za právo v zemi jest. 133) ale to každý snadně rozsúdí. Pakli by také kdo koho za nemocna položil a ten za nemocna položený k úřadu by v ten den přišel, při svědčení póhonu neb po svědčení, a opověděl se že k svému právu stojí, to úředníci menší mají pánóm oznámiti, a jakož se jest prvé zachovávalo, ten pohnaný, poněvadž jest, zmatkóv hledal, při svú proti póvodu má ztratiti; a ten kdož jej za nemocna kladl, má kázán býti vedle vóle panské. (To stojí v Červených póhonných; kdež Věník z Slúpna pohání Vácslava z Slúpna). Kdož ven z země jest položen, a tu se hned okáže, též o svú při přijde, a též kdož o holi chodě, káže se za nemocna položiti, při svú ztratí. (Nález o tom v póhonných za ciesaře Zigmunda, kdež Herbort z Ročova pohání Margrety z Smilovic.) Při tom se toto za právo zachovává, že za nemocna při dvojiem stání toliko kdož v pravdě jest, móž položen býti: na svědčení póhonu jednú, druhé v kaple před přísahu, leč by jej póvod z přísahy propustil (jakož o tom v druhých knihách jest šíře povědieno). Než před súdem při žalobě žádný za nemocna kladen býti nemóž, než má nebo sám osobně nebo poručník na jeho miestě státi; jinak ztratí při beze vší pochybnosti. To též se rozumie o položení ven z země ve všem. Nalezá se však i toto v starých spisiech, že žena, buď póvod neb pohnaná, a v tom slehne a v šesti neděliech leží, nestojí-li k svědčení, k súdu nebo k přísaze, že jí to v její při neškodí; pakli tomu strana odporná nevěří, má komorníka od desk na ohledání toho vzieti. Vědieno ještě má býti ... 139) ... před stániem pakli v menšiem ... 145) ... nebo pro královskú službu v zemi nejsa, 147) ... před úřadem Pražským a poručníky zdělaj. 163) Pakli se ... hledaj (chybí v I.) 172) By pak hned potom přišel, již při svú ztratí; jakož již o tom 180) (to jest obyčej moravský, kterýž v Čechách miesta nemá.) 198) ... ohledaje to, móžeš vizu vložiti; 201) ... dokudž rozsúzen nebudeš, neb sobě poručníka ... 207) bez svého zpravce suď, než hned nálezem panským jsa vyveden, 216) ... aniž naň pro nezpravu ... 222) ... tebe zastúpiti, 222) ... po komorníku od úřadu; 229) bez komorníka obecného, nic ... 238) č. 25 chybí v I. 245) a bedlivost, aby i spravedliv jsa ...

Pr. „Ktož zemi a obec spravují, ne jednu stranu obecnieho dobrého opatrovati a druhú opúštěti mají, než tělo celé ve všech jeho údech opatrovati jsú povinni.“ Já ne obec spravuji (neb se všickni múdří obecnieho spravovánie varovati radie), než obci ač ne všie, ale straně lepšie (což na mne jest) svú prací rád bych poslúžil. Když jsem póvoda v jeho potřebách, jakž jsem mohl opatřil, nezdá mi se spravedlivé, pohnaného nechati opuštěného, než také jemu (poněvadž se častokrát přiházie, že někto vinen nejsa, pohnán bývá), pokudž možnost má vystačí, poraditi. A tím pilněje to učiniti mám, čímž všickni viece přejí tomu ktož se brání, než tomu ktož na druhého počíná, a spieše každý tomu pomáhá, ktož se nepřieteli svému brání, než tomu, ktož bitvu, válku, svádu nebo jakúž koli róznici počne. Z těch příčin slušné jest pohnanému v jeho při i raditi i pomáhati a jeho neopúštěti; neb každý dobrý vedlé pohnaného takového, o kterémž tuto píši, spieš a snáz státi bude, než vedlé pohánějícieho. Ale v tom se sobě pohnaný nelib; neb se přiházie, že i pohnaný křiv bývá; a přiházie se také zase, že pohánějící z žádné svévolnosti ani z bujnosti, ale z núze a z potřebnosti k póhonu bývá přitištěn a při pohnaného častokrát nese, a což pohnanému příležie, to póvod častokrát činiti musí. Neb se mnoho a zhusta přiházie, že póvod ačkoli pohánie, však proto nenařieká pohnaného, než pohnanému se brání, když se jemu od něho moc, křivda a bezpravie na jeho cti nebo statku, nebo na jeho spravedlnosti, svévolně, mocí a pychem děje, jakož o tom i při žalobě nenic k témuž rozumu jest povědieno. A ten takový pohnaný dobrému křivdu svú mocí nebo lstí dělaje a se vinného sám znaje, nepoháněl by toho, komuž jest křivdu jakžkoli udělal, než mlčal by s tím, své nebo moci nebo lsti chtě proti spravedlivému mlčeniem užiti. V kteréžto křivdě dobrý člověk nechtě ležeti, musí jméno žalobníka, ale ne ohyzdného, a ne tak žalobníka, jako cti, statku, nebo jiné spravedlnosti své obránce na se vzieti, a svého nepřítele, od kteréhož se jemu bezpravie děje, násilie, moc a křivda, k súdu připraviti. Z těch příčin, ktož se póhonu dopustí vinen jsa, nemá se čím chlubiti; neb to napřed každému jest užitečné i čest velikú nese, aby se žádnému vinen jsa pohoniti nedopúštěl, než každému sám od sebe vždycky aby činil dobrovolně, což jiní po přinucení práv, póhonu a nálezu kmetského činiti musie, a z toho žádné chvály nemají, než spieše potupu nesú. Ale že mnozí tak nezbední jsú, anebo tak chytří, že i nevinného (zisku svého viece než cti hlediece a užitek špatný a zisk mrzký dobrotě, cti, slušnosti i spravedlnosti předkládajíce) pohoniti smějí, a kterýmž mocí svú uškoditi nebo nemohú nebo pro práv pomsty nesmějí, o ty se chytrostí a úkladem pod zpósobem a přikrytiem práv a spravedlnosti, někdy i úřadóv pokušejí, zda by co tak dobrých utrhnúti mohli a jim škoditi; jiní aby hrdost svú a pýchu provésti mohli, jsúce sami vinni, jiné chtie viniti, a majíce od jiných poháněni býti, pohánějí těch, od kterýchž by měli spravedlivě pohnáni sami býti, aby, jsúce v pravdě vinni, zdáli se před lidmi nevinni, kteříž viece slúti nežli býti dobrými a spravedlivými žádají. Proti takovým musí se dobrý muž póhonu dopustiti, beze všie však lehkosti své i škody, to znaje a vždycky před očima maje, že pohoněn móž býti každý, i nevinný, odsúzen býti nemá a nemóže žádný než vinný. Z té příčiny právo jest od předkóv nalezeno i těm k obraně, kteříž nic vinovatí nejsúce, od nezbedných nebo lestných, úkladných nebo hrdých k súdu přitaženi bývají. O těch obranách pohnanému takovému spravedlivému a nevinnému tuto jsem psáti umínil, aby takový každý, jsa spravedliv, směl se proti svému žalobníku nepravému, jakž koli hrdému a tuhému, zastávati a proti němu státi, a stoje proti němu, své spravedlnosti aby uměl vedlé práva a věděl jak brániti, a ji aby mohl i obrániti (neb spravedlivému bóh, právo, štěstie i všecko pomáhá), aby snad skrze neznámost práva a neumělost, jsa práv a spravedliv, pokuty nepravého a nespravedlivého i viny nenesl a potom škody. **1.** Ten takový pohnaný, aby těch nebezpečenství mohl ujíti, toto najprvé má věděti, že jinde pohoněn býti nemá než v svém domě, tu kdež sedí a s ženú svú a čeledí dvorem jest. Kromě leč by byl najvyšším úředníkem; ten prvé má, jakož povědieno jest, kmetem v laviciech pohnán býti, a nepřijme-li póhonu, tehdy též tu, kdež dvorem jest. Neb kdyby jinde s jiného zbožie svého, kdež nesedí, pohnán byl, mohl by o tom póhonu nevěděti a nevěda nestáti, a nestoje o zbožie nebo o čest mohl by přijíti, anebo ke škodám rozličným připraven býti. **2.** Věz také, že kdyby na jiném svém zboží nebo kdež koli na ciziem od komorníka byl nalezen, že tu nikdež pohoněn vedlé práva nemáš býti ani jsi povinen póhonu přijieti, než tu, kdež sedíš. Leč by z dobré vóle póhon pro komorníka z prosby jeho přijieti chtěl, to móž státi; neb dobrovolné podvolenie právy hýbe. **3.** Máš také pravým, vlastním a křestným jménem pohnán býti, a ne jiným. (Nález o tom v Červených póhonných, kdež Petřík z Smikús pohánie Petra z Přibenic.) **4.** Když pak k tobě na tvé siedlo komorník přijde, tu se jeho móžeš optati, jest-li komorníkem a má-li při sobě pečeť zemskú. Nemá-li pečeti, nejsi vedlé práva pohnán, a toho komorníka móžeš z svého. siedla jako neřádného vyhnati, a k tomu póhonu tak neřádně přišlému beze všie škody své i hanby nestáti. **5.** Máš také do poledne a ne po poledni vedlé práva pohnán býti; pakli po poledni pohnán budeš, když k súdu pře přijde, tu jednu obranu proti svému žalobníku mieti budeš, a přes to jemu k žalobě jeho odpoviedati povinen nejsi, než ten póhon skrze to k zdvižení přivedeš. **6.** V neděli póhon žádný ani do poledne nemá jíti. **7.** Má tě také komorník bez meče i beze všie brani, ne na koni než pěšky, poháněti. **8.** Jestli že pohnán budeš ne tak, jakž máš pohnán vedlé práva býti, hned to na svědčení ohlas a žádaj, ať jest při tom póhonu zapsáno, aby měl, když k súdu ta pře vzata bude, čím by to mohl provésti, že's se proti tomu opověděl. A úředníci to, čehož žádáš a v čem se opoviedáš vedlé práva, hned tobě zapsati a čísti mají. **9.** Nemá se ani tomu komorník brániti, ať by té cedule, na kteréž póhon stojí, nedal, anebo najméně přepsati nedopustil. **10.** Máť také povědieti komorník, od koho tebe a z čeho pohánie, a rok k stání k póhonu jmenovati, kdy a kde máš státi; kteréhož ty roku nestániem svým obmeškati žádným obyčejem nemáš, leč by bezelstně pro nemoc nebo pro jinú příčinu hodnú státi nemohl. **11.** Ale toho, kdyby pro nemoc nebo z jiné příčiny hodné státi nemohl, žádným obyčejem neobmeškávaj, aby na miestě svém přietele nebo služebníka svého k témuž stání nevypravil, kterýž by tě za nemocna na svědčení póhonu položil; věda to, že, by se najviece až [a]k smrti roznemohl a za nemocna od žádného položen nebyl, že při svú ztratíš, a bude na tě póvodu tvému a žalobníku právo stané dáno. **12.** Též jestli že by z země vyjel, přieteli poruč nebo úředníku svému rozkaž, přišel-li by v tvém odjezdu na tě od koho póhon, ať na miestě tvém stojí neb někoho jiného vyšle, a ten aby tě ven z země položil. **13.** Oznam jemu také, kde by tě měl v které zemi, (přišlo-li by k tomu) najíti, a polože tě ven z země, ať tě obešle hned bez meškánie, a ty obeslán jsa v osmnádcti nedělích přijeď do země beze všeho prodlévánie dalšieho (v kterémžto času móžeš se netoliko z Uher a od Římského krále, ale také od papeže i od tureckého císaře vrátiti.) A přijeda do země, před úředníky menšími se postav a ohlas se k póhonu, a poručníka pře své zapíše, jeď zase kamžť se zdáti bude. Než to věz, že nebudeš-li ven z země od žádného položen, aneb jsa položen nevrátíš-li se do země v osmnádcti neděliech, ani jiného s mocí na svém miestě nepošleš, buď póhonem v zemi zastižen nebo nebuď (na tom nic nenie), při svú ztratíš, a bude póvodovi proti tobě dáno za právo stané. (Nález o tom I. Mauricii B. 5 mezi Janem z Herštajna a Fridrichem). Pakli by k tomu času přijeti nemohl, ale pošli na miestě svém někoho v tom času s plnú mocí, ktož by za tě učinil to, což za právo v zemi jest. (To stojí v témž nálezu.) **14.** Někteří byvše na púti a žádnému se ven z země položiti neporučivše, chtěli tudy s púti se vrátivše, právem staným hýbati; ale tomu každý snadně srozumie; neb ani služba královská ani púť k božiemu hrobu nemohla jest prospěti těm, ktož jsú póhonem v zemi zastiženi byli. (Nález II. Mauricii O. 11. v při Eulalie z Kostelce.) **15.** Vědieno má ještě býti, že ze škod máš na čtyři neděle pohnán býti a méně nic; o jiné všecky věci na dvě neděli a méně nic před stániem k svědčení. Pakli v menšiem čase pohnán budeš, osvědč to, a k tomu póhonu odpoviedati vedlé práva nejsi povinen, k kterémuž vedlé práva nejsi pohnán. **16.** Aniž to má pominuto býti, když tě kto třmi póhony pohánie, že nejsi povinen vedlé práva k prvním dvěma státi, než k třetiemu toliko, ale póvod tvój ke všem má státi. **17.** Nebudeš-li také moci pro zemskú nebo pro královskú potřebu v zemi nejsa, k svědčení póhonu státi, i to poruč přieteli nebo služebníku svému, ať tě opovie; než jakž brzo v zemi budeš, postav se před úředníky desk a poručníky zdělaj. Pakli přijeda poručníkóv nezapíšeš, a opět pro též potřeby zemské nebo královské z země pojedeš, a v tom tvá pře k súdu přijde, jsi-li póvod, póhon, jsi-li pohnaný, při ztratíš. Neb moha a maje vedlé práva poručníky k súdu zapsati, pychem toho a svévolně obmeškáváš. **18.** A k svědčení dopúštie se pro nemoc, pro nepřítomnost v zemi, pro potřeby zemské nebo královské nestáti, i právo zemské to trpie; ale k súdu nestáti, ani nemoc, ani žádná zemská ani královská potřeba nedopúštie, jakož svrchu jest povědieno, neb sobě k súdu každý poručníky zdělati móže, k vysvědčení póhonu žádný. **19.** Ten pohnaný také, kohož jiným jménem než vlastním a křestným, kohož příjmiem samým, kohož jiným než přirozeným titulem, kohož odjinud pohánějí, než má pohoněn býti, k těm póhonóm státi zavázán nenie, neb se ne jeho již to dotýče, když tak pohnán nenie, jak má býti. A z té příčiny tím nestániem nic neztratí. Pakli se také póvod tvój a žalobník ne svým jménem křestným jmenuje, než cizím za své se jméno křestné stydě, jestli že při neztratí takový, jistě jemu póhon zdvižen bude, a z těžka takový i kázně panské ujde; to znaje, jména jeho křestnieho pilně hledaj. Buď také pilen a pamětliv, aby času toho, když se póhonové svědčie, žádnú věcí neobmeškával, aby skrze takové obmeškánie pře své neztratil. **20.** Ale jest otázka, hned-li pohnaný, jakž se neohlásí na svědčení póhonu, při svú ztratí? Ne hned, než kdyby naň po třetie voláno bylo, a on se i tu po třetiem volání neohlásil. By pak potom brzo přišel, když se jest hned neohlásil, již při svú ztratí, jakož již o tom prvé jest povědieno při svědčení póhonóv v druhých knihách. (Ale nic o potřebné věci dvakrát neb třikrát mluviti neškodí.) Ale po prvniem volání i po druhém neztratí, neb se proto prvé, druhé i třetie volá, aby se ještě ohlásil. Ale proto žádný toho z úmyslu nečekaj, než ohlas se hned, když se tvój póhon svědčí; neb ten neztratí prvním ani druhým voláním, ktož bezelstně tu nenie, než ten, ktož se z úmysla, tu jsa, ohlásiti nechce (to jest obyčej přespolní a neznámý, kterýž v Čechách miesta nemá). A když po třetie zavolají, a tu se ještě hned pohnaný ohlásí, ještě neztratí, neb kdyby měl ztratiti, proč by naň po třetie voláno bylo: *Stojí-li k svému právu, aby se ohlásil*, kdyby mu ohlášenie jeho platné nebylo, a darmo by naň potřetie voláno bylo, kdyby ohlášenie jeho užitečné jemu býti nemělo. Než neohlásí-li se po třetie hned, již jest při svú ztratil, a bude póvodu dáno proti němu za právo stané. **21.** Ale póvod, jakž se hned neohlásí, tak hned póhon ztratí; protož se naň nevolá ani jednú, neb ten se všemi potřebami vždy má hotov býti. A nestane-li póvod, nečekaj nic žádného práva staného, ani volaj na úředníky, aby byl vedlé práva opatřen, neb se žádnému pohnanému proti póvodovi nedává za právo stané. Než hned póvod, jak nestojí, svój póhon ztracuje, a móž od pohnaného ze škod pohnán býti; pakli pohnán ze škod nebude, móž zase znovu o túž při, tak nebo jinak, otporníka svého pohnati. **22.** Když již póhon vystojíš, hleď toho pilně, neopraví-li sobě póvod roku po vzdání súdu do dvú nedělí, ohledaje to u desk. Jestli že by sobě póvod roku neopravil, móžeš vizu vložiti, kterúžto vizú póhon jeho zdvihneš a ze škod jeho pohnati móžeš. **23.** Než sám také v každé suché dni k súdu stávaj, dokudž rozsúzen nebudeš, anebo jinak konce o tu při nevezmeš, nebo sobě poručníka na miestě svém udělaj, nechceš-li sám v každé suché dni k súdu jezditi; neb nestaneš-li k súdu, též svú při ztratíš, jako by k svědčení nestál. **24.** Ale v tomto se pilně opatř, budeš-li kdy pohnán z dědictvie nebo z čehož koli, ješto za to zpravce máš: nepřistúpaj sám k súdu, ani se bez svého zpravce v súd dávaj, než hned po vysvědčení póhonu súdu nečekaje k úřadu přijď, a úmluvu daj svému zpravci, aby tě v súdu proti tomu, ktož tě pohoní, zastúpil. A umluví-li se s tebú a zapíše se u desk, že tu při na se béře a súdem ji obrání, ne sobě obrání, než tobě; pakli ztratí, ne tobě ztratí, než sobě. Neb ty naň, nálezem panským z dědictvie jsa vyveden, pro nezpravu zvodem třetinú výš sáhneš. Pakli úmluvy vedlé práva svému zpravci nedáš, a k súdu sám bez něho přistúpíš a prosúdíš, ničímť tvój zpravce dále povinen nebude, aniž naň zvodem a právem pro nezpravu budeš moci sáhnúti, nebs se bez něho súdil. (Toho nález ve dskách Viktorinových A. 11. v té při, kdež Dobrohost z Ronšperka.) A když chceš úmluvu dáti, daj vedlé práva komorníkem, ne ústně, ne listem svým, ne poslem; neb to vedlé práva nenie, a pro takové dánie zpravce nenie povinen tebe v súdu zastúpiti; než daj úmluvu vedlé práva po komorníku ot úřadu, toť zóstane, neb ve dskách zapsáno bude, kterýchž žádný přesvědčiti nemóž. Ale jinak jakžkoli úmluvu dáš bez komorníka od desk, nic platno nebude. Pakli po dání úmluvy tvój zpravce tebe nezastúpí, již se móžeš o to sám súditi; obráníš-li se, dobře móžeš škod svých na tom, proti komuž práv ostaneš, postihnúti. Pakli se neobráníš, než prosúdíš, nic sobě neztratíš než svému zpravci, a po tom odsúzení zpravú na svého zpravci, třetinú výš, vedle desk svých a práva zemského sáhneš. Aniž také, když úmluvu svému zpravci dáš, na to spoléhaj, aby k súdu nestával, naděje se, že tě tvój zpravce v tom zastúpí; leč s ním na konec zóstaneš, a tu při leč on na se dskami skrze poručenstvie nebo jinak přijme. Neb věz, ač i úmluvu dáš, a nestaneš k svědčení nebo k súdu, a skrze nestánie dáš na sobě právo ustáti, nebudeť zpravce zpravú povinen. — To téměř jest což tuto stojí, pohnanému užitečné i při svědčení póhonu i při súdu. **25.** Neobmeškávaj také toho, jakž brzo žalobník tvój na tě žalobu vloží, aby ji slyšal a hned na ni vizu aby vložil. Užitek druhdy znamenitý z toho pohnanému přicházie, a když toho zanedbá, škoda. **26.** Ale jak se má pohnaný v súdu mieti a jak se brániti, o tom jest šíře v druhých knihách povědieno. Ale všecko se tímto zavře: Vinen jsa, nedopúštěj se žádnému pohoniti, zase spravedliv jsa, nedaj se žádnému žádným póhonem ustrašiti, pilnost k súdu přilož a bedlivost, raď se s přátely dobrými, aby, i spravedliv jsa (jakož se mnohým přiházie) nedbanlivostí a lhostajností nebyl za křivého odsúzen.

14. Pόvodu i pohnanému společné a obecné, i rozdielné a zvláštnie co jest.

V tit. co jest (chybí). 1) Ne v jedné při, než v rozličných i pόvoda opatruje i pohnaného, oba jsem zbrojí příhodnú proti nepravým lidem opatřil; aby spravedlivý uměl své spravedlnosti na nepravém i dobývati, pόvodem jsa, i proti nepravému jí, pohnán jsa, brániti; zvlášť čím by měl nepřietele svého bíti i čím se jemu měl brániti, oznámiv, spolu i vesměs, tak pόvodu jako pohnanému co spolu v právě a v súdu mají, a v čem se od sebe vespolek dělie, otevru... 10) na jednom miestě obecném k svědčení 12) V tom rozdiel tento jest, že nestane-li pόvod a neohlásí se, hned ztratí, ale 21) navrácen býti. Jiný rozdiel 25) neztratí; pόvod za nemocna, by byl, nemóž 29) krom služby královské, jakož... 39) k kteréž obá osobně státi mají,] 41) o moc dělati nemóž, 50) a pόvod nic, ten póhon hned...

Pr. Ne v jedné toliko při, než v rozličných k súdu zemskému i pόvoda opatruje i pohnaného, oba jsem zbrojí příhodnú přiodiv, proti nespravedlivým lidem i braní opatřil, aby spravedlivý uměl své spravedlnosti na vinném i dobývati, pόvodem jsa, i proti nespravedlivému žalobníku, pohnán jsa, ji i sebe samého brániti. Každému zvláště, čímž by měl nepřietele svého dobývati, i čímž by se jemu měl brániti, oznámiv, nynie, spolu a vesměs, tak pόvodu jako pohnanému, co společného v právě a v súdu mají, a v čem se od sebe dělie, otevru. **1.** Tak pόvod jako pohnaný obá osobně v jednom čase, na jednom miestě obecném, v světnici súdné na hradě Pražském, k svědčení póhonu státi mají, a obá se ústně tu k póhonu ohlásiti. **2.** V tom rozdiel tento jest, že póvod, kdež trój póhon jest, má státi na každý rok při svědčení póhonu; ale pohnaný toliko k třetiemu; k prvním dvěma rokóm státi vedlé práva nenie zavázán. A nestane-li póvod, a neohlásí-li se hned, póhon ztratí, ale pohnaný ne hned, než když naň po třetie zavoláno bude, nestane-li a neohlásí se, teprv tehdy ztratí. **3.** Jiný rozdiel, že póvod méně ztratí, pohnaný viece; póvod ztratí póhon, ale pohnaný při; póvod móže zase znovu o túž při pohnati, ale pohnaný žádným právem k své při nemóž zase navrácen býti; kromě póhonu k otporu, kdež tak póvod jako pohnaný nestane-li k súdu, svú při beze všie obrany ztratí a viece k otporu poháněti nemóže. **4.** Jiný rozdiel: Pohnaný móž za nemocna, když jest, položen býti a nestáti, a tím nic neztratí; za zbitého a za zsekaného též póvod za nemocna, by pak byl, nemóž položen býti, kromě té, kteráž slehne, než hned nestániem póhon ztratí. Pohnaný móž ven z země položen býti a nestáti, póvod nemóž než vždy státi, a vždy, když nestojí, póhon ztratí; kromě otporu a kromě potřeby královské nebo zemské, jakož prvé jest povědieno; neb vždy se všemi potřebami má hotov býti. **5.** Jest jim i toto společné, že tak póvod jako pohnaný též k súdu jako i k svědčení státi mají; rozdiel tento, že na svědčení jinak než osobně státi nemohú, ale na súdě i skrze poručníky i osobně sami státi mohú. Také ani póvod ani pohnaný svých pří prvé než vysvědčeny budú, nemohú poručníkóv žádných zapisovati; ale k súdu když vystojí svědčenie, obá poručníky pře své zdělati mohú; kromě pře o moc, jakož letos jest nalezeno (než prvé jest toho nikdy nebylo), k kteréž obá osobně státi vedlé toho nálezu nového mají i na svědčení i na súdu, a žádných poručníków žádný o moc dělati pro ten nový nález nemóže. (Nález toho v Bielých póhonných, kdež Jindřich Opozdil ze Strhař Ctibora z Volštajna pohánie.) **6.** Jest jim také toto společné: Nestojí-li obá buď na svědčenie póhonóv nebo k súdu, nevolá se na ně potřikrát, ani se za právo stané jednomu proti druhému dává, než jakž se na ně zavolá, a žádný se neohlásí, ten se póhon tu hned přetrhá, vymazuje a míjie, a jiná se pře nebo svědčí nebo slyší. **7.** Ještě rozdiel mezi nimi jest tento, že póvod, když stojí k súdu a pohnaný nic, dává se póvodu za právo proti pohnanému. Ale když pohnaný stojí a póvod nic, nedává se pohnanému za právo proti póvodu, než ten póhon hned míjie a přetržen bývá. **8.** Jest i tento mezi nimi rozdiel, že póvod roky sobě opravuje, ale pohnaný vizy klade; a každému pohnanému hojemstvie se najméně jedno dává, póvodu se žádné nedává; neb ten se všemi potřebami svými vždycky má hotov býti. — A kto by chtěl o tom mysliti, co jest póvodu i pohnanému obecné, nebo každému zvláštnie, mnoho toho móž shledati; ale což potřebnějšieho jest k naučení a k zprávě oběma, téměř všecko jest povědieno.

15. O starostovi komorničím.

[1] Starosta komorničí... [3]... na ohledánie škod žádal, [7]... ten komorníky vysielá a jemu to samému... [13]... póvod pohnati. A toho se všeho dobře vyptaje útok zapsati... [23]... a jak a s jakým póhonem jeti mají. [34] než jsú pohnáni, zmatci z toho starostovi přicházejí. Rokové k stání při svědčení všech póhonóv. Ještě i tohoto starosta... [42]...přihodil dobře vtipnému starostovi, ale ten se jest toho odpřisahal, a lidé chudí...

1. Kterýž komorníky na póhony vysielá, starosta komorničí, má vždy při úřadě neb v svém domě nalezen a hotov každému býti, ktož by neb póhonu neb komorníka na ohledánie škod neb na jiné potřeby, kteréž mnohé a rozličné jsú, žádal; a lidí má čekati, ne od lidí hledán býti, jako i jiní úředníci všickni menší, aby jím a nebytiem jeho lidé v svých potřebách meškánie a prodlenie škodného netrpěli. **2.** Ten útoky zapisuje, ten komorníky na póhony i na všecka jiná práva vysielá, a jemu to samému přislušie a jinému žádnému, leč by kdy on pro svú pilnú potřebu úřad svój jinému na chvíli a na čas poručil. **3.** Ten jistý starosta má se najprvé vyptati na tom, ktož chce koho pohnati, jak se obá píší, i póvod i pohnaný, a kde sedí pohnaný a v kterém kraji, a z čeho chce póvod poháněti. A toho se dobře všeho vyptaje, má v registra svá tak, jakž póvod káže, útok zapsati, a rok k stání póvodu hned má oznámiti, kdy a kde má k svědčení póhonu státi, a jinú další zprávu vedlé povinnosti své má póvodu dokonce dáti. (Povinen zajisté jest lidi v tom zpraviti a naučiti, jak a pokud se vedlé práva při póhoniech zachovati mají, aby k žádné škodě, k žádnému zmatku lidé dobří a zvláště sprostní skrze neznámost práva a jeho nezpravenie nepřišli.) **4.** Má také starosta komorničí z úřadu svého komorníky zpraviti, jak se mají při póhoniech, když pohánět jedú, mieti, a je naučiti i ukázati, kde a komu, a kdy a jak, a s jakým póhonem jíti mají. **5.** Nad to má každému komorníku póhon na ceduli napsaný tak, jakž v registřiech jeho póhončích stojí, a ne jinak, dáti, a takto jej napsati: *Máš pohnati od Petra z Lub Václava z Mikovic a kdež co má, ze škod, ze sta hřiven střiebra, aby stál k svému právu na hradě Pražském v pátek o suchých dnech postních najprv příštích.* **6.** Při vysielání komorníkóv toho má starosta pilně hleděti, aby jinak póhonóv na ceduli nepsal než tak, jakž v registřiech svých napsané má; neb komorníci někdy těm, kterýchž pohonie, cedulí póhonných nechávají, někdy sobě také lidé póhony s cedulí póhončích přepisují; a potom když se jinač svědčí, než jsú pohnáni, pótky z toho na starostu komorničieho přicházejí. **7.** Ještě i toho starosta má přede vším pilen býti, aby roky k stání psal neomylně, a ktož mají státi v středu před úředníky menšími o suchých dnech, aby nepsal roku v ceduli, aby stáli v pátek k vetčiemu súdu před pány, neb by tak lidi o jich spravedlnosti připravil a sám by jim to platiti statkem svým a opravovati musil. (Nebuď to žádnému divno, že o tak malé věci pilně vypisuji. Ten se jest zmatek za mé paměti jednú přihodil dobře vtipnému starostovi, ale ten jest z toho vyšel, jakž mohl, a lidé chudí jedni jsú o dvadceti hřiven střiebra, druzí o tolikéž přišli, v pátek stojiece k póhonu, jakž cedule ukazovala, měvše v středu státi.) **8.** Slušie také starostovi znáti čas, kdy a pokud jest dosti času z čeho pohnati. A čas pohnati jest z každé věci na dvě neděli najméně, kromě ze škod na čtyry.

16. O rociech k svědčení póhonóv.

1) Na starostu slušie… 6) vždy tu středu po provodní neděli, druhý… 12) po sv. Margretě, 17) a tu na ten den úředníci Pražští menší také dva dni súditi mají, dřieve než páni.. 21) aby čas vystačil, na dvě neděli, třetí… 30) kteréhož za nemocna, kteréhož ven z země položie, rok k přísaze nemocnému do kaply Všech Svatých, a tomu ktož v zemi nenie, k přiznání k póhonu před úředníky malé Pražské se pokládá. K témuž roku prvniemu všech čtyř čtvrtí všecky přísahy do kaply Všech Svatých úředníci menší

Pražští od svého súdu pokládají; ale páni z súdu . . . 39) Než staří, jakož se po dskách shledává, ti jsú netoliko... 53) ... jiným a jiným. Kde pak... 57) A potud o starostovi.

1. Na starostu komorničieho slušie věděti a znáti roky, kdež se lidé třmi póhony pohánějí, a zvláště ty roky, kteříž vedlé práva jinak proměněni býti nemají ani mohú, aby uměl lidí neomylně zpraviti, na které roky k svým póhonóm státi mají. **2.** Ti jsú tito: Ktož pohonie třmi póhony k suchým dnóm letničním — první rok k stání nepohnutý vždy se tu *středu po provodní neděli* pokládá, druhý po *sv. Stanislavu*, když móž stačiti; pakli by nemohlo, to sobě starosta má rozčísti, aby mohl příhodný rok položiti; třetí v *středu a v pátek na suché dni letničnie,* v středu k menšiemu, v pátek k větčiemu súdu. Ktož pak pohoní k súdu, kterýž bývá nazajtřie sv. Jeronýma, tu se první rok nepohnutý klade *nazajtřie po sv. Markétě,* druhý též nepohnutý *nazajtřie po sv. Vavřinci,* třetí *nazajtřie po sv. Jeronýmu,* kdež se spolu i k menšiemu i k větčiemu súdu pře póhonné zároveň a vesměs vysvědčují; neb v ty druhé suché dni po Svatém Kříži žádný súd se nedržievá, než nazajtřie po sv. Jeronýmu; a tu na ten čas úředníci menší také dva dni súditi mají nazajtřie sv. Jeronýma, dřieve než páni v súd zasednú, jakož i o tom prvé jest povědieno. Ale ktož chce pohoniti k suchým dnóm adventním, klade se rok první nepohnutý *nazajtřie sv. Martina*, druhý, když se starostovi zdá, aby čas vystačiti mohl, *na dvě neděli před suchými dni adventními;* třetí v *středu a v pátek o suchých dnech adventních.* Komuž se pak přihodí, že by k suchým dnóm postním měl pohnati, rok první nepohnutý k stání má *nazajtřie sv. Fabiana;* druhý, jakž starosta položí vedlé práva, poslední *v středu a v pátek na suché dni postnie.* **3.** V těch ve všech čtyřech rociech, první rok ke všem čtyřem čtvrtem léta vždycky jest z práva nepohnutý, ani se jinak překládati má; k tomu prvniemu roku všech čtyř čtvrtí léta každému pohnanému, kteréhož za nemocna, kteréhož zbitiem nebo raněniem položie, rok k přísaze do kaply Všech Svatých se pokládá. **4.** K témuž roku prvniemu všech čtyř čtvrtí všecky přísahy do kaply Všech Svatých úředníci menší od svého súdu pokládají; ale páni s súdu velikého vždy v pátek suchých dní hned budúcích, nebo nazajtřie sv. Jeronýma.

5. Aniž se v tom starosta myl, co se dotýče těch všech *nazajtřie*, jestli že by které *nazajtřie* přišlo v neděli, aby roku v neděli pokládal; neb v neděli ne každé právo móže jíti, než v pondělie potom nazajtřie najprvé příštie. (Staří však, jakož se po dskách shledává, jsú netoliko roky v neděli pokládali, ale také jsú i u desk v neděli sedávali, a lidem jsú viece zápisóv než v jiný den všední, i trhóv i jiných potřeb ve dsky vkládali, a zvlášť při suchých dnech každých. A to dskami starými zřetedlně móž provedeno býti.) **6.** Když pak starosta komorníka vypraví, tak jakž na to vedlé práva záležie, a komorník se zase s póhonu vrátí, má relací starostovi udělati, že jest již pohnal, a ten póhon již po tom komorničiem navrácení má ve dsky póhonné zapsán býti, a komorník, kterýž jest na ten póhon jezdil, též; den se při póhonu nepíše, kdy jest komorník poháněl, než při útoku, kdy jest vložen, a komorník se ze jména při póhonu píše, pro rozličných zmatkóv uvarovánie, a najviece pro póhonu zapřenie. **7.** A nemá starosta, kdež trój póhon jest, jedním komorníkem vždy poháněti, než vždy jiným a jiným, proměšuje komorníky; kde pak má trój póhon býti a kde jeden toliko, aby starosta se najprvé samého a potom lidí uměl zpraviti, to najde níž v týchž knihách třetích, kdež se o rozličnosti póhonóv píše. — A potud o starostovi a o rociech nepohnutých.

17. O komorniciech.

1) Komorník nemá ... 3) ... než zeman a dobrý člověk, 5) A ten každý zachovalý ... 19) ... žádný cizozemec, a Němec zvlášť, nemá vsazen a přijat býti podlé práva, ale také Němci nikdež ... 24) ... potomních Němci mají ... 27) ... pověděl, že „máš ... 28) Neb žádný pro dobré zemské cizozemec do Čech se neobrací, než pro zlé obecné, aby pod tím svého užitku mohl dosieci. A byli-li by v kterých úřadiech Němci, mají s nich szazování ... 34) Z té příčiny Němcóm i všem jiným cizozemcóm zapovědieno jest, aby sobě v zemi české žádných zboží ani zámkóv ani dědin nekupovali, i pakli by co přes to který Němec sobě v zemi kúpil, má jemu to najprvé odjato býti a potom sám z země má vyhnán býti (na to nález ... 49) pečeť zemskú vytištěnú při sobě .. 51) a pěš na zámek nebo do dvora jíti má, a přijda má pověděti tomu, kohož pohoní, od koho a z čeho pohoní a rok, kdy má pohnaný státi, a to vše do poledne ... 58) A to vše práva zpravě zase ke dskám ... 69) Nemá také komorník z země jeti než kdož v zemi nesedí ... 72) aby jel k svědčení na hrad Pražský 77) ... přijde (konec).

1. Póhončí neb komorník nemá býti lehký člověk ani na své cti nezachovalý, než dobrý člověk a dobře zachovalý; neb jest za starých komorníkem nemohl býti než zeman a vládycký člověk, jakož se to ve dskách po jich jméniech a tituliech shledává. A ten tak zachovalý a dobrý má dědinu komorničí svobodnú mieti, ve dskách komorničích zapsanú. **2.** A od komorníka najvyššieho neb jeho miestokomorníka u desk má přijat býti, a přísahu králi, zemi i pánu svému má učiniti tu a takovú, jakož o přísahách jest povědieno. A když přísahu učiní, má jemu pečeť zemská na pergaméně vytištěná voskem červeným dána býti na znamenie a próvod, že jest pravý zemský komorník, aby tím provodil, když by mu toho potřebie bylo, že jest pravý posel zemský a komorník. **3.** Tu pečeť on má všudy s sebú a vždycky mieti, když koli pohoní, kohož koli, anebo jakéž koli jiné právo vede. A bude-li bez nie pohoniti nebo jiné které právo vésti, přihodí-li se jemu v tom co, žádného neviň než se samého. **4.** Má také komorník býti pravý přirozený Čech, ne Němec neb jiný cizozemec (neb netoliko v žádný úřad zemský, od najvyššieho až do najnižšieho úřadu, žádný cizozemec nemá vsazen a přijat býti podlé práva, ale také cizozemci nikdež v zemi nemají trpieni býti; než jakož jest za svaté paměti kniežat, za osvieceného a svatého Spytihněva, za Břetislava otce jeho, a za osvieceného a svatého Soběslava bylo, i za jiných kniežat a králóv potomních cizozemci mají ven z země hnáni býti, jakož kroniky české všecky ukazují a svědčie; neb každý král český, jakož jest Kojata prvniemu králi českému Vratislavovi ode všie země pověděl, že „máš od svých Čechóv a zemanóv čest, od Němcóv a od jiných cizozemcóv nemáš jedno lest.“ Neb se žádný cizozemec pro dobré zemské do Čech neobrací než pro užitek svój vlastní, kteréhož když dosáhne, o zemské dobré obecnie málo myslí! A byli-li by v kterých úřadiech cizozemci, mají s nich ssazováni býti, jakož jest nedávno za naší paměti komorníku jednomu i druhému stalo, že jsú oba s úřadóv komornictva pro jazyk ssazena. Z té příčiny také nálezem obecným jest všem obyvatelóm země české zapovědieno, aby cizozemcóm žádných zboží, zámkóv, tvrzí, měst neprodávali v království českém; pakli by kto přes to které zboží prodal nebo zastavil cizozemcóm, že ten každý cizozemec má penieze své ztratiti, a zámek ten a zbožie na Královskú Milost má spadnúti (Na to nález v III. Ondřejových B. 1. *Najjasnější)*, leč by kto s královským povoleniem to učinil a tak cizozemci zbožie své dal nebo prodal; a ten cizozemec prvé, než by se v to uvázal, má napřed ujistiti, aby žádného jiného pána dědičného neměl než krále českého, a ve všech povinnostech aby se srovnal s obyvateli v zemi české, jakož týž nález ukazuje. Na ten zpósob cizozemec by sobě mohl v Čechách kúpiti, i obyvatel země české cizozemci mohl by zbožie své beze všie odpornosti prodati. Ale nynie se zase k komorníkóm navrátím.) **5.** Když koho komorník pohoní, pečeť zemskú vytištěnú na papíře nebo na pergaméně při sobě mieti má, a prut nebo hól v rukú, brani žádné mieti nemá, a pěš na zámek, na tvrz nebo do dvora jíti má; a přijda má povědieti tomu, kohož pohoní, ot koho a z čeho jej pohoní; a při tom rok, kdy by měl pohnaný státi, má oznámiti, a to vše do poledne. Pakli samého, kohož pohánie, doma nezastihne, má úředníku nebo čeledi nebo lidem jeho oznámiti, že pána jich pohánie. A když požena pryč jede, má osvědčiti v městě nebo v městečku nebo ve vsi najbližšie rychtáři, konšelóm nebo jiným lidem čímžkoli, že jest toho nebo tohoto poháněl. A to vše vedlé práva zpravě a dokonaje, zase ke dskám přijeda a relací toho starostovi učině, má ten póhon svój na rok položený na hradě Pražském vysvědčiti v súdné světnici, takto: *Pohnal jsem od Petra z Vyhnanic Žibřida z Kobylis z moci k dnešniemu dni; stojíte-li k svému právu, ohlaste se.* **6.** A má každého pohoniti, tu kdež obydliem nebo dvorem s ženú svú jest a kdež sedí, buď ten doma nebo nebuď. Bude-li doma, požeň samého, nebude-li doma, pověz purkrabí, úředníku, nebo ženě, nebo čeledi, nebo sedlákóm; nebo k tomu komorník zavázán nenie, aby, kohož pohoní, měl ho čekati, než pověda těm, ktož jsú tu, má pryč jeti, žádného nečekaje. **7.** Nemá také komorník s žádným póhonem za žádným ven z země jeti, než, ktož v zemi nesedí a má pohnán býti, má tu komorník jeti na to zbožie, kteréž ten v zemi má, kohož pohoní. A tu úředníci nebo čeleď pohnaného oznamte pánu svému o póhonu, že jest pohnán, aby k svědčení na hrad Pražský k roku položenému stál. Přijede-li a ohlásí-li se, udělaje své pře poručníka nebo poručníky, móž preč jeti; pakli nepřijede, při svú bez všeho zmatku ztratí, a o to, z čeho jest pohnán, beze všie obrany přijde. — A potud o komorniciech.

18. O právu staném. (kontumace)

8) Kteráž ač již po jich ztracení ne v knihách a v psání společně, ale... 13) K kterémužto rozumu tudy najviece přicházím, že... 16)... viece a viece rozmahá, jakož to při práviech země české skutečně vidiemy. Z té příčiny... 23)... měli by Čechové stará kniežata, krále a Čechy staré připomínati, a je, 26)... od Němcóv obránili, 28)... Čechové živi býti mohli, najspravedlivějšími právy a súdem jsú ji ozdobili; a jak jsú spravedlivě počátek právóm nalezli, tak jsú jim potřebně, tak dokonale i o vrch mysliti, aby konec počátku v dokonalosti rovný byl, 40)...k žalobě státi nechtěl... 41)... beze všeho otporu a meškánie bylo dáno, aby, 47) kteříž sobě se líbíce, jakoby nic múdřejšieho nad ně, 50) (ne bez své hanby) [posmievati chtějí; hodnější sami posměchu jsúce; neb což... 53) tomu my rozuměti, 56)... Čechóv tak múdře, [jak spravedlivě nalezenému navrátím, 61)... po vzdání súdu má dáti... 69)... staném netřeba opět pohoniti, než hned se vésti, i též pro nezpravu. (Nález o tom v Bielých póhonných, kdež Martha... 84)... do poslední přesúdie a chtie súd vzdáti do druhých suchých dní, tu se tehdáž... 89)... nestániem což jest obdržal, ztratí; 91)... za právo stané. (Toho dóvod v Bielých póhonných, kdež Jiřík z Kasalic Kozla pohánie). A když se za právo stané, kdož na svědčení nestojí, dává, 113)... ani nálezem kmetským. Ale... 119)... úředníci zemští, větčí... 131) *Dali jsú za právo.* 132) č. 10. (schází.) 144) odtahóv dáti: Jest-li že... 146) Pakli by jemu nedal nebo nepostúpíš, bude moci... 154)... dskami trhovými všemi jest provedeno. 158)... byly, poněvadž by právo... nebylo stálé. 167)...netbá státi, 175)... odporóv nemá klásti, ani proti zvodu po právu staném ani proti zvodu po... 179)... k odporu. Nacházie se však... 193)... z božieho dopuštěnie neb z jakéž koli zlé příhody, přišlo a žádnú z svrchu psaných příčin k zdvižení by přijíti nemohl, jestliže... 202)... k svému póhonu nevepsal; 206).. znovu zase pohnati. Žádné ženě, 214)... dáno kdež koli, buď při póhonóv vysvědčování, buď při žalobě a při súdu v kaple.

Pr. Ne jedné, ne dvojie nebo trojie, ale nečíslné, dokonalé a ustavičné chvály jsú hodni staří Čechové, spravedlnosti, práv a obecného zemského dobrého přielišní milovníci, kteříž jsú téměř nad lidský rozum, nad všelikú múdrost lidskú tak spravedlivá, tak dokonalá prava a tak na obě straně, i póvodu i pohnanému, užitečná vyhledati, vymysliti, vydati a snad i vypsati (kdyby ztracena nebyla) uměli, i k věčnosti utvrditi chtěli. Kteráž, ač již ne v knihách a psání zvláštniem společně, ale v obyčeji a v paměti lidské, v náleziech starých a ve dskách rozdielně a porôznu tak dlúho trvají. Aniž mně o tom často a dlúho přemyšlujíciemu jiného co na mysl přicházie než to, že jsú bohem a duchem svatým práva země české od starých kniežat a Čechóv vyhledána. (K kterémužto rozumu skrze to najviece přiveden bývám, že, což koli ne z boha než z lidí pocházie, brzo padá, hyne, a žádným obyčejem dlúho státi nemóže; ale což z boha jest, trvá, stojí a vždycky se viece a viece rozšiřuje a rozmáhá. Jakožto to jest při práviech země české skutečně shledáno, že netoliko tolik věkóv, tak jakž jsú nalezena, trvají a stojie, ale také se beze všeho proměněnie a ujímánie až do těchto časóv v své jednostajnosti držie a skutečně zachovávají. Ale což z lidí jest, to se najprvé často mění, a nikdy dlúho a jednostajně nemóž státi. Z té příčiny s velikú vážností měli by Čechové předky své, prvnie kniežata, krále a Čechy staré připomienati a je, jakož jsú hodni, netoliko chváliti a za roveň s svatými ctíti, kteříž jsú jim netoliko země a cti dobyli, a jí jsú od Němcóv i od jiných cizozemcóv obránili, ale také jsú jí mužností svú rozšířili, rozmnožili, a nad to nade všecko aby v ní mezi sebú pokojně dědici jich a budúcí Čechové k věčnosti a dokudž svět stane, živi býti mohli, najspravedlivějšími právy a súdem jsú ji ohradili.) A jak jsú spravedlivě počátek a základ právóm nalezli, tak jsú jim potřebně, tak dokonale i užitečně i vrch a makovici vymyslili, aby konec počátku v dokonalosti rovný byl, jako jest to, o kterémž hned psáti budu, právo stané, bez kteréhož počátek práva nic nenie. Neb co jest platno útok vložiti, co jest platno pohnati, státi na svědčení i na súdu, co platno žalobu na pohnaného vložiti, co tolikrát k súdu jezditi, když by pohnaný k tomu nechtěl státi? Takové proti svévolnosti, aby ani posměchu ani škody netrpěl pohánějící, vymyslili jsú staří Čechové právo stané, aby na každého, ktož by svévolně buď na svědčenie póhonu neb k žalobě a k súdu státi nechtěl, právo pohánějíciemu stané beze všeho otporu a zmatku dáno bylo, aby, což jest pohnaný z potupy práva na sobě dopustil ustáti, to pohánějíciemu povinen byl dáti, neb jemu toho postúpiti nebo jinak tomu, což by na něm ustál, beze všech otporóv dosti učiniti. To jest starých Čechóv vymyšlenie, to jest jich nalezenie, to jich samých vyhledánie. Divno mi to do některých často bývá, kteříž sobě nad obyčej se líbiece, jako by nic rozumějšieho, nic múdřejšieho nad ně, nic vtipnějšieho, nic výmluvnějšieho nebylo, nic nikdy pamětihodného neučinivše ani promluvivše, starým se (ne bez své potupy) posmievati smějí;

hodnější sami tú samú příčinú pravého posměchu jsúce. Neb což jsú staří uměli vyhledati, vymysliti a k obecnému na věčnost dobrému nalezti i vynesti, tomu my někteří rozuměti, toho my sotva užívati dobře umieme, a ještě se starým, sami posměšní jsúce, posmieváme! Ale již se zase k právu stanému od starých Čechóv tak rozumně, jak spravedlivě a potřebně tak jako opatrně nalezenému navrátím, kteréžto právo stané jest konec súdu, jako nález. **1.** A ktož právo na kom ustojí, nebude-li to jemu, což jest na pohnaném ustál, postúpeno, dáno, nebo zaplaceno, nebo dosti za to učiněno, ten ve dvú nedělí po vzdání súdu zemského, velikého nebo menšieho, má dáti úmluvu tomu, na komž jest právo ustál, od desk po komorníku vedlé práva, aby se s ním umluvil. **2.** Neumluví-li se, móž zvod vzieti a právo naň vésti tím vším obyčejem a řádem jako po nálezu aneb pro nezpravu; neb právem staným všickni se jiní zpravují zvodové, kteříž pro nezpravu přicházejí; neb dsky zemské tak svědčie, že každý pro nezpravu má zveden býti na dědictvie zpravce, kdež má nebo mieti bude, třetinú výš, jakožto v právě staném. A jakož po právu staném nepotřebie jest opět znovu pohoniti, než hned se vésti, též i pro nezpravu. **3.** Pakli by kto právo stané jednú obdrže na pohnaném, podruhé jeho poháněl, ten póhon každému tak pohánějíciemu bez zmatku bude na súdě zdvižen. (Nález o tom v Bielých póhonných, kdež Marta z Tachova pohánie Jana Hošťálka; a v týchž póhonných, kdež Václav Polacký pohánie Václava z Rúpova.) Ale o zpravě šíř povědieno bude v čtvrtých knihách, kdež se o trziech psáti bude. Nynie o právu staném, kteréž póvod proti pohnanému obdržievá, když pohnaný nebo na svědčenie póhonu, nebo k súdu, nebo v kaple Všech Svatých k přísaze nestojí (neb tím téměř trojím obyčejem stané právo přicházie). **4.** Ale když kto na kom ustojí právo na svědčení póhonu, ne hned se jemu dává v ten den za právo stané, než když páni všecky pře, kteréž v ty suché dni před se vezmú, do poslednie vyslyšie a přesúdie. A když chtie súd vzdáti do druhého súdu najprvé příštieho, tu se tehdáž dává za právo stané tomu, ktož na svědčení póhonu právo ustojí, a ten má toho dočekati, a nikam ani odjiežděti ani odcházeti, až se jemu na plném súdu za právo stané dá. Pak-li toho nedočeká a nedostojí sám, než jede pryč nebo jde, svým nestániem všecko, což jest prvé obdržal stániem, ztratí, a znovu pohoniti musí. A nebude jemu, když tu nestane, dáno za právo stané, jakož jest o tom povědieno v druhých knihách sepsánie tohoto. **5.** A když se za právo stané, ktož na svědčenie póhonu nestojí, dává, takto se píše: *Vedlé toho póhonu, kdež Žibřid z Osova pohánie Smila z Stodně: Tu léta božieho 1495 v ten úterý na sv. Františka páni a vládyky na plném súdě s úředníky, větčími a menšími, súdiece stánie i nestánie, poněvadž on Smil pohnaný na svědčenie póhonu, potřikrát volán jsa, nestál jest, z té příčiny dali jsú jemu Žibřidovi póvodu za právo stané. (Dal památné. — Vyznánie všech úředníkóv.)* **6.** Ale ktož na kom právo ustojí před súdem, že k súdu a k žalobě pohánějícieho nestane, když páni pře póhonné súdie, tomu se dává za právo v ten den tehdáž, když páni v ten den súd vzdáti chtie do zajtřie; a toho také póvod má čekati ten den a nikam neodcházeti, než státi a dostáti, ač se jemu na plném súdu za právo dá proti pohnanému. A to se takto zapisuje: *Vedlé té pře, kdež Václav z Kratonoh pohánie Alše z Vlčnova: Tu léta božieho 1495 v středu před sv. Havlem páni a vládyky na plném súdu, poněvadž on Aleš potřikrát volán jsa, k súdu nestál jest, z té příčiny dali jsú jemu Václavovi póvodu za právo. (Dál památné. — Vyznánie všech úředníkóv.)* Pakli póvod toho nečeká, též ztratí, což jest obdržal a znovu pohoniti musí; neb se žádnému bez přítomnosti jeho neb poručníka jeho nic nepřisuzuje právem staným ani nálezem panským. **7.** Ale ktož v kaple Všech Svatých k přísaze nestojí, hned se tu póvodu nebo pohnanému dává za právo stané. A to se takto zapisuje: *Vedlé toho nálezu, kterýž jest mezi Stanem z Lub s jedné a mezi Vikéřem z Proseči s strany druhé: Tu léta božieho 1495 v ten pátek o suchých dnech adventních úředníci větčí i menší v kaple Všech Svatých, poněvadž on Vikéř pohnaný v kaple Všech Svatých, potřikrát volán jsa, k přísaze nestál jest, z té příčiny dali jsú jemu Stanovi za právo. (Dal památné. — Vyznánie všech úředníkóv.)* Pakli by póvod nestál, tehdy se takto píše: *Poněvadž on Stan póvod v kaple Všech Svatých k přísaze nestál jest, z té příčiny Vikéř pohnaný jest póvoda i přísahy prázden.* **8.** Při tom má vědieno býti, že ve všech těch trojích práviech staných má na pohnaného třikrát od komorníka neb od řečníka voláno býti: od komorníka na svědčení póhonóv, od řečníka na súdu a v kaple. **9.** A když se za právo dává, nikdež se nejmenuje ani nepíše: *dali jsú za právo stané*, než tu, když kto na svědčení póhonu nestojí; ale na súdě a v kaple toliko se píše a jmenuje: *dali jsú za právo.* (Toho dóvod všecky dsky předešlé až do tohoto času.) **10.** Dává se také za právo tak póvodu jako pohnanému při přísaze v kaple, když se při kteréžkoli věci najmenší vedlé práva jeden z nich nezachová: Najprvé jestli že po přísaze jemu od písaře přečtené dlúho mlčí a neřieká, co by kto mohl Otčenáš zřiekati; item nepoloženiem prstóv, jakž písařem ukázáno bude, a též zdviženiem prstóv prvé, než jemu tímž píšařem bude rozkázáno; item promluveniem čehož koli jiného,[f] kromě přísahy vydané. Též i v jiných věcech mnohých, nezachová-li se tak póvod jako pohnaný, dává se jednomu proti druhému za právo, jakož o tom, jak se mají obá při tom zachovati, jest potřebněje v druhých knihách vypsáno, „co při přísaze." **11.** Po těch po všech práviech a ustániech má pohnaný póvodu to, což na něm ustojí, beze všech odtahóv dáti a dosti učiniti: Jestli že by se dědictvie dotýkalo, má jemu toho postúpiti; pakli by nedal nebo nepostúpil nebo dosti neučinil, bude moci právo, na jeho dědictvie vésti, tak jakož svrchu psáno jest. Pakli by ten, kdož se jest práva staného dopustil, nic na zemi neměl dědičného, zápisného ani manského, má naň list zatykací od desk vydán býti, a vedlé práva starodávnieho má takový zatčen býti. **12.** Neb práva vedenie po právě staném jest jako správa a některaká forma všech jiných práv vedení, tak že po nálezu panském a pro nezpravu tak má právo vedeno býti jako po právu staném, jakožto svrchu dskami trhovými jest provedeno. **13.** A jest tak pevné a tak mocné právo stané, že žádným obyčejem, když komu dáno jest, nemá hnuto ani měnieno býti, kromě příčin dole položených; neb by jinak i súd i všecka práva, nálezové i dsky, lehké a nestálé byly, když by právo stané, kterýmž se všecko jiné práva vedenie jako modlú spravuje, nebylo stálé. (A netoliko stané z té příčiny slove, že je někdo ustojí na někom, ale také i z té příčiny stané slove, že státi má, nepadati, neklesati, než pevně a nepohnutě, beze všeho oslabovánie státi; proti kterémužto nemá žádný smieti nic mluviti, než každý povinen jest právu stanému dosti učiniti, poněvadž právo stané každý na se sám uvodí, nebo pychem a hrdostí, že státi z úmysla nechce, nebo nedbanlivostí a nepilností, že, věda a moha, nedbá k svému póhonu nebo k súdu státi, nebo fortelem a lstí, že chtě lidí oklamati, nestojí, jako se jest to i za našie paměti jednú přihodilo.) **14.** Někomu se také přihodí beze lsti, že nevěda o póhonu aneb vedlé práva nejsa pohnán, tak že ho póhon nedojde ani úředníka jeho, dopustí se bezelstně práva staného; ale ten o to má k starostovi komorničiemu hleděti, a v tom pány má a jich súdem spravedlivým opatřen býti. **15.** A žádný proti právu stanému jako i proti nálezu otporóv nemá ve dsky klásti, ani proti zvodu po právu staném ani proti zvodu po nálezu panském, ktož se toho dopustí; leč by naň jinak vedeno bylo než dsky ukazují. Než jiný, kohož se nedotýče právo stané ani nález, ten móž otpor klásti, a má proti zvodu dopuštěn býti k otporu, když toho móž spravedlivú a hodnú příčinu mieti. **16.** Nacházie se však, že právo stané jest zdviženo, kdež pohnaného král vymlúvá, že po potřebách JMsti jeda nemohl jest státi. (Tak Jiříkovi z Záduba proti Benešovi z Kolovrat jest zdviženo v Bielých póhonných.* Tak Janovi z Nemyčevsi proti Benešovi z Vaitmille+v týchž knihách). **17.** Bývá také zdviženo, když kto bezelstně jeda k súdu pro rozvodněnie řek a potokóv dojeti nemóž. (Tak jest zdviženo Václavovi Kopanskému na Zdeslavovi z Mečkova v Bielých póhonných.)** **18.** Ještě i smrt zdvihá právo stané, kdež pohnaný nebo před svědčeniem póhonu umře, nebo póvod za jeho živnosti práva staného proti němu nedovede. (Nález o tom v Bielých póhonných, kdež Martin z Dřenie pohánie Jana Ilburka z Vřesovic.) **19.** Jediná pak obrana pohnanému proti právu stanému jest tato: Když by to naň z božieho dopuštěnie přišlo, nebo z jakéž koli jiné zlé příhody, a žádnú z svrchu psaných příčin k zdvižení by přijíti nemohlo právo stané, jestli že žaloba nenie ve dsky vložena, tehdy nemá póvodu práva vedenie puštěno býti, poněvadž se jest vedlé práva nezachoval, a žaloby sobě k svému póhonu, jakož právo zemské káže, nevepsal; a také nevědie úředníci, nač by jemu právo pustiti měli. Pak-liby jemu vždy přes to právo puštieno bylo, má tomu práva vedení a móž pohnaný otpory klásti; než póvod móž znovu zase pohnati, a žalobu sobě každý po svědčení póhonu móž ve dsky zapsati. **20.** Žádné

* Emler Poz[illegible] I [illegible] 166 č 74
+ ibid I [illegible]
** ibid I 2 [illegible]

ženě, kteráž slehne, buď póvod nebo pohnaná, žádné jejie nestánie ke škodě a k ujmě spravedlnosti jejie nemá býti, ani na svědčení póhonu ani na súdě a k žalobě ani k přísaze v kaple, jestli že její porod kto oznámí. Nechce-li pak tomu póvod věřiti, že by slehla, má na ohledánie porodu a sleženie jejieho komorníka vzieti. Pak-li by jejieho porodu žádný neoznámil, a bylo by na ni právo stané dáno při póhonu vysvědčování, nebo za právo při žalobě a při súdu nebo v kaple u přísahy: má zdviženo a v nic obráceno býti, jakož stará zachovánie to ukazují a svědčie. — A potud o právu staném.

19. O roku opravení.

1) Ktož koho požene... 5) než k súdu hlášenie (ohlášenie I.). 9)... slyšán neb nebude, 13)... do středy druhých suchých dní; 6. (schází). 29).. a viza, nebude-li opraven, bude moci vložena..: 31) než k súdu hlášenie a volánie, 41)... písaře v zemi drží. 48)... přes rok opravený vizu na póhon vložil. Z toho jací jsú zmatkové a nesnáze šly, jest o nich těžko i zpomínati: desk mazánie, strúhánie, a zase psánie a opět strúhánie. (To najdeš . . .

1. K velikému súdu zemskému, též i k súdu menšiemu, ktož koho požene z čehož koli, a v ty suché dni, k kterýmž jest pohnal, nebude slyšán, ten každý má sobě rok u svého póhonu opraviti k druhým suchým dnóm. **2.** A roku opravenie jiného nic nenie, než póvoda k súdu hlášenie. A má dotud opravován rok býti k každým suchým dnóm, dokudž pře súdem a nálezem panským nebude rozeznána. **3.** Nemóž rok opravován býti, dokudž páni na súdě sedie; neb žádný nevie, bude-li ten póhon slyšán čili nebude, leč by pře jmenovány byly, které páni chtie slyšeti; tu mohú rokové opravováni býti všech pří, kteréž by k súdu vzaty nebyly. **4.** Než všech póhonóv a pří rok móž opraven býti v ten den, když páni súd vzdadie do druhých suchých dní, v každý den od vzdánie súdu až do středy nebo do pátku druhých suchých dní, leč by viza od pohnaného vložena byla na póhon; tu již i póhon mijie. **5.** Má však každý póvod do dvú nedělí lhótu a prodlenie, aby sobě konečně v těch dvú nedělí po vzdání súdu rok opravil, neb do vyjitie dvú nedělí pohnaný vizy na póhon vložiti nemóž, než když dvě neděli od súdu vzdánie úplně minú. **6.** Nebyl-liby rok opraven k druhým suchým dnóm, móž pohnaný na póhon vizu klásti, jakož se to po dskách póhonných, starých i potomních, móž najíti. **7.** Při tom za právo se drží, že žádný roku opravovati jiný nemóž, než sám póvod nebo poručník jeho dskami zapsaný. **8.** Dále když se hojemstvie pohnanému dá, když poklid strany mezi sebú buď miesto hojemstvie neb jakž koli učinie do druhých suchých dní, nemá sobě póvod roku opravovati, ani pohnaný na póhon takový vizy klásti; než když sobě poklid učinie ne do suchých dní než do některého dne, tu když ten den vyjde a súd vzdán bude, má rok opraven býti, a viza, nebude-li opraven, vedlé práva bude moci vložena býti. **9.** A poněvadž roku opravovánie nic jiného nenie, jakož povědieno jest, než póvoda k súdu hlášenie a volánie: ktož sobě roku neopravuje, ten nežádá slyšán býti. A by pak na jeho póhon viza vložena nebyla, nemá ten póhon k súdu brán býti, než má minúti a vymazán z registr a přetržen býti. **10.** A nevěděl-liby kto a nerozuměl by, co jest to rok sobě opraviti a jak jej má opraviti, přijda ke dskám rci takto: *Chci sobě rok opraviti proti tomu, kohož jsem pohnal.* Tím slovem všecko zpravíš. **11.** Nemá také žádný úředník jiný opravovati, než písař desk menších, kterémuž to přiležie; kromě otporóv ve dskách velikých, ty opravuje ten úředník, kterýž miesto najvyššieho písaře drží. A má písař menších desk oběma očima pilně hleděti v póhon, když kto chce rok opraviti, aby srozuměl, jest-li prvé viza na póhon vložena, aby přes vizu roku neopravoval, neb by tudy zlý zmatek ne stranám, než sobě udělal. (O té věci nebyl bych psal, kdyby se toho bylo za mé paměti u desk nepřihodilo, tak že jeden úředník, kterémužto nepřiležalo, rok póvodu opravil, a druhý, kterémužto přiležalo, od pohnaného přes rok opravený toho nehledě, vizu na póhon vložil. Z toho jaké jsú pótky a nesnáze šly, jest na ně těžko i zpomienati. To najdeš v Bielých póhonných, kdež Lukáš z Lerojid Offky z Petrovic pohánie.) — A potud o roku opravení.

20. O vize.

[1]) . . . o roku opravování . . . [3]) . . . zamlčáno. O níž . . . [10]) . . . užívali první Čechové, kteříž jsú práva svá česká latině psána měli, [19]) . . . nebo zápis, móž-li býti . . . [23]) aby dál hýbáno . . . [27]) . . . zdvihá a v nic obrací,

33) jakž jest od něho zastiženo; 39) komuž jest statek svój zapsal po smrti své, 47) že jest přes rok opravený vložena viza a zmatek znamenitý tudy jest přišel, jakož již o tom jest povědieno. 55) ... vložena býti v pátek nemóž ... 58) ... opravena nebyla.

1. Poněvadž povědieno jest o roku opravení, kteréž na póvoda slušie, musí také o vize, kteráž příležie pohnanému, nebýti zamlčáno, aby i pohnaný mohl věděti, co jemu příležie. **2.** O níž toto najprvé má vědieno býti, že viza české slovo nenie, a tak jakž se české píše, ani latinské, leč by takto psáno bylo „visa," tak by mohlo latinské býti, (v kterémž rozumu Horatius napsal:

Fingere qui non visa potest, commissa tacere
qui nequit, hic niger est, hunc tu Romane caveto.)

A v tom rozumu jsú toho slova užívali staří Čechové, kteříž jsú práva svá zemská latině psaná jako i dsky měli (kteráž jsú snad netbanlivostí a času vetchostí potracena), ale k tomu slovu přidávali jsú „citatio," aby stálo „visa citatio," to jest „viděný" nebo „ohledaný póhon", jest-li k němu rok opraven čili nenie. A též „visa querela," to jest „viděná" nebo „ohledaná žaloba". Neb před vloženiem vizy každý musí prvé ohledati to, nač chce vizu vložiti. A z toho zkažené slovo latinské zóstalo „viza," kterého se již užívá a užívati bude jako českého. **3.** A tak ohledaje póhon, žalobu, nebo zápis, nebo trh, nebo jiné dsky, móže-li býti vložena viza, vlož ji; pakli nemóž, opatře a ohledaje, jakž přišel, tak odejdi. **4.** A vloženie vizy nic jiného nenie, než póhonu zdviženie, nebo čehož koli jiného obstavenie a zabráněnie, aby dále jinak hýbáno žádným obyčejem ani opravováno nebylo, než tak, jak jest vidieno, aby zóstalo. **5.** A jsú rozličné vizy: Některé (a ty jsú najobecnější), když kto rok neopravený vida, žádá, aby naň viza vložena byla, a když ji tak vloží, tím vloženiem póhon zdvihne a v nic obrátí, a ten k súdu vzat věčně nebude. **6.** Jiná jest viza (a také dosti obyčejná), když kto póhon nebo žalobu ohledaje, sobě na tom některaký užitek a póvoda svého škodu nebo zmatek uhledaje, na ten póhon nebo na tu žalobu vizu vloží, aby to jinak opravováno nebylo, než tak aby zóstalo, jakož jest jednú zapsáno a jakž jest od něho zastiženo. Přes kterúžto vizu tak vloženú nic nemá opravováno ani jinak měněno ani hýbáno býti, než tak zóstati. Ale ta viza póhonu ani žaloby nezdvíhá, než aby opravováno a jinak hýbáno nebylo, zastavuje a moc proměněnie odjiemá. **7.** Jest ještě i jiná viza (ale ne tak jako ty dvě obyčejná), když kto vizu na zápis vloží, že jest ten, komuž jest statek svój byl dskami zapsal po smrti své, prvé než zapisující umřel. (Ale těch viz nynie nedělají, a již jsú z obyčeje vyšly; neb žádného užitku udělané nenesú, ani opuštěné a neudělané které škody přinášejí.) **8.** Ale zase k vize, kterúž se póhon zdvíhá; při kteréž se toto za právo drží, že nemá na žádný póhon přes opravenie roku, přes poklid, přes hojemstvie kladena býti. (A ač jest to známá věc, a zdá se, že by o tom připomienati nebylo potřebie, však se jest to za našie paměti přihodilo, že jest přes rok opravený vložena viza, jakož již o tom jest povědieno.) **9.** Žádný také nemóž na žádný póhon vizy vložiti, než po dvú nedělí od vzdánie súdu pořád zběhlých, buď panského nebo menšieho. Než po těch dvú nedělí móž viza na póhon neopraveného roku vždy kladena býti až do druhých suchých dní, do středy k menšiemu a do pátku k súdu větčiemu. Z toho móž známo býti, že na póhon, kterýž by neměl opraveného roku, a kterýž by k súdu panskému slušel, móž viza v středu i ve čtvrtek druhých suchých dní vložena býti na póhon k súdu panskému příslušející; v pátek nemóž, a v středu k menšiemu súdu na póhon též nemóž vložena býti, by pak rok opraven nebyl; ale vizu aby útok nebo žaloba opravována nebyla ani proměněna, tu móž každý, když se jemu zdá, vložiti. **10.** Drží se také za právo, že žádný vizy nemóž klásti na žádný póhon, než sám pohnaný neb poručník jeho, jako roku opraviti žádný nemóž než póvod sám nebo jeho poručník. **11.** Nakonec, na každý póhon, buď z čehož koli buď, i k otporu, když rok opraven vedlé práva nenie, móž viza vložena býti. A to vše o té vize rozuměj, kteráž póhon zdvíhá. — A potud o vize a o vizách a o jich rozdielu jest povědieno.

21. O rozličnosti póhonóv.

1) Póhonové jsú rozliční, mnozí a tak nečíslní, jak nečíslné jsú pře, křivdy a nepravosti, kteréž se jedněm od druhých řečí… 4) dieti se mienie volí nebo myslí. A z té každé křivdy, nepravosti, škody, umieněné nebo

dovedené 12) aby se nestala, neopatříš . . . budú darmo súdu . . . 21) . . spáchaná a mnohem přísněje kázána . . 25) aby k skutečné zločinnosti nepřišlo. A poněvadž . . 50) A jiní z rozličných křivd, ješto jich tolik jest kolik nepravostí, křivd, úkladóv, falší a lstí, ješto o nich . . 54) A kdyby všickni a zvláště ti, kteříž sobě dobrotu mimo jiné osobují a dobří lidé slúti chtie a tím se chlubie, kdyby ti i všickni jiní dobře dělali, 56) A také ty, kteříž „chlapy“ dávají, pro zločinstva kázali, všickni by póhonové . . 60) neupřímnosti nebylo slýcháno, 63) a již se ti najlépe všudy . . 65) . . umějí a kteříž bielému černé a černému bielé říkají, ješto jim o poledni tma a o pólnoci od slunce světlo bývá; a co kto die, oni také, a hned proti tomu, když zase jiný nazpátek mluví, oni jemu toho posvědčují; a když kto die, že jest zima v najvětčie horko a v prostřed žní (II. léta), tehdy se hned v kožich obláčejí, a die-li kto v najvětčí mráz o vánociech, že jest mu horko, tehdy oni jemu „my se potíme“ odpovědie. A prostě, druzí tomu což sami dělají, jiné učí a tak je chtie mieti, své i ne své. Známé slovo jest: Kdož nevěry a jidášstva neumie, nemóž státi a bude zkažen. V-uoči se pěkně a přieliš beze všie miery zakazovati a krom očí o všech napořád nic dobrého nepovědieti, než zle nebo posměšně o všech i mluviti i jednati a klevety babské a lotrovské beze všeho studu i sami rozsévati i od jiných licoměrníkóv přijímati najvětčie múdrost jest, a lež za pravdu jistiti, pravdu za lež tlačiti, od jiných opatrnost! Večť jsmy se dali! A krátce, k tomu jest v tyto časy přišlo, že ktož pochlebovati a takati neumie, za hrdého neb za sobě úfajícího od takových súzen bývá. Ale nynie zase ku póhonóm.

Pr. Ne jednostajní, než rozliční a mnozí jsú póhonové a tak nečíslní, jakž nečíslné jsú křivdy a škody, kteréž se jedněm od druhých radú, řečí, skutkem nebo úkladem dějí; nebo, by pak k skutku dovedeny nebyly, dieti se mienie volí nebo radú, jako vražda, zrada a jiné k tomu podobné. **1.** A z té každé křivdy, škody, myslí umieněné nebo skutečně dovedené, kteráž by se stala nebo státi měla, móž pohoněno býti; neb mnohé jsú nepravosti, na kterýchž se netoliko účinek skutečně dokonaný a dovedený pomstú práv popravuje, ale také sám úmysl a sama vóle přísností se práv mstí a káže. Neb nejsú ani zločinstva jednostajná: Některá, když se skutečně stanú, dosti času mají k pomstě. V některých, jest-li že toho, aby se nestala a nespáchala, neopatříš, když se stanú a dovedena budú, pozdě a darmo súdu čekati budeš. A někdy v některých příhodách pozdně by bylo skutku čekati, když by se úmyslu nepřekazilo, dřieve než by doveden byl k skutku, jako v zradě, v úkladu o zlezení zámku, v úkladu o hrdlo dobrého a nevinného člověka, a v jiných nešlechetnostech mnohých, na kterýchž netoliko skutečná zločinnost, ale také úmyslem uložená a umienĕná, by pak nebyla k skutku dovedena, vedlé světských práv tak přísně jako skutečně spáchaná kázána bývá, poněvadž vóle a mysl jest, kteráž hřeší. A ktož komu zle chce nebo žádá, by skutečně zle neučinil, nepřietel a škódce toho jest, komuž zle chce a žádá; neb té vóle a žádosti nic nemešká než nemožnost, aby k skutečné zločinnosti přivedena nebyla. A poněvadž tak nečíslné jsú pře a tak rozličné, musie býti i póhonové nečíslní a rozliční. Ale že o té věci, kteráž konce nemá, nemóž všecko od žádného vypraveno býti, z té příčiny o rozličnosti póhonóv některých, ne všech, bude ode mne vypsáno; neb z nových lstí nové se nepravosti rodie, a z nových nepravostí musie póhonové noví činěni býti; a kdyby se najrozpustilejšími a najhoršími obyčeji živo nebylo, nebylo by tak mnoho práv, súdov, nálezóv, ani póhonóv potřebie; lidská ve všem neskrovnost a pýcha mnoho súdóv, mnoho póhonóv dělá! A jakož prvé jest povědieno, vetché slovo jest, že ze zlých obyčejóv dobrá se práva liehnú. Ale již k rozličnosti póhonóv přistúpím. **2.** Jsú póhonové někteří z dědictvie, a ti neb z dědictvie dědičného, neb věnného, neb zástavného, nebo manského, nebo zápisného, nebo zádušnieho a kostelnieho. **3.** Jiní póhonové jsú ze škod nebo mocí učiněných nebo svévolně skrze přitaženie k súdu uvedených, a ti z malých, větších, prostředních, rovných i najmenších. **4.** Jiní jsú z dluhóv, jiní z sum jistinných, z proležalého jiní, někteří z úkladu, mnozí z moci, druzí z slibu, někteří ze rčenie, jiní z nářku cti, někteří z haněnie, z mordu, z hlavy a z peněz příhlavních, z vraždy, z bitie, jiní z podávenie, z únosu jiní, někteří také z násilie, druzí z základóv propadených, někteří také z falše nebo mince, kteráž rozličná jest, nebo listóv a pečetí i sekretóv a majestátóv královských najprvé; mnozí také z lúpežóv na cestách, z krádeže doma, z pálenie, z žhářstvie. Jest také póhon i z odboje, o kterémž při brání s komorníkem bude psáno. A jiní z jiných rozličných křivd, úkladóv, falší a lstí, ješto jich tolik jest, kolik nepravostí, ješto o nich jako psáti a mluviti těžko a proti mysli každému dobrému jest, tak i čísti i slyšeti žádnému dobrému nenie milo. (A když by všickni dobře dělali a od sebe každému spravedlivě činili, jakož k sobě chtie, a nečinili by žádnému, čehož sobě nechtie, a také ty, kteříž dobře činiti nechtie než zle, kdyby pro zločinstva kázali, takových u sebe nepřechovávali a s nimi spolku nemievali, mnozí by póhonové minuli. Jakož jsú tak předci staří živi byli, za nichž a za času jich málo všech póhonóv bývalo, a zvlášť z moci, z krádeže a z zlodějstva; o úkladiech a lstech, nevěrách a neupřiemnosti za času jich málo nebo nic jest nebylo slycháno, kdežto již nynie za najvyššie múdrost se u některých drží, a dobrota a spravedlivá upřiemnost za hlúpost se pokládá. A již se ti téměř najlépe všudy mají, kteříž najlépe dobré znášeti a všem všeho potakati umějí, a prostě, druzí tomu, co sami dělají, jiné učie a tak chtie mieti své i nesvé. Známé slovo jest: Ktož nevěry a neupřiemnosti neumie, nemóž státi a bude zkažen.)

22. Kde jeden a kde trój póhon.

1) Z každého dědictvie trój póhon má býti, z dědičného, manského, zápisného, zástavného i věnného. Ale při věnném jest rozdiel: 7) než napřed nenic před jinými aby měla. Pakli věna ve dskách nemá, tehdy též trojím póhonem jako jiní má poháněti. 17) Z hlavy trój póhon a z peněz přihlavních též; z slibu, ze rčenie, z násilie, z moci, 44) k těm titulóm se navrať a tu zprávy hledaj dalšie. Při póhoniech však jest otázka, a nevelmi k odpovědi snadná, móž-li člověk pána svého pohnati, když se jemu od něho křivda děje a zvlášť znamenitá, jakož se to nynie lidem dosti a zhusta přiházie. Mnohým a téměř všem se zdá, že nemóž; neb aby se který pán s svým člověkem měl súditi, zdá se to nepodobné. Některým pak se nazpátek zdá, že móž člověk pána svého pohoniti, poněvadž krále pána svého dědičného páni i jiní obyvatelé země pohonti mohú; proč by člověk neb služebník pána svého pohnati nemohl, a téhož práva proti svému pánu nepožil, kteréhož pán jeho proti pánu svému králi požívá. K té otázce odpoviedajte jiní, ktož tomu lépe rozumějí, já toliko co se jest při tom dálo, napíše, dalšie odpovědi k tomu jiným nechám. Mnozí páni pohnáni byvše od lidí chudých, odpoviedati jim nechtiece, za své lidi jsú je pokládali, a tím se súdu obrániti chtěli, ale to jest jim platno býti nemohlo, než musili jsú jim ač jsú je koli za lidi své kladli, na súdu odpoviedati (a to se najde v póhonných kniehách Bielých.)

1. Dědičného, zástavného, zápisného, věnného každého dědictvie trój póhon má býti. **2.** Ale při věnném jest rozdiel: Pohoní-li o dědictvie věnné vdaná po druhé muže mající, třmi póhony musí pohnati; pakli vdova o své dědictvie věnné pohoní, kteréž ve dsky vložené má, nemá než jedním póhonem pohoniti (neb jsú na to myslili, ktož jsú zemi české práva ustanovili, aby v tom vdova opuštěna nebyla, než aby k svému věnu snáze přijíti mohla). Pakli věna dskami nemá, než před lidmi svatebními nebo listem nebo rukojměmi, item kdyby stav svój proměnila a muži ve dsky vložila, tehdy též trojím póhonem jako jiní má poháněti. **3.** Sirotci také z dědictvie jim odjatého, kteréž dskami okázati mohú, jedním póhonem pohánějí. **4.** Z ssutie jeden póhon. **5.** Z každého dluhu, kterýž summu sto kop grošóv přesahá, třmi póhony se pohánie. **6.** Z každé summy peněz nebo střiebra též, než z dluhu a z summy sta kop grošóv neb ze sta hřiven střiebra a níž až do kopy grošóv jedné, vše jeden póhon. **7.** Z hlavy a z peněz přihlavních trój póhon, z únosu trój póhon, z násilie též. **8.** Z slibu, z rčenie, z moci, z nářku cti, z haněnie, všudy jeden póhon. **9.** O všecky škody, buďte malé nebo veliké, od desieti až do sta tisíc hřiven a výše, vždy jeden póhon toliko. **10.** Z propadeného základu póhon jeden, z zlodějského pobránie jeden. **11.** A krátce o každú věc kromě z dědictvie, hlavy a dluhu nad sto kop všudy jeden póhon. **12.** O rociech k stání nepohnutých k těm póhonóm, a o rociech k stání na svědčenie jest již povědieno, tu kdež se jest o starostovi komorničiem mluvilo. Ktož chce roky všecky věděti, k tomu se navrať. **13.** Ale o póhonu, kdež se odboj stane, jaký má póhon býti, jest potřebie aby vědieno bylo, a z čeho a od koho. Kteréhož zpósob jest tento: *Pohániem tebe Petře z Hracholusk od najjasnějšieho kniežete a pána, pana Jiřího, českého krále, markrabí moravského* etc.; *od Jana z Janovic, najvyššieho purkrabí Pražského; od Jana z Cimburka, najvyššieho komorníka; od Jana Zajiece z Hazmburka, najvyššieho sudieho; od Jana z Rúpova, najvyššieho písaře královstvie českého; ode všech úředníkóv menších, od Jana z Solopisk, kterýž chtěl bráti, z odboje, od každého z desieti hřiven střiebra bez lotu, aby stál na hradě Pražském v pátek o suchých dnech najbližších.* **14.** Co pak se při póhoniech za právo drží, a co na toho z práva slušie, ktož pohoní, buď ze škod nebo z dědictvie, a nemá na zemi anebo méň má než jest pohnal, pokud urukováno má býti, aby se každý ktož pohoní, prvé v tom opatřil než k súdu přistúpí, o tom jest dosti povědieno v druhých knihách mých, tu kdež se o žalobě píše, a v týchž knihách tu, kdež se proti žalobě pohnanému naučenie dává. Kto se chce v tom zpraviti, k těm titulóm a nápisóm se navrať, a tu zprávy poněkud pohledaj dalšie. **15.** Při póhoniech však jest otázka, ale nevelmi k odpovědi nesnadná: Móž-li člověk nebo služebník pána svého pohnati, když se jemu od něho křivda děje, a zvlášť znamenitá, jakož se jest to lidem i služebníkóm druhdy přiházelo. Mnohým a téměř všem se zdá, že nemóž; neb aby se který pán s svým člověkem měl súditi, zdá se to nepodobné. Některým pak se nazpátek zdá, že móž člověk pána svého pohnati; poněvadž krále a pána svého dědičného páni a jiní obyvatelé země pohnati mohú, proč by člověk nebo služebník pána svého pohnati nemohl a téhož práva proti svému pánu neužil, kteréhož pán jeho proti pánu svému, králi, požívá? K té otázce nenie příliš nesnadná odpověď: Páni sobě lidi platné, i služebníky a pacholky za své penieze kupují a mají nad lidmi též jako i nad svými služebníky plnú i života moc i smrti, jakož práva ukazují; ale země sobě krále sama volí a jej dobrovolně podniká, od něho žádnými penězi kúpena nejsúci, než dobrovolně jemu poddána. A král každý zemi přísahu činí; ale lidem služebníkóm a pacholkóm svým páni nic neslibují, než od nich slib i přísahu přijímají. Nakonec, všichni lidé platní, pacholci i služebníci svoji nejsú ani svobodní, než zavázaní a nevolní; ale země krále nemajície jest svobodná a béře sobě pána, koho chce a toho sobě zavazuje aby ji spravoval, ne jakž by on chtěl, než vedlé svobod a práv té země starodávních. Než aby člověk, nebo pacholek, nebo služebník měl svého pána poháněti, všem se neslušné i nepodobné zdá a naprosto nespravedlivé. (Nález o tom v Červených póhonných, kdež Martin z Litovic pohánie Viléma ze Žďáru a v Bielých póhonných, kdež Michal Švorcl z Krupky pohánie Tiemu z Koldic.)

23. O moci.

1) Co se moci dotýče, ta jest nálezy... 10) mám-li sobě hrdlo, život... 11) moha se obrániti čili se brániti? 17) ani statku svého brániti, než práva čekati. Jiní pak pravie... 23) darmo práv žádal... 35) bez pochyby.. 35) ale i potřebný jest, 38) k čemu mečové, kteréž za námi.. 42) Ale jest ten jakož Cicero mluví, ne psaný, ale přirozený... 44) v se vpili a vtlačili, 55)...nebo aby jich meči nebo nálezy kmetskými, 64) než již toho od té doby hleď, 66)..proti němu v práviech položených.. 71) kdyby se moci neslušelo brániti; 78) ani mniši ani Bratřie neudělají. — A o moci potud.

1. Poněvadž o právě jest povědieno, potřebie jest o právu odporné moci nemlčeti; ta jest nálezy starými přísně zapovědiena a pokutami těžkými statku ztracenie, k právu žádnému nedopuštěnie a za psance ode všech drženie obtiežena. (Jakož nález o tom jest v I. dskách Štěpánových. K. 17. *Také páni nalezli*, a v IV. dskách Matějových A. 5. *Páni na plném súdu* a jinde.) **2.** Ale kdyby mi kto chtěl statek mój mocí bráti, nebo mně hrdlo mé a život odjieti, nebo škodu na zdraví mém učiniti, a já bych jeho moci mohl mocí svú odepřieti, mám-li statek sobě a zbožie své bráti dopustiti, mám-li sobě hrdlo, život nebo zdravie dáti odjieti, moha sebe i svého obrániti, čili se mám brániti? A jestli že se práva čekaje brániti nebudu, za nestatečného zóstanu, a k tomu škodu na statku, na zdraví nebo na hrdle vezmu. Pakli se brániti budu, snad v pokutu práv upadnu. Obé těžké a o obém rozličných lidí rozliční jsú rozumové. Některým se zdá, že se nemá žádný mocí, když práva jdú, proti moci, ani statku, ani hrdla a života svého brániti, než práva čekati, a když by se mu moc dála, má před svým nepřietelem utiekati, až by se jemu v hrdlo vody nalévalo, a žádným se obyčejem nemá brániti, než vždycky práva čekati, by měl zabit býti raděje, nežli by se měl proti právu obrániti. Jiní pak pravie (a zdá se jich rozum lepší), že se člověk moci a násilí vždycky má brániti, jděte práva nebo nejděte; neb by pozdě a darmo pomoci práv žádal, kdyby sobě mocí dal hrdlo odjieti; a moc jest zastavena násilie činieciemu, ne násilí odpierajíciemu, a všecka práva toho dopúštějí, aby braň byla zdvíhána proti násilným, moc aby mocí byla zaháněna. Protož i nálezové o moci zastavují moc těm toliko, kteříž na jiné mocí sahají, ne těm, ktož se moci bránie; neb tak stojí nález: *Žádný jeden na druhého mocí nesáhaj*, a nestojí: *Žádný jeden druhému mocí na se sahajíciemu mocí neotpieraj.* (Neb nočnieho zloděje vedlé desk římských jakžkoli, a dennieho, jestli že by se mečem bránil, beze všie pomsty zabiti slušie.) A jistě, jestli že který čas k zabití člověka spravedlivě slušie, (jakož mnoho těch časóv jest,) bez pochybenie ten netoliko spravedlivý, ale i potřebný čas jest, když se mocí moc učiněná zahánie. Kteréž jestli že se brániti nemámy, k čemu jsú nám húfové naši, nás i k súdu následující, k čemu mečové a jiná braň, s kterúž na cestách jezdíme, kdež meče za námi i na dvoře i na paláci nosie; k čemu tesáci a děky, s kterýmiž i do lavic chodímy i na súdě sedámy, kterýchž nám konečně mieti neslušie, jestli že jich žádným obyčejem užívati nemáme! Ale jest ten ne psaný než přirozený zákon, kterémuž jsmy se nenaučili, nepřijali, nečtli, ale z přirozenie samého jej jsmy zachvátili, v se vpili a na sobě jej vytlačili, k kterémuž nejsmy naučeni než učiněni, ne zpraveni ale narozeni, aby, jestli že život náš v které úklady, v moc, v meče nebo lotrovské nebo nepřátelské upadne, každému slušalo zdravie své vysvoboditi; neb mlčie práva mezi železem, aniž sebe čekati velejí; poněvadž ten, ktož by práv čekati chtěl, prvé by nespravedlivú pomstu trpěti musil, než by se spravedlivé dovolal. A poněvadž to i rozum učeným, i núze cizozemcóm, i obyčej národóm, hovadóm přirozenie oznamuje, aby všelikú vždycky moc jakž by koli mohli, od těla, od hrdla, od života svého zaháněli, nemohú toho ani kmetové za skutek zlý súditi, leč spolu usúdie všem, ktož by mezi lotry upadli, aby nebo meči lotrovskými nebo nálezy kmetskými zahubeni byli. A tak se zdá, že moc ta zapovědiena jest, kterúž kto na nevinného, ano práva jdú, nebo i na vinného svým počátkem, právo opovrha, sahá, ne ta, kterúž se kto moc a násilie činiti chtějíciemu brání. A tak tehdy, ktož moc od hrdla svého, od statku, od zbožie mocí zažene, a svému se nepřieteli, kterýž naň mocí sahá, obrání, tu zastav, již mocí viece naň ani na jeho zbožie a lidi, jako on jest na tě a na tvé sáhal, nesahaj, aby jemu v nepravosti a v moci podoben nebyl, než již ty jeho od té doby hleď, ne jako on tebe mocí, ale právem, a z moci jeho poháněj, a pokut proti němu v náleziech položených na súdě žádaj. A tak moc při tom, ktož jest mocí jíti počal, a ne při tom, ktož se jest moci bránil, s pokutami na takovú moc nalezenými zóstane. Jinak neměl by žádný s mečem ani s jinú braní jezditi, když práva jdú, ani choditi, ani děl a zbroje rozličné na zámku nebo v svém domě mieti, kdyby se moci otporné moci otpornú neslušalo brániti, než práva a súdu čekati, a žádnému se nebrániti, než jako psáno jest: Dá-liť kto políček v líce pravé, podaj mu i druhého, a ktožť sukni vezme, přidaj mu i plášť; pakliť sukni i plášť vezme a pryč pójde, běž za ním a volaj po něm (jako jest Palček udělal), že ještě za ňadry měšec s penězi máš, a čehož jest on tobě vzieti neuměl, to jemu dobrovolně sám daj, ješto toho ani mniši nynie, ani žádní zákonní bratřie, ani pikharti neudělají. — A o moci potud.

24. O některých zvláštních póhonech, jak se při nich póvod má vedlé práva zachovati.

1) Jsú mnozí póhonové, ješto ... 4) .. krátce naučenie a zprávu přeběhnúti, 6) na súsedy zvolati, 6) nebo zvoniti, 12) .. přijď ke dskám; žádaj .. 20) .. ukaž a všecko .. 23) .. nechtie-li, požeň .. 26) .. ke dskám a vezmi .. 37) .. předpíše. To póvod. 40) vyznáno neb od písaře menšieho přidáno ... 41) stalo. Šetř i toho. 50) dědin, při skopání 54) nohy, prstu neb jiného. 64) Ten zpósob ačkoli ve dskách 71) z práva vzieti. (č. 11, 12 a 13 není v rec. I.)

Pr. Nejedni také póhonové jsú, ješto se při nich lidé vedlé práva a staré zvyklosti zachovati neumějíce, škodu nebo bezpravie bez opravy trpěti musie. Užitečné mi se zdá, při těch a takových příhodách krátce, pokudž rozuměti budu, zprávu přeběhnúti, a najprvé o vybití nočniem. **1.** Komu se ten výboj noční děje, má na súsedy zavolati, aby ten výboj slyšali, nebo k šturmu zvoniti, nebo posly své a služebníky po súsediech poslati. Potom po vybití hned má to, co se jest jemu stalo, týmž súsedóm oznámiti, a je zvoditi po zámku, po tvrzi, po dvoře nebo po domě, po komorách, špižírnách, sklepiech, stodolách, chleviech, ten výboj jim oznamuje. A hned nepřepúštěje dvú nedělí, přijď ke dskám nebo na miestě svém pošli, a žádaj a kaž sobě dáti jednoho komorníka na ohledánie toho vybitie nočnieho. Kterýž tobě má z práva puštěn a vydán býti beze všech otporóv a všelikého meškánie. **2.** A toho když přivedeš na miesto, svolaje ty súsedy a lidi, kterýmžs již to prvé oznamoval, při jich přítomnosti komorníka též všudy zvoď po všem zámku, tvrzi nebo dvoře nebo domě, po všech pokojiech, a tu jemu dvéře vysekané, truhly, skříně, almary a zámky vybité nebo vylúpané ukaž, u chlévóv, u maštalí dvéře vyražené, u stodoly vrata vysekaná nebo vybitá, a všecko, kdežť se jest a na čem škoda stala, nic neobmeškávaje. **3.** A k tomu žádaj na súsediech svědomie, ať to vyznají; nechtie-li bez póhonóv, požeň jich k svědomí vedlé práva. **4.** Když to pak komorníkem obvedeš, též jakožs prvé súsedy a jakýmižkoli dobrými lidmi obvedl, jeď zase ke dskám nebo pošli, a vezmi jiného komorníka na póhon, aby toho z výboje nočnieho pohnal, od kohožť se jest výboj stal. A potom k žalobě a k súdu tím obyčejem vším a tú cestú jdi, kterážť jest v druhých a třetích knihách ukázána. **5.** Komorník pak první, kteréhožs byl pojal na ohledánie výboje, má sobě to vše hned v tvém domu, tak jakož jemu od tebe ukázáno bude, nic neopúštěje, od počátku až do konce, pravě, spravedlivě a rozumně sepsati, a potom ke dskám přijeda, má to ve dsky menšie s písařem menším věrně zapsati, tak jakž jest viděl, nic neujímaje ani co přičíněje z žádné přiezně ani nepřiezně, ani z kterých daróv nebo peněz, den a rok, kdy jest to ohledával, předlože a předpíše. **6.** A o výboji, když by se ve dne stal, též učiň. To póvod. **7.** Ale pohnaný, jestli že by byl tím nevinen, když k súdu a k slyšení to přijde, hleď toho pilně, když ohledánie komorničie čteno bude, jestli co jinak od komorníka vyznáno nebo přidáno bude, nežli se jest v pravdě stalo. Hleď i toho, srovná-li se komorničie vyznánie s svědomiem súsedóv a jiných svědkóv; neb nesrovná-li se v čemž koli, tehdy hned tvój žalobník skrz takové nesrovnánie při svú ztratí. Pakli se všudy všecko srovná, braň se, jsi-li nevinen, jakž móžeš, a čekaj nálezu panského; než, znáš-li se, žes vinen, smluv se raděje, než by se súdu a nálezu panského dopustil. **8.** A takovýž zpósob práva vedenie jest při všech škodách, při zpasení, zžetí, zsečení luk a obilie všelikého, při lesóv, luhóv, stromóv a štěpóv zsekání, při ryb z rybníkóv pokradení, při zatopení gruntóv, luk, dědin, při ryb v rybniciech, v řekách, v potociech, v tóniech lovení nebo kradení, při zkopání hrází nebo rybníkóv ztržení, při úrokóv vybrání, včel a kobyl pokradení nebo zbití, zlata nebo pokladóv z země vykopání, ruky, nohy nebo jiného údu utětí, nebo kyjem zbití, nebo ranění, a při všech jiných škodách, kteréž by se tím nebo jakýmžkoli obyčejem stali od kohož koli. Najprvé je osvědčiti súsedóm jakéhož koli řádu, potom hned dřieve dvú nedělí komorníka na ohledánie těch škod od desk pojieti jednoho, potom druhého na póhon. Dále se svědomiem súsedským i jiných lidí, když poženeš ze škod, hleď opatřiti a na nich svědomie z dobré vóle žádati; nechtie-li pak dobrovolně se znáti, nelze než vedlé práva je k tomu skrze póhon připraviti, a tak se připravě a tím vším opatře k súdu státi. **9.** Ten ačkoli způsob ve dskách při takových běziech, jak se kto mieti má, nenie zřetedlně vypsán, však se v skutku a v obyčeji tak zachovává a tak se v starých spisiech, kdež co jest o práviech psáno, nalezá. **10.** Pravie tak staří a nalezá se v jich starých spisiech, když póvod nebo jeho posel na škod jakýchžkoli ohledánie s komorníkem vyjede, že s sebe kuklu má svléci, meč odpásati a pryč dáti, s koně ssésti; pakli nessede, ten kóň má sobě komorník z práva vzieti. **11.** Item o mord, když by se od koho stal, otci, bratru, synu, strýci, ujci, nebo jinému přieteli, v takovém účinku užitečné jest hned to před úředníky menšími u desk oznámiti potřebně, kterak se jest, v který čas a kde, v kterém miestě a od koho stalo. A při tom hned komorníka na ohledánie toho žádati, a jej vésti na to miesto, kde jest ten zabit, aby ohledal rány a shledl dobře i šaty jeho zbodené, zsekané a zkrvavené, a ty by měl komorník s sebú vzieti a ukázati před úřadem, a potom i na súdě před pány. A má komorničie viděnie a vyznánie, jak jest co viděl, dskami zapsáno býti. **12.** A též o zbitie anebo o raněnie, kdyby kto koho zbil, zbodl, zsekal, nebo zranil, móž-li sám choditi, má k úřadu jeti nebo jíti anebo se přivesti, a zbitie rány nebo zsekánie komorníku ukázati; pakli by sám jíti nebo jeti nemohl, tehdy služebníka ke dskám nebo posla svého nebo přietele má poslati, a žádati od desk komorníka na ohledánie zbitie, ran bodených nebo sečených, aby je viděl a ohledal, a potom ve dsky aby zapsáno to jeho ohledánie bylo vedlé práva. A k tomu svědky a próvody jinými, pokudž najdále móžeš, opatř se. A tak se podlé práva opatře najprvé, potom póhon vezmi. **13.** O únosu, o podávení etc. tak se zachovati každý má, jakž příčinu sezná, aby křik panny nebo paní byl proveden, a to svědomie, kteříž by ten křik slyšeli, aby u desk zapsáno bylo, vedlé řádu a obyčeje zemského. — A potud o takových rozličných o rozličné účinky škodách a póhoniech.

25. O placení od póhonóv vedlé práva.

21) **Ale z svrchních sum starosta beře groš jeden od každého póhonu, písař menších desk jeden groš, ostatek od... 35) poháněli anebo jakož se dává, když jeden dvú, tří, čtyř nebo viece. Ale ...**

1. Co se placenie od póhonóv dotýče, to má napřed vědieno býti, že nenie jednostajné, ale podlé blízkosti a dalekosti krajóv, v kterýchž přisedie ti, ježto pohnáni mají býti, větčie nebo menšie jest. Tak od některých póhonóv v jednom a témž kraji viece se platí než od jiných, a tak blízkost a dalekost kraje při póhonu ujiemá placenie od póhonu nebo přičiní. **2.** Ktož se pohoní v Praze na Starém nebo na Novém městě nebo na Vyšehradě, od toho póhonu má dáno býti devět grošóv, i svědčenie póhonu v to počítajíc. Ale ktož se pohoní na Malé straně, na Újezdu, na hradě Pražském, nebo na Hradčanech, od toho póhonu má dáno býti devatenáct grošóv, i s vysvědčeniem póhonu. V Kúřimském, Slanském, Vltavském, Žateckém, Boleslavském a Čáslavském kraji od každého póhonu 19 gr., v Chrudimském a Hradeckém kraji 26 grošóv i s svědčeniem, v Plzenském 29 grošóv, v Bechyňském a Prachenském 28 gr. a to všudy i s svědčeniem. Tak se od póhonóv do všech krajóv platí, buď póhon z čehož koli buď, jakož nynie psáno jest. **3.** Než když jest póhon ze škod, tu v každém kraji k té summě, kteráž svrchu při každém kraji napsána jest, má přidáno býti čtyři groše výš. A z těch čtyř grošóv pro škody přidaných dva béře miestokomorník a dva miestosudí. **4.** Ale z svrchupsaných sum starosta béře jeden groš a písař desk menších, ostatek od póhonu béře komorník, kterýž pohánie, i s svědčeniem. **5.** Ale k otporu ktož pohánie, do kterého koli kraje; tak do najbližšieho jako do najdalšieho, i do Prahy, od každého póhonu 21 grošóv má dáti; z těch písař má čtyři groše, starosta dva, komorník patnácte grošóv. **6.** Při placení všech póhonóv toto se za právo drží: Pohánějí-li dva, třie, čtyřie, deset nebo dvadceti z čehož koli jednoho člověka, od každého póvoda má dáno býti tolik grošóv, kolikž se do toho kraje dává, kdež pohnaný přisedí. A zase též, kdež jeden póvod sám pohánie dvú, tří, desieti, dvadceti nebo viec, od každého má zvláště zaplatiti, tak vedlé kraje nebo krajóv, v kterýchž přisedí pohnaný, a vedlé póhonu, z čehož pohánie. Pakli dva dvú, třie tří, nebo čtyřie čtyř, a tak výše pohánějí, nemá viece bráno býti, než jakoby dva jednoho, neb třie jednoho, neb čtyřie jednoho poháněli, a tak jakž se dává, když jeden dvú, tří, čtyř nebo viece pohánie. Ale když obec, město, městečko, ves, klášter, konvent, fara osadnie, kolleje, a krátce, když které koli množstvie některakým právem spojené pohánie kohož koli jednoho v blízkém nebo dalekém kraji, od toho každého póhonu dává se jedna kopa grošóv, a ze škod vždy čtyři groše výš. Pakli obec nebo takové množstvie dvú, tří, čtyř nebo výše pohánie, vždy od každého jednu kopu, kolik jichž koli pohánie, dává. A zase též, ktožkoli [jeden] sám které obce nebo množstvie právem některakým obecním spojeného pohánie, jednu kopu grošóv dáti má. Pakli má viece spolupóvodóv, každý póvod též jednu kopu grošóv má dáti, tak že kolikž koli póvodóv bude, tolik i kop grošóv má dáno býti. Ale když obec obce jedna druhé pohánie, z čehož koli, a kteráž koli které koli, od toho nemá viece dáno býti, než jedna kopa grošóv a ze škod čtyři groše viece. Pakli jedna obec dvú obcí nebo tří nebo viece pohánie, nemá dáno býti než od každé obce jedna kopa grošóv, též jakoby jednoho obec poháněla, a zase též. — A potud o placení póhonóv; ale o placení od desk v jiných knihách posledních bude povědieno.

Najjasnějšiemu kniežeti a pánu, panu Wladislawowi, uherskému, českému ꝛc. králi, markrabí morawskému ꝛc.

O práviech země české Viktorina ze Všehrd

počínají se

KNIHY ČTVRTÉ.

1. Předmluvenie a summa knih čtvrtých.

2) .. vedle práva má býti, od žaloby až do rozsudku, a kterakým . . . 6) kteráž v kaple Všech Svatých bývá. 8) .. móž svú věc poněkud při súdu zpraviti. 12) .. práva zemského jednati neumějíce k zmatkóm i škodám . . 14) .. v potomních knihách psáti budu .. 16) .. při úřadu bez hřmotu .. 17) .. svá zbožie, ženy, děti, 20) .. najužitečněje líbí. Kterýmž 21) .. a jiným lidem rozličné milosti činí. O těch i o jiných při dskách řízeniech a zvlášť o zvodiech . . .

V prvních, druhých a třetích knihách mluveno jest o súdu zemském, jak osazen a držán vedlé práva má býti, ot zahájenie až do vzdánie jeho, a kterakým obyčejem má každý k tomu súdu připraven býti, od póhonu až do práva staného, od žaloby až do nálezu, od nálezu a práva staného až do na vrch práva dovedenie; nenie také ani o přísaze opuštěno, kteráž v kaple Všech Svatých na hradě Pražském bývá. Kdež každý, komuž by bylo potřebie, z těch knih móž svú věc poněkud, ač ne do konce, při súdu spraviti. Ale že mnoho lidí jest, kteříž své věci při dskách jednají a u desk viece o své statky a spravedlnosti jich než u súdu zemského činiti mají; a mnozí svých věcí u týchž desk pro neznámost práva zemského řediti [jednati] neumějíce, k zmatkóm i k škodám často přicházejí, těch aby i jiných zpletkóv a škod poněkud ujíti mohli, v těchto i v potomních knihách z těch příčin psáti budu o právu, kteréž se při dskách zemských a při úřadu, pokojně, bez hřmotu súdného, den ode dne vede a zachovává. Kterýmž lidé svá zbožie a dědiny, ženy, děti, listy, kšafty, klénoty, nábytky, svrchky i jiné potřeby všecky k tomu příslušejícíe rozličně řiedie a opatrují, jakž se komu najlépe a najužitečněje zdá. Kterýmž také Kská Jasnost, sirotky i zbožie sirotčie od otcóv, bratróv nebo strýcóv jich neopatřené, jakožto najvyšší všech sirotkóv poručník, poručníky dobrými opatrovati a spravedlivými potřebně ráčí; i také let týmž sirotkóm pro lepšie jich, když toho potřebie jest, JKskáMst přidává, a jiným lidem rozličné a mnohé milosti činí. O těch i o jiných věcech mnohých, kteréž se při dskách ne jedním obyčejem řiedie, a zvláště o zvodiech pro nezpravu i pro jiné pře, od trhu až do odhádánie, tyto knihy čtvrté vypravovati budú, jakož titulové jich a nápisové zvláštní o každé věci zejména předložení ukazují.

2. O uředníciech a úřadu desk.

21) .. někdy a opatroval, beře což ke dskám do truhlice přijde, od každé kopy čtyři groše české, a viec nic. 28) Ti úředníky menšie Pražské opatrují... 32) .. miesta žádného nemá. Úředníky všecky .. 34) .. král JMst, kteréž ráčí a zná k tomu hodné a potřebné. 48) .. najprvé miestokomorník, 56) .. slúžie, knihy vynášejíce a zase... 60) v jiné svátky znamenitějšie .. 65) .. ode všech lidí znamenité úplatky den jako den berú. 80) k úřadu desk přijda, sám z desk slyšal, což by komu potřebie bylo. Těch desk... 93) Toto však před očima vždycky úředníci mieti mají, aby se znali, že ne páni, než všie obce a všech lidí jsú služebníci, neb za to od lidí k živnosti své úplatky berú, 97) aby všem (neb jsú všech služebníci) slúžili, poněvadž úřad nic jiného nenie než služba a tak tehdy aby všem slúžili, se všemi lidmi bez křikóv a sváróv o jich potřeby povlovně jako služebníci mluviece ne křikajíce jako páni. Někteří jsú se vkupovati chtěli v ty úřady a jiní vprošovati, aby tudy ctěni byli, neznajíce toho, že vzácnost ne od úřadu brána, než úřadu od nich, když ho dosáhnú, má přidána býti. Nemysl sobě žádný, aby úřadem byl vzácnější; cos k úřadu přinesl, to v něm mieti budeš a viece nic; žádného oděv nedělá lepšieho, ani vzácnějšieho, též i úřad. Nebo ktož bez úřadu jest, svobodný a sobě volný jest, ale ktož v úřadě jest, v službu poddán jest a již nenie sobě svobodným, než jiných všech služebníkem; protož i všie obci, chudému jako bohatému, každý z nich přísahu dělá, ale úředníkóm přísahy žádný nedělá, a protož jim ničímž povinen nenie, ale oni každému poddáni býti musie, poněvadž všech užívají a všem přísahu činie. A potud o úřadu a o úředníciech.

1. Úředníci (jakož v druhých knihách jest povědieno) na dvé se dělie: Jsú jedni najvyšší, druzí menší najvyšších úřed-

níkóv a jiných miesta držiecí. **2.** Najvyšší čtyřie jsú: purkrabí, komorník, sudí, písař. Ti sami u desk osobami svými nesedají, aniž jsú k tomu zavázáni, a z té příčiny, že sami u desk nesedají, jiné úředníky, kteříž miesta jich naplňují, menšie mají; při dobré však vóli jich to stojí, chce-li kdy který z nich nebo všickni k úřadu mezi menšie úředníky přijíti a s nimi poseděti; moc toho plnú všickni i jeden každý z nich má. **3.** Ale úředníkóv menších jest sedm: komorník, sudí, písař větčích, a menších desk písař, úředník králové, úředník probošta Vyšehradského, úředník podkomořieho. (To psáno v I. dskách Václavových A. I. A přitom jest i široce i potřebně, jak se mají všickni úředníci větší i menší zachovati, vypsáno.) **4.** A tolikéž jest všech úředníkóv zemských najvyšších s malými, totižto ti třie najvyšší již povědění, a čtvrtý purkrabí najvyšší, králová česká, probošt Vyšehradský a podkomoří. **5.** Ale ti čtyřie: purkrabí, králová, probošt Vyšehradský, podkomoří se dskami nic nebo velmi málo činiti mají; neb králová, probošt Vyšehradský, podkomoří, ti v zemském súdu ani u desk nesedají a od desk žádných dóchodóv neberú, krom probošta, kterýž za to, že jest dsky staré chovával někdy prvé a opatroval, ještě i nynie béře od každé kopy, což ke dskám do truhlice přicházie, čtyři groše české, a viece nic. **6.** Ten řád, ten zpósob těch sedmi úředníkóv s tolikéž jich náměstky, tak jakož svrchu povědieno jest, do dnešnieho dne se drží a zachovává nepohnutě. Ale že tito čtyřie se dskami nic činiti nemají: purkrabí, králová, probošt, podkomoří, z té příčiny napřed jest povědieno, že nejsú než třie úředníci desk zemských najvyšší, totižto komorník, sudí a písař. Ti úředníky menšie opatrují, ti při súdu zemském z práva býti mají (ale najprvé purkrabí najvyšší,) a dóchody u desk sami berú, jiní čtyřie často jmenovaní toliko své úředníky menšie u desk mají. Také miestopurkrabí u desk mezi jinými úředníky menšími miesta žádného nemá, než nahoře při súdu menšiem přede všemi úředníky menšími sedá. **7.** Ty úředníky všecky, najvyššie, malé i menšie, král český sám JMst, kteréž ráčí a zná zemi a k tomu hodné a potřebné, vedlé vóle své sadí a saditi má z práva, a jiný žádný. (Toho dóvod v IV. Matějových A. 2. *Léta božieho* etc.). **8.** Ale ještě při menších úředniciech jsú jiní, kteříž, ač úředníci nejsú, však proto při úřadu bývají, jako ten, kterýž dsky na pargamén s papíru přejímá a píše; a opět jiný, kterýž dsky menšie zápisné s papíru na papír píše, a ten, kterýž komorníky vydává, ješto slove starosta. Jsú ještě i registrátorové dvá, kteříž u registr sedají, a komuž [co potřebie jest v registrách nalezají. A k tomu komorníkóv množstvie. **9.** V těch rozdieliech a v tom množství tento řád se zachovává, že nahoře v laviciech na súdě menšiem Pražském nesedají než tito úředníci menší, tímto pořádem: Najprvé miestopurkrabí, potom miestokomorník, miestosudí, vedlé něho hned miestopísař, za ním úředník králové, za tiem proboštóv, po něm úředník podkomořieho, a na konci písař menších desk zemských. Starosta ani v súdu ani dole u desk v laviciech mezi úředníky miesta nemá, než mezi komorníky zóstává. Ingrossátor dole v laviciech miesto má, a sedá vedlé toho, ktož jest na miestě najvyššieho písaře; v laviciech nahoře v súdu nesedá. V jiném ve všem týž se řád i v sedání u desk jako v súdu zachovává. Komorníci úřadu služie, dsky k úřadu z truhel vynášejíce a zase do truhel snášejíce. **10.** Těch sedm úředníkóv u desk den jako den sedají, dvakrát se za den ke dskám scházejíce, ráno jednú, druhé po obědě, a to na každý den, kromě neděle a svátkóv úročniech; v jiné svátky znamenitějšie po obědě toliko u desk sedají. A když se k úřadu sejdú, mají najméně dvě nebo tři hodiny vytrvati, nikam se nerozcházejíce, tu lidi čekati, ne od lidí čekáni býti; a tu nalezeni býti mají, aby lidé v potřebách svých meškáni pro jich nebytie nebo dlúhé nescházenie nebyli; poněvadž za to ode všech lidí úplatky berú. **11.** V súdu i dole což z potazu má pověedieno býti, žádný jiný nemá mluviti z práva, než miestosudí, anebo ten, komuž by on poručil. Což se pak ve dsky kladenie a vpisovánie i vymazovánie a propúščenie z desk dotýče, neb stran vyptávánie, tu písaři samému (neb se to jeho úřadu dotýče) mluviti přiležie, a jinému úředníku žádnému. Na komorníka samého sluší odhádanie. Zvody všecky třie mají: miestokomorník, miestosudí a miestopísař, a na ty pořád jezdie. Dsky zemské, pečeť zemskú miestopísař v své moci má a obého chová. Žádný úředník nemá se v dskách přebierati ani čísti; než miestopísař v velikých, a menší písař v malých, anebo kterýmž by miestopísař z menších písařóv rozkázal. **12.** Toto však jiným úředníkóm jest dopuštěno, aby sobě sami, mají-li co svého dskami zapsaného, mohli přečísti, umějí-li; jinému žádnému; neb na to jsú dsky svobodné, aby každý člověk, chudý jako bohatý, k úřadu desk přijda nebo pošle kohož by chtěl, z desk slyšal, což by chtěl, (kromě svědomie k súdu nepřišlého) své neb čiež koli dsky, též i nálezy i žaloby i póhony, kolikrátž by se jemu zdálo. **13.** Těch desk, kteréž se tu píší, žádný přesvědčiti nemóž. (To na mnohých miestech jest psáno i nálezy panskými ztvrzeno). Než úředníky kmet nebo popravce nebo staří úředníci, kteříž jsú prvé v úřadech byli, mohú přesvědčiti. (Nález o tom v II. Mikulášových B. 2. v při Purkarta z Janovic.) **14.** Přitom toto za právo jest nalezeno, že všecky dsky zemské královstvie českého, veliké i malé, trhové i póhonné, i památné, mají jazykem českým přirozeným psány býti. (Nález o tom v Památných dskách: *Léta božieho 1495 v pondělí před svatú Kedrutú: Páni a vládyky.)* **15.** Toto však před očima vždycky úředníci mieti mají, aby pamatovali, že nejsú páni, než všie obce a všech lidí služebníci; neb za to od lidí k živnosti své penieze a úplatky berú, a to jest jich, jakož často slýchají, pluh. A věděti mají, že ne pro ně dsky, ale i oni i dsky pro lidi a pro všecku obec všie země jsú, aby všem (neb jsú všech služebníci, poněvadž každý úřad nic jiného nenie, než služba všem), ktož co u desk činiti mají, slúžili, se všemi lidmi bez křikóv a svárów o jich potřeby, povolně jako služebníci mluviece, ne křikajíce jako páni. **16.** Také KMsti, pánóm, rytieřstvu i všie obci, chudému jako bohatému, každý úředník přísahu dělá dřieve, než se v úřad uváže, ale úředníkóm přísahy žádný nedělá. Ingrossátor a registrátoři té přísahy nečinie. — A potud o úřadu a úředníciech.

3. O trhu.

1) Počátek kupovánie a prodávánie od frajmarkóv a směn znikl jest, neb za starých nebyl jest peniez, než rozdielně kúpě a záplata . . . . . 20) o práviech obecniech, v kterýchž učený nejsem, ale o českých . . . . . 22) ale snad mnohým, a dobrým zvláště a upřiemým . . . . . 23) toto se najprv u všech za právo . . . 25) najprv měl než by jinému prodával, 28) trhu, neb při kladení . . . 31) (č. 6 v I. recensí není) 43) žádného práva ani panstvie, 48) *úředníci menší mají . . .* 50) *třetinú výš jménem pokuty a nákladóv* . . . 53) nebo sumu nebo věno nebo jakéž koli právo . . . 58) trhu se pokládá . . .

1. Mezi lidmi všelikých řádóv a obchodóv počátek kupovánie a prodávánie od frajmarkóv a směn znikl jest; neb za starých a za najprvnějších lidí nebylo jest peněz, než rozdielně kúpě a záplata jmenována jest bývala; neb jedenkaždý vedlé potřeby své sobě neužitečným na užitečné a potřebné jest frajmarčíval. Ale že se jest nevždycky a nesnadně přiházelo, když jeden měl to, čehož druhý žádal, aby také zase měl druhý to, což by onen přijieti chtěl a čehož by potřeboval, nalezena jest mince, aby jejie obecná a známá vážnost a cena nesnadnosti směn rovností váhy zpomáhala. Z kteréžto věci k tomu jest přišlo, že již jiná věc slove kúpě a jiná penieze nebo záplata. **2.** Z kteréžto jednoho za druhé směny vedlé rovnosti kúpě a peněz prodánie a kúpenie přicházie, a to slove trh. Kterýž jiného nic nenie, než mezi prodávajíciem a kupujíciem o kúpi vedlé rovnosti peněz a kúpě s obú stran dobrovolné k přijetí jednoho za druhé svolenie. A bez svolenie obú stran žádný se trh dokonati nemóže, jako bez kúpě a bez peněz. **3.** Ale o trhu co se v práviech obecniech a přespolniech široce píše, toho na straně nechaje, k trhu zvláštniemu a v zemi české obyčejnému se navrátím, poněvadž ne o práviech obecniech, než o českých toliko, kterýchž jakúž takúž známost mám, píši, k užitku Čechóm, ač ne všem, ale snad některým, a zvláště dobrým a upřiemým. **4.** Při trhu v zemi české a právě zemském obyčejném toto se najprvé za právo drží: Ktož co prodává, aby to sám najprvé měl, a tak sám najprvé maje, potom jinému, chce-li, prodával; nemá-li toho a nedrží skutečně, ale najméně právo k tomu, což prodává, má mieti; neb žádný prodávati nemóž, čehož nemá, jako ani dávati. **5.** A co prodá, to ve dsky klásti má, vedlé té smlúvy a trhu, jakž se mezi kupujíciem a tím, ktož prodává, smluví. Neb při kladení ve dsky to za právo jest, pokud se kupující s prodávajícím obapolně a dobrovolně smluví a svolí. **6.** Item má býti s obojie strany dobrovolné svolenie; bezděčnost trhu nečiní; vězeň, žena, služebník, leč svobodni jsúce, dobrovolně prodadie své, trh se k držemné pevnosti ne hned sejde. **7.** Forma a zpósob trhu, tak jakž se ve dsky klade, jest tato: *Pavel z Svršna přiznal se před úředníky, že jest prodal dědictvie své v Svršovci, tvrz, dvór poplužní s poplužiem, ves celú, dvory kmetcie s platem, s dědinami, lukami, lesy, potoky, rybníky, kurmi, vajci, robotami,*

cf Digesta 18, 1

s podacím kostelním v Makotřasiech, i se vší zvolí, což k tomu přislušie, s plným panstviem, to vše, což jest tu sám měl a držal, v těch meziech a hraniciech, jakož v nich to vše záležie, tak a v témž plném právě, jakož jemu dsky od Valše z Vrchlabie plněje svědčie, žádného práva, zvláštnosti, ani panstvie sobě tu dále k tomu dědictví nepozóstavuje, Janovi z Podlajštínie a jeho dědicóm za tisíc kop grošóv českých z úplna zaplacených, a jemu jest toho dědictvie dědicky postúpil. Zpraviti má sám toliko před každým člověkem právem zemským, a zvlášť před věny a sirotky, jakož země za právo má. Pakli by nezpravil, tehdy úředníci mají zvésti kupujícieho na dědictvie zpravce, kdež má nebo mieti bude, třetinú výš peněz svrchu psaných jménem pokuty a nákladóv beze všeho póhonu, jakožto v právě staném. Těmi se slovy každý trh, tú formú, tím zpósobem ve dsky klade, když kto dědictvie prodává; též když plat nebo summu dluhu nebo zástavu nebo věno, nebo jakéž koli jiné právo, s malú proměnú týmž zpósobem se ve dsky zapisuje. — O kterémžto trhu po všech článciech jeho od prvnieho až do poslednieho, co při čem za právo, za řád a za obyčej se drží, vypravovati budu. A poněvadž jméno a titul toho, ktož prodává, na počátku trhu ve dskách se pokládá, z té příčiny příhodně o prodávajíciem najprvé budu psáti.

4. O prodávajíciem.

1) Ktož co prodává a ve dsky chce trhem klásti, má věděti . . . 10) túž pokutu své nepravosti ponese. (Toho dóvod jest v Modrých dskách póhonných, kdež Bohuslav z Prahy pohánie Václava Skuhrovského, kterýž se jest o tu nepravost v Čechách najprvé pokusil a Václavovi ve dsky kladl, čehož jest sám neměl; též kdež Mikuláš Čapek z Dalkovic, že jest zapisoval dskami, sám nemaje, v túž pokutu jest upadl a z plného súdu pro takový běh v kázeň jest vzat. To psáno v týchž dskách, kdež týž Mikuláš Čapek pohánie Zigmunda z Ostrého. 40) i ta jistá slova, 41) v trhu položena: 47) ani k svědkóv přijímání jeti... 64) svým jménem a bratří nebo strýcóv . . . 67) (Na to jest desk moře) . . . 84) nemoci neb z jaké koli jiné příhody . . . 86) nemóž ve dsky klásti . . . 88) dědictvie královského, kteréž slove zápisné, ani kněžského, kteréž slove duchovní, ani cizieho ve dsky nemóž klásti; pakli by kto té všetečnosti byl a o takovú se nepravost pokusiti směl, má takový vedle práva kázán býti 94) klade, přiznává 97) 13. (schází) 109) věděti, že což koli prodává, 114) ze Mšeného. — Z kteréžto věci toto se zřetedlně bezpravie téměř po vší zemi od mnohých děje, že prodávajíce jedni druhým vsi, robot

zejmena nekladú ani jich sobě pozóstavují; a proto lidé chudí nebozí těžké a bezpravné roboty dělati a robotovati držitelóm svým musí, proti vší i božské i lidské, křesťanské i světské spravedlnosti, ješto takového bezpravie nepravého ani Turci ani jiní pohané nečiní. Z kteréhožto bezpravie, prvé v Čechách neslýchaného, mnoho zlého pochází, tak že lidé takového obtiežcnie nemilostivého snésti nemohúce někdy s gruntóv svým všeckno opustiece utiekají a utekúce v zlodějstvie, v mordy, v žhárstvie a v jiná zločinstva se dávají, a země tudy pustne a drahota skrze to a hlad v zemi přichází. Jiní týmž obtieženiem přinuceni jsúce proti svým panóm se zdvihají a hory vojensky osazují, dvory a dědiny, statky, ženy i děti své opustiece, jakož se nedávno na Moravě stalo, že Zábřežští pro nespravedlivá obtiežcnie a roboty nepovinné zdvihše se pana Tunkle pána svého jsú porazili, zranili, zbili, bez mála zabili, tak že jest vždy od toho zbití nevstávaje umřel. A nyní v Čechách v kraji Prachenském (zkorr. v Litoměřickém) při Sv. Margretě lidé Adama Ploskovského, robot nepravých a vymýšlených nésti nemohúce, všickni jsú se zdvihli, vrch vojensky osadili a co z toho vyjde, ještě neviemy. Než bylo by potřebie spravedlivého v tom ode všie země chudých lidí opatřenie; ač chtie aby země nezpustla a ne nic najhoršieho a všie zemi škodného aby nezniklo; aby všeliká bezpravnost při lidech chudých a zádava přetržena byla a lidé v čemž sedie, to aby pánóm svým platili, a v čemž nesedie, aby na ně tím saháno nebylo, a řád zemský při lidech kmetcích ten aby držán byl, kterýž jest za staradávna držán byl, a přes to na lidi chudé aby výše žádným bezpraviem saháno nebylo. Ale nynie se k prodávajícímu zase navrátím. 154) otpieral a v tom by léta zemská prošla, tolikéž moci ten vklad má, jakoby se přiznal a na miesto jemu zóstavené byl doložen. A též o jiných o všech, kteříž ač příbuzenstviem 161) kterýmž by miesta pozóstavena byla, 164) co se tím mienÍ. 166) Nemiení se tím (jakož se mnozí domýšlejí) to co by k tomu přislušalo což se prodává, než toliko svoboda na tom na všem i na jiném, což obecného k tomu příslušie, jako cesty . . . a jiné k tomu podobné. A jest zvóle na gruntiech, panstvie na lidech. — A potud o prodávajícím.

1. Ktož co dobrovolně a svobodně komu prodává a to jemu ve dsky chce trhem, když již prodá, klásti, má věděti, že to za právo v zemi české jest: Nemá-li sám toho ve dskách, což jest prodal, nemóž ve dsky jinému klásti, a to netoliko trhem, ale ani zástavú, ani zápisem, ani kterým jiným vkladem. **2.** Pakli by kto přes to ve dsky jinému, sám ve dskách nemaje, směl klásti, s hrdlem i statkem na královskú milosť a panskú přijde, a k tomu za falešníka zóstane, jako i ten ktož by co prodal, k čemuž by sám práva neměl; též i ten, ktož cizie za své prodává, túž pokutu smělosti své ponese. (Toho dóvod jest v Modrých dskách póhonných, kdež Bohuslav z Prahy pohánie Václava etc. A v týchž dskách, kdež Mikuláš Čapek poháníe Sigmunda z Ostrého.) **3.** A věděl-li by o takovém běhu kupující, že ten, ktož jemu prodává, toho což jemu prodává, sám ve dskách nemá, a přes to od něho ve dsky kladenie přijme, v túž vinu a pokutu jako prodávající upadne. (Toho dóvod v Modrých póhonných, kdež Otík z Tlučné pohánie Jana Žida z Vetli a tu při tom póhonu Oldřich z Svršna, že jest zapisoval Čečkovice Otíkovi Tlučněři, sám toho ve dskách nemaje, a Otík přijímal zápis, věda, že jest těch dědin on Oldřich ve dskách neměl, pro tu vinu obá na plném súdu v moc a kázeň královskú vzati jsú). **4.** Ale, die někto: „Kterakž já pak mám dědictvie své, ve dskách jeho sám nemaje, v držení však skutečném jsa, prodav je jinému, to jemu ujistiti, poněvadž do desk klásti nemohu?“ Jiné rady nenie, než aby k tomu kladení ve dsky uprosil povolenie královské, nebo panské, jestli že by král v zemi nebyl. Pakli to sám máš listem nebo kšaftem, cos jinému prodal, žádaj KMsti, ať ten list nebo kšaft ve dsky vložiti rozkáže, a tak budeš moci bez zmatku jinému ve dsky klásti, a té pokuty, v kterúž jsú svrchupsaní prodavající a zápisujíci vešli, ujdeš; jinak nic. **5.** Má se také každý, ktož co ve dsky klade, svým vlastním a křestním jménem a titulem přirozeným jmenovati; jinak by kupující mohl i na trhu i na zpravě škodlivú ujmu mieti. **6.** Za právo se při trhu i při všelikém jiném ve dsky kladení drží a zachovává, že žádný ve dsky klásti nemóž nic bez osobnieho před úředníky přiznánie, a žádným listem, žádným psaniem, ani poslem nemóž se přiznati, než skrze se samého a svú osobú, přítomen jsa osobně, ne skrze přietele nebo súseda nebo služebníka. (Toho dóvod všecky dsky i ta sama slova, kteráž se po jménu a po tituli prodávajícieho v každém trhu kladú: *Přiznal se před úředníky* etc.) **7.** Řekl jsem „bez osobnieho před úředníky přiznánie“, a ne u desk; neb se přiházie, že úředníci menší z rozkázanie královského i chodie i jezdie k lidem, a tak se móž někto kromě desk přiznati před úředníky. (Ale k žádnému zdravému bez rozkázanie královského k žádné věci, ani k svědkóv vyslyšení, ani jich zapsání a přijímání jeti ani jíti nemají, ani k úředníkóm najvyšším, ani k kmetóm zemským; neb v tom žádné zvláštnosti nad jiné lidi ani kmetové ani úředníci zemští nemají, než též se při nich ve všem úředníci menší bez přijímánie osob jako při jiných najchudších zachovati mají.)

A to přiznánie před úředníky vyslanými kromě desk tak řádně, jakož svrchu stojí, přišlé, tolikéž moci má, jako by se u desk stalo, jakož o tom na svém miestě šíře bude povědieno. A tak kromě desk móž býti ve dsky kladenie, ale bez úředníkóv žádného kladenie, žádného přiznánie nenie, ani u desk. Toto se však znamenitě vymieňuje, že ktož s listem přiznavacím k úřadu přijde, že se to bez osobnieho přiznánie prodávajícieho ve dsky klade; a to z té příčiny přicházie, že se jest již prvé ten jistý před úředníky osobně přiznal, a na to ten list přiznavací vzal, aby již bez jeho přítomnosti mohlo tak, jakž se jest přiznal, ve dsky kladeno býti, a jinak nic. **8.** Děje se také ve dsky kladenie bez přítomnosti osobní a přiznánie přítomného, a bez ujmy práva a spravedlnosti kupujícieho, kdež bratr, kdež strýc starší svým jménem anebo strýcóv svých nedielných let nemajících ve dsky klade. **9.** Též i poručníci řádní svým a sirotčím jménem, bez přítomnosti sirotčie, mohú dědictvie jich ve dsky klásti, a sirotčím statkem svobodným zpravovati. (Na to jest dóvodóv ve dskách trhových [velikých] dosti.) I nálezy obecniemi to jest schváleno, že otec poruční každý statek sirotčí móž svým jménem a sirotčím prodati, dědicky zapsati, a jakž se mu zdá, odciziti, nic jinak než tak, jako sám nebo otec nebo sirotek let došlý. A to každému jest pevno a držemno kupujíciemu nebo přijímajíciemu, i neškodno poručníku prodávajíciemu, zapisujíciemu nebo odcizujíciemu. (Nález na to II. Nicolai B. 22. v při mezi Soběhrdem s jedné etc.) **10.** Má i to vědieno býti, že v některých příhodách ve dsky móž kladeno býti bez ústnieho přiznánie; poněvadž němý od přirozenie, kterýž se nemóž ústně přiznati, má moc ve dsky klásti, když úmysl svého rozumu a chtěnie móž kýváním hlavy nebo ukázániem ruky oznámiti. (To se najde v IV. dskách Matějových G. 14. *Páni o člověku němém.*) A též kdyby který člověk pro nedostatek zdravie svého a pro těžkost nemoci mluviti nemohl, zbožie své ruky ukázániem móž ve dsky klásti. Též i ten, ktož nenie od přirozenie němý, než z nemoci a božieho dopuštěnie, neb z jakéž koli jiné příhody případné na čas oněmie, móž ukázániem ruky nebo hlavy, komuž chce, zbožie a dědictvie své ve dsky klásti. **11.** Žádný, let nemaje přirozených nebo králem daných, nemóž ve dsky jménem svým klásti. **12.** Žádný zbožie a dědictvie královského, ani kněžského, ani cizieho ve dsky nemá klásti; pakli by kto té smělosti byl a o takovú se nepravost pokusil, má takový vedlé práva kazán býti. (Toho nález jest v II. dskách Dúpovcových P. 29. *Item ktož jest koli která zbožie.* etc.). Bránie také toho i ta sama slova, kterýmiž se každý, ktož co ve dsky klade, před úředníky přiznává, kteráž v trhu jsú svrchu položena, že *prodává dědictvie své;* tehdy ne cizie, ne královské, ne kněžské, než své vlastnie dědictvie každý má ve dsky klásti. **13.** Než poruční otec, kterýž sirotčie dědictvie ve dsky klade, ten ne jako cizie již klade, poněvadž jest na miesto otce nastúpil, než jako právo k tomu maje; a proto se u desk nepřiznává, že dědictvie své, než že dědictvie sirotčie prodává nebo zapisuje jako mocný otec poruční. Z té příčiny po jeho vlastniem jménu a tituli ve dskách se při jeho přiznání ta slova pokládají takto: *Martin z Hořiněvsi, otec poruční sirotków někdy Maršových, přiznal se* etc. (II. Nicolai B. 22.) **14.** Nemá také žádný člověk dědictvie manského ve dsky zemské, ani dědictvie svobodného ve dsky dvorské klásti, ani na něm věnovati. (To stojí v Modrých póhonných, kdež Anežka z Kovářova pohánie Jana Calty z Kamenné Hory.) **15.** Při tom má každý ktož prodává, věděti, že kteréž koli dědictvie kto prodává, toho má dskami ze jména dotknúti; jestli že čeho ze jména dskami nedotkne, nenie to prodáno, což se ze jména ve dskách nepokládá. (Toho dóvod v Bielých póhonných, kdež Sigmund z Roznhánu pohánie Wiléma Ilburka ze Mšeného; a jiný nález mezi Sigmundem a Janem z Račiněvsi a Kunšem z Hrádku etc. 1465 v úterý po sv. Vítě.) **16.** Při tom tato se zádava děje druhdy, že prodávajíce jedni druhým vsi, robot ze jména ve dsky nekladú, a zvláště když jich od staradávna na lidech nenie, ani jich sobě skrze výminku v trhu pozóstavují; avšak proto ti, ktož kúpie, robot žádných nekúpivše ani jich ve dskách majíce, na lidech robot žádají, a lidé chudí těžké a bezpravné roboty dělati a robotovati jim musie, proti všie i božské i lidské, křesťanské i světské spravedlnosti, ješto takového bezpravie ani Turci ani jiní pohané nečinie. (Z kteréhožto bezpravie prvé v zemi neslýchaného mnoho zlého přicházie, tak že lidé, takového obtieženie nového a nemilostivého snášeti nemohúce, někdy z gruntóv svých statky své opustiece, utiekají a utekúce v zlodějstvie, v mordy, v žhářstvie a v jiná zločinstva se dávají, a země tudy pustne, a drahota skrze to a hlad v zemi přicházie, zlodějstva a mordové se rozmáhají. Jiní tímž obtieženiem přinuceni jsúce, proti svým pánóm se zdvíhají a hory vojensky osazují, dvory, dědiny, statky, ženy i děti své opustiece. Jakož se nedávno na Moravě stalo, že Zábřežští pro obtiežení a roboty nezvyklé a nepovinné proti pánu svému jsú se pozdvihli a pána svého jsú porazili, zranili, zbili a skoro i zabili, tak že jest vždy od toho zbitie nevstávaje umřel. A nynie v Čechách, jakož se slyší, v kraji Prachenském při svaté Margretě lidé zápisní nebo královští některých vesnic, robot nezvyklých prvé a obtiežení znovu vymyšlených snésti nemohúce, všickni jsú se zdvihli, vrch vojensky osadili, a co z toho vyjde a k jakému to konci bude přivedeno, kto věděti móž? Než bylo by potřebie spravedlivého ode všie země chudých lidí opatřenie, ač chtie, aby země nezpustla a nenic najhoršieho a všie zemi škodného aby nezpiklo; aby všeliká bezpravnost při lidech chudých a zádava přetržena byla, a lidé, v čemž sedie, to aby pánóm svým platili, a v čemž nesedie, aby na ně tím sgháno nebylo, řád zemský při lidech kmetcích ten aby držán byl, kterýž jest za staradávna držán byl, a přes to na lidi chudé, aby výše žádným bezpraviem a zádavami nepovinnými sgháno nebylo. Ale nynie se k prodávajícíemu zase navrátím.) **17.** Ktož bratřie nebo strýce nedielné má, let spravedlivých došlé, nemóž bez jich povolenie nic ve dsky klásti; bez přítomnosti móž, miesta každému z nich nechaje, aby se potom k tomu kladení přiznali, ač to chce ten, ktož jest kúpil, přijieti. A jestli že by se který nepřiznal, ani také ve dsky kladení otpieral, a v tom jeho nepřiznání a mlčení léta zemská prošla, tolikéž moci ten trh ve dsky vložený má, jakoby se i ten osobně přiznal, komuž jest miesto necháno a na miesto jemu zóstavené byl doložen. **18.** A též o jiných o všech prodávajícíech nebo ve dsky jinak zapisujícíech, kteříž ač příbuzenstviem žádným svázáni spolu nejsú, ale spravedlností, právem nebo jměniem nějakým rovným spojeni jsú, kterýmž by miesta byla pozóstavena, též o nich má rozumieno býti. **19.** Ale že se v každém trhu kladú tato slova: *i se vší zvolí, což k tomu přislušie,* užitečné jest povědieti, co se tím mienî. Neb ne jedni za to držie, že by se těmi slovy dědiny mínily, kteréž k tomu zboží příslušejí, kteréž se prodává a ve dsky klade; ale to jest jinak. Nemiení se těmi slovy to, což by k tomu příslušalo což se prodává, než toliko svoboda na tom na všem a k tomu, což prodáno jest, jako cesty, řeky, silnice, obce, močidla, vody a jiné věci k těm podobné. A jest zvóle na gruntiech, panstvie na lidech. **20.** Ještě, bratr mladší nedielný, sám bez povolenie bratra staršieho nemóž žádných dědin a platóv prodávati; pakli by prodal, ten trh žádné moci nemá, by pak i ve dsky všel. (Nález o tom III. Plana B. 24 mezi Vaňkem z Valštajna.) — A potud o prodávajíciem.

5. O kupujíciem.

1) Ktož co u koho kupuje, 4) jakť má zpravu dskami zapsati a jmenovitě-li jistým zbožiem nebo platem zvláštním má zpravovati, či vším, což má nebo mieti bude a sám-li či s jinými zpravcemi; aby nemá-li za zpravu dosti, aby majícieho ve zpravu doložil; neb pro taková o zpravu nesrovnánie mnozí rozdielové a nesnáze bývají; 15) nenie, jakož o tom při trhu jest povědieno. Přiházie se pro to o zpravu... 27) nemá kladeno... 23) Praha však toho chce před sedláky a jinými městy napřed mieti, 35) kladeno bylo, což by kúpili, bez povolenie královského, ale to jest jim nejednú zastaveno, a najíti se móž v Památných K. 15. *Najjasnější;* kdež jsú jim netoliko dsky, ale i všecka práva zemská, póhonové i súdové všickni staveni byli; ale když jsú právo zemské podnikli, jest jim to zase propuštěno. Též také 39) kladeno býti, leč by k tomu KMsti povolenie dáno bylo 53) který Pražák nebo Praženín co k kostelu 58) za starých dálo. A také jich 61) kdož v Praze domu nemá a práva 63) zbožie svobodné zapisovati, nejsa Praženínem; a učiní-li 66) někteří lidé zemanští pokúšeli 59) Sedláci pak a dědinníci a měšťané, ti..... 75) povolenie žádným obyčejem.... 79) (č. 6. zcela není v rec. I.) 94) též i Němce i mnicha. 103) královského, Němci žádnému, žádnému cizozemci. 105) odjato býti a z země mají hnáni býti (Nález na to III. Andreae B. 1. *Najjasnější.*) Za právo při trhu 117)..v prvniem. Chce-li se pak kto toho uvarovati, když trh s druhým má, aby.. 123)..přijmi, aniž se v tom úředníkóv dokládaj, kteříž k tomu v laviciech sediece raditi neumějí; než přijma trh k sobě, zapiš potom.. 133) a teprv tobě potom prodal, 137) ...hledati úředníkóm, zapsal-li...

1. Svobodné dědictvie nebo plat ktož u koho kupuje, buď trhem dědičně nebo zástavú do času, prvé než trh dokoná, srovnaj se a uhoď s prodávajícím o zpravu, aby věděl, jakť má zpravu za též dědictvie nebo za plat kúpený ve dsky klásti, a jmenovitě-liť jistým zbožiem nebo platem zvláštním má zpravovati, čili vším, což má nebo mieti bude, spolkem, a sám-li toliko či s jinými spoluzpravcemi; aby, nemá-li sám za zpravu dosti, aby majícieho v zpravu vedlé sebe postavil, anebo nemá-li sám po tom, což jest prodal, nic, aby miesto sebe jiného (raději než vedlé sebe) dosti majícieho ve dsky s jeho přiznániem zapsal. Neb pro taková o zpravu nekonečná nesrovnánie mnozí rozdielové a nesnáze u desk při kladení bývají, a častokrát se přiházie, že se i trh rozcházie, když konečného srovnánie, kterýmž se každý trh zavierá a koná, mezi kupujícím a prodávajícím o zpravu žádného nenie. Užitečné jest tehdy dřieve než se trh počne, o zprávu na konec uhoditi, aby se nebo nadarmo nebo k nesnázkám a rózniciem netržilo. Přiházie se také pro to o zprávu nesrovnánie, že i póhonové i súdové mezi kupujícím a prodávajícím bývají. **2.** Dále, ktož kupuje, v tom k sobě přihlédni a dřieve než kúpíš, pomysl, móž-liť to, což kupuješ, vé dsky kladeno býti; neb ne každý má ke dskám právo. **3.** A někdy pro toho, ktož kupuje, někdy pro toho, ktož prodává, často i pro to, což se kupuje a prodává, ve dsky kladenie se zastavuje. **4.** Pro toho, ktož kupuje, nemóž ve dsky kladeno býti, jestli že jest měščenín, sedlák nebo dědinník; neb žádnému měščenínu, žádnému městu, žádnému dědinníku, sedláku žádnému nic nemá ve dsky kladeno býti; neb jest jim kupovánie zboží svobodných zapovědieno (v II. dskách Dúpovcových J. 2. *Páni na plném súdu*). Lečby k tomu král JMst povolenie ráčil dáti, tehdy městu neb osobám svrchu psaným mohlo by ve dsky kladeno býti. (Dóvod toho v Památných knihách. N. 21. *Najjasnější knieže* etc.). — Praha však toho chce svobodu před jinými městy mieti, aby obyvatelóm jejiem, buďte sedláci nebo dědinníci nebo jiní jacíž koli obchodníci, ve dsky kladeno bylo, když právo městské přijmú a domy v Praze mají, cožby oni koli na zemi kúpili, bez povolenie královského, tak Staré Město jako Nové. — Též také žádnému kostelu, žádnému klášteru, kaple, oltáři, špitálu a nakonec žádnému záduší, žádné obci, kolleji, škole nemá ve dsky nic kladeno býti, item žádnému cizozemci, lečby k tomu ke všemu KMsti povolenie dáno bylo a relátor od JMsti ke dskám zvláště na to vyslán byl. A to povolenie KMsti hned při tom ve dsky kladení i s poslem od JMsti na to (kterýž slove relátor) vyslaným má býti zapsáno, takto: *K kterémužto ve dsky kladení Najjasnější knieže a pán, pan Jiří z božie milosti český král etc. své milostivé povolenie dáti jest ráčil. Posel ke dskám od JMsti byl jest Zdeněk z Šternberka, najvyšší purkrabí královstvie českého, z pánóv od JMKské k tomu jsa zvláště vyslaný.* Toto však při tom má vědieno býti, jakož kšaftové Pražští, kteréž Pražáci o svobodném dědictví svém dělají, ve dsky se kladú, když dvá z konšelóv ke dskám s těmi kšafty od celé rady přijdú a seznají o kšaftu, že jest řádně a spravedlivě přišlý, jestliže v tom kšaftu který Pražák nebo měščenín Starého nebo Nového města Pražského, co k kostelu, klášteru, kolleji, škole, oltáři, kaple nebo špitálu nebo jinak na zádušie a chudým odkáže, to se ve dsky klade bez povolenie královského. (A jest za mého úřadu pilně po starých dskách vyhledáno, že se jest to za starých dálo i za potomniech) A také jich kšaftové ne slovo od slova se ve dsky kladú, než rozum, a to toliko, což se desk dotýče, jakožto všecky dsky široce takového kladenie svědčie. Ale při tom se žádný jiný nemyl, ktož v Praze obývá a v Praze domu podšosnieho nemá a práva městského jest nepřijal, by mohl na ten zpósob kšaftem zbožie svobodné nebo dědictvie zapisovati, nejsa měščenínem Pražským, by pak i dóm v Praze měl podšosní nebo svobodný. A učiní-li to který ne Pražák, buď ktož buď, takové zbožie na KMst spadá. (Neb jsú se o to někteří zemané pokúšeti chtěli, v nemoci do Prahy přijedúce kšafty jsú dělali, jakoby Pražané byli; ale to jest jim jíti nemohlo.) Sedláci pak a dědinníci a měščané jiní, ti mohú pánóm nebo zemanóm dědictvie svá svobodná bez KMsti povolenie ve dsky klásti. (To stojí v V. Planových G. 6. *Item JMst toto povolenie* etc.)

5. Pro toho také, ktož prodává, druhdy se dsky zastavují. Nebo mniši s svými konventy, kanovníci, jeptišky, kněžie, kaplané, kollegiáti, špitálníci, žádnému ve dsky nic zádušnieho klásti nemohú bez JMKské povolenie zvláštnieho žádným obyčejem (neb to jich nenie, než královské), jako ani ve dsky kladenie přijímati. (Toho dóvod všecka taková ve dsky kladenie, kdež při každém kladení takovém nalezá se královské povolenie.)

6. Item kdyby kto co prodal, let nemaje; item kto by prodal dědictvie, jemu od někoho po smrti s uvázániem zapsané, a on chtěl by to ve dsky trhem nebo zápisem, neuvázav se prvé v to, klásti; item kdež otci a dětem jeho dsky svědčie; item kdež samým dětem a otci nic: v těch ve všech příhodách pro toho, ktož chce klásti, dsky se zastavují a kladenie ve dsky, a pro jiné věci těm podobné, jako kdyžby žena muže majície z přinucenie prodala a ve dsky plačíci klásti chtěla; item vězeň, a jiné k tomu podobné. **7.** Přihází se také, že se dsky zavierají pro to, což se prodává. Nebo zápisného dědictvie žádný ve dsky zemské klásti nemá, jako manského, jakož o tom i prvé jest povědieno, ani královského, ani zádušnieho. **8.** Z toho známo jest, že se dsky zastavují trojí příčinú, že což se kúpí, nemóž ve dsky kladeno býti: Nebo pro toho, ktož prodává, jako pro mnicha, kněze, opata, probošta, kaplana etc., nebo pro toho, komuž jest prodáno, jako pro měščenína, dědinníka neb sedláka, též i cizozemce, mnicha, opata, probošta a jiné jim podobné; nebo pro to, což jest prodáno, jest-li kněžské, královské, manské nebo kostelnie. A to má úředníky menšiemi všecko spraveno a opatřeno býti. (Neb ti mají nálezy všecky obecnie i práva zemská ven uměti a znáti.) Z těch tolika příčin nezbytečně jest povědieno, ktož co kupuje, aby se v tom shlédl, móž-li to jemu ve dsky, což kupuje, vjíti čili nic; a najde, že netoliko sedláku a měščenínu nic, ale někdy ani pánu ani zemanu některé zbožie ve dsky nemóž kladeno býti bez povolenie královského. **9.** Cizozemci žádnému nemá a nemóž nic ve dsky kladeno býti, než to, co by v zemi kúpili, má jim to odjato býti (nález na to III. Andreae B. I. *Najjasnější* etc.,), lečby s povoleniem královským kúpili. **10.** Za právo při trhu jest, že žádný jeden s druhým v žádném trhu spolčiti se nemóže, takto, když trh dvěma neb třem svědčí a jeden z nich umře, aby diel mrtvého spadl na živého zóstalého; než diel každého mrtvého spadá na krále. (To se najde v I. dskách Prokopových U. 13. *Páni nalezli.*). A tak tím trhem nedielní býti nemohú, ani se jím spolčiti mohú, leč by byli prvé spolu v nedielnosti nebo v spolku; v takovém běhu nejde nápad na krále, než na živého zóstalého, jakož týž nález ukazuje. **11.** A ani syn s otcem od něho dielný, ani žena s mužem trhem spolčeni býti mohú, než též v tom nápad s mrtvého ne na živého zostalého, než na krále přicházie, jako v prvniem. **12.** Než chce-li se kto toho uvarovati, když trh se druhým spolu má, aby diel jeho na krále po smrti jeho nepřipadl, zapiš svój diel, kterýž tím trhem má, komužť se jemu zdá, a tak toho zmatku a nebezpečenstvie ujde. **13.** Pakli co muž kúpie a chce, aby to po jeho smrti na ženu přišlo, nepřipúštěj ženy s sebú k trhu, než k sobě samému trh přijmi, a trh k sobě přijma, zapiš potom dluhem ženě po své smrti „s miestem“ nebo „bez miesta“. A to jest cesta příhodnějšie než prvnie. — A potud o kupujíciem. **14.** Každému, komuž král herb dá, beze všeho otporu má ve dsky kladeno býti, jako pánu nebo jinému zemanu najstaršiemu. (Dóvod toho dsky všecky.) **15.** Ještě ktož co ot koho kupuje, a má jemu ve dsky kladeno býti, nic dokonce na zpravu svého jistce ani na jeho jměnie nespoléhaj; neb i ta zprava s jměniem jeho mohla by zminúti [tě zklamati] a tobě ne k užitku než k škodě přijíti, a to takto: Kdyby on prvé svój statek (jakož se to druhdy přiházie) všecek někomu jinému zapsal, a teprv tobě potom diel téhož statku prodal, a v tom umřel, a zápisníci po smrti jeho tebe by z dědictvie kúpeného i z toho, kteréž tobě ve zpravě jest, právem vyvedli: v té příhodě i zpravať by nezpomohla. Toho aby se uvaroval, přijď prvé ke dskám, a kaž sobě hledati u registr, zapsal-li jest kde tvój súkup své zbožie; a nezapsal-liť jest, budeš svým jist. Pakli jest zapsal, k tomu jej držeti budeš, aťby prvé zápis propustil a z desk vymazal, než tobě klásti bude, anebo zpravce jiného dosti na zemi majícieho v tu zpravu miesto sebe nebo s sebú zavadil, a tak teprv i trh tvój i zprava tvá tobě bez zmatku, škod i súdóv pójde. **16.** A což koli o kupujíciem a prodávajíciem při trhu jest povědieno, to též při zápisu, při zástavě a při jiných ve dsky kladeniech k těm podobných ve všech artikuliech a článciech, kromě samé zpravy, má zachováno býti. **17.** Ale že téměř vždycky, ktož co kupuje, to sobě a svým dědicóm kupuje, a hned v trhu po jeho jménu a tituli ve dskách tato se slova kladú *a jeho dědicóm*, z té příčiny ne nic i o tom musí povědieno býti.

6. O dědiciech.

1) Jménem dědicóv netoliko.. 3) ale také i strýci a obojích bratří i strýcóv i jich dětí, děti. 8) i dědičky se tají, neb v právě českém dcera tak dobře dědí jako syn. Toho... 12) i syny, že zemrú, 14) při otci bez bratřie zóstanúci.. 15) vkročiti a jeho užívati.. 24) na svět pošlí také-li.. 29) muži

svému mluvila takto... 49) po nálezích starých Čechóv nalezá 61) vyjímají, zřetedlné a známé jest... 65) nadto pak klásti dskami takoví žádnému jinému nic nemohú, poněvadž.. 71) Ale..přisúzeno (chybí). 83) s bratry, ale také ... 81) beze všech synóv móž prodati, zastaviti, zapsati, 87).. otpierati budú a... 88)... starší z nějaké potřeby znamenité svým a mladších 91) jedniem po rodu, druhým po zápisu 100) než na krále. A o dědicích...

1. Jménem dědicóv ve dskách netoliko synové se mienie, ale také vnuci i pravnuci a tak níže; a netoliko bratřie jménem dědicóv se mienie, ale i strýci a obojích bratřie, totižto i strýcóv i jich dětí, děti. **2.** Ale to vše má rozumieno býti o nedielných; neb když bratřie nebo strýci jsú sebe dielní, tu se jménem dědicóv ani bratřie nezavierají ani strýci, poněvadž ani vnuci ani synové, když by byli oddělení, jménem dědicóv rozumieni a zavřieni nemohú býti. **3.** Ještě, pod jménem dědicóv i dědičky se zavierají, neb v právě českém někdy dcera také dědí. (Toho dóvod v I. dskách Zdislavových B. 47. *Jan z božie milosti* etc.) Ale tehdáž dcera dědí, když jí otec nebo samu toliko po sobě pozóstaví, nebo maje i syny, že synové jeho zemrú a sestry neodbudú, anebo že je od sebe otec oddělí a dcera sama bez bratří při otci zóstanúci dědí. A ta má tím vším právem ve všecko zbožie otce svého vkročiti po smrti otce svého, nebo po smrti bratří svých, a jeho užívati též jako syn, i v jiná práva všecka pohlaví mužskému příslušná; jakož to vše týž nález v sobě plněje zavierá. **4.** Než jsú-li synové, tehdy vedlé práva, dcera děditi nemóže, dokudž jsú bratřie její živi, než každé sestry odbyti bratřie moc mají, dadúc po nie, co se jim zdá. A čímž prvnie odbudú, týmž a ne menšiem všech jiných při vdání odbývati mají. (Nález na to v II. Mikulášových B. 2. v při mezi Annú a králem Václavem svaté paměti.) **5.** Ale jest otázka: Syn nebo dcera, ne z manželky řádné, než jinak pobočně na svět přišlí, také-li děditi mají, a také-li by to jim svědčiti mělo dskami jako dědicóm, což otci jich svědčí a jeho dědicóm, čili nic? Psáno jest, že Abraham měl dva syny, jednoho z nesvobodné a druhého z svobodné; z svobodné byl Izák, Izmahel z nesvobodné; a při tom stojí, že jest Sára muži svému, když jest syna měla, mluvila takto: „Vymec [vyvrz] nesvobodnú i syna jejieho s ní, neb nebude dědicem syn dievky s synem svobodné.“ A tak jest Abraham učinil, že jest Izmahele s mateří jeho nesvobodnú

Agar řečenú vyvrhl ven, a svobodné Sáry s synem jejím Izákem v domě jest a v dědictví svém nechal. To Písmo. Od kteréhož i řád práva českého se nedělí; neb v Červených póhonných, kdež Hynek z Wismburka pohánie Jana z Wismburka z dědictvie, pohnaný pravil, že nenie povinen odpoviedati póvodu, příčinu toho před pány pokládaje, že by póvod nebyl lóže pravého a řádného, a tudy že by děditi neměl. Páni to slyševše, odložili jsú toho súdu, a stranám státi kázali na druhé suché dni, aby póvod svědomiem se z toho nároku vyvedl, a pohnaný ten nárok aby naň provodil. Z kteréhožto nálezu známo jest, by neřádně přišlý syn měl děditi, že by páni nález hned udělali, a nařčeného o dědictvie s pohnaným hned súdem rozdělili. Než že děditi nemá, z té příčiny jsú toho súdu odtáhli, a jemu se z toho vyvoditi kázali, aby, vyvede-li se z toho nařčenie, tepruv dědil; pakli by se nevyvedl, k slyšení aby připuštěn a k súdu nebyl, jako ten, ješto se nemá oč súditi; jakož týž nález o tom plněje svědčí. **6.** A ještě se viece po náleziech starých nalezá, že netoliko ten, ktož jest neřádně na svět přišlý, nedědí a k súdu se nepřipúštie o dědictvie otcovské, ale i ten také, ktož jest nařčen tím, nemá slyšán býti ani k súdu připuščen, leč se z toho prvé vyvede. (Toho nález jest v Červených knihách póhonných, kdež Hereš z Březové pohánie Albrechta z Březové.) **7.** Ve všech také obdarovániech ciesařských i královských, kdež koho k řádu zemanskému král nebo k řádu panskému ciesař připúštie, zřetedlně se ta slova pokládají, že „on má toho řádu panského nebo zemanského svobody a práva užívati i dědici jeho od něho řádně splození a pošlí“. A poněvadž synové neřádně přišlí řádu, titule ani herbu otce svého užívati nemohú, než zřetedlně z toho se vyjímají, známo jest, že ani děditi v statku svého otce nemají, aniž jim co ve dsky móž, leč s povoleniem JKMsti, kladeno býti. Pakli by se kladlo, to by též jako jiné kladenie neřádné a proti právu na KMst přišlo a vyslúženo by býti mohlo. A nad to pak klásti dskami takoví otcovského dědictvie žádnému jinému nemohú, poněvadž nedědie; neb tak kladúce, cizie by kladli, ne své, a to čehož sami nemají ve dskách, ješto to obé jest proti právu a proti nálezóm zemským. A skrze takové kladenie i ten, ktož by věda to, od takových ve dsky kladenie přijímati směl, v pokutu práv a nálezóv panských ztěžka by neupadl. (Ale však přes to přese všecko, když by co otci a takovým synóm jeho ve dsky kladeno bylo zejména, móž po dskách nalezeno býti, že jest to moc mělo i nálezem jest přisúzeno.) **8.** Má také vědieno býti, že nenie jedno, kdež se komu ve dsky klade *a dědicóm jeho,* a kdež se klade *jemu a dětem jeho.* Neb kdež se klade *dědicóm*, tu dcery, dokudž jsú synové a bratřie živi, nic nemají ani dědí; a kdež stojí *dětem jeho*, tu dcery netoliko s bratry svými, ale také i s otcem hned v tom dědie, a tolikéž v tom dědictví kúpeném jako otec sám a synové jeho mají. Jest ještě i tento a znamenitý rozdiel, že kdež stojí *dědicóm,* tu otec sám beze všech synóv to dědictvie móž prodati, zastaviti, dáti, zapsati, mějte léta neb nemějte, a beze všeho jich povolenie a přiznánie móž ve dsky klásti; ale kdež stojí *a dětem jeho,* tu otec ani synové po smrti jeho bez povolenie dcer, mějte léta nebo nemějte, prodávati, zapisovati ani ve dsky klásti nemohú. Pakli jedni bez druhých klásti budú, tehdy tomu kladení druzí otpierati mohú. A ktož tak kúpí, škodu vezme, leč by starší z potřeby znamenité a příčiny hodné svým a mladších bratří a sester jménem kladl. **9.** Má i to vědieno býti, že ženy dědicóv žádných nemají, než mužie. **10.** A dvojím obyčejem dědici bývají: jedním po rodu, jakož prvé jest povědieno, druhým po zápisu nebo kšaftu, tak že ktož dědice přirozeného nemá, móž sobě vzieti, kohož chce, za dědice, zbožie své jemu dskami nebo kšaftem zaváže. **11.** Jmenem *budúcích* nic se nerozumí, a darmo se a beze všie příčiny a bez rozumu ve dskách to slovo psávalo; a toliko se psalo ve dskách tu, kdež se ženám zapisuje nebo pannám. A když ty zemrú bez zápisu dalšieho, to na žádného z jich přátel nepřicházie, než na krále; neb budúcí jich žádný nenie, než ten, komuž oni dědictvie své zapíší. — A o dědiciech potud jest povědieno.

7. O přiznání osobniem u desk.

1) Každý ktož co dskami zemskými prodává, 4).. při trhu povědieno, 6).. dosti jest jemu příjemcí k úřadu na miestě svém poslati, 8) A tomu příjemci úředníci.. 13) co by cti jeho škoditi mělo, než spíše ten ktož .. 15).. nalezli, že trh i všecka zástava móž 20) ani příjemce žádného u desk.. 23) .. ani příjemce jeho, nemóž .. 24) K věnu když se najprvé klade, 26).. osobně přizná; ženy tu.. 29) na jiné dědictvie své nebo cizie převodí, tu

31) .. převodí; jinak musí .. nebudú-li ti všickni u desk a osobně se k přievodu nepřiznají, 39) by pak kto i příjemce na miestě svém poslal, 44) .. prodával. Úmluva .. 48) .. ot úřadu móž vzieti; 50) (ač jest to prvé bývalo) 52) .. všecky vzieti, k odhádání ...

1. Každý, ktož dědictvie které nebo plat dskami zemskými prodává, zastavuje neb jakž koli zapisuje, má se osobně před úředníky přiznati, kromě těch výminek, o kterýchž prvé jest při trhu „O prodávajíciem“ povědieno. **2.** Ne tak ten, komuž se prodává, zastavuje nebo dskami zapisuje; neb při trhu, při zástavě dosti jest jemu, kto by přijal do desk, k úřadu na miestě svém poslati, kterýž tolikéž učiniti v tom móže, jako by kupující sám osobně při tom stál. A tomu, ktož tak do desk na miestě kupujícieho přijímá, úředníci beze všech listóv i svědkóv na slova toliko jeho věřie a na jeho rčenie ve dsky kladú, buď ktož koli a jakýž koli buď. Neb jsú i na to přieliš pilně a spravedlivě hleděli ti, ktož jsú práva zemi ustanovovali, že nemóž v nic podveden býti, komuž se co ve dsky klade, co by jemu škoditi mělo, než spíše tomu, ktož klade, jakož o tom dosti nahoře jest povědieno. Z té příčiny jsú za právo nalezli (kteréž se drženiem skutečným do toho času zachovává), že trh každý i všeliká zástava móž bez osobnieho u desk bytie kupújícieho ve dsky přijata i kladena býti, ale při zápisu, při dání, přítomnosti toho, komuž co se dává nebo zapisuje dluhem, [ani toho samého komuž se co dává nebo zapisuje,] ani jiného na miestě jeho žádného osobně u desk potřebie nenie. **3.** Ne tak při trhu. Nestojí-li osobně u desk kupující sám, ani jiného, kto by do desk na miestě jeho přijal, pošle, nemóž aniž má takový trh ve dsky kladen býti. **4.** K věnu, když se najprvé do desk klade, dosti jest vedlé práva, když ten, ktož věnuje, sám se u desk nebo před úředníky osobně přiznávaje, do desk věno klade; ženy tu nic potřebie ani žádného přiejemce nenie; neb k věnu prvniemu přiejemce nemá býti (dsky všecky to svědčie). Než když se věno jinam s jednoho dědictvie na jiné dědictvie věnujícieho nebo na cizie s povolením držitele převodí, tu musí přítomna žena býti i přiejemce, i ten, na čiež se dědictvie převodí; přiejemce, aby s manželkú převozujícieho přievod přejal, držitel aby k přievodu věna na své dědictvie povolení dal. Nebudú-li ti všickni spolu a osobně se k přievodu věna před úředníky nepřiznají, nevejde ve dsky věna převedenie. Příčina toho, že bez vóle ženy nemóž věno převedeno býti. Neb se v přievodu v každém pokládá, že jest to dobrovolně přijala. **5.** Spolek, diel, frajmark bez obojích stran osobnieho u desk přiznánie nemá ve dsky kladen býti, jako i smlúva, by pak kto i jiného k přijetí do desk na miestě svém ke dskám poslal. **6.** Poručenstvie dětí a statku i pře móž ve dsky bez přítomnosti poručníkóv kladeno býti, a děkovánie z poručenstvie; též kvitancí všecky; též zápis propuštěn i trh móž býti bez toho, ktož jest zapisoval nebo prodával, osobnieho před úředníky přiznánie. **7.** Úmluva, zvod, panovánie, odhádánie, uvázánie, zájem, škod ohledánie, nežádají osobnie u desk přítomnosti žádného, než poručníku se v tom ve všem nebo služebníku toho, kohož se dotýče, věří. **8.** List obranní též po služebníku každý od úřadu desk zemských móž vzieti; póhonu již nemóž, než každý sám (ač jest i to prvé nedávno bývalo). A nenie v tom žádnému ani škoda ani omyl. **9.** Jiné listy též móž každý po služebníku svém nebo po přieteli všecky od desk bráti k odhádání pro úrok, pro uvázánie, pro svědomie, též i ty listy, kdež se rok nebo pól léta napřed věděti dává. — A potud o přiznání osobniem u desk.

8. O úředníciech, když k komu jdú nebo jedú.

2) .. bez rozkázánie královského, 6) .. do času když v zemi krále nenie, pójčené. 9) jako kdyby kto byl nemocen a k úřadu beze lsti zlé sám by se vypraviti .. 14) všemi potřebami s dostatkem opatřeni jsúce. 20) při jiných úředníciech ještě menších zóstal; 23) .. z práva jeti, bez kteréhož nic u desk ani vně nemá a nemóž učiněno býti. A tak když komorník jede, sudí jeti nemá, a zase též; 31) na Vyšehrad, na Újezd 35) k komuž jsú odpuštěni, od toho se zvlášť má zúplna platiti .... 41) což jsú vně sepsali, má tak ve dsky a tak jakž se jest dálo, beze všie .. 54) A k tomu od svědkóv zvláště zaplaceno. Jezdieval... 55) .. jest také, miesto najvyššieho písaře ktož drží, na meze . . .

1. K žádnému člověku úředníci menší ani jeti ani jíti nemají bez zvláštnieho rozkázánie královského, než každý k nim a k úřadu, ktož co při dskách potřebuje, má osobně přijíti. A král móž rozkázati úředníkóm jeti nebo jíti když koli a komuž koli; ale páni té moci nemají, než toliko v plném súdu zemském když sedie, vedlé moci jim od krále JMsti do času, dokudž by v zemi krále nebylo, pójčené. **2.** Ale ani král, ani páni nemají k tomu úředníkóv držeti, aby k komu jeli nebo šli, leč by ťoho znamenitá příčina a hodná byla, jako kdyby kto maje ve dsky klásti, byl nemocen a k úřadu beze lsti zlé sám by se osobú svú vypraviti pro nemoc nemohl, anebo jiná některá příčina spravedlivá. **3.** A ktož jest v Praze, k tomu mají jíti; než kto by vně byl, k tomu mají jeho nákladem, jeho koňmi a na jeho voze od úřadu jeti, i k úřadu se vrátiti zase, všemi potřebami na cestě, co se stravy dotýče, od desk i ke dskám opatřeni jsúce. **4.** A nemají než třie toliko ven jezditi: komorník, sudí a ten, kdož miesto písaře najvyššieho drží. A v tom ti třie tento řád drží, že nikdy všickni nejedú, než vždycky dvá toliko, aby vždy jeden z těch tří, když jiná dvá vyjedú, při jiných úředníciech a při dskách zóstal; jede-li komorník, jede s písařem, a sudí doma zóstává; jede-li sudí, jede s písařem, a komorník doma zóstává; a písař při každém z těch dvú vždycky má z práva jeti v té potřebě. A také když miestokomorník jede, miestosudí jeti nemá, a zase též; ale písař vždycky má s jedním z nich jeti, nebo na miestě svém některého z menších písařóv vyslati. Než když k komu v Praze jdú, mají všickni ti třie svrchu psaní úředníci spolu jíti, i jiní menší úředníci s nimi. **5.** A k komužkoli jeti nebo jíti mají, má jim dáno býti pět kop grošóv českých za tu jiezdu nebo chózi. A jdú-li k komu z té potřeby v Praze na Nové, na Staré město, na Vyšehrad, na hrad, na Újezd nebo na Hradčany nebo na Malú Stranu, tehdy těch pět kop grošóv českých na všecky jde spolu a rovně; pakli jedú ven, tehdy na ta dva toliko, kteříž jedú, a na jiné nic. **6.** A což se koli před nimi jedná od toho, k komuž jsú od Kské Msti nebo pány odpustěni, od toho má se zvláště ke dskám a k úřadu z úplna platiti, tak jako by se u desk přede všemi dálo, a nic méně. **7.** A to tolikéž pevnosti má, což se před těmi úředníky, kteříž vyjedú, děje, jako by se přede všemi ze spolka u desk nebo kromě desk dálo, beze všeho umenšenie. **8.** A když se ke dskám zase vrátie, to, což jsú vně sepsali u toho, k komuž jsú jeli nebo šli, má to tak ve dsky vloženo býti v těch sloviech a tak, jakž se jest dálo, a jakž se jest před nimi ten přiznal, beze všie proměnnosti, ujmy i všelikého přidánie. A při tom má i to zapsáno býti, že se jest to přiznánie stalo ze jména před těmi, kteříž jsú na to z rozkázánie královského vyjeli, a do desk vloženo má býti takto: *A to přiznánie stalo se jest před Leví z Mašťova, miestosudím, a před Janem Planú, miestopísařem královstvie českého, kteříž jsú k tomu od Královské Milosti byli vysláni.* **9.** Na vyslyšenie svědkóv také z rozkázánie královského menší písař, kterýž svědky zapisuje, vyjieždí, tím vším právem jako úředníci větčí, o kterýchž jest povědieno. A má jemu též pět kop grošóv českých dáno býti, vóz a koni i strava opatřena, A k tomu od svědkóv zvláště zaplaceno má jemu býti, jako by je u desk zapisoval. **10.** Jezdieval jest také miestopísař na meze s purkrabí Pražským, ale to se již nedrží, než sám miestopurkrabí jezdí, jiného sobě písaře dobuda (a já také o ten zisk a dóchod nestojím); než na měřenie míle také jeden úředník menší jest jezdil, aby při tom měření byl. (Dóvod toho v Bielých póhonných, kdež Chomútovští pohánějí Jindřicha z Vřesovic.) — A o tom potud.

9. O listu přiznávajíciem [přiznavacím].

4) .. pro některé příčiny (kterýchž ... 16) .. ne všem obecním píší, 28) 6. 7. (chybí) 42) král vstane, 48) .. žádné pevnosti .. 53) .. dánie znovu zapsalo, 55) (č. 11. a 12. není v rec. I.)

1. List přiznavací, kterémuž rekognicie řiekají, jest, ježto se napíše u desk vedlé přiznánie toho, ktož co ve dsky chce klásti, tím vším obyčejem, jako by se hned ve dsky kladlo, než že pro některé příčiny a potřeby lidské (kterýchž mnoho bývá) nemóž se hned klásti ve dsky. Než ktož koli s týmž listem potom ke dskám přijde, tehdy se ve dsky klade slovo od slova, tak jakž prvé napsán jest, a ne jinak. **2.** A při tom listu žádné pečeti nebývá, než ktož miesto písaře najvyššieho drží, ten se jménem svým vlastním a titulem přirozeným i titulem úřadu svého případného podpisuje, jako takto: *Jan Plana, na miestě najvyššieho písaře královstvie českého.* Má také v tom listu přiznavaciem rok a den, když se to přiznánie stane, napsáno býti. **3.** Má se také sám najvyššieho písaře úředník v tom listu svú vlastní rukú podepsati, pro podvod, aby někdo jinde psaného listu k úřadu nepřinesl za ten, jako by tu u desk napsán byl. Z té příčiny také se ti listové písmem ne všem obyčejným píší, aby ruku svú písař potom mohl poznati i svého písaře menšieho; proto, falšoval-li by kto jednu ruku, druhé aby falšovati nemohl. **4.** A ti listové netrvají déle než do suchých dní najprv příštích od svého dánie, anebo dokudž král a páni súdu nevzdadie do druhých suchých dní, by pak bylo i po suchých dnech. **5.** A někdy ti listové z té příčiny přicházejí, že ten, ktož jest prodal, chvátá pryč, a ten, ktož jest kúpil, jinú příčinú přijieti toho ve dsky kladenie nemóž; někdy, že ten, ktož kupuje, peněz, od desk což má dáno býti, při sobě na ten čas nemá; někdy také, že bez povolenie královského kladeno býti nemóž, a toho povolenie ne hned každý sobě móž dobyti, a z jiných příčin mnohých. **6.** Ale najčastěje ten list přiznavací z té příčiny se dává, když kto sám u desk býti pro hodné nebo nehodné příčiny nemoha, při tom času, při kterémž by měl ve dsky jiným klásti nebo z desk propúštěti, služebníku nebo súsedu svému neb jinému komuž koli poručí, aby jeho jménem ve dsky kladl, a toho jemu svěří, aby všecko mohl jménem jeho u desk učiniti, jako by on sám tu byl a učiniti mohl. **7.** A v tom každý, ktož to na se vezme, má se věrně zachovati a pravě, ne sobě to osobuje a na se přenášeje, než k ruce toho, od kohož by mu poručeno bylo, pravě přijímaje; pakli by jinak učinil (čehož se jest ještě jinému žádnému v zemi nikdy nestalo, než mně od pacholka mého), ten by v pokutu najtěžší práv a nálezu panského beze všeho zmatku upadl. **8.** Při tom listu za právo jest, že žádný list přiznavací, když suché dni najprvnie po dání jeho přejdú, anebo že s súdu zemského král se pány vstane a súd se do druhých suchých dní vzdá, nemá ve dsky kladen býti; neb žádné moci ani pevnosti nemá, a všecka jeho moc míjie a v nic obrácena bývá. A také ten list, když se ve dsky vpisuje, nepíše se datum jeho prvnie, kdy jest psán u desk, než to, když se do desk vkládá. **9.** Ještě, umře-li ten, ktož tím listem svój statek zapisuje, dřieve než list ve dsky vejde, tehdy ten list žádné moci nenie a nemá ve dsky vložen býti, neb s živým živ jest, s mrtvým umierá; jako i póhon. **10.** Móž se také na každé suché dni obnovovati za několik let, když s ním ten, kohož se dotýče, ke dskám přijde a toho žádá, ne tak, aby se jiný znovu psal, než k starému a prvé psanému aby se dánie toliko z novu napsalo, a prvnie dánie toliko aby přetrženo nebo zamazáno bylo.

11. A ta rekognicie móž a má na každého člověka dána býti, na rytieřského i na sedlského nebo městského, na pacholka i na služebníka, na muže i na ženu, jako jiné poručenstvie pře súdné; neb jiného nic nenie než svěřenie a poručenstvie. **12.** A ta jest dvoje, jedna, ktež se kto u desk přizná tak a v ta slova, jakž se ve dsky co klásti má, a ta se má dáti tomu, komuž se ve dsky klásti má; jiná, kdež se moc komuž koli dává, aby mohl slovem a jménem toho, ktož jemu poručí, klásti ve dsky nebo propúštěti z desk to, což by se jmenovalo; a ta nic jiného nenie, než svěřenie a poručenstvie, v kterémž každý věrně má tomu, ktož jest jemu poručil, učiniti. — A potud o listu přiznavaciem.

10. O relátořiech a relaciech ke dskám.

Tit. O relátořiech a relaciech ke dskám od krále. 1) kterýž od krále ke dskám.. 3) a s čímž poslán jest, u desk vypravuje.. 11).. bez povolenie královského a relatora ve dsky vepsáno býti nemóže. Žádné poručenstvie sirotków králem dané, 15) bez povolenie královského, žádné let sirotkóm od krále vyplněnie.. 20) kromě Pražákóv, ani . . 28) s povoleniem JMKské klade, 30) 4. 5. (schází). 39) v třetích Ondráčkových F. 8.) 48) nežli jí od král sobě a . . .

1. Relátor slove posel ten, kterýž od krále nebo od pánóv z plného súdu nebo od země z obecnieho sněmu ke dskám pro kterúž koli příčinu poslán bývá, a s čímž od krále, nebo od panóv, nebo od země poslán jest, u desk to vypravuje. A toho móž král netoliko ústně ke dskám poslati, ale také i listem svým. **2.** A ten každý posel má při tom, k čemuž jest poslán od krále, zejména ve dsky napsán býti tak a tím zpósobem, jakož již povědieno jest tu, kdež jest o kupujíciem mluveno; a jest-li pán, tehdy z pánóv, pakli vládyka, tehdy z vládyk má napsán býti. (To stojí v III. Ondřejových F. 8. *Však to také úředníci.*) **3.** Mnoho zajisté při dskách se děje, ješto bez povolenie královského, nebo z plného súdu panského a bez relátora ve dsky napsáno, ani z desk vypsáno nebo vymazáno býti nemóže: žádné poručenstvie sirotków králem nebo pány na plném súdu dané, žádný spolek bez povolenie královského nebo panského, žádné let sirotkóm od krále nebo od panóv vyplněnie nemá bez relátora ve dsky kladeno býti. Též vysvobozenie z manstvie, jako zápisného zbožie ve dsky kladenie bez povolenie Kské Msti a bez relátora ve dsky se nemá klásti. Kšaft žádný městu žádnému, kromě Pražanóm, ani měščenínu dědictvie, ani co jiného, též jako dědinníkóm a sedlákóm, ve dsky nemóž bez povolenie královského a bez relátora zvláštnieho kladeno býti. A též klášteru, kostelu, kaple, mnichóm, kněžiem, kanovníkóm, oltářníkóm a krátce k žádnému záduší, k žádnému špitálu. A též ani od kláštera, kostela, kaply, kolleje a od jiných obcí jakýchž koli kostelních, duchovních a zádušních, nemóž se ve dsky žádnému bez povolenie KMsti klásti, jakož o tom při trhu jest povědieno. A což se koli s povoleniem JMKské nebo na plném súdu panském klade, tu všudy jest relátora při každém takovém kladení potřebie. **4.** Item žádný výpis z desk žádného trhu, zápisu, nálezu ani čehož jiného nemóž a nemá bez povolenie královského nebo panského dán a vypsán býti. **5.** A co se vymazovánie některých věcí dotýče, ty také bez povolenie královského z desk nemají býti vymazovány; než z desk zápis „s miestem“ nebo trh, nebo spolek, každý komuž dsky svědčie, beze všeho povolenie královského i panského, beze všech relátoróv móž propustiti. **6.** Nemóž také žádný relátorem býti, ktož raddú královskú přísežnú, nebo kmetem, nebo úředníkem zemským nebo dvorským nenie. (To psáno v III. Ondřejových F. 8.) Co se pak dotýče relací, žádný kněz, a s krátkými slovy, žádný duchovní člověk nemá relátorem býti, by pak i raddú byl. Item žádný sám sobě relátorem nemá býti, neb by taková relacie byla podezřelá a snad by i od úředníkóv přijata nebyla. Nacházie se ve dskách, že miestokomorník a miestopísař také jsú relací ke dskám činili. (V Modrých póhonných, kdež Václav z Valečova pohánie Hanuše z Svídnice; a v Červených póhonných, kdež Václav, český král etc. Petra z Kosti pohánie. Ale mně se zdá, že jest úředníkóm menším příhodněje relací přijímati, nežli ji od krále nebo od pánóv sobě a jiným úředníkóm činiti.) — A potud o relátořiech a relaciech.

11. O zpravě.

1) **Zprava** tak jakž se ve dskách pokládá, jiného nic nenie než všech zmatkóv, narčenie a závad na zbožie prodané nebo zapsané skrze

právo a súd, ne skrze moc a násilie, přišlých, třetinú výš než prodáno jest, nebo bez třetiny, beze všech póhonóv, věčné k vyvazení zavázánie a ujištěnie a na vrch kdyby k tomu přišlo, práva dovedenie. 6) že každá zprava jde na dědictvie. 9) A tak jest dědictvie ve zpravě s penězi spojeno, 14) při každé zpravě ta slova se kladú, *že úředníci menší mají zvésti kupujícieho na dědictvie zpravce, kdež má nebo mieti bude, třetinú výš ne dědictvie než peněz svrchu psaných, beze všeho póhonu, jako v právě staném.* 36) 7. (chybí) 39).. najbezpečnějšie, kdež kto zpravuje: *jakož země za právo má.* Některá do času kdež kto spravuje *za tří leta a za XVIII neděli,* a dále nic; a ta jest nejistá a jako nic. Jiná.. 49) zpravce postavuje, kteříž mají.. 53) i ten poslední, že někdo.. 54) na prosto ho nezpravuje. Při tom.. 72) beze všeho zmatku. Než ktož by stištěn byl, tomu.. 78) nepříteli, má póhonem.. dobývati. Pakli.. 81) neb v hřmotu vojenském.. 89) než sám trh, leč by zvláštnie mezi stranami svolenie bylo; toho jim ani úředníci nemohú brániti, neb jsú dsky svobodné a tak v ně má kladeno býti jakž se lidé svolí a jak se lidem, ne úředníkóm zdá. Věno.. 95) v třetiech Ondráčkových F. 13. 100) a jeden z nich že nic nemá a druhý má... saženo býti (to stojí v třetích Ondráčkových B. 3. v té při.. 119) zavázáni, ale také kdyby dědicóv neměl, tomu každému, komuž by to dluhem po smrti své zapsal, 123).. obdržal: i tomu jsú zpravovati dlužni, ktož tu odúmrť 125).. nálezy vetchými okáží: 156) (To se najde v třetích dskách Ondráčkových D. 14. 159) 21 (chybí) 169) tehdy by též pro nezpravu na zápisné.. 171) Ačkoli se i promluví zprava i promlčí, však se tak 176) k svědčení póhonu nebo k súdu nestojí; by pak i svému zpravci dal úmluvu. Než kdež súdná pře nenie a kto z toho vyveden jest, začež zpravu má, nehned promlčí zpravu, leč by kto (ale musil by velmi nemluvný býti, a tak dlúho jako učedlníci Pythagorovi mlčeti), za tří léta a za 18 neděli nepromlúval, ten by zpravu promlčal. Než dokudž naň.. 188).. zemskú miením a dědičnú. A při zpravě.. 191) ani póhonu, ale hned k úředníkóm menším jdi, 200) vypíši.. (konec).

1. Zprava, tak jakž se ve dskách pokládá, jiného nic nenie než dědictvie svého nebo cizieho pro dědictvie prodané, zastavené nebo zapsané, k očištění závad od práva na to dědictvie prodané, zastavené nebo zapsané přišlých, třetinú výš nebo bez třetiny, k věčnosti nebo do času jmenovitého, zavazenie. **2.** Při tom vědieno má býti, že každá zprava trhová jde na dědictvie s jmenovitú summú peněz, tak že ne dědictvie proti dědictví zhola, než dědictvie proti dědictví v penězich se odhaduje. **3.** A tak jest dědictvie ve zpravě trhové s penězi spojeno, že jedno bez druhého netoliko býti, ale ani rozuměti se nemóže, aby nemohlo ani na dědictvie bez peněz ani na penieze bez dědictvie právo vedeno býti, než na dědictvie v jisté summě peněz. **4.** A z té příčiny ve dskách při každé zpravě trhové ta slova se kladú, *že úředníci mají zvésti kupujícieho na dědictvie zpravce, kdež má nebo mieti bude, třetinú výš (ne dědictvie než peněz svrchu psaných), beze všeho póhonu jako v právě staném.* **5.** Proč o tom tak dlúze? Proto, aby každý rozuměl, ktož co kúpí, ujme-li sobě summy při kladení do desk, že sobě ujme i zpravy; a tolikéž jemu zpravy ujde, pokudž sobě sám peněz a summy ujme. Neb mnozí to činie kupiece zbožie znamenité za několik tisíc: aby méně od desk dali, kladú sobě trhy v summách malých, neznajíce toho, že viece zpravy mieti nemohú, než pokudž trh jich a summa peněz okazuje. (I přicházie na ně to, čehož se každý pilně varovati má, že pro málo ztracují mnoho, pro několik kop několik tisíc nebo set, ješto se toho každý, rozum opatrností spravený maje, varovati bude. A mnozí jsú již toho neopatrného kladenie litovali, a nejedni jsú pro to škodu na svých zbožiech i posměch od jiných trpěli.) Z té příčiny najbezpečnějšie jest, tak ve dsky přijímati a tak sobě klásti do desk úředníkóm rozkázati, a v té summě, jakž kto za jakú summu kúpí. **6.** Aniž se v tom slušie zpupností zbožie a nenařiekániem troštovati, poněvadž žádný tím jist nemóže býti, aby jistě věděl, kdy nezprava a otkud přijde; neb i na zbožie nenařiekané nezprava ode sta let móž přijíti, kdež jeden druhému, a jiný tomu, a tomu opět jiný zpravuje. **7.** Než když jsú směny jednoho dědictvie za druhé, tu jest zprava bez peněz, než dědinami třetinú výš sobě zpravují. **8.** A jest zprava rozličná. Některá jest dědičná a věčná, a ta jest najbezpečnějšie; jiná do - času určeného a jmenovitého, kdež kto zpravuje za tři léta a za osmnácte nedělí, a dále nic, nebo do menšieho času, a ta jest nejista a jako nic. Jiná zprava jest, kdež kto zpravuje vším, což má nebo mieti bude. Jiná, kdež kto ne vším než některým zbožiem jmenovitým a zvláštním zpravuje. Opět někdo zpravuje některým dědictviem napřed jmenovitě a potom jiným zbožiem svým vším, kteréž má nebo mieti bude. Někto také sám toliko zpravuje, jiný pak zpravuje sám napřed a vedlé něho jeden, dva nebo třie zpravce nebo viece jich. Někto pak sám nezpravuje a zvláště ktož nemá nad to, což jest prodal, než jiné miesto sebe zpravce s jich volí a přiznániem u desk postavuje, kteříž za to mají.

Bývá také zprava do summy toliko, za kterúž jest kúpeno, bez třetiny výš. A ty všecky rozdiely zprav a rozličností jich po dskách shledati móž, ktož chce; i ten poslední, o kterémž ještě nic povědieno nenie, že někdo dědictvie své prodada na prosto ho nezpravuje, než beze všie zpravy je do desk tomu komuž jest prodal, klade. **9.** Při tom, ktož co zapisuje, opatř se, aby nikdy (a zvláště za malú věc) mnoho zpravec nepřijímal, než na jednom dobrém, na dvú, nebo na třech najviece přestaň; neb budeš-li mieti mnoho zpravcí za malú věc, viece na zvody a na práva vedenie naložíš, než summa tvá i s třetinú výš bude moci postihnúti. A pak-liť přeběhne co přes náklady, čím toho uživeš? Když budeš mieti v tolika krajiech dědictvie, v kolika krajiech budú zpravce, těžce to v hromadu sženeš, a čím viece zpravcí, tímť viece nákladóv i nesnazí. Z toho toto zbeř: Jeden zpravce, za to dosti maje, jest najužitečnější. **10.** Při zpravě toto se za právo drží, že žádný před mocí, před ohněm, před lstí nezpravuje, ani před úkladem, než toliko před právem, když by z prodaného dědictvie kupující uvázániem s komorníkem, zvodem, odhádániem, věnem, listem obranním, súdem, nálezem panským nebo jiným právem jakýmž koli byl vyveden. Těmi příčinami a každú z nich má a móž sáhnúti na dědictvie svého zpravce, třetinú výš, beze všeho zmatku, jestli že se v tom vedlé práva zachová. **11.** Než ktož by s dědictvie kúpeného mocí byl vytištěn, spálen, nebo lstí zlú a úkladem s toho se zlúditi dal, a válkú nebo jinak se zbožie kúpeného, nebo s zámku zlezeniem stištěn byl: tomu prodávající žádnú zpravú nenie povinen; než ten každý tak o své dědictvie připravený toho na svém zhúbci a nepřieteli nebo úkladníku póhonem, právem a súdem zemským dobývati má. Pakli práva nejdú, tehdy rovnú mocí svého móž zase na každém dobývati, od kohož by mu koli bylo tak odjato, práv nečekaje; neb v válku, v hřmotu vojenském a mezi železem práva mlčie, aniž tomu chtie, aby jich čekáno bylo, než mocí jeden každý moci odpieraj, znaje, že zbroj proti zbrojným bráti, všecka práva dopúštějí, a moc jest zapověděna nálezy těm, ktož ji činie a ji začínají, ne těm, ktož se jí bránie, jakož jest v třetích knihách „O moci“ při konci šieř povědieno. **12.** Za právo se také při zpravě zachovává, že se ne každý zápis, ne každý dluh zpravuje, než sám trh. Věno se také druhdy (ale to se velmi pořiedku přiházie) zpravuje. **13.** Drží se také za právo, ktož pro nezpravu na zpravce, viecę zpravcí než jednoho maje, chce sáhnúti, že má najprvé na jistce sáhnúti, a tepruv, což by se jemu tu nedostalo, toho má na spoluzpravciech jeho postíhati. (To najdeš I. Mauricii B. 5. *Páni nalezli* etc. a v III. Ondřejových F. 13. v při mezi Alšem z Rysmburka, a opět v II. dskách Mikulášových D. 22. v při Smila z Rychmburka.) **14.** Toto však se vymieňuje, jestli že by jistec nic na dědictví neměl, tehdy móž hned na zpravce saženo býti. **15.** Též také, když dvá spolu prodávají, spolu ve dsky kladú a spolu zpravují, a jeden z nich že nemá nic, čím by zpravoval, a druhý má, tehdy zprava všecka na tom, kterýž má, zóstává a na toho má saženo býti, leč by dědiny druhého zpravce okázal. (To stojí v III. Ondřejových B. 3. v při mezi Ctiborem z Bukóvky.) **16.** Za právo také jest: Ktož zpravu má, a pohnán jsa nestojí, a právo na sobě ustáti dá, ten žádný pro nezpravu na svého zpravcí sáhnúti nemóž. (To psáno v Modrých póhonných, kdež Otík z Boršic pohánie Ctibora Sekerky.) **17.** Též také i ten, ktož zpravce maje a z toho dědictvie jsa pohnán, za kteréž zpravce má, bez nich se súdí, a jim úmluvy vedlé práva nedada, když prosúdí, zpravu svú potracuje, a nejsú jemu zpravú zpravce povinni. (To najdeš ve dskách Viktorinových A. 24. v té při, kdež Dobrohost z Ronšperka pohánie Bedřicha. Jakož o tom jest i v třetích knihách povědieno, tu kdež se „O pohnaném“ píše. Ale nic neškodí o jedné věci potřebné několikrát psáti.) **18.** Za právo se také v zemi české od staradávna drží, že zpravce netoliko tomu zpravú, komuž prodávají a trhem ve dsky kladú, jsú povinni, ale také i dědicóm jeho i jich dědicóm. A ještě poviem výše, že jsú ne samým dědicóm kupujícieho zpravú zavázáni a povinni, ale také kdyby to ten, komuž zpravují, dluhem po smrti své zapsal, nebo s kýmž by se spolčil, nebo také jestli že by umřel bez dědicóv a žádnému jinému nezapsal, a někto to na králi vyslúžil, a to obdržal: tomu každému nápadníku,. společníku jsú zpravovati dlužni; i tomu, ktož tu odúmrť od výprosníka kúpí. A nechci, by mi kto toho věřil, leč to dskami a nálezy starodávnými okáži: Kdož komu statek svój po své smrti zapíše, a v tom zápise tato slova stojí: *V témž právě, jakož jest ty dědiny sám* *měl a držal,* tehdy zpravce po smrti toho zapisujícieho jsú povinni tomu a těm zpravovati, komu a kterýmž jest dědictvie své zapsal — to se najde Wenceslai Andreae M. 7. *Páni na plném súdu.* Než nestanú-li ta slova v zápisu, tehdy zpravce zpravy mají býti prázdni. Též také, když se dvá zbožiem a dědictviem svým spolčita obyčejem a řádem zemským, a jeden z nich umře, tehdy zpravce statku společníka mrtvého mají zpravovati týž statek společníku živému i dědicóm jeho — toho dóvod v týchž dskách v témž nálezu. Což se pak zpravy odúmrtí dotýče, toho nález jest I. Procopii U. 26.: *Léta božieho 1383 o suchých dnech letničních páni nalezli za právo: Kdež by koli král kterých dědin právem dosáhl, že vždycky kupujíciemu zpravce zpravovati mají vedlé zněnie desk královstvie českého, beze všie nesnáze.* **19.** Ještě při zpravě i toto má vědieno býti, že na dědictvie prvé věnem starším nežli jest trh obsažené, zpravú žádný sahati nemá, leč by ten, ktož se pro nezpravu vede, to věno prvé penězi hotovými ssul; tehdy by se tak mohl vésti pro nezpravu, a jinak nic. (To stojí v III. Ondřejových B. 3. v při mezi Kundrátem Štosem a Jindřichem Haléřem.) Než kdež by věno bylo zpravy a trhu poslednějšie, tu móž právo vedeno býti bez ssutie toho věna, a zvlášť kdyby ten, ktož se chce vésti, věnu kladení odpieral. **20.** Přiházie se také, že, kdež jest několiko zpravcí a o jistcových dědinách se nevie, a kupující se na dědictvie zpravec vede, a ti tomu vedení práva otpierají, má každý věděti, chtie-li zpravce tím zvodu otpierati, „že vědie dědiny jistcovy,“ že je mají kupujíciemu z práva okázati. A okáží-li, tehdy jich dědin má necháno býti a na jistcovy se dědiny má vésti; pakli dědin jistcových neokáží, ta zprava na dědinách jich i práva vedenie zóstává. (To se najde Wenceslai Andreae A. 23. v při mezi Oldřichem Medkem z Waldeka a Jaroslavem Plichtú, a v III. dskách Ondřejových D. 14. v při mezi Václavem Hrzaniem a Čeňkem Kobíkem.) **21.** A také v takovém práva vedení zpravce mají ukázati dědiny jistcovy tomu, ktož právo vede; pakli neukáží, má se na dědiny zpravce vésti. A jestliže by se prvé vedl na dědiny zpravcí než na jistcovy, tím nic neztratí než ten náklad. Než zvod ten, když by jemu byly dědiny jistcovy ukázány, má z desk propustiti. (Nález o tom II. Nicolai D. 22. v při Smila z Richmburka a Jana z Zaječic). **22.** Žádný se také nemóž pro žádnú nezpravu na dědictvie zápisné a duchovnie vésti, než jestli že by o tom páni nález udělali, (jako jsú po právě staném a po nálezu udělali, aby se každý mohl vésti pro nezpravu též jako po právě staném a po nálezu i na zápisné), tehdy by na zápisné mohlo vedeno býti, ale nynie nic. **23.** Ale snad by se někdo otázal: „Také-li se zprava promlčí?“ Ač koli druhdy se i promluví zprava, pojednú se také i promlčí. Však se tak brzo promluví jako promlčí; neb se pojednú promluví, jakž kto k súdu bez zpravcí svých, pohnán jsa, přistúpí, úmluvy jim vedlé práva nedada; jakož nahoře napsáno jest. A také se pojednú promlčí, jakož kto pohnán jsa k vysvědčení anebo k súdu, nestojí a neohlásí se, by pak i svému zpravci dal úmluvu. Než ktož pohnán jsa k póhonu i k súdu, stojí skrze se nebo skrze poručníka a úmluvu svému zpravci vedlé práva po komorníku od úřadu desk zemských dá, ten své zpravy ani nepromluví ani nepromlčí. Též také kdež súdná pře nenie, a kto z toho vyveden jest právem jakýmž koli, za čež zpravu má, nehned promlčí zpravy své, leč by tak dlúho mlčel, že by za tři léta a 18 nedělí nepromlúval a na svého zpravci právem nesáhl, ten by také zpravu promlčal. (Nález o tom II. Plana G. 28. mezi Zděnkem Kostkú z Postupic a Bohuslavem z Dobrošovic.) Než dokudž naň žádný ani súdem ani zvodem nesáhne, nikdy a věčně se zprava nepromlčí (zemskú mieniím a dědičnú, zhola beze všech výminek ve dsky zapsanú.) **24.** A při zprávě se tento řád zachovává: Ktož z dědictvie, za kteréž zpravu má, právem jakýmž koli vyveden bude, nehleď súdu ani póhonu, v žádné se otpory nedávej, než svých desk se drž, své zpravy následuj a po zprávě jdi, aby svého se práva spustě, v otpory a súdy se bez potřeby dada, spravedlnosti své i zpravu neztratil a viece se nedosúdil a nedootporoval. Než hned všech otporóv, všech póhonóv, všech súdóv cizích tobě nepříslušných nechaje, ke dskám zemským a k úředníkóm menším jdi, a najprvé úmluvu od úřadu vezmi, potom zvod, po zvodu panovánie troje, potom odhádánie, (jakož o tom o každém hned se mluviti bude, když prvé o třetině, o kteréž jsem zmienku v zprávě učinil, vypíši); neb spustíš-li se své zpravy, a v otpor se nebo póhon dáš, strach jest, by se sám k zmatku nepřivedl.

12. O třetině.

1) Zemská a dědičná zprava vždycky třetinú výš summy peněžité bývá. 4) dvoje třetina jest a žádná jedna k druhé podobna nenie: Zpravná jedna, věnná druhá.. 9).. co kúpeno a prodáno takto: 11).. na to dědictvie, tehdy.. 13) .. stálo, bude odhádáno a viece nic: 14).. třetiny výš. A ta třetina.. 20) což by pro to utratil... 21) úředníky menšími na dědictvie...

1. V zemi české obyčejná dědičná a zemská zprava vždycky třetinú výš summy peněžité nebo dědictvie dána bývá. **2.** Ale že nekaždý vie, co jest třetina, té aby porozumieno býti mohlo, užitečné jest prvé třetinu rozděliti jednu od druhé; neb dvoje třetina jest po dskách zemských vyhledána, a žádná jedna k druhé podobna nenie. Zpravná jest jedna, věnná druhá, o kteréž se, když k věnu přijde, mluviti bude. Ale nynie o zpravné. **3.** Zpravná třetina jest třetí diel peněz a summy, za kterúž jest co kúpeno a prodáno, a též dědin a platu, takto: Když kto za tři tisíce dědictvie jaké kúpí, třetina té summy jest jeden tisíc, a přijde-li nezprava na to dědictvie tak za tu summu kupené, tehdy tomu, ktož jest kúpil, dědictvie zpravce jeho, což by za čtyři tisíce stálo, vedlé práva zemského bude odhádáno, a viece nic: Tři tisíce summy jistinné, a čtvrtý tisíc třetiny výš. A též dědin a platóv třetina při směnách a při frajmarciech, kdež se peniez nepokládá, má položena býti, aby se za tři lány odhádali] čtyři, za tři kopy platu čtyři kopy, a tak vždycky. **4.** A ta třetina na každého zpravcí a na dědictvie jeho pro pokutu a pro náklady přicházie, aby toho kupující škoden nebyl, což by pro to jezdě a nakládaje utratil. Z té příčiny v každém trhu se pokládá, že kupující má zveden býti úředníky na dědictvie zpravce, „kdež má neb mieti bude, třetinú výš peněz, za kteréž kúpeno jest, jménem pokuty a nákladóv“, to jest, pro pokuty a pro náklady, jakož země za právo má.

13. O úmluvě.

2) Úmluva jest.. 3) ..jiná spravedlnost předejde toho ktož právo vésti chce. 5) nebo právo stané nebo panský přísudek nebo úředníkóv menších, 10) spravedlnost, kteréž ten, čiež jest, bez práva vedenie dosieci a... 13) spravedlnosti své vinnému s podániem. 14) práva vedenie potomního, jestliže úmluvu přátelskú ten kdož vinen jest, potupí a zavrže. 13) což dobří činie dobro-

volně. Však se přihází, že.. 20) z potupy ani z pychu, než proto, aby sobě úmluvú své zpravy nepohoršil, než jakž naň kto sáhne, též on dále na svého zpravci sahati bude. Přijietí však kto chce, 26).. škody (Tak Plichta bratru... 32) za zvod přijal v týchž dskách, tak Ridkéř 34) ale pro nepravé, nevolné a zpurné jsú nalezena; neb spravedlivému žádný zákon.. 37) a jiným úkladníkóm lestným.. 65) jestli po právu staném, tehdy při právu staném, pakli po nálezu.. 68).. napsána. Bývá také.. 77) zprava záleží ne na osobách, a na dědinách a na dědictvie.. 94) prvé zastihl. Po dání úmluvy...

1. Při dskách zemských, též i při súdě královstvie českého úmluva jest práva vedenie počátek skrze zvod až k odhádání. **2.** Ale sama se z sebe nikdy nepočíná, leč prvé jiná spravedlnost některaká předejde toho, ktož právo vésti má. A ta jest mnohá a rozličná: Nebo právo stané pro nestánie na svědčení k póhonu, nebo za právo dánie pro nestánie k žalobě na súdu, nebo nález panský nebo úředníkov menších, nebo póhon, nebo vyvedenie z dědictvie trhem kúpeného nebo zápisem po smrti čiež koli připadlého nebo králem daného nebo po smrti společníka jednoho na druhého přišlého, neb některá jiná spravedlnost, kterúž ten, ktož předešlú spravedlnost má, k svému bez práva vedenie přijieti a toho dosieci a dojíti nemóže. **3.** A úmluva jiného nic nenie než oznámenie spravedlnosti své zpravci nebo vinnému s podániem k přátelskému umluvení a k výstraze práva vedenie dalšieho, jestli že úmluvu ten, ktož zpravuje nebo vinen jest, opovrže, tak aby každý, ktož z dobré vóle sám od sebe spravedlivého druhému učiniti nechce, právem jsa přinucen, musil bezděčně učiniti, což jest činiti měl dobrovolně. **4.** Přiházie se však, že po úmluvě dané někto se nesmluví, když má zpravu další; ale toho ten nečiní z potupy ani z hrdosti, než z potřebnosti, proto, aby sobě smluvú své zpravy nepohoršil; než jakž naň kto sáhne, též on dále na svého zpravci sahati bude, a zvláště, když se s ním jeho zpravce také po úmluvě jeho od něho dané umluviti nechce. **5.** Přijieti však, kto chce, móž za úmluvu, za zvod, za odhádánie, bez práva vedenie i beze všie spravedlností svých škody, a přijma, má-li dalšieho zpravci, móž naň vedlé práva dále sáhnúti, a nemá-li dalšie zpravy, též móž učiniti, a jako by se právo vedlo, za to přijieti. (Nález, kdež Petr z Piečiny pohánie Častolora. Tak Plichta bratru svému za dvoje panovánie i za odhádánie přijal v Modrých póhonných, kdež Jaroslav Plichta pohánie. Tak Kunče v Moravěvsi, Jan Chodčovský za zvod přijal. Tak Ridkéř za úmluvu i za zvod Albrechtovi přijal v póhonných za ciesaře Sigmunda.) Neb jakož všecka ve všech národiech práva, též také i česká ne pro spravedlivé, ale pro nezbedné a zpurné jsú nalezena. Neb spravedlivému žádný zákon, žádné právo (jakož Písmo praví) nenie uloženo, než nepravým, falešným přísežníkóm a jiným úkladníkóm a spravedlnosti přestupníkóm; neb staré slovo jest, že z zlých obyčejóv dobrá se práva rodie. Z té příčiny žádný dobrý práva na se z úmysla neďopustie, ale však proti nepravému jeho slušně užívati bude. Ale zase k úmluvě. **6.** Úmluvy forma a zpósob jest tento: *Daj úmluvu od Petra z Kystry Janovi z Šontálu pro nezpravu dědin v Prčici, vsi celé, dvoróv kmetcích s platem, a pro přiekazy, kteréž jsú přišly, od Šebora z Mělnic, kterýž jest ty dědiny obdržal nálezem panským, ať to opatří do dvú neděl.* **7.** To pro nezpravu; ale po právu staném takto: *Daj úmluvu Benešovi z Kunvaldu od Šemiana z Dúpova po právu staném, ať to opatří do dvú neděl.* A též po nálezu panském. **8.** Ta úmluva nebo napomenutie k smlúvě každému, ktož ji žádá, má z práva od úřadu (jakož i jiné právo všeliké) puštěna a dána býti. Kterúž starosta komorničí ve svá registra najprvé, potom na ceduli komorníku má napsati, a komorníku aby dodal, a k tomu s tú úmluvú tak napsanú aby dojel nebo došel, rozkázati. A to všecko starosta má spraviti beze vší starosti, práce, nákladóv, zmatkóv i škody toho, ktož jest ji žádal, beze všech odtahóv a prodlévánie a všelikého obmeškánie. **9.** Tu úmluvu od komorníka povinen jest každý přijieti doma, vně, v městě, na cestě, u súseda, a abych krátce všecko pověděl, všudy, kdež jej komorník najde a zastihne, beze všech otporóv a nesnazí. Aniž tu jaká zlá opatrnost otpierajíciemu platna móž býti, neb komorníku v tom věřeno jest. Kterýž dojda s ní hned se zase vrátí k úřadu, a relací jeho té úmluvy tak dané ve dsky zapsána bude, rok a den k tomu, v kterýž jest tu úmluvu, komu a od koho dával. Neb se každá úmluva ve dsky vepsati musí; jestli pro nezpravu, tehdy při tom trhu, kdež zprava jest; pakli po právu staném, tehdy při póhonu; pakli po nálezu panském nebo úředníkóv menších, tehdy při panském nebo při úředníkóv menších nálezu má býti napsána. A tak v jiných potřebách všech. **10.** Bývá také úmluva dána pro zastúpenie v súdu, když kto pohnán jsa z dědictvie nebo z jiné věci, za to, z čehož jest pohnán, zpravu má, a dá úmluvu svému zpravci, aby jej v tom súdu zastúpil; ta úmluva móž při trhu nebo při póhonu zapsána býti. **11.** Má při úmluvě také známo býti, že kolikrátž se úmluva béře pro nezpravu, vždycky držiteli dědictvie, kteréž v zpravě jest, má dána býti, a prodávajíciemu (jestliže toho dědictvie nedržie, kteréž jest v zpravu zavadil), nemá dána býti. Neb zprava nezáležie na osobách lidských, než na dědinách a na gruntiech, kterýmiž se co zpravuje. Též také ne na zpravci, jestliže jest to prodal nebo zapsal jinému, čímž zpravuje, pro nezpravu úmluva má vyjíti, než na držitele dědictvie toho, kteréž jest ve zpravu zavazeno, poněvadž zprava zemská nic na osobách nezáležie, než všecka na gruntiech a na dědinách a na dědictví ležie. **12.** Než po nálezu, po právu staném úmluva vždycky má dána býti tomu, na komž jest ustáno právo a na kohož se jest nález stal. Ale zvod má jíti na dědictvie, kteréž jest držal ten, na komž jest právo ustáno anebo na kohož jest nález učiněn, drž je potom ktož koli drž; však tak, jestliže jest to dědictvie póhonem zastiženo, jinak nic. Z té příčiny v tom se pohánějící opatř, kohož póhonem v dědictví zastihne, a ten tak zastížený póhonem, potom dědictvie své, v tom póhonu s ním jsa, prodá nebo na fortel jinému zapíše (jakož se to i nynie přiházie), aby tomu prodání a zápisu pohánějící otpor učinil, že jest pohnaný toho prodávati ani zapisovati neměl; proto že jest to dědictvie póvod póhonem prvé zastihl, jakož jest o tom v třetiech knihách v nápisu „Co póvodu“ široce povědieno. **13.** Po dání úmluvy ten, komuž dána jest, má hledati toho k smlúvě, od kohož jest jemu úmluva přišla, k němu přijíti nebo přijeti, ne ten, ktož úmluvu dává, a v tom se s ním smluviti. **14.** Pakli se neumluví v těch dvú nedělí od dánie úmluvy, vyjde naň po dvú nedělí a na jeho dědictvie, o kterémž se hned psáti bude, zvod. — A o úmluvě potud, o kteréž také nenic jest v třetiech knihách povědieno v nápisu „Co pohnanému.“

14. O zvodu.

1) Úmluvy zvód 16) Hrdibora z Peštalovic, kterýž 24) nečas jakýžkoli nebo jasno. Má.. 29) dokonati a tak jej dokonaje, jakž má vedle práva býti,

má čiesti z listu nebo bez listu vyhlásiti před lidmi .. 46) v tom nedělali 49) úředníci, kteříž mezi jinými menšiemi větší jsú, komorník sndí a písař zvody mají, 53) ale když jiní ještě z menších úředníkóv, než jsú ti tři svrchu psaní za ně na zvod jedú, 58) Ale když se zvod od menších úředníkóv učiněný.. 69) chce-li se zmatkóv, kteříž se i při tom mnozí přiházejí, uvarovati, 74) odhádáno býti, když by.. 77) k prodlení a k nesnázem mohl nezčíslným přijíti (jakož se jest . . . 79) než skutečné kupujícieho nebo dědicóv jeho nebo póvoda uvedenie v jakéž koli a číž koli dědictvie. A z trojí . . . 83) ustojí právo a tomu ustání od pohnaného jemu se dostí neděje, a to kdežkoli právo ustojí; na svědčení póhonu, při žalobě a při súdu nebo . . . 99) po nálezu obojího, většieho i menšieho súdu, žádný třetiny nemá... 104) z Jilmanic). Nemá ani to mlčeniem pominuto býti, že . . . 107) svrchupsaní (To najdeš . . . 110) duchovnie zbožie odpor vložen býti; anebo vedl-liby . . . 132) býti, a tomu nemají . . . 133) co zmatečně dělá. 138) proti zvodu klásti, aby práva . . . 141) jakož se toho mnoho přihází.. 144) i uvazání odpierají, 145) a v pomstu práv vejdú a mají přísně vedle práva kázáni býti, neb ti posměch i lehkost.. 154) a z těch takových otporóv byl by súd z súdu, 159) když kto dědictvie obdrží nálezem.. 164) zvod stal. Než kdež právo stané... 168) podobné, tu zvod... 178) a póvod má to dědictvie právem věnným držeti, dokudž by s něho.. 182) že panovánie všecka tři mohú se před se vésti a mají, až do samého.. 184) dokudž ten odpor súdem rozeznán nebude; 185) a z té příčiny ... s strany druhé (části této v I. rec. není).

1. Vedlé řádu a práva desk zemských úmluvy zvod ve dvú nedělí následuje. **2.** Na kterýžto zvod již ne komorník sám jako na póhon, nebo na jiného práva vedenie, ale jeden z úředníkóv, komorníka s sebú pojma, jeti má podlé práva. Ale na toho slušie, ktož zvodu žádá, nebo samému na zvod jeti, nebo póvoda miesto sebe poslati, kterýž by ukázal dědictvie úředníku, na kterémž se zvod má státi, i také v hospodách za úředníka a za komorníka aby platil a je na miesto aby dovedl. **3.** A jest zvodu forma a zpósob takový: *Já Jan z Plané, na miestě najvyššieho písaře, mocí úřadu svého s komorníkem Markvartem zvodím Petra Štuksu z Mikovic na dědictvie Janovo Mrázovo z Radimovic v Křivévsi na tvrz, na dvór poplužní s poplužiem, na ves celú, na dvory kmetcie s platem, s dědinami, lukami, lesy, potoky, rybníky i se vší zvolí, což k tomu přislušie, na to na vše což tu týž Jan Mráz má, pro nezpravu dědin v Patokryjiech, a přiekazy, kteréž jsú přišly, od Hrdibora z Sedmipan, kterýž jest té dědiny v Patokryjiech obdržal nálezem panským, a to v tisíci kopách groší českých summy jistinné, a ve třech stech třidcieti* *a třech kopách a dvadcieti grošiech, též českých, třetinú výš, plným právem.* **4.** Ten zvod a jiný každý má učiněn býti na dvoře, v hradě nebo v tvrzi, nebo v dvoře toho, na kohož se vede; pakli nenie hradu, tvrze ani dvoru poplužnieho, než ves toliko, tehdy na vsi. A kdež se koli dělá zvod, má se pod nebem vně vedle práva, ne pod střechú dělati; buď déšť, nečas jakýž koli nebo zima nebo snieh nebo mráz. **5.** Má jej sobě také, kterýž jede na zvod úředník, sepsati prvé než se stane, aby vědieno bylo, nač jej udělati má, a z jaké příčiny, od koho a kde. A na miestě, kdež přiveden bude, tu jej sobě má vedlé práva a jakž pře a potřeba káže, dokonati a to dědictvie, na kteréž týž zvod učiniti má, ze jména sobě v týž zvod slovo od slova spíše (a tak jej sobě spíše, jak má vedlé práva býti), máť čísti z listu nebo bez listu vyhlásiti před lidmi jakéhož koli řádu. A ten zvod, ke dskám se zase vrátě, tak zapsati má ve dsky, jakž jest učiněn vně, a ne jinak. Kterýž se takto ve dsky vpisuje: *Léta božieho 1495 v středu po sv. Margretě Jan z Plané, na miestě najvyššieho písaře královstvie českého, s komorníkem Krkem zvedli jsú Petra Štuksu* (tak jakž prvé stojie), a naposledy tato slova se připisují: *Vyznánie téhož úředníka.* **6.** A má každý zvod na svém miestě zapsán býti: Jestli že se stane pro nezpravu, tehdy při trhu, kdež jest prodáno a nezpraveno; pakli po právu staném, tehdy při právu staném a při póhonu, kterýmž jest ustáno; pakli po nálezu, tehdy při nálezu, též jako jest o úmluvě povědieno. **7.** A každý zvod má se při úmluvě psáti; neb každý zvod úmluva má z práva předjíti. **8.** Ale ještě jest při zvodiech rozdiel. (Neb staří, kteříž jsú práva zemi české nacházeli, nic jsú bez příčiny, nic nadarmo, nic nálichem a štěstiem v tom jako ve všem jiném nedělali, než s rozumem všecko, s radú a opatrností viece než lidskú.) Ti jsú tak nalezli, že vedlé práva a jich zřiezenie sami tři úředníci, miestokomorník, miestosudí a miestopísař, zvody mají, a na ně, když komu toho potřebie jest, nebo sami jezdie nebo jiní za ně z spolu menších úředníków. A kolikrátž koli sami jedú, tehdy zvod činí každý z těch tří mocí úřadu svého; ale když jiní za ně na zvod jedú, tehdy každý z menších úředníkóv jménem nebo mocí všeho úřadu zvod činí, a ne mocí svého úřadu. **9.** A když se zvod učiněný od svrchupsaných tří ve dsky zapisuje, tehdy se na konci zvodu (jakož již povědieno jest) toto přidává: *Vyznánie téhož úředníka;* ale když se zvod od jiných menšiech úředníkóv kromě tří svrchupsaných učiněný ve dsky vpisuje, tehdy se na konci takto přičiní: *Vyznánie téhož úředníka a komorníka.* (Dóvod toho všecky všech zvodóv dsky a obyčeje zachovávánie starého.) A má písař pilen býti, aby toho neobmeškával, než ten řád při vpisování zvodóv ve dsky aby pamětlivě tak zachovával. **10.** Má také každý úředník, kterýž zvod činí, výpis zvodu z desk s sebú vzieti, proč a od koho a v čem má zvod dělati vedlé vóle jeho, takto: *Máš zvod udělati od Jana z Semčic na dědinách Alšových z Sútic ve třech stech kopách grošóv českých dluhu, po panském nálezu* (nebo jinak, kdež póvod povede a ukáže vedlé vóle jeho.) **11.** Ktož na zvod vede úředníka, chce-li se zpletkóv (kteříž se i při tom přihoditi mohú ne jedni, ale viece) uvarovati, veď na všecek statek zpravce svého nebo pohnaného, ani se na to obracej, že tvú summu přesahá; nic tobě to neškodí ani tvému zpravci nebo pohnanému; neb odhádáno tobě viece nemóž býti přes tvú summu. Ale když by na méně vedl, než tvá summa káže, nemohloť by odhádáno za všecku summu tvú býti, když by na všecko zvodu neučinil, leč by opět znovu právo vedl, a tak by i k nákladóm a skrze to k škodě i k prodlení a k nejedněm nesnázem mohl přijíti, (jakož se jest Václavovi z Rastel přihodilo a jiným některým). **12.** Má i to vědieno býti, že zvod nic jiného nenie, než skutečné uvedenie kupujícieho, nebo dědicóv jeho, nebo póvoda vedlé práva v dědictvie zpravce nebo pohnaného. **13.** A z trojie příčiny toliko zvodové přicházejí: Najprvé po právu staném, když kto na kom ustojí právo, anebo když se komu za právo před súdem dá, a tomu ustání nebo za právo dání od pohnaného jemu se dosti neděje; a to na svědčení póhonu, při žalobě, při súdu nebo v kaple Všech Svatých při přísaze. Druhdy pro nezpravu, když kto z dědictvie kúpeného, královem daného, zápisem nebo spolkem naň přišlého jest právem kterýmž koli vyveden. Třetie a poslednie po nálezu panském nebo úředníkóv menších, když kto nálezu dosti učiniti nechce. **14.** Za právo země česká má, že každý zvod jest k dědictví, kromě věnných dědin a kromě toho zvodu, kterýž by na zápisné byl učiněn; ten móž od pána gruntovnieho splacen býti. (To stojí v Památných P. 7. *Vladislav.)* **15.** Za právo také jest, že každý zvod má na dědictvie učiněn býti, na listy a na penieze žádný. **16.** Slušie i to věděti, že ne každý zvod třetinu má. Zvod pro nezpravu téměř každý třetinú výš bývá, leč by kto do summy toliko jistinné nebo hlavnie bez třetiny výš zpravoval. **17.** Ale zvod po právu staném, zvod po nálezu obojieho, menšieho i větčieho, súdu žádný třetiny nemá, než miesto toho má náklady všecky, jakož prvé jest povědieno. I ten zvod, kterýž se pro dluh nálezem přisúzený děje, jest k dědictví. (To stojí v posledních dskách Ondřejových L. 2. v té při, která jest mezi Oldřichem, a v Bielých póhonných, kdež Jan Mandelík z Chrástu pohánie Václava z Jilmanic.) **18.** Nechci ani toho mlčeniem pominúti, že zvodu purkrabí hradu Pražského, ani žádný jiný úřad nemá dělati žádných, ani odhádánie, než toliko úředníci menší třie svrchu psaní, nebo miesto jich jiní. (To najdeš v nynie jmenovaných póhonných při témž póhonu. *A Vladislav.*) **19.** Za právo se ještě držie, že zvod móž veden býti i na zápisné a duchovnie dědictvie, ale pro nezpravu nic, než po nálezu panském nebo úředníkóv menších a po právu staném též. (Nález toho najdeš v Památných dskách P. 7. *Vladislav z božie milosti.*) (A nenie nepodobné, že též KMst s radú svú ještě najde, aby na duchovnie i pro nezpravu vedeno bylo, jakož jest najíti ráčil, aby vedeno bylo po právu staném i po nálezu; a zvláště když by se k tomu příčina hodná dala.) **20.** Pakli nemá kto ani dědičného ani zápisného a duchovnieho zbožie, a stane se naň nález, anebo práva staného se dopustí, již na toho zvod nejde, neb se nenie nač vésti; než list se zatykací od úřadu dává vedle obyčeje a práva starodávnieho. **21.** Nemá ani to při zvodu opuštěno býti, že ten, na čiež grunty se zvod děje, moc toho má pustiti po zvodu v držení nebo nepustiti, až by na vrch právo bylo dovedeno, a skrze to zmatku se žádného nemá báti; neb což zvod nemóž dovésti, to odhádánie dokoná. **22.** Móž také i otpor proti zvodu udělati každému, když by však toho příčinu spravedlivú, slušnú a hodnú mohl před pány okázati, jako takto: Kto pro nezpravu vede, a prvé vede na spoluzpravce než na jistce, tomu móž otpor vložen býti a v drženie nevpúštěti; anebo vedl-li by se kto na cizie, též od držitele odpor móž učiněn spravedlivě býti a v drženie též nevpustiti. A tomu nemají ani úředníci odporni býti jako i jinému, neb ne jich nebezpečenstviem, než svým každý dělá, co zmatečně při dskách dělá. (A jestli že by tomu anebo čemu jinému úředníci chtěli odpierati a lidí nedopúštěti k otporóm, již by ne na úřadě, než na súdě seděli, kdež jim to žádným právem nepříslušie.) Z těch i jiných k těm podobných příčin, otpor móž kladen býti proti zvodu. **23.** Než chtěl-li by kto otpor na fortel, v sloviech toliko, proti zvodu nebo proti jinému práva vedení klásti, aby práva vedení spravedlivému lstivě zastavil a v tom zmatkóv nějakých hledal, neviem, měl-li by k tomu otporu dopuštěn býti. Jakož se toho nenic přiházie od zlé lsti, kteráž se od zmatečných lidí právóm děje, ježto jsú se o to za starých pokúšeti nesměli; ale nynie již někteří i sami se zapíšíce, zvodóm i uvázání s komorníkem i brání otpierají. Ti takoví zmatkóv hledajíce v zmatky sami, kteréž jiným činiti chtie, a v pomstu práv upadají, a posměch i lehkost spravedlivým právóm činiti smějí, kteráž jiní se vší vážností (jakož spravedlivé jest), znajíce čest, v jich velikosti a vážnosti je zachovávají. **24.** Ale najnebezpečnější otpor zvodu ten jest, když kto zvodu po nálezu nebo po právu staném otpierá; neb ten takový každý již ne tak zvodu (kterémuž také bez hodné příčiny samému otpieráno býti nemá), ne tak zvodu, jako právu stanému, kteréž jest všeho práva zemského modla a miera, a nálezu panskému, kterýž ode všech pevně má držán býti, otpierá. A z těch takových otporóv, kdyby dopuštěni byli, byl by súd z súdu, a nikdy by konec súdóm o jednu věc nalezen býti nemohl, než šlo by v nekonečnost nečíslnú. **25.** Nesluší také toho zapomenúti, že ne každý zvod k odhádání přicházie, neb zvod po nálezu panském, zvod po právu staném, když kto dědictvie čiež koli obdržie nálezem nebo právem staným, nejde k odhádání; než nepustí-li držitel v drženie, vyjde naň list obranní k purkrabí najvyššiemu od úředníkóv menších. A ten mocí úřadu svého póvoda v skutečné drženie uvede a zmocní jej toho dědictvie, na kterémž se jest zvod stal. Neb tu v takových přiech odhádánie miesta nemá, poněvadž se summy žádné peněžité nedotýče, a všeliké a každé odhádánie v jisté summě peněz se dieti má, jakož o tom při odhádání šieře bude povědieno. **26.** Než kdež jest právo stané, nebo nález o škody, o dluh, nebo o jiné věci těm podobné, v kterých se peněz dotýče a sum, tu zvod po právu staném nebo po nálezu k odhadání jíti musí. **27.** Ale zvodové pro nezpravu všickni ti k odhádání vésti se mají, aby dědictvie vedlé spravedlnosti šacováno bylo, aby se křivda ani zpravci ani kupujíciemu nedála, aby ani tomu, ktož se vede, méně než jeho summa káže, ani tomu, na kohož se vede, viece nebylo odhádáno. **28.** Též také i ti zvodové k odhádání vedeni býti nemají, kteříž přicházejí po právu staném nebo po nálezu panském o dědictvie věnné zástavné, než na zvodu samém a na jednom panování dosti jest. A póvod má to dědictvie dědičné držeti po nálezu a po právu staném dědicky, a věnné věnným právem, dokudž by s něho od dědicóv, kterýmž by to přiležalo, nebyl zplacen. **29.** To ještě se při zvodu za právo zachovává, když se zvodu otpor vloží, že se panovánie mohú předse vedlé práva vésti až do samého odhádánie, ale odhádánie se státi nemóže, dokudž ten otpor súdem panským na plném súdu rozeznán nebude. (A z té příčiny i z jiné otporové by se měli vedlé práva najprvé súditi před jinými všemi póhony.) **30.** Ještě se za právo při zvodu držie, že ten, na kohož se zvod má státi a on dále móž na jiného právem sáhnúti, že móž tomu, kto má naň právo vésti, za zvod, za panovánie i za odhádánie přijíti a dále na jiného právo hned vésti. (Nález v póhonných, kdež Petr z Piečiny pohánie Častolora.) **31.** Nakonec, žádný zvod na zmatek se nestává, než jestli že by kto jinam a na jiné dědiny vedl, než by vésti měl vedlé desk svých nebo nálezu panského, ten zle vede, ale pro to vedenie v žádný zmatek ani v pokutu peněz ani v vazbu neupadne, než ten zvod zle učiněný má z desk propustiti, a propustě vésti zvod tu, kdež má vedlé práva vésti. (Nález o tom Wenceslai Andreae A. 24. v při mezi Medkem z Valdeka s jedné, a Jaroslavem Plichtú z Žerotína s strany druhé.) — Ale že po každém zvodu má se panovanie státi, kteréž (i to ne všudy) se a ne ve všem jednostajně, zachovává, o tom také nemá mlčáno býti. — A potud o zvodiech.

BIBLIOTHECA

15. O panování.

[7] v drženie uvedení.. [15] od koho a po čem panovánie.. [20] (č. 5 v I. rec. není) [28] po odhádání, když se to nač jest zvod učiněn, vedle práva odhádá. Panovánie v urociech tehdá se stává, [31] aby bral v úroce nebo v úrociech a chtě bráti, nemá co, i miesto toho bránie udělá jalové

panovánie. [34]) dřéve dvú nedělí, ale posléz dvú nedělí [42]) činěno býti, než když se jedno stane.

1. Dřieve než povědieno bude, co jest panovánie, užitečné jest, aby prvé skrze rozdiel oznámeno bylo; neb rozličné jest panovánie. **2.** Někteřé slove jalové, jiné plné; někteřé po zvodu, jiné po odhádání, a jiné v úrociech. **3.** Jalové panovánie jest, kdež se koli třikrát, buď po zvodu nebo v úrociech, před odhádániem panuje; ale plné, dokonalé a poslednie panovánie jest, když komorník po zvodu a skutečném v držení dědictvie nebo platu uvedení anebo po odhádání panuje, tiemto obyčejem: Svolaje rychtáře a sedláky, jest-li ves; pak-li jest zámek, tvrz nebo dvór, tehdy purkrabí a jiné úředníky nebo čeleď; pak-li jsú dědiny toliko, tehdy jakéž koli móž lidi shromáždě, strhna šindelóv několik s střechy anebo došek, i spálí to na zemi, ne pod střechú než pod nebem, a povie, od koho panuje. Ale v jalovém panování toho potřebie nenie; než toliko lidem povědieti od koho, a po jakém práva vedení panovánie dělá. (A slove jalové z té příčiny, že ten, ktož je vede, žádného ještě užitku z těch dědin, na kteréž vede, nebéře.) **4.** Ale plné a platné panovánie to slove, kdež ten, ktož je vede, již v skutečném držení jsa těch dědin, na kteréž panovánie vede, jich mocně užívá. **5.** Slove také panovánie plané, když kto v úrociech a v komorniem platu zajme dobytky, a když nemá co zajímati, tehdy jalové panovánie udělá. **6.** A každé jalové panovánie jest troje; každé plné jedno toliko. Opět, každého jalového panovánie odhádánie následuje; plného žádné. Ještě, každé jalové panovánie po zvodu toliko nebo v úrociech se děje, a ne po odhádání; ale plné i po zvodu i po odhádání, i bez zvodu. Po zvodu, když v drženie pustie, a dalšieho práva nenie potřebie vésti; po odhádání, když se na tom, což jest odhádáno, vedlé práva panuje; panovánie bez zvodu i bez odhádánie a v úrociech tehdáž se stává, když komorník s holomkem zemským přísežným vyjede, aby bral a zajímal dobytky v úroce nebo v úrociech a chtě bráti a zajímati, nemá co, i miesto toho bránie udělá panovánie. **7.** Za právo při panování se drží, že panovánie, ani po zvodu ani po odhádání nemóž býti dřieve dvú nedělí od zvodu nebo od odhádánie pořád čtúce; ale posléz dvú nedělí proti právu nemá dělati panovánie. **8.** Opět, panovánie v úrociech před sv. Jiřiem i před sv. Havlem móž býti když koli, ještě i na sv. Jiřie i na sv. Havla, jako i bránie; ale ani po sv. Jiří ani po sv. Havle nemóž býti dřieve dvú nedělí. **9.** Ještě, za právo jest, že panovánie nemá býti jinde než tu, kdež se jest zvod stal nebo zájem, jako i odhádánie. **10.** Nemá také panovánie jalové jedno po druhém v jednom polúletí činěno býti, než ve dvojiem polúletí; když se jedno stane po sv. Jiří, má se druhé státi po sv. Havle, a třetie opět po sv. Jiří. **11.** A všecko panovánie nenie než troje: Po zvodu, po odhádání a v úrociech. A o panování potud jest povědieno. **12.** Kteréž též jako i zvod ve dsky má zapsáno na svém miestě při zvodu, při trhu nebo při zástavě nebo při odhádání býti. **13.** A mají na panovániech komorníci měnieni býti, aby jeden dvojieho panovánie nedělal pořád, též jako na pohoniech z dědictvie, a jinde, kdež se třikrát pohánie. — A což k panování příležie, téměř jest povědieno.

16. O odhádání.

1) Odhádánie jest v dědictvie jakéžkoli, dědičné, manské, zápisné, duchovnie vedle spravedlnosti šacované ... skrze miestokomorníka, tak jakž země za právo má, uvedenie. 5) 2. 3. (schází) 9) Při kterémž tento se řád z práva zachovává: 13) druhé panovánie a třetie panovánie opět po polúletí třetím. 23) .. povědieno. Na ten pak čas a den .. 32) obešle, slovem svým nebo listem .. 35) býti nechtěl. Když se na dědictvie .. 42) odhádánie dokonati; tu dědictvie 43) s svými ohledají, a pilně spatřují, dědiny, lúky . . . 47) aby nic všetečně, nic bez rozmyslu . . . 56) při úřadu nenie .. 60) tehdy to spíše a vedle toho sepsánie .. 65) uvedenému pánu a .. 67) aby lidi propustil. To dokonaje . . . 74) na české groše), strich žita ve IV. gr., strich ovsa ve II. groše, dvě slepice za groš, 79) níž nebo výš. Než toto má v paměti komorník mieti, když odhaduje, že .. 82) to dvé se ódhaduje za osedlé .. 85) odhádání bude se moci zpraviti a naučen býti. Má se také .. 88) ale najprv má plat, kterýž se pôvodu zdá a líbí, potom dědiny .. rybníky othádati .. 91) a siedlo má odhádati, a to s radú těch lidí . . . 97) Pakli odhádá, na zmatek odhádá, 103) z božie milosti). Též také .. 107) odhádati (Toho nález .. 112) po nálezu a po právu staném za třetinu .. 126) v summě toliko, (jakož jest . . 129) má se do poledne jednati, ale neškodí . . . 138) z práva nenie povinen . . . 140) v posledních knihách ... 141) ... odhádání zpěčovati nemá ani móž 143) než ten komuž jest odhádáno, má v to mocně .. 152) Pak-li by se komu zdálo, jakú spravedlnost k tomu lepší mieti, anebo také že by se komu zdálo něco proti právu učiněno, nechaje moci, má odpor před sebú; móž tomu u desk 157) než dvé neděli toliko, v kterýchž 159) aniž

toho úředníci dopustí, neb 161) (č. 21. chybí) 174) poslední, kteréž všeho práva vrch jest a makovice, má učiněno a při odhádání zapsáno býti (konec).

1. Odhádánie jest kupujícieho, nápadníka, póvoda v dědictvie jakéž koli, dědičné, věnné, zástavné, zápisné, duchovnie, manské, vedle spravedlnosti šacované, konečné a skutečné, beze všech otporóv a překážek, skrze miestokomorníka desk zemských, tak jakž země za právo má, mocné vedlé práva uvedenie. **2.** Staří jsú odhádání říkali vděděnie; neb ten, komuž se odhádá, v to dědictvie vkročiti má. **3.** A jest odhádánie vrch a zámek práva; neb všecka práva jiná, kteráž odhádánie předcházejí, koná, zamyká a zavierá. **4.** Při kterémž tento se řád od staradávna z práva zachovává: Úmluva najprvé po komorníku k držiteli dědictvie vycházie, v dvú nedělí po úmluvě zvod, a opět po dvú nedělí po zvodu panovánie; potom po sv. Havle nebo po sv. Jiří opět druhé panovánie, po jednom z těch rokóv dvú, a třetie panovánie opět po polúletí třetiem. To všecko když vyjde, tehdy po dvú nedělí po tom posledniem panování, a ne prvé, list má poslán býti od miestokomorníka (kterémuž samému s komorníkem odhádánie příležie) k držiteli dědin, kteréž odhádány býti mají. V kterémžto listu miestokomorník má oznámiti držiteli, že od dánie listu ve dvú nedělí k němu přijde a dědictvie jeho vedlé práva a úřadu svého odhádá, aby také s přátely svými při témž odhádání byl. A ten list má býti zavřený, jakož o něm mezi jinými listy a o jeho zpósobu také bude v osmých knihách povědieno. Potom na ten čas a na den v listu položený miestokomorník má s komorníkem nalezen býti na zboží, kteréž se má odhádati, a póvod s ním, při tom také i držitel. Ale osobně póvod, chce-li, při odhádání býti móže; nechce-li, na miestě svém někoho pošli; ale držitel nenie povinen při tom, ani sám osobú svú býti, ani koho na miestě svém k tomu jiného vyslati. (Užitečněje však jest i příhodněje oběma, póvodu i držiteli, osobně při odhádání s přátely býti.) **5.** Za právo při tom jest, kohož koli miestokomorník k tomu z blízkých súsed, pánóv, zemanóv, měst i sedlákóv obešle, slovem svým nebo listem, každý má přijeti nebo přijíti pod propadeniem desieti hřiven stříebra k úřadu, ktož by svévolně při tom, obeslán jsa, býti nechtěl. (A to miestokomorník poslem svým a nákladem činí, neb to sám pro se a pro úřad svój činí, aby se měl s kým o dědiny, kteréž se odhadují, raditi.) **6.** Když se na dědictví držitele sjedú, póvod s přátely, miestokomorník s komorníkem a s těmi, kteréž k tomu obešle, držitel také s svými přátely, (pakli by svévolně při tom býti nechtěl, nic se na to komorník neohledaj, i bez přítomnosti držitele má se odhádánie dokonati — tak jakož se jest i prvé stávalo —) tu dědictvie držitele miestokomorník s svými vedlé práva ohledují, a pilně najprvé obcházejíce a přecházejíce shledují dědiny, lúky, lesy, rybníky a jiné grunty. Potom se komorník vyptává na obojiech stranách, co by v čem měl položiti a zač by co stálo, aby nic kvapně, nic bez rozmyslu a rady neučinil, ješto by skrze jeho nerozum, neopatrnost, netbanlivost nebo kvapnost škodu póvod nebo držitel trpěti a nésti musil. Neb tu k své přísaze miestokomorník má prohledati, aby spravedlivě odhadoval; neb ne jednostajně všudy a ve všech krajiech dědiny, lesy, rybníci, lúky i jiní gruntové platie, než v jednom dráže, v druhém laciněje. Na přáteliech póvoda, na přáteliech pohnaného miestokomorník se vyptaje a vyzvěda, jak obojie grunty, kteréž odhádati má, šacují, s těmi, kteréž jest k tomu obeslal, má se raditi, s pány nebo zemany zvlášť, s sedláky také zvlášť; neb nic těžšieho při úřadu desk zemských nenie jako odhádánie, a nic tak miestokomorníku nebezpečného. (A z té příčiny nerádi miestokomorníci dlúho trvají.) **7.** A když všecko potřebně vyhledá vedlé vyptánie lidí obojie strany, zemanóv i sedlákóv, tehdy to miestokomorník, umie-li psáti, sám spíše, pakli neumie, káže písaři desk, a vedlé toho sepsánie odhádánie udělá. **8.** A udělaje odhádánie, tu póvoda v skutečné drženie dědictvie odhádaného hned, nikam neodjiežděje, má uvésti, a lidem (jestli že jsú) má rozkázati, aby člověčenstvie slíbili novému a tu nynie uvedenému držiteli a pánu; a prvniemu pánu též má mocí úřadu svého rozkázati, aby lidi propustil a dědictvie odhádaného postúpil. **9.** To dokonaje a k úřadu přijeda odhádánie se k jeho relací ve dsky trhové tak, téhož léta a dne, když a jakž se stalo, zapíše. **10.** Tím zpósobem se odhádánie každé děje. Při kterémž z starodávnieho obyčeje za právo se drží, že každá kopa platu jakéhož koli, hornieho nebo v poli, najdražšieho jako najlacinějšieho, výše se ani níže neodhaduje, než v desieti kopách groší a to českých (neb odhádánie žádné se neděje vedlé práva než na český groš), strich žita ve čtyřech grošiech, strich ovsa ve dvú grošiech, dvě slepice za groš, kopa vajec za jeden groš (to se najde v Štěpánových dskách X. 30.), roboty den ve dvú grošiech, podacie kostelnie každé v desieti kopách gr.; dědiny, lúky, lesové, potoci, rybníci tak se odhadují, jakž v kterém kraji platie, níže nebo výše, na lány nebo v každém kraji na obyčejné míry. **11.** Než toto má v paměti mieti miestokomorník, když odhaduje, že všeho pustého, nesatého, nenasázeného, zbořeného, to dvé odhádati má za osedlé, saté, nasázené, ustavené za jedno, i platu, robot i kur i všeho jiného bez výmínky. O jiné pak věci pochybné dskami starých i nových odhádání dostatečně se bude moci zpraviti a tím dostatečně naučen býti. **12.** Má se také při odhádání miestokomorník takto zachovati: Ne hned to, co by chtěl póvod neb nač by držitel okázal, odhadovati, ale najprvé má plat, potom dědiny, lúky, lesy, potoky, řeky, rybníky, odhádati. Pakli by ještě to vše nestačilo, tehdy najposléze dvór poplužní, hrad nebo tvrz, nebo dóm a siedlo má odhádati v summě spravedlivé. A to učiniti má s radú těch lidí, kteréž k tomu z práva (jakož nahoře povědieno jest) obešle. (To stojí v Památných M. 14. *Páni a vládyky.)* **13.** Za právo se drží, že jinde nemá odhádánie a na jiných dědinách miestokomorník dělati, než na těch, na kterýchž se jest zvod stal, a na kteréž zvod nenie učiněn, těch odhadovati nemá. Pakli odhádá, proti právu odhádá, a tomu bude moci držitel otpor učiniti, a miestokomorníka z toho před pány viniti. Móž také zápisné a duchovnie dědictvie odhádáno býti, ale ne k dědictví, než k držení, dokavadž by gruntovní pán toho zase v tom, v čemž odhádáno jest, nevyplatil; a také ne pro nezpravu, než po právu staném toliko, nebo po nálezu. (Toho dóvod v Památných P. 7. *Vladislav z božie milosti* etc. Již jest i pro nezpravu nalezeno.) Též také i pro dluh, nálezem panským nebo úředníky menšími učiněným, k dědictví se móž každý grunt svobodný, zápisný nebo duchovní odhádati, když summy dluhu pohnaný po nálezu dáti a zaplatiti póvodovi nechce. (Toho nález v IV. Ondřejových. L. 2. v při mezi Ondráčkem; a v V. Planových dskách, A. 2. v při Bořivoje; ještě v I. Ondřejových K. 18. *Léta božieho* etc.) Pro škody po nálezu nebo po právu staném též se k dědictví móže a má odhadovati, ale pro nezpravu třetinú výš se odhaduje. Po nálezu pro summu, pro dluh a po právu staném za třetinu nákladové se všickni odhadují, škody i útraty. (To najdeš v Památných Q. 19. *Páni a vládyky* etc.) **14.** To nemá mlčeniem pominuto býti, že kdež se odhádánie děje pro neplacenie úrokóv, že netoliko třetinú výš, ale také i s úroky od panovánie prvnieho až do odhádánie přišlými má odhádáno býti beze všie otpornosti; než zadržalí úroci odhadují se bez třetiny, summa jistinná a úrok roční třetinú výš. (To najdeš v III. Ondřejových M. 3. *Léta božieho* etc. u konce. Ale úroky zadržalé ty toliko míním, kteříž jsú tehdáž zadržáni, když jest nebylo co bráti, ne ty, pro kteréž nenie bráno, dokudž jest bylo co bráti; ti se netoliko neodhadují, ale také któž pro ně požene, na zmatek požene, poněvadž se své pokuty spustě, pohánie.) **15.** Má také odhádánie pro dluh bez třetiny výš býti v summě toliko a v nákladiech, (jakož jest nalezeno v Bielých póhonných, kdež Jan Mandelík pohánie Václava z Jilmanic, při konci.) **16.** Odhádánie (jakož i jiná všecka práva) má se do poledne začieti; ale neškodí nic, bude-li se po poledni konati, když se před polednem začne; trpí to právo, obyčej ukazuje i přijímají všickni. Nenie i toto zbytečné připomenúti (a za právo se drží), že póvod miestokomorníku s komorníkem, kterýž s ním k odhádání jede, má ztravu plnú i obrok koňóm dáti, a je potřebami všemi má, jakož na ně slušie, opatřiti, z hospod je vyvaditi, beze všech jich škod a nákladu všelikterakého. Než miestokomorník na odhádánie též i na zvod nechce-li pěšky jíti, své koně sobě svým nákladem nebo vóz zjednaj, neb tím póvod žádný miestokomorníku z práva ani jinému úřadníku nenie povinen. Co se pak a pokud od odhádánie platí, to se najde v osmých knihách, kdež se o jiném od desk placenie vypravuje. **17.** Tomu odhádání žádný se zbraňovati ani otpierati nemá aniž móže, žádnú mocí ani kterým jiným obyčejem; než ten, čiež dědiny jsú odhádány, má a povinen jest jich hned, jakž se odhadají, tomu, komuž odhádány jsú, postúpiti beze všech otporóv. A nechtěl-li by, má jemu miestokomorník mocí úřadu svého, aby postúpil, rozkázati. Neb odhádánie jest zámek a vrch práva, a již viece žádné právo po odhádánie nepozóstává, kteréž by mělo vedeno býti, než tu vrch, tu makovice, tu zámek práva jest. **18.** A ten, komuž jest odhádáno, má v to mocně beze všeho všech lidí otporu vkročiti, to ujieti, držeti, prodati, zastaviti, zapsati a jako svým vlastním dědickým vlásti. **19.** Pakli by se komu zdálo jakú spravedlivost k tomu lepší mieti, anebo také že by komu se zdálo, že by bylo co v tom proti právu učiněno, nechaje moci, má otpor před sebú, móž tomu u desk vedlé práva odepříti, však s opatrností. K kterémuž to otporu již nemá tolikéž času jako k jiným otporóm, to jest tří let a osmnácti nedělí, než dvě nedělí toliko, od odhádánie pořád zběhlé, dokudž se panovánie nestane; v kterýchž obmešká-li se otporem, potom bude pozdě otpor klásti, aniž k němu bude úředníky dopuštěn; neb proti právu to jest a dopuštěno nemá býti. **20.** Toto však má miestokomorník před očima mieti: Když by se přihodilo, že by některé dědictvie právem odhádáno mělo býti, ješto by na tom byli platové komorní předešli, nebo věno, že má k tomu ty držitele těch platóv obeslati, a jim jich platy nebo věna odhádati najprv, a když jim odhádá, tehdy teprv má tomu, ktož vede, vedlé práva odhádati. **21.** Ještě při odhádání má vědieno býti, že ten, čiež odhádáno jest, otpor móž vložiti odhádání, jest-li že by mohl jakú proti tomu spravedlnost okázati, dokudž se panovánie poslednie nestane. Než zmešká-liť, již potom ani otporu klásti, ani poháněti bude moci. (Nález o tom v Bielých póhonných, kdež Václav z Vranieho pohánie kapitoly hradu Pražského.) — A potud o odhádání. A na tom i čtvrtým knihám konec jest učiněn, tímto jsa zavázán, že po každém odhádání ve dvú nedělí panovánie platné a poslednie má učiněno a při odhádání zapsáno býti. A to se děje pro ty, kteříž by na tom dědictví spravedlnost jakú měli, nebo k tomu dědictví jestli že by o odhádání a o práva vedení prvé nevěděli, aby ještě, dokudž se panovánie poslednie nestane, otpierati odhádání mohli.

* * *

Najjasnějšiemu kniežeti a pánu, panu Wladislawowi, uherskému, českému ꝛc. králi, a markrabí morawskému ꝛc.

O práviech země české Viktorina ze Všehrd

počínají se

KNIHY PÁTÉ.

1. O zástavě.

4) v předešlých knihách, pokudž mého rozumu malost a chudoba káže, jest povědieno, 26) pójčená dána nebývá.. 35) jest množství nečíslné, ale..

Pr. Poněvadž o trhu, kterýž se bez prodávajícieho a kupujícieho nescházíe, a co oběma, tak kupujíciemu jako prodávajíciemu, přiležie, o zprávě také, o zvodu, o panováních, ještě i o odhádaní v předešlých knihách čtvrtých jest povědieno: již o zástavě, kteráž k trhu jest podobná, mluviti nenie neužitečné. Ale že nenie jednostajná zástava než rozdielná (některá zajisté jest se zpravú, jiná beze všie zpravy), z té příčiny o rozličné zástavě rozličná řeč musí mluvena býti. **1.** Kteráž zástava se zpravú jest, ovšem taková jako trh jest; v tom se toliko dělí, že trh k dědictví a k věčnosti, ale zástava k výplatě a do času uloženého bývá; nejednú také i na věčnost, když se na určený čas nebo rok nevyplatí. **2.** A tolik rozličností a rozdielóv při ní jest, kolik rozličných mezi zastavujíciemi a mezi pójčujíciemi smluv bývá. Někto zajisté do určeného času, do desieti let a výše nebo níže zastavuje; jiný pak ne do uloženého a určeného času, než dokudž by strana straně roku, pól léta viece nebo méně, napřed věděti nedala. Druhý také tak zastavuje, aby mohl, kdyžby se koli jemu zdálo, beze všeho napřed dánie věděti dědictvie své vyplatiti. Někdo také tak zastavuje, aby sám toliko měl moc napřed dáti věděti, a ten, ktož pójčuje, nic. Nalézá se také (ale řiedko), ten, ktož pójčuje, že darmo a beze všech úrokóv pójčuje. **3.** A vedlé těch rozličností i pokuty při zástavách bývají rozličné a rozdielné vedlé smluv mezi pójčujíciem a zastavujíciem učiněných, tak že někto pro nevrácenie a nezaplacenie summy své na čas určený v dědictvie nebo v plat zastavujícieho se uváže, a ten drží a toho užívá dotud dokudž se jemu summa pójčená nedá nebo nezaplatí. (A to nenie velmi nespravedliva pokuta; neb zastavující vždy někdy k svému statku přijíti móže). Jiný pak pro nezaplacenie summy pójčené uváže se v dědictvie. (A ta pokuta netoliko křesťanská nenie, ale ani lidská, kteráž jednomu přielišný užitek a zisk, druhému přielišnú škodu a ztrátu přinášie; a jest všeliké lichvy židovské horšie, neb se spieše a pro menšie summu nežli u žida prostojí, a nikdy vedlé práva; a podlé té takové smlúvy zastavující k svému statku nepřijde). A jiných mnohých a rozdielných pokut při zástavách jest přielišné množstvie, ale obecnějšie a kteréž často mezi lidma běžie, jsú povědieny. **4.** Ale zástava, kteráž bez zpravy jest, ta se ve dsky dluhem, ne trhem zapisuje, s týmiž výminkami, s týmiž rozdiely, s týmiž pokutami všemi, jako ta, kteráž trhem a se zpravú bývá. Ale to všecko příkladem obojím před oči položeným bude světlejšie učiněno, takto:

2. Zpósob a forma zástavy dědictvie se zpravú a na prostánie.

1. *Jan Běškovec z Proseči přiznal se před úředníky, že jest dědictvie své v Svinařiech, tvrz, dvór poplužní s poplužiem, ves celú, dvory kmetcie, s platem, s dědinami, lukami, potoky, rybníky, i se vší zvolí, což k tomu přislušie, s plným panstviem, to vše, což jest tu sám měl a držal, žádného práva ani panstvie sobě tu dále nepozóstavuje, prodal Smilovi z Neznaboh a jeho dědicóm za pět set kop grošóv českých úplně zaplacených, a jemu toho dědictvie dědicky postúpil jest. Zpraviti má sám toliko před každým člověkem právem zemským, a zvláště před věny a sirotky, jakož země za právo má etc. s takovú výměnkú, že on Jan Běškovec bude moci to dědictvie nebo jeho dědici vyplatiti od téhož Smila nebo od dědicóv jeho svrchupsanými pěti sty kopami grošóv českých, a to, kdy by koli strana straně nebo dědici jich* *dala rok napřed věděti při sv. Jiří nebo při svatém Havle, že po vyjití roku napřed daného věděti on Jan jemu Smilovi summu jeho dáti má, a on vezma summu svú, zdvihna prvé úroky a dóchody na lidech a na gruntiech svrchupsaných, má jemu Janovi dědictvie jeho zase pustiti a postúpiti, a ten trh z desk propustiti nebo ve dsky vložiti a zpraviti což by sám zavadil, a dále nic. Pakli by co po vyjítí roku napřed daného věděti on Jan Beškovec jemu Smilovi peněz jeho nedal, tehdy týž Smil s jedním komorníkem, nebo bez komorníka mocí svú s pomocí kterýchž koli lidí bude se moci v dědictvie v trhu jmenované uvázati k pravému dědictví ve všecko, a to bude moc držeti, prodati, zastaviti, zapsati, a učiniti z něho co jemu zdáti bude, jako z svého vlastnieho dědičného.* **2.** Ale při tom slušie věděti, co se „dánie napřed věděti“ dotýče, buď roku nebo polúletie, že druzí ústně dávají, druzí poslem a listem svým, mnozí listem od úřadu napřed věděti. A to všecko tré móž státi, a má od každého přijato býti. (Ale že mnoho lidí nepamětlivých jest, nechci říci fortelných, kteříž zapřieti dánie napřed věděti nic se nestydie, najjistějšie a najbezpečnějšie jest listem od desk dáti napřed věděti, ješto toho žádný zapřieti, žádný přesvědčiti nemóž). **3.** A to dánie listem od úřadu napřed věděti má hned při té zástavě ve dskách zapsáno býti, kteréhož se jest léta a dne stalo. A to takto: *Léta božieho 1496 v středu před svatým Havlem Jan Běškovec z Proseči dal jest rok napřed věděti listem od úřadu Smilovi z Neznaboh, chtě dědictvie v zápise jmenované od něho zase vyplatiti. (Vyznánie všech úředníkóv.)*

3. O zástavě platu komornieho.

26) bez komorníka uvázati, 32) s komorníkem nebo bez komorníka, musíš o to.. 40) aby mohl v úroce jednom nebo ve všech zadržalých úrociech s komorníkem nebo bez komorníka mocí svú bráti, a to společně nebo rozdielně. 46) povinného, úrokóv vedle.. 48) a spravedlnosti své bráti, 55) a starosti mnohé. Ale.. 67) když by mocí svú bral, 70) ve dsky to bránie zapsati. 85) nemohl by jistoty své najíti a tudy by mohl.. 92) z kolleje Karlovy) (konec; č. 9 v l. rec. není).

1. Ktož komorní plat na zboží svém dědičném zastavuje, toho jest jiný zpósob, takový: *Vácslav z Nemyčevsi, maršálek dvoru KMsti, přiznal se jest před úředníky, že na dědictví* *svém v Kovači, na tvrzi, na dvoru poplužniem s poplužiem, na vsi, na dvořiech kmetcích, s platem, s dědinami, lukami, lesy, potoky, rybníky i se vší zvolí což k tomu přislušie, padesáte kop grošóv českých platu ročnieho, holého, věčného prodal Bohušovi z Postupic a jeho dědicóm za tisíc kop grošóv českých z úplna zaplacených, a jemu toho platu dědicky postúpil. Zpraviti má sám toliko před každým člověkem právem zemským, a zvláště před věny a sirotky, jakož země za právo má etc. Kterýžto plat jemu platiti má rozdielně, polovici počna na sv. Jiřie najprvé příštieho a druhú polovici na sv. Havla potom budúcieho, a tak v jiná léta a roky, jakož země za právo má. Pakli by jemu kterého úroka na který rok nedal, tehdy on Bohuše jedním komorníkem nebo bez komorníka mocí svú bude moci bráti na svrchu psaném dědictví až do plného vybránie úroka nezaplaceného se všemi náklady. S takovú výměnkú, že on Václav bude moci ten plat vyplatiti od téhož Bohuše v jednom roce od dánie tohoto zápisu pořád zběhlém, tak že po vyjití roku jednoho má penieze v trhu jmenované jemu Bohušovi dáti i s úrokem toho roku. A on vezma penieze své i s úrokem, má jemu tento trh zase z desk propustiti, nebo ve dsky vložiti a zpraviti co by sám zavadil, a dále nic. Pakli by po vyjití roku napřed daného věděti jemu peněz jeho, tak jakož nahoře stojí, nedal, tehdy on Bohuše s jedniem komorníkem nebo bez komorníka mocí svú bude moci se uvázati v dědictvie v trhu jmenované ve všecko, a to bude moci držeti a jeho požívati tak dlúho, dokudž by mu penieze jeho dány nebyly se všemi náklady a se všemi úroky zadržalými.* **2.** Ktož tak a na takový zpósob pójčuje, a zvláště na prostánie po vyjití roku, vždy se opatř, nebylo-liť by tvých peněz na rok položený dáno, aby se mohl s komorníkem nebo bez komorníka mocí svú uvázati; neb nestane-li „uvázánie s komorníkem“, musíš o to súd mieti a póhonem toho hleděti. (Skrze kterúžto neopatrnost někteří jsú k škodě veliké, ale k větší starosti přicházeli.) Ale když stojí „s uvázániem“, tehdy ten, ktož tak pójčí, bez súdóv a všech nesnází a starostí k svému přijde. **3.** Ještě, ktož na komorní plat pójčuje, když by jemu úroci dáváni nebyli a musil by bráti s komorníkem, v tom se opatř, aby tak ve dsky zapsáno bylo, aby mohl v úroce jednom každém rozdielně nebo ve všech zadržalých úrociech společně s komorníkem nebo bez komorníka mocí svú bráti. **4.** A jsú toho příčiny hodné: Jedna války a práv nebo desk skrze neřad zavřenie, v kterémžto neřadu člověk zlý a nespravedlivý, když se pokuty bránie s komorníkem nebojí, na svój zápis a závazek netbá a skrze to svému věřiteli, ač se zná povinného, však proto úrokóv vedlé té povinnosti nedává. Ale ty, když budeš moci ve všech úrociech zadržalých podlé desk a spravedlnosti své s komorníkem bráti, práv nebo odevřenie desk dočekaje, své křivdy se pomstíš, ve všech zadržalých úrociech s komorníkem bera. Druhá příčina jest, že když pro jeden úrok nebo pro dva, nebo pro viece úrokóv bráti zanedbáš, nebo také pro neřad nebo pro jinú jakúž koli příčinu, chtě bráti, nemóžeš, tehdy tak opatřen jsa, aby ve všech úrociech zadržalých mohl bráti, ujdeš súdóv, vyhneš nákladóm a starosti zbudeš nejedné. Ale nejsa tak opatřen, aby ve všech úrociech zadržalých mohl bráti, v to ve všecko upadneš: pro každý úrok zadržalý pohoniti, o každý se súditi musíš. A jestližes zanetbal bráti, moha, již ani súdem práv nezóstaneš; pak-lis nebral pro zastavenie a přetrženie práv nebo desk zavřenie, dobudeš úrokóv zadržalých, ale s súdem, ale s póhonem, ale s nesnazí a mnohými náklady. **5.** Nenie i to škodné, když pójčuješ nebo kupuješ plat komorní, aby takto ve dskách stálo: *Aby mohl pro úroky zadržalé bráti s komorníkem, nebo mocí svú s pomocí kterých koli lidí*; neb tak jsa opatřen, budeš moci i u válku i v přetržení práv i desk zavření úrokóv svých spravedlivě a slušně dobývati, práv a desk nečekaje. **6.** Ne chtěl-li by, když by svú mocí bez komorníka bral, ařby to bránie tvé dskami zapsáno bylo, to móžeš učiniti a toho na úředniciech menších žádati, a oni to z povinnosti úřadu svého mají učiniti a ve dsky to bránie, kteréž by ty vedlé desk svých mocí svú bez komorníka učinil, zapsati. **7.** Než ty k úřadu rovně tolikéž musíš učiniti sám bera bez komorníka mocí svú, jakoby s komorníkem bral, a tolikéž dáti, což by dáti měl, kdyby, od úřadu komorníka vezma, v úroce kterémž koli s ním zajímal. A též ktož se v statek a v zbožie jemu dluhem od kohož koli zapsané mocí svú (kdyžby tak zápis svědčil) uváže a potom žádá, aby to jeho uvázánie ve dsky zapsáno bylo, též učiniti musí k úřadu a tolikéž dáti, jakoby se s komorníkem uvázal, jako i ten, ktož druhému za uvázánie přijímá bez komorníka. **8.** Ktož plat komorní nový nebo starodávní kúpí, nedopúštěj se toho, aťby jej domóv nosili; k tomu raději svého platcí drž, ať u desk klade, a zvláště když práva a súdové zemští nejdú. Příčina toho, že se u desk každý úrok zapisuje, a ty mohl by zapomenúti, od koho ten plat máš, anebo pro starost a vetchost platu komornieho (jakož se často přiházie) nemohl by jistoty své ve dskách vyhledati, a tudy mohl by o ten plat přijíti. Ale kdyžť se u desk klade, by jiného próvodu neměl než to kladenie, obráníš tím samým své spravedlnosti, jakož jsú to mnozí učinili. A také, by pak dsky okázal kúpenie nebo zapsánie toho platu: neprovedeš-li drženie a skutečného toho platu užívánie, zápis tvój, trh tvój, dsky tvé nic tobě platny nebudú. (Toho nález v III. Ondřejových D. 8. mezi Tomášem z Dobrošovic a mistry z kolleje Karlovy.) **9.** Pakli sobě do domu kážeš úroky nositi, žádaj k úřadu přijda, když úrok vezmeš, ať se úrok každý nebo některý ve třech letech vždy ve dskách peněžitých a úročniech zapíše, a to úředníci když jsú tvých desk svědomi, na tvú žádost učinie; neb jest se to tak od staradávna zachovávalo.

4. Zápisem zástava bez zpravy.

1) Bývá také zástava dluhem bez zpravy takto: 10) na lidech a na dědinách má samy toliko bez drženie lidí těch, na kterýchž jej má a beze všeho panstvie, 20) snad všickni, kdyby … 23) přináší, nebáli. Zástavy … 28) s užitkem svým a bez súdóv sáhneš: 33) č. 5. (schází).

1. Bývá také zástava dědictvie nebo platu dluhem bez zpravy, takto: *Jan z Radimovic přiznal se před úředníky, že jest dlužen dvě stě kop grošóv českých Otmarovi z Truženic a jeho dědicóm. Z kteréhožto dluhu má a povinen jest jemu platiti dvadceti kop grošóv českých platu ročnieho, holého, věčného, rozdielně, polovici počna na sv. Havla a polovici na sv. Jiří. A nedal-li by kterého úroka, aby mohl v Radimoviciech bráti, a pro nedánie summy aby se mohl s komorníkem uvázati v též dědiny* etc. **2.** Při tom má vědieno býti, že plat holý věčný ten slove, kterýž kto na lidech a na dědinách má zhola, bez drženie lidí těch, na kterýchž ten plat jest, a beze všeho panstvie, tak že pro nedánie téhož platu nemóž na lidi sahati jako pán jich, aby je k tomu mocí svú připravil, než toliko právem zemským, vezma komorníka, má k dobytkóm a k dědinám, ne k lidem hleděti. A z té příčiny slove holý plat, že jest bez panstvie a lidí bez skutečného drženie; ale věčný slove, ne tak jako by bez konce byl (neb nic tak člověku na zemi věčného nenie), než tak věčný, že ktož jej zapíše na sobě, má jej na roky obyčejné a dskami zapsané bez přetrženie všelikého platiti, dokudž zplacen nebude. (Ale tu věčnost někteří přetrhají, a přetrhli by snad mnozí, kdyby se bránie s komorníkem nebo bez komorníka nebáli, a obrátili by tu věčnost netoliko v časnost, ale také v nic, kdyby se pokut bránie, kteréž každému i škodu i lehkost přinášie, nestrašili). **3.** Zástavy, kteráž se dluhem zapisuje, jest bezpečnějšiě ta, kteráž trhem a se zpravú ve dsky vcházie; neb když z zástavy dluhem zapsané vyveden budeš, nemáš se na čem hojiti; ale z zástavy trhem zapsané jsa vyveden pro nezpravu, třetinú výš na svého zpravce s užitkem svým nemalým a k tomu beze všech súdóv sáhneš. **4.** Nacházejí se také zástavy netoliko na dědičných gruntiech a platiech, ale mimo to i na svršciech i nábytciech; a ktož na tom chce přijieti, móž to každému beze všeho nebezpečenstvie ve dsky kladeno býti. (A takových zástav ve dskách ktož hledati bude, dosti najde.) **5.** Z toho známo jest, že zástavy jsú rozličné: Někto zastavuje dědictvie, a toho hned postúpí; někto plat z panstvie na lidech, a toho též postúpí; někto plat komorní, a ten sám vydává; a někto plat holý na dvoře poplužniem zastavuje, jiný na dvořiech kmetcích; druzí na nábytciech a svršciech, a to s pokutami a výplatami rozličnými. Při kterýchž se každý móž zpraviti z toho, což svrchu jest vypsáno.

5. O zplacení zástavy nebo o ssutí.

(V I. recensí celé té hlavy není.)

Pr. O rozličných zástavách poněkud povědieno jest, kterýmiž lidé dědictvie svá, platy i jiné grunty své rozličně jedni druhým zastavují. Potřebie jest po těch zástavách o zplacení nebo o ssutí jich tímto miestem povědieti, neb každá zástava móž zplacena býti. **1.** Při kterémžto ssutí nebo zplacení má najprvé vědieno býti, že zplacovati žádnému jinému neslušie a nenie možné než dědici, kterýž by poslúpenstviem k tomu právo měl, nebo tomu, ktož by právo dědičné trhem nebo zápisem nebo jinak obdržel; ten každý zástavu ssúti a zplatiti móž. **2.** Dále při tom má čas k zplacení vědien býti, kdy by to a v který čas dědic nebo ten, ktož by právo dědičné měl, mohl zplatiti a ssúti. A ten čas dsky nebo listové anebo zástavy okáží, v kterýchž, se obečejně píše, že strana straně má dáti rok nebo pól léta napřed věděti, nebo viece nebo méně, anebo jakž jinak o těch zástavách dsky, listové, zápisové nebo smlúvy svědčiti budú. **3.** To dědic nebo ten, ktož by právo dědičné k zplacení měl, oznámě držiteli listem svým nebo listem od desk, má penieze své u desk nebo kdež zástava káže, položiti zúplna beze všeho umenšenie. **4.** A polože penieze má držitele druhým listem po druhé k brání peněz obeslati, den jemu v témž listu jmenuje, aby ke dskám nebo jinam přijel, penieze své aby vzal a dědictvie nebo gruntóv aby postúpil. **5.** Vedle toho se má držitel zachovati, a ke dskám osobně přijeti, aby zápis svój nebo zástavu z desk propustil nebo do desk kladl. **6.** Pakli by ani peněz svých vzieti, ani dědictvie zastaveného pustiti a postúpiti nechtěl, co má dědic v tom činiti, a zvláště, kdyby súdové nešli, v spisiech starých o práviech země české učiněných nalezeno jest: že by držitel měl takový penieze své k úřadu desk ztratiti a v dědictvie své že by se měl dědic, kterýž by vyplacoval, uvázati. Ale to jest pokuta veliká, a v těchto letech jest z obyčeje vyšla. (Snad by to mělo úředníky opatřeno býti, aby dědice též v tom vedlé práva opatřili, jak opatrují vdovu, když jí dědici nebo držitelé ani věnných peněz dáti ani dědictvie věnného postúpiti nechtie, aby dědici list obranní od desk k purkrabí najvyššiemu dali, a ten aby dědice v držení skutečné dědictvie jeho mocí úřadu svého uvedl, a jeho bránil proti držiteli, jej z dědictvie zástavného vyveda a tohoto uveda, i proti každému bezprávnému. A tak jděte práva nebo nejděte, dědic nebo ktož právo dědičné má, k svému bude moci přijíti, a dědička též, nebylo-li by dědice. **7.** A tomu, ktož jest zástavu měl, mají peniezi jeho od desk vydány zúplna býti. **8.** Než při tom ten, ktož penieze klade a zplacuje, má se opatřiti, aby zúplna penieze položil [a aby dobré penieze položil], a aby vedlé desk nebo zástavy nebo smlúvy položil; nenajde-li se tak, nebude jemu povinen držitel dědictvie jeho postúpiti. **9.** A o platu i o jiných všech zástavách jest rozum jednostajný. **10.** Item ten, kohož zplacují, povinen jest penieze své najprvé zúplna vzieti, a dědictvie nebo plat z desk propustiti nebo ve dsky klásti. A penieze své vezma a z desk propustě nebo ve dsky vlože, má dědictvie dědici postúpiti, a což by svého na těch gruntiech měl, to má pobrati, odehnati, odvezti nebo odnesti, a nenie povinen žádné jiné závady zpravovati, než svú toliko, aneb toho, od kohož jest jemu ta zástava v ruce vešla. **11.** A má tak do desk klásti nebo z desk propustiti, jakž dědic, kterýž splacuje, bude chtieti, propuštěniem nebo trhem nebo zápisem i jakž dsky ukáží, na kterýchžto i jiné všecko záležie, což k tomu přieslušie.

6. O věnu.

[9]) na dědictví dostatečném ujištění. [14]) *Jan z Kunšieho a z Zaječic . .* [19]) *zástavě jest postúpil.* [20]) má znamenáno býti, [22]) jménem křestným krom krále [24]) chudých lidí dobrých, kterýmž . . [33]) co napřed mají před . . [37]) co toho nazad po manželkách panóv.. [38]) čeho mezi sebú samy zároveň užívají, toho přede všemi manžely svými napřed mají, že se . . .

Pr. O zástavách, kteréž z husta mezi lidmi běžie a kteréž i trhem se zpravú i dluhem beze všie zpravy ve dsky vcházejí, i o rozličných pokutách, kteréž se v týchž zástavách pokládají, také i o zástavě platu komornieho jest povědieno. Již o věnu vedlé starodávnieho zpósobu v zemi české zvyklého, vedlé možnosti své vypisovati budu. **1.** A jest věno summy peněz třetinú výš nebo tolikéž, což po panně nebo po vdově jmenováno jest, dskami, listem, rukojměmi nebo vznešeniem, manželce od muže nebo od přietele jeho nebo od kohož koli na dědictví jistém dostatečné ujištěnie. **2.** Ale o věně, kteréž se listem nebo rukojměmi ujišťuje, poněvadž to se dskami nic nemá, nenie potřebie mluviti, než toliko o věně, kteréž dskami nebo vznešeniem okázáno bývá. **3.** A toho jest zpósob, kterýž se dskami upevňuje, takový: *Jan z Újezdce přiznal se jest před úředníky, že jest na dědictví svém v Kunšiem, na vsi celé, na dvořiech kmetcích s platem, s dědinami, lukami i se vší zvolí což k tomu přislušie, panně Anně z Jenišovic manželce své dvě stě kop grošóv českých věnoval a jménem věna okázal, a jí toho dědictvie k milostivé věnné zástavě v těch penězIech jest postúpil.* **4.** Při kterémžto věna ve dsky kladení najprv má vědieno býti, že ačkoli žádný z pánóv ani z vládyk nikdež se po dskách pánem nepíše aniž se vedlé práva zemského má psáti, než toliko jménem křestňým pravým, a chce-li, k tomu i přijmiem, kromě krále pána našeho a všie země: však manželky všech pánóv, vládyk a jiných chudých lidí, kterýmž se koli dskami věna kladú, samy mimo jiné lidi všecky té zvláštnosti užívají, že paními se ve dskách zřetedlně a zejména píší. (A jakú jest to příčinú přišlo, aby všecky manželky beze všeho rozdielu té zvláštnosti užívaly, domýšleti se raděje jednomu každému dám, než o tom co sám vypisovati budu; kteréžto zvláštnosti ve dskách všecky manželky všech mužóv beze všie výminky a beze všeho osob přijímánie, beze všeho rozdielu napořád a jednostajně užívají.) Aniž manželky pánóv zemských toho co před manželkami vládyk, měščan, dědinníkóv nebo sedlákóv mají; než každého pána manželka ne dvakrát než jednú toliko paní ve dsky se píše, jako manželka vládyky, měščenína nebo sedláka. Aniž také manželky vládyk, zemanóv, měščanóv nebo sedlákóv co toho méně nežli manželky pánóv zemských mají; Než všecky manželky všech řádóv kromě králové, čehož mezi sebú samy zároveň, toho přede všemi manžely svými užívají, že ony paními se ve dsky píší, a mužie jich jmény toliko křestnými a příjmiemi případlými a tituly nebo nápisy přirozenými i případnými. 5. Ale té zvláštnosti rovně jak ve všech věniech a přievodiech věn všecky manželky užívají, tak zase též zvláštnosti v žádných jiných zápisiech, v žádných trziech, a krátce nikdež jinde ve všech dskách neužívají, než v věniech toliko a v přievodiech věn, a jinde nikdež; než toliko samými jmény křestnými se a tituly jich vlastními jako manželé jich všudy po všech dskách i pohoniech píší. (Příčinu toho kto chce najdi a pověz; já toliko o tom, což se vedlé obyčeje zvyklého děje a od staradávna zachovává, píši, ne proč a z kterých se příčin co děje, vyhledávám, abych ne všeho sám obsáhl, než jiným také aby zóstalo, o čem by potom měli a mohli psáti.)

7. O přidání věna.

1) Při věně rozličná se přidánie a milosti ženám od mužóv jich dějí; někdo zajisté k věnu.. 13) do stavu vdovieho proměněnie... 16) na kterémž jest věnováno, dědicky . . .

1. Dskami zemskými větčími při věně rozličná se přidánie a milosti ženám od mužóv jich dějí; neb někto k věnu ženě své všecky nábytky a svrchky přidává, jiný toliko polovici toho, tento diel dobytkóv, koní, ovec, krav, onenno diel svrchkóv toliko, někto vóz a vozníky najlepšie čtyři, druhý pak přidává i summu hotových peněz z milosti, kteréž přidati nenie zavázán z povinnosti, a jiní jiná přidánie činie a milosti zvláštnie mnohé a rozličné, kteréž po dskách mohú shledány býti. **2.** Jsú, kteříž jednú věno ve dsky vloživše, po druhé i po třetie i kolikrát chtie, věnují. **3.** Nalezají se také při věniech někteří tuto milost manželkám svým činiece, aby, jestliže obdržie věno, s zámku a s zbožie, na kterémž věna mají, hýbány od dětí nebyly ani zplacovány do stavu vdovstvie svého proměněnie skrze vdánie. **4.** Bývá také tato milost manželkám od mužóv jich učiněna: obdržie-li věno, a děti zemrú, anebo jich mieti nebudú, že dědictvie, na kterémž jest věno kladeno, dědicky manželce s panstviem zóstává. A jiných přidání rozličných množstvie nečíslné. Ale což obyčejnějšiech jest, ta jsú téměř pověediena.

8. O třetině věnné.

1) Věno dvojím obyčejem se ve dsky klade: 15) dva tisiece kop (konec).

1. Věno manželkám od mužóv jich i od jiných dvojím obyčejem se ve dsky zemské klade: Jedno třetinú výš, a druhé polovicí toliko. **2.** Ktož pannu pojímá, ten třetinú výš vedlé práva zemského má obvěniti proti tomu, což po panně jmenováno jest. Ale ktož vdovu pojme, ten tolikéž proti tomu, což po sobě vdova jmenuje, má věnovati. **3.** Třetina věnná jest tolikéž, což po panně jmenováno jest a toho polovice, jako takto: Jmenováno jest někomu po panně tisíc zlatých uherských; třetina bude pól druhého tisíce zlatých uherských. A to jest tolikéž, což jmenováno jest, totižto tisíc, a toho polovice, totižto pól tisíce, a tak celého věna bude proti tisíci i s třetinú výš pól třetieho tisíce zlatých uherských. **4.** Ale ktož vdovu pojme, ten vedlé práva zemského nemá třetinú výš obvěniti, než tolikéž toliko, což po ní béře, tak že když po vdově tisíc kop jmenují, má zase obvěniti dva tisiece kop vedlé práva i s jejiem tisiecem kop.

9. O dvojí třetině.

1. Má vědieno býti, že v právě zemském dvojie se třetina toliko nalezá: Jedna věnná, o kteréž nynie jest povědieno, a druhá zpravná, o kteréž při zpravě jest povědieno. **2.** A ta třetina žádná jedna k druhé nenie podobná; neb třetina věnná (jakož povědieno jest), jest tolikéž a polovice toho, což po panně jmenováno jest. Ale třetina zpravná nenie tak vysoká jako věnná, než jest třetie diel toliko summy jistinné, pro kterúž se kto dle nezpravy na jiné dědictvie vede, jako takto: Ktož dědictvie kúpí za tisíc kop grošóv, tu zpravné třetiny viece nenie než tři sta třidceti a tři kopy a dvadceti grošóv; neb to jest třetí diel tisíce na tré pravě rozděleného, aby na žádné straně ani viece ani méně nebylo. Kterýžto diel když třikrát položíš, a tak položený zase v hromadu shrneš, učiníť tisíc kop, a nic viece (neb tři sta třikrát položená v hromadu když shrneš, učinie devět set, a třidceti kop třikrát položených když spolu složíš, bude devadesáte kop, a tři kopy třikrát položené udělají devět kop, a třikrát dvadceti grošóv když smiesíš, bude kopa. Tehdy tři sta třidceti tři kopy a dvadceti grošóv jest třetina tisíce kop zpravná). A tak ktož se pro nezpravu tisíce kop vede, bude jemu dědictvie zpravce jeho za třinácte set za třidceti a za tři kopy a za dvadceti grošóv odhádáno. A to jest summa jistinná s třetinú výš zpravnú.

10. Proměněnie stavu vdovského.

[10]) poněvadž Plinius i v třináctý měsíc porod pokládá a Homerus v roce a jiní v jedenádcti a v desieti měsieciech.

1. Trojím obyčejem vdova stav svój proměňuje: Najprvé vdániem, když jiného muže pojme; druhé, když po jednom roce od smrti muže svého dietě porodí; třetie, když věno své ne dětem svým zapíše. **2.** A tím každým trojím stavu svého změněniem milosti všecky jí do stavu změněnie učiněné míjejí. **3.** Než porodí-li vdova dietě na sirobě dřieve roku od smrti muže jejieho čtúce, v devátý měsiec nebo v desátý, tím stavu vdovského nezmění; neb se to vedlé obyčeje a přirozenie téměř vždycky tak stává. By pak i v jedenádctý nebo ve dvanádctý měsíc po smrti muže porodila, i to proti přirození ani proti cti nenie, poněvadž se i v třinádctý měsíc porod pravý nalezá; a druhdy v roce, někdy také v jedenádcti i v desieti měsíciech.

11. Nemá k žádnému věna kladení osobně žena u desk býti, než k přievodu.

1. Za právo se drží, že muž ženě své móž jednú, dvakrát a viece, kolikrát chce, dskami věno klásti, a též věna, kolikrát chce, na hotových peněziech i na svršciech nebo nábytciech přidávati, a to na jednostajném nebo na jiném dědictví. **2.** A k těm věnóm a přidáváním věn nenie potřebie manželky osobně u desk stavěti ani přiejemce žádného, než tu vše sám ktož věnuje, móž učiniti, kolikrát chce. **3.** Ale kdež se věno přievodí, při tom přievodu osobně mají třie býti u desk: Muž, kterýž přievodí, žena, kteréž se věno s jednoho dědictvie na jiné přenášie, a přiejemce, kterýž ten přievod dědictviem svým zpravuje. A nebude-li kterého jednoho z těch tří osobně u desk, nebude moci přievod ve dsky vložen býti, jakož o tom šieře při převodu věna bude povědieno.

12. Jak má vdova věna svého dosieci.

1) ktož tvé věno drží a tobě jeho pustiti nechce, 8) ješto by jim to prvé od muže prodáno a ve dsky kladeno bylo, nebo jinak jakžkoli. Kterýž list tobě úředníci dadie, oznamujiece v něm, 12) a oni tebe přes ten list v drženie nepustí, hned zase ke dskám přijeď, 15) purkrabí královstvie českého. A ten.. 16) menší tobě dadie bez odporu, kterýž ty vezmúci.. 18) a když ten list jemu dáš od úřadu, hned tě on skrze . . v tvé věno skutečně uvede. 21) má v věno uvoditi, toho nález jest v čtvrtých dskách Václavových.. 25) a což by koli užitkóv v jejiem vdovství a úrokóv s jejieho věna. 29) (č. 7. a 8. v I. recensí není.)

1. Kteráž žena ovdovie, a v jejie věno jí po smrti muže jejieho vpustiti nechtie, ta přijď k úřadu ke dskám zemským, kdež úředníci menší sedají, a věno své ve dskách ohledajíc, žádaj najprvé listu od úřadu napomienajícieho nebo výstražnieho k tomu, ktož jejie věno drží a jí věna jejieho dáti ani dědin věnných postúpiti nechce. A zvláště, kdežby bylo věno roztržité nebo některým obyčejem pozmětené, tak žeby držitelé toho cizí byli, a ješto by jim to od muže jejieho prodáno a ve dsky kladeno bylo, nebo jinak jakžkoli v cizie by ruce vešlo. **2.** Kterýžto list výstražní vdově úředníci dadie, oznámiece v něm, *že jsú žádáni za list obranní, ale že jsú to ještě na sobě zdržali* etc. **3.** A když ten list držitelóv věna dojde, a oni vdovy přes ten list ani v drženie věna jejieho nepustie, ani peněz věnných jí nedadie, hned zase ke dskám přijeď nebo pošli, a žádaj listu obrannieho k najvyššiemu purkrabí Pražskému. **4.** A ten list obranní úředníci menší jí dadie bez otporu, kterýž ona vezmúci jdi s ním k najvyššiemu purkrabí zemskému nebo k miestopurkrabí jeho na hrad Pražský. **5.** A když ten list dá jemu od úřadu, hned jí on skrze úředníka svého vedlé téhož listu obrannieho mocí úřadu svého v jejie věno skutečně uvede. (A že purkrabí najvyšší má v věno mocí úřadu svého uvoditi, toho nález jest v IV. knihách Václavových M. 20. *Páni na plném súdu slyševše dsky věna Anny* etc.) **6.** A k tomu, tak uvedené vdovy v věno jejie najvyšší purkrabie má proti těm, ktož by jí v tom překážku činili, mocí úřadu svého brániti a hájiti, a cožby koli úrokóv v jejiem vdovství a jiných užitkóv s jejieho věna před postúpeniem a uvedeniem vybráno bylo, to jí má všecko navráceno býti. (Toho všeho dóvod v témž nálezu svrchu ukázaném.) **7.** Při tom to má vědieno býti, že kteráž koli vdova věno své nepropuštěné dskami ukáže a ve dsky žádnému nekladené, má svého věna zmocněna býti, by pak i svědky kto vedl proti nie, žeby jí věno jejie dáno bylo; ti svědci proti dskám nic nejsú a desk přesvědčiti nemohú. (Nález v Bielých póhonných, kdež Magdalena z Tetova Beneše z Kolovrat.) **8.** Na konec, kteráž koli vdova v své věno se uváže mocí svú nebo právem, ta móž to sama držeti, anebo jinému komuž chce prodati, zapsati a toho postúpiti, a ten dále jinému vždycky, však v témž právě, dokudž by to věno zplaceno nebylo.

13. Dokud má vdova věnné dědictvie držeti.

1. Jestliže věno jest zvláštnie s výměnkami zvláštniemi do života nebo do stavu proměněnie, tehdy dotud vdova věnné dědictvie držeti má vedlé desk svých, jakž se čas ve dskách pokládá, a dotud nemá aniž móž zplacována do toho času býti. **2.** Pakli věno zvláštnie nenie, než obecnie, tehdy dotud vdova dědictvie věnné držeti má, dokudž od dědice nebo od držitele dědictvie, kterýž by právo dědice měl, zplaceno nebude. **3.** Neb netoliko dědic věno zplatiti móž, ale také i držitel, kterýž právo dědice má. (O tom nález v Modrých póhonných, kdež Anna z Holajšova pohánie Machnu Lapáčkovu, a v IV. dskách Matějových B. 22. v při mezi Petrem Drahobuzským a Zmrzlíkem.) **4.** Ale jiný žádný kromě dědice a toho, ktož právo dědice má, zplatiti věna nemóž. **5.** A což se o vdově píše, též se rozumie o tom, ktož by koli od ní věno držal, by pak do několika ruk vešlo.

14. Věno též se jako jiné dědictvie dědicské promlčí.

1) Mnozí málo zemskému právu 5) od smrti muže jejieho, též věno své ztratí jako jiné dědictvie dědičné 10) nešla-li by práva a ona k svému 12) Ale na to, by pak i súdové

1. Mnozí, nedobře zemskému právu rozumějíce, za to mají, že se věno nikdy nepromlčí. Nemyl se tím žádná vdova, než toto věz, že každá vdova, kteráž se věna svého nezmocní a jeho nedrží, ani z něho napomíná, ani jeho užívá, až léta zemská projdú (to jest tři léta a osmnádcte neděl od smrti muže jejieho pořád zběhlých), též věno své ztratí a promlčí, jako jiné dědictvie dědičné. (Toho dóvod v III. dskách Václavových L. 26. v při, kteráž byla mezi Kačkú z Kozolup a Hynkem bratrem jejiem.) **2.** Ale tomu tak rozuměj: když práva v zemi jdú a dsky zavřeny nejsú; neb nešla-liby práva, a úřadu desk byl by přetržen anebo zastaven, a ona k svému beze lsti přijíti by nemohla, tu se věno jejie jako i jiné dědictvie nepromlčí. **3.** Ale by pak i súdové nešli, má vždycky list obranní vydán býti, leč by léta propuštěna byla.

15. Postúpenie věna jak má býti po zplacení.

1) Kteráž vdova dědictvie věnného postúpiti má, najprvé penieze své věnné vzieti má, šaty své chodiecí všecky i ložnie, na kterýchž jest s mužem svým léhala a sedala, klenoty své všecky, kteréž jest k muži přinesla, i ty kterýchž jest s mužem jsúci od něho neb odjinud nabyla, i obilie, kteréž k své potřebě chovala. A jestliže co nad to k svému věnu dskami přidáno

má, to vše má pobrati. A vezmúc to vše i penieze své věnné má a povinna jest věno své dskamí zapsané dědicóm z desk propustiti nebo ve dsky vložiti a zpraviti, co by sama zavadila, a dále nic (Konec).

1. Kteráž vdova dědictvie svého věnného dskami zapsaného postúpiti má, a dsky jí nic viece nesvědčie než penieze toliko, najprvé penieze své věnné, jakž jí dsky svědčie, vzieti má, šaty své chodiecí všecky i ložnie, kterýchž jest k muži přinesla, i ty, kterýchž jest s mužem jsúci od něho nebo od jinud nabyla, i obilie ssuté, kteréž k své živnosti a potřebě chovala; než což v zemi jest, toho má odjíti. **2.** A jestliže co nad to k svému věnu dskami od muže svého přidáno má, to všecko beze všeho otporu pobrati má, a vezmúci to všecko i penieze své věnné, má a povinna jest věno své dskami zapsané, dědicóm z desk propustiti, nebo ve dsky vložiti a zpraviti, co by sama zavadila, a dále nic. **3.** Než dokud svého nemá všeho, nenie věna z desk propustiti ani do desk klásti povinna. **4.** Dluhóv a závad muže svého žádných platiti nemá, než což by se v svém vdovství vzdlužila, to platiti jest povinna; ostatek se dskami a věnem svým o svršciech a nábytciech i o jiných přídavciech věnných má zpraviti.

16. Každý rytieřský a zemanský člověk, pojmi sobě ženu jakéhož koli řádu, móž jí věno dskami klásti, ale zase nic.

1) Když člověk urozený ženu neurozenú (jakož se to často přiházie) pojme, buď městská neb sedlská, by pak kmetičnu svú pojal, 7) a stav sedlský v stav vládyčí nebo panský proměnila...

1. Když člověk urozený ženu chudého řádu pojme (jakož se to často přiházie), buď městskú nebo sedlskú, by pak kmetičnú svú pojal (jako Vratislav král český, kterýžto byl sedlku — ale ne škaredú — přijal a z sedlky ji královnú českú učinil), té každý móže její muž věno dskami klásti beze všeho povolenie královského i panského, leč by nic na zemi neměl; neb jest již řádu svého povýšila skrze muže, a řád sedlský v řád vládycký nebo panský proměnila. (To se širokým svědomiem desk zemských ukázati móže.) **2.** Ale ne tak zase, když sobě žena urozená muže neurozeného pojme, ta jemu zbožie svého ve dsky bez povolenie královského klásti nemóž; neb žena se po muži šlechtí, ale muž po ženě nic, jako děti ne po mateři, než po otci.

17. Věno žádnému nezapsané, když vdova umře, na koho přicházie.

1) Kteráž vdova umře a svého věna . . . 10) anebo hajtmanu kraje, aniž je . . .

1. Kteráž vdova, dskami zemskými věno zapsané nemajície, umře, a svého věna žádnému nezapíše, jestli že při dětech jsúci bez stavu svého proměněnie a s nimi chlebieci umře, věno jejie při dětech zóstává a na děti připadá. (Na to nález v Modrých póhonných, kdež Sezema ze Všenor pohánie Jana z Řitky). **2.** Pakli s dětmi nechlebí, by pak i při nich byla, když věna svého nezapíše a v tom umře, věno její na krále připadá. **3.** Pakli by róznice byla o chlebenie s dětmi, dosti jest ukázánie chlebenie na jednom pánu anebo zemanu, kterýž k nim najblíže přísedí, a tomu má bez přísahy věřeno býti, nebo hajtmanu toho kraje, nebo popravci, aniž jest jiného svědomie k tomu potřebie dětem jejím; neb to, kteréž povědieno jest, všudy se přijímá.

18. Kto věnovati mohú.

8) povolenie toho, na čiež se dědictví, 10) aby potom zmatkóm, kteréž jest dobré paměti starý pán zemský, pan Flaška, v své Radě dskám vlastně připsal, vyvarováno bylo.

1. Netoliko muž ženě své věno dskami zemskými móž klásti, ale také otec ženě syna svého, nevěstě své (a to se často děje), móž; bratr ženě bratra svého, strýc ženě strýce svého, a abych mnoho nemluvil, móž kto chce na dědictví svém ženě čiež koli věno sám klásti, nebo muži jejiemu aby kladl dopustiti, osobně k tomu kladení u desk povolenie dada. (Ty rozličnosti všecky věn kladenie ve dskách se snadně najíti mohú.) **2.** Než v tom se opatř každá, aby když se na ciziem věno klade, povolenie a osobnie při dskách přiznánie toho, na čiemž se dědictví klade, bylo ze jména při kladení toho věna zapsáno, aby potom zmatkóm vyvarováno bylo.

19. Věno se zpravú.

1) Přiházie se také druhdy, aniž proti právu jest, že se.. 12) dskami dopúštie.

1. Přiházie se také druhdy (a proti právu nenie), že se věno se zpravú klade, a to, když se přátelóm ženy zdá, že by věna svého přítelkyně jich na tom, kdež jí mužem jejím dskami ukázáno jest, najíti zúplna nemohla. Z té příčiny ten, ktož věnuje, často se přiházie, že zpravuje věno sám, nebo jiného miesto sebe zpravci za to stavie. 2. Jest toho i jiná příčina: Kdež se na jednom dědictví dvoje věno klade, tak že jedno věno druhé předcházie, tu obyčejně poslednie věno se zpravú se klade. 3. A to se přiházie, když kto najprvé ženě své a potom nevěstě na jednostajném dědictví věno zapisuje, anebo kdež kto své ženě na svém zboží věno zapisuje, a potom jinému komuž koli, aby ženě své na témž zboží věnovati mohl, dskami povoluje a dopúštie.

20. Co jest dosti za věno.

1) Mnozí za to mají, 3) užitkóv rozličných ukázáno bylo, 7) proti věnné summě okazovati, 20) (A slušie děti každému viece než ženu milovati).

1. Někteří za to mají, že ktož věno klade na platu, má deset kop grošóv proti každému stu okázati, a pakli na dědictví, tehdy aby dóchodóv a užitkóv rozličných na témž dědictví ukázáno bylo též za deset kop proti každému stu. 2. Ale to tak nenie; neb se věno obyčejem úroka a zástavy úročnie ve dsky neklade. Aniž ten, ktož věnuje, zavázán jest, užitky nebo plat proti věnné summě obyčejem úročním okazovati, než dosti jest na tom, když to dědictvie, na kterémž věno klade, cenú svú summu věna dskami vloženého převyšuje a že dráže prodáno neb zastaveno móže býti, než summa věna dskami okázaného káže. 3. A tak každý móž na padesáti kopách grošiech platu věna zapsati a okázati dva tisíce; neb padesáte kop grošóv platu v dobrých dědinách a na lidech dobře osedlých móže dráže nežli za dva tisíce prodáno býti. 4. Ale jest spravedlivé, aby každá manželka lépe věnem opatřena byla a dostatečněje, nežli by potom, obdržieci věno, měla ujmu na summě věna svého

trpěti nebo škodu vzieti. **5.** Mnozí také se nacházejí, že veliká věna ženám svým, bohaté ženy pojmúce, okazují; ale slušie otci na děti nezapomínati, na kteréž druhá mátie nového muže dopadnúci na otce jich brzo zapomiená. (A slušie děti každému viece než ženu milovati; neb žena téměř každá móž jiného muže mieti, otce jiného děti mieti nemohú, ztratiece prvnieho.)

21. Na čem móž věno kladeno býti.

7) to také móž státi. Na svršciech a nábytciech...

1. Za právo země česká má, že dskami zemskými žádný věna nemóž okázati než na dědictví svobodném, nezávadném a čistém, na svršciech a nábytciech. **2.** Než listem ktož věno dělá, ten móž i na peněziech věno okázati; ale dskami nemóž žádný než na gruntiech dědičných, ne manských, ne na královských a zápisných, ne na zádušniech a duchovniech, leč by k tomu král povolenie dáti ráčil. **3.** To také móž státi, že by mohlo věno na manstvie kladeno býti. (Nález I. Mauricii B. 5.) **4.** Než z manstvie dědin manských bez panského povolenie a rady, vysvoboditi z manstvie nemóže. **5.** Na svršciech a nábytciech také móže dskami věnovati i věna přidati, jakož se to všecko ve dskách, ktož by je chtěl čísti, najde.

22. O vznešení věna.

10) ale súdem, ale starostí....

1. Žena, kteráž ovdovie a věna svého dskami zapsaného nemá, ta se musí držeti dědictvie a gruntóv, na kteréž jest vznešena. Ale bez nesnází mnohých, bez súdu starostlivého věna svého nedosáhne, jako ta dosahá, kteráž dskami věno své okázané a ujištěné má. **2.** Aniž se na vznešenie věna jejieho list obranní od úředníkóv dává, jako onéno, kteráž dsky svého věna má; ani jí purkrabí najvyšší v to dědictvie vznešené uvésti móže. Než provede-li svědomiem, což jest po ní jmenováno, to najprvé, a potom, kdè jest vznešena, tehdy v svém věně hynúti nebude; dosáhne však a dobude věna svého, ale s súdem a s starostí. (Toho dóvod v Modrých póhonných, kdež Kateřina z Sekeřic Mikuláše Čapka pohánie z dědictvie vznešeného; a opět v Bielých póhonných, kdež Markéta z Robús pohánie Hajmana Krušiny z Lichtmburka z dědictvie věnného vznešeného). **3.** Ale pro uvarovánie nesnází a súdóv jest lépe, aby přátelé vdané muže jejieho držali k tomu, aby se vedlé smluv svatebniech ujištění věna dosti stalo. **4.** Kteréhož když přátelé dovésti nemohú, a muž jeho neujistí vedlé smluv a v tom umře, mají je vdově poručníci ujistiti nebo nápadníci statku a zbožie umrlého. (Toho nález v Modrých póhonných, kdež Elška z Kováně pohánie Jana z Hažmburka z dědictvie).

23. Věnu předešlému trh a prodánie dědictvie nic neškodí.

[3] nic nepřekáží; než umře-li .. [10] neb dokudž jest muž živ, ničiemž nevládne; než .. [15] neb to bez podvodu prodávajícieho býti nemóž, ani bez škody pójčujícieho. [16] č. 4. (schází).

1. Ktož na kterém dědictví věno okáže manželce své, a potom to dědictvie prodá nebo zastaví jinému i postúpí, ta závada věnu předešlému nic nepřekážie, ani trh; než umře-li muž, žena věno obdrží a věnem svým z drženie každého vyvede; a ten tak vyvedený hoj se na zpravciech. (O tom nález jest v Bielých póhonných za ciesaře Sigmunda, kdež Hynek z Dubé pohánie Hynka z Skal; a druhý nález v Zelených póhonných, kdež Petr z Drahobuze pohánie Beneše a Bohunka z Piečiny.) **2.** Ale nemóž to a nemá nařiekáno býti od ženy za živnosti muže jejieho; neb dokudž jest muž živ, věnem svým žena nevládne, než tepruv po smrti jeho. **3.** Nemá také žádný aniž móž dědictvie svého, na kterémž jest věno ženě vložil, zastavovati, a zvláště listem, leč by prvé věno svedl s téhož dědictvie. (Dóvod toho v Modrých póhonných, kdež Petr z Hodkova pohánie Mikuláše Fikuleše.) Neb se to bez podezřenie prodávajícieho dieti nemóže, ani bez škody pójčujícieho. **4.** Přihodilo-li by se také, že by kto dědictvie své dskami „s miestem“ nebo „bez miesta“ komu po své smrti zapsal, a takový zápis učině a dědictvie své drže, na témž dědictví by věno ženě své dskami vložil, nebo věna přidal: že to věno i přidánie věna moc má a zápis též, a zápisník nebo nápadník věna splatiti jest povinen, chce-li svój zápis a dědictvie čisto mieti. (Nález o tom II. Mauricii O. 11. v při Kateřiny z Kostomlat.)

24. Věna svého žádná žena zavaditi nemóž, dokudž jest muž její živ.

7) žádné ujmy nenese; též věno.. 22) mocný býti nemóže, a zvlášť, když takoví zápisové.. 27) uložie. A to se přiházie.. 36) nenie tomu komuž dobrovolně což přidie, povinna: není podobné, že ani tomu k čemuž se přizná u desk nuzně, dosti činiti nenie dlužna. (Jest o tom ještě jiný nález v Bielých póhonných, kdež Jan.. 44) když co z přinucenie dskami zapisuje.. 48) a jest vězeň muže svého, zdá se podobné, že žádná žena muže majície nemóž sobě se škodú ve dsky klásti (a to též nálezové svrchu psaní svědčí). 51) (č. 7 v I. rec. není).

1. Žádná žena, muže živého majície, věna svého nemóž prodati ani zapsati, ani kterým obyčejem zavaditi; neb ještě jejie skutečně nenie, poněvadž jest jeho neobdržala. **2.** A zvláště, když by s mužem spolu, on dědictvie a ona věno, prodávala, že toho ona učiniti nemóž; než učiní-li to vedlé muže svého, učiní jako ta, kteráž v moci muže svého a ne v své jest, a to věnu jejiemu žádné škody, žádné ujmy nenese; neb ona též věno své, umře-li muž, vedlé něho ve dsky kladené obdrží právem zemským, jako by nic ve dsky nekladla. (O tom nález v Modrých póhonných, kdež Václav z Koněprus Elšky z Třebska pohánie.) **3.** Neb což koli žena za živnosti muže svého prodá nebo zapíše, to jí na věně jejiem [a věnu jejiemu] škoditi nemá; než jest-li že co prodá nebo zapíše v svém vdovství, to jest povinna vyvaditi. (Dóvod toho v Červených póhonných, kdež Přiba z Bynic Kateřiny z Plaňas pohánie.) **4.** A také žena muže majície, k čemuž se koli z jeho přinucenie, buď k trhu, k zápisu, ke rčení nebo k čemuž koli jinému u desk přizná a z přinucenie jeho do desk klade jakž koli, trhem nebo zápisem, má toho všeho neškodna býti, když to z přinucenie muže svého činí. (O tom psáno v Bielých póhonných, kdež Jindřich ze Strhař pohánie Dorotu z Hostúně.) **5.** Neb žádný závazek té ženy, kteráž muže má, o kterúž by koli věc bylo, buď o věno nebo oč koli jiného, mocný býti nemóže, kdež takoví zápisové od žen z moci a přinucenie jakéhož koli se dějí. A takové závazky ženy potom samy nařiekati mohú, poněvadž jsú věžňové mužóv svých, že učiniti musie všecko, což jim muži jich rozkáží, jako věžňové, což jim ti, ktož jsú je zjímali a jich se zmocnili, uložie. **6.** Z té příčiny se přiházie, že častokrát u desk se ženy přiznávajíce pláčí a plačíce k tomu, což mužie mieti chtie, svolovati musie. A ve dsky nemá se nic bezděčně klásti, než s dobrú vólí toho, ktož se přiznává, beze všeho přinucenie; nebo nic tak svobodného jako dsky, súd a právo zemské v království českém nenie. (A nenie nepodobné, kdež by to bylo a která z mušenie co zavadila a z rozkázánie muže svého nebo jinák k zápisu byla přihnána, že takový závazek neměl by vedlé práva pevný a držemný býti. A poněvadž žena rčeniem, když muže má, nenie tomu, komuž volí muže svého co přidie a přiřkne, povinna dosti učiniti, jakož jest svrchu ukázáno: nenie nepodobné, že ani tomu, k čemu se přizná u desk nuzně a z přinucenie muže svého, dosti učiniti nenie dlužna. A kde jest žena vězněm muže svého, a kde nenie, nález o tom v Bielých póhonných, kdež Jan Slatina z Prahy pohánie Annu z Žrnosek. A jiných k tomu podobných nálezóv ve dskách, ktož hledati bude, viece najde.) Jest ještě jiná příčina, proč to žádné ženě muže mající ke škodě nenie, když co z bezděčnosti a z přinucenie dskami zapisuje nebo prodává; neb dsky zemské té jsú svobody a té vážnosti, že žádný vězeň, žádný člověk zavázaný a sobě nevolný nemóž nic do desk klásti. A poněvadž každá žena jest nesvobodna, dokudž muže má a jest vězeň muže svého, nezdá se nepodobné, že žádná žena muže majície a z jeho přinucenie ve dsky kladúcie nemóž sobě se škodú ve dsky klásti. **7.** Než v tom se každá žena, kteráž co ve dsky z přinucenie muže svého klade nebo co komu přiřieká, opatř se próvody a svědomiem, že jest to musila z núze a mužem svým k tomu jsúci přinucena učiniti, kteráž bude chtieti toho, přebyla-li by muže svého, zase dobývati. A to má oznámiti některým lidem dvěma nebo třem hodnověrným, že to, což ve dsky klade, že to činie k vóli manžela svého a z přinucenie. (Jakož nález o tom jest v Bielých póhonných, kdež Jindřich Opozdil Dorotu z Hostúně pohánie.)

25. O přievodu věna.

[2] móž kladeno býti, [4] s jednoho zbožie na druhé svozuje, nenie zbytečné také...

Pr. Povědieno jest o věnu, co jest, a kde, na čem a od koho móž ve dsky kladeno býti, i také jak věna svého každá vdova má dosieci; a přitom o jiných mnohých věcech, kteréž při věně běžie. Ale že se přiházie (a často), že se věno s jednoho dědictvie na druhé převodie, nenie neužitečné také o převedení věna nenic povědieti. **1.** Převedenie nebo převod věna jiného nic nenie než s jednoho dědictvie, na kterémž věnováno jest, všie summy věnné, polovice nebo dielu některého na jiné dědictvie svobodné a čisté v témž právě jakž najprvé jest věnováno, přenešenie, s osobním převodícieho, manželky jeho nebo čiehož koli a přiejemce u desk přiznániem. **2.** Toho jest zpósob a forma taková: *Břeněk z Ronšperka přiznal se před úředníky, že jest převedl a mocí zápisu tohoto převodí paní Magdalenu z Vrtba manželku svú se všiem věnem jejiem, totižto s tisícem kop grošóv, kteréž jest měla na Ronšperku, na hradě, na dvoře poplužniem s poplužiem, na vsi celé, na dvořiech kmetcích s platem, a na jiných vesniciech všech, k témuž hradu přislušejících, s dědinami, lukami, lesy, potoky, rybníky i se vší zvolí, což k tomu přislušie, tak jakož jí dsky téhož věna plněje svědčie, na jiné dědictvie své v Polance Veliké a Malé, na vesnice, na dvory kmetcie s platem, s dědinami, lukami, rybníky, lesy i se vší zvolí, což k tomu přislušie, na to na vše, což tu má; a jí jest toho dědictvie k milostivé věnné zástavě v tisíci kopách grošiech, tak jakož jest prvé měla, postúpil. A ona to s Dobrohostem z Ronšperka dobrovolně přijala.*

26. Z kterýchž se příčin věno převodí.

[1] z této najčastěje příčiny přicházie, když... [10] móž věno své nebo ciziej ženy...

1. Ačkoli z mnohých příčin převedenie věna, však z této najčastěje se přiházie, když kto dědictvie to, na kterémž jest věno vložil, prodá a ve dsky má klásti jinému a zpravovati; neb každý, ktož co kúpí, chce to, což kúpí, nezávadné a čisté mieti. **2.** A móž každý tolikrát věno převoditi, kolikrátž chce a kolikrátž jemu toho potřebie jest; a to na své, nebo na cizie a na čiež koli dědictvie, s povoleniem toho, na čiež dědictvie převodí, rovně tak, jako věno každý móže klásti na čiemž koli dědictví s povoleniem toho, čiež dědictvie jest, než jinak nic. **3.** A ten každý móž věno své nebo jiného ženy jinam převésti, ktož své nebo čiež koli ženě móž věnovati (o čemž již napřed jest povědieno).

27. Převedenie věna s jednoho dědictvie na jiné tak má zachováno býti, jakž věno prvnie okazuje.

1) Přiházie se také mnoho a často, že když kto .. 22) v přievodu, o to se má k věnu prvniemu nebo k přiejemci navrátiti, a všeho což se jí nedostává v přievodu, na prvniem věně a na přiejemci postihnúti. (Konec.)

1. Přiházie se také nejednú, že když kto věno převodie s jednoho dědictvie na jiné, že v přievodu těch milostí a přídavkóv, kteréž jest při prvniem věna kladení ženě učinil a přidal, zapomiená, jako takto: Někto věno ve dsky své ženě klada, milost jí tu učinil, aby s toho dědictvie, když by věno obdržala, do živnosti jejie zplacováno nebylo; potom jest to věno jinam převedl, a v přievodu o tom nezplacování věna zmienky jest žádné neučinil. **2.** Otázka a pochybnost jest: Má-li vdova na tom dědictví, na kteréž jest převedena, do smrti bez výplaty zóstati čili nic? Věc jest vědomá, ačkoli ne všem, že má též do živnosti své toho dědictvie užívati, na kteréž jest převedena s prvniem věnem svým, jakož jest prvnieho věna, kdyby odtud svedena nebyla, užívati měla, ačkoli to v přievodu nenie položeno; a zvláště když v přievodu stojie tato slova (a mají v každém přievodu věna kladena býti): *Tak a v témž plném právě, jakož jest prvé měla a jakož jí dsky věna jejieho plněje svědčie.* **3.** Neb kto ženě věno jednú vloží, nemóž z toho najmenšie věci ujieti skrze přievod, ani skrze jinú věc žádnú; by pak k tomu i žena svolila, to svolenie jejie nic nenie. (Najdeš o tom i nález v III. Ondřejových A. 11. kdež Dorota z Dubé pohánie Jindřicha Zruckého z Chřenovic: *V té při etc.*) **4.** A což by se koli nedostalo v přievodu, o to se má k přiejemci svému navrátiti, a jestliže by se co na něm nepostihlo, na věno prvnie, s kteréhož jest převedena, má se navrátiti, a všeho, což se jí nedostane v přievodu, na přiejemci a na věně svém prvnějšiem má postihnúti. (Nález o tom I. Mauricii B. 5. v při Eulelie etc.) **5.** Než jestliže by se jí na tom dědictví, na kteréž jest převedena, čeho nedostalo, chce-li na přiejemci sáhnúti, již na to neslušie list obranní jako na věno, než zvod; neb v skutečné drženie dědin přiejemcových má jedniem úředníkem skrze zvod uvedena býti. A též kdyby se jí i na přiejemci nedostalo, bude-li se mieti na prvnie věno navrátiti, zvodem má na to zvedena býti, ne listem obranním. (Dóvod toho v nálezu svrchupsaném.)

28. Co přiejemci příležie.

5) na dědictvie přiejemce beze všech otporóv i súdóv sáhnúti. Nemóž také.. 21) tolikrát se móže státi (konec).

1. Ktož nic, ktož dosti za věno, kteréž se převodie, nemá, přiejemcí býti nemóže; neb přiejemce mieti má dědictvie svobodné, nezávadné, čisté a dostatečné, poněvadž přiejemce jiného nic nenie, než přievodu věna zpravce; neb což by se na tom dědictví nedostalo, kdež přievod jest učiněn, o to móž vdova na dědictvie přiejemce najprvé, a potom na věno své prvnie, jestliže by se co na přiejemci nedostalo, beze všech otporóv i súdóv sáhnúti, (jakož nález přivedený ukazuje). **2.** Nemóž také syn otce, bratr bratra, strýc strýce nedielný žádnému přiejemcí býti bez otcova, bratrova nebo strýcova povolenie a u desk nebo před úředníky přiznánie; neb ten žádný svým dědictviem sám mocně nevládne, než s jiným spolu, s kýmž v nedielnosti stojí. A z té příčiny sám bez povolenie druhého nedielného nic zavazovati nemóže. **3.** Ale ten, ježto na své dědictvie dědičné komuž koli jinému věno převoditi dopúštie, ten také v témž přievodu móž i přiejemcí býti, a zvláště, když má viece jiného dědictvie, než to, na kteréž jest věno převésti dopustil jinému. **4.** Móž také přiejemce z přiejmu propuštěn býti, když by jiný na miesto jeho tak dobrý dědictviem a statkem byl doložen, a když by se k tomu manžel a manželka přiznali a osobně u desk povolili. A to kolikrátž by toho potřebie bylo, tolikrát se móže státi. (A to dskami móž dostatečně ukázáno býti.)

29. O rozličnosti přievodóv věn.

1. Mnozí a rozdielní jsú přievodové věn, jak mnohé jsú týchž přievodóv příčiny; neb někto věno všecko, jiný polovici, druhý pak třetinu, jiný menší nebo větčí diel věna s jednoho dědictvie na jiné převodí. **2.** A při tom při všem toto má zachováno býti: Buďto že kto převodí všecko věno, buď polovici, třetinu, diel malý nebo veliký, to vše musí v summě peněz příhodné položiti, i s tiem gruntem ze jména, s kteréhož věno převodí; jinak nemóž přievod býti. **3.** Jsú i jiní rozdielové přievodóv věn mnozí; neb někto věno s svého dědictvie na jiné dědictvie své převodí; jiný věno na ciziem dědictví vložené s cizieho na cizie převodí. **4.** Nacházie se také, ktož s svého dědictvie na cizie, a opět ktož s cizieho na své dědictvie věno přenášie, druhý s listu do desk věno vkládá, a jiný jinak. Kto by to všecko v rozdieliech svých mohl vyčísti? Po dskách však ty i jiné rozdiely nečíslné shledá, komuž to znáti potřebie jest.

30. Zpósob a forma přievodu věna, kdež se diel toliko převodí.

14) převedeno, nenie než na tom, na kteréž jest převedeno; ale...

1. *Jan z Kunšieho a z Zaječic přiznal se před úředníky, že jest převedl a mocí zápisu tohoto převodí paní Annu z Jenišovic, manželku svú, s dielem věna jejieho, totižto s padesáti kopami grošóv českých, kteréž jest měla na dědictví jeho v Kunšiem, na polovici vsi té, kteráž k Lukavici leží, na dvořiech kmetcích s platem, s dědinami, lukami i se vší zvolí, což k tomu přislušie, tak jakož jí dsky téhož věna jejieho plněje svědčie, na jiné dědictvie své v Stradově, na hrad pustý, na dvór poplužní s poplužiem, na ves celú, na dvory kmetcie, s platem, s dědinami, lukami, lesy, potoky v Pekliech i se vší zvolí, což k tomu přislušie, na to na vše což tu má; a jí jest toho dědičně, tak jakož jest prvé měla, postúpil. A ona jest to s Markvartem Spinú z Jenišovic, s otcem svým, dobrovolně přijala.* **2.** Když se tak diel věna převede, tehdy již na tom dědictví, s kteréhož jest převedeno, ten diel nezóstává, než na tom, na kteréž jest převeden; ale to, což se nepřevodí, na tom, na čemž jest prvé věnováno a dskami zapsáno, zóstává. **3.** Za právo země česká držie: K každému převedení věna, buď že kto všecko věno, polovici nebo diel věna převodí, má přiejemce postaven býti, a povolenie manželky, čiež se věno převodí (o čemž jest již prvé při věně povědieno; ale nic neškodí o potřebné věci, kteráž se za právo drží, několikrát připomenúti).

31. Převodí se věno z jeděch desk do druhých, a z jedné země do druhé.

6) z jiných kniežetství k zemi české manských týmž .. 10) neb z jiného kniežetstvie ne přievodem .. 13) že skrze takový věna vklad mohl by .. 22) tehdy by miesto jednoho věna měla dvoje. Musí také .. 29) Vedle toho mně se zdá, 34) Ale bezpečnějšie jest z desk do desk přievod, než z desk na listy z mnohých příčin. — A potud ...

1. Bývá také přievod věna s dědictvie manského a z desk manských na dědictvie svobodné do desk zemských, a zase též s dědictvie svobodného a z desk zemských na dědictvie manské do desk dvorských. **2.** Bývá i z Moravy do Čech z desk moravských do desk českých, a též zase z Čech a z desk českých do Moravy a do desk moravských. A též z jiných zemí k zemi české příslušejících, týmž vším řádem a obyčejem, jako by se vše z jednostajného dědictvie v jeděch dskách převodilo, tak jakož o přievodu jest povědieno. (Ač jsú tomu někteří otpierali, tomu chtiece, aby se věno z Moravy neb z jiné země k královctví českému příslušejície ne přievodem ve dsky české, než kladeniem samým zapisovalo a zase též, neprohlédajíce k tomu, že skrze takové věna do desk kladenie mohl by věnující zklamán býti, tak že skrze samo kladenie věna žena každého toho, ktož by tak věno kladl, za jedno věno měla by dvoje, jedno v Čechách a druhé v Moravě, a též jedno ve dskách zemských a druhé ve dskách dvorských. Ale když se přievodem zapisuje věno, takový omyl a škoda věnujíciemu bude odjata; neb na jednom musie každá vdova, nebo na věně nebo na věna převedení, dosti mieti, a obého se držeti, když se přievodem klade, nemóž. A to dsky každého přievodu okáží. Ale kdyby se kladlo ne přievodem, tehdy by miesto jednoho měla věna dvoje, jedno ve dskách moravských a druhé ve dskách českých, jedno ve dskách dvorských a druhé ve dskách zemských.) **3.** Musí také z potřeby a z núze převedeniem, ne kladeniem takový přievod věna do desk zapsán býti, neb žena muže živého majície věna svého z desk, nemóž ani propustiti, ani ve dsky klásti, poněvadž jest věna ještě neobdržala; ale k převedení věna móž povoliti, beze všie své i muže svého škody i všech lidí otpornosti. (Vedlé toho zdá se, že převedenie věna z desk móž na listy i na majestáty býti, a zase též, ač tomu také někteří jsú otporní; a zvláště když by ten přievod dskami zapsán byl, že jest s dědictvie toho na kterémž věno bylo, na listy převedeno, „jakož listové téhož přievodu plněje svědčie.“ Ale bezpečnějšie jest z desk a s listóv do desk přievod věna, než z desk na listy, z mnohých příčin, kterýchž se každý, komuž by toho potřebie bylo, domýšlej.) — A potud o věniech a přievodiech věn jest povědieno, již o zplacení věna bude se psáti.

32. O zplacení věna.

1) Kto chce věno zplatiti, polož penieze .. 8) kto je a komu je klade a jak mají a od koho vyzdviženy býti; chceš-li je sám zase, přijeda ke dskám, vyčítati čili jinému k vyčítání poručiti. A tak u desk.. 12) nebo ve dsky vložila. A při tom listu.. 21) od léta božieho MCCCCXC počítajíce, 27) staré přes XXX let. Pakli by.. 36) ještě novějšie, jako od XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX let, 39) Ale to smiešenie o splacování.... 55) než zlatými na zlatě. Ktož.. 80) jakž má položeno býti; 82) jinak než má položeno býti, anebo také.. 85) a odtud hýbána a zplacována nemá býti; aneb když které vdově má věno její dědicky zóstati (jakož takových věn mnoho bývá). 93) i škodní na obě straně svárové.. 96) mohly by hned býti srovnány, poněvadž.. 104) (č. 11. v I. rec. není) 135) protože dole nejsú,

1. Kto chce věno dskami zemskými zapsané zplatiti, polož penieze věnné při úřadu u desk, kdež úředníci sedají, zapečetěné, a zapiš je registry peněžitými, kto je komu a nač klade, a jak mají od koho zase vyzdviženy býti od desk: Chceš-li je sám zase přijda ke dskám vyčítati, čili jinému k vyčítání poručiti, anebo byla-li by toho jaká jiná potřeba, zase od desk žádnému jich nevyčítaje, vyzdvihnúti. **2.** A tak u desk penieze polože a zapíše je, vezmiž list od úřadu k té vdově, čiež věno chceš zplatiti. V kterémž listu úředníci jí oznámie, že věno jejie u desk položené leží, a ona se s dědicem nebo s držitelem sročieci, aby k úřadu přijela, penieze své zdvihla, a věno nebo z desk aby propustila, nebo ve dsky vložila a zpravila závadu svú vedlé práva. **3.** A při tom listu ty sám od sebe jí nebo ústně, poslem nebo listem svým rok polož, v který den má ke dskám přijeti a své věno zdvihnúti, a sám také na ten den u desk buď, nebo jiného k tomu vedlé zapsánie peněz v registra k vyčtení jich a k přijetí věna do desk nebo k propuštění z desk pošli. A ona své penieze vezmúc má věno z desk nebo propustiti nebo ve dsky klásti. Ten řád, to právo při zplacování věn běží. **4.** Při kterémžto věna zplacování za právo se v zemi drží, že každé věno staré, kterémuž by bylo viece než třidceti let od léta božieho 1490 dolóv počítajíce, ješto by nestálo ze jména na zlaté nebo na groše české, než toliko zhola na groše, žádných grošóv ani českých ani mišenských nejmenujíce, to každé má groši českými zpláceno býti. Tak bude-li státi ve dskách, že má která tisíc kop grošóv věna svého, má jí dáno býti při zplacení tisíc kop grošóv českých, jest-li že jest věno staré přes třidceti let od času svrchu psaného počítajíce. Pak-li by bylo věno ne tak staré, než od čtyřmezcietma nebo pětmezcietma nebo šestmezcietma, nynie vedlé svrchu psaných let počítajíc, tehdy má zplacováno býti tak, jakž jest toho času zlatý uherský nebo rýnský platil, aby za každú kopu najprvé zlatý uherský byl položen, a potom, po čem jest při tom času zlatý uherský šel: což výš nad kopu platil zlatý, tolik grošóv aby na každý zlatý bylo přidáno, a to na český groš. (O tom nález v Památných dskách G. 5.) Pak-li jest věno ještě novějšie od patnádcti, šestnádcti, sedmnádcti, osmnádcti, devatenádcti, dvadceti let, a zhola na groše ve dskách stojí, to má na mišenský groš zplaceno býti, za každú kopu třidceti grošóv českých položiec. (Ale to smiešenie a ta nesnáz o zplacovánie věn móž písařem, kterýž dsky píše, při kladení věn potomních do desk zdviženo býti psániem rozumným a ve dsky věn kladeniem, skrze kteréžto psánie lidem súdové a nesnáze o zplacovánie věn budú odjaty.) **5.** Pak-li jest věno na zlaté uherské nebo na rýnské kladeno, buď staré nebo najnovějšie, to móž groši nebo penězi českými zplaceno býti, za každý zlatý třidceti grošóv pokládajíc. (A též všickni dluhové, na zlaté uherské nebo rýnské dskami zapsané mohú groši českými nebo penězi drobnými, za každý groš sedm peniez počítajíc, zaplaceni býti. A za každý zlatý uherský má třidceti grošóv českých, a za každý rýnský dvamezcietma grošóv též českých dáno býti. O tom nález najdeš v Památných R. 30. Leč by ta výminka v věně nebo v dluhu stála, aby nemohl ten dluh nebo věno jinú mincí zplacováno býti, než zlatými uherskými nebo rýnskými, a jinú mincí žádnú; tehdy by v takovém běhu nemohl dluh odbyt býti, ani věno, než zlatými na zlatě, a ne penězi za zlaté.) **6.** Ktož penieze na zplacenie věna u desk položí, a vdova jich svévolně, žádné spravedlnosti k držení dědictvie věnného nemajíc, bráti nechce, on se v dědictvie věnné móž uvázati a toho užívati jako svého. Neb to nenie jeho vinú, že vdova svévolně peněz svých bráti nechce, než její. A z té příčiny to jejie škoda samé jest, že ani dědictvie ani věna neužívá, mohúci peněz svých užívati, kterýchž nechce od desk svévolně zdvihnúti; neb to spravedlivé nenie, když ten, komuž přiležie, penieze věnné položí, a vdova jich svévolně bráti nechce, aby on ani peněz ani dědictvie neužíval. **7.** Však proto bývají příčiny, pro kteréž slušně a spravedlivě vdova peněz věnných móž nebrati, ani dědin věnných povinna jest postúpiti. Neb když kto chce věno zplatiti, komuž nepřiležie, an k tomu práva žádného nemá, nejsa ani dědicem ani držitelem, tu nenie vdova povinna ani peněz bráti, ani věnného dědictvie postúpiti. A by pak byl kto držitelem, jestli že jest v to drženie ne právem než mocí a jakúž koli bezpravností vkročil, nenie od toho vdova povinna peněz věnných bráti, ani věna svého sstupovati; neb žádný vedlé práva věna zplacovati nemóž, kromě dědice řádně na svět pošlého a pravého anebo držitele spravedlností a právem v drženie dědictvie věnného vešlého, jakož o tom jest povědieno napřed v tituli: „Dokud má vdova věnné dědictvie držeti.“ **8.** Jest také jiná příčina, ješto vdova peněz věnných u desk položených nenie povinna bráti: Když jí věno jejie ne tak jest položeno, jakž má vedlé práva položeno býti, jako kdyby kto položil věno na groš mišenský, kteréž dsky ukazují na groš český, anebo jinak než má položeno býti a jakž dsky jejie svědčie. **9.** Anebo také, když by kto chtěl věno zplatiti, kteréhož zplatiti nemóž; to bývá, když která vdova věno má držeti do stavu svého proměnénie nebo do živnosti své, a odtud hýbána ani zplacována nemá býti, aneb když které vdově má věno jejie dědicky zóstati. (Ale takových věn nemnoho bývá.) **10.** Ještě i z této příčiny vdova nenie povinna peněz svých bráti, když nevie, co věna svého má, a desk ohledati nemóž, když jsú zavřieny. (A o to častí a mnozí svárové u desk a nečíslné nesnáze a těžké bývají, proto že se ke dskám nemóž. Než snad by to opatřeno mělo jinak býti, a cesta aby pohledána byla, kterúž by ti častí, mnozí a těžcí i škodní lidem na obě straně svárové a nesnáze mohli přetrženi býti, aby dsky k potřebám lidským mohly když koli ohledány býti. Skrze kterýchžto desk ohledánie takové nesnáze těžké a zádavy mezi lidmi mohly by hned přetrženy býti a srovnány, poněvadž dsky proto se píší, aby se lidé jimi spravovali, ne aby skrze schovánie jich a zamčenie lidé na svých spravedlivostech, a zvláště vdovy a sirotci, ujmu a na statciech svých škodu trpěli; a to což všem dobře slúžiti má, aby mnohým skrze zavřenie a nepřístup zle neslúžilo, a což k užitku obecniemu jest od starých nalezeno, aby ke škodě obecnie beze všie potřeby nebylo obracováno, a což jest od staradávna pro dobré všech lidí vymyšleno, toho aby vdovy a sirotci zlým neužívali). **11.** Ale kdyby věno jejie zúplna vedlé desk jejích položeno bylo, a ona jeho bráti nechtěla, ani dědictvie věnného postúpiti svévolně, co má činiti dědic, kterýž věno zplacuje? Snad by to úředníky mělo ohledáno a opatřeno býti, aby list obranní dán byl dědici od desk k purkrabí najvyššiemu, a ten aby mocí úřadu svého dědice v dědictvie jeho uvedl, a vdově aby rozkázal, své penieze od desk vedlé práva vyzdvihnúti, tím zpósobem, jakož jest o zplacení zástav nebo o ssutí svrchu povědieno. **12.** Z toho všeho, což o zplacování věn jest široce mluveno, toto krátce se zavře: Že žádný věna zplatiti nemóž, než dědic nebo držitel spravedlivě v drženie přišlý, ne mocí vetřený. A také žádná vdova nemá prvé věnného dědictvie sstupovati, leč své penieze hotové nebo dostatečně ujištěné bude mieti. Ještě, žádná vdova, kteráž své penieze vezme, a trhem své věno ve dsky klade, nemá než svú závadu zpravovati, a dále nic; a má toliko sama zpravovati, měj na zemi nebo neměj, a nemá žádného zpravce jiného miesto sebe ani vedlé sebe přistavovati, aniž jest toho povinna, aniž také kto dobrý toho na vdově žádati bude. Ještě, vdovy věna svá nebo z desk propúštějí nebo trhem do desk kladú.

Když dsky před rukama jsú, tehdy věna propúštějí, ale když se ke dskám nemóž, protože dsky staré dole nejsú, tehdy se věna trhem kladú. — A potud o zplacování věn.

33. O poručenství.

1) Poručenstvie jest dětí a statku svého k opatrování a k množení, ne k umenšení, komuž se zdá, dskami svěřenie a po smrti své postúpenie... 6) nebo manského nemá, 7) dělati nemá a nemóž ..... 23) (č. 5. není). 34) A to se za obyčej vždycky ve dsky píše. 35) spravedlivá maje, se samého, bratřie své ..... poručiti; též i strýc strýce 49) (č. 9. není) 69) odepři tomu poručenství a tak se toho zhostíš i slušně i bez hřiechu. Kto nechce.. 71) svého raději k sirotčiemu nenic přičiniti než snad v úmyslu svém to má, aby sirotčieho užívaje.. 75) poručenství sám odepři. Neb nad tu nepravost mezi všemi nepravostmi větčie a nepravějšie není, kdež kto komu děti a zbožie svého svěří, a ten komuž jest tak svěřeno, pod tím zpósobem v to vkroče, z sirotčích škod sobě užitky své přivodí, a maje jich obrance býti, i jest zlodějem statku jich! Takový.. 83) horší a oprovazenie než zloděj silničný hodnější; neb tento cizím a neznámým a těm, kteříž naň péči mají a jemu se brániti mohú, s svým velikým nebezpečenstviem a úsiliem beře, ale onenno ty, kteříž jsú jeho obraně a věře bezpečně poručeni, pod přikrytím.. 88) pod obranú práva bezpečně lúpí, a statek .... 91) praví poručníci a súdce býti, ještě ...

1. Poručenstvie jest dětí a statku svého, kterýž kto ve dskách má k opatrování a k množení, ne k umenšení, komuž se zdá, dskami nebo kšaftem na list mocný královský svěřenie a po smrti své postúpenie dětí a statku svého, dědičného a svobodného nebo manského nebo zástavného. **2.** Neb žádný, ktož dědictvie svobodného nebo manského dskami zapsaného nemá, poručníkóv dskami dělati nemóž. **3.** Z té příčiny to dvé jest spolu svázáno „dětí a statku“; neb nemá-li kto statku svobodného na zemi (jakož jest povědieno), a děti má, nemóž poručníkóv dětí svých dskami činiti. A též ktož dědictvie a zbožie svobodné na zemi má, a dětí nemá, nemóž poručníkóv dskami dělati, než toliko nápadníky, zápisem nebo dániem, kohož se jemu zdá, učiniti móže. **4.** Aniž se na to kdo obracej, že ve dskách někdy poručenstvie dětí a statku najde se toho, ježto nic na zemi nemá. To přicházie z toho, že někto, maje na zemi dědictvie svobodné nebo zástavné, poručenstvie dětí a statku svého zapíše dskami; potom to, což jest na zemi dědičného nebo zástavného měl, prodá jinému, anebo zplacen s zástavy dědictvie zástavného bude a poručenstvie tehdáž, dokudž jest měl dědictvie na zemi, učiněné ve dskách zóstane. (Mnozí toho svědomi nejsúce a toho neznajíce za to mají, že jest poručníky dskami někto dětí svých učinil, na zemi nic nemaje; ale tím nevědomiem se klamají a mýlie.) **5.** Úředníkóm příležie v takových poručenstviech, ktož je dskami dělati chce aneb chtie, otázky činiti, má-li dědiny svobodné, prvé než poručenstvie zapisovati budú, a ty dskami upevněné. **6.** „Dětí a statku svého“. V tom se zavierá a rozumie, že poručenstvie móž býti netoliko dětí toho, ktož poručníky dělá, ale také dětí bratra i strýce jeho nedielného, však neb ačkoli děti jeho nejsú, ale proto, poněvadž on s bratrem nebo strýcem svým v nedielnosti jest byl, statek bratra, statek strýce nedielného jest jeho statek. A tak se v tom slově zavierá to „svého“; neb poručníky dskami učiniti nemóže dětí svých, ne otec toliko; ale i bratr jeho, kdyžby otec umřel, móž poručníky dětí bratra nebo strýce svého učiniti. A to se za obyčej ve dsky píše. **7.** Móž také bratr starší, léta spravedlivá maje, bratřie své i strýce mladšie, komu chce, dskami též jako otec poručiti, nadto i se samého; též i strýc strýce své mladšie móž poručníky, kterýmž se jemu zdá, opatřiti. **8.** Ještě, to slovo v poručenství položené „statku svého“ nenie prázdné; neb žádný cizieho statku a dětí porúčeti nemóž, poněvadž ani děd, jsa vnuka svého dielen, nemóž jemu poručníkóv žádných ustanoviti, by pak vnuku i statek svój dal. Též bratr, strýc, dielni jsúce, ačkoli sami vedlé práva poručenstvie bratří a strýcóv svých obdržie, když by od otcóv sirotci žádnými poručníky opatřeni nebyli, však proto jich poručníky jinými opatrovati nemohú. Neb statek sirotčí, totižto bratří nebo strýcóv mladších, nenie bratří nebo strýcóv starších dielných. Z té příčiny nemohú dielní bratří a strýci poručníkóv mladším bratróm nebo strýcóm dělati, než sami toliko poručenstvie proti jiným poručníkóm králem daným obdržie. **9.** „Dětí a statku svého.“ Kto má toliko zápisné nebo královské na majestátiech, a těch majestátóv ve dskách nemá, kto má to na listech toliko, a ve dskách nic nemá: nemóž dskami dětí svých a statku svého dělati poručníkóv; ani ten, ktož dědictvie jaké dědické kšaftem má anebo drží, a ve dskách jeho nemá, nemóž dělati dětí a dědictvie svého poručníkóv. Než ktožby dědictvie ve dskách měl, by pak za jeden groš toliko stálo, ten móž poručníky dětem svým a statku svého dskami učiniti, a vedlé toho i majestáty i listy všeliké i penieze hotové s klenoty při poručenství zavaditi, a též i zápisem nápadním ve dsky klásti (Dóvod dsky zápisné všecky). **10.** „K opatrování a množení, ne k umenšení.“ Kto nechce statku sirotčieho tak věrně jako svého a mnohem pilněje než vlastnieho opatrovati, nebeř na se poručenstvie dětí a statku žádného; neb jest mnohem užitečněje poručenstvie na se nebrati než přijatému věrně a právě dosti nečiniti. A jestliže tě kto bez tvého vědomie poručníkem ve dsky dětí a statku svého zapíše, a tobě v mysli nenie, aby děti jeho a statek tak pilně jako své vlastnie beze všie zlé lsti opatroval, měj k tomu toho, ktož jest tě poručníkem učinil, ať tě odvolá zase, a vynme z poručenstvie. Pakli toho neučiní, přijeď ke dskám a odepři tomu poručenství, a tak toho prázden budeš beze všech nesnází a potomniech súdóv. **11.** Kto nechce sirotčieho statku množiti a svého raděje k sirotčiemu přičiniti než sirotčieho ujímati, než snad to v úmyslu svém má, aby z sirotčieho ujímaje svój statek množil a k svému sirotčie bera přikládal, též učiň a žádaj, ať tě odvolá ten, ktož jest tě poručníkem učinil, anebo poručenství sám odepři. **12.** A též kto nechce poručníkem zúmysla býti a cizím se zanášeti, odepři poručenství a budeš toho prázden. (Neb by nad tu nepravost mezi všemi nepravostmi větčie a nepravějšie býti nemohla, když by otec poruční, kterémuž jest dědictvie s dětmi tak svěřeno, aby to jako otec opatroval, pod tím zpósobem v to kroče, z sirotčích škod sobě by užitky své přivodil a maje jich obrance býti, i byl by zlodějem statku jich. Takový každý poručník zloděje zjevného jest horší a oběšenie než zloděj silničný hodnější. Neb zloděj cizím a neznámým a těm, kteříž naň péči mají a proti němu se opatrují a jemu se brániti mohú, s svým velikým nebezpečenstviem, s prací a s strachem béře: ale onenno ty, kteříž jsú jeho obraně a vieře poručeni, pod přikrytiem otcovského a najbližšieho přátelstvie a pod obranú práva bezpečně a doma lúpí, a statek jich, kteréhož jest povinen jiným všem brániti, sám okrádá. Nechci toho připomienati, což se často pod žertem mluvívá: „že ta miesta, kdež mají praví poručníci býti, ještě jsú v nebi prázdna.“) **13.** Po smrti své kto chce poručníky dětí a statku svého dělati, má je, dokudž jest živ a dokudž móž dělati; neb po smrti k tomu též jako k pokání žádného času nenie. Ale za živnosti učinění poručníci v moc poručenstvie teprv po smrti toho, ktož jest je ustanovil poručníky, vcházejí, a prvé nic. Z té příčiny jest položeno, že poručenství jest „dětí a statku svého svěřenie a po smrti poručujícieho postúpenie.“

34. Forma a zpósob poručenstvie otcovského.

2) zbožiemi a dědictviemi svými.

Ctirad z Dobronic přiznal se před úředníky, že jest všecky děti své se všemi zbožiemi a dědinami svými, kteréž má anebo mieti bude, i se všemi nábytky a svrchky též, kteréž má nebo mieti bude, s listy, majestáty, klenoty, hotovými penězi, jakž by to koli a kdež koli mohlo shledáno a jmenováno býti, poručil mocně a porúčie Všerubovi z Chvatliny a Václavovi Sakovi ze Znančic, oběma spolu, tak že jest je učinil oba pravé a mocné otce poručnie a obrance všech věcí svrchu psaných.

35. Poručenstvie móž býti doma kromě desk.

20) Při tom placenie od kladenie ve dsky znamenitého a velikého najprv, potom .... 23) a jiných toliko zpletkóv a nesnazí .... 27) učiniti mají. A ačkoli prvé se jest 29) leč zvláštní na to od JMKské relator bude poslán. Též také 34) učiněným. (Ale řekl jeden, že neškodí k mléku smetany přilíti, a od té doby tak držie, a ta slova v královských majestátiech jsú prázdna, mocí a jitie žádného nemajíce.) 40) býti měli, neb to od toho ktož je ustanovuje, berú, že mají býti 45) i odciziti (jakož na to mnoho jest nálezóv, ale desk a zapisóv i trhóv rozličných viece).

1. Mohú poručníci dětí a statku zděláni býti netoliko skrze přiznánie před úředníky u desk, ale také bez přiznánie a beze všech úředníkóv přítomnosti doma, když kto list mocný od KMsti má, aby na ten list mocný mohl statek svój zřiediti a dětí i téhož statku poručníky, kohož by se jemu zdálo, učiniti. **2.** A tak na ten majestát královský poručníci učinění tolikéž moci a práva mají, jako by dskami učiněni byli, a v statek a v poručenstvie tím listem skutečně vkročiti mohú a mají, a ve všecko se mocí téhož kšaftu uvázati hned po smrti toho, ktož jest jim poručil, nic nečekajíce, ani se nevloženiem téhož kšaftu ve dsky meškajíce; neb toho nic potřebie nenie ve dsky klásti, aniž pro nevloženie toho kšaftu ve dsky jaké ujmy na tom poručenství nebo na kšaftu poručníci trpěti mohú. **3.** Při jich dobré vóli jest, to poručenstvie nebo ten kšaft ve dsky vložiti nebo tak nechati. Nébrž z mnohých příčin jest lépe, do desk ani poručenstvie toho ani kšaftu neklásti, a z této mezi jinými příčinami najznamenitějšie, že, když sirotci živi zóstanú, nebudú skrze takové kšaftu daremné kladenie žádných zmatkóv mieti, ani jim bude potřebie toho z desk propúštěti a vymazovati, čehož jest nebylo potřebie ani ve dsky klásti. Při tom placenie od kladenie ve dsky najprvé, potom propuštěnie z desk a děkovánie z poručenstvie, a opět nového placenie ujdú, a jiných toliko prací, jiezd a nesnází. **4.** A ačkoli v každém majestátu královském zřetedlně se přikazuje úředníkóm zemským, když by požádáni býli od toho, komuž jest takový majestát od krále dán, nebo od poručníkóv jeho, aby ten majestát ve dsky vložili, že tak učiniti mají (a prvé se jest každý majestát takový i kšaft ve dsky kladl): však nynie již žádný majestát takový ve dsky se neklade na to KMsti rozkázánie, leč by zvláštní na to od JMKské relátor z pánóv nebo z vládyk poslán byl. Též také již nynie kšaft žádný se ve dsky neklade ani list bez povolenie královského a posla od JMsti zvláštnieho, než prvé se jest každý majestát, v kterémž jest to přikázánie bylo, bez relátora ve dsky kladl i s kšaftem na ten majestát učiněným. **5.** „Pravé a mocné.“ V každém poručenství se tato slova kladú, *že jest je učinil pravé a mocné otce poručnie:* Pravé, že nejsú vetření ani jakým fortelem v poručenstvie vešlí ani vprošení, a také aby se varovali nepravosti, a sirotkóm aby právě v statku jich činili, a sami na se toho neuvodili, aby nepravými poručníky býti měli; neb je k tomu zavazuje ten, ktož je ustanovuje, že mají býti praví poručníci. Ale budú-li nepraví, to sami od sebe a od své nespravedlnosti mieti budú. Jsú také „mocní“ poručníci, proto, že moc mají statek sirotčí spravovati, opatrovati, zlepšovati, množiti, sirotčieho dobývati. **6.** Mají také moc, statek sirotčí zapsati, prodati i odciziti pro lepšie sirotčie (jakož na to mnoho nálezóv a desk, a zápisóv i trhóv rozličných viece). **7.** Ještě, poručníci mají moc o statek sirotčí se súditi, za sirotky odpoviedati, sirotkóm vysúditi i prosúditi. **8.** Ale aby statku sirotčieho zanetbávali, jej opúštěli a jeho umenšovali, k tomu mají býti ne mocni, leč by jací dluhové nebo závady spravedlivé předkóv sirotčiech předešli, kteréž by na tom statku sirotčiem poručníci předešlé nalezli, ne sami je znovu uvedli. V takovém běhu mohú poručníci umenšiti statku sirotčieho, neb jest sirotkóm lépe a užitečněje, malý statek mieti nežli žádného nemieti. A tak tím umenšeniem poručníci neujmú sirotkóm statku, než přičinie, když skrze uprodánie potřebné sirotkóm nenic statku zachovají. **9.** A tak poručníci mocní slovú, že mají moc, aby statku sirotkóm dobývali, ale nemají moci, aby jim statek jich bez příčiny utratili, anebo jej bez znamenité potřeby a spravedlivé a hodné příčiny komu prodávali, a zvláště sami sobě.

36. „A obrance“. [O obranci.]

2) proti moci hájiti i proti súdóm jim statku.. 3) proti žalobníkóm jeho brániece a za ně odpoviedajíce 7) když by pohnáni byli, 8) (č. 3. v I. rec. není).

1. Jsú také poručníci i statku sirotčieho i sirotkóv obrance, tak že jich mají proti moci, proti křivdě i proti súdóm brániti, jim statku jich súdem dobývajíce i proti žalobníkóm všelikým za ně otpoviedajíce. A vysúdie-li co sirotkóm, ne sobě vysúdie a prosúdie-li co, ne sobě prosúdie, než sirotkóm. **2.** A jakož moc mají z sirotčieho poháněti, též také povinni jsú, za sirotky, když by od koho pohnáni byli, odpoviedati. (O tom máš nález v II. dskách Planových G. 24. *Najjasnější*). **3.** Jest také každý poručník otcem učiněný sirotkóv i statku jich tak mocen jako otec sám, do jich let spravedlivých toliko, a dědictvie jich móž prodati, zastaviti, zapsati a k své vóli obrátiti, jakž by se jemu zdálo; než věnovati a dáti sirotčieho pryč, toho učiniti nemóž.

37. Dokud poručenstvie trvá.

1) Déle poručenstvie netrvá než do let sirotka ne najmladšieho, než najstaršieho. 4) vladnúti má. To v zemi české.. 9) když sirotek léta maje toho na něm požádá, 24) ještě by let neměli, má děvečce vedle práva, leta majíci, poručenstvie sstúpeno býti 29) kterýž jest viece než ode dvú set let nalezen Janem králem . . .

1. Žádné poručenstvie, otcovské, přirozené ani králem dané, déle netrvá, než do let sirotka ne najmladšieho, než najstaršieho. **2.** Kterýž když let spravedlivých dojde, poručníky své poručenstvie zbaví, a sám bratřiemi nebo strýci svými mladšími z práva vládnúti má; neb každý sirotek takový, jakž k letóm spravedlivým přijde, hned jest bližší poručenstvie, nežli onen dskami od otce jeho nebo od jiného učiněný. (To v zemi české od počátku desk za právo se jest vždycky držalo a zachovávalo.) **3.** A každý poručník, když sirotek léta spravedlivá a řádná maje, toho na něm požádá, aby jemu zbožie postúpil, má tak učiniti, a dědictvie jeho jemu postúpiti. (To najdeš v IV. Ondřejových L. 10. kdež Jan z Valštajna Annu z Kováně pohánie). **4.** A mají se sirotkóm léta majícím, když toho na úředníciech ke dskám přijdúce žádají, listové od úřadu k poručníkóm dávati, aby statku sirotčieho jim sirotkóm poručníci jich postúpili. Pakli tak od úřadu obesláni jsúce, sirotkóm dědictvie jich nepostúpie, mají sirotci listem obranním skrze purkrabí najvyššieho v statek svój dědičný otcovský uvedeni býti. **5.** A též také, kdy by sirotci ženského pohlavie toliko byli, má té, kteráž k letóm najprv přijde, najstarší s statku od poručníkóv sstúpeno býti, a ona má mladšie spravovati s dědictviem jich i svým. **6.** Též také kdyby se přihodilo, že by sirotci obojieho pohlavie byli, ženského i mužského, a děvečka by k letóm přišla, a bratřie její ještě by let spravedlivých neměli, má dievce vedlé práva, léta majície spravedlivá, sporučenstvie sstúpeno býti. (To najdeš v Bielých póhonných: Léta božieho 1493, kdež Barbora z Vrchlabie pohánie.) (Jinak kdyby to ženskému pohlaví jíti nemělo, též jako i mužskému, byl by grunt práva českého zdvižen, a nález najstarší byl by v nic obrácen, kterýž jest nalezen Janem králem českým, že dcera též jako syn tím vším právem dědí; i byla-li by od poručenstvie odstrčena, již by tím vším právem jako syn děditi nemohla, ješto taková věc jest zřetedlně proti tomu nálezu a právu najstaršiemu i najspravedlivějšiemu.)

38. Troje poručenstvie.

4) dětem svým poručníky ustanoví, 8) jiných poručníkóv nezdělá 12) kdyžby obec poručníkóv žádných.. 40) k letóm přirozeným přijdú, zbožie jich najprv.. 42) a má jim všeho zbožie jich zúplna beze všeho umenšenie

postúpiti. Pakli by jim 56) poručník jich nevyšel, též také pro to se mohú v dědictvie poručníka i jeho rukojmě uvázati, to držeti a toho užívati, dokudž by jim nebylo zúplna navráceno a zaplaceno, což by jim dědictvie jich bylo umenšeno a užitkóv utraceno . . . . 64) poznáno (konec).

1. Nalezá se po dskách zemských poručenstvie troje, a každé vedlé práva země české: Přirozené jedno, druhé otcem učiněné, třetie dané. **2.** Poručenstvie otcem učiněné jest to, když otec živ jsa dětem svým za zdravého života nebo na smrtedlné posteli poručníky ustanoví, kteréž se jemu zdá, (jakož o tom již prvé jest povědieno). A to móž slúti poručenstvie otcovské. **3.** Přirozené poručenstvie jest, když bratr nebo strýc, sestra nebo teta, buďte dielní nebo nedielní, když otec jiných poručníkóv vedlé práva nezdělá, v poručenstvie se uvazují. A to móže slúti poručenstvie přirozené nebo příbuzné, (o kterémžto poručenství světlý nález jest Venceslai Andreae M. 7. mezi Zbyňkem z Soběšína.) **4.** Ale to poručenstvie příbuzné nemá miesta než tehdáž, když by otec dětí a statku svého poručníkóv žádných neustanově umřel, anebo také, kdyby poručníci otcem učiněni zemřeli, a sirotci by ještě let spravedlivých nemajíce živi zóstali. Než při tom toto má opatřeno býti, že strýc nebo teta, kterýž by chtěl v to poručenstvie vstúpiti, má sirotkóm uručiti vedlé práva a řádu zemského, aby jim statku jich neumenšoval, než raděje přivětčoval. (To psáno v témž nálezu). **5.** Ale kdyby pak strýcóv několiko bylo bližších a dalších, nebo jednostajně blízkých nebo dalekých, který z těch obdržeti má poručenstvie? Mezi blízkými a dalšiemi ten má poručenstvie obdržeti, který jest najbližší. (Dóvod toho svrchupsaným nálezem.) Ale mezi jednostajně dalekými strýci nebo jednostajně blízkými ten obdrží, kterýž lépe ujistiti móž statek sirotčí, aby jím jeho neumenšoval. A též v ženském pohlaví bližšie přietelkyně má poručenstvie obdržeti vedlé práva, jako sestra před tetú. (Toho dóvod v Památných F. 6. *Najjasnější).* **6.** Přirození přátelé: Když otec umře poručníkóv nezdělaje, a král když sirotkóm poručníky dá, kteříž za to JMsti prosie, obdržie přirození přátelé poručenstvie proti danému králem poručenství. (Toho nález v Bielých póhonných, kdež Barbora z Vrchlabie etc.) **7.** Ale králem dané poručenstvie jest, když otec žádného poručníka neučině umře, a přátel žádných přirozených nenie; tehdy král, najvyšší všech sirotkóv na zemi i v městech svých poručník, sirotkóm poručníky dá, kteréž ráčí. **8.** A ten každý králem daný poručník má sirotkóm dostatečně ujistiti dskami, že jim statku jich nemá umenšovati, rukojmí dosti za to majícím; jinak neučiní-li toho, nepójde jemu královské dánie. **9.** Má také každý poručník králem daný a povinen jest sirotkóm, když k letóm přirozeným přijdú, dědin, zbožie a statku jich najprv postúpiti, a počet z dědictvie a statku jich i ze všech užitkóv spravedlivý učiniti. A má jim dědictvie všeho a zbožie a gruntóv zúplna beze všeho umenšenie postúpiti, a z užívánie úrokóv, platóv, rybníkóv, lesóv, nábytkóv, svrchkóv, peněz a všech dóchodóv jich počet učiniti. **10.** Pakli by jim zbožie a statku jich umenšil, tehdy těm sirotkóm nenie potřebie súdu čekati, ani z toho poručníka pohoniti; než vezmúc komorníka, hned se mají v dědictvie poručníka svého i v dědictvie rukojmě jeho vedlé práva uvázati ve všecko, a to mají držeti a toho požívati tak dlúho, dokud by se jim nezaplatilo to vše, což by jim od poručníka bylo dědictvie a statku jich umenšeno a utraceno. (Dóvod toho všecka ve všech dskách králem daná poručenstvie.) **11.** A též také, když by počtu z užitkóv, totižto z úrokóv vybránie, rybníkóv spuštěnie, lesóv na prodaj mýcenie, nábytkóv a svrchkóv prodánie dostatečně poručník jich nevyšel, a jim toho zase nenavrátil nebo nezaplatil, též také proto mohú se v dědictvie poručníka svého i jeho rukojmě uvázati, to držeti a toho užívati, dokudž by jim nebylo zúplna navráceno a zaplaceno, což by jim statku a peněz i dóchodóv jich bylo umenšeno a užitkóv utraceno, se všemi náklady. (Dóvod toho dsky všecky takových poručenství). Neb se to v každém takovém poručenství králem daném zapisuje, jakož to z formy a zpósobu téhož poručenstvie tuto hned podepsaného, zřetedlně móž býti poznáno, i nálezové panští to ukazují. **12.** Item při poručenství, kdež jest několik poručníkóv, má vědieno býti, že jeden poručník bez vóle a vědomie druhého bráti sirotčieho nic nemá. (Nález o tom III. Plana B. 2. mezi Zachařem z Říčan a Milotú.)

39. Zpósob a forma poručenstvie králem daného.

[37]) a z toho nemohú ani mají viněni býti [43]) a tú příčinú téměř všickni poručníci sirotčích statkóv prosie; [53]) aby bránili. (Ale tím během téměř

žádného člověka nenajdeš, aby za poručenstvie sirotčie krále prosil, a mnohem spieše uzříš kobu bílú nebo labuť černú, než takového poručníka.) neb žádný . . .

1. *Jiří, z božie milosti český král etc., z plnosti moci své a milosti zvláštnie Václava z Nemyčevsi mocným jest učinil a ustanovil poručníkem sirotkóv někdy Tomáše Behma z Konobrž, zbožie a dědictvie týchž sirotkóv, kteréž mají nebo mieti budú, tak však, aby zbožie a dědictvie týmž sirotkóm neumenšoval, než raděje množil a přivětčoval. Za to slíbil jest týž Václav sám napřed a vedlé něho Arnošt z Věžník. Pakli by co týž Václav zbožie a dědictvie svrchu psaným sirotkóm umenšil, tehdy tíž sirotci přijdúc k letóm spravedlivým s jedním komorníkem budú se moci uvázati v dědictvie téhož Václava poručníka svého a Arnošta rukojmě jeho, kteréž mají nebo mieti budú, a to budú moci držeti a jeho užívati tak dlúho, dokudž by se jim dosti nestalo, což by jim na dědictví i na statku jich bylo umenšeno, se všemi náklady. (Na to posel od KMsti byl jest Zdeněk Kostka z Postupic z pánóv, jsa k tomu od KMsti zvláště vyslaný.)* **2.** V tom každém poručenství KMstí daném tato slova znamenitě se pokládají: *Umenšoval-li by dědictvie a zbožie poručník sirotkóm, že se budú moci uvázati v dědictvie jeho v dědictvie rukojmě jeho, kteréž mají nebo mieti budú.* Z té příčiny, že již všecek statek svój poručník sirotkóm jako ve zpravu zavazuje, kterýž koli má, aby na tom statku jeho sirotci mohli svého statku týmž poručníkem umenšeného postihati, by pak statek svój poručník prodal, zapsal, nebo jakž koli jinak zavadil. A též i rukojmě jeho vedlé něho svój statek všecek zavazuje. A sirotci pro umenšenie svého statku, k letóm přijdúce, na statky poručníka a rukojmě jeho sáhnúti mohú a v ně se uvázati, netoliko v ty, kteréž nynie mají, ale také i v ty všecky statky, zbožie, platy a dědiny jich, které jsú toho času neměli, když jest poručník poručenstvie vyprosil a rukojmě když jest zaň slíbil. **3.** A když se již tak uváží sirotci v jich statky, poručníka a rukojmě, tak dlúho a dotud je držeti mají a jich užívati, dokudž by sirotkóm statek jich utracený i s užitky, kteréž jest poručník zmrhal a z nich spravedlivě na počtu vyjíti nemohl, nebyl navrácen, se všemi náklady. **4.** A což sirotci statkóv poručníka svého a rukojmě jeho v tom času uživú, dokudž se jim za jich dosti nestane, to při nich beze všeho otporu zóstati má; z toho nejsú povinni žádnému odpoviedati, a z toho nemohú ani-mají žádným právem viněni býti. K kteréžto spravedlnosti a tuhé i těžké pokutě kdyby poručníci králem daní prohlédali, ne tak by se kvapně ani tak valně v poručenstvie sirotčích statkóv třeli. Neb každý ktož za poručenstvie krále JMsti prosí, jednú ze dvojie příčiny k tomu hnut bývá: Nebo lakomstviem, aby sirotčieho statku užieval a z jich škod aby svých užitkóv dobýval (a tú příčinú někteří za poručenstvie sirotkóv a sirotčích statkóv prosie, aby sirotčieho zbožie umenšiece, sobě svého přičinili, ne sirotkóm jich zbožie přivětčovali); nebo z přiezně a lítosti, že jim přirozená milost, kterúž jest Bóh všem lidem ve všech zákoniech uložil, v přirozeném, v psaném i v zákoně milostivém (kterýž se od přirozeného málo dělí,) že jimi přirozená milost hýbe, aby vyprosiece poručenstvie sirotkóv, jim statek jich zachovali, a proti nepravým lidem, lakomým a nelítostivým, sirotkóv opuštěných i statku jich aby bránili, a jim užitky a dóchody ze zbožie, kdyby k letóm přišli, s přimnoženiem statku jich aby navrátili. (Ale tím během řiedký se člověk najde, aby za poručenstvie sirotčie krále prosil; neb žádný svého pro cizie bez užitku meškati nechce, kromě samého přietele dokonalého, kterýž mezi lidmi jest přieliš řiedký a neobyčejný.)

40. Móž-li poručník sirotčí poručníka jiného udělati.

6) aby se miesto něho súdil, smlúval, 20) sirotkóm a statku jich nemohú. 20) poručníkóm, kteréž dskami 32) Hynka Hradištského přijala. 34) A to přijetie. 35) ztvrzeno) i také po své smrti jiné poručníky ustanoviti, 41) i uředníkóv všech všelikého nátisku, kteříž jsú 44) beze všie odpornosti (konec)

Pr. Aby mohlo vědieno býti zřetedlně, o čem se mluví, poněvadž nejedno jest poručenstvie: užitečné jest prvé skrze rozdiel obé oznámiti. **1.** Neb dvoje se v právě zemském poručenstvie nalezá: Jedno poručenstvie pře, kdež kto s druhým súd maje, pře své, kohož se jemu zdá, učiní k súdu poručníka, aby na miestě jeho stával, a miesto něho aby se súdil, smlúval, právo vedl po nálezu, (o kterémžto poručenství jest v druhých knihách povědieno.) A v tom běhu poručník poručníka jiného učiniti nemóže. (Toho nález v Bielých póhonných, kdež Jan Lukavecký kněze Viktorína pohánie.) **2.** Jiné jest poručenstvie dětí a statku, o kterémž se tuto mluví, i to nejedno, než (jakož jest napřed povědieno) troje: otcovské, přirozené a králem dané. **3.** V králem daném a přirozeném poručenství poručník žádný poručníka jiného učiniti nemóž; neb obojích takových poručníkóv ani statek ani děti, kterýchž jsú poručníci, nejsú jich, než cizí. **4.** V otcovském pak poručenství jestliže zhola a prostým během kto poručníky dskami nebo kšaftem na mocný list zdělá, a žádné moci zvláštnie při tom poručníkóm svým nepřidá, nad tu moc, kterúž právem obecnieho poručenstvie mají, také ti poručníci jiných poručníkóv ustanoviti sirotkóm nemohú. **5.** Než ktož zvláštní moc poručníkóm dětí a statku, kteréž dskami nebo na list mocný činí, v poručenství svém dá, aby oni mohli dětí a statku jeho jiné poručníky, kohožby se jim zdálo, učiniti po své smrti, nebo hned za živnosti jich k sobě přijieti, v takové zvláštnosti a moci kšaftem nebo dskami dané móž poručník otcovský i jiné poručníky k sobě za živnosti své přijieti (jako jest učinila Anna z Kováně, že jest k sobě kněze Hynka v poručenstvie sirotkóv někdy Hynka Hradištského přijala vedlé té moci, kterúž jest jí kšaftem manžel její při témž poručenství dětí a statku svého dal. A to přijetie k sobě poručníka jest i súdem zemským stvrzeno.) **6.** Móž také poručník otcem učiněný vedlé té moci vlastnie jemu nad obecnie poručenstvie přidané, i jiné poručníky ustanoviti, jakož se toho mnoho po dskách najde. Kteréž jsú tak svobodné a tak prostranné, že každý jimi statek i děti své, vedlé vóle a libosti své, jakž se jemu zdá, až k věčnosti móž opatřiti beze všie všech lidí překážky i úředníkóv všech otporu všelikého, kteříž jsú každému z práva povinni, o statku jeho i o dětech i o všech spravedlnostech tak ve dsky klásti, jakž on chce a jakž rozkáže, beze všie otpornosti, a bez úrazu práva samého toliko.

41. Z čeho mají poručníci počet činiti.

1) Když sirotci k letom přijdú, mají jim 13) (č. 3 v I. rec. není.) 25) činiti povinni (konec).

1. Když sirotci k letóm spravedlivým a přirozeným přijdú, mají jim poručníci jich najprvé všech gruntóv jich, dědin, platóv, rybníkóv, siedla i jiného všeho, což sirotčie jest, postúpiti, beze všeho umenšenie, a mají všeho lepšieho postúpiti, nežli jest bylo tehdáž, když jsú se v to poručenstvie uvazovali. **2.** Potom mají z užívánie platóv, rybníkóv, lesóv, peněz, počet sirotkóm učiniti; než z užívánie dvoróv popložních s popložiem, dědin, luk, nábytkóv i jiných drobných věcí, a z jiného všelikého hospodářstvie, kterýmž se dobytci a čeleď chová a bez umenšenie těch věcí se dobytek i čeleď chovati nemóže, z toho poručníci počtu činiti nejsú povinni. (Toho nález jest v Menších Zápisných 1494 léta, v sobotu po sv. Lucii vedlé nálezu prvnieho mezi Oldřichem z Holedče.) **3.** Než jestliže by to najali a penieze za to brali, a ani čeledi proto ani dobytkóv nechovali, o tom by se jinak rozuměti musilo. **4.** Ale při postúpení zbožie a statku sirotčieho a počtu činění jest rozdiel takový, že všickni poručníci statku sirotčieho sirotkóm léta přirozená majíciem postúpiti jsú povinni beze všeho prodléváníe i otpierániе. **5.** Ale počtu činiti sirotkóm nevšickni poručníci jsú povinni, než toliko dvojí: Přirození jední, a druzí králem daní. Než poručníci otcem učinění sirotkóm počtem žádným nejsú povinni, poněvadž dědictvie sirotčie mohú i prodati, i zastaviti, i zapsati (vedlé nálezu v I. dskách Mikulášových B. 2. v při mezi Soběhrdem učiněného), leč by se kteří poručníci otcovští z své dobré vóle počet činiti podvolili; tím podvoleniem byli by počet činiti povinni. (A to ne z práva, než z svého podvolenie dobrovolného, kteréž všemi právy mocně hýbe, jakž chce, a súdy též.)

42. O spolku s sirotky.

1. Nemá žádný poručník spolkóv sobě s sirotky uprošovati, ani jich KMst má dávati. **2.** A jestliže by král spolek komu s sirotky dal, to dánie žádné moci mieti nemá, a páni takové dánie na plném súdu mají zdvihnúti, a takového, ktož jest spolek uprositi směl proti nálezu a právu, v svú kázeň vezmú. (O tom jest nález Venceslai Andreae M. 7.) **3.** Nápad však statku sirotčieho po smrti jeho móž poručníku král hned při poručenství spolu dáti. (Kteréhožto dánie dsky plné jsú.)

43. Co při poručenství sirotčiem za právo jest.

1) Při poručenství se za právo drží, najprvé že každý.... 8) nenie sirotku škodami žádnými po tom přišlými povinen 29) pro spravedlnosti své okázánie a dosti učiněnie.. 36) dokudž k letóm najstarší....

1. Při poručenství se za obyčej drží, že každý poručník otcovský, přirozený nebo králem daný má statek sirotčí pilněje než svój vlastní opatrovati, a o sirotky se věrně starati, je k dobrému vésti tak, jako své děti vlastnie, a mnohem pilněje. **2.** Dále z práva otcovský poručník má sirotku statku jeho let došlému, když toho na něm požádá, postúpiti. **3.** Ale poručník otcovský nejsa od sirotka k letóm přišlého napomenut, aby jemu s statku jeho sstúpil, nenie sirotku, proto že by jemu statku jeho nepostúpil, škodami žádnými potom po letech jeho přišlými povinen. (To se najde v Bielých póhonných, kdež Margréta z Libčic pohánie Margrétu z Malštýna máteř svú.) **4.** Kdež poručníkóv otec dskami nebo kšaftem nezdělá dětem svým, těch z práva poručníci mají býti přátelé najbližší. (To jest bylo napsáno v Římě za pohanóv na dvanádcti dskách práv římských, neb jsú i Římané dsky měli.) **5.** A určiti má každý přietel v poručenstvie vcházeje sirotku, aby jemu statku jeho neumenšoval. **6.** A toho poručenstvie ze všech jiných přátel strýc jest najbližší, a sestra bližšie než teta. (Nálezové na to svrchu jsú připomienáni.) **7.** Králem daný poručník nemá statku sirotčieho žádnému prodávati, a zvláště tomu, ktož jest zaň v tom poručenství rukojmí, aby statku sirotčieho neumenšoval. (To stojí v Bielých póhonných, kdež Vavřinec z Tábora pohánie Kateřiny z Řepče.) **8.** Spolku s sirotky nemá prositi žádný, ani toho král má (by pak kto za to prosil) dávati. **9.** Item každý poručník, přirozený i králem daný, jest povinen sirotku statku jeho k letóm přišlému, když toho na něm požádá, postúpiti, též jako poručník otcem učiněný. **10.** Každý poručník jest povinen sirotku počet z užívánie statku jeho učiniti, kromě poručníka otcovského. **11.** A ten pro uvarovánie podezřenie a pro spravedlnosti své oznámenie a dosti učiněnie svěření otcovskému, nejsa toho podlé práva povinen, z dobré vóle to od sebe sám učiní, což příbuzný nebo králem daný poručník z práva učiniti musí. **12.** Ještě, každý poručník má za sirotky, pohnán jsa, odpoviedati, a též také sirotčieho má a móž právem, póhonem a súdem dobývati. (Nález na to v II. dskách Planových G. 24. *Najjasnější.)* **13.** Žádné poručenstvie déle nemóž trvati, než dokudž k letóm spravedlivým najstarší sirotek, buď pachole neb děvečka, nepřijde. — A potud o poručenství a o poručníciech.

44. O létech.

Znamenitě jest ne na jednom miestě, ale na mnohých při poručenství sirotčiem let spravedlivých dotýkáno. Ale že v rozličných práviech rozličně se léta počítají, z té příčiny nezdálo mi se býti zbytečné pod zvláštním nápisem o letech spravedlivých a přirozených psáti. O kterýchžto letech, poněvadž se nejednostajně, než rozličně v rozličných práviech nalezají, a v právě zemském jsú jednostajná, pro snadnějšie srozuměnie najprvé skrze rozdiel jedněch od druhých užitečné jest nenic povědieti.

45. Léta jsú dvoje.

[25]) tak se ven vynášie; neb jsú se i při tom fortelové zlí, za nedávné paměti (viem co mluvím) zřetedlně našli. A jest nový rozdiel o letech přirozených nikdy prvé neslýchaný, ani kde zapsaný, obmyšlen: Prý má léta, ale mladá (chtěl ten, aby sirotek jeho léta, kterémuž na šedesáte let bylo, měl); ale nenie div: Od stromu ovoce nedaleko padá!) K kterémužto.. [27]) .... při tom býti, kromě toho třetieho .... [31]) .... a veliká lest a nepravost při tom [32]) .... let dětí svých nepamatuji. Ale toto [35]) .... ale ono kněžské v jich praviech kostelniech všecko na slyšení samém záležie. Ale viece jest svědek očitý jeden nežli ušatých deset, jakož jest Plautus napsal. Z té příčiny.. [41]) léta přirozená vážie, neb to žádného .. [46]) kladeniem ve dsky se zapisují.. [59]) jakýmkoli spósobem; nebo také kdyby.. [67]) vedle práva čtú, potud.

1. Léta sirotkóm spravedlivá v zemi české dvojím obyčejem přicházejí: Jedna skrze přirozenie, a přirozená slovú, druhá skrze vyplněnie a dánie královské, a slovú králem daná; ale oboje spravedlivých jméno držie. **2.** Léta přirozená v zemi české ne vedlé jistého počtu let, ale vedlé dokonalosti přirozenie se čtú: Na mužském pohlaví, když se brada spe aneb když lóno chlupatí, a kdež se koli jedno z toho dvého ukáže, dosti jest, a nenie potřebie obého (neb mnozí muži až do starosti se nalézají, ješto na bradě chlupu žádného mieti nebudú.) A na ženském pohlaví, když se prsy pučie a nadýmají. **3.** Ale že ne vždycky to zřetedlně poznáno býti móž a zvláště skrze hleděnie z daleka, opatřeno jest v právě zemském od starých, aby mohlo skrze dotčenie srozumieno býti súkromie z blízka, a to beze všie hanby toho, komuž se léta ohledují, tak děvečky jako pacholíka, aby tomu nebo té, kterýž nebo kteráž se na pohleděnie zdá let nemieti, od úředníkóv menšiech skrze ohledánie, dotčenie a blízké opatřenie, že léta má, mohlo srozumieno býti; a též tomu neb té, kterýž se zdá léta mieti na postavě, skrze blízké ohledánie, že jich nemá, aby mohlo býti poznáno. **4.** A na úředničí přísahú spravedlivě uznáno a vyhledáno, pravě vysvědčeno a vyhlášeno na obě straně, měj kto léta nebo neměj, má býti beze všie zlé lsti; neb to za právo v zemi jest, že když léta přirozená v pochybnosti jsú, té pochybnosti ujištěnie skrze věrné a pravé ohledánie úředníkóv menších se nalezá, a v pravdě, jakž v súkromí se najde, tak se ven vynášie. **5.** K kterémužto let ohledání nemají všickni úředníci společně jíti, ani jeden sám, než dva toliko, a viece dvú ani méně dvú nemá jich při tom býti, ani který jiný člověk, kromě toho třetieho, komuž se léta ohledují. **6.** A takové let vyhledánie jest spravedlivějšie, nežli po počtu vyhlášenie; neb léta počtem mohú výše nebo níže od přátel nebo od jiných lidí položena býti, a veliká lest při tom mohla by složena k zlému sirotčiemu býti. A obyčejně ani rodičové sami pravě let dětí svých nepamatují, leč je napsaná kde mají. **7.** Ale toto po přirození let spravedlivých vyhledánie žádného zklamati nemóže; neb se děje netoliko viděniem, ale i dotčeniem; ale ono, kteréž se po počtu let zachovává, všecko na slyšení samém záležie; neb chtie, aby děvečka každá ve dvanádcti letech a pacholík ve čtrnádcti léta spravedlivá měl. (Ale viece jest svědek očitý jeden, nežli ušatých deset, jakož jest jeden napsal. Z té příčiny najspravedlivějšie let přirozených nalezenie jest po ohledání přirozenie, tak jakž se v Čechách v právu zemském léta přirozená vážie, a za starých jsú se i jinde též vážila, dokudž toho Justinianus nesložil; neb to žádného zklamati, žádného podvesti, žádného zavesti nemóže.) **8.** Tak ohledaná léta úředníky menšími při každém ve dsky kladení toho, komuž jsú ohledána, přede vším jiným ve dsky kladeniem i všelikým přiznániem se zapisují drieve, než se k čemu jinému přizná, takto: *Václav z Roztok maje léta spravedlivá* *úředníky ohledaná, přiznal se před týmiž úředníky* tak a k tomu, jakž jeho potřeba káže. **9.** A též králem daná léta mají dskami najprvé znamenána býti, a potom, když se sirotek maje léta spravedlivá králem daná přiznal k tomu neb k jinému. (Skrze kteréžto let králem daných ve dsky tak nezapsánie v kněze Jindřichově při znamenité se jest pohoršenie stalo. Nález o tom, kdež týž kněz Jindřich nebo synové jeho pohánějí Jana z Janovic.) **10.** Při ohledání let toto za právo jest, že úředníci nemají nikdy žádnému let ohledovati bez potřeby a nadarmo, než tomu toliko, ktožby chtěl, aby jemu od poručníkóv jeho s statku sstúpeno bylo, nebo že by chtěl dědictvie a statek svój ve dsky klásti trhem nebo dluhem nebo jiným jakýmž koli zpósobem, pro pilnú statku svého zachovánie potřebu, aby všeho neztratil; nebo také, kdyby chtěl poručníky sobě a mladším bratřiem nebo strýcóm svým ustanoviti a dskami je zapsati. Než ktož ve dskách nic nemá, ktož do desk nic klásti ani zapisovati nemá, tomu žádnému úředníci let ohledovati nejsú povinni. **11.** Také od let ohledánie nic se neběře, aniž se má co vedlé práva bráti. — A o letech přirozených a spravedlivých, jak se v zemi české vedlé práva nalezají, potud.

46. Léta králem daná.

23) neumenšovati. A také ani příbuzný ani králem daný poručník ...
29) A též .... nemohú (chybí) 37) statek sirotčí otcem zavázaný.

1. Čehož přirozenie učiniti nemóž, to moc královská a milost z příčin spravedlivých a potřeb sirotčích hodných vyplňuje, a což z přirozenie sirotkóm scházíe, to jim mocí královskú nahrazeno a naplněno bývá; tak že když sirotek vedlé přirozenie let nemá, to jemu král pro potřebu jeho pilnú a příčinu hodnú dává. **2.** Kteréžto let královskú milostí dánie ve všech závazcích dskami od sirotkóv učiněných tolikéž moci a pevnosti má, jakoby se v letech přirozených a spravedlivých dálo, a méně nic; aniž jsú toho staří, kteří jsú se všudy při nalézání práv na všecko ohlédali, bez příčiny a nadarmo nebo k sirotčí škodě vymyslili, ale z hodných a spravedlivých příčin a pro znamenitý užitek všech sirotkóv i přidánie let sirotkóm jest od starých nalezeno. Neb když otec některý umře, a dětí po sobě nechá, nechá také i statku, nechá také i dluhóv; sirotci dluhóv zaplatiti nemohú a závad otcovských vyvaditi bez uprodánie statku svého, a zvláště, jestliže taková závada na statku jich zóstane, „že se v ten statek rukojmě nebo dlužníci budú moci uvázati.“ Poručníci sirotčí, a zvláště králem daní nebo příbuzní, (neb otcovští poručníci všecko činiti mohú s statkem sirotčiem, což jest otec jich učiniti mohl, nebo což by sami sirotci let spravedlivých dojdúce, učiniti mohli) statku sirotčieho uprodadúce ve dsky klásti chtie, i nemohú, neb jsú se zavázali statku sirotčieho neumenšovati. A sirotci sami také ve dsky klásti nemohú, neb let spravedlivých nemají, a také ani příbuzný ani nepříbuzný ani králem daný poručník té moci nemá, aby statek sirotčí mohl prodati neb jakž koli ve dsky klásti. A tak skrze to, že ani sirotci statku prodaného klásti ve dsky nemohú, ani jich poručníci, mohla by škoda sirotkóm nenabytá přijíti, že mohúce skrze uprodánie dobrý diel statku svého obdržeti, ztratie všecko. A též, kdež sirotci beze všech poručníkóv otcovských, přirozených i králem daných s dluhy a závadami osiřejí, nalezl-li by se člověk dobrý, že by z lítosti jich statek jim skrze uprodánie chtěl zachovati, ve dsky klásti ani on ani sirotci nemohú. Tomu zlému sirotčiemu přieliš škodnému aby zpomoženo býti mohlo, pomoc a obrana od starých jest (jako jiné všecko) spravedlivě, múdře a užitečně nalezena: Let sirotkóm králem vyplněnie, aby tudy i poručníci statek sirotčí, jich otcem nebo bratrem nebo strýcem zavázaný, prodati bez jich i své škody mohli, i sirotci tak léta králem daná majíce, svobodně dědictvie své poručníky uprodané ve dsky kladúce, raděje některaký diel statku svého aby obdržali, nežli by všecek ztratili a o všecko přišli, i ti, kdož dědictvie sirotčie kúpie, nebezpečenstvie se od sirotkóv nebojiece, aby spieše v trh dědictvie sirotčieho vešli. Z toho móž známo býti, že král nikdy pro zlé, škodné a neužitečné sirotkóm let spravedlivých nedává. Kteráž také i proto spravedlivá slovú, že se vedle spravedlnosti pro dobré a užitečné sirotčie od krále, najvyššieho všech sirotkóv poručníka, dávají. Kdež pak poručníkóv otcem učiněných, příbuzných ani králem daných nenie, a takoví dluhové zajdú, tu v té při světle znamenáno móž býti, jaká jest potřeba sirotkóm let nemajíciem od krále dánie a vyplněnie let.

3. Z té také příčiny, že KMst nemóž ani potřeb sirotčích všech ani škod jich znáti, než pokudž přátelé nebo poručníci zpravie, aby se i tudy žádný sirotkóm podvod skrze zprávy omylné před KMstí oznámené a položené nestal: při každých letech, když se sirotkóm kterým léta dávají, ti, kdož jsú KMst zpravovali, ze jména se při tom let dání ve dsky píší, že jsú oni KMst zpravili, „že to let dánie a vyplněnie jest pro lepšie sirotčie.“ Aby, jestli že by tak nebylo, jak jsú ti krále zpravili, sirotci k letóm spravedlivým přijdúce, ve dskách ty zapsané najdúce, ktož jsú jim za léta u KMsti prosili, k nim o to hleděli, skrze koho jsú jim léta k jich zlému a škodnému uprošena, a svých škod všech na nich vedlé práva postihli. To kdyby tak nebylo, nadarmo by jména těch, kteříž let sirotkóm prosie, při dání týchž let ve dsky zapisována byla, že jsú ti KMst zpravili, „že to let dánie jest pro lepšie sirotčie.“

47. Kto léta sirotkóm móž dáti.

1) od staradávna se drží . . . .

1. Za právo v zemi české od staradávna beze všie proměny se drží, že žádný sirotkóm let dáti nemóž než král sám. (Toho jsú dóvod dsky všecky.) **2.** Aniž páni té moci jsú, když král v zemi jest, aby sirotkóm léta dáti mohli; leč by jim té moci KMst někdy popřieti ráčil z hodné a znamenité některé příčiny, buďto že by v zemi nebyl, nebo z jiné příčiny k té podobné, (jakož se jest léta božieho 1490 stalo při sv. Matúši, kdež jest pánóm k těm i k jiným věcem mnohým KMsti samému přiležiecím moc listem dána. A jest psáno v Památných P. 30.). **3.** Kteréž moci užívati mají dotud, jakž týž list plněje svědčí, kdež se i tím dániem světle oznamuje, že to samému králi přiležie; neb žádnému nenie potřebie toho dávati, což prvé má. Kteréžto dánie té moci panóm nic neumenšuje KMsti moci ani ujímá, neb jí tolikéž při KMsti k tomu všemu i k jinému zóstává, což jest jí od JKské do času napřed dotčeného pánóm pójčeno. A mnohem viece; neb tu moc i v Uhřiech i v jiných ve všech zemiech KMst má, že sirotkóm léta i poručníky listem dáti móž i jiné všecko tomu podobné učiniti, jako by Kská Jst. v zemi byl, a nic méně.

48. Dvojiem obyčejem král léta dává.

1) Let dávánie.. 7) nachází, kdež jsú Adamovi z Cimburka léta dána věčná. Druhé 13) (Ale aby to takové let ustavičných dánie bylo vedlé práva, toho já neviem a nemám čím okázati, než o tom nic nikdýž ve všech dskách psáno nenie, a jest věc nová á prvé v zemi nabývalá,) 16) ve dskách Viktorinových a jiné v jiných dskách jiným sirotkóm též.

1. Let dánie KMstí jest dvojie: Jedno ustavičných a (abych tak řekl) věčných, druhé na čas a pro potřebu nekterú. **2.** Prvnie let dánie jest neobyčejné a řiedké; a to bývá, když král ráčí dáti některému sirotku léta ustavičná, aby hned svým statkem vládl bez přetrženie, tak jako by léta spravedlivá měl a přirozená. (Takové let dánie ve všech dskách, což já věděti mohu, jediné se nacházie.) **3.** Druhé let dánie na čas a do času jest v zemi české obyčejné, kdež se sirotku léta dávají z potřeby jeho některé pilné, aby mohl statku svého diel ve dsky klásti, nebo zápis nápadní učiniti, a nebo jiného což koli k tomu podobného. A když to spraví, tehdy to dánie let hned pomine. Ale onono prvnie let dánie trvá ustavičně a nikdy nemíjie, až přirozená léta přijdú. **4.** Mohú také léta jednomu sirotku několikrát dána býti, kolikrátž toho potřebuje, a spravě potřebu svú, hned léta daná minú. (Tak jsú léta Janovi z Vrchotic třikrát dávána, jakožto móž nalezeno býti v dskách, a jiným sirotkóm též).

49. Forma a zpósob let dánie.

1. *Jiří, z božie milosti český král, z plnosti moci své a milosti zvláštnie Otíkovi z Homole, synu někdy Hynka z Homole, ačkoli let nemá, léta spravedlivá dal jest a vyplnil, k tomu, aby týž Otík mohl statek svój ve dsky klásti Janovi z Chuchla. A Jaroš z Stranova KMst zpravil jest, že jest to pro lepšie téhož sirotka, a že jest mnoho dluhóv na témž statku jeho předešlých, kteréhož pro ty dluhy zachovati nemóž. (Na to posel ke dskám od KMsti byl jest Zdeněk ze Sternberka, najvyšší purkrabie Pražský, z pánóv, jsa k tomu od JMKské zvláště vyslaný.)* **2.** Při každém let dání, když se ve dsky zapisuje, má také posel nebo relátor zapsán býti, neb se let dánie žádné bez povolenie královského a relátora ve dsky zapisovati nemá. — A o letech úředníky nalezených i o letech králem daných dosti jest povědieno.

Najjasnějšiemu kniežeti a pánu, panu Wladislawowi, uherskému, českému ꝛc. králi, markrabí morawskému ꝛc.

O práviech země české Viktorina ze Všehrd

počínají se

KNIHY ŠESTÉ.

1. O rozdielu.

1) Rozdiel jest netoliko příbuzných přátel, ale i jiných lidí .. 2) dědinami, listy nebo hotovými penězi konečné oddělenie...

1. Diel nebo rozdiel jest netoliko příbuzných přátel, ale i jiných lidí, mezi sebú čiemž koli nedielných, jedněch od druhých dědinami, platy, listy, majestáty nebo hotovými penězi konečné oddělenie. **2.** Ten jest nejednostajný: neb jeden jest zřetedlný, kdež se zřetedlně nalézá dskami, listy nebo přátely jedněch od druhých oddělenie. **3.** Ale druhý jest nezřetedlný a jako skrytý, kdež se sama znamenitě dielnost neokazuje, než toliko se po trziech, zápisiech, věniech a jiných ve dsky kladeniech shledává; tak že někto otce, bratra nebo strýce nedielného maje, nebo také nápad a zápis s kýmž koli, sám bez povolenie druhého i bez otporóv jeho, statek svój dskami prodává, zapisuje, nebo na něm věnuje, anebo jakéž koli jiné závady dskami zemskými dělá. A takovými trhy, zápisy nebo jinými závadami bez povolenie a otporóv prošlými diel se shledává, a jest mnohými nálezy za diel dokonalý přisúzen. A slove proto nezřetedlný a skrytý diel, že nemóž snadně a světle nalezen a od každého poznán býti, než s mnohým ve dskách dlúhým a pilným hledániem. — A o nezřetedlném rozdielu potud jest povědieno; nynie o dielu zřetedlném.

2. Zpósob dielu zřetedlného jest nerovný.

[1]) Zpósob dielu zřetedlného nenie jeden, než rozdielný, jakž se...

1. Dielu zřetedlného nenie jeden zpósob, než rozdielný, jakž se jeden od druhého rozličně statkem a dědictviem svým odděluje. Neb někteří se tak dělie, že každý za diel svój grunty, dědictvie nebo platy béře; jiní se pak dělie tak, že se jednomu dědictvie a gruntové, a druhému hotoví peniezi nebo na listech za jeho diel dostanú. **2.** A toho rozdielu ve dsky kladenie jest zpósob dvojí: Jeden tento, kttež se kto přiznává, že jest za svój diel vzal peněz hotových summu (malú nebo velikú) ze jména, nebo toliko summu; druhý, kdež se žádná summa jistá a zvláštnie ani nejistá nejmenuje, než odřieká se ten, ktož jest penieze vzal, dědictvie otcovského a dědičného. A to se obyčejně děvečkám přiházie, že se ty dědictvie otcovského odřiekají. A tak se jeden nebo vzetiem dielu svého, nebo oderčeniem odděluje od druhého.

3. Forma dielu, kdež se za diel obojiem gruntové dostanú.

Tiema a Smil bratřie z Kúnova přiznali se před úředníky, že o dědictvie jich otcovské, bratrské a dědické, kteréž jsú spolu po předciech svých až do této chvíle držali, takový mezi sebú učinili jsú rozdiel, tak že Tiema za diel svój otcovský, bratrský a dědický mieti má dědictvie toto: V Přílepiech tvrz, dvór poplužní s poplužiem, ves celú, dvory kmetcie s platem, s dědinami, lukami, lesy, potoky, rybníky i se vší zvolí, což k tomu přislušie, s plným panstviem, to vše, což tu otec jich měl a držal. Smil také za diel svój otcovský, bratrský a dědičný mieti má dědictvie toto: Zálezlí, Škrovad, Kamenici vesnice, dvory kmetcie s platem, s dědinami, lukami i se vší zvolí, což k tomu přislušie, s plným panstviem. I slíbili jsú s obú stran, že jeden druhého dědictvie ani dědicóv jeho nemá aniž moci bude nařiekati ani napomienati z kterého dielu otcovského, bratrského, dědického dalšieho, na časy budúcie a věčné, žádným právem ani skutkem; neb svrchupsaným dědictviem jsú od sebe i od dědicóv jich úplně a docela oddieleni.

4. Zpósob dielu, kdež jeden od druhého penieze vezme, a druhý v gruntiech zóstane.

1) V takovém dielu, když jeden grunty a druhý penieze beře, nenie potřebie obú rozdielóv ve dsky klásti, než jeden toliko, a ne ten, kterýž na gruntiech zostává, než ten kterýž za diel hotové penieze vezma, od gruntóv púštie, takto:

1. Když jeden grunty a dědictvie a druhý hotové penieze za rozdiel béře, v takovém rozdielu nenie potřebie obú rozdielóv ve dsky klásti, než jeden toliko, a ne ten, kterýž na gruntiech zóstává, než ten, kterýž se na hotových penězích béře. **2.** Kterýmžto dielem peněžitým od gruntóv se púštie takto: *Soběslav z Krsovic přiznal se před úředníky, že za diel svój otcovský a dědický od Častolára z Krsovic, strýce svého, vzal jest sto kop grošóv peněz hotových, a slíbil za se i za své dědice, že téhož Častolára, strýce svého, dědictvie ani dědicóv jeho nemá aniž bude moci nařiekati a napomienati z kterého dielu otcovského, bratrského a dědického dalšieho, na časy budúcie a věčné, žádným právem ani skutkem; neb svrchupsanými penězi jest od něho i od dědicóv jeho úplně a docela oddělen.*

5. Zpósob oderčenie.

Žalostná z Porostlé přiznala se před úředníky, že se jest všeho dědictvie svého otcovského, bratrského a dědického, k kterémuž koli po otci svém právo má, od Protivy z Porostlé, bratra svého, odřekla, a mocí zápisu tohoto odřieká, úplně a docela, slibující zase, že svrchupsaného Protivy, bratra svého, dědicóv ani zbožie a dědin jeho nemá aniž bude moci nařiekati ani napomienati z ničehož, což se dielu jejieho dotýče, na časy budúcie a věčné žádným právem ani skutkem; neb se jest jí od něho za diel její dosti stalo.

6. Dědictvie odděleného, když umře, na koho přicházie.

1) Když se syn od otce, bratr nebo sestra od bratra nebo od sestry, strýc od strýce oddělí, každého odděleného.. 8) a v známé věci svědkóv nepotřebných žádný nevede.

1. Syn od otce, bratr od bratra, sestra od sestry, anebo když se sestra od bratra odřekne, nebo strýc od strýce když se oddělí, každého odděleného dědictvie na dědice jeho přicházie, když umře. **2.** Pakli dědicóv nemá, tehdy na žádné přátely jeho, kterýmž jest dělen, statek jeho nespadá, než na krále, vedlé práva od počátku země české zvyklého. (K kteréžto věci pro zřetedlnost a množstvie takových nápadóv zbytečné jest próvody z desk přivoditi; neb jsú toho dsky všecky plny, a v známé věci svědków nepotřebných nenie potřebie.)

7. Diel otec synu, bratr bratru, strýc strýci má a povinen jest dáti.

1) Žádný se nemóž obrániti, aby dielu nemusil dáti synu, bratru, strýci nedielnému, a též sestře nebo tetě, když toho na něm požádá. **11)** (č. 4 až do konce není).

1. V právě královstvie českého a v zemi české žádný se nemóž obrániti, aby dielu nemusil dáti synu, bratru, strýci nedielnému, když toho na něm požádá. A bude-li se zbraňovati mocí (neb právem nemóž), bude k tomu připraven póhonem a súdem. **2.** Ale dielu žádný syn, bratr ani strýc nemóž a nemá před léty žádati spravedlivými, než když let spravedlivých, ne králem daných (neb se k tomu nedávají léta) dojdeš. (Toho všeho jest dóvod v IV. dskách Ondřejových A. 17. v při, kdež Jan z Kolovrat pohánie Albrechta z Kolovrat otce svého.) **3.** A netoliko otec synu, ale také syn otci nedielnému jest povinen z práva diel dáti, (jakožto vše týž nález oznamuje.) **4.** Sestry bratr, bratrany strýc, povinen jest slušně odbyti, a po nie, což se jemu zdá, dáti, též jako otec po dceři. **5.** A jakož žádná dcera dielu na otci žádati nemá, tak žádná sestra na bratru ani na strýci dielu žádati nemá, než opatřenie spravedlivého, tak jakož v zemi české [za obyčej] bývalo jest od staradávna. **6.** Přiházie se také, že syn, bratr etc. diel svój ztracuje, kdyby svým počátkem otce, bratra nebo strýce zabil nebo hanebně ochromil; takový vedlé práva starého mimo jiné viny diel svój k jiným bratřiem, sestrám nebo strýcóm nedielným ztratí. Pakli jsú dielní, anebo že jich nemá, tehdy na krále diel jeho spadne, a přes to přese všecko na súdě a panském nálezu zóstane. Než jestli že by naň otec, bratr, strýc nebo kdo koli jiný počátek učinil, a on toho bez své škody zniknúti nemoha, bránil by se, a koho by urazil, bratra nebo strýce nebo kohož koli jiného, nezdá se, by tím co měl ztratiti; neb jest každý sebe a svého brániti povinen všudy a vždycky, práva a súdu nečekaje. Neb ani práva, ani nálezové obecní brániti se žádnému nezapoviedají, než mocí a počátkem svým na jiného sahati všem i každému bránie. Též také vdala-li by se panna bez otcovy, bez bratra svého, bez strýce nebo bez poručníka svého vóle, své věno ztratí.

8. Co na diel jde a co nic.

1) Zbožie a dědictvie jakž koli dobytého, peněz, svrchków, 4) Než syn otci, otec synu nenie povinen dáti, což po ženě vezme.

1. Když dielu, k letóm přijda spravedlivým, požádá, tehdy zbožie a dědictvie jakž koli dobytého, peněz, svrchków, nábytków, klenotów, i jiného což má, povinen jest otec synu, syn otci, bratr bratru, strýc strýci, všeho pravú polovici dáti. **2.** Než syn otci nenie povinen dáti, což po ženě vezme, bratr bratru, strýc strýci též. **3.** Než jiné všecko zbožie, jakž koli dobyté po komž koli na jednoho z svrchu psaných přátel na kteréhož koli přišlé, má na diel rovný právě kladeno býti, na čemž by koli záležalo, buď na gruntiech, nebo na peněziech, na dědinách nebo na listech, na svršciech, nebo na klenotiech, na nábytciech, na šatech, a na čemž koli jiném, jakž by to koli mohlo jmenováno a vyhledáno býti, beze všech otporností.

9. Kto má děliti.

1) Za právo jest v zemi české ujato při rozdieliech, že vždycky starší má děliti 8) (č. 2 v I. rec. není.)

1. Při rozdieliech od staradávna za právo se držie v zemi české, že vždycky starší má děliti jakožto rozumnější, aby se sám nezklamal, a mladší voliti, aby oklamán býti nemohl, a rozděleného zbožie a statku má mladší, kterýž se jemu lepší diel zdá, vzieti. (Přiházie se při tom často, že starší, když dielí, chtě mladšieho oklamati, sám se oklamává, a kdež mladšiemu stele, tu sám častokrát léhá. I nenie v tom dělení nic lepšieho, než beze všech fortelóv spravedlivě děliti a tak o tom mysliti, jako by na tě měl najhorší diel přijieti.) **2.** A při diele ten, ktož dělí, má cedule obú nebo všech dielóv mladšiem položiti, a čas k tomu za měsiec nebo prostrannější dáti, aby sobě ty diely mohli opatřiti, ohledati, na to se raditi, a ohledajíce a uradíce se, potom ceduli staršiemu jeho zase dáti a svých při sobě nechati, a dále dskami nebo listy, chtie-li, rozdiel svój dokonati.

10. Trojím obyčejem diel se nacházie.

[1]) Zřetedlný rozdiel a zjevný trojiem se obyčejem stává: dskami, listy přátely...

1. Trojím obyčejem zřetedlný a zjevný se rozdiel v zemi české nacházie a stává: Dskami, listy, přátely. **2.** A ti všickni dielové jsú pevní a koneční. Ale však jeden druhého jest i jistější i bezpečnější. Jistý jest diel, který se přátely stane; jistější, který listy; ale dskami najjistější. Neb přátelé, poněvadž jsú lidé, smrti poddáni jsú a zemřieti mohú, a pamět jich s nimi umierá. Listové jsú trvalejší; neb což jednú napsáno jest, těžce se smazati móž a pečeti své žádný dobrý příti nebude. Ale však listové se potracují a mol, oheň i zloděj jim uškoditi móž, ale dskám starost neškodí, mole a ohně neznají, na vodu, na železo žádné péče nemají, zlodějóm se smějí; věrná stráž všech věcí do nich zapsaných i vložených, bezpečně v sobě svěřeného chová, nejen nám toliko a dětem našim, ale jich dětem i těm, kteříž se narodie z nich. Z těch příčin diel dskami k konci přivedený a ve dsky vložený, všech jiných dielóv jest i jistější i trvalejší. **3.** Kdež by pak diel žádným obyčejem z těch tří rozdielóv nemohl nalezen býti, musí se po dskách hledati, klade-li kde ve dsky nebo trhem nebo dluhem, anebo věnuje-li kde jeden bez povolenie druhého. A což nemóž zřetedlně poznáno býti žádným rozdielem z svrchupsaných, to bude shledáno při kladení ve dsky povoleniem nebo nepovoleniem, i také otporem neb neotporem. Najde-li se ve dsky kladenie bez povolenie, jest dielnost, pakli s povoleniem, jest nedielnost; a též s otporem. **4.** Móž bratr nebo strýc starší od bratra nebo od strýce sobě i bratřiem svým nebo strýcóm mnohým diel vzieti, a ti všickni toho, od kohož jim diel vzat jest, jsú dielní, ale mezi sebú jsú nedielní. **5.** Jest také dóvod dielu (jakož jsem nynie napověděl) kladenie ve dsky bez otporóv. (Nález o tom v Modrých póhonných, kdež Václav Hysrle z Drahovic pohánie Jana Caltu.)

11. Má-li syn otci i dětem jeho diel rovný dáti.

[1] Jest také otázka, když syn s otcem chudým nedielný jest a potom zbožie a statku nabude, a otec jeho děti jiné má: jest-li povinen . . . [5] hromážditi mají. A také-li jest povinen dětem těm jeho každému dielem z statku svého? Dosti těžké . . . . [7] po otci, leč by zapsal, nečekati. Ale mnohem těžšie mnoha dětem otce svého, bratřím svým nevlastniem než polovičným, každému z nich rovný diel z statku svého dáti, nic od nich viece nemaje, než jako od otce, a tolikéž zase po jich jako po smrti otce čekaje. Ale poněvadž otec nedielný syna svého všem dětem svého syna jest povinen rovný diel z statku svého dáti, kterakž zase syn móž se tomu obrániti, aby otci i jiným synóm jeho neb dětem, každému zvlášť, rovného dielu dáti nemusil z statku svého? A což . . .

Když syn s otcem chudým nedielný jest, a potom zbožie a statku jakž koli nebude, a otec jeho děti jiné má: otázka jest, jest-li povinen ten syn otci diel dáti? A zdá se to velmi nepodobné, poněvadž ne synové rodičóm, než rodičové synóm (jakož psáno jest) hromažditi mají. Dosti těžké, od otce nic nevezma, statkem svým se s ním rovně děliti, a rozděle se žádného nápadu po otci, leč by jemu zase to otec zapsal, nečekati! Ale poněvadž otec, nedielný syna svého, jest povinen rovný diel z statku svého každému synu svému dáti, kterak zase móže syn se tomu obrániti, aby otci i jiným dětem jeho rovného dielu dáti nemusil z statku svého? A což k sobě kto sám chce přirozeným a najspravedlivéjším právem a zákonem, nelze jest než též od sebe jiným učiniti. (Na to vše máš nález v IV. Ondřejových A. 17. kdež Jan z Kolovrat pohánie etc. V kterémž tato slova zřetedlně stojie: *Poněvadž každý otec dobuda statku, jakž kolivěk móže a po komž jej kolivěk maje, povinen jest synu diel dáti, když k letóm přijde a toho požádá, že také, dokudž syn jest v nedielnosti s otcem, po komž by kolivěk naň statek přišel a kterak by ho kolivěk dobyl, krom po ženě, povinen jest se s otcem a s jinými dětmi jeho o všecko na rovný diel rozděliti.)*

12. O dielu k konci nedovedeném.

[1]) Kdyby o diel mezi nedielnými jednáno bylo, [16]) Haška) — A potud o rozdielu; již o jemu odporném spolku nebo spolčení budu psáti.

1. Jest ještě při rozdielu jiná otázka, taková: Kdyby o diel mezi nedielnými jednáno bylo, a nebylo na konec dorovnáno a doděleno, má-li to za diel pravý a dokonalý počteno a přijato býti? Nemá; neb ktož dielu k konci nedovede vedlé řádu a práva, a práva v zemi jdú, by pak komu dědiny své zapsal, to moci žádné nemá proti nedielnému a dokonce neoddělenému. (To stojí v Modrých póhonných, kdež Elška z Skuhrova pohánie Jana z Skuhrova.) **2.** Protož ktož chce róznic a súdóv ujíti a svým dielem jist před bratrem nebo strýcem a bezpečen býti, nenechávaj dielu nedokonaného, než k konci jej a k miestu přiveď vedlé řádu a práva zemského; neb ani odsazeniem jednoho od druhého, ani seděniem a drženiem oddielným dielnost se neztvrzuje, když toho jeden od druhého do konce za diel nepřijme a vedlé práva dielu konečného dskami, listy nebo přátely neztvrdí. (To stojí v Bielých póhonných, kdež Mikuláš z Veležic pohánie Mikuláše a Haška.)

13. O rozdieliech mezi nepříbuznými i příbuznými.

(Této hlavy celé v I. recensí není.)

Pr. Povědieno jest o rozdieliech přátel příbuzných a přirozených; neškodí povědieti o rozdieliech lidí nepříbuzných i příbuzných vesměs. **1.** Neb se netoliko poslúpnými dědinami a zbožiem přátelé přirození jedni od druhých oddělují, ale také i případniemi a nápadniemi jim od kohož koli dskami zapsanými nebo kšafty odkázanými, a jiní lidé nepříbuzní též. **2.** A jsú nápadní statkové, kteříž na lidi přicházejí tak na příbuzné jako na nepříbuzné. **3.** Najprvé spolek; ale o ten se žádný společník s společníkem, ani dědici společníkóv děliti nemají a nemohú, než vždycky celý statek společníka mrtvého má přijíti a připadnúti na společníka živého, jakož dsky a práva zemská i nálezové panští káží. **4.** Kromě toho, kdyžby viece společníkóv bylo než dvá, tehdy umřel-li by jeden, po sobě dědice žádného ani dědičky nenechaje, o dědictvie toho mrtvého mají se živí společníci rozděliti; než nechce-li kto s kým v spolku státi, mají se z spolku propustiti, ne děliti. **5.** Item, kdež kto kterým společně statek svój dskami za své živnosti hned dá, nebo živ jsa zapíše, aby to na ně po smrti jeho rovným dielem přišlo, anebo když kto dědictvie své kterým lidem kšaftem vedlé práva odkáže: v těch ve všech spolciech, zápisiech, dání, odkázání ti, kterýmž dsky spolkem, zápisem, dáníem nebo kšaftem odkázáníem svědčie, mohú se o to, když na ně přijde, děliti, a rozděliece ten diel mezi sebú, což by se kterému z nich dostalo, dskami nebo listem upevniti. **6.** A móž se každý v svój diel, kdyby jim uvázánie s komorníkem svědčilo, před rozdielem sám, jiných nečekaje, uvázati, uváže se prodati nebo zapsati; též i z dielu svého sám bez jiných poháněti; jestliže by uvázánie s komorníkem nebylo, o ten se súditi, žádného z jiných zápisníkóv nečekaje. Tak jakož jest bylo od staradávna, a móž po dskách i po náleziech panských shledáno býti, svědč ten zápis nebo kšaft dětem a otci, bratřiem nebo strýcóm, nebo jiným jakýmž koli zápisníkóm. **7.** A při takových rozdieliech nápadních statkóv, daných, společných, odkázaných, zápisných všecek se řád při každém ve dsky kladení zachovává, jako při dieliech přirozených a příbuzných, kromě toho, že se nepíše „za diel svój otcovský, bratrský a dědický.“ **8.** A od takových rozdielóv nebéře se než od každého po čtyřech grošiech českých, ne po čtyřech a po čtyřidcieti, jako od rozdielóv dědičných a přirozených.

14. O spolku.

1) Spolek jest lidí od sebe všemi obyčeji dielných .... 12) Potřebie jest k tomu spolku zbožie, dědictvie a platóv, a to má býti .... 18) u zemských desk žádný spolek nemóž býti. Neb mieti budú .. 25) i groši rozumějí), ve spolek 31) neb nynější říkají: Pán buoh spolčil a čert dělil. A snad z té příčiny .... 39) nebo od panóv zapisuje.

Pr. O dielu již nahoře poněkud jest povědieno: tuto o jemu odporném spolku vypravovati se bude. **1.** Kterýžto spolek jest lidí od sebe všemi obyčeji dielných, dědinami, zbožiemi a statky jich, též nábytky i svrchky, klenoty i listy, kteréž mají neb mieti budú, na plném súdu sstúpenie a shromaždění. **2.** „Spolek jest lidí,“ ne jednoho člověka (neb sám s sebú žádný se spolčiti nemóž); než má-li spolek býti, jest jich k tomu potřebie viece, a dvú najméně. „Všemi obyčeji dielných“; neb těm, ktož jsú sebe nedielní, spolčovati se nenie potřebie; poněvadž i sám spolek jest v nedielnost uvedenie lidí prvé od sebe dielných. „Dědinami, zbožiemi a statky jich, kteréž mají“; ktož nic nemají, těm spolku třeba nenie, neb jsú již prvé chudobú a nejměniem spolčeni. Potřebie jest k tomu spolku zbožie, dědictvie, peněz a platóv; a to má býti svobodné a dědičné. Neb zápisným samým nebo manským zbožiem samým u zemských desk žádný se s žádným spolčiti nemóže. „Neb mieti budú.“ Pro róznic a súdóv i mnohých nesnází uvarovánie, ta slova se v každém spolku pokládají: *Zbožiemi, kteréž mají nebo mieti budú.* Pokládají se také pro spolku dokonalost; neb kdyby se tím toliko spolčili, což mají, a ne tím, což potom mieti budú (přiházie se, že druhému po spolku viece přibude, než jest před spolkem měl, i kdyby tím spolčen nebyl, což mieti bude?), nebyl by pravý a dokonalý mezi společníky spolek. „Nábytky, svrchky etc.“ Aby nic v róznici nepřišlo, nábytci, svrchci, listové, majestáti, klenoti a hotoví peniezi (pod jichžto jménem zlatí se i groši zavierají), v spolek se ze jména kladú. „Na plném súdu;“ neb jinde nikdež spolek nemóž a nemá konán býti, než na plném súdu, nebo před králem kromě súdu, s JMsti Kské povoleniem. (To stojí v I. dskách Prokopových S. 19. *Léta božieho 1383.*) Z té příčiny za starých vždycky se volávalo na spolky, dokudž páni na súdě seděli; než proč se to nynie neděje též, já neviem; snad proto, že se nynie lidé jedni od druhých raděje dělie, než by se spolu spolčovali. A za starých jest mnoho spolkóv bývalo, jako dsky staré okazují, ale nynie velmi málo spolkóv bývá, neb se nynie slýchá: Pán bóh spolčil, a čert dělil [Bůh stvořil volky a čert spolky] A snad z té také příčiny již se na plném súdu na spolky nevolá. **3.** Také při každém spolčení, buďto že se kto spolčí před KMstí, buďto že se spolčí na plném súdu před pány, relátor se od KMsti nebo od pánóv ke dskám zvláštní k tomu vysielá, a ve dsky se při témž spolku zapisuje. **8.** A jest každý spolek ne mezi těmi, ktož se spolčie samými toliko, ale také i mezi jich dědici, jakož tomu z formy a zpósobu spolčenie bude moci světleje srozuměno býti.

15. Zpósob spolku.

8) *majestáty, též kteréž mají* .... 12) bez krále, má také ve dsky 15) a ne před králem. Jest ještě i jiný...

1. *Zdeněk z Kojakovic s jedné a Nezamysl z Lipoltic s strany druhé přiznali se před najjasnějším kniežetem a pánem, panem Jiřím, českým králem etc., a před úředníky, že jsú všemi zbožiemi a dědinami svými, kteréž mají nebo mieti budú, i všemi nábytky a svrchky, listy, majestáty, klenoty, penězi hotovými též, kteréž mají nebo mieti budú, jakýmž by koli jménem mohly jmenováni býti, a na čemž by koli byli, se ve spolek i dědice své spolčili, tak že jsú učiněni praví společníci a hromaždníci všech věcí svrchu psaných. (Na to posel ke dskám od KMsti byl jest Ctibor Tovačovský z Cimburka, královstvie českého kancléř, z pánóv od JMKské k tomu jsa zvláště vyslaný.)* **2.** A též když se kto spolčí na plném súdu bez krále nebo i při králi, má také ve dsky relátor zapsán býti od pánóv z plného súdu; než má státi, že *jsú se přiznali před pány a vládykami na plném súdu a před úředníky,* a ne *před králem,* jestli že by král na súdě neseděl; pakli by se pány na súdě seděl, tehdy *před králem a pány* etc. **3.** Jest ještě i jiný zpósob spolku, kdež se ne obá společníci k spolku přiznávají, než jeden toliko. A to bývá tak, když kto z dobré vóle koho k sobě na spolek přijímá všech dědin a zboží svých i svrchkóv. **4.** A to obyčejně bývá, když kto sirotka let nemajícieho k sobě na spolek přijímá, takto: *Petr z Veselé přiznal se před najjasnějším kniežetem a pánem, panem Jiřím etc., že Václava z Činěvsi přijal jest a mocí zápisu tohoto přijímá na pravý spolek všech dědin a zbožie svých, kteréž má nebo mieti bude, též i na všecky nábytky, svrchky, listy, majestáty i hotové penieze, kteréž má nebo mieti bude, tak že jest jej učinil pravého společníka a hromaždníka všech věcí svrchupsaných. (Na to posel ke dskám od KMsti byl jest Jaroslav Plichta z Žirotína* etc.) **5.** Takového spolku má král sirotkóm dopustiti, neb to jest bez škody sirotčie. Neb v tom spolku zbožie toho společníka, kterýž sirotka k sobě přijímá, na sirotka po smrti společníka přicházie, ale zbožie sirotčie nic. A také, kdyby sirotek umřel, a společník, kterýž jest jej k sobě na spolek přijal, sirotka přebude, móž své zbožie zapsati, komuž chce, a jest jeho zbožie čisto. (Nález o tom I. Mathiae G. 14. *Páni nalezli.)*

16. Dědictvie se v spolku ze jména neklade.

1) Při spolku se z práva zachovává, že žádné dědictvie 17) ani na dědictvie jeho sahati (konec).

1. Kterýž se mezi sebe nedielnými lidmi v zemi české spolek dskami zemskými na plném súdě nebo z královského povolenie děje, při tom spolku se z práva toto zachovává, že žádné dědictvie, žádné zbožie žádného společníka ze jména se ve spolku nejmenuje, aniž se jmenovati má, než jménem obecniem *dědictvie a zbožie.* **2.** Aniž se také dědiny, lúky, lesy, potoky, rybníci jmenují (jako při jiných ve dsky kladeniech), ani panstvie, ani zvóle, než tak a tím obyčejem, jakož nahoře psaný zpósob ukazuje. **3.** Aniž se také to pokládá, by jeden druhému dědictvie svého hned nebo po smrti své postupoval; neb každý společník sám své dědictvie držie a jeho užívá, dokudž živ jest; než umře-li bez dědicóv, tehdy po jeho smrti zbožie na jeho druhého společníka připadne, a on se má v ně uvázati mocí svú, a z něho učiniti, co se jemu zdá, jako z svého vlastnieho dědického. **4.** Než za živnosti žádný společník, dokudž obá živa jsú, na druhého ničímž nemóž, ani na dědictvie jeho sahati, ani jakého dielu žádati, poněvadž každý svój diel držie. **5.** Než nechce-li jeden s druhým v spolku státi, mají se z spolku vedlé práva a řádu zemského propustiti. (Nález o tom II. Plana B. 20. *Najjasnější* etc. v při Hedviky.) **6.** Neb ten rozum spolku, to právo jest, že teprv po smrti jednoho společníka má na druhého připadnúti. (Nález o tom Venceslai Andreae L. 3. *Páni na plném súdě.)*

17. Spolkové pro nezachovánie při nich vedlé práva míjejí.

1) Za právo jest v zemi české: Kdo se s kým spolčí, že jeden 11) v týchž knihách v témž nálezu (Konec).

1. Země česká toto při spolciech za právo držie od staradávna: Kto se s kým spolčie, že jeden bez povolenie druhého dědictvie svého nemá zavazovati žádnému, žádných trhóv, zápisóv, věn ani jiných závad žádných činiti, leč by zvláštnie výměnka o tom v spolku byla. (Toho nález v Modrých póhonných, kdež Dorotka z Úlibic pohánie Bočka z Smidar.) **2.** Ale když jedni společníci bez povolenie druhých statky a zbožie své zapisují, prodávají, věnují a jinak zavazují, jak se jim zdá, a druzí tomu neotpierají, z té příčiny pro nezachovánie při spolciech vedlé práva spolci se zdvihají a v nic se obracují, a společníci obojí při svém dědictví zóstati mají. (To psáno v týchž dskách v témž nálezu.) Neb společník bez společníka zapisovati nic nemá.

18. Kto mohú v spolky vstupovati.

[1]) Žádný kdož dědictvie .. [2]) držení nenie, takový nemóž [3]) na schválenie úředníkov nemá, [12]) páni to obé mají zdvihnúti a v nic i dánie i vprošenie takové obrátiti. (To . . .

1. Ktož dědictvie svobodného nemá, a jeho v skutečném držení nenie, žádný takový nemóž v spolek s druhým vstúpiti. **2.** Žádný také, ktož let spravedlivých na schválenie a na ohledánie úředníkóv menších nemá, nemóž se s žádným spolčiti. **3.** Z té příčiny KMst spolkóv s sirotky, poněvadž let spravedlivých přirozených nemají a svým zbožiem skutečně nevládnú, nemá žádnému, a zvlášť poručníku, dávati; neb jest to nálezem obecním zapovědieno. (Wenceslai Andreae M. 7. v při mezi Zbyňkem.) **4.** A také žádný nemá sobě spolkóv s sirotky uprošovati (to týmž nálezem obecním jest zapovědieno). Pakli by kto spolek takový s sirotky uprosil, a KMst takový spolek komu račil dáti, páni to obé na súdě zdvíhají a v nic i dánie i uprošenie takové obracují. (To psáno v týchž dskách a v témž nálezu.)

19. Spolek se též jako jiné dědictvie promlčie.

[3]) neotpierá, až léta zemská .... [6]) neotpierají, ten spolek otci...

1. Když společník po spolčení dědictvie své prodává, zapisuje, zastavuje, nebo na něm věnuje, a druhý společník tomu neotpierá ani svého povolenie dává, až léta zemská projdú, ten spolek se promlčie a míjie. **2.** Též také, když po smrti otcóv, kteříž jsú se spolčili, dědici jich jedni ve dsky zbožie své kladú, a druzí jim neotpierají, ani ve dsky kladenie povolují, ten spolek otci jich učiněný míjie a promlčie se. (Toho nález v Bielých póhonných, kdež Zbyněk z Žióbec pohánie Přibíka z Kadova.)

20. O zpravě živého a zóstalého společníka.

O zpravě zóstalého společníka. 1) Za právo při spolčení v zemi jest, když společník jeden umře a v zbožie jeho zóstalý a živý společník se uváže, že zpravce mrtvého společníka zbožie jeho mají zpravovati společníku živému tak jakož země za právo má (To psáno . . . *súdu*).

Při všelikém spolčení v zemi české dskami učiněném za právo jest: Když společník jeden umře a v dědiny a v zbožie jeho zóstalý a živý společník se mocí svú uváže, že zpravce mrtvého společníka živému zpravovati mají dědictvie mrtvého též jako jemu samému, dokudž jest živ byl, tak jakož země za právo má. (To psáno Wenceslai Andreae. M. 7. *Páni na plném etc.*)

21. O propuštění z spolkóv.

1) Bez povolenie královského . . 3) žádným lidem ve dsky vjíti; 10) ale to nebude konečné propuštěnie, 14) nepropúštějícieho přijde . . . 27) byl jinde propuštěn . . . 32) tím vymazániem všickni zmatkové, nesnáze, súdové i pochybnosti zdviženy budú 34) (č. 5. a 6. v I. rec. není) 42) A o spolcích potud jak povědieno.

1. Žádnému obyvateli země české z starodávnieho zachovánie bez povolenie královského, nebo na plném súdu panského, spolek nemóž žádným obyčejem ve dsky vjíti; ale z desk vyjíti, propuštěn a vymazán bez královského i panského povolenie móž býti, a to kromě súdu u desk toliko, aniž k propuštění spolku jest relátora potřebie. (Toho dóvod dsky všecky a propuštěnie z spolkóv všecka.) **2.** Ale má-li býti konečné z spolka propuštěnie, obá společníky z jedné vóle mají se i dědice své z spolku propustiti. **3.** Móž také jeden sám společník druhého společníka z spolku propustiti; ale to nebude dokonalé a celé spolku zkaženie a propúštěnie; neb ten, ktož propúštie, nápadu se dědictvie společníka svého zbavuje, ale nápadu dědictvie svého společníka druhého nezbavuje, a dědictvie propúštějícieho na společníka nepropústějícieho a na jeho dědice po smrti propúštějícieho přijde. **4.** Propuštěnie z spolku dvojím se obyčejem děje: Jedním pořádně dskami, v jiném miestě než spolek zapsán jest, tak že se obě straně přiznají před úředníky, že se ze všech spolkóv i dědice své propúštějí; a proto spolek ve dskách stane celý, nepřetržený. Druhým obyčejem, když se spolek propúštie tu a v tom miestě, kdež jest byl najprvé zapsán, a z desk se do konce vymaže. A ten jest obyčej propuštěnie spolku bezpečnější než první; neb mohlo by se přihoditi po smrti těch, ktož jsú se zbožiem svým i dědice své spolčili, a potom spolek propustili, že by děti jich po mnohých letech spolek nepropuštěný najdúce, (a zvláště, kdyby v tom práva nešla,) chtěli se táhnúti na spolek k druhým, a oni by se snad nebo nedomyslili, by ten spolek jich předky učiněný byl jinde z desk a na jiném miestě propuštěn, nebo by toho najíti (jakož se často přiházie) ve dskách neuměli a nemohli, a tudy by mohli jedni statkem svým hynúti a druhým by se dobře stalo, zvláště kdyby jedni viece zbožie než druzí měli. Ale když se spolek z desk vymaže v tom miestě, kdež jest napsán byl, tím vymazániem a propuštěniem všickni zmatkové, nesnáze, súdové i pochybnosti zdviženy budú. **5.** Toho neslušie mlčeniem pominúti, že žádný společník živý druhému společníku živému nenie povinen dielem, aniž se s ním o statek svój spolčený má děliti, poněvadž každý statek svój, živ jsa, drží a jím vládne. Než když jeden umře, živý společník zóstalý sám všecko poběře. **6.** Pakli v spolku státi spolu nemienie [nechtie], nemají se statky svými děliti, než mají se z spolkóv propustiti tím zpósobem, jakož jest svrchu vypsáno. (Nález o spolku propuštění II. Plana G. 20. *Serenissimus* etc. v při Hedviky.) — A o spolciech i o společníciech potud jest povědieno.

22. O dání dědictvie nebo platu a nadání.

[1]) Každý člověk kteréhož koli řádu, panského, zemanského, městského nebo sedlského, dědictvie ... [24]) móž i kurvě i pankhartu své zbožie dáti, a toho žádný odjieti nemóže, než mají.... [25]) Jenštajna i od jiných ... [30]) dsky i nálezy...

1. Jedenkaždý člověk, kteréhož by koli řádu byl, panského, zemanského, městského nebo sedlského, dědictvie nebo plat na zemi maje, móž jej dáti, komuž se jemu zdá a líbí, beze všie všech lidí překážky, a to dskami nebo listem, jestli že má mocný list od krále; kromě duchovních osob (to jest kněží a mnichóv, klášteróv a kostelóv), kterýmž žádný nic ani dskami, ani listem, ani kšaftem dědičného dáti nemóže bez povolenie královského. **2.** Ale tomu rozuměj, jestli že by kto chtěl dáti knězi k záduší a k věčnosti k kostelu, k kaple, k oltáři nebo k klášteru, toho bez povolenie královského nemóž učiniti. Než chtěl-li by kto knězi samému, ne k záduší dáti, a ten kněz byl by řádu zemanského: tím obyčejem knězi i mnichu móž každý své dědictvie dáti. **3.** Nemóž také žádný dáti svého zbožie dědičného žádnému měščenínu, dědinníku, ani sedláku, a s krátkú řečí, žádnému člověku nezemanskému. A to rozuměj dskami; neb se měščanóm ve dsky bez povolenie královského neklade; než listem móž na moc králem danú každému měščenínu, dědinníku, sedláku i jinému jakémuž koli člověku dáti a odkázati (jakož to vše široce po dskách i po kšaftiech do desk vložených móž vyhledáno býti). **4.** To, což povědieno jest, a ty osoby vynma, své dědictvie, každý dáti móž, komuž se jemu zdá a líbí; a to dskami nebo kšaftem. **5.** A to dánie takové má každému zóstati a pevno býti; neb země česká té svobody jest, že každý obyvatel zemský móž komuž chce své zbožie dáti, a toho dánie žádný odjieti nemóž těm, komuž dáno jest, než mají toho též jako jiní užíti. (Dlúho by bylo taková dánie za prvních časóv činěná vyčítati; před rukama jest, co se za našie paměti dálo od kněze Hynka, od Pavla z Jenštejna, kterýž jest syna svého pobočnieho nezapomněl, i od jiných. A to jest netoliko pevno a mocno bylo, ale jest i súdem zemským a nálezy stvrzeno; kto tomu nevěří, kaž sobě o tom dsky, kšafty i nálezy čísti.)

23. Zpósob dánie zvláštnie osobě.

1. *Samuel z Hrádku, podkomoří královstvie českého, přiznal se před úředníky, že jest dědictvie své Chlumec, tvrz, dvór poplužní s popluižiem, městečko, domy, krčmy, dvory kmetcie s platem, s dědinami, lukami, potoky, řekú, rybníky i se vší zvolí, což* *k tomu přislušie, s plným panstviem dal a dáti mohl Jindřichovi z Baštie a jeho dědicóm, k jmění, držení, prodání, zastavení, zapsání a k učinění z toho, což by se jemu zdálo, jako z svého vlastnieho dědického, žádného sobě práva k tomu zboží dále nepozóstavuje.* **2.** To když se dskami dává; než když kto kšaftem dává, tu jest dosti, jmenovati, co a komu dává.

24. Zpósob nadánie k kostelu neb k jakémuž koli záduší.

21) oltářníkóv podávali, a potom i ti jiné...

1. *Bernart Berka z Násilie, komorník KMsti, přiznal se před úředníky, že jest dal a dáti mohl plat svój, pět kop grošóv platu ročnieho, holého, věčného, kterýž má na dědictví v Lesoniciech, na dvoře popluzniem s popluziem, na vsi, na dvořiech kmetcích s platem, s dědinami, lukami i se vší zvolí, což k tomu přislušie, knězi Bartošovi, opatu kláštera slovanského na Novém Městě Pražském, k oltáři sv. Kateřiny u ambitóv, kaplanu téhož oltáře a budúcím kaplanóm k věčnosti, a to na spasenie a vysvobozenie duše své a předkóv svých, k jmění, držení, užívání, a bylo-li by potřebie, v úrociech s komorníkem brání a k věčnému vládnutí. K kterémužto nadání najjasnější knieže a pán, pan Jiří, český král, dal jest své milostivé povolenie. (Posel ke dskám od KMsti byl jest Samuel z Hrádku, podkomoří králóvstvie českého, z panóv jsa k tomu zvláště vyslaný.)* **2.** A týž zpósob jiných nadání všech, k kostelu, k klášteru, k špitálu, do koleje, do školy nebo k jinému záduší kterémuž koli, nebo k obci na chudé zachovává se. **3.** A při těch při všech takových nadániech k záduší, k špitálu nebo k obci móž každý ředitele a kolátory ustanoviti, kohož se jemu zdá, aby ty platy a dóchody vybierali a kněžiem nebo chudým spravedlivě rozdávali, a kněží též nebo kaplanóv a oltářníkóv aby k oltářóm a kaplám podávali, a potom i jiné ředitele spravedlivé, kteříž by v to spravovánie a řiezenie po jich smrti vkročiti měli, aby mohli ustanoviti. **4.** Než ktož kde dává grunty nebo plat s panstviem, tu žádných ředitelóv nenie potřebie, než ti sami, komuž jest dáno, sobě vybierají, leč by kto dal k špitálu. **5.** Móž také, ktož chce statek svój (a zvláště ktož po smrti dává) dluhem a zápisem dáti, komuž se jemu zdá, též kromě duchovních toliko, městských a sedlských osob. — A potud o dání a nadání. A poněvadž když komu co dávají, rád každý (leč by byl velmi nevděčný) děkuje, slušie po dání o děkování psáti, ačkoli po poručenství mohlo jest o děkování příhodněje než po dání a nadání psáno býti.

25. O děkování z poručenstvie.

[1]) Když poručník sirotku dědictvie jeho otcovského .... [16]) sirotek z počtu viniti (konec).

1. Poručník přirozený nebo králem daný, když sirotku dědictvie jeho otcovského postúpí, a jemu počet spravedlivý učině, zbožie jej jeho skutečně zmocní: tehdy a prvé nic má sirotek, statek svój i léta spravedlivá maje, poručníku svému z poručenstvie děkovati, a to poručníku jakýmž koli obyčejem a právem v poručenstvie vešlému, buďto poručníku otcovskému, buď příbuznému, buď králem danému. **2.** Ale před léty spravedlivými žádný sirotek děkovati vedlé práva poručníku svému nemóž, aniž také má děkovati, prvé než když jemu poručník statku jeho skutečně postúpí, ani před počtem. **3.** Než když léta má, když v skutečné drženie zbožie svého vstúpí a když počet konečný od poručníka svého přijme, teprv jest jemu povinen láti neb děkovati. Pakli sobě který poručník sirotka přivede aby jemu děkoval z poručenstvie před postúpeniem dědictvie, to nic platno nenie, a přes takové děkovánie móž jej sirotek z počtu viniti. **4.** Poručníka otcem učiněného z počtu vždycky vyměňuji.

26. Zpósob děkovánie.

[11]) dědictvie jeho postúpil. Ale děkovánie ....

1. *Václav z Krsovic, maje léta spravedlivá úředníky ohledaná, přiznal se před týmiž úředníky, že Jiříku Ohništkovi z Ohništan, poručníku svému, KMstí danému, z poručenstvie děkuje jako věrnému poručníku svému. Slibuje za se i za své dědice, že svrchupsaného Jiříka dědicóv ani dědin jeho nemá, aniž bude moci nařiekati, ani napomienati z ničehéhož, což se toho poručen-*

stvie dotýče, nižádným právem ani skutkem, časy budúcie a věčné; neb jest jemu se zbožiem a dědictviem jeho věrně a pravě učinil, jako pravý a věrný poručník jeho. **2.** Po tom děkování tak ve dsky zapsaném poručníka sirotek nemóž viniti žádným právem, co se téhož poručenstvie dotýče, věčně; leč by jemu prvé děkoval, nežli jest jemu dědictvie jeho postúpil, anebo prvé než jest léta spravedlivá měl. **3.** Ale děkovánie ne všem poručníkóm jednostajně jest potřebie; neb poručník otcem učiněný, poněvadž počtem sirotku nenie povinen, téměř děkovánie nepotřebuje, než poručník příbuzný nebo králem daný, poněvadž jsú počtem sirotku povinni, ti děkovánie z poručenstvie (a velmi) potřebují. — A o děkování z poručenstvie potud.

27. O frajmarku nebo o směně.

1) Frajmark nebo směna jest, když se jeden s druhým o zbožie, o dědictvie, o plat, neb o jakéž koli grunty 8) Jedním frajmarkem a směnú 10) trhem klade.

1. Slušie po poručenství, kterýmž poručníci dědictviem sirotčím do času vládnú, o frajmarku také povědieti nebo o směně jednoho dědictvie nebo platu za jiný plat nebo za jiné dědictvie. Kterýžto frajmark nebo směna jest, když se jeden s druhým o zbožie, o dědictvie, o plat, nebo o jakéž koli grunty dědičné, zbožiem jiným, dědictviem, platem, nebo jakýmž koli dnem smění, svého jinému postúpí, a k sobě, což jest jiného bylo, přijímá. **2.** A to se ve dsky dvojím obyčejem klade: Jedním skrze frajmark a směnu, tak jakž se jest mezi stranami stalo; druhé trhem, kdež jeden druhému to, což jest směnil, trhem ve dsky klade a zpravuje, tak jako by to za penieze kúpil. (A takové frajmarčenie obojím během často se ve dsky klade.)

28. Směnú takto.

1. *Jan z Kunšieho s jedné a Petr z Šaplavé s strany druhé přiznali se před úředníky, že dědictviem jich on, Jan, v Zajeěiciech, tvrzí, dvorem poplužniem i s popluižiem, vsí celú, dvory kmetcími s platem, s dědinami, lukami i se vší zvolí, což k tomu přislušie, s plným panstviem, tím vším, což jest sám tu měl a držal, a on, Petr, dědictviem svým v Slatiňanech, tvrzí, dvorem* *popلužním s poplužiem, vsí, dvory kmetcími s platem, s dědinami, lukami i se vší zvolí, což k tomu příslušie, s plným panstviem tím vším, což jest tu sám měl a držal, se vespolek i dědice své jsú směnili, a toho dědictvie s obú stran sobě jsú postúpili. Zpraviti má jeden druhému, jakož země za právo má etc.* **2.** Ale když se trhem klade, týž se obyčej v tom jako v jiných trziech, o kterýchž jest již povědieno, zachovává. **3.** Ale jest lépe každú směnu trhem ve dsky v penězích nežli frajmarkem klásti, a to pro nezpravu, kteráž jestli že by kdy přišla, snáze jest dědictvie v penězích odhádati, než dědictvie za dědictvie, kteréž jedno druhému nesnadně se najde rovné; pro mieru také i pro třetinu i pro jiné nesnáze, kteréž při odhádání běžie, a na penězích snáze mohú vyhledány býti nežli na gruntiech. Z těch příčin jest lépe, aby se trhem ve dsky směny a frajmarci kladli. — A o směnách i o frajmarciech potud jest povědieno.

29. O vysvobození dědictvie manského z manstvie.

[1]) Každý pán, kterýž manské zbožie a many pod sebú má, té moci jest, že . . . . [12]) nežli co krátce . . . [13]) (č. 3. v I. rec. není).

1. Pán každý manské zbožie a many pod sebú maje, té moci jest, že móž to zbožie manské i many z manstvie vysvoboditi a propustiti, když se jemu zdá, beze všeho všech lidí otporu. **2.** Ale to se dvojím obyčejem stává: Jedním, když se které manstvie na prosto svobodí, bez uvedenie jiného dědictvie svobodného.v manstvie miesto toho, kteréž se osvobozuje; druhým obyčejem, kdež se ne zhola manstvie svobodí, než z vysvobozeného a propuštěného z manstvie na jiné svobodné dědictvie manstvie se přenášie, tak že jedno bude z manstvie propuštěno a druhé v manstvie uvedeno, aby to, kteréž jest bylo svobodné, v manstvie, a kteréž jest bylo manské, v svobodu vešlo. Ale o manství nezřetedlném lépe jest mlčeti, nežli co o něm krátce mluviti. **3.** KMst. však nemóž vysvoboditi dědictvie manského bez rady a povolenie panského. (Nález I. Mauricii B. 5.)

30. Zpósob a forma propuštěnie z manstvie.

1. *Jiří, z božie milosti český král, z plnosti moci své a milosti zvláštnie, dědictvie své manské k Křivoklátu: Kostelec* *tvrz, dvór poplužní s poplužiem, městečko, domy, krčmy, dvory kmetcie s platem, s dědinami, lukami, lesy, potoky, řekami, rybníky i se vší zvolí, což k tomu přislušie, s plným panstviem z manstvie jest propustil, a mocí zápisu tohoto propúštie Bohušovi z Postupic a jeho dědicóm, tak že to zbožie již má býti svobodné a čisté jako jiná zbožie v království českém dědičná a svobodná. (Posel ke dskám od KMsti byl jest Ctibor z Cimburka, kancléř královstvie českého, z pánóv jsa k tomu zvláště od KMsti vyslaný.)* **2.** To má při svobození manstvie vědieno býti, že když král svobodí manstvie, musí na to relátor ke dskám od krále býti; ale když pán nebo zeman který manstvie osvobozuje, tu nenie potřebie relátora; neb se ten každý, ktož svobodí manstvie, sám u desk osobně přiznati k tomu má. **3.** Pakli král svobodí které manstvie, a za to manstvie dědictvie svobodné v témž manství přijímá, tehdy se toto do desk přidává: *a miesto toho dědictvie v Kostelci zbožie v Myšlíně, hrad, dvór poplužní s poplužiem i se všemi vesnicemi, kteréž jest prvé bylo svobodné, má býti manské k témuž zámku Křivoklátu, tak jako jiná zbožie manská.*

31. O zápisiech nápadních.

1) Mnohá a rozličná lidských statkóv, zbožie . . . 2) opatrovánie vedle možnosti rozumu mého poněkud vypsána jsú; nemá . . . .

1. Jsú vedlé možnosti mé mnohá a rozličná lidských statkóv, zboží, dědin, manželek i dětí opatrovánie poněkud vypsaná; nemá zamlčáno býti ani o zápisiech nápadních, kteréž jedni druhým, živi a sebe mocni jsúce, dělají, aby po smrti jich raděje na přátely zbožie a statkové, kteréž mají, přišli, nežli na KMst, a potom snad dániem JMKské na někoho, komuž by oni toho i po smrti své málo přáli. **2.** Pro kterýchžto věcí uvarovánie i také róznic, kteréž by mohly po smrti čiež koli skrze nezřiezenie statku jeho mezi přátely i jinými lidmi zniknúti, nalezeni jsú od starých potřebně a vtipně (jako i jiné všecko) zápisové nápadní, jimiž každý člověk svój statek móž tak zaviditi a tak zpósobiti, že věčně na krále po smrti jeho, dětí jeho ani jich, nepřipadne.

32. Dsky zápisné dvoje, veliké a malé.

[1]) K tomu opatrování zbožie, dědin a statkóv, aby v tom bohatý [5]) nad ony prvnie jiné jsú vymyslili . . . . [18]) a slove písař menší. Neb což jest prvé . . . .

1. Při opatrování zbožie, dědin a statkóv lidských rozličném, aby v tom bohatý před chudým nic neměl napřed, ani chudý za bohatým nazad, staří bohatého opatrujíce, chudého jsú v zapomenutí nenechali, než chtiece tak chudého jako bohatého opatřiti, nad ony prvnie trhové jiné jsú vymyslili dsky dvoje: Jedny, kterýmž přezděli Veliké zápisné, druhé, kterýmž kázali řiekati Malé zápisné. **2.** Veliké se na pergaméně, malé na papíře píší. Veliké jsú pro bohaté pány a zemany, kteříž v tisíce dějí a zbožie široká, znamenitá a veliká mají, nalezeny, aby oni těmi dskami velikými veliká zbožie svá opatrovali, v velikých summách veliká zbožie zapisujíce. Malé dsky jsú pro chudé zemany, kteříž zboží nemají velikých, než dvory a dědiny, a pro dědinníky i jiné všecky lidi chudé, aby ti také mohli své statky malé dskami menšími tak dobře jako bohatí zbožie svá dskami velikými, tak potřebně, tak dostatečně opatrovati. Z té příčiny také i malé dsky slovú, že se do nich statkové malí a věci rovné zapisují, kteréž i písařem zvláštním jsú opatřeny, ješto on také po nich jméno béře a slove písař menší nebo písař menších desk. **3.** Neb co jest prvé o dskách mluveno ve všech předešlých knihách, to nic k těmto dskám neslušie, neb ono slovú dsky naprosto, v kterýchž se trhové, věna, převodové, rozdielové, spolkové, poručenstvie, léta, děkovánie, dánie, nadánie, odhádánie, listové mocní, kšafti a jiní majestáti, nálezové obecní i zvláštní pilnější, a kteříž se týchž desk dotýčí, a jiné věci rozličné píší; ale tyto, o kterýchž se nynie mluví, slovú dsky zápisné. **4.** A ty dvoje jsú, jakož již povědieno jest, kterýmžto menším dskám i větčím zápisným, aby lépe mohlo srozumieno býti, obojích rozum a zpósob bude vypsán. **5.** A ty oboje i jiné všecky dsky, jakož již povědieno jest, mají se českým jazykem psáti. (To stojí v Menších zápisných, léta božieho 1495 v pondělí před sv. Kedrutú.)

33. O opatření zápisem statku jednoho každého.

[1] Kdo chce děti své i statek .... [2] v pátých knihách, kdež se [4] po smrti sirotčie zvláště [7] kteréž zdělá otec, když sirotci [38] čte, slýchá i vídá, což jest ode mne svrchu napsáno, že poručníci otcovští, když se zápisem [53] jiného učiň nápadníka, a tak [57] kteříž by na krále neb na přátely vedle nového zóstánie přijíti mohly, odepřeš.

1. Chce-li kto děti své i statek svój dobře opatřiti, zprávu toho najde v pátých knihách sepsánie tohoto mého, kdež se o poručenství píše. Ale tím během statek se toliko opatruje, dokudž děti jeho živi jsú; ale po smrti dětí jeho, zvláště kdyby před léty zemřeli, kto chce statek před výprosníky opatřiti, to musí živ jsa dskami zápisnými spraviti. **2.** Neb poručníci, kteréž dskami nebo na list mocný zdělá otec, když sirotci zemrú, statku jich žádným právem obdržeti nemohú, neb se poručníkóm statek sirotčí k spravování a k opatrování, ne k nápadu a k dědičnému vládnutí zapisuje, leč by to poručníci tak opatřili sami za živnosti sirotčie těmito dskami zápisnými, dluhem sirotčí statek a svěřeniem tomu, komuž by dobře věřiti mohli, zapíšíce, aby se v statek sirotčí po smrti týchž sirotkóv s komorníkem nebo bez komorníka uvázal, a uváže se a v skutečné drženie statku sirotčieho vejda, aby ten statek poručníkóm zase trhem nebo dluhem ve dsky vložil, od kterýchž jest zápis statku sirotčieho a svěřenie přijal. **3.** Pakli se o to s poručníky smluví, nenie toho potřebie, aby jim zase ve dsky kladl, než móž to tím zápisem před se bezpečně držeti, nebo jinému, komuž to prodá, dskami klásti. Tím zpósobem poručníci mohú statek sirotčí obdržeti. (A to jest tajemstvie desk zápisných a poručenstvie otcovského, kteréž řiedkým lidem jest známo, ale však ve dskách, a zvláště starých, dosti široce móž nalezeno býti.) **4.** Tak a na ten zpósob poručníci a otcové poruční zbožie sirotčieho neopatřie-li, bez pochybnosti po sirotčie smrti na krále spadne, leč by ten, ktož jest je poručníky zdělal, jim po smrti své a dětí svých (jakož téměř nynie všickni dělají) zápis nápadní dskami zápisnými statku svého a sirotčieho učinil. Kteráž cesta jest bezpečnějšie a snadnějšie než ona prvnie, kdež sami poručníci zapisují. **5.** Však se některým zdá, když otec zdělá poručníky dětí a statku svého, kdyby sirotci zemřeli, že by ten statek po smrti sirotčí měl při poručníciech zóstati, by jim otec sirotčí žádného zápisu nápadnieho neučinil. Mluví se řeč, ale k tomu mluvení žádného próvodu ve všech dskách nikdež se nenalézá, aby kde poručníci statek sirotčí po smrti jich poručenstviem otcovským obdržali, ani to čteno, ani slýcháno, ani kdy jest vídáno. Než to jest čteno ve dskách, slýcháno i vídáno, a až do dnešnieho dne se čte, slýchá i vídá i drží, což jest svrchu psáno, že otcové poruční, když se zápisem za živnosti sirotčie sami opatřie tak, jakž svrchu jest povědieno, tím zápisem statek sirotčí spravedlivě, beze všech otporóv, slušně a bezpečně obdržie. (A na to jest viece než tisíc zápisóv ve dskách k próvodu.) Na ten zpósob, ktož statku svého po smrti své a dětí svých poručníkóm, kteréž zdělá, chce přieti, a jinému žádnému, nenie potřebie zápisu nápadnieho dělati; než ktož po smrti své a dětí svých nechce poručníkóm svého statku přieti, než jinam jej chce obrátiti, ten nad poručenstvie otcovské zápis nápadní těm, kterýmž statku svého chce přieti, udělaj, aby dědictvie a statek jeho po smrti dětí jeho, na ty, komuž svého zbožie přieti chce, mohlo beze všech nesnází připadnúti. **6.** Ktož pak chce statek svój opatřiti tak, aby na krále nepřipadl, učiň zápis „s miestem,“ komužť se zdá, tak aby se ten po tvé a po dětí tvých smrti veň uvázal; a umřel-li by ten i s dědici, tehdy učiň nápad na jiného. A opět též, kdyby ten druhý i s dědici umřel, jiného učiň nápadníka třetieho. A tak, kolik chceš, móžeš udělati nápadníkóv vždy po smrti jedněch, aby na druhé spadalo. A tudy všem výprosám a nápadóm, kteříž by na krále přijíti mohli, odepřeš.

34. Dědictvie nezapsané na krále přicházie.

1) Nadarmo mnozí o to často mluvívají, pána svého, krále, bez příčiny i těch kdož co na JMsti vyslúží, dotýkajíce 39) sedají. Kdož se zmešká .... 42) A ti ktož toho pomlúvají, též i ti, ktož za to prosí a o to stojí, aby JMK 47) množstvie veliké zmatkóv v zemi zniklo 52) ten by toho dskami zemskými zapsati dluhem ani trhem nemohl, 63) nálezu obecnieho, kterýž na Skuhrovského jest udělán, přijde: *Kdož ... nemaje, že hrdlo i statek ztratí a jako psanec má býti.* A tak toho 66) a zmatkóv přibude. 68) tehdy ten nález na Skuhrovského učiněný v nic bude obrácen. Dále také 77) A jiných z takového výpros zkaženie zmatkóv nečíslné by

množstvie v zemi dosti škodné zniklo, kteréž by ... 79) okázáno. Protož slušie všem obecnieho dobrého zemského, práv a řádóv, nálezóv, súdu, desk i spravedlnosti milovníkóm, aby o to stáli a za to krále pána svého pilně prosili, aby se JMst. 88) dskami nikoli nehýbati ... 89) cožkoli změniti. A mnohem užitečněje a mnohem lépe jest ... 34) ztratiti. Chce-li kdo, aby 102) dskami zemskými ... zapsal 109) ať zapíše; pakliť nezapíše ...

1. Nejedni o to častokrát bez potřeby mluvívají, pána svého krále bez příčiny, i těch, ktož co na JMsti vyslúžie, dotýkajíce, jako by král dával nespravedlivě takové nápady, neznajíce toho, že to jest základ práva zemského i dvorského, a že to najstaršie v zemi české právo jest, kteréhož jsú kniežata česká ještě za pohanské nevěry, a potom všecka kniežata křesťanská i králi až do tohoto času bez přetrženie vždycky užívali. **2.** Dóvod toho mnohý: Najprvé všecky dsky dvorské, potom zemské, od najprvnějších počna až do nynějších najposlednějších, že ktož svého zbožie žádnému nezapíše, svobodu toho plnú maje, a přátel žádných nedielných nemá, to zbožie právě a spravedlivě na krále přicházie, a JMst takové zbožie spravedlivě dává, komuž ráčí. Tak svaté a slavné paměti Jan, z božie milosti český a polský král, dědictvie Miloňovo, kterýž bez dědicóv umřel, dal jest Mařanovi z Olešnice a jeho dědicóm. (To najdeš v I. dskách Zdislavových A. 38., a jiných toho krále dání bez čísla.) Tak Boleslav, vévoda slezský, hajtman královstvie českého, zbožie Kunšovo z Divišovic, kterýž bez dětí umřel, a naň bylo připadlo, Vladivojovi svú a krále českého mocí dal jest. (To se čte v týchž dskách Zdislavových I., kteréž jsú najstaršie ze všech, B. 4., *kdež Boleslav.*) Opět týž Jan český a polský král dědictvie Jana z Kocňovic, kterýž bez dědicóv sšel, jinému dal jest. (V týchž dskách B. 21.) To jsem z té příčiny z najstarších desk připomenul, abych okázal, že to jest základ a kořen všeho práva zemského po najstarších dskách shledaný. Tak i jiní králové čeští zbožie a dědictvie těch, kteříž žádnému nezapíšíce bez dětí zemřeli, dávali jsú, komuž se jim zdálo, jakož pak to vše dskami zemskými po všech českých králiech až do této chvíle mohlo by široce ukázáno býti; ale pro množstvie a také proto, že jest to všem známo, zbytečné se zdá o tom šíře psáti, abychom světu slunce, kteréž všickni kromě slepých a zesnulých vidí, neokazovali, a o světlé věci a známé abychom svědectvie neužívali nepotřebného. 3. Protož nadarmo žalují přátelé mrtvého, když statek jeho dániem královským chybí jich; přijde ne na příbuzného, poněvadž každý statek svój k věčnosti zřiediti móž svobodně, jakž se a kdy se jemu kolivěk líbí, ano dsky vždycky, ve dne téměř i v noci otevřené stojie, a každý k nim přístup má, a úředníci den jako den u desk sedají. Komu těžko ke dskám jíti, zjednaj sobě od krále pána svého list mocný a doma sedě, nic za to nedada, svój statek zapíšeš, své děti kšaftem opatříš dostatečně. To obé maje, kto se zmešká, svú netbanlivostí se i přátely své a svévolně zmešká. 4. A ti, ktož toho pomlúvají, co mluvie, nevědí; též i ti, ktož za to prosie a o to stojie, aby KMst tiem hnúti ráčil a nové právo ustanoviti, aby dědictvie mrtvého spadlo na přietele najbližšieho, nevědie, že za to žádajíce znamenité právo zemské od kořene vyvracují, ješto skrze takovú věc množstvie by nesnází v zemi zniknúti mohlo. A najprvé dsky dvorské byly by zkaženy, a súd dvorský byl by v nic obrácen; neb se těmi výprosy a dánie královská dovodie. Bylo by také zemské právo znamenitě s veliké strany zkaženo i se dskami zemskými, a to takto: Kdyby již které zbožie na najbližšieho přietele přišlo, ten by toho dskami zemskými, dluhem ani trhem zapisovati nemohl poněvadž sám toho ve dskách nemá, kterakž by tedy to zbožie dále zřiedil, a na koho by po jeho smrti přišlo? A jiný opět též a tak dále, tak že by dsky zemské musily nebo zahynúti na konec, nebo ujmu s větčie strany trpěti. Neb kdyby na přátely přicházelo, do desk nebude moci kladeno býti pro svrchu pověděnú příčinu, a když nebude moci kladeno býti, musie tak vždy po přáteliech jíti, a tak tudy velikú ujmu dsky mieti budú, a snad skrze to zminú na konec a zmizejí. Pakli by kto chtěl to zbožie po přieteli naň přišlé dskami klásti, tehdy v pokutu těžkú nálezu obecnieho: *Ktož by ve dsky kladl, sám ve dskách nemaje*, upadne. A tak toho dědictvie na přátely přišlého ve dsky klásti nebudú moci pro svrchupsaný nález, a skrze to veliký diel desk ubude, a zmatkóv snad přibude. Pakli budú moci přátelé zbožie na ně přišlé do desk klásti, sami ho ve dskách nemajíce, tehdy ten nález svrchu jmenovaný v nic bude obrácen a zmine; zminú i jiní nálezové staří proto učinění, jako ten: *Když by kterého dědictvie král dosáhl etc. Že zpravce mrtvého mají zpravovati* *kupujíciemu.* Dále také nález o súdu dvorském, kto na něm sedati mají, dskami učiněný, musil by v tom ujmu trpěti. A tak stará práva a nálezové obecní musili by zdviženi i se dskami obojiemi s větčie strany zkaženy býti, anebo nová práva nalezena býti; kteráž kdyby nalezena byla, stará by zkaženie nebo ujmu trpěti musila. A jiných z takového výpros zdviženie súdóv nečíslné by množstvie a zemi dosti škodné zniknúti mohlo, kteréž by potom zkušeniem a vlastním nebezpečenstviem lépe poznáno bylo, nežli nynie móž rozumem býti okázáno, leč by novými nálezy a právy bylo opatřeno. To slavné paměti král Jiří znaje, ač jest za to žádán byl, změniti toho neráčil. (Dóvod V. Plana G. 6. *Najjasnější.*) **5.** Protož slušie všem, kteříž obecného dobrého zemského, práv a řádóv, nálezóv, súdu, desk i spravedlnosti žádají, o to státi, za to krále pána svého pilně prositi, aby se JMst při těch výprosách a svých nápadiech tak zachovati ráčil, i potomnie krále k tomu zavázal, jakož jsú se předci JMKské všickni, i JMst také až do tohoto času zachovati ráčili, a starými právy, nálezy, dskami nehýbati; neb velmi nepříjemná a těžká věc jest, z starých práv což koli najmenšieho změniti nebo ujieti. Přidati jest užitečněje k starým nálezóm tisíc nových, než jeden změniti nebo ujieti, a mnohem užitečněje a lépe jest, některým toho, čehož jsú prvé neměli, ještě nemieti, nežli všem vóbec to, což mají dobrého, s velikým zlým obecniem ztratiti, a s velikú ujmú krále pána svého, kterýž, kdyby těch napadóv neměl, neměl by tak mnoho dvořan a služebníkóv. **6.** Chce-li kto, aby zbožie jeho na krále nepřišlo, má dsky, a ty dvoje, malé jedny, veliké druhé; zapiš, kterými chceš a komu chceš zbožie své, a nic tvého na krále nepřijde. Pakliť se i to těžké zdá, aby ke dskám měl jeti, zjednaj sobě list mocný od krále pána svého, a doma sedě zbožie své zapíšeš, komužť se zdáti bude, a to zapsánie tolikéž moci a pevnosti bude mieti, jako by dskami kterýmiž koli, zemskými nebo manskými, velikými nebo menšími zapsáno bylo. Též také ti, ktož chtie, aby na ně po smrti přátel zbožie přátel jich přišla, mějte k tomu své přátely, jich proste, jim služte, jich následujte, ať vám zapíší, a opět na krále nic nepřijde. Velmi nerozumná a nespravedlivá věc jest z toho se hněvati a lidí i pána svého pomlúvati, čemuž se každý, ktož jediné chce, móž vyvinúti! Zapiš anebo přiveď k tomu přietele svého ať zapíše, a budeš ty sám mieti; pakliť nezapíše a v tom umře, upros sám, a nebudeš mieti oč mluviti. — Ale vyšel jsem od zápisóv k dániem královským a k odúmrtem; již čas jest zase k zápisóm přijíti.

35. Jak kto má statek svój zapsati, „s miestem“ či „bez miesta“.

22) ne jednomu se to bratru…

1. Zápis nápadnie ktož dělají, dvojím obyčejem to činiti mohú: Nebo „s miestem“ nebo „bez miesta“. A to opět dvojím obyčejem: Nebo postúpeniem, nebo uvázániem s komorníkem. Postúpeniem opět dvojím obyčejem: Nebo hned, nebo po smrti, uvážániem též také dvojím obyčejem: Nebo s komorníkem nebo s mocí svú, s pomocí číž koli bez komorníka; a to též nebo po smrti, nebo hned za svého zdravie. **2.** Ale užitečněje každému zapisujíciemu jest, aby sobě miesto pozóstavil, nežli by bez miesta dědictvie své a statek svój zapsal, z mnohých příčin, z kterýchž tato jest znamenitějšie. Nevie žádný, co budúcí čas komu přinese, někomu z přiezně nepřiezeň, z nepřietele přietele; z přátelstvie učiní nepřátelstvie (neb nic tak proměnného v tato léta nenie jako přietel, kterýž se dlúho hledá, sotva se nalezá a najtieže zachován bývá); jinému pak čas nenadále přátely z neznámých nebo z nepřátel, přirozených daleko milejšie, dá. (A jest přátelstvie dobrovolné mnohom větčie přirozeného, a viece má než přirozené váženo býti; neb toto jest nuzné a beze všie vóle, ale onono se beze všie núze samo od sebe z dobré vóle a z jednostajných obyčejóv stává; to mezi dobrovolnými přátely — když jest pravé — věčně beze všeho přetrženie trvá; v onomno vídámy róznice, sváry, súdy, někdy i mordy, a nejednú se to i bratru od bratra za těchto časóv stává, což jest Abel od Kaina při počátku lidí, co Remus od Romula v Římě, co Vácslav svatý od Boleslava zde v Čechách trpěl). **3.** Z těch i jiných příčin mnohých móž známo každému býti, že jest lépe s miestem nežli bez miesta statek svój zapsati. Neb ktož statek svój s miestem zapíše, móž jej od přátel svých, k němu se přátelsky nezachovávajících, odjieti, a k jiným, k kterýmž se jemu zdá, obrátiti, zápis svój první skrze doloženie na miesto prázdné z desk propustě. Pakli zápisem jinak nehne, proto že ti, kterýmž svój statek zapíše, při něm se v přátelství, v přiezni i v zachování jeho nezmění, nic zápisníkóm jeho miesto pozóstavené v zápisu neujme. Neb tolikéž moci zápis s miestem (ač ne v každé při) má jako zápis bez miesta; nebo všudy zápis s miestem, kdež ten, ktož zapisuje, děti nemá, té pevnosti a jistoty jest, jakoby byl bez miesta. Než ten, ktož zapíše s miestem, a děti má, takový zápis slove svěřený, o kterémž níže bude povědieno. Z toho se toto zaviera: Ktož zapisuje dědictvie své, chce-li toho potom nelitovati a pozdě: zapiš s miestem; skrze kterúžto věc ani svého zápisu litovati nikdy nebudeš, ani přátelóm svým a zápisníkóm co uškodíš.

36. Co jest „miesto“ v zápisiech.

1. Jménem „miesta“ v zápisiech jiného se nic nemiení, než moc pozóstavená k změnění toho zápisu, kterýž s miestem jest, když se zapisujíciemu zdá. Neb komuž se zapisuje, těch se jména ve dsky hned píší; než jménu toho, ktož by ten zápis měl propustiti, miesto se pozóstavuje. **2.** Ale kdež miesto nebývá zóstaveno, tu zapisujíciemu žádná moc k změnění zápisu nezóstává, než tak zóstati ten zápis musie; leč by ti, kterýmž zapsáno jest, dobrovolně ten zápis tomu, ktož jest zapisoval, z desk propustiti chtěli. (Ale takových se zápisníkóv málo nacházie).

37. O postúpení a uvázání.

28) zápisy jiných lidí zavázaným, ale také tím uvázániem.. 32) jako se jest teď nedávno od jednoho 43) každý bude moci odepřieti. Pečeti své žádný.. 45) kdo by směl odpierati, a proto nebude kázán; projde-li to... 69) té výměnky mnohé jsú nedávno

1. Ne všudy jednostajně zápisové se píší: Někde jest potřebie, aby zápis byl s uvázániem, a postúpenie by bylo škodné; druhdy jest příhodněje, aby byl zápis postúpeniem, a uvázánie jest zbytečné a lidem obtiežné. **2.** Kdež muž ženě své, kde žena muži svému zapisuje, ješto jsú obá toho dědictvie, kteréž se zapisuje, v držení: tu zápis takový má býti postúpeniem, a ne uvázániem, ve dsky zapsán. Opět, kdež se dětem a zvláště od mateře věno zapisuje na tom dědictví, kteréhož oni jsú dědici, nenie potřebie s uvázániem zapisovati. A krátce, kdež se rozumie, že ti, komuž se zapisuje, po smrti zapisujícieho mohú v dědictvie jeho beze všech nesnazí, beze všech otporóv vjíti, a toho skutečně sami skrze se dosieci: tu nikdež nenie potřebie zapisovati s uvázániem, než s postúpeniem; neb bude-li s uvázániem zapsáno v takových zpósobiech, z toho nic jiného nepřijde zápisníkóm než starost, práce a peněz darmo úředníkóm dávánie, a na cestách útraty zbytečné. **3.** Ale kdež se zapisuje mnohým osobám, a ješto v tom zboží všickni nesedie, kteréž se jim zapisuje, tu jest užitečné a velmi potřebné, aby zápis byl s uvázániem; neb snad jedni v to vkročiece a toho se zmocniece, jiných by v to pustiti nechtěli, a ti by toho súdem dobývati musili, šla-li by však práva a súdové v zemi; pakli by súdové nešli, věčně by snad bez toho býti musili, což by jim bylo zapsáno. Ale když s uvázániem zápis jest, jděte súdové nebo nejděte, každý móž vezma komorníka k svému, což jemu zapsáno jest, přijíti. Ačkoli nynie, kdež se jest nepravost, zlost, nevěra, chytrost a neupřiemnost se všelikými úklady přieliš rozmohla, mnozí proti vodě i proti právóm všem plynúti chtiece, netoliko uvázániem zápisy jiných lidí tuhými zavázaným, ale také tím uvázániem, kdež jsú se sami zapsali, beze všeho svědomie, studu a všie spravedlnosti (viece sami proti sobě než proti těm, ktož se jich zápisy več uvazují) otpory klásti dskami smějí, jako se jest nevelmi dávno od jednoho i od druhého stalo, že sami se pod uvázániem dskami zapsavše a majíce plniti i nechtěli plniti, když se jim v statky jich uvazovali, i směli tomu uvazování, sami se tak zapsavše, otpory klásti. ješto pokudž se rozuměti móže, takoví otpoři jsú proti právu a všie spravedlnosti, a neměli by takoví zřetedlně nepraví otporové dopuštěni býti od úředníkóv, a král JMst a páni to by měli nálezem novým proti nové a nikdy prvé neslýchané nepravosti opatřiti, aby se taková přieliš lestná a přieliš úkladná škoda napřed dskám a právu zemskému, potom také i lidem dobrým nedála. Neb co již móž jistého, co pevného lidem býti, když svému zápisu dskami zapsanému každý bude moci odepřieti, ktož koli bude chtieti? Pečeti své žádný dobrý otpierati nesmie — a dskám, kdy se sám zapíše, již se nalezá, kto by směl otpierati, a za to nic neztratí; projde-li to bez pomsty jednomu a druhému, potom se o to jiní pokúšeti budú, a skrze to dsky zlehčeny, potupeny a v nic se všiem právem zemským obráceny budú. **4.** Nález jest, ktož uvázání otpierá, sám zápis učině, že jest ten otpor na zmatek, a do věže se takový otporník béře. (IV. Andreae A. 28. Mezi Čeňkem z Barchova a Petrem z Nemyčevsi.) Ale již sobě mnozí věže, spravedlivě v ni vsazeni jsúce vedlé práva (ne mocí, bez viny a skrze úklady), ani hanby nic nevážie a řiekají: „Však pro kozy nenie.“ A snad přielišnost lidské nepravosti právo milostivé přiesností zôstřie; neb staré příslovie jest, že práva dobrá ze zlých se obyčejóv rodie; a kdyby se přieliš nešlechetně a rozpustile živo nebylo, žádných by práv potřebie nebylo; a bezhlavé jest a nedokonalé každé právo, v kterém se žádná vyštěrbujíciem pomsta neukládá. **5.** Jest také potřebné uvázánie, kdež kto komu dluh pravý a spravedlivý na svém dědictví zapisuje, kdyby rok placenie přišel, a on jemu dluhu nezaplatil, aby se mohl věřitel s komorníkem v to dědictvie uvázati, a tak tudy svého na dlužníku netbanlivém dobyti. **6.** Jest také tu potřebné uvázánie, když kto na sobě plat komorní komu zapíše pod takovú výměnkú, nedal-li by jemu summy jistinné na čas a rok mezi nimi zóstalý, aby věřiteli dědictvie i s platem dlužníka zóstalo dědicky. Tu takto má přidáno býti: *v kteréžto dědictvie a plat věřitel s jedním komorníkem bude se moci uvázati, a to dědicky držeti.* (Neb skrze opuštěnie té výměnky veliké sú nedávno nesnáze i súdové znikli, o kterýchž i zpomienati těžko jest.) **7.** Ještě jest velmi potřebné uvázánie v tom zápisu, kdež se mnohým osobám a rozličným zbožie zapisuje, jakož nahoře jest povědieno. Neb se přiházie, že jeden nebo dvá v držení jakž mohú vejdúce, jiných v to pustiti nechtie, než toho sami užívajiece držie, a tudy se jiným spoluzápisníkóm jich, když se uvázati s komorníkem nemohú, a zvláště když súdové nejdú, veliká křivda děje. Ale když v takovém běhu móž se každý z zápisníkóv komorníkem uvázati, nemóž zápisník jeden jiným žádné křivdy učiniti. **8.** Z toho všeho vybráno buď: Ktož zapisuje statek svój, srozuměje a poznaje ty osoby, kterýmž zapisuje, a kde jsú, na tom-li zboží, kteréž zapisuje, čili na jiném, jsú-li příbuzní a přátelstviem přirozeným spolu svázáni, a jiné obyčeje jich pilně rozváže, svój statek zapiš nebo postúpeniem nebo s uvázániem, k tomu vždycky prohlédaje, kudy by najméně vád mezi zápisníky a róznic mohlo býti.

38. Zpósob zápisu s miestem a s uvázániem.

Břeněk z Ronšperka přiznal se před úředníky, že jest dlužen tisíc kop českých Alšovi z Konecchlumie a jeho dědicóm, a.......... Oběma spolu zaplatiti má po své smrti a prvé nic, kdyby bez nich býti nechtěli. Pakliby nezaplatil, tehdy oni samým komorníkem nebo bez komorníka mocí svú s pomocí kterýchž koli lidí budú se moci uvázati v dědictvie jeho v Kamenici, v tvrz, dvór popližní s popluižiem, v ves, v dvory kmetcie s platem, s dědinami, lukami, lesy, potoky, rybníky i se vší zvolí, což k tomu příslušie, s plným panstviem, a v jiné dědiny a platy jeho všecky, kteréž má aneb mieti bude, se všemi nábytky a svrchky, majestáty, listy klenoty též, kteréž má nebo mieti bude, na čem by koli byli a jakým by koli jménem jmenováni býti mohli. A to budú moci držeti, prodati, zastaviti, zapsati, a učiniti z toho, co se jim zdáti bude, jako z svého vlastnieho dědického. Umřel-li by pak který z nich, že diel mrtvého na živého má připadnúti; pakli by obá umřela, prvé než svrchupsaný Břeněk, tehdy týž Břeněk zápisu tohoto bude prázden a svoboden. A kdyby jeden z nich jemu Břeňkovi zápis tento propustil, zase má mocno býti, jako by obá propustila. Zapsáno to léta božieho 1496 v úterý po Sv. Kříži.

39. Rozum zápisu s miestem a s uvázániem.

2) jménem vlastním ve dsky klásti a titulem přirozeným psáti, aby omyl.... 21) jakž přiznánie nemóž býti před jedním, tak nenie potřebie, aby bylo přede všemi; na dvú... 24) ve dsky kladenie dálo. *Menšiemi*: neb jsú jiní větčie. *Že jest dlužen*: 38) ktož komu zbožie své k dědictvı 40) kterýž má na čas jistý zaplatiti...

1. *Břeněk z Ronšperka:* Každý se má ve dsky svým jménem vlastním a titulem přirozeným psáti, i když pohánie koho, i když co zapisuje, aby omyl žádný skrze zjinačenie jména a titule zápisu a škoda zápisníku nepřišla. **2.** *Přiznal se:* Neb každy, ktož zapisuje, musí netoliko osobně u desk státi, ale také se k tomu, což zapisuje, sebe mocen, volen a svoboden jsa, dobrovolně beze všeho přinucenie přiznati, slovy i volí svú bezděčně a odvěčně; nebo od zavázaného a nesvobodného člověka žádný zápis nemá ve dsky kladen býti. Móž také přiznánie býti bez slov skrze rukú ukázánie, kdyby němý se přiznával, anebo nemocný, ješto by oněměl. Móž také bez přítomnosti jeho kladeno býti, když se prvé přizná, a list přiznavací vezme od úřadu, a potom jej zase po komž koli pošle. **3.** *Před úředníky:* Ne před miestem, kdež dsky jsú, ale před úředníky; neb kdež jsú úředníci z rozkázánie královského, v kterémž koli kraji, móž se před nimi též jako u desk přiznati, ktož to na králi obdržie, aby k němu jeli. A ne před úředníkem jedním, než před úředníky; nebo k kladení ve dsky nenie dosti před úředníkem jedním se přiznati, než musí jich k tomu viece býti. Nenie také potřebie, aby všickni byli, anebo přiznánie aby se státi nemohlo než přede všemi; jakož přiznánie nemóž býti před jedním, tak nenie potřebie, aby všickni byli; na dvú nebo na třech dosti jest k přiznání. Ale lépe jest, aby všickni při úřadu bývali, aby se přede všemi přiznánie a ve dsky kladenie dálo. **4.** *Že jest dlužen:* Žádný zápis nápadní jinak ve dsky zapsán býti nemóž než dluhem, poněvadž jsú tak ustanovili, ktož jsú dsky najprvé nalezli a vymyslili. A jest to takový dluh, že jeho žádný zaplatiti nemóž, a z té příčiny se tak zapisuje, aby zaplacen býti nemohl. A poněvadž zaplacen býti nemóž od toho, ktož jej zapisuje, nad to od žádného (čehož se mnozí tomu nedostatečně rozumějíce obávají) zplacen býti nemóže. Neb pod zpósobem toho dluhu ne summa peněžitá k zaplacení, než dědictví, dno a gruntové k dědičnému držení se zapisují. **5.** *Tisíc kop grošov českých:* Kdež jest dluh, tu se musí i summa zlatých, grošóv nebo peněz jmenovati. A jakož žádný zápis nápadní nemóž než dluhem, též také nemóž než v summě peněz, zlatých nebo grošóv zapsán býti. **6.** *Alšovi z Konecchlumie:* Ktož komu dědictvie své k dědictví dluhem zapisuje, móž ten zápis bez přítomností toho, komuž zapisuje, dokonán a ve dsky vložen býti; než, ktož dluh spravedlivý, kterýž má na čas uložený a jistý zaplatiti, zapisuje, toho bez svého věřitele nebo bez svého přiejemce ve dsky klásti nemóže, jako trhu, spolku a jiných kladení tomu podobných. A komuž se zapisuje, též má jménem svým vlastním přirozeným a titulem i jmenován i zapsán býti, jako ten, ktož zapisuje. **7.** *A jeho dědicóm:* O dědiciech jest v Čtvrtých knihách v zláštniem nápisu při trhu dosti pověděno. Toto se toliko obnoví, že jménem dědicóv i dcery a dědičky se mínie, a že, když se mužskému pohlaví zapisuje, v takovém zápisu téměř se všudy to slovo přičinie: „a jeho dědicóm,“ kromě těch zápisóv, kdež zapisující toho mieti nechce; než kdež se ženskému pohlaví zapisuje, tu se nic nepřičiní, než jméno a titul se sám klade. Jest také rozdiel: Kdež se „dědicóm“ klade, a kde se klade „dětem“ (o kterémžto rozdielu dosti jest pověděno v knihách čtvrtých). **8.** *A* (miesto jednomu pozóstaveno): O miestě již poněkud jest pověděno napřed, co se jménem miesta rozumie. Ale proč se miesto pozóstavuje, toho jsú rozličné příčiny: Jedna, že časové nikdy jednostajně nestojie, než rozličně a často se proměňují, a lidé též a přátelstvie mezi lidmi. (Již v tyto časy najposlednějšie málo se věrného, málo pravého nacházie, a z těch příčin málo stálého a trvalého.) Protož pro změněnie přátelstvie zóstává miesto, aby tudy cesta otevřiena byla k změnění zápisu, aby, když mój zápisník úmysl svój přímní a přátelstvie změní, abych já také mohl dsky změniti, a tak proměnnost proti proměnnosti a nestálost bude proti nestálosti. Zápisník mój přátelstvie změní, a já dsky! Jiná příčina, že žádný nevie, co se komu kdy přihodí; mohl by ten, ktož zapisuje, v chudobu upadnúti, mohl by snad k štěstí velikému přijíti, ješto ty obě příhody k tomu by jej přivedly, aby zápis svój změnil: Chudoba pro uvarovánie núze, štěstie pro rozšířenie a rozmnoženie neb pro zlepšenie stavu svého, a jiných příčin rozličných přielišné množstvie. Ješto všecky vypisovati dlúho by bylo, pro kteréž sobě sluší každému statek svój jinému zapisujíciemu miesta nechati, by najmilejšiemu, by najvěrnějšiemu, by najlepšiemu přieteli statek svój zapisoval (neb nynie lidé viece statek a zbožie než přátely milují, a potud jeden druhému přátelstvím se zavazuje, pokudž se z něho užitku svého naděje; jakž užitek a naděje k užitku přestane, s přietelem se rozžehnají. Pro penieze také lidé nynější mnozí netoliko nad přietelem, ale i nad svú ctí nevěrně učiniti nic sobě nevážie). V takové i v jiné mnohé zlé věci přicházie, ktož zbožie své přátelóm bez miesta zavazuje; ale ktož sobě miesta nechá, ten toho všeho ujde. A to miesto jemu k velikým užitkóm slúží, a zápisníkóm jeho, jestliže zápisu nezmění, nic neškodí. Neb když umře, ktož jest s miestem zapsal, též rovně dědictvie jeho na zápisníky přijde, jako by jim bez miesta bylo zapsáno; a dokavadž živ bude, spieše se jemu zachovávati budú, ač ne pro přátelstvie, ale pro očekávánie statku jeho. (A tak ač by nechtěli sami od sebe jakož mají a z dobré vóle dobří býti, ale musie pro strach, bojiece se, aby statek jim zapsaný jinam nebyl obrácen; a to slovú bezděky, ne dobrovolní dobří). **9.** *S samým nebo s jedním komorníkem* — když práva jdú — *nebo bez komorníka mocí svú:* to kdyžby práva nešla, a z jakéž koli příčiny stavena byla, aby, kdyby se s komorníkem nemohl uvázati, ale mocí svú bez komorníka aby se uvázal v dědictvie tobě zapsané. Pakliby tvá moc k tomu stačiti nemohla, z té příčiny nezbytečně se přidávají ta slova: *s pomocí kterýchž koli lidí*, aby vždy ani proti právu nic neučinil, a k svému pro zastavenie práv aby přijíti mohl, jakož o tom v sedmých knihách šíře bude povědieno. **10.** *Umřel-liby pak který z nich, že diel mrtvého má na živého připadnúti.* Zdálo se některým pro takovú výměnku a pro takový nápad, kterýž se téměř v každém zápise pokládá, že žádný zápisník po smrti zapisujícieho nemóž dielu svého zapsati, než má tak s jinými zápisníky v tom nápadu státi, až jediný zóstane ze všech zápisníkóv a nápadníkóv. Ale to tak nenie, než věc každému známa jest, že přes takový nápad každý zápisník, by jich sto v jednom zápisu bylo, móž své právo, svój diel komuž chce zapsati, beze všeho jiných spolunápadníkóv otporu a překážky. (Dóvod toho najprvé dsky všecky, kdež nečíslné zápisníkóv množstvie přes ten nápad každý jest svój diel zapisoval, komuž jest chtěl, smrti jiných spolunápadníkóv nečekaje. Jiný dóvod, že tu před tú výminkú, před tiem nápadem v každém zápise tato slova se pokládají: *a to budú moci držeti, prodati, zastaviti, zapsati a učiniti z toho jako z svého vlastnieho, dědického.* Poněvadž mohú to držeti, zapsati, prodati a učiniti jako z svého, a teprv kdyby který z zápisníkóv neprodal, nezastavil, nezapsal a jako z svého vlastnieho neučinil, má po jeho smrti na jiné zápisníky diel jeho připadnúti: kto jim to móž odjieti, což každému z nich zápis dává? Jiný dóvod v Zelených dskách zápisných starých, E. 20. Albík probošt Vyšehradský sedmi osobám zapsal po své smrti s nápadem každého mrtvého na živého, a tu hned každý po jeho smrti svój diel zapisoval. To nálezem panským jest schváleno v Modrých pohonných kdež Kateřina z Prahy pohánie Matěje z Žatce, chtieci mieti pro ten nápad viece než jeden diel, i nalezen jí zmatek a věže, a nálezem ukázáno, že jest žádný z zápisníkóv nemohl viece zapisovati, než jeden diel; jakož pak též Kateřině od mistra Křištana byl jeden diel zapsán, a jiní zápisníci jí na to nesahali, než ona na jiné zápisníky sahala, na jednom dielu přestati nechtěvší, a z té příčiny jest odsúzena. Jiný nález k témuž v Modrých dskách póhonných, kdež Bohuslav z Dobrošovic pohánie Beneše z Švabínova.) Z kterýchžto všech dóvodóv dne a slunce světleje známo jest, že přes takový nápad každý zápisník diel svój móž po smrti zapisujícieho vedlé práva, komuž chce, zapsati beze všie škody své i toho, komuž zapisuje; jediné aby viece nezapisoval, než diel svój. (A toho jsú všecky dsky plny.)

40. O zápisu svěřeném.

4) vyhnúti chtě, aby na krále zbožie jeho nepřišlo. Též...

1. Zápis svěřený jest ten, kdež kto přes děti své a přirozené přátely nedielné, na kteréž statek jeho poslúpní připadnúti má po jeho smrti, dědictvie své po smrti své, dětí svých a přátel přirozených nedielných jiným zapíše, tomu se vyhnúti žádaje, aby na krále zbožie jeho nepřišlo, a tomu chtě, aby na ty, komuž zapíše, přišlo. **2.** Též také, kdež poručník otcem učiněný statek sirotčí s miestem, komuž chce, po smrti sirotčí zapíše, aby statek sirotčí raděje naň přišel nežli na krále. **3.** Kterýžto zápis od poručníka tak učiněný poručníku jest (kdyby sirotci zemřeli) užitečný a sirotkóm zóstalým ovšem neškodný. Neb zemrú-li sirotci, statek jich tím zápisem přijde na poručníka; pakli živi sirotci zóstanú, přijdúce k letóm, ten zápis poručníkem jich učiněný sobě sami z desk propustie, na miesto prázdné, kohož se jim zdáti bude, doložiece. **4.** A ten každý takový zápis s miestem jest svěřený, a v takovém zápisu obyčejně tato slova se pokládají: *A kdyby jeden z těch zápisníkóv zapisujíciemu tento zápis propustil, zase mocno má býti, jakoby všickni propustili; pakli by propustiti nechtěli, tehdy děti, bratřie nebo strýci jeho neb sirotci, přijdúce k letóm spravedlivým, budú moci na miesto prázdné doložiti, kohož chtieti budú, a ten jimi tak doložený bude moci jim tento zápis zase z desk propustiti bez zvláštnieho svrchupsaných zápisníkóv ke dskám přiznánie a všie otpornosti.* **5.** A by pak této výměnky v zápise nic dotčeno nebylo, ani také toho, že otec po své smrti dědictvie své a po smrti dětí svých, nebo poručník po smrti sirotčí dědictvie jich zapisuje: když jest zápis „s miestem,“ jest svěřený, a zápisníci tu nic do živnosti poslednieho dietěte nebo sirotka nemají. **6.** A móž takový zápis od každého dietěte zapisujícieho nebo sirotka k letóm přirozeným přišlého, ač by v něm i těch výměnek nebylo, beze všeho zmatku propuštěn a jinému, komuž chce, znovu zapsán býti. A proti tomu zápisníci otcem nebo poručníkem učinění a nápadníci nic obdržeti nemohú, ani co mluviti mají. **7.** Neb mnozí jestě děti nemajiece zbožie svá s miestem zapisují, potom děti zplodiece zemrú a zápisu nezkazie, a děti po nich zostanúce, když let dojdú, mohú takové zápisy, doložiece na miesto prázdné, z desk propustiti; neb jsú takoví zápisové svěření. (Dóvod toho v Bielých póhonných, kdež Kateřina z Chořov pohánie Jana Náza. A to buďte děti mužského nebo ženského pohlavie.) **8.** A nenie potřebie k propuštění svěřeného zápisu čekati, dokudž by všickni děti nebo sirotci let nedošli; než když jeden let dojde, móž spravedlivě sobě i svým mladším ten zápis z desk propustiti. **9.** Kdyby kto statek svój zapsal synu svému let nedošlému, a při tom někomu jinému, a v tom by ten otec zapisující umřel, tehdy ten, komuž vedle syna jeho zápis svědčí, nemá se na ten statek tím zápisem táhnúti ani z něho sirotka poháněti, než má všecek statek po smrti otce zapisujícieho na syna jeho a ne na druhého zápisníka přijíti, neb i to jest zápis svěřený. (O tom máš nález v Modrých póhonných, kdež Humprecht z Tasnovic pohánie Jana ze Zvěřince.) **10.** Při propuštění zápisóv svěřených toto má vědieno býti: Že takových zápisóv děti zapisujícieho nebo sirotci let spravedlivých vedlé práva na ohledánie úředníkóv nemajiece, propúštěti před lety spravedlivými nemají ani mohú; neb to zřetedlně jest proti právu a zápisu, v kterémž ač nestojí tato slova, *že děti* nebo *sirotci přijdúce k letóm spravedlivým*, ale rozumějí se jedni zápisové po druhých; a zřetedlní nezřetedlné vykládají. **11.** Také děti léta králem dána majíce zápisóv svěřených propúštěti nemohú, aniž král k tomu let sirotkóm má přidávati, leč by zřetedlný užitek sirotčí z takového propuštěnie uznán mohl býti, anebo že by se pro nepropuštěnie zápisu zřetedlná dětem škoda státi mohla. **12.** Každý zápis, kterýž jest s miestem, a ten, ktož jej dělá, jestliže má děti při tom času nebo potom, jest svěřený. Než ktož zápis udělá s miestem, a dětí ani toho času ani potom nemá, ten jest každý zápis nesvěřený; neb jakož před smrtí zapisujícieho móže, tak po smrti jeho nemóže z desk vymazán býti; neb žádnému jinému nesvědčí, než tomu samému, komuž jest zapsán, poněvadž dětí zapisující žádných po sobě jest nezóstavil. — A potud o zápisiech svěřených.

41. „Kdyby bez nich býti nechtěli“.

[1]) Mnozí za to mají . . .

1. Někteří za to mají, když v kterém zápisu slova stojie: *kdyby bez nich býti nechtěli,* že se nikdy ten zápis nepromlčí. Ale to se tak nezdá, než kdyby bez nich býti nechtěli, aby se v dědictvie to, kteréž jim zapsáno jest, uvázali, tří let a osmnádcte nedělí nepropúštějíce. **2.** Neb kdyby tak bylo, aby se po třech letech a po osmnádcti nedělieh uvázati mohli, tehdy by nález obecní držiteli nic platen nebyl, kterýmž se světle ukazuje, *ktož drží kteréž koli dědictvie tři léta a osmnádcte nedělí, že toho má užiti;* i již by toho nálezu nemohl užiti, kdyby po třech letech a osmnádcti nedělieh z toho mohl takovým zápisem vyveden býti. **3.** Neb kdyby tak bylo, aby každý, ktož má zápis na kteréž koli dědictvie, v kterémž stojí: *kdyby bez nich býti nechtěli*, mohl se uvázati v to dědictvie, byl by někto vyveden z dědictvie, ješto je od padesáti let drží, a někto ještě ode sta let a ještě výš drží; neb se zápisóv takových mnoho po dskách najde, ješto v nich tato slova stojí. A proto dědictvie v zápisiech položené již jest v mnohé a rozličné ruce vešlo, aniž na to dědictvie zápisníci zápisem takovým ani jich dědici uvázániem sahati pro léta prošlá smějí. A na to jest nalezóv mnoho, že tak má rozumieno býti, *kdyby bez nich býti nechtěli*, ne k věčnosti, než do tří let a do osmnádcte nedělí; v tom neuvěžie-li se, již budú chtieti bez toho býti. A zvláště když potomním zápisóm neotpierají, nebo trhóm; neb drženie proti dědici i proti všem dskám vedlé toho nálezu obecnieho a jiných mnohých zvláštních nálezóv moc má. (To stojí v Modrých póhonných, kdež Jan Šteker pohánie Štěpánka z Sochovic: *Poněvadž pohnaný tak staroddávnie drženie má, za pokoje a za řádów jemu na to nižádný nesáhl, z té příčiny dali jsú jemu za právo.* **4.** Z toho se toto zavřieti móž: Když zápis budeš mieti od koho, ješto v něm ta slova položena budú, žeť má zaplatiti, *kdyby bez toho býti nechtěl,* nepropúštěj let, než ve třech letech a osmnádcti neděliech po jeho smrti se uvaž s komorníkem. A zvláště jestliže toho sám v držení nejsi, propustíš-li tři léta a osmnádcti nedělí, již bez toho budeš chtieti býti. **5.** Přitom toto také věda, že komuž uvázánie svědčí, a on se sám v to neuváže, a to jinému ve dsky klade, že své právo ztratí, a král to móž dáti jinému, z té příčiny, že se jest v to vedlé práva neuvázal, a jinému ve dsky kladl, sám práva svého prvé nedoveda vedlé zápisu svého. (O tom u dvorských desk dosti nálezóv najdeš, a najprvé v Žateckém kraji o Chotěbytice, kdež jest pře mezi Albrechtem z Kolovrat, a opět v témž kraji o Třebivlice mezi Jindřichem z Duban.) **6.** A jest tento rozum: Ktož drží které zbožie zápisem a svědčí jemu aby se uvázal, neuváže-li se, nemóž toho dskami ani kšaftem zavázati žádnému. — A potud o těch sloviech: *kdyby bez nich býti nechtěli.* Zklamal-li jest se kto jimi, ten se viz: já za žádného odpoviedati nebudu. — A na tom jest konec knihám šestým učiněn.

Najjasnějšiemu kniežeti a pánu, panu Wladislawowi, uherskému, českému ꝛc. králi, a markrabí morawskému ꝛc.

O práviech země české Viktorina ze Všehrd

počínají se

KNIHY SEDMÉ.

1. O uvázání. A co jest, a kolikero jest uvázánie.

31) ani s malým úředníkem.. 35) moci žádné žádný.. 39) v dědictvie, kteréž proti právu nenie, když kto živ jsa zapíše dědictvie své, komužkoli, aby se ten po smrti jeho.. 55) co k překážce jest, 62) s komorníkem A též.. 65) na úřednících malých požádá . . .

Pr. Poněvadž se jest v předešlých knihách šestých o zápisiech řeč začala, mezi kterýmiž první jest položen s „miestem“ a s uvázániem, a o miestě již i o jiných potřebách k tomu příslušejících jest povědieno: nenie zbytečné také i o uvázání tak, jakž na to záležie a mój rozum stačí, povědieti, pokud jsem o tom ve dskách i v náleziech rozličných čteniem i psaniem i skutečným zachovávániem a zkušeniem mohl najíti a srozuměti. **1.** Uvázánie jest zápisníka nebo nápadníka jednoho nebo několika v dědictvie zapisujícieho nebo zapisujících za jeho nebo za jich živnosti nebo po smrti jich s jedním komorníkem nebo bez komorníka vedlé zápisu a desk zemských uvedenie. **2.** A jest uvázánie dvoje: Jedno, kdež se kto bez komorníka mocí svú, druhé, když se kto s komorníkem uvazuje, obé vedlé práva, obé vedlé řádu, zvyklosti a obyčeje zemského. Ale ono s komorníkem známějšie a obyčejnějšie, toto bez komorníka ne tak známé ani tak obyčejné, ale též vedlé práva jako prvnie jest. **3.** Uvázánie mocí jest dvoje nebo troje: Jedno naprosto bezpravné, kteréž na samu moc spoléhá a žádnú spravedlností se nepodpierá. Kteréž jest tuhými, starými i potomními nálezy přísně pod velikými pokutami zapovědieno; toho se každý člověk dobrý vystřiehaj. **4.** Druhé uvázánie mocí jest spravedlivé a vedlé práva, kdež se někto mocí svú v dědictvie jemu zapsané nebo poslúpnie uvazuje; taková moc spravedlností, právem nebo zápisem podepřená žádnému nenie uvazujíciemu škodná, leč by jemu toho kto chtěl súdem otpierati; tu by se již musil v súd dáti, drženie se však a uvázánie mocného pokudž móž, nespúštěje. Neb mnoho jest zápisóv, ješto se zapisuje dědictvie „bez uvázánie s komorníkem“ postúpeniem samým, kdež se každý nápadník musí mocí svú (poněvadž mu uvázánie s komorníkem nesvědčí) uvázati. Též také každý otec poruční v statek sirotčí po smrti otce jich mocí svú se má, ne s komorníkem ani s menším úředníkem, uvázati. Též také i vdova po smrti muže svého v dědictvie své věnné mocí svú má se beze všech i komorníkóv i úředníkóv uvázati. A jiného k tomu podobného množstvie jest. Kteréžto moci žádný nemá otpierati, ani se o to pokúšeti, neb to mocí uvázánie jest vedlé práva, jest vedlé desk, jest vedlé zápisóv; jinak moc desk, moc práva, při takových běziech od staradávna zachovávaná, byla by zlehčena, potupena a v nic obrácena. **5.** Jest ještě jiné uvázánie mocí v dědictvie své, komuž by koli od kohož koli zapsané, aby se ten po smrti jeho v to dědictvie s samým komorníkem uvázal, nebo bez komorníka mocí svú s pomocí kterýchž koli lidí. V takovém běhu, ktož, nechaje komorníka anebo pro zastavenie práv komorníka dosieci nemoha, svú mocí sám nebo pomocí číž koli v dědictvie jemu tak zapsané se uváže, nic proti právu nedělá, poněvadž jemu dsky tak svědčie. V dědictvie, tím během a takovým zápisem zapsané, ktož se mocí svú uváže, jděte práva nebo nejděte, nic proti právu nečiní, než viece právo zemské tvrdí než boří, viece zdělává než lehčí, rozšiřuje viece než umenšuje. A takové zápisy lidé rozumní s uvázániem mocí svú nebo s číž koli pomocí v dědictvie jich proto činí, aby ti, komuž dědictvie své zapíší, kdyby války v zemi nebo jiní nepokojové znikli a práva stála, aby své spravedlnosti vždy užíti a k svému přijíti mohli. (A tak jsú se mnozí za starých i za našie paměti uvazovali.) Aniž v takovém běhu co k přiekážce nebo ke škodě jest, že oboje uvázánie zápisník maje, aby se mohl s komorníkem nebo bez komorníka uvázati, když nechá komorníka na straně, a sám se v dědictvie jemu zapsané mocí svú uváže; neb toho má plnú svobodu zápisem danú, aby se mohl, jakž se jemu líbí, uvázati s komorníkem nebo bez komorníka. A jedno druhého uvázánie nic menšie nenie, ani jedno druhého pevnějšie; tolikéž moci a pevnosti má uvázánie mocí svú, jako uvázánie s komorníkem, poněvadž oboje takové uvázánie od zapisujícieho a od desk moc béře. **6.** A též uvázánie mocí svú učiněné má ve dsky zapsáno býti, když toho zápisník na úředníciech menších požádá, k jeho samého relací, jako uvázánie s komorníkem k relací komorníka, (jakož o tom níže vypsáno bude potřebněje.) — Ale zase k uvázání s komorníkem pojďmy.

2. Jak se má zachovati, kto se chce uvázati s komorníkem.

3) že právě komorníka povede. 6) od úřadú vydán. (Než jaká příčina urukovánie jest, tomu já rozuměti níkdy jsem nemohl, proč se urukuje na uvázánie, poněvadž ten, ktož by se zle uvázal, žádné pokuty nepropadá k žádnému). Než když zápis... 7) ktož nepravě vede, 9) ktož komorníka béře, 13) nedělí, tehdy má obeslán býti listem od úřadu, aby dal a škod na se a nákladóv aby nedopúštěl. Pakli nedá.. 18) ve všecko a má to držeti se všemi náklady. Než když.. 24) že právě po vedú. 26) osobně byl, ačkoli zápis 32) tak zachovává. 36) výpisu z desk učiniti, 54) buď k dědictví nebo.. 59) vydán býti. Než kdež by.. 69) kdy se jest a več se jest uvázal, 72) uváže, ten bude a má držeti.. 75) jakž se jest vně uvazoval a potud pokudž se jest uvazoval. Neb.. 84) v kteréž se uvazuje, 108) a proti jinému každému. Ale na toho.. 113) aby dovedl komorníka a komorník, aby póvoda uvedl. 163) s jedním komorníkem byl vyveden. 164) že žádný ktož v držnie dědictvie jemu zapsaného skutečně vkročí, 179) ten na kohož se právo vede, žádá, aby jemu zpráva dána byla, jak se...

1. Komuž dsky svědčie, aby se s komorníkem uvázal, a chce se uvázati, má najprvé rukojmi na dědictví svobodném dostatečně majícieho postaviti, aby zaň slíbil, že právě komorníka na uvázánie povede. A ten řád každý, kto se chce tak uvázati, musí bez otporu zachovati, bohatý jako chudý; jinak, neuručí-li, nebude jemu komorník od úřadu na uvázánie vydán. **2.** Příčina urukovánie jest tato, že každý, ktož komorníka na uvázánie nepravě nebo na zmatek vede, komorníku najvyššiemu padesát kop grošóv má dáti beze všeho otporu, i kdyby ten sám, ktož komorníka na uvázánie béře, té summy padesáti kop grošóv najvyššiemu komorníku nemohl dáti (proto že nemá), aby rukojmě jeho, kterýž má, zaň dáti musil. Pakli by nedal, a to ve dvú nedělí — kdyby však ten zmatek súdem panským byl nalezen prvé, tehdy od nalezenie zmatku po dvú nedělí — súdem panským má obeslán býti listem od úřadu aby dal, a škod na se a nákladóv aby nedopúštěl, ten ktož jest zmatečně uvázal. Pakli nedá, tehdy najvyšší komorník s jedním komorníkem menším móž se uvázati v dědictvie rukojmě ve všecko, a to bude moci držeti a jeho užívati, dokudž by jemu padesáti kop grošóv českých dáno nebylo, se všemi náklady, poněvadž se jest týž rukojmě dskami zapsal. **3.** Než když zápis několika osobám svědčí, a všickni na zemi za tu pokutu dosti mají, nenie jim rukojmí jiných potřebie, než jeden za druhého móž slíbiti, že právě komorníka na uvázánie povedú. **4.** Také nenie potřebie tomu, ktož se uvázati chce s komorníkem, aby sám u desk osobně byl a komorníka na uvázánie aby žádal, ačkoli zápis jemu samému svědčí, že se on má „s samým komorníkem“ uvázati; móž to každý, kohož se dotýče, poslem svým a listem bez přítomnosti své spraviti, opatře se rukojmí, a póvoda ke dskám pošle, který by komorníka vedl a dovedl na to zbožie, v kteréž se uvázati má. (A to se až do dnešnieho dne vždycky tak od staradávna zachovává.) **5.** Ale komorník má výpis z desk s sebú mieti, a vedlé toho výpisu má se uvázati, a nejinak. **6.** Nemá také komorník lidem, v kteréž se uvazuje, nic rozkazovati, ani jich k čemu nutiti ani rozpakovati, než učině, co má vedlé práva a výpisu z desk vzatého učiniti z povinnosti své, má dále pohotově býti, chtie-li lidé člověčenstvie tomu, ktož se vede, slibovati; nebo chtie-li jej v držénie zámku, nebo tvrze, nebo dvoru držitelé pustiti, to při lidech a při držiteliech stojí. Neslíbí-li lidé, nepustí-li držitel v drženie, nic v tom proti právu obojí neučinie: Má ten, kto se vede, před sebú vrch práva, kterémuž již viece ani lidé ani držitel odepřieti nebudú moci, než skutečně dědictvie držitel postúpiti a lidé člověčenstvie slibovati musie. A to jest list obranní, kterýž se od úřadu po dvú nedělí od uvázánie k najvyššiemu purkrabí dává, aby on mocí úřadu svého toho, ktož se vede, v skutečné drženie i uvedl, i uvedeného mocí svú proti každému právu otpornému i proti všie moci bránil; a to má a povinen a dlužen jest z úřadu svého každému toho potřebujíciemu učiniti; neb na to a za to zbožie k tomu úřadu od králov a od země nadaná drží, jakož dsky o tom zboží jeho dostatečně svědčie. (Ale o listu obranniem, i o jiných listech od desk vycházejících bude v jiných knihách povědieno.) **7.** Nenie také potřebie tomu, kto chce se uvázati v které dědictvie buď k dědičnému držení, nebo pro dluh k výplatě, držitele žádným listem ani svým ani od úřadu obsélati, a to, kdež jsú dsky nové a zápisové nedávní; než chce-li dle přátelstvie, móž to dobře učiniti, a listem jej obeslati svým nebo úředničím, a ten jemu k žádosti jeho má od úřadu vydán býti. A to kdyby se měl pro dluh nebo pro summu k výplatě, ne k dědictví uvázati. Než kdež by zápisové byli staří pro neočištěnie nebo pro nedoloženie zpravy nebo pro jiné příčiny: v takových příčinách má každý prvé listem od úřadu obeslán býti. **8.** Každý také, ktož komorníka vede, buďto žeby sám s ním jel, buďto žeby póvoda miesto sebe poslal, zavázán jest jej na miesto dovésti; a když se uváže, zase k úřadu přivésti; a sem i tam jej ztravú příhodnú, a kóň jeho, jestliže pěšky nejde, obrokem opatřiti. **9.** Kterýžto komorník když se z uvázánie zase k úřadu vrátí, má hned relací uvázánie svého u desk učiniti, kdy se jest a več uvázal, a ta relacie nebo vyznánie jeho má ve dsky při tom zápisu, kterýmž se jest uvazoval, hned zapsána býti, léto a den i komorníka přimíniece. **10.** Pustí-li toho v drženie, ktož se uvazuje, ten to dědictvie bude a má držeti vedlé desk a zápisu svého. **11.** Co se pak relacie komorničie dotýče, má se komorník v tom vedlé práva a spravedlnosti zachovati, aby tak vyznal u desk, jakž se jest v ně uvázal, a potud, pokudž se jest uvázal. Neb kdež zápis ze jména na všecko neokazuje, než stojí ve dskách takto, *že se má uvázati v jiné dědictvie jeho, kteréž má nebo mieti bude:* tu relací má komorník, ke dskám přijeda, ze jména učiniti těch vsí a zboží, v kteréž se jest uvázal, ač jich na ceduli v výpisu napsaných nemá. Pakli se jinak uvazuje, a jinak relací dělá, ten komorník jako nepravý a podvodný má vedlé práva trestán býti. **12.** Pakli toho, ktož se uvazuje, nebo póvoda a posla jeho v drženie toho dědictvie, v kteréž se s komorníkem uvazuje, pustiti nechtie, nemá toho mocí dobývati, leč by tak zápis měl, *aby se mocí svú uvázati mohl,* než má od toho dne, v kterýž se jest uvázánie s komorníkem dálo, dvě neděli vyčkati.

A vyčekaje dvě nedělí, má k úřadu zemskému ke dskám sám přijeti, nebo miesto sebe posla svého, též jako k uvázání, rozumného vypraviti, a listu obrannieho od úřadu k najvyššiemu purkrabí žádati. A ten jemu nebo poslu jeho i jinému každému má z práva vydán býti beze všeho meškánie. **13.** A on vezma ten list má s ním hned na hrad Pražský k purkrabí najvyššiemu nebo k jeho náměstku jíti, a toho listu jemu dodati; purkrabie pak hned beze všech odtahóv má jej vedlé toho listu v skutečné drženie dědictvie, v kteréž se jest s komorníkem uvázal, mocí úřadu svého uvésti a uvedeného proti každého moci (jakož povědieno jest) brániti. **14.** Pakliby se kto tak otporný a zle statečný nalezl, žeby i po listu obranniem v drženie pustiti nechtěl, to purkrabie najvyšší zemský má hned mocí svú opatřiti, a toho, ktož jest list obranní vzal, vždy má v skutečné drženie bez meškánie uvesti a brániti jeho proti otporníku i proti jinému každému násilnému. (Ale na toho, ktož jest listu obranniemu odepřieti směl, jak má saženo býti, o tom při listu obranniem v osmých knihách šíře bude povědieno.) **15.** Slušie při uvázání i toho nezapomienati, že k uvázání nenie potřebie než dvú osob, póvoda jednoho, komorníka druhého: póvod aby dovedl komorníka, a komorník aby uvedl póvoda (Dóvod toho všecky dsky zápisné, kdež se tak v každém zápise pokládá: *jestliže nezaplatil, tehdy nápadník nebo věřitel s samým komorníkem bude se moci uvázati v dědictvie, jakož zápis ukazuje.*) **16.** Mají však toto zvláště úředníci menší znáti, že když se kto s komorníkem uvazuje, buď puštěn v drženie nebo nebuď, že proto relacie komorničie a vyznánie ve dsky má zúplna tím vším řádem a obyčejem zapsána býti, jakoby v drženie puštěn byl. A to ne nadarmo, než z hodné příčiny se děje, aby ten, ktož jest v drženie pustiti nechtěl, přijeda k úřadu, věděl čemu a kde má odepřieti. **17.** Než jakož sem nahoře pověděl, že list obranní po dvú nedělí má každému vydán býti, tomu chci, aby tak rozumieno bylo, když uvázání otpor žádný vložen nenie. Neb jestliže se otpor proti uvázání stane, nebude moci list obranní od úřadu dán býti, aniž toho úředníci menší dopustiti mají. Než proti otporu musí se jiným právem jíti, to jest póhonem k témuž otporu, aby súdem panským byl rozeznán, právě-li jest vložen čili na zmatek ten otpor. **18.** Pakli v drženie nepustí a také otporu neučiní, tehdy list obranní móž vzat býti když koli, dokudž tří let a osmnácti nedělí nemine, ale vždy ne prvé než ve dvú nedělí po uvázání. **19.** Uvázánie má dopoledne jednáno býti, též jako jiná práva vedenie všecka. A má komorník pečeť zemskú při sobě mieti, též jako na póhonu a na jiných všech práv vedeniech. Má komorník také lidí k uvázání zavolati z toho zbožie nebo z jiného, a to při jich přítomnosti má oznámiti, že se v to tento nebo tento vedlé práva uvazuje. **20.** Komuž zápis s uvázániem svědčí, ten toho dědictvie tak zapsaného, by pak i v držení byl, žádnému nemóž ve dsky žádným obyčejem klásti, dokudž se s komorníkem neuvážę, nebo sám bez komorníka. Leč by to komu dědicky prodal a ve dsky klásti chtěl; tehdy ten, ktož jest u něho kúpil, móž jemu, tu u desk stoje, za uvázané přijeti, ale jinak nic. **21.** Žádný, ktož se jednú s komorníkem uváže, nemá se pro túž věc po druhé s komorníkem uvazovati, než bude-li z toho, več se jest jednú uvázal, jakúž koli mocí vyveden, má proto a z toho poháněti, ne s komorníkem se podruhé uvazovati. Aniž toho úředníci dopustiti mají, aby kto uvázánie na uvázánie činil, a komorníka druhého na komorníka prvnieho vedl; neb i zápis každý tak ukazuje, že se má s jedním komorníkem uvázati, ne s dvěma nebo se třmi. Kdež, jestliže uvázánie na uvázánie učiní a komorníka na komorníka povede, již proti svému zápisu, proti dskám, proti právu učiní, a na zmatek se bude uvazovati, poněvadž se ne s jedním a s samým komorníkem, než se dvěma uvazovati bude. **22.** Z té příčiny od starých ta slova znamenitá v každém zápise s uvázániem se pokládají: *že s jedním nebo s samým komorníkem* se bude moci uvázati v dědictvie toto nebo toto: *s jedním,* ne se dvěma, *s samým,* ne s několika, tak aby když se jednú uváže, viece se v to uvázati nemohl. Než byl-li by z toho vyveden, jakož jest svrchu povědieno, má poháněti, a súdem toho dobývati, z čehož jest po uvázání s jedním komorníkem mocí nebo lstí byl vyveden. **23.** Toto však při každém uvázání a zápisu má vědieno býti, že, ktož by se zmatečně uvázal, a to súdem panským uznáno bylo, že se jest zmatečně uvázal, ten žádné pokuty najvyššiemu komorníku nepropadne, než má do vazby v panskú kázeň vzat býti. (Nález o tom v II. Dúpovcových G. 10. mezi Bohuslavem z Košině etc.) **24.** Má také vědieno býti, že žádný, ktož v drženie dědictvie jemu zapsaného skutečně vkročí, nenie zavázán, aby se hned s komorníkem uvázal, a zvláště, když dědice má, a zápis jemu i jeho dědicóm svědčí. **25.** A když toho prodati jinému nemínie, móž to bez uvázánie sám i dědici jeho i jich dědici věčně držeti. Než kdyžby to prodal, což jemu zapsáno jest, a ve dsky klásti chtěl, tu v tom běhu má se prvé než klásti bude, uvázati; pakli se neuváže, móž jemu ten, komuž ve dsky má klásti, za uvázané tu hned přijieti. — A potud o uvázání, co se toho dotýče, ktož se vede. Již spravedlivě ten, na kohož se skrze uvázánie s komorníkem nebo bez komorníka právo vede, žádá, aby jemu zpráva dána byla, jak se při tom uvázání má zachovati.

3. Kterak se má mieti při uvázání, na kohož se komorník vede.

1) Za právo jest, že žádný, na čiež se dědictvie... 7) na držitele puštěno nebylo, což by jej 16) z dědictvie svého se nehýbal 25) ve dvú neděli učiniti; zmešká-li dvě neděli... 34) užitek otporem přinésti. 46) že ten komuž otpierá, provésti nemohl, by se na zmatek uvázal; pakli toho neokáže dostatečně 54) škodné těm ktož po právě jdú, a zvlášť když práva nejdú, v tom naději majíce, 56) že za jich živnosti práva nepójdú, 61) od takových nepravých otporníkóv a lstivých dobrým 64) nebyl dopuštěn. Pakli by 68) svých spravedlností kteréž hledají, aby nalezli 70) mají přede všemi jinými póhony slyšáni býti. Ale nynie někteří otpoři od sedmi let k slyšení nemohú přijíti a strannie věci beze všech odtahóv se rozsuzují, kteréž vedlé práva ani slyšány býti nemají 73) děje a musie vložen býti; neb když kto dědictvie své prodá a ve dsky vloží, penieze za to vezma a potom to jinému zapíše, aby se v to po jeho smrti uvázal: 86) což z práva učiniti má; 92) otpor svój mohl provésti. 101) spravedlnosti jemu zápisem 105) neb ačkoli i uvázánie i otpor 114) nebylo by ani otporu pro nepravé uvázánie potřebie. Ale že se mnozí právě uvazují a někteří....

1. Známáť věc jest, že žádný, na čiež se dědictvie komorník vede, nenie hned povinen v drženie pustiti toho, ktož se uvazuje, leč list obranní, kterýž v tom vrch práva jest, naň přijde. A to každý beze všie škody, beze všeho zmatku móž učiniti a do dvú nedělí dědictvie po uvázání nesstupovati, a v tom proti právu nic neučiní. Neb jsú staří i to pilně vážili, aby nic náhlého, nic kvapného na držitele nepřišlo, což by jej k škodě skrze nenadálost uvázánie přivésti mělo. **2.** Z té příčiny za právo jsú nalezli, aby žádný, komuž se v dědictvie s komorníkem uvazují, nebyl povinen hned v drženie pustiti a dědictvie postúpiti, než dvě neděli celé od uvázánie k opatření jeho za prodlenie jsú každému dali, aby se v tom času s svrchky opatřil, jestliže dna dědictvie obdržeti nemóže, a teprv po dvú nedělí, když naň list obranní přijde, aby dědictvie postúpil a v drženie pustil. Pakli spravedlnost k dědictví a ke dnu má, aby v těch dvú nedělí otpor uvazujíciemu vlože, z dědictvie se nehýbal, dokudž by súdem s svým otporníkem rozeznán nebyl. **3.** A tak, jestliže k tomu dědictví, v kteréž se jest komorník uvázal, má lepší jakú spravedlnost nežli ten, ktož se uvazuje, buďto předešlým zápisem nebo dskami nebo kterak koli jinak, a to v pravdě bude moci před pány okázati, tehdy hned po uvázání ke dskám přijeda, dvú nedělí od uvázánie nepropúštěje, tomu uvázání otpor udělati móže a v dědictví svém seděti do rozsudku a rozeznánie panského. **4.** Než při tom máš toto věděti, že uvázání kto chce odepřieti, má to ve dvú nedělí učiniti od uvázánie pořád zběhlých; zmešká-li dvě neděli, bude listem obranním z drženie vyveden. Ačkoli potom k otporu připuštěn bude, však ten otpor jemu tak užitečný nebude, jako ten, kterýž se ve dvú nedělí po uvázání klade. **5.** Má také při tom vědieno býti, že ktož uvazujícieho v drženie pustiti nechce, ten nedělá odboje; nebo proti uvázání odboj nebývá, než proti zájmu toliko a brání. **6.** Ale každý, ktož uvázání otpierati chce, má se dobře rozmysliti a uraditi, prvé než otpor vloží, móž-li jej dobře a spravedlivě vložiti čili nic, aby snad chtě sobě užitek otporem dovésti a přivésti, škod nebo zmatku na sebe neuvedl. Neb věz, že ktož otpor uvázání klade a toho dskami zřetedlně nebo jinak před pány ukázati nemóže, ten každý na zmatek proti právu a proti nálezu panskému otpierá, a vedlé práva do věže vzat a kázán má býti, jakž se pánóm zdáti bude (jakož o tom již povědieno jest v knihách přednějších v nápisu: „O postúpení a uvázání“). **7.** Neb každý, ktož uvázání otpierá, jestliže právě otpierá, musí to před pány okázati, že ten, komuž otpierá, neprávě se jest a na zmatek uvázal; pakli toho neokáže dostatečně, tehdy na tom, což jest jinému stlal, beze všeho zmatku sám lehne, a sám to na sebe uvede, že jest na zmatek otpieral, poněvadž jest na toho, komuž otpierá, provésti nemohl, by se na zmatek a proti právu uvázal. A poněvadž jest zmatku hledal, zmatek najde a vedlé práva kázán bude, jako na takového slušie (neb nic menší zmatek nenie, otpor nespravedlivý pravému uvázání vložiti, jako komorníka na zmatek vésti.) **8.** Někteří jsú se zajisté nalezli těchto časóv, ješto žádné spravedlnosti k otpierání nemajíce, všetečně proti uvázání spravedlivému otpory jsú klásti směli, škodné těm, ktož po právě jdú; a zvláště když práva nejdú, otporové nespravedlivi jsú škodni těm, ktož se po právě jdúce uvazují. Kteréž lidé zle opatrní proti dobrých spravedlivému uvázání kladú, v tom naději majíce, že za jich živnosti práva nepójdú, a tudy nepravými otpory dskám i právu hlavu zlomují, spravedlivých v držerie dědictvie jich pustiti nechtiece, a sami bezpravně v držení dědictvie cizieho ustavičně proti všie spravedlnosti zóstávajíce. A tak když práva a súdové nejdú, přielišná se od takových otporníkóv dobrým a spravedlivým křivda děje. Na KMst a na pány slušie, takové nepravosti nové a přielišné právem dobrým a nálezem novým zastaviti, aby žádnému úkladný otpor do desk od úředníkóv nebyl klásti dopuštěn; pakliby to rozeznáno úředníky nemohlo býti, ale ten otpor (by pak i práva nešla) aby radú královskú hned byl rozsúzen, a tudy aby dobří svých spravedlností dosáhnúti mohli, a úkladní a nepraví pomstu své nepravosti, kteréž hledají, aby nalezli. Neb i to v starých spisiech o práviech českých se nacházie, žeby otporové z práva, poněvadž se desk dotýčí, měli přede všemi jinými slyšáni a súzeni býti; ale někteří otpoři od několika let k slyšení nemohú přijíti. **9.** Přiházie se však častokrát, že se otpor proti uvázání spravedlivě děje a musí jako bezděky vložen býti; neb když kto dědictvie své prodá a ve dsky vloží, penieze za to vezma, a prvé jinému zapíše, aby se v to po jeho smrti uvázal: takovému uvázání nebo jinému k tomu podobnému držitel, kterýž jest to kúpil, právě a spravedlivě má a povinen jest odepřieti; neb jest toho učiniti neměl, ktož jest jednomu co zapsal, aby to potom jinému, zápisu nepropustě, prodával. A jiných mnoho příhod se nacházie, kdež spravedlivě proti uvázání otpor móž vložen býti, ješto o všech dlúho by a mnoho bylo psáti. **10.** Toto má znáti, ktož spravedlivě móž uvázání otpierati, a v tom se pilně má zachovati: Když komorník přijede, aby se jemu vedlé práva uvázati nebránil, než pustil jemu právo před se, aby všecko učiniti mohl, což z práva a z úřadu svého učiniti má; než toliko toho, ktož se s komorníkem uvazuje, v drženie aby nepúštěl, a ani dědictvie ani lidí jemu aby nepostupoval. A tak se zachovaje dřieve než dvě neděli od uvázánie minú, jeď ke dskám, a otpor uvázání učiň, jakož jest povědieno. A z drženie vyveden nebudeš, a bezpečen i před obranniem listem budeš; než k súdu se připrav a hleď, aby otpor svój mohl dobře provésti. — A potud o tom, komuž se v dědictvie jeho spravedlivě nebo nespravedlivě s komorníkem uvazují, jak své spravedlnosti má právem hájiti, a jak se má při uvázání zachovati. Neb poněvadž jest ukázáno póvodu, jak má své spravedlnosti zápisem s uvázániem dskami zapsané dobývati, spravedlivé se jest zdálo, aby také tomu, komuž by se v dědictvie jeho chtěli uvázati, obrana proti nepravému uvázání, a proti pravému naučenie a zpráva dána byla. Neb ačkoli i uvázánie nebo otpor proti uvázání obé jest úmyslem dobrým a pro konec dobrý vymyšleno, však proto toho lidé někteří zle užívají a to k zlému nejedni obracují, což jest pro dobré vymyšleno, a dobře nalezených práv zle užívati smějí. A kdyby to tak nebylo, nebylo by pokuty od starých Čechóv a zeměsprávcí na obě straně nalezeno, kteréž i ten, ktož se zmatečně uvazuje, i ten, ktož zmatečně otpierá, nésti a trpěti pro své zmatky (a to spravedlivě) musí. A kdyby se žádný nepravě nevedl, než že by se všickni spravedlivě toliko uvazovali, nebylo by ani otporu, ani pokuty pro nepravé uvázánie potřebie. A kdyby všickni právě otpierali, nebylo by proti zmatečným otporóm žádné pokuty nalezeno. Ale že se mnozí právě uvazují, a někteří také nepravě, i otpor i pokuty pro nepravé vymyšleny a nalezeny jsú od předkóv, kteříž jsú nic bez rozumu a hodné příčiny nenalézali. — A potud o zápisu s miestem a s uvázániem i o uvázání jest povědieno.

4. O zápisu bez „miesta“ s postúpením.

O zápisiech, kteříž se s uvázániem zapisovati mají, napřed již povědieno jest. Povědieno také jest, kde má zápis bez uvázánie ve dsky kladen býti, pro škod skrze zápis s uvázániem svědčící, kdež toho potřebie nenie, a pro práce a daremních nákladóv uvarovánie. Též skrze zápis bez uvázánie postúpeniem zapsaný, kdež by měl s uvázániem ve dsky vložen býti. O tom obojiem již napřed povědieno jest, aby lidé skrze uvázánie zbytečně v zápisu položené mohli daremnie práce i nákladóv ujíti; a zase kdež uvázánie potřebie jest, skrze zápis s uvázániem učiněný i práce i nákladu učiněného nelitovati. Ale že zpósob zápisu s uvázániem jest napřed vypsán, má se též zápisu zpósob bez uvázánie oznámiti.

5. Zpósob zápisu bez „miesta“ postúpením.

12) zbytečné uvázánie.. 20) a bedlivú opatrnost mieti má, 21) zmatek jeho neumělostí, nepilností nebo nehotovostí přinésti.

1. *Jan Strachota z Morašic přiznal se před úředníky, že jest dlužen tisíc kop grošóv Václavovi z Morašic bratru svému a jeho dědicóm. V kterémžto dluhu hned postúpil jest jemu dědictvie svého v Srbiciech, tvrze, dvoru poplužnieho s poplužiem, vsí, dvoróv kmetcích s platem, s dědinami, lukami, lesy, potoky, rybníky i se vší zvolí, což k tomu přislušie, s plným panstvím toho všeho, což tu sám má, tak jakož jemu dsky od Halamy z Srbic plněje svědčie, k jmění, držení, prodání; zastavení, zapsání a k učinění z toho, coby se jemu zdálo, jako z svého vlastnieho dědického, žádného sobě práva tu dále k tomu dědictví nepozóstavuje.* **2.** V takovém zápisu kdež kto postupuje hned toho dědictvie, kteréž zapisuje, kto nevidie, že by zbytečné s komorníkem uvázánie bylo? Též také, kdež mátie dietěti svému věno své zapisuje, kteréž má na jeho dědictví; též, kdež žena muži svému nebo muž ženě své dědictvie, na kterémž obá spolu sedie, zapisuje, a jiných takových nečíslné množstvie zápisóv jest, ješto se každý má postúpeniem, a ne uvázániem, ve dsky klásti. **3.** Protož písař, kterýž miesto najvyššieho písaře zemského drží, při tom i při jiném při všem zvláštní a starostlivú pilnost a bedlivú péči mieti má, aby lidí v jich spravedlnosti věrně opatruje, nic nezanedbal, co by jim mohlo škodu, súd, zmatek, nesnáz jeho nedbanlivostí, nepilností nebo nehotovostí přinésti; a také, aby nic neopúštěl, což by k jich užitku slúžilo. A tak lidí vedlé vóle jich, rozumu a uměnie svého a spravedlnosti má opatrovati, aby však nic proti právu, nálezóm panským a starodávniemu obyčeji desk a zřiezení neučinil. A také k právóm a nálezóm i zřiezení i obyčeji desk tak prohlédati má, aby lidí vedlé vóle jich, ne své, opatroval, a tak lidské žádosti, vóli a rozumu, i smluvám jich dosti čině i práv a desk v ničemž neurážel, než obému, i lidem i právu, dosti činil; k jednomu hledě, druhého aby nezapomienal ani obmeškával.

6. Kde má státi „dědicóm“ v zápisu, a kde nic.

1) do života, v tom zápisu žádném nemá... 9) nemá psáno byti, neb žádný... 35) a pilně spatřeno, že kdež jest . . .

1. Ktož co komu zapisuje do života jeho toliko, ne k dědictví, v tom zápisu v žádném nemá státi: *dědicóm jeho*, než tomu samému, komuž se zapisuje. **2.** A též, kdež se co ženské, kněžské nebo mnišské osobě nebo obci zapisuje; neb ti dědicóv nemívají, než obec má budúcie; protož se klade v takovém běhu *nynějším i budúcím.* Též klášter, kaplan, opat budúcie mají; dědicóv nemají. **3.** Než kdež se co klade samé osobě kněžské, ta ani budúcích nemá, jako i žena nebo panna; protož těm se samým klade toliko, a ani jich dědicóm ani budúcím nemá ve dsky a v zápis kladeno býti, neb žádný jich budúcí nenie, než ten, komuž dále zapíší. **4.** Ale když se co k dědictví a mužskému pohlaví, ne duchovniemu však, zapisuje, tu všudy má přidáno býti: *a jeho dědicóm,* aby ten, komuž se zapisuje, skrze nepřidánie toho slova, kdyby toho zápisu dále dědicóm nezapsal, dědicóv svých o to nepřipravil, a na krále aby nespadlo. A to by již jiným nepřišlo než písařem. **5.** Mnoho se také zápisóv ve dskách nacházie, i nynie se to stává, kdež lidé jedni druhým svá zbožie zapisujíce, jich dědicóm toho přieti nechtie, z rozličných příčin: Druzí proto, že bratra má někto útratného nebo strýce, jiní syny nepoddané, a jiní z jiných příčin. V kterýchžto všech takových zápisiech pro budúcieho omylu uvarovánie píše se, že *zapisuje dědictvie své* tento nebo onen *Petrovi z Kasalic*, a ne jeho dědicóm. **6.** I toto má vědieno býti, že to slovo z zápisiech: *tak jakož jest to sám měl a držal*, ne nadarmó se píše, a nemá v žádném zápisu opuštěno a obmeškáno býti. Neb kdež se to slovo stojí v kterém zápisu, tu všudy zpravce zapisujícieho jsú zpravú povinni i těm, komuž on zapisuje, a kdež toho nenie přidáno, tu zápisníkóm jeho zprava míjie. (Toho dóvod Venceslai Andreae M. 7. *Páni nalezli vóbec.)* **7.** Nemá ani to nevědieno býti, že tato slova, o kterýchž hned psáti budu, ve dskách jinak a jinak se píší: Někde v některých zápisiech klade se takto: *k jmění, držení, prodání, zastavení, zapsání;* a v druhých zápisiech takto: *a to bude moci držeti, prodati, zastaviti, zapsati;* ač obého jeden a týž rozum jest, však zachovávánie nenie jedno. Shlédnuto jest po starých dskách a pilně shledáno, že kdež jest zápis s uvázániem, tu se všudy píše: *a to bude moci držeti, prodati, zastaviti, zapsati;* ale kdež jest zápis postúpeniem, tu se všudy klade: *k jmění, držení, prodání, zastavení, zapsání.* A to písaři směšováno a jinak proměňováno býti nemá; neb se to i do dnešnieho dne tak, jakž za starých bylo, jako i jiné, zachovává; leč by který písař toho rozumem svým nedosáhl, ani od jiného zpraven byl, ten to, jako i jiné všecko neumělostí svú móž smiesiti.

7. „Se vší zvolí, co k tomu příslušie.“

[1]) Mnozí dskám... [2]) že se těmi slovy dědictvie a gruntové míní, [6]) že nenie ten rozum... [24]) ješto ač žádného samého jednoho.. [25]) A by pak i jednoho samého byly, [29]) chce-li za člověka, a ne za lité hovado [32]) netoliko křesťanu, ale i židu, vlachu i pohanu i knězi. (Konec).

1. Nejedni dskám málo méně nežli já rozumějíce, za to mají, že se těmi slovy ve dskách při trziech a při zápisiech dědictvie a gruntové mínie ti, kteříž nejsú v zápisu jmenováni, a že se těmi slovy zavierají, jakoby takto stálo: *i se všiem, což k tomu přislušie.* Ale to nenie tak; a móž dskami, ano samým jedním zápisem světle okázáno býti, že nenie těch slov ten rozum; neb se téměř v každém zápisu tato slova kladú po dědictví ze jména jmenovaném: *a v jiná dědictvie jeho a platy, kteréž má nebo mieti bude,* ješto kdyby v zvóli gruntové a dědictvie se mínilo a zavieralo, toto přidánie jiného dědictvie a platóv v zápisiech bylo by zbytečné a prázdné, a jedna věc dvakrát by se ve dsky vpisovala. Kdež ve dskách nic se daremnieho, nic zbytečnieho nemá psáti, jakož nic potřebného obmeškáno a opuštieno nemá býti. 2. Ale *vší zvolí* míní se svoboda a zvolnost po obecniem najprvé, a potom i po zvláštniem ciziem, aby ji každý po obecniem i po ciziem mohl k svému mieti, tak jako jest ten měl, ktož zapisuje neb prodává. 3. A ta zvóle jest najprvé v obciech, v řekách a v próhoniech, v mostiech, v studniciech, v močidliech, silniciech, v cestách, stezkách, kteréž musie jíti přes cizie. Neb žádný tak bohatý býti nemóže, aby k svému všudy po svém a přes své, a ne přes cizie a súsedské mohl jezditi, voziti, honiti, choditi, dobytky napájeti, ovce práti, konopie namáčeti a jiných zvolí takových množstvie k tomu podobných, ješto ač některé z nich žádného samého jednoho zvláštnie nejsú, však společnie a vóbec všech jsú. 4. A by pak které i jednoho samého byly, chce-li cizieho k své zvóli, potřebě a užitku bez jich škody užívati, musí jim také svého takovým během bez své škody nebrániti. Neb to každý člověk má a povinen jest jinému každému z přirozenie činiti, chce-li za člověka a ne za hovado zóstati; jako u svého ohně dáti osvietiti, cestu blúdíciemu ukázati, střechy a domu svého každému pocestnému přieti, ztrátu nalezenú navrátiti, a též svěřenú věc zase dáti, netoliko křesťanu, ale židu, vlachu i pohanu i knězi i všelikému cizozemci najneznámějšiemu.

8. O nábytciech a svrchciech.

6) dřievie, a krátce což móž se dna... 7) že na dně jest. Jsú také, 14) ot hovad bohatstvie... 18) i svrchky zapsáni. A o nábytciech...

1. Nábytky a svrchky rozliční lidé rozličně vykládají; jiní tak, jiní jinak; ale s krátkú řečí: Jménem svrchkóv rozumie se všecko, což jest v domě, ve dvoře nebo na poli s příčinú ruky a práce lidské připraveno, kromě dna a gruntóv, jako obilé, seno, šaty, pivo, víno, nádoby, lóže, dřievie sekané, a krátce což móž se dna nebo s gruntu bez zkázy stavenie sňato býti (A proto svrchek slove, že na dně jest a svrchu). 2. Jsú také, kteříž klenoty, listy a penieze hotové, nádoby všecky mezi svrchky pokládají. 3. Ale jménem nábytkóv jiného se nic nerozumie, než všecka hovada, kteráž ve dvoře, jako koni, krávy, ovce, svině, husy, kačice, slepice, anebo jiná hovada, která

v rybníciech, řekách a haltéřiech, jako kapři, štiky a jiné ryby jsú. (A mohú proto slúti nábytci, že od nich člověk statku nabývá, jako za starých bylo, kteří jsú od hovad statku a bohatstvie docházeli a bohati páni skrze stáda byli, jako Abraham a strýc jeho Lot, Izák syn jeho a Jakob jeho vnuk a synové jeho.) **4.** Ještě v zápisiech nemá obmeškáno býti, aby při dědictví i nábytci nebyli i svrchci zapsáni nebo vymieněni. — A o nábytciech a svrchciech potud jest povědieno.

9. „K učinění jako z svého vlastnieho dědického.“

5) než k zástavě nebo dluh na dědictví, tu má … 10) a dluh nebo dědictvie zástavné též. (konec).

1. Ta slova rozdiel mají veliký, a ne ve všech zápisiech jednostajně mají kladena býti. Neb kdež kto dědictvie dědické k dědictví zapisuje, tu má tak, jakož svrchu stojí, beze všie proměny položeno býti; než kdež kto zapisuje dědictvie věnné nebo dědictvie dědičné, ne dědicky, než k zástavě nebo do života toliko, nebo dluh na dědictví, tu má psáno býti, *že bude moci z toho učiniti jako z svého vlastnieho, v té summě;* a *dědického* nemá přidáno býti. **2.** A to při takových zápisiech má pilně zachováváno býti, aby někomu dědictvie věnné v dědičné nebylo obráceno; a dluh nebo dědictvie zástavné též; a dědictvie doživotnie aby nebylo obráceno v dědičné a věčné.

10. O rozličných výmienkách v zápisiech, a najprvé o moci, aby mohl kšaftem odkázati.

26) v moci své postavil, 29) summu jistú jmenovitú zóstavují.. 34) než jsu v zápise jmenovali.. 91) dědictvie své některé listem komuž by chtěl, dáti, než toliko aby mohl summu na to dědictvie peněžitú komuž koli odkázati. Ale.. 109) aby to mohl učiniti, nenie mu listu mocného potřebie, poněvadž.. 115) a sobě od sebe dskami danú 118) summa nebyla vydána, a potom umře, a ti kterýmž tak odkázáno jest, s tím listem jeho neb kšaftem ke dskám přijdúce …

1. Ktož dědictvie a zbožie své zapíše dluhem a moc sobě týmž zápisem pozóstaví, aby mohl za zdravého života nebo na smrtedlné posteli dáti a odkázati na dědictví, kteréž zapisuje, komužkoli do summy, pokud se jemu zdáti bude, kdyby to upevnil listem pod pečetí svú a jiných dvú nebo tří dobrých lidí pečetmi na svědomie, že ti, komuž jest zbožie své zapsal, takové jeho odkázánie vyplniti mají a povinni budú bez otpornosti. Pakli by nevyplnili, tehdy ten nebo ti, komuž by jim tak odkázáno bylo, s jedním komorníkem nebo bez komorníka mocí svú bude a budú se moci uvázati v dědictvie v zápise jmenované ve všecko, a to budú moci držeti a jeho užívati tak dlúho, dokudž by jim summa v zápise jmenovaná nebyla zaplacena se všemi náklady. **2.** Při té výmience najprvé toto má vědieno býti, že každý tak a potud listem móž odkazovati, jakž a pokudž sobě moc zápisem ostaví, a jinak nic. Neb každé odkázánie listem nebo kšaftem učiněné má se srovnati s mocí v zápise zóstavenú; bude-li jinak listem odkázáno než jest zápisem vymínieno, nebude mocno, neb proti moci zápisem zóstavené bude, a tak proti zápisu a dskám. **3.** A též, ktož sobě moc zóstaví, aby pod pečetí svú a pod jiných lidí pečetmi odkázal, tak se zachovati při tom odkázání musí. Pakli postaví v výmience, že bude moci pod svú pečetí toliko odkázati, tehdy to také mocné jest. **4.** A ktož sobě ostaví moc, aby mohl summu toliko na dědictví svém kšaftem odkázati, neodkazuj gruntóv, a též zase. **5.** Též také, ktož sobě moci zápisem nechá, aby mohl do jmenovité summy odkázati na tom, což zapisuje, viece nad tu summu, kterúž jest v moci své a v zápise postavil, odkázati nemóže. **6.** Ale ktož sobě moc k odkázání kšaftem pozóstavují, to ne jednostajně všickni činie, než rozdielně; někteří ze jména summu jistú sobě a jmenovitú zóstavují, jiní pak žádné summy jisté ze jména nepokládají, než do summy, pokudž by se jim zdálo, a ti lépe činie. Neb oni první, když summu jistú jmenují, druhdy jí odkázati a dáti listem zapomenú a to po smrti jich na krále připadá; někdy by také rádi viece odkázali, než jsú sobě v zápise vymínili a jmenovali, i nemohú. **7.** Ale toto v pochybnosti jest, móž-li kto větčí summu, moc sobě dskami pozóstavě, odkázati listem nebo kšaftem, nežli jest ta summa, v kteréž jest zápis učinil, a jakž jest sám zbožie své šacoval? A to takto: Někto zapsal dědictvie své v tisíci kopách všecko, moc sobě zóstaviv týmž zápisem, aby mohl odkázati listem na témž dědictvie summu, kteráž by se jemu zdála; potom listem tři tisíce kop odkázal; jsú-li zápisníci povinni tu summu zaplatiti čili nic? Zdá se mnohým a zvláště těm, kterýmž tak odkázáno jest, že to móž býti a že jsú toho zápisníci povinni platiti a tu summu vyplniti, poněvadž jest sobě moc takovú zapisující pozóstavil, aby mohl odkázati listem do summy, pokud by chtěl. Jiní tomu otpierají, praviece, že sobě žádný větčie moci zápisem zóstaviti nemóž, nežli jest sám dskami a zápisem zbožie své všecko šacoval. Také se zdá, že ktož od malé summy velikú odkazuje, netoliko proti právu, ale i proti rozumu činí; neb žádný od jednoho groše nemóž dvú odkázati. Ještě, skrze takové nad summu a přes summu odkazovánie lidem se škoda a právu zemskému zlehčenie děje; tak že když jeden zbožie své druhému zapíše, moc sobě při tom pozóstavě, potom nakažen jsa nebo naveden proti němu od jiného, v nemoci leže a ke dskám nemoha, aby zápis propustil, má-li miesto; pakli miesta nemá, jinak toho změniti nemoha, přesáhne summú, kterúž listem nebo kšaftem odkáže, netoliko summu zápisu, v kteréž jest zbožie své zapsal a šacoval, ale také i to zbožie, na kterémž summu listem odkazuje, když na něm tak velikú summu, ješto to zbožie za to nikdy nestane, listem odkáže nebo kšaftem. A ten, komuž jest zapsáno, než by tu summu odkázanú dal, poněvadž cenu toho zbožie přesahá, raděje od toho dědictvie i od zápisu svého pustí. A tak tím odkázániem jemu škoda, a posměch právu, a dskám lehkost se móže státi, že jsú dsky nadarmo mazány, a na posměch jest onomuno dědictvie dskami zapsal, jinému summu, za kterúžto nestojí, kšaftem na tom odkázav. Z toho se zdá, že ještě i jiní zmatci pojíti mohú: První, že ten, ktož dskami právo k dědictví skrze zápis má, od toho bývá odstrčen skrze list nebo kšaft přesazeniem summy listem nebo kšaftem odkázané. A ten, ktož právo listem nebo kšaftem k summě odkázané toliko má, ne k dědictví, pro summu odkázanú v dědictvie se uváže, kteréž jest prvé jinému zapsáno. A tak list desk bude mocnější. Druhý zmatek mohl by býti ten, komuž summa svědčí, když se pro tu summu v dědictvie uváže a bude je držeti, kterak to dědictvie dále móž ve dsky klásti, sám jeho ve dskách nemaje? A bude-li právo své klásti, tehdy bude zpletenie ve dskách takové, že nesnadně i súdem potom bude moci rozpleteno býti. (Kto chce, kterú chce cestu, drž: Bohuslavovi, Lévovi i jiným úředníkóm se jest vždycky zdálo, že žádný nemóž na zboží svém viece listem odkázati, nežli jest je sám zápisem svým a dskami šacoval. Ale již se jest nález o tom mezi Margretú z Valdeka a mezi Janem z Sútic stal, léta božieho 1497., kdež týž Jan pohánie svrchupsané Margrety k otporu. A což jest jednomu nalezeno, v té při všem jiným se nalezá.) **8.** Při té moci v zápisu zóstavené jest ještě jiná pochybnost a otázka, a často před úředníky přicházie: Móže-li kto na tu moc, tak pozóstavenú listem svým, kterú ves v zápise jmenovanú nebo jiné dědictvie komu dáti nebo kšaftem odkázati? Odpovieděli jsú úředníci (a dobře), že nemóž; neb sobě moci nenechává žádný tú výmienkú svrchupsanú, aby mohl dědictvie své některé v zápise jmenované na smrtedlné posteli nebo za svého zdravie listem komuž by chtěl dáti, než toliko aby mohl summu na tom dědictví peněžitú komuž koli odkázati. Ale kdyby kto sobě tu moc dskami a zápisem svým vymínil, aby mohl diel dědictvie svého v zápise jmenovaného nebo všecko dědictvie listem svým nebo kšaftem, komužby se jemu zdálo, dáti a odkázati a své zápisníky nebo nápadníky k tomu týmž zápisem zavázal, aby toho po smrti jeho bez otporu postúpili tomu, komuž by to on listem nebo kšaftem svým dal a odkázal: tehdy se zdá, že na tu moc bude moci listem svým též dědictvie svého diel nebo všecko dáti, komuž chtieti bude, jakož móž summu na tom dědictví odkázati, na tu moc sobě dskami pozóstavenú. Pakli se komu zdá, že to nenie mocné a dosti pevné, musí se jemu zdáti i ono prvnie nemožné a nepevné, kdež summu odkazuje listem na dědictví, a zvláště, když větčí summu ukáže, než dědictvie stojí. **9.** A ačkoli žádný dědictvie žádného zapisovati listem ani kšaftem nemóže, ktož listu mocného nemá (pravda jest), ale ktož sobě tu moc dskami a zápisem sám dá, aby to mohl učiniti: tomu listu mocného potřebie nenie, poněvadž dsky tak mocné jsú všudy jako list mocný královský, a což jiným lidem král mocným listem dává, to jest tento sobě sám dskami a zápisem svým dal; jinak by dsky mocné býti nemohly, kdyby ta moc neměla býti pevná. **10.** Při té moci zápisem vymíněné jest ještě i jiná pochybnost: Když kto na tu moc dskami zóstavenú a sobě dskami danú odkáže listem dědictvie nebo summu peněžitú pod uvázániem v též dědictvie, kdyby zápisníku po smrti zapisujícieho postúpeno nebylo, nebo kdyby jemu summa nebyla vydána, a ti, kterýmž tak odkázáno jest, s tím listem jeho nebo kšaftem po smrti jeho ke dskám přijdúce žádají komorníka, aby se v to nebo pro to, což jest jim odkázáno tím kšaftem, vedlé téhož kšaftu uvázali, kterýž ještě ve dsky vložen nenie: má-li jim na ten kšaft ještě do desk nevešlý a nevložený od úřadu komorník dán býti, a takové uvázánie nenie-li na zmatek? Tomu jsú úředníci přede mnú i za mne vždycky otpierali. Než což já věděti mohu a po dskách shledati, dvakrát se to přihodilo, že jest na takové listem odkázánie komorník od úřadu dán, kteréž jest ještě ve dsky nebylo vešlo. Ale o tom nenie potřebie široce psáti, poněvadž jest i to nálezem panským schváleno, že móž býti, a že každému na kšaft do desk neuvedený má komorník dán býti. A také nenie proti čemu mluviti, poněvadž to jest s užitkem lidským, a kdyby na kšaft ve dsky neuvedený komorník nebyl puštěn, zádava by se mnohým lidem i škoda dála, než by to ve dsky vloženo bylo. A práce se tudy lidem ujímá, že nečekají krále ani súdu, aby rozkázal úředníkóm kšaft ve dsky vložiti. Neb žádný list takový kšaftní ve dsky bez zvláštnieho rozkázánie královského se vložiti nemóž. Příčina toho: Neb se jest ten, ktož listem odkazuje, nepřiznal před úředníky, poněvadž jest umřel; a každé ve dsky kladenie předjíti má před úředníky přiznánie, bez kteréhož se nic nemá ve dsky klásti, leč po smrti zapisujícieho královským povoleniem bude zmocněno.

11. Ktož zápis dědictvie svého učiní, a potom jemu dědictvie přibude, aby jiného zápisu pro to zbožie přibyté nedělal, jak to má opatřiti.

²) Když to což má, ze jména.. ⁶) toho znova zapisovati; neb jest již těmi slovy . . . .

1. Užitečná jest každému zapisujícíemu dědictvie své tato domienka: Když kto dědictvie, kteréž skutečně má, ze jména zapíše, aby toto k tomu přidáno bylo, že *zapisuje i jiné dědictvie a platy své, kteréž má nebo mieti bude.* Neb přikúpí-li kdy co potom, připadne-li co naň jakým zápisem nebo po přáteliech, nebude jemu potřebie toho znovu zapisovati ani prvním zápisem skrze propuštěnie hýbati; neb jest již těmi slovy to všecko, což je potom naň přišlo, zapsáno prvé nežli jest naň přišlo. **2.** Pakli té výmienky v zápise jeho nebude, což koli potom přikúpí, což koli naň potom odkudž koli přijde, jestliže toho znovu jiným zápisem nezapíše, a v tom bez dědicóv umře, to vše, což jest přikúpil, to vše, což jest naň jakž koli po komž koli přišlo, na krále po smrti jeho spadne. (Dóvodóv na to jest ve dskách i v náleziech dosti.)

12. Kto chce zápisu svého nepropúštěje uprodati dědictvie svého, jiným po smrti své zapsaného.

^{1}) Ktož zbožie své zápisem řiedí, ^{12}) jest dosti). A na tu výmienku ^{14}) přes zápis svój móž prodati (konec).

1. Ktož dědictvie své zápisem řiedí, chce-li potom zápisem svým nehýbati pro uprodánie statku svého (ač by naň kdy potřeba taková přišla, neb žádný nevie, co jemu den zajtřejší nebo ještě večer dnešní přinese), ten tuto výmienku v svém zápise postav, *že bude moci dědictvie své v zápise jmenované společně nebo rozdielně prodati, dáti, zastaviti, zapsati, na něm věnovati a učiniti jako z svého vlastnieho, co se jemu zdáti bude, beze všie svrchupsaných zápisníkóv překážky i jiných všech lidí všie otpornosti.* **2.** A na tu výmienku, ktož chce, móž také i nepřieteli svému svój statek i tomu každému, komuž ho nepřeje (a to ještě bez miesta) zapsati, žádného se zmatku v tom od žádného neboje. (A s takovými domienkami zápisóv ve dskách jest nemálo). **3.** A na tu výmienku netoliko diel svého statku, ale všecek statek svój přes zápis svój dskami tak učiněný móž prodati, jakož jest o tom i prvé povědieno.

13. „Najprvé a přede všemi.“

^{5}) jest pochybnost, mohú-li ti kterýmž.. ^{12}) kterýž tak po jedněch na druhé ukazuje, na kteréžto dědictvie po něm má přijíti ^{34}) mnoho přidáno móž býti, kteříž .. ^{36}) krátce lidí .... ^{40}) zápis nerozumný; z kteréhož...

1. Ta slova se v zápisiech pokládají, kdež kto zbožie svého nápadníky rozličné ne pojednú a společně, ale jedny po druhých, a po smrti jedněch na druhé živé nápad dělá, a po těch opět na jiné, a tak dále, dokudž se komu zdá. **2.** Ale kdež tak svědčí jedněm najprvé, a potom kdyby ti zemřeli, jiným, jest otázka, mohú-li ti, kterýmž najprvé a přede všemi svědčí, dále jiným, komuž chtie, zapsati přes tyto zápisníky druhé nebo třetie, čili nic? Jestliže mohú zapsati jiným, tehdy nápad odejmú druhým, kterýmž zápis po nich svědčí; pakli nemohú zapsati, tehdy mají život toliko na tom, což jest jim tak zapsáno. Tomu se rozum žádný dáti nemóž, než z zápisu musí vzat býti, kterýž tak po jedněch zápisníciech na druhé ukazuje. **3.** Jestliže v zápisu stojí, že někto zapisuje *Petrovi a jeho dědicóm najprvé a přede všemi; pakli by bez dědicóv nebo i s dědici umřel, tehdy (a prvé nic) tomuto nebo tomuto:* tu známo jest, že ten, komuž tak zápis svědčí, když dědicóv nemá nebo maje, že jemu zemrú, nemóž toho zápisu dále žádnému zavazovati přes ty druhé zápisníky, na kteréžto po něm má připadnúti. A chtěl-li by přes to zapisovati a k jiným ten zápis obrátiti mimo ty druhé zápisníky, na kteréžto dědictvie po něm a po jeho smrti má přijíti, mají tomu ti zápisníci druzí nebo třetí otpor vložiti, a hned po smrti jeho, let nepropúštějíce, prvním zápisem se v to uvázati. (O tom jest nález III. Andreae. B. 2. v při mezi Slavatú z Chlumu a Mikulášem z Lípy.) **4.** Ale kde v zápisu takto stojí, že *Jan z Myšlína zapisuje Petrovi a Václavovi z Rosic a jich dědicóm najprvé a přede všemi; pakli by oni i s dědici zemřeli, a o dědictví v zápise položeném jinak nezřiedili, tehdy (a prvé nic) Mikulášovi nebo Ctiradovi etc.*: tu v takovém zápise první zápisníci mohú dědictvie jim tak zapsané *najprvé a přede všemi,* sami i dědici jich přes druhé zápisníky spravedlivě a beze všeho zmatku zapsati. (A jest takových zápisóv po dskách mnoho.) **5.** A též, kdež zapisuje kto *najprvé a přede všemi* těmto nebo těmto, veliká mylnost skrze to přidánie dědicóv nebo nepřidánie přicházie. Neb stane-li *jich dědicóm*, a budú mieti dědice, a ti opět jiné dědice, tu opět na druhé zápisníky nic nepřijde. (Ale takových omylóv a zmatkóv pilností a uměniem písaře mnoho odjato, a zase jeho nedostatkem mnoho móž přičiněno býti; neb když krátce lidi vyslyše v jich úmysliech a potřebách, a na miesto rozumu jich skrze vyptánie vóle jich a konečného úmyslu nevyzvěda, i dělá zápis pospěšný: v takovém chvátání móž se při zápisu přihoditi ukrácenie, z kteréhož potom mezi lidmi súdové, róznice, nesnáze a škody rozličné přicházejí. Protož pro uvarovánie takových omylností lidem škodných najprvé má písař rozumu lidského dosieci, a úmyslu jich a vóli konečně srozuměti, jak nápady a k kterému rozumu o dědictví svém chtie činiti. A jestliže nápad s jedněch zápisníkóv předních na jiné a na poslednie mieti chtie, tehdy to má tak opatřiti, aby, když prvním zapisují, tak přidával, že jim to zapisují *do jich života*, a potom po smrti jich jiným. A pakli jiným zápisníkóm po prvních proto toliko zapisují, aby to po smrti prvních zápisníkóv (kdyby toho neopatřili) na druhé zápisníky poslednějšie raděje než na krále přišlo: tehdy má tato slova přiložiti: *Že zapisuje najprvé a přede všemi těmto a těmto, a když by ti zemřeli a o dědictví v zápise položeném jinak nezřiedili, tehdy (a prvé nic) těmto nebo těmto.* A skrze takové lidí při zápisiech jich opatrovánie mnohým bude omylóm moci vyvinuto býti. A též při dědiciech přidání nebo nepřidání a při jiných výmienkách nečíslných věrné a pilné má býti vyptávánie, aby se lidem proti vóli jich nic ve dsky zmatečně nekladlo.

14. O jiných výmienkách a o písařiech desk zemských.

3) ješto je všecky znáti viece písařóm než lidem přileží; 4) róznice i zmatky znamenité berú, o kterýchž.. 10) s pilností a s rozumem i.. 15) Neb písařstvie zemské nikdy se tak 17) ktož jsú toho skutečně zkusili; neb netoliko rozumu přirozeného, dobrého smyslu obecného a toho obého uměniem ozdobeného a známostí práv zemských, desk i nálezóv obecních i zvláštních nečíslných potřebie jest; 22) a obyčeje, prostranné výmluvnosti a snadné hotovosti ve všem a při všem rychlostí i v srozumění i v psání i.. 32) a žádnému neškodný.

1. Jsú i jiné ještě mnohé obecnie i zvláštnie a lidem užitečné výmienky, kteréž se v takových zápisiech z rozličné potřeby všecky pokládají, ješto je znáti viece písařóm než lidem příležie. Skrze kterýchžto výmienek opuštěnie lidé škody, zádavy, róznice, súdy, nesnáze znamenité mívají, o kterýchž o všech tuto psáti, i dlúhá věc i tesklivá by byla, a také tomu, ktož jest prvé často u desk nebýval, nevelmi užitečná. A by pak tuto všecky do poslednie vypsány byly, proto jimi pojednú žádný písař ani úředník nový spraven dostatečně nebude moci býti, kterýž jest prvé u desk let několik s pilností ustavičně a s rozumem i skutečným zkušeniem nesedal, a kterýž pilně a často a dlúho starých desk čítaje nepřevře a zvyklosti v tom veliké vlastním a skutečným zkušeniem nevezme (neb nekaždého člověka jest do Koryntu přijíti, aniž z každého dřeva nebo kamene obraz svatého Václava móž vyřezán neb utesán býti). **2.** Neb písařstvie u desk nikdy se tak veliké a tak těžké, tak pracné a tak nesnadné lidem nezdá, jako jest, a jako ti znají, kto jsú toho skutečně zkusili, když tomu dosti činiti chtie; neb netoliko rozumu přirozeného, dobrého smyslu obecného, a toho obého uměniem a známostí práv zemských, desk i nálezóv obecních i zvláštních nečíslných ohrazeného potřebie jest, ale také mnohé opatrnosti, mnohé paměti, velikého zkušenie, zvyklosti a obyčeje, výmluvnosti, snadné hotovosti ve všem, a při všem rychlosti i v srozumění i v psání i v nalezení slov dobrých, platných a zřetedlných, a nad to nade všecko najprvé a přede vším spravedlnosti a upřiemnosti, k daróm nenávisti vždycky při tom úřadě písařstvie potřebie jest. **3.** Má také písař lítost zvláštní netoliko k sirotkóm a vdovám, ale ke všem chudým lidem a sprostným s přívětivostí mieti, aby rád dobře poradil, věrně opatřil, milostivě chudému od desk odpustil, sprostného trpělivě vyslyšal, a snadný k rozmluvení, trpělivý k vyslyšení býti, a všem, krátce, užitečný aby byl, a žádnému dobrému neškodný. A takový když bude, ten snadně lidi v jich spravedlnostech bez nesnází, súdóv, omylóv a potomních zmatkóv opatrovati bude, a všecky výmienky, obecnie i zvláštnie, obyčejné i neobyčejné, lidem potřebné, po dskách vyhledá, a na snadně je všecky a jako řiekají, na prstech mieti bude. — A potud o výmienkách.

15. O rozličnosti zápisóv.

4) poručníkem jich jsa, zapisuje; za se i za sirotky se k zápisu u desk přiznává, 8) právo věnné maje ve dsky.. 21) Každý zápis svěřený (a o tom ještě tuto povědieno nenie) má „s miestem“ býti; ale zápisové dědiční, věční, věnní, i jiní těm podobní mohú s miestem i bez miesta ve dsky

kladeni býti.) Ale že se jest zmienka stala o svěřeném zápisu, aby vědieno bylo co jest, musí se oznámiti: Zápis svěřený jest, kdež kto zbožie své zapisuje komuž koli „s miestem“ po své a po dětí svých smrti; aby děti jeho k letóm přijdúce, po smrti otce svého mohly sobě ten zápis z desk propustiti. Pakli by děti před léty zemřely, aby zbožie zapisujícího na ty komuž jest zapsal, raději přišlo, než na výprosníky. A též kdež poruční otec zbožie sirotčie zapisuje po jich smrti, svěřený zápis slove, a jiných množstvie těm podobných nečíslné.

1. Zápisové jsú rozliční: někteří dědiční, jiní věnní, druzí věční, nejedni doživotní, někteří zástavní, mnozí také dlužní. **2.** Dědiční jsú, kdež kto dědictvie své dědické nebo sirotčie, poručníkem jich jsa, ve dsky klade, za se i za sirotky se k zápisu u desk přiznává, a dědictvie jich zapisuje, jim i sobě beze škody (kterýchž zápisóv po dskách starých i nových nečíslné se nalezá množstvie.) **3.** Věnní, kdež vdova věno své obdržané neb ktož koli jiný právo věnné od kohož koli maje ve dsky zapisuje. **4.** Věční zápisové jsú, kdež kto zbožie své k věčnosti; doživotní, kdež kto dědictvie své nebo plat svój do života zapisuje. **5.** Zástavní pak zápisové jsú, kdež kto komu dědictvie své nebo plat do času dluhem s výplatú zastavuje. **6.** Ale dlužní zápisové jsú, kdež kto dluh spravedlivý na dědictví svém zapisuje. **7.** A jiných zápisóv jest mnoho, kteříž by i mluvného někoho, kdyby je měl všecky zvláště vyčísti, umdliti mohly. Ale kteří jsú obyčejnější, ti téměř jsú, o kterýchž jest povědieno. **8.** A každý z těch zápisóv svá slova zvláštnie, svú formu od jiných rozdielnú má, a každý z těch zápisóv jinak a jinak má ve dsky kladen býti, vedlé rozdielu, rozumu a potřeb na též zápisy přislušejících. **9.** Žádný zápis doživotný, žádný zápis dlužný nemá „s miestem“ zapisován býti, každý zápis svěřený téměř „s miestem“ bývá a s navráceniem nápadu dědictvie zase na zapisujícieho, o kterémž jest v šestých knihách povědieno. Ale zápisové dědiční, věční, věnní i jiní těm podobní mohú i „s miestem“ i bez „miesta“ ve dsky kladeni býti.

16. Žádný se dluh nezpravuje.

5) měl a držal, tu zpravce zapisujícího... 12) přijmeš-li takové kladenie ty kdožs kúpil, zklamáš se a zpravy žádné mieti nebudeš. A ty

kdož prodav trhem na ten fortel kladeš zápisem, aby se ze zpravy sám vylínal, a na jiného ji (se samého přeskoče) převedl, kázně panské neujdeš, neb hned v témž nálezu stojí takto: ***Ale ktož jest co trhem prodal*****.....**

1. Za obyčej jest, ktož co klade ve dsky dluhem a zápisem, že toho nemóž zpravovati; neb zprava toliko trhóv a kúpení jest. 2. Než kdež kto dědictvie své po své smrti jinému „s miestem“ zavazuje, a toto slova v tom zápisu stojí: *Tak a v témž plném právě, jakož jest to sám měl a držal,* tu zpravce zapisujícieho jsú také zpravú povinni i nápadníkóm. (Nález na to již napřed ukázaný.) 3. Ale tím se žádný nemyl, ktož které dědictvie komu prodá trhem, ješto sám za to zpravu má, a chtě s sebe zpravu na toho, od kohož má, svésti, i klade ve dsky tomu, komuž jest prodal ne trhem než zápisem a dluhem, dotkna té výmienky v zápisu, *tak jakož to sám měl a držal:* přijme-li takové kladenie, ktož jest kúpil, zklamá se a zpravy žádné mieti nebude. Neb ten, ktož zpravuje zapisujíciemu, povedeš-li naň pro nezpravu, ten ktož jest kúpil, tomu práva vedení odepře; neb jemu tím během zpravú povinen nenie. 4. A ten, ktož prodav trhem, na ten zpósob klade zápisem ve dsky, aby ze zpravy sám vyšel, a na jiného ji (se samého přeskoče) převedl, kázně panské s těžkostí ujde; neb hned po témž nálezu stojí takto: *Ale ktož jest co trhem prodal, ten zachovaj řád a právo, jakož na trh slušie.* 5. Též také ani poručníci při nápadniem zápisu mohú činěni dětí a statku býti; neb jiné jest, nápadníky, a jiné, poručníky dělati; a jiný jest nápad, a jiné poručenstvie; a dsky, kdež se poručenstvie dětí a statku píše, jiné jsú, a jiné, kdež se zápisové nápadní kladú. (A věz každý, že to poručenstvie, kteréž se při nápadu dělá, mocné nenie, a obdrží poručenstvie přes ten zápis, ktož za to krále prositi bude.)

17. O zápisu, kdež se dluh spravedlivý i s úrokem zapisuje.

---

[1] Z těžka by konec knihám mohl učiněn býti, kdyby se všecko což by mohlo... [4] Kdo by chtěl rozum svój po něm probiehati, o zemských práviech píše, má každý, kde by umění své prohánĕl a výmluvnost svú široce rozprostieral, dosti miesta, bude-li chtieti o práviech a svobodách země české

psáti. Ale já toho v sobě svědom nejsa, rozumnějším to a umělejším, výmluvnějším a v práviech zemských zběhlejším nechám. Než když o obecních zápisiech poviem, zvláštním z nich rozuměti dám. [12]) na kterémž všecko záleží, [14]) s úrokem zapisuje pro bránie s komorníkem.

Pr. Ne brzo by konec knihám mohl učiněn býti, kdyby se všecko, což by mohlo, o každém zápisu rozdielně mělo psáti; neb široké a přieliš prostranné pole jest, kto by chtěl rozum svój po něm pustiti, mnohé rozličnosti zápisóv a práva zemského vypisuje. Ale já rozumnějším a umělejším, výmluvnějším a v práviech zemských zběhlejším toho nechám. Než když o obecních zápisiech poviem, zvláštním z nich rozuměti dám; neb jakož ne ovšem k sobě všickni zápisové podobní jsú, tak také ne ovšem jedni od druhých jsú rozdielní. Kdež to když se promění, což má proměnieno býti, jiné všecko, což zóstává, jednostajnú tvář a formu drží, a má rozumem, právem a obyčejem všecko, a hotovú v tom běhlostí, a najviece od písaře, na kterémž to záležie, spraveno a opatřeno býti. **1.** O zápisu, kdež se dluh s úrokem zapisuje a bránie s komorníkem, o kterémž ještě ve všech knihách těchto nic povědieno nenie, užitečné mi se zdá, nemlčeti. **2.** Kteréhož takový zpósob jest: *Jan Šatava z Šatavy přiznal se před úředníky, že jest dlužen pět set kop grošóv českých, pravého a spravedlivého dluhu, Martě z Bozkovic. S kteréhožto dluhu má a povinen jest jí platiti a úročiti padesáte kop grošóv českých, platu ročnieho, holého, věčného, rozdielně: polovici počna na sv. Jiří najprv příštieho, a polovici na sv. Havla hned potom budúcieho, a tak jiná léta a roky, jakož země za právo má. Pakli by jí kterého úroka na který rok nedal, tehdy ona s jedním komorníkem nebo bez komorníka mocí svú, s pomocí čiž koli, bude moci bráti na dědictví jeho v Šatavě, na tvrzi, na dvoře poplužniem s poplužiem, na vsi, na dvořiech kmetcích s platem, na dědinách, na lukách, na poliech, na lesiech, na rybníciech, na tom na všem, což tu má, až do plného vybránie úroku nezaplaceného, se všemi náklady.* **3.** A též, ktož trhem a zástavú na sobě plat komorní se zpravú zapisuje, túž formu (změně toliko to, což má změnieno býti) zachovává.

18. O brání s komorníkem.

2) purkrabie najvyššieho koní, krav, 9) nebo summy zajímá. A to . . .

1. Bránie jest pro úrok nezaplacený na dědictví dlužníka s komorníkem a poslem purkrabie najvyššieho, nebo bez komorníka i posla mocí svú — koní, krav, ovec, sviní a jiného všelikého dobytka zájem, což za úrok nezaplacený i za náklady dosti móž býti. **2.** A jest bránie dvoje, též jako i uvázánie: Jedno, kdež kto s komorníkem, tak jakož povědieno jest, béře, a to jest obyčejné. Druhé, kdež kto mocí svú sám bez komorníka i bez purkrabova posla nebo s pomocí číž koli dlužníku svému pro nezaplacenie úroka nebo summy jistinné zajímá. **3.** A to nenie tak obyčejné jako prvnie, ale proto jest vedlé práva, a tolikéž moci má jako ono prvnie s komorníkem. A tím obyčejem druhým bráti žádný nemá, než ten, komuž tak zápis ukazuje, „aby mocí svú bral." A poněvadž to bránie mocí svú bez úřadu zemského se děje, nenie při tom potřebie dlúho státi, neb se každý při tom zápisem svým a rozumem sám od sebe móž spraviti. **4.** Než toto známo má býti, ktož tak mocí svú vedlé desk svých zajímá, a ke dskám po zájmu přijeda, žádá toho na úředníciech, aby to jeho bránie dskami zapsáno bylo, že má zapsáno k žádosti jeho z práva býti, beze všech otporóv; ale tolikéž k úřadu dáti musí, ktož toho žádá, jako by s komorníkem a s poslem purkrabie najvyššieho bral; jinak nejsú povinni úředníci menší toho bránie ve dsky klásti. **5.** Kterémužto brání mocí svú žádný otpierati nemá; pakli se kto proti tomu postaví, též odboj učiní a v pokutu odboje upadne, jako ten, ktož komorníka odhánie a jemu zajímati nedá. Neb jako ten, ktož s komorníkem a poslem purkrabovým zajímá, vedlé desk svých a z práva zajímá, též ten, ktož bez komorníka mocí svú béře, vedlé desk a zápisu svého béře. A jedno bránie druhého nic větčie nenie, a odboj jeden druhého nic menší, než jeden druhému ve všem rovný jest; neb oba proti právu, oba proti zápisu, oba proti dskám jsú.

19. O rukojmi na bránie.

1. Žádnému se na bránie pro úrok ani pro summu nevydá komorník, leč prvé rukojmi postaví, že právě bráti bude, též jako ten, ktož na uvázánie komorníka pojímá. **2.** A ten každý rukojmě má mieti svobodné dědictvie nezávadné prvé; pakli svobodného nemá, ješto by za šedesáte kop grošóv stálo, anebo má-li a jest prvé závadné, nemá v rukojemstvie přijat býti, a to z té příčiny, žeby najvyšší komorník viny své nevěděl kde najíti. **3.** Neb ktož koli zmatečně komorníka vede a to pány na plném súdu uznáno bude, že jest vedl komorníka zmatečně, takový každý padesáte kop grošóv českých k najvyššiemu komorníku propadne, a to tolikrát, kolikrátž zmatečně na bránie povede komorníka. O kterúžto vinu dále najvyšší komorník nehledí k tomu, ktož jest zmatečně komorníka vedl, než k tomu, ktož jest zaň slíbil. **4.** A ve dvú nedělí od rozeznánie panského a zmatku nalezenie má rukojmě tu vinu najvyššiemu komorníku dáti; pakli by nedal, tehdy se najvyšší komorník s jedním komorníkem svým menším v dědictvie rukojmě móž uvázati, a to držeti tak dlúho, dokudž by jemu vina jeho dána nebyla, se všemi náklady.

20. Co sobě má po rukojmi viece zjednati a co učiniti, kto chce bráti.

19) a potud jakož na ně sluší; 20) pili a kuroptvy nebo jeřábky nebo zvěřinu . . . 22) na obyčejné ztravě přestati . . .

1. Postavě rukojmě dostatečného, má ten, který chce zajímati s komorníkem, k úřadu penieze dáti; jestliže nenie prvé bráno, tehdy sto a šest grošóv českých dá; pakli jest prvé kdy za téhož držitele bráno, tehdy třidceti a jeden groš toliko. A nemá-li peněz hotových, móž základ u desk miesto peněz hotových položiti, co by za sto a šest grošóv českých stálo; a ten základ má ve dvú nedělí po brání od desk vyplatiti; pakliby nevyplatil, tehdy základ úředníci mohú v židech zástaviti. (Kterýžto základ přijímá starosta komorničí s písařem desk menších.) **2.** To učině má sobě zjednati holomka zemského od najvyššieho purkrabie, a ten má každému bez meškánie od purkrabie, též jako komorník od úřadu, dán býti. Holomkem zemským a komorníkem jsa opatřen, má s nimi sám na zájem jeti, nebo na miestě svém jiného kohož chce, poslati, aby vedl a dovedl holomka a komorníka na dědictvie toho, komuž bráti mají, a aby ukázal, kde a na čem bráti mají. **3.** A za se i za holomka i za komorníka ztravu aby sem i tam platil, až by je oba zase k úřadu zemskému přivedl. A nemá velikých a zbytečných útrat na cestě činěno býti, než což potřebie jest, a potud, což na ně slušie; (ne aby víno nebo malvazí pili, a ptáky nebo zvěřinu sobě nebo ryby připravovati dali; neb vědie, že tak doma netrávie; na obecné stravě přestati mají, tak jakož na ně slušie). **4.** Má také komorník ty všecky útraty, kdež co sebú nebo koňmi protrávie, právě, pilně a věrně popisovati; neb to vše s úrokem má zase tomu, ktož na bránie komorníka vede, navráceno býti, a ty útraty mají při brání všecky ze jména napsány býti.

21. Kde, kdy a jak se má bráti.

6) než na to zbožie, s kteréhož.. 13) z chlevóv, z pole, z dědin, 14) A takto bráti mají: Má se.. 16) a že jest ot úřadu s holomkem.. 30) aby nezajímal, a mohú jej k tomu kyji ubiti jako toho, kterýž.. 42) aby bylo něco nad summu, 57) na poli zastihne, buď čiež buď, jako jeho vlastnie (konec.)

1. Komorník s holomkem zemským tu bráti mají, kdež je póvod přivede a kdež jim póvod ukáže, buď dobře nebo zle; neb to na póvoda slušie věděti a ukázati, kde má bráno býti a na čem; na komorníka a na holomka, co má bráno býti; (poněvadž i od toho póvod slove, že má vésti a dovésti). **2.** A nemá jinam póvod vésti, než na to dědictvie, s kteréhož se úrok platí, pro kterýž se má bráti, nebo na kterémž summa zapsána jest tomu, ktož pro nezaplacenie summy chce bráti; povede-li na cizie dědictvie, zmatečné bránie bude. Protož to znáti má póvod, že jinde nemá bráti než na tom, na čemž zápis jest učiněn, na čemž dsky svědčie. **3.** Nemá také vésti do komor ani do sklepóv, aniž komorník má z truhel bráti, než ze dvora, z chlevóv, z marštalí, s pole, s dědin, luk, lesóv, jakož napřed jest povědieno. **4.** A takto zajímati a bráti mají: Má se najprvé komorník opovědieti a oznámiti držiteli, úředníku jeho, čeledi nebo lidem jeho, že jest komorníkem, a že jest od úřadu a od desk s holomkem najvyššieho purkrabie přijel, aby bral a zajímal pro nezaplacenie úroka buď svatohavelského nebo svatojirského, nebo pro summu jistinnú; aby lidé věděli, jak se při tom mají mieti. (Snad kdyby se neoznámil, že jest komorníkem, a zajímati chtěl, neznajíce toho lidé nedali by zajímati, a snad by jemu s poslem purkrabovým i s pódovodem přitlúkli). **5.** Ale když se komorník opovie a oznámí, nemá jemu toho žádný hájiti, ani jeho má bíti, pod pokutú najtěžší; neb by na všecko právo zemské sáhl, ktož by na komorníka při tom času sáhl. **6.** Má také komorník při sobě pečeť zemskú mieti, aby po té poznán byl, a tú dovodil úřadu svého, že jest komorníkem, a že jest poslán od úřadu, jestliže by mu věřiti nechtěli. Pakli by pečeti zemské při sobě neměl, tehdy spravedlivě móž jemu hájeno býti, aby nezajímal, jako tomu, kterýž jest neprovedl komornictva vedlé řádu a práva zemského. **7.** Má také komorník ceduli od úřadu mieti, na kteréž psáno jest, komu a od koho, a proč a pro jakú summu zajímati má. A to jest povinen komorník, když zajímá, povědieti, pro kterú summu, pro které náklady a útraty, a od koho zajímá. **8.** A také z té příčiny má znáti summu všeho zájma, aby věděl, pokud má zajímati, a co by za tu summu, pro kterúž béře, dosti bylo; neb kdyby pro pět kop zajal čtyři vozníky, ješto by každý stál za deset kop, zlá by to rozšafnost jeho byla, a tomu, komuž zajímá, škodná; poněvadž by dosti bylo, jeden kóň takový v té summě vzieti. **9.** A též také níže aby nebral, než příhodně co by za to stálo, v čemž béře. (A jest lépe vždy tak zajieti, aby zbylo nad summu, nežli tak zajieti, aby se nedostalo pod summu.) **10.** To potud jest povědieno, kde a jak se má bráti; ještě zóstává, aby se povědělo, i kdy má bráno býti; neb ne každý čas, ne každý den k brání a k zájmu jest příhodný. Neb večer a po poledni žádný zajímati vedlé práva nemá, než každý zájem, každé bránie s komorníkem má se ráno a dopoledne toliko dieti (noc žádného práva vedenie nezná, ani súdu, ani jakých zápisóv u desk zemských). Také v neděli žádnú, v žádný svátek veliký úroční, jako na Božie vstúpenie nebo na Vše Svaté a v jiné takové veliké slavnosti nemá právo puštěno, vedeno ani jednáno býti; než na jiné dni apoštolské a všecky svátky menšie móž vedlé práva zemského bráno býti. **11.** A když zajímá komorník na dědictví dlužníka, tehdy móž všecko zajímati, tak dobře cizie, což tu u něho na jeho dědictví, na dvoře, v marštali, v chleviech, na poli zastihne, buď čiež buď, jako jeho vlastnie, a toho jemu žádný brániti žádným právem nemá; (neb se jest to nejednú přihodilo, že kóň z marštale cizí vzat jest, a ten host nesměl jest toho brániti, ani tomu otpierati, než s tím, k komuž jest přijel, o to uházej.) **12.** Móž se někto tázati, když jeden zajímá druhému, za svój úrok nebo za summu jistinnú dosti nevezma, než ještě se jemu summy jeho diel nebo nákladu nedostane, když se zájem odhádá: móž-li po druhé zajímati čili nic? Ne brzo se to přihodí, aby nedojali, ktož zajímají, než spieše přejmú. Ale jestliže jest nebylo co viece bráti, tehdy móž po druhé bráti, ktož jest prvé nedojal, za svú summu, že jest neměl co viece zajímati; než kdež jest bylo co zajieti, a póvod nezajal dosti za svú summu [za své], moha a maje co zajímati, sám sebú vinen jest; nemóž proto viece komorníka bráti, ani se o to súditi, poněvadž sám sebú vinen jest.

22. O vyručení zájmu.

3) ten komuž jest bráno, zajatý.. 26) zájmu propustiti; dáva-li.. 28) zájmu i to známo býti, 29) kohož se dotýče a komuž se zajímá. Ale komuž nenie zajímáno, ten nemá žádných rukojmí stavěti. 38) úředníci menší Pražští.

1. Když komorník tu, kdež má zajieti, a tak jakž má zajieti, a tehdáž když má zajieti, zájem učiní, a spolu s póvodem i s holomkem ten zájem poženú k úřadu: ten, na čiemž jest dědictví bráno, zajatý dobytek móž vyručiti na hotové penieze do dvú nedělí od toho zájmu pořád zběhlých, a to rukojmí dobrým, ješto by dědictvie svobodné měl. **2.** A když tak vyručí, tehdy póvod, ne komorník, (neb to komorníku nepřieležie), přijma rukojmi, má zajatý dobytek propustiti, a k úřadu zase s komorníkem přijeti. **3.** A když přijedú, komorník má oznámiti, kdy jsú brali, a co jsú zajali, a co jsú utratili, a kto jest vyručil. **4.** Nemá se žádný tomu zpierati, ktož zajíma, aby vyručen zájem od něho nebyl. **5.** Za právo se to od počátku desk a práva zemského drží, že každý, komuž jest zajato, móž doma nebo na cestě zájem vyručiti, a ten, ktož zajal, povinen jest rukojmi jistého přijieti, a přijma, zájem a dobytek zase propustiti tomu, komuž bráno jest, a toho jemu brániti nemóž; než když vyručí, má jemu dobytek hned propuštěn býti beze všech otporóv a nesnází. **6.** Ale jest otázka, kdyby komorník na zájem přijel a ten, komuž má zajímati, chtěl úrok komorníku i s náklady a útratami dáti, aby nezajímal: má-li to od něho přijieti? Nemá; neb ne na komorníka slušie úroky přijímati, než na menšieho písaře desk malých, a u desk jich čekati, u desk je zdvíhati, ne do domu po ně upomínat jezditi. **7.** A co komorníku přiležie na zájmu dělati, o tom již povědieno jest; kterýž se v jiného nic dávati nemá, než v to, což na jeho komornictvo slušie, to jest zajieti a hnáti k úřadu, anebo když vyručie zájem, pustiti a propustiti; dává-li se več jiného komorník, proti úřadu svému a proti právu se dává. **8.** Má při vyručení zájmu i to vědieno býti, že zájmu vyručiti žádný jiný nemá, než ten, kohož se dotýče, a na číchž se gruntiech zajímá. Ale na číchž gruntiech nenie zajímáno, ten nemá žádných rukojmí stavěti, poněvadž se jeho nedotýče; leč by byl úředník, služebník nebo čeledín toho, komuž jest zajato, nebo přietel jeho. **9.** Každý, kto chce zájem vyručiti, má to doma nebo na cestě učiniti. Když do domu ke dskám zájem bude přihnán, to při póvodu jest, chce-li toho dopustiti, aby vyručeno bylo. **10.** Nakonec, zájem nemá jinam hnán býti, než do toho domu, kdež se dskami sedají úředníci menší.

23. Bránie rukojmí.

¹) dvú nedělí od zájmu ani ten komuž bráno jest, ani.. ⁷) Než komorníku a holomku, každému XV grošóv českých, a starostovi jeden groš.

1. Pakli po vyjití dvú nedělí od zájmu, ani ten, na čiemž dědictví bráno jest, ani rukojmě jeho peněz úročních, nákladóv i útrat u desk nepoložie, co má póvod činiti? Má k úřadu přijeti, od desk druhého komorníka vzieti, a bráti rukojmi. **2.** K kterémužto brání již nenie potřebie ani urukovati, ani peněz k úřadu dáti, ani základu klásti; neb k úřadu již, když se na rukojmi vede, nic dáno býti nemá, než komorníku a holomku, každému XIV grošóv českých, a starostovi tři groše. A ty penieze jim mají dány býti, když se dobytek rukojmi zajatý odhádá, ve dvoře najvyššieho písaře královstvie českého, nebo v domě, kdež se dskami sedají, do kteréhož má všecko, což jest zajato, přihnáno nebo přivedeno býti. **3.** Také když rukojmi zajímají, již dále nemají zájmu na jiného rukojmi dávati; neb by tak zájmóm konce nebylo, než mají před se hnáti do domu najvyššieho písaře, kdež dsky zemské jsú, v kterémž úředníci menší sedají. **4.** A tu doženúce, chce-li rukojmě svój dobytek zase mieti, má hned všecky summy při úřadu položiti a polože dobytek zajieti. Pakli nepoloží, tehdy hned, leč by po poledni bylo, beze všeho meškánie a prodlévánie třetieho dne nečekajíc, ten zájem odhádán vedlé práva má býti. **5.** A což se odhádá, to póvod má nebo sobě zajieti a hnáti kam chce, nebo prodati jakž a kdež se jemu zdá najlépe. — A potud o zájmu, kdež se rukojmi zajímá.

24. Když se dlužníku zajímá, a on nevyručí.

1) Jestliže pak ten, na čiemž se zboží zajímá, 3) když již dohnán jest, nemá dán býti ....

1. Jestliže pak ten, na čiemž se dědictví zajímá, dobytka zajatého doma nebo na cestě nevyručí, má ten dobytek hnán a dohnán býti tu, kdež prvé jest povědieno, a tu má chován býti do třetieho dne. **2.** A jestliže dlužník přijede, nebo na miestě svém pošle do těch tří dní penieze hotové úročnie s náklady i s útratami, má jemu dobytek propuštěn býti, když hotové penieze položí, beze všeho otporu. Než na rukojmi odtud, to jest od desk, když by již dohnán byl, nemá dán býti, leč k tomu svolí ten, ktož jest učinil zájem. **3.** Pakli do třetieho dne ani sám nepřijede ten, komuž jest zajato, ani jiného na miestě svém koho pošle, tehdy ten zájem všecek má vedlé práva odhádán býti. Neb se ne proto až do třetieho dne dobytek neodhaduje, aby mohl v těch dnech vyručen býti, než proto, aby mohl od toho, komuž zajat jest, bez odhádánie vyplacen hotovými penězi býti. A to z té příčiny, aby škody jedny na druhé nešly; neb žádné odhádánie dlužníku nenie než škodné. — A poněvadž odhádánie vrch zájmu jest, neslušie o něm mlčeti, než, jakým řádem, jakým se má právem konati, aby vědieno bylo, musie se povědieti.

25. O odhadání zájmu.

5) na písaře menšieho malých desk a na starostu.. 16) všeliké škody. Když pak... 23) u desk a pod sluncem, beze všie... 29) v zmatek i s úředníky vejde, též jako by na zmatek komorníka pojal. Toto také známo jest... 50) mohli zbožie svá, děti, ženy, domy i jiné statky své beze vší překážky vždycky opatrovati, tak.. 53) co by k opatření zbožie, statku, dětí, 60) jako pro celý úrok (konec.)

Pr. Kdy má odhádán býti zájem dobytka dlužníku zajatého, a kdy má odhádán býti zájem rukojmi zajatý, již napřed jest povědieno; ale jak se má odhádánie zájmu dieti, nynie otevřieno bude. **1.** Každé odhádánie dědictvie i zájmu má se před poledнem začieti. **2.** Ale odhádánie zájmu slušie na písaře menšieho desk zemských a na starostu komorničieho, na jiného úředníka žádného. **3.** A poněvadž to odhádánie jiného nic nenie, než vedlé spravedlnosti zájmu, zač by stál, tak jakoby měl řezníkóm nebo konieřóm nebo jiným kupcóm prodán býti, šacovánie: z té příčiny jest-li dobytek zajatý kravského pohlavie jest, svinského, ovčieho nebo jiného tomu podobného, tehdy při odhádání toho dobytka mají býti dvá přísežná řezníky; pakli jsú koni nebo kobyly zajaty, tehdy mají při témž odhádání dva konieře přísežná býti. **4.** A tak ti s písařem a s starostú rozšacujíce, to mají odhádati vedlé spravedlnosti, bez dlužníka i toho ktož jest zajímal, všeliké (na tom šacování) ujmy. **5.** Když pak to odhádají, mají to vše v moc dáti tomu, ktož právo vede, a zbude-li co přes jeho úrok, přes náklady a útraty, to má hned u desk položiti, aby navráceno bylo dlužníku, nebo tomu, komuž jest zajímáno. A to jemu má od desk hned bez odtahu vydáno býti. **6.** Od toho odhádánie dává se toto: Písaři menšiemu dva groše, starostovi dva groše, a každému řezníku nebo konieři přísežnému dva groše. **6.** Má také to odhádánie býti u desk a pod nebem, beze všie střechy. **7.** A to odhádánie písař menší hned, když se dokoná, má při zájmu od počátku až do konce, tak jakž se jest dálo, zapsati, co jest komu a v čem odhádáno, i s tím, co jest komu dáno, i s tím, co jest po odhádání zbylo. **8.** Ale však vždy moc toho má dlužník, kdyby koli ke dskám přijel, buď jeho dobytek již odhádán neb ještě neodhádán, polože úrok, náklady a útraty u desk, dobytek svój zase zajieti, a tén jemu, když to učiní, propuštěn býti má bez otporu. **9.** Má také i toto známo býti, že odhádánie zájmu neodhaduje se třetinú výš, jako se odhaduje dědictvie pro nezpravu, než miesto třetiny odhaduje se s náklady a s útratami. Neb se také ani třetinú výš nezajímá. Ačkoli ve dskách se pokládá, „že bude moci bráti v úrociech třetinú výš,“ však se proto třetinú výš ani na penězich nebéře ani neodhaduje, než se tu jménem třetiny nákladové a útraty rozumějí. Pakli by kto chtěl třetinú výš zajímati nebo odhadovati, v zmatek i s úředníkem vejde. **10.** Toto také známo jest, že, jděte súdové nebo nejděte, buď pokoj v zemi nebo válka, že se vždy komorníci od desk i na bránie i na uvázánie, i na jiných všech práv vedenie, ktož toho potřebuje a žádá, každému vydávají a vydati z práva mají. Též i úředníci menší na zvody i na odhádánie jezdie a jezditi z práva mají. **11.** Neb ačkoli skrze róznice nebo jiné příhody súdové v zemi druhdy přetrženi bývají, mnohým ke zlému, a mnohým ke škodě, ješto vedlé práva vždycky jíti mají: však úřad menší, co se desk dotýče, má tak opatřen býti, aby beze všeho přetrženie tak v válku jako v pokoj před se jíti mohli, aby obyvatelé země mohli dědictvie svá, děti, ženy, domy i jiné statky své beze všie vždycky překážky opatrovati, tak jakož práva káží, aby se skrze války, búřky nebo jiné neřady žádnému nic neukracovalo, co by k opatření dědictvie, statku, dětí nebo ženy jednoho každého z práva přislušelo. **12.** Nemá ještě při brání ani toto v zapomenutí zóstati, že, komuž úrok z úplna dodán nenie, by pak desieti grošóv komu nebo méně dodáno nebylo, též pro deset grošóv nebo pro jeden móž bráti svému dlužníku, jako pro celý úrok; a k tak velikým i škodám i nákladóm přiveden bude pro deset grošóv nedoložených, jako pro celý úrok, jest-li že jest prvé bráno.

26. Ktož bráti nedá.

2) a nedá zajímati, ten proti právu.. 16) A král se pány má takového v svú kázeň vzieti a trestati vedlé práva. Staří tak pravie... 37) podvoliti chtěla, kteréž já naděje nemám). — A o otboji...

1. Ktož komorníku vedlé práva zajímati chtějíciemu brání a nedá zajímati beze všie příčiny hodné, ten proti právu odboj činí, a má tu hned od komorníka z toho odboje pohnán býti, takto: *Poháním tě Ctirade z Přimdy od najjasnějšieho kniežete a pána, pana Jiřieho českého krále, od Jana z Janovic, najvyššieho purkrabí, od Jana Tovačovského z Cimburka najvyššieho komorníka, od Jana Zajiece z Hazmburka najvyššieho sudieho, od Mikuláše z Lantštejna najvyššieho písaře královstvie českého, a ode všech úředníkóv menších desk zemských, a od toho* (ze jména od kohož béře), *od každého z desieti hřiven střiebra bez lotu, pro odboj, aby stál k svému právu na hradě Pražském na suché dni najprvé příštie.* **2.** A ten póhon učině, má k úřadu desk zemských jeti a vyznánie před úředníky menšími učiniti, tak jakž se jest stalo; neb jděte súdové nebo nejděte, má komorník každého pohnati hned, ktož odboj proti brání učiní. A rok jemu má položen býti na suché dni najprv příštie. **3.** A král se pány má takového vedlé práva slyšeti a súditi. A póhon z odboje móž svědčen býti před samým písařem desk, jest-li že práva nejdú; pakli jdú práva, tehdy má svědčen býti mezi jinými póhony, a má vepsán býti mezi póhonné pře, a slyšán též jako jiní póhonové, a ne prvé ani posléz (jakož to vše móž z nálezóv Červených póhonných vyhledáno býti, kdež Václav český král etc. pohánie Petra s Kosti. Staří tak pravie, jakož se to i v starých spisiech nalezá, že ktož odboj učiní, že jest statek ztratil podlé práva, jako jiný zkázce a rušitel práva a všeho dobrého obecnieho zemského.) A to má hned v suché dni najprvnější, jest-li že práva nejdú, popraveno býti. **4.** Pakli by komorníka, holomka nebo póvoda zabil nebo ranil nebo okrvavil, a na ty úředníky mocí sáhl, tehdy tak staří zpravují, že by hned bez čekánie suchých dní mělo takovému na statek jeho saženo býti. **5.** Ktož odboj učiní, po rozeznání odboje má to, z čehož jest pohnán, všecko k úřadu položiti; pakli nepoložie, zvedú se úředníci i s tím, ktož jest právo vedl, na dědictvie jeho, v tom, z čehož pohnán jest. (Ale již jest i to minulo, a jsú úředníci z toho, též jako i z jiných vin vyvedeni, a práva svá všecka jsú promlčeli, aniž se na ně táhnúti mohú, leč by se k tomu země znovu podvoliti chtěla.) — A o odboji potud jest povědieno.

27. O smluvách.

(Hlavy této v I. rec. zcela není.)

1. Každý, ktož s kým smlúvu má buď věčnú neb do času řezanú cedulí na papieře nebo na pergaméně s visutými pečetmi učiněnú, buď ta smlúva ve dsky vložena nebo nebuď (neb na tom nic nenie), má obojie strana ve všem i v jednom každém artikuli dosti činiti. **2.** Pakli by jeden druhému dosti neučinil v čem koli, jestliže jsú pokuty pro nezdrženie nebo dosti nečiněnie smlúvě v též smlúvě položeny, má se strana držiecie smlúvu těch pokut držeti a na stranu nedržiecí vedlé těch pokut sáhnúti. **3.** Pakli by žádné pokuty v smlúvě položeno nebylo, tehdy pro dosti neučiněnie smlúvě v čemž koli, strana držiecie stranu nedržiecí má k súdu zemskému pohnati z nedrženie smlúvy, nebo z dosti neučiněnie smlúvě. (Nálezóv na to dosti jest ve dskách.) **4.** Než při smluvách toto má vědieno býti, že, ktož koli smlúvě dosti nečiní, že dosti nečiněniem smlúvě každá se smlúva ruší a zdvíhá, a strana druhá, jestliže se chce súdóv zbaviti, móž také smlúvy v ničemž druhé straně nedržeti. A tak ta smlúva skrze nedrženie a jí dosti nečiněnie a pro nezachovánie vedlé nie zmine a zrušena bude. (Nález o tom v III. Planových. L. 21. v při Markéty z Seslavic a Janem Šlechticem.) **5.** Zóstává také smlúva řádně učiněná a přijatá a zachovaná proti dskám. (Nález v Modrých póhonných, kdež Prokop z Prahy Mikuláše z Lobkovic pohánie.) **6.** Item ktož smlúvě neotpierá o jeho věc učiněné skrze otce nebo máteř jeho, nebo jiného přietele, tu smlúvu má a povinen bude držeti, a má taková smlúva držána věčně a zachována býti. (Nález na to v při mezi Jindřichem z Stráže a Elškú z Stráže léta božieho 1475, v úterý po zvěstování panny Marie. [1475 před zvěstovániem panně Marii]).

28. O otporu proti brání.

1) Zdá-li se pak komu, že by naň.. 12) šíře bude povědieno (konec.)

1. Zdá-li se komu, že by naň komorník ne vedlé práva veden byl, nečině odboje, kterýmž své spravedlnosti žádný nepolepší: opatřen jest každý od těch, ktož jsú zemi české práva první nalezli, otporem, aby po zájmu ke dskám přijeda otpor brání učinil, tak jakož jeho potřeba káže. **2.** O kterýžto otpor chce-li rozeznán býti, musie ten ktož otpierá, toho komuž otpierá, k otporu pohnati, ne ten komuž se otpierá; neb ten, ktož jest bral pro úrok před otporem i po otporu (nebude-li mu úrok dáván), bude bráti, a to jemu žádným právem, žádným otporem staveno býti nemóž. **3.** Neb bránie pro každý úrok nemóž žádným otporem staveno býti, než každý přes otpor v každém úroce nezaplaceném vedlé práva a desk svých móž s komorníkem nebo mocí svú bráti (Ale o otporu potom šíře bude povědieno.) **4.** Má také věděti ten, komuž by se přihodilo, že by z odboje pohnán byl, že má úřad plný býti; nebyl-li by úřad plný, snad by ta pomoc byla jemu, že by z odboje nebyl povinen odpoviedati. (Nález v Červených póhonných, kdež Václav český král etc. pohánie Petra z Kosti.)

29. Kdež nenie co zajímati.

7) proti právu na zmatek s cizieho zajímal; druhým, když to dědictvie... 11) plat má, zpustne, 22) dno, dědictvie a grunty (konec).

Pr. Přiházie se také často, že ten, ktož pro úrok bráti chce, přijeda na dědictvie a na grunty úročníka svého, nemá co bráti. A to se přiházie dvojím obyčejem: Jedním, když ten, komuž se má bráti, srozuměje tomu, v který čas naň komorník má přiveden býti, vyžene dobytek svój na jiné grunty; s kterýchž, ač vie póvod, že jest úročníka jeho dobytek, proto jeho zajímati nesmie, neb by proti právu na zmatek i proti dskám z cizieho zajímal. (Ale ten, ktož tak shánie z svých gruntóv dobytek, lest právu dělá, a kdyby v tom shledán byl, má kázán býti vedlé panského zdánie). Druhým, když to dědictvie, na kterémž plat jest, zpustne, a od žádného se nedělá, než úlehlí a pustinú ležie. (Tu netoliko komorník, ale ani zloděj, ani smrt, obého nemilostivějšie, nemá co bráti). **1.** Proti obému toto za právo se držie, že komorník, kterýž na zájem přijede, když nemá co zajímati, má hned panovánie miesto zájmu učiniti; a to slove jalové panovánie. A po polúletí opět má druhé panovánie jalové učiniti; a opět po polúletí třetie. **3.** A když to troje panovánie jalové dokoná, tehdy ty dědiny mají odhádány býti k dědictví tomu, ktož na nich plat má, třetinú výš, podlé desk jeho. (Dóvod toho dsky všecky a nálezóv a takových práv vedení množstvie nečíslné). A když se dlužníku tak odhádá, již miesto platu bude mieti dno, dědictvie a grunty. **4.** Aniž se kto na to obracuj, že by na sobě dluhem zapsal summu, z kteréž by úroky měl platiti, a tudy by se nadál, že naň právo k odhádání puštěno nebude, že dluhu toho ani úroka nezpravuje, a úrokóv tudy chtě zniknúti; tím sobě žádný nefolkuj, než věz, k čemu jsi se dskami podvolil a zapsal, anebo v drženie takového dědictvie po jiném vkročil, na kterémž úroci dluhem jsú zapsáni, že tomu chtěj nebo nechtěj dosti činiti musíš, a úroky klásti. Pakli jich klásti nebudeš, též na tě odhádánie vedeno bude pro dluhem zapsané úroky, jakoby trhem se zpravú byli zapsáni, i se všemi úroky zadržalými, kromě třetiny výš. (Dóvod toho v III. Ondřejových A. 7. Albrecht Ojieř; a v Bielých póhonných, kdež Jan Mandelík pohánie Václava z Jilmanic; a v IV. Ondřejových L. 2. v při mezi týmž Ondřejem z Těšínova a synem jeho a Václavem z Rastel.)

30. Bránie a uvázánie s komorníkem v čem jedno k druhému podobno jest, a v čem se dělí.

13) Ještě v tom spolčie, že komorníku .. 34) neb kdež nic nenie tu ani smrt nebéře. 43) na uvázánie nebo na zájem dává. Jest ještě, i tento 67) při práviech zemských mysliti, neb netoliko ...

Pr. Aby světleje a zřetedlněje i bránie i uvázánie s komorníkem poznáno býti mohlo, skrze obého rozdiel a spolčenie a jednoho k druhému přirovnánie zřetedlněje oznámím. **1.** V tom jednostajné jest uvázánie s bràniem, že tak ten ktož se chce uvázati, jako ten ktož chce s komorníkem bráti, musie uručiti; onenno, že se právě uvazovati, a tento, že právě bude bráti. **2.** A jakž k brání od desk výpis se dává, též i k uvázání.

3. Opět, ani bránie ani uvázánie obecné bez komorníka býti nemóž, leč by kto zvláštní zápis ve dskách měl, aby „mohl bráti nebo se uvázati mocí svú bez komorníka“; k takovému braní a uvázání nenie potřebie komorníka. **4.** Ještě, uvázánie s brániem to společnie mají, že obé móž na zmatek, a obé ne na zmatek učiněno býti. **5.** Ještě v tom spolčie, že komorníku na obém ztrava, póvod a obroky dány mají býti, a zase má k úřadu komorník i po brání i po uvázání od póvoda doveden býti. **6.** A obého, tak bránie jako uvázánie, komorník, když se zase vrátí, hned u desk má vyznánie učiniti, a má se i uvázánie i bránie ve dsky zapsati: Uvázánie při zápisu, bránie tu, kdež se úroci kladú. **7.** Nakonec, ani k uvázání ani k brání s komorníkem osobnieho u desk přiznánie toho, ktož chce právo vésti, nenie potřebie; než každý to obé móž poslem nebo služebníkem svým zjednati, jakož o tom v Čtvrtých knihách jest povědieno. To téměř jest, v čemž uvázánie s brániem jest jednostajno. **8.** Ale v tomto se dělí, že k uvázání holomka purkrabova potřebie nenie; ale bránie obecné bez něho býti nemóž. **9.** Také při uvázání se nic nezajímá, ale při braní se zajímá; a uvázánie se děje v dědictvie a v grunty, v svrchky a nábytky, ale zajímají se toliko nábytci. **10.** Ještě, žádnému uvázání odboj se nemóž státi, pusť kto v drženie nebo nepusť, daj se uvázati nebo nedaj; ale ktož bráti nedá, každý takový odboj činí. **11.** Ještě, komorník žádného, ktož v drženie po uvázání nepustí, nepohánie, ale každého, ktož bráti nedá, z odboje hned pohánie. **12.** A uvázánie se děje i v pusté i v osedlé; ale bránie nemóž než na osedlém býti (neb na pustém a na opuštěném nenie co bráti, a kdež nic nenie, tu ani smrt neběře). **13.** Ještě, po žádném uvázání panovánie komorník nedělá, ale po každém brání, kdež co nenie bráti, komorník panuje (jakož prvé jest povědieno). **14.** Také žádné uvázánie k odhádání nepřicházie, ale každé bránie, kdež co nenie bráti, k odhádání dědičnému přivedeno bývá. **15.** A po brání navracují se zase nákladové i útraty, ale po uvázání sami nákladové. **16.** A věz, že se jménem nákladóv ve dskách jiného nic nemienί, než to což se k úřadu na uvázánie nebo na zájem dává, a při zájmu ještě nadto ztrava, (jakož svrchu jest povědieno). **17.** Jest ještě i tento rozdiel mezi uvázániem a bráníem, že když bráti nedadie, bývá z toho póhon z odboje a ze škod (tak jakož již povědieno jest); ale když po uvázání v drženie pustiti nechtie, na to ne póhon, než list obranní od desk vycházie. **18.** Také ten, ktož otpor proti brání vloží, móž jemu přes otpor znovu, kolikrátž toho potřebie jest, bráno býti; ale když se uvázání otpor vloží, přes ten otpor list obranní od desk nemóže vydán býti, než súd o takový otpor znikne. **19.** Ještě, uvázánie se nemóž opakovati, ale bránie móž; neb pro žádnú věc žádný se nemóž než jednú toliko s komorníkem uvázati; poněvadž všecky dsky a všickni zápisové tak svědčie, že se má každý s jedním komorníkem uvázati; kdyby se po druhé nebo potřetie uvazoval, již by se ne s jedním komorníkem uvazoval. Než byl-li by vyveden z toho, več se jest jednú uvazoval, má z toho poháněti a súdem toho dobývati, ne podruhé se uvazovati. Ale ktož zajímá, móž, jednú zájem pro jeden úrok učině, potom i pro druhý zajímati, neb tak dsky svědčie: „Když by který úrok na který rok dán nebyl, že bude moci s jedním komorníkem v každém úroce bráti.“ **20.** A ktož se chce uvázati, musie k úřadu penieze hotové dáti; ale ktož chce s komorníkem bráti, móž miesto peněz základ u desk do dvú nedělí položiti. — Jest i jiných mnoho mezi braniem a uvázániem rozdielóv, kteréž vyhledá, ktož bude chtieti na to mysliti. (A jest i užitečné i kratochvilné o tom i o jiném při práviech zemských myšlenie, neb netoliko užitku všech a jednoho každého práva zemská slúžie, ale také i rozum ostří, i paměť tvrdí těm, ktož o nich často myslie).

31. O vinách, kteréž se propadají k úředníkóm menším.

[12]) poněvadž jsú úředníci viny své, jako písař juxty své, promlčali; leč by to písařóm pomohlo, že jsú se o to proti vyšším úředníkóm pokusiti nesměli; neb jsú to tuze, aby o juxty žádný nestál, zapověděli a to pod ztraceniem úřadu, sami toliko úředníci větší. — A o zájmu...

1. Viny za starých (jakož se to po dskách, a zvláště póhonných shledává) byly jsú veliké k úředníkóm menším; neb ktož jest koli koho ze škod pohonil, z malých nebo velikých, a ty na pohnaném obdržal, to jest póvodu pohnaný dáti musil, a k úřadu úředníkóm menším tolikéž. **2.** Ale již takové viny všecky netbanlivostí úředníkóv jsú zminuly, a od žádného se neberú, kromě té, kdež by kto z odboje pohnán byl (jakož nahoře psáno jest), a té, kdež jeden druhému póhon propúštie z desk, od kteréhož osmdesáte grošóv jedním méně berú. **3.** A poněvadž se neberú již viny, zbytečné jest o nich psáti; a by se pak na ně táhnúti chtěli, darmo se potáhnú, poněvadž jsú úředníci viny své proti zemi, jako písaři juxty proti pánóm svým, promlčali. — A o zájmu a o brání s komorníkem nebo bez komorníka, o rukojmiech a o odhádání zájmu potud jest povědieno.

32. O propuštění zápisu, trhu, věna.

1) Propuštěnie jest mnohé a rozličné: Jiné jest trhu, jiné věna, 4). i z desk propuštěnie; neb nic se ve dsky.. 17) rozdiel nebo rozdělenie slove. 33) což ještě nenie.. 35) nebo jeho dědic. Pakli tomu dsky nesvědčí . . .

1. Propuštěnie z desk jest mnohé a rozličné: Jiné jest trhu, jiné věna, jiné zápisu, jiné spolku; a abych krátce pověděl všecko: Kolikero jest ve dsky kladenie, tolikero jest i z desk propuštěnie, kromě nálezóv a práv, kteráž se k věčnosti ustanovují. Neb nic se ve dsky od jeduěch druhým neklade, co by z nich zase nemohlo propuštěno býti. **2.** Ale rozličnými slovy se propuštěnie ve dskách jmenuje, vedlé zvláštnosti toho, což se propúštie; neb trh, zápis, věno a jiné k tomu podobné, když se z desk vymazuje, propuštěnie slove. **3.** A nic jiného propuštěnie nenie, než z desk toho, což ve dsky prvé vloženo jest, vymazánie a v nic obrácenie. **4.** Ale poručenstvie, ač se také od poručníkóv tomu ktož jest je zdělal, poručníky propúštie, však se častokrát odvolává, kdež ten, ktož jest poručníky dětí a statku svého zdělal, všecky nebo některé z nich zdvíhá. **5.** A když jeden druhému dědictvie své naň po otci přišlé z desk všecko propúštie, oderčenie slove; ale když sobě dielu jednoho a bratru svému druhého nechá, tehdy rozdiel nebo diel slove. A tak z toho známo jest, že se zápis propúštie, poručenstvie se odvolává, otcovský statek se nebo dělí nebo odřieká. **6.** Zápisové k propuštění z desk nejsú jednostajní; někteří jsú k propuštění snadní, jiní jsú nesnadní. Zápis „s miestem“ každý k propuštění snadný jest; neb ten, ktož jest zápis „s miestem“ učinil, když chce, na miesto prázdné dolože kohož chce, móž takový zápis zkaziti. Ale zápis bez miesta, trh, spolek a jiná ve dsky kladenie nesnadná jsú k propuštění; neb bez vóle těch, kterýmž jsú ve dsky kladena, z desk propuštěna býti nemohú. Než poručenstvie každé snadně (též jako zápis „s miestem“) móž zkaženo a odvoláno býti. **7.** Každé propuštěnie musie zápis nebo vklad ve dskách předjíti, a nic se z desk propustiti, odvolati ani odřieci nemóž, což by v nich prvé nebylo; neb propuštěnie jest ve dsky vložené věci a zapsané zkaženie (a nic zkaženo a zrušeno býti nemóž, což jest se ještě nestalo, a nic zdviženo, což ještě neležie a nenie). **8.** Žádný také zápisu, trhu ani jiného vkladu z desk propustiti nemóž, než ten sám, komuž dsky svědčie, nebo jeho dědic. Z té příčiny i ten, kohož na prázdné miesto doloží, musí prvé v zápise státi, aby jemu dsky svědčily, a teprv zase propustiti. Pakli tomu dsky nesvědčie, ani také dědicem jest toho, komuž svědčie dsky, než od dědice právo jinak zapsané má, ten nemóž toho propúštěti; než, chce-li, móž ve dsky trhem nebo dluhem klásti. **9.** Nakonec, nemóž žádnému propuštěno z desk býti než dědici nebo držiteli skutečnému toho, což jest ve dsky kladeno. — A o propuštění dosti jest povědieno.

33. O otpořiech.

7) všemu což se ve dsky móž klásti ... 15) všecko zbožie své beze všie obrany ztratí (konec).

Poněvadž mluveno jest o uvázání i o brání s komorníkem i bez komorníka, netoliko jakým se řádem a obyčejem obé konati má od počátku až do konce, ale také i skrze přirovnánie jednoho k druhému, v čem uvázánie k brání jest podobné a v čem se jedno od druhého dielí; dotčeno také jest při tom i otporu tak proti braní jako proti uvázání — ale že se otporové dále a šíře ztahují, než k brání a k uvázání toliko, (neb všemu, což se ve dsky od koho móž klásti, móž otpor vložen býti, netoliko uvázání a brání): z té příčiny užitečné se zdá, již o otpořiech k zprávě sprostných a k obraně spravedlivých mluviti, aby uměli spravedlnosti svých právem hájiti proti těm, kteříž desk a práva zle užívati k svému zisku s škodú spravedlivých smějí. Malá věc, a mnoho na sobě nese! Otporem každý zbožie svého a spravedlnosti své, když jej v čas vloží, obhájí; a ktož ho v čas vložiti obmešká, všicku spravedlnost, všecko dědictvie své beze všie obrany ztratí. Neb otpor jest obecná obrana jednomu každému proti všelikému práva vedení, i proti každému vc dsky kladení. (Mnoho by bylo nálezóv na obě straně vésti, kto jsú otpory v čas kladúce, trhóm, zápisóm, smluvám a jiným ve dsky kladeniem dědictvie svého a spravedlností svých obránili, a zase mnozí, otporóv v čas nekladše, o své dědictvie a o spravedlnosti jsú přišli.)

34. Co jest otpor.

9) Jiní otporové nepraví a fortelní i zmateční, kteréž zlí 12) nemají za odpor a obranu než za zlé lsti a za úklady držáni býti; 14) neb se již toho nynie přieliš mnoho děje od chytrých a těch, kteříž.. 15) zle a úkladně užívati smějí.) 18) (otsúzenie boje) nesmie. 19) aby toho komuž odpierá, podvedl a jej 23) nepravého otporu a podvodného jest.. 24) jako spravedlivý, ale k súdu před pány.. 27) a jednú k němu pohnav, sebe zle svědom 30) dává se hned pohnanému za právo.,. 32) anebo požena k súdu z úmysla.. 33) že se sám za lháře a za podvodníka ústy svými a dskami zřetedlně odsuzuje; 37) toho okázati nemóž, ale ani k tomu pohnati ani pohnán jsa smie státi. A by pak.. 40) a tudy se za to, což svrchu jest pověwdieno, sám odsuzuje (konec).

1. Otpor jest dědictvie, platu (a abych krátkými slovy všecko zahrnul) všeliké spravedlnosti lidské, kteráž se do desk jakýmž koli zpósobem, trhem, zápisem nebo zástavú klade, obecná obrana a nárok, kterýmž jeden každý dědictvie svého a spravedlnosti své proti každému nespravedlivému stále a světle bránie a odhajuje. **2.** Že jsem řekl v oznámení otporu, „kterýmž každý dědictvie svého a spravedlnosti své hájí“, skrze to dávám znáti otpor spravedlivý a ne zmatečný, kterýž sám má za otpor položen býti. **3.** Jiní otporové nepraví a fortelní, kteréž zlí a úkladní lidé ne k obraně spravedlnosti své, (kteréž nemají), než na zklamánie spravedlivých a ustrašenie sprostných ve dsky kladú, nemají za otpor a za obranu, než za zlú lest držáni býti, a nálezy panskými vedlé práva mají jakožto zmateční a podvodní zastavováni býti. (Neb se již toho nynie mnoho děje od těch, kteříž dobrých práv zemských a spravedlivých zle užívati smějí.) **4.** Nepravý otpor dvojím obyčejem móž poznán býti: Jedním, když jej kto ve dsky vloží a k němu pohnati (své nespravedlivosti svědom jsa a budúcieho se odsúzenie a kázně panské boje) nesmie; než na to jest jej toliko vložil, aby toho, komuž otpierá, v něčem podtrhl [podvedl], a jej sobě tím otporem tak k tomu přivedl, aby jej o statek vešken nebo o diel statku jeho, nebo o některakú summu připravil. Druhé znamenie nepravého otporu a zmatečného jest, když ten, ktož jest otpor vložil, požene k němu jako spravedlivý, anebo pohnán bude, ale k súdu před pány státi nesmie, ani dostáti jako nepravý. **5.** A ačkoli, ktož k jiným přem požena několikrát k súdu nestoje, zase móž o túž věc pohnati, však tomu, ktož jest otpor vložil, a jednú k tomu pohnav, nebo pohnán jsa, sebe zle svědom jsa, k súdu státi nesměl, po druhé k témuž otporu pohoniti spravedlivě právo zemské brání, než dává se hned tomu, ktož k súdu stojí, za právo. **6.** Protož každý otporník nepravý, kterýž, otpor vlože, k němu pohnati nesmie, anebo požena anebo pohnán jsa, k súdu, z úmysla, moha a maje státi, nestojí, toto znaj a věz, že se sám ne póhonem nebo nestániem svým, ústy svými a dskami zřetedlně odsuzuje; neb každý svój otpor, kterýž do desk klade, těmito slovy zavierá: *To chce okázati před pány, když mu toho potřebie bude.* A tak se zavázav, netoliko toho okázati nemóž, k čemuž se jest dskami zavázal, ale ani k tomu pohnati nesmie; a by pak pohnal nebo pohnán byl, tehdy k súdu a k nálezu panskému nesmie dostáti, a tudy se a skrze to sám odsuzuje, zavázav se, „že to chce okázati před pány, když jemu toho potřebie bude, anebo když páni na súdě sednú.“ Neb každý, ktož otpor zmatečný vloží, najprvé odsúzen bude, a potom kázeň panskú trpěti musie, jakož to nálezové panští ukazují. (V IV. Ondřejových A. 28. v při mezi Čeňkem Vyšehněvským; a v III. Ondřejových B. 4. v při mezi Ofkú z Švabínova. V týchž D. 14. v při mezi Václavem Hrzániem z Harasova. Item v IV. Ondřejovych L. 8. v při, kdež Zdeněk z Koněprus etc. a jiných nálezóv mnoho.)

35. Příčina v otporu má položena býti.

7) a to jest třetí znamenie otporu nepravého a zmatečného (konec).

1. Povinen jest každý, ktož spravedlivě otpierá, otporu svého příčinu ve dskách při témž otpierání položiti. (A to jest znamenie spravedlivého a nezmatečného otporu.) **2.** Ale ktož z jalova otpierá, žádné otpieránie svého příčiny nepokládaje, ten komuž otpierá, neboj se, než jist buď, že na zklamánie tvé nebo na zmatek svój tobě otpierá, a k tomu takovému otporu nestane. (A to jest třetie znamenie otporu zmatečného.)

36. Kto má k otporu pohnati.

1. Ačkoli tak otporník, jako ten komuž otpierá, obá té moci, obá té svobody jsú, že i otporník, i ten komuž se otpierá, móž jeden druhého k otporu pohnati (onenno, aby otpor svój vedl, tento, aby spravedlnosti své bránil): však k otporu učiněnému nenie zavázán ten pohnati, komuž se otpierá, než ten sám, ktož otpierá. Dóvod toho, že každý ktož otpierá, k tomu se sám zavazuje, že to chce okázati před pány, a okázati nemóž, leč požene nebo vedlé práva pohnán jsa k súdu stane. **2.** Ale držitel, kterémuž se otpierá, ten se k tomu nezavazuje a k otporu nepohoně, dědictvie své beze všie překážky přes takový otpor bezpečně držeti móže. **3.** A nepožene-li ho otporník za tři léta a za osmnádcte nedělí, sám se ten otpor za nepravý odsúdí a zmine a v nic obrácen bude; žádné škody tomu na statku jeho, proti komuž jest učiněn, nepřinášeje, než ještě spravedlnosti jeho skrze nestánie otpierajícieho k svému otporu zřetedlně potvrdí. (A jistě každý člověk dobrý, kterýž otpor spravedlivý ve dsky klade, nebude póhonem meškati, své spravedlnosti svědom jsa a pravdy, než chvátati bude, aby jí obránil skrze okázánie jejie na súdu před pány. Zase, nepravý otporník k súdu nechvátá ani k póhonu, své nespravedlnosti dobře svědom jsa, kteráž, kdyby jemu na překážku nebyla, nemeškal by otporu svého, vedlé závazku svého, což by mohl najspieše, k miestu přivésti.)

37. Kto má k otporu pohnán býti.

10) pohnán býti; neb toho, pročež odporník odpierá, ten komuž odpierá, nemá a nedrží, a z té příčiny se k němu o to, čehož nemá. 19) kdož dědictvie drží, vyjíti. (Ale při držení jest rozdiel, kdož zapisuje po smrti a kdož hned postupuje, prodada nebo zapíše; neb druzí po smrti prodadúce teprv postupují.) Ten pak kdož to drží, 25) kteréž od něho máš, nařiekají, aby tě . . . 26) v tom proti takovému každému zastal, na súdě . . . 33) že tě má zastúpiti; 57) rozličná zbožie a spravedlnosti . . .

1. Povědieno jest nynie, kto má k otporu pohoniti, a hned jiná otázka povstává, kto má k otporu pohnán býti. Nebo obecně při každém otporu tři se osoby sbiehají: Otporník, kterýž otpierá; ten ktož ve dsky klade, kterémuž se otpierá; a třetí držitel, kterémuž jest ve dsky kladeno. Kto z těch má pohnati k otporu, již povědieno jest, a oznámeno že ten, kterýž otpierá; ale koho pohnati má, držitele či prodávajícieho nebo zapisujícieho, to ještě v pochybnosti jest. **2.** Ta pochybnost aby také odjata byla, má vědieno býti, že držitel dědictvie, o kteréž jest róznice, nebo čehož koli jiného, má k otporu pohnán býti; neb toho dědictvie, platu nebo gruntu, pro kterýž otporník otpierá, ten, komuž otpierá, nemá a nedrží, neb jest je prodal jinému nebo zapsal; z té příčiny k němu o to, čehož nemá, právem a súdem nemóž hleděti. A by se pak k němu právem hledělo a ustáno na něm bylo právo nebo nález byl učiněn: naň se právo vésti nemóž, než na to dědictvie, kteréž v otporu, v při a v súdu jest. Ale když držitel pohnán nebude, na dědictvie své práva vésti nedopustí. Z té příčiny póhon k otporu má ne na toho, ktož jest ve dsky kladl, ale na toho ktož dědictvie drží, vyjíti. **3.** Ten pak, ktož to drží což v otporu stojí, když pohnán bude k otporu, má a povinen jest k súdu státi. Ale bez toho, od kohož jest jemu ve dsky kladeno, súditi se nemá, a zvlášť, jestli že za to zpravu má; než jakž brzo pohnán bude k otporu, daj svému zpravci úmluvu vedlé práva zemského, a v té jemu oznam, žeť to dědictvie, kteréž od něho máš, nařiekají otporem nebo póhonem k otporu, aby tě v tom proti tomu ktož tebe pohánie, zastal na súdě zemském před pány. **4.** Neb jest-li že úmluvy nedáš, jest-li že se tak neopatříš, a svévolně k súdu beze svého zpravce přistúpíš, a toho odsúzen budeš: svú zpravu bezpochybně ztratíš, a tu škodu sám poneseš, a tvój zpravce tobě ničímž dále povinen nebude. **5.** Po dání pak úmluvy bude-li tě chtieti tvój zpravce zastúpiti v súdě, drž jej k tomu, ať se dskami zapíše, že tě má a chce bez tvé škody zastúpiti; pak-liť se nebude chtieti dskami zapsati než toliko slovy die, že tě chce zastati, dosti na tom jest. (Ale pro uvarovánie škod a zmatkóv lépe jest, aby se dskami k tomu zavázal). **6.** Než proto ty, jest-li žeť se tvój zpravce tobě dskami zapíše, „že tě má v tom súdu bez tvé škody zastati“, ačs jemu i úmluvu dal, proto sám k súdu státi neobmeškávaj, aby snad, kdyby tvój zpravce v súdu tebe nezastúpil, a ty také k súdu sám nestoje, svým nestániem zpravy své aby neztratil. Neb když úmluvu svému zpravci dáš, a on tebe v súdu zastúpiti netbá, musíš se sám o to, k čemus pohnán, nebo k čemus pohnal, súditi. A prosúdíš-li, povedeš se na svého zpravci třetinú výš, beze všech zmatkóv; pak-li vysúdíš a práv zóstaneš, o škody k svému žalobníku, kterýž jest tebe pohnal, hleděti budeš, ne k svému zpravci. (Toho všeho jest dóvod nález ve dskách Viktorinových A. 23., kdež Dobrohost z Ronšperka etc.) **7.** Ještě se zase k tomu navrátím, kdež jsem řekl: „že držitel má k otporu pohnán býti“. Při kteréžto řeči aby mnú žádný zklamán nebyl ani zmýlen, toto oznámím: Že při držení a při držiteli dědictvie nebo jakéž koli spravedlnosti jest rozdiel, a ne malý, než veliký a mnohý, jak jsú mnohá a rozličná ve dsky kladenie. Neb nejednú se přiházie, že někto dědictvie nebo spravedlnost cizí dskami zapíše, ale proto je sám držeti bude, než po smrti své teprv se v ní ten, komuž zapsána jest, uváže. Též také i trhem mnozí ve dsky kladú rozličná dědictvie a spravedlnosti, a teprv jich po smrti své postupují. Takovým zápisóm a trhóm ktož otpor vloží, ne toho má k otporu pohnati, komuž ve dsky vloženo jest, ani toho čekati, až držitelem bude, než toho, ktož jest zapisoval, toho, ktož jest prodával; poněvadž ještě sám toho, což jest jinému ve dsky vložil, držitelem jest. **8.** A tak při jiných rozličných ve dsky kladeniech a práva vedeniech týž zpósob se zachovává; avšak vždy všecko na držiteli se zavazuje, což se póhonu dotýče netoliko k otporu, ale i jiných póhonóv všech o všeliké dědictvie, platy, nebo grunty i svrchky.

38. Kdy se otpor móž klásti, a kdy nic.

[4]) od kladenie ve dsky pořád čtúc. Než . . . [8]) aniž od úředníkóv Pražských k otporu.. [15]) nebude připuštěn (konec).

1. To při otpořiech má najprvé známo býti, že otpor proti žádnému zápisu, proti žádnému trhu, a s krátkú řečí, proti žádnému ve dsky kladení nemá vložen býti aniž móž po třech letech a po osmnádcti neděliech, od kladenie ve dsky počítajíce. **2.** Než v tom času každý se opatř, ktož k čemu spravedlnost má, aby otpieral, těch tří let a osmnádcti nedělí nepropúštěje. Zanetbá-li v tom čase otpierati, potom nebude moci, když ten čas přejde, aniž od úředníkóv menších k otporu kladení bude dopuštěn. **3.** Jiné jest o sirotku, kterýž by, let nemaje, neotpieral; ten k letóm spravedlivým přijda, móž i po letech násobně prošlých otpor klásti, a k tomu má od úředníkóv dopuštěn býti. (O tom nález v Bielých póhonných, kdež Martin Holec z Nemošic pohánie Slavaty z Chlumu.) **4.** Pakli by sirotek let spravedlivých dojda, od dosaženie let přirozených léta zemská propustil, i ten po letech propuštěných k otporu nebude připuštěn. **5.** Item otpor každému práva vedení móže vložen býti, dokudž se odhádánie nestane, též jako každému ve dsky kladení.

39. Kde a při čem otpor má kladen býti.

[6]) ve dsky kladení, a sám o sobě nemá...

1. Žádný nemá slepého otporu proti žádnému klásti, aniž toho úředníci dopustiti mají. A jest slepý otpor, kdež kto ve dskách zemských nebo v památných, zhola při ničemž, všem trhóm a zápisóm od někoho učiněným otpierá. Než každý otpor vedlé práva má kladen býti při trhu, při zápisu, při brání, při uvázání nebo při jiném jakémž koli ve dsky kladení neb práva vedení, a sám o sobě nemá kladen býti. **2.** Neb v takovém kladení otporu děje se lest, a držitel o dědictvie zlú lstí byl by připraven a otporník takový, právo promlče, skrze takový otpor slepý byl by zase k právu ztracenému připuštěn, kteréž jest mlčením ztratil; neb nemoha při trhu nebo při zápisu pro léta prošlá otpierati, otpierá všem trhóm a všem zápisóm vesměs otporem samotným a slepým, žádnému zvláštniemu trhu ani zápisu otpierati pro let propuštěnie zemských nemoha. (Toho nález v IV. Ondřejových L. 8. mezi Hynkem z Mečkova a Jeníkem strýcem jeho.)

40. Čemu móž a čemu nemóž otpor kladen býti.

[1]) všelikému ve dsky kladení odpor vložen býti, ale ne od každého s užitkem a se ctí, než od toho.. [3]) kdež by se vésti neměl, tu móž slušně

16) leč by se jinam uvázánie vedlo, než zápis ukazuje. 38) a o tom čemu móž a čemu nemóž ani má...

1. Každému trhu, každému zápisu móž i všelikému ve dsky kladení, každému práva vedení otpor vložen býti; ale ne od každého s užitkem, než od toho toliko, ktož se jistě k tomu zná, což se ve dsky klade, spravedlivým býti. **2.** Žádnému nálezu panskému, žádnému zvodu po nálezu panském nebo po právu staném učiněnému, nemá otpor kladen býti (neb by tak konce v súdiech nebylo, a byl by vždy súd z súdu, jeden z druhého, nový z minulého). **3.** Než toto má vymieněno býti: Vedl-li by se kto po právě staném nebo po nálezu panském, kdež by se vésti neměl, neb jakž by se vésti neměl, tu móž slušně otpor vložen býti; neb se tu právu stanému ani nálezu kmetskému neotpierá, než vedení nepravému a zmatečnému, a též odhádání. **4.** Žadnému uvázání, žádnému brání s komorníkem, ktož se sám nebo jeho předek zapíše dskami, nemá vedlé práva otpor kladen býti, aniž toho úředníci dopustiti mají; leč by se komu jinde bralo, leč by se jinam uvázánie a na jiné grunty vedlo, než zápis ukazuje. Pakli by kto přes to vždy přes svój zápis uvázání nebo zájmu otpieral, takový otpor jest zmatečný a nepravý. (Toho dóvod v IV. Ondráčkových A. 28., kdež Čeněk Vyšehněvský z Barchova pohánie Petra z Nemyčevsi.) **5.** Též také, když se kto rukojmiem zapíše pod uvázániem s komorníkem v statek jeho, jestliže by jich nevyvadil, uvázání jich otpierati nemá; pakli otpierá, na zmatek otpierá, a nález panský trpěti bude. (To stojí v témž nálezu.) **6.** Ještě, kto by prvé dědictvie své zapsal pryč, a potom odpor proti témuž dědictví vložil a k němu pohnal: ten otpor jest zmatečný. (Nález o tom v III. knihách Ondřejových H. 21. kdež Jan z Ovesné Lhoty pohánie Zdeňka z Kojkovic.) **7.** Též také i ten otpor jest na zmatek, kdež kto dědictvie své prodada trhem, potom proti tomu dědictví otpor klade. (To stojí v týchž dskách D. 14. kdež Petr Řešietko pohánie Jiříka Mihule z Kotelce.) **8.** Naposledy, ktož nálezu panskému dosti neučiní, a zvodu po tom nálezu nebo po odhádání učiněnému otpierá, na zmatek otpierá, a nález panský trpěti musie. (To psáno v IV. Ondřejových L. 8. kdež Zdeněk z Koněprus etc.) — Ty zmatky dobrý člověk znaje, nedopúštěj se takových otporóv, z kterýchžť by mohl jistý zmatek nalezen býti, a kteréž by škodu, hanbu, lehkost i kázeň přinésti mohli. — A o zmatciech a o zmatečných otpořiech, a o tom, čemu nemóž ani má otpieráno býti, potud jest povědieno. (O jiných pak zmatciech mnohých v posledních knihách v nápisu zvláštniem šíře bude povědieno.)

41. Každý, ktož otpor vloží, má jej před se vésti.

[2]) na zklamánie držitelóv ve dsky [9]) Alexandra z Ratěnic.) — (konec.)

1. Mnozí omylným troštem se kojiece, otpor bez rozmysla na zklamánie anebo na ustrašenie držitelóv ve dsky kladú, za to majíce, že jim to nic neškodí a že nejsú zavázáni vloženého otporu před se vésti. Žádný se tím omylem troštovati nedopúštěj, věda to, že každý, ktož otpor klade (jakož jest napřed povědieno) má k němu pohnati. A každý otporník z práva zavázán jest vložený otpor před se vésti. (Dóvod toho v III. Ondřejových A. 20. kdež Elška z Střížkova pohánie Alexandra z Ratěnic.) **2.** A každý, ktož otpor vloží, povinen jest jej před se vésti a ukázati před súdem; pakli neokáže anebo nestane, svú při ztratí, a již se jest sám odsúdil. **3.** A při otporu toto se zachovávalo, že ktož koli, buď póvod nebo pohnaný, k súdu nestojí, svú při beze všie obrany ztratí, a viece se o to súditi nemóže.

42. Zpósob a forma otporóv.

[6]) Při odpořiech má vědieno býti, že odporové vedlé práva mají přede všemi jinými póhony slyšáni ... [14]) bez žaloby čtené, ten kdož jest pohnal ... [30]) naň vizu vložiti móže. A žádnému [33]) neb při odpořiech všeho práva a desk základové se točí.

1. *Barbora z Petrupimě otpierá proti tomu trhu, kterýž jest učinil Viecek z Slivna, a dědictví v něm jmenovanému, pravieci, že jest on Viecek toho dědictvie prodávati a ve dsky klásti neměl z té příčiny, že ona k tomu dědictví lepšie právo má nežli on Viecek, nebo kto koli jiný, po otci svém nedielném. To chce okázati před pány, když najprvé na súdě sednú.* **2.** Při otpořiech má vědieno býti, že by otporové vedlé práva měli přede všemi jinými póhony slyšáni a rozsuzováni býti, poněvadž každý otpor tím se zavierá, „že chce to okázati otporník, když najprvé páni na súdě sednú,“ nebo „když mu toho potřebie bude“; a každý se otpor desk nebo práva vedenie dotýče. **3.** Také se žádný otpor jako jiní póhonové, nevysvědčuje; a jakož se žádný nevysvědčuje, též také při žádném otporu žaloba se nezapisuje; než když strany před lavice do šrankóv vstúpie bez žaloby psané, ten ktož jest pohnal, mluví potřebu svú a dsky své ukazuje; neb každý otpor viece na spravedlivém ukázání (jako i každý súd) než na vtipném mluvení záležie. **4.** Žádný také nemá otporu klásti proti žádnému ve dsky kladení, ktož žádné spravedlnosti k tomu nemá, čemuž otpierati chce, než ten sám móž slušně otpierati, ktož se zná lepší spravedlivost k čemu, než ten, ktož ve dsky klade, mieti. Ale to nemóž poznáno býti, kto jest spravedlivější, než když se nález o to stane; neb každý jednu stranu slyší, ale kmetové na súdě obě. **5.** Nemóž také žádný otporu klásti po poslu ani po přieteli, než každý sám, kohož se dotýče, osobně ke dskám přijda má otpierati, (ač jest to prvé bylo za obyčej.) **6.** Nálezové, kterýmiž se otpoři rozsuzují, mají psáni býti ve dskách velikých, kdež se trhové píší, jakož se z staradávna zachovává. **7.** Ktož k otporu požene, má sobě roky vždy opravovati, dokudž rozsúzen nebude; pakli sobě kdy roku kdy neopraví, tehdy pohnaný naň vizu vložiti móže a jeho ze škod pohnati. **8.** A žádnému k otporu pohnanému nedává se než jedno hojemstvie. **9.** Žádný súd těžší a nesnadnější nenie jako otporové; neb při otpořiech všeho ve dsky kladenie, všeho práva vedenie základové se točie; a ktož všeho práva a desk od základu až na vrch nezná, těžce mu spravedlivý súd (viem co mluvím) v při otporné přijde. Neb se netoliko trhóm, zápisóm, věnóm, poručenství a jiným ve dsky kladením rozličným otporové dělají, ale také uvázáním, zájmóm, zvodóm, odhádáním a jiným práva vedením, kdež všem dskám, i všem práv vedením od kořene rozuměti musie, ktož má otpory spravedlivými súdy děliti. — A o otpořiech dosti jest povědieno.

* * *

Najjasnějšiemu kniežeti a pánu, panu Wladislawowi, uherskému, českému ꝛc. králi, markrabí morawskému ꝛc.

O práviech země české Viktorina ze Všehrd

počínají se

KNIHY OSMÉ.

1.

1) V Prvních, v Druhých, Třetích knihách práce mé o súdu zemském, o póhoniech rozličných a přísahách a což k tomu přiležie, dosti široce 14) a nevelmi v práviech zběhlí zmýleni v svých jednániech a potřebách...

Sepsánie tohoto o práviech země české v Prvních, Druhých a v Třetích knihách práce mé o súdu zemském, o póhoniech rozličných, o přísahách, a což k tomu přiležie, dosti široce psáno jest. V Čtvrtých, v Pátých, v Šestých a Sedmých knihách o dskách zemských, o rozličných mezi lidmi jednániech, o trziech, zástavách, zápisiech mnohých, dětí, žen i statku jich opatrování i o rozličném práva vedení skrze zvody, uvážání s komorníkem i bez komorníka, brání, odhádání, o jiných mnohých běziech, kteříž při dskách zemských a právě zemském jdú, široce dosti jest mluveno. A aby nic opuštěno nebylo, co by ke dskám, dokonce přislušeti se zdálo: o menších dskách v těchto knihách Osmých psáti budu, o jich rozličných zápisiech, kteříž se v též dsky menšie nejednostajně zapisují, aby i při těch dskách dobří lidé, a nevelmi desk, řádu a práv zemských svědomí, obmeškáni skrze neznámost práv v svých jednániech a potřebách k menším dskám přislušejících nebyli. Přidám také nenic o listech, kteříž mnozí a rozliční od desk v potřebách lidských vycházejí; a zvláště o listu obranniem, kterýž se od obojích desk, velikých i menších, když toho komu potřebie jest, bez otporu a všelikého meškánie vydává. O relaciech od súdu komornieho i purkrabových, kteréž se oboje v též dsky menšie zapisují, na běhu připomenu. Ještě o výpisiech z desk tak zmienku učiním, jak a pokud vydáváni býti mají od desk vedlé práva starodávnieho, kteréž se do dnešnieho dne zachovává. O placení od desk, co se od čeho platí a dává, když poviem, na tom psání a knihám Osmým konec učiním.

2. O menších dskách.

[1]) Staří Čechové, na kterýchž jest prvé správa země záležala, [14]) na papieře píší, opatrovati mohli [21]) nemóž do desk kladen býti.) (č. 5 v I. rec. není.) [32]) A poněvadž zapisováním, výmienkami všemi, bráním i uvázáním dsky oboje k sobě podobné jsú, zbytečná věc jest, o zápisiech desk malých tuto psáti, poněvadž .. [37]) zachovává. Protož každý .. [42]) čehož žadati bude, všecko najde. [43]) Neb již veliké dsky zápisné málo zápisóv mieti budú, poněvadž každý, by po pól země české měl, móž jí v sto kopách zapsati a moci sobě nechaje .. [47]) pod pečetí svú do kolikanádcti tisíc chce zapsati .. [61]) věčnější (konec).

1. Obyvatelé země české, páni Čechové, na kterýchž jest v ty časy správa země záležala, o dobré obecné zemské pilně jsú myslili i pracně usilovali, ne jednu stranu obce zemské a dobrého obecného opatrujíce a druhé zanedbávajíce, ale o všecko tělo země české věrně a pracně se starajíce. Bohaté dskami velikými opatřivše, chudších jsú v zapomenutí zóstaviti nechtěli, než pro zemany nebohaté, pro dědinníky i sedláky dsky zemské menšie jsú vymyslili, aby také i ti o dědinách a statciech svých, ačkoli rovných, ale však dědičných a svobodných, zřízenie učiniti a je opatrovati mohli beze všie ujmy, též jako páni a zemané bohatí. **2.** A kdež páni a zemané bohatí zbožie svá dskami velikými, zemskými, kteréž se pro věčnú paměť na pergaméně píší, opatrují, tu též aby zemané chudší dědiny a statky své dskami menšími, kteréž se na papieře píší (s menším placeniem od týchž desk) opatrovati mohli. **3.** Kterýchžto desk menších a zápisóv tentýž řád a obyčej v sloviech, v skutciech i v práva vedení jako ve dskách velikých se zachovává; tím se toliko dělí od velikých desk, že do velikých desk zbožie veliká a statkové znamenití vcházejí, a do malých statkové a dědiny rovné a malé se kladú.

4. Ještě, do velikých desk zápisných klade se dědictvie a zbožie v summách velikých (neb žádný zápis bez summy nemóž do žádných malých ani velikých desk kladen býti, jakž kto svój statek šacuje, kladú se); ale do malých desk zápisných summa sta kop grošóv výše nevcházie. 5. Naposledy, což se do velikých desk klade, tu se od každého sta kop grošóv dvanádcte grošóv českých dává, a k tomu od osoby každé po čtyřech grošiech českých; ale co se do menších desk zapisuje, tu se od každého sta kop grošóv od summy nic nebéře, než toliko od osoby každé po čtyřech grošiech českých. 6. Tím se dsky od desk, veliké zápisné od malých, dielí; jiným vším sobě podobné jsú, kromě toho, což svrchu jest povědieno, že se veliké dsky na pergaméně, menšie na papieře píší. 7. A poněvadž zapisováním, výmienkami všemi, brániem s komorníkem i bez komorníka, též i uvázániem dsky oboje k sobě podobné jsú, zbytečná věc jest o zápisiech desk malých, což se toho dotýče, široce tuto psáti, poněvadž nic nového, nic neznámého se při dskách zápisných menších neděje, než to též, což se při dskách velikých zachovává, o kterýchž jest již povědieno. 8. Protož každý, ktož nápad statku svého bude chtieti dskami menšími řiediti, odeslán buď k zápisóm, kteříž se dskami velkými řiedie, do Šestých knih sepsánie tohoto k nápisu „O zápisiech nápadních“, a tu změně summu toliko, čehož hledati bude k té potřebě přislušejícieho, ač ne všecko, ale mnoho a větší diel najde. Neb již veliké dsky zápisné málo zápisóv mieti budú, poněvadž každý, by pak pól země české měl, bude-li chtieti zápis nápadní učiniti, móž jej dskami menšími ve stu kopách zapsati, a moci sobě nechaje v témž zápisu, móž kšaftem pod pečetí svú na tom do kolikanádcti tisíc chce zapsati a odkázati kterým koli osobám (O tom nález najdeš léta božieho 1497 po sv. Jeronýmu, kdež Jan Janovský z Sútic pohánie Kateřiny z Valdeka k otporu.) 9. Při tom také i to, že každý, komuž kšaftem tak se odkáže, móž se hned na ten kšaft v to s komorníkem uvázati, nečekaje, aby mu ve dsky kšaft všel, jakož jest to týž Janovský udělal, a také týž nález to i dsky ukazují (neb což se jednomu nalezá, všem se v též při nalezá). 10. Ale poněvadž všeliký statek a zbožie, jakž koli veliké, móž ve dsky menšie ve stu kopách beze všie škody zapisujícieho i nápadníkóv jeho, též jako u veliké kla-

deno býti, nebylo by škodné, aby se též dsky menšie ne na papieře psaly jako prvé, dokudž jsú se do nich lehká dědictvie klad a, než na pergaméně, též jako se veliké dsky zápisné píší, pro větší jistotu a pevnost věčnější. — A o zápisiech nápadních do menších desk vcházejících potud jest povědieno.

3. Co se jiného v menší dsky zapisuje.

^{1}) Ale že se netoliko zápisové nápadní v menšie dsky zápisné píší, ale také mnozí jiní a rozliční vkladové, z té příčiny .. ^{3}) lidskému a k zprávě, kteříž ^{31}) V též dsky menšie zapisují se škody, výbojové noční, ^{39}) kteréž ze dvorských desk do zemských se převodie, tu se zapisovati mají.

Pr. V menšie dsky zápisné, o kterýchž se tuto zmienka děje, netoliko se zápisové nápadní píší, ale také mnohé jiné a rozličné potřeby lidské. Z té příčiny toho všeho k naučení lidskému obecniemu i jednoho každého zvláštniemu, a k zprávě, kteříž toho potřebují, užitečné se zdá krátce dotknúti; neb i zvláštním písařem dsky menšie jsú opatřeny, kterýž od nich jméno béře a písař menších desk slove, že je píše, opatruje a registruje, v nich hledá a u nich sedá. **1.** Hned po zápisiech nápadních do desk menších smlúvy všecky kromě trhóv, spolkóv, směn nebo jiných k tomu podobných vkladóv se vpisují, a do těch desk mají pořád kladeny a pilně registrovány býti. **2.** V též dsky menšie všickni zápisové ti se klásti mají, kdež kto zavadie zase komuž koli rukojmě, jestli že by jich nevyvadil, jim statkem svým se zavazuje, aby se v týž statek jeho pro nevyvazenie z rukojemstvie s komorníkem uvázati mohli a jej držeti, a jeho tak dlúho užívati, dokavadž by z rukojemstvie, v kteréž jsú zavázáni, od něho nebo od dědicóv jeho vyvazeni nebyli, se všemi náklady a škodami pro to jakž koli vzatými, a pro nevyvazenie z podpor též. **3.** V těch a takových zápisiech někdy se dědictvie ze jména pokládá, v kteréž by se rukojmě uvázati měli; někdy se nic ze jména nepokládá, než obecným slovem všecko se dědictvie zapisujícieho krátce jmenuje, aby se pro nevyvazenie mohli uvázati v dědictvie jeho, kteréž má aneb mieti bude. (Takovými zápisy mnozí jsú se rukojmě v zbožie jistcóv a závadcí svých, nejsúce z rukojemstvie nebo z podpor vyvazeni, uvazovali, a ta jsú drželi dotud, dokudž jsú vyvazeni nebyli;

někteří jsú pak v dědictvie závadcí svých sę uvázavše i dědicky je prodali, jako rukojmě Oldřicha z Mirovic Chotětice, a rukojmě Čeňka Barchovského statek jeho, a jiní mnozí rukojmě statky mnohé jistcóv svých těmi zápisy obdrževše prodávali, jakož to široce po dskách móž vyhledáno býti.) **4.** V též dsky menšie zapisují se škody komorníkem od desk ohledané, výbojové noční, zpasenie obilie a luk, lesóv zmýcenie, rybničná krádež nebo zkopánie, a jiné těm škody podobné, kteréž komorníci ohledují těm, kterýmž se dějí a ktož toho žádají a potřebují. **5.** Též i relacie práv staných v komoře před KMstí nebo před hajtmany; též relacie miestopurkrabie práv před ním ústaných, vše se v ty knihy menšie zápisné zapisují. **6.** Ještě, relacie všech odúmrtí a práv na vrch dovedených, kteréž po nálezиech a po rozsúzení súdu dvorského a po na vrch práva dovedení ze dvorských desk do zemských se převodie, tu se zapisovati mají. A ty relacie činí písař desk dvorských, purkrabí své. Ale což ústaných práv jest v komoře před králem, ty činiti má jeden z pánóv nebo z vládyk, a ten ne každý, než ktož v radě královské jest; jiný žádný těch relací činiti nemá aniž móž, než ti, kteříž svrchu jsú jmenováni. **7.** Zapisují se také v též knihy poručenstvie pří, ktož své pře poručníky činí. (A lépe jest taková poručenstvie zapisovati při póhoniech pro snadnějšie k súdu nalezenie a zmatkóv uvarovánie, jakož jest i prvé pově由eno.) **8.** Ještě se tu zapisují i ta poručenstvie, kteráž se z milosti královské nebo panské k póhonóm lidem dějí, aby pro nemoc nebo v zemi nepřítomnost mohli poručiti, komuž se jim zdá, kto by na miestě jich k súdu poháněli, kohož se jim zdá; a také, ktož by toho pohnal, od kohož jsú oni poručníci, aby na miestě jeho k póhonu i k súdu ne na svój než na jeho zisk i škodu stáli. **9.** Ještě se do týchž desk opoviedánie jedněch proti druhým zapisují, když sročiece se spolu anebo od úřadu nebo z rozkázánie panského státi majíce, na čas jimi samými, ne pány uložený, jedna strana stojí a druhá nestojí, a jiné věci těm podobné.

4. O dskách památných.

3) (Před králem Jiřím památných desk nenie žádných). V ty jsú.. 7) rozeznáno nebylo. A obyčejně.. 19) (neb se na papieře píší) 26) móž z toho zemi všie i mnohým osobám zvláštním znamenité zlé přijíti...

1. Jsú ještě i jiné dsky, kteréž k menšiemu písaři přislušejí, ješto Památné slovú. Kterýchž jest za starých nebylo, než znovu začaty jsú za krále Jiřieho; před králem Jiřím památných desk nenie, co bych já věděti mohl, žádných. **2.** V ty jsú se prvé žádné věci pilné, a kteréž by k věčnosti trvati měly, nezapisovali, než což do času toliko nedlúhého státi mělo, dokudž by králem nebo pány rozeznáno nebylo, aby z paměti KMsti, pánóm nebo úředníkóm, kdyby znamenáno nebylo, nevypadlo, a obyčejně to, což jest pro zavřenie práv a súdu zemského nemohlo rozsúzeno býti. A to se zapisovalo tak těmi dskami pro paměť toliko toho, což se jest potom súdem zemským konati mělo, aby v zapomenutie nevešlo. **3.** Listy posielacie pilnějšie v ty dsky jsú úředníci zapisovali, svědomie také a jiné paměti, a těch velmi málo. **4.** Ale nynie se v ty dsky (a neviem, kudy jest to přišlo) nálezové netoliko zvláštní, kteříž se jistých osob, ale také i obecní, kteříž se všech vóbec a země dotýčí, i jiné mnohé věci pilné a znamenité píší, a téměř, což najpilnějšieho jest a ješto by k věčnosti trvati mělo, těmi se dskami mdlými (neb se na papieře, na věci dosti nepevné, píší) upevňuje. **5.** A za to mají mnozí, což se těmi dskami památnými zapíše, že jest to trvalejšie, pevnějšie a jistějšie, nežli by se dskami zemskými zapsalo. Ale nenie tak, neb dsky zemské na pergaméně se píší, ale památné na papieře, a zemské se na Karlštajně chovají; ale tyto se doma vždy u desk poválejí. (A nebude-li to jinak opatřeno, aby najméně nálezové obecní z těch desk památných na dsky pergaménové přepsány byly, móž z toho mnohým osobám zvláštním znamenité zlé přijíti; neb papier jest věc velmi mdlá, netrvalá a nepevná, ale pergamén věčná). **6.** A také za starých těch desk jest, jakož jsem svrchu pověděl, nebylo. (Dóvod toho jest před očima, neb ještě i jedny knihy týchž desk památných nejsú napsány.)

5. O dskách póhonných.

[1]) menší písař, kteréž slovú póhonné.

1. Má ještě jiné dsky menší písař desk zemských úřadu svému přislušejície, kteréž slovú Póhonné. **2.** Do těch se všickni póhonové (kromě póhonóv k otporóm) k velikému i k menšiemu súdu zemskému přislušející píší. A vedlé těch póhonóv nálezové panští, staná práva, úmluvy, zvodové, panovánie a všeliká po práviech staných nebo po náleziech panských práv vedenie. **2.** Ty jsú dsky póhonné staří všecky na pergaméně psali, (jakož to dnes těmi starými, žlutými a pro starost ohnilými dskami, kterýmiž se již nehýbe, než též jest jim jako mrtvým pokoj dán, móž okázáno býti.) Nynie se pak ty dsky na papieře píší. (Ale neškodilo by, kdyby ty, kteréž na papieře psány jsú, na pergamén přejaty byly; neb jest v nich velmi veliké množstvie potřebných nálezóv a přieliš užitečných, ne zvláštních toliko, ale i obecních. Z té příčiny ne zle by se stalo, kdyby ty dsky póhonné všecky na pergamén přejaty byly, a potom již aby se póhonné dsky všecky na pergaméně jakož jest za starých bylo, a ne na papieře, jakož se nynie zachovává, psali; neb papier jest velmi nepevná a nestálá věc, a tu se v póhonné dsky nálezové a rozsudkové mezi lidmi o veliké věci, a kteréž k věčnosti mezi nimi i mezi jich dětmi a budúcími trvati mají, píší, o zbožie, o dědiny, lúky, lesy, potoky, rybníky a jiné grunty a pře rozličné, o čest také a o jiná narčenie mnohá.)

6. O dskách, v kteréž se svědomie píše.

1) Ještě jsú jiné dsky k menšiemu písaři přislušejície, kdež se svědomie všecka zapisují, kteréž by 10) na jinú stranu odstúpiti, 18) než každý zvlášť, jeden po druhém, a kterýž . . 24) druhých svědkóv napravovati; 32) čeho zapomněl, nebo ujal, jest-li že je co mimo pravdu z zapomenutie svědka nebo z omylu písaře přidáno. 41) učiní, má k prvniemu svědomí 43) že Petr z Javora učiniv 49) svědomie sám ten písař, kterýž jest je psal, nemá viece čísti, než na súdě toliko; 50) ani jiný žádný bez něho přijíti nemohl, a všeho což jest psal, hned má zapomenúti. (Ale pohřiechu slýchá se, a často, na súdě: „Čti mi toho svědka, a tohoto nečti“; a opět: „Ne toho čti, než čti, kdež Janek svědčí,“ a tak dále. Proč a z které příčiny jedněch svědkóv sobě čísti nedadie, a kteréž chtie, ty čísti rozkazují, než že vědie některé svědky sobě škodně svědčiti? A toho nemohú věděti než od těch, kdož svědomie v moci své mají; neb žádný kdož sobě svědky vede, nenie tak hlúpý, kdy by jemu chtěli ne to čehož on na nich žádá, než jiné, což by k zkáze jeho pře bylo, svědčiti, aby je sobě dal sám proti sobě zapisovati; než odmiesil by je každý před svědčeniem a řekl by: „Poněvadž toho svědčiti nechceš, což já na tobě žádám, nechci také, by mi svědčil;

to čehož já na tobě nežádám; nech tak a jdi před se.“ Žádný tak zpozdilý nenie, aby chtěl k své škodě připlacovati; aniž také jest kdo tak zúfalý, aby chtěl komu bezděky svědčiti. Z toho dosti známo jest, když se kto v svých svědciech před súdem přebierá, jedny čísti rozkazuje a jiné přeskakuje, že vie co jsú jemu svědčili. Ale od svědkóv toho nevie, pro příčiny svrchu psané — neb by žádný svědka sám proti sobě vésti nechtěl — musí tedy odjinud věděti, co který svědek jeho svědčí a který k zisku a který k jeho škodě svědčí. A odkud než odtud, kdož svědomie přezvie? Ale já žádného nejmenuji, než pro opatřenie desk, v kteréž se svědomie píší, zemi všie napoviedám). Svědomie tak ve dsky zapsané .. 107) nevěděl, co jsú jemu svědci.. 109) má potom tomu čiež jest, kolikrát chce, čteno býti, ale jinému žádnému. A potud o dskách, v kteréž se svědomie píše.

1. Nalezají se ještě jiné dsky k menšiemu písaři přislušejícíe, kdež se svědomie všecka zapisují, kteréž by měly velmi pilně a věrně i psány i chovány býti, aby skrze někoho, když by to svědomie přehlédl, některé straně škoda v jeho spravedlnosti, v jeho zboží nebo i na cti znamenitá nepřišla. (Ty jak se mají psáti a jak se mají chovati, žádný netbá.) **2.** Při svědomie přijímání toto se za právo drží a vždycky zachovává: Že když se píše svědomie, najprvé ten, ktož svědky vede, jakž brzo přísahu učiní, potud s nimi viece mluviti nemá, ani k nim přistúpati, než od nich jinam na jinú stranu nebo ven z světnice má odstúpiti, a s žádným nemluviti, až všickni svědomie vydadie do posledenieho. **3.** Dále, když se svědomie píše, nemá při tom žádný člověk býti, než ten ktož svědčí, a ten písař, který svědomie píše, a jiný úředník žádný. **4.** Nemá také svědek žádný nad-hlas svědčiti, než toliko, jakž by mohl od samého písaře slyšán býti, aniž toho kto jiný, než ten písař, kterýž píše, má poslúchati. **5.** A ne všickni svědci spolu svědčiti mají, než každý zvláště a každý sám jeden po druhém; a kterýž odsvědčí, nemá k těm, kteříž jsú ještě nesvědčili, jíti, než na jinú stranu. **6.** Když písař svědomie píše, nemá žádnému svědku nic namietati ani zpomienati, než tak v těch sloviech, jakž svědek mluví, má všecko psáti, nic svým rozumem nenapravuje, ani svědomie jednoho svědka k svědomí druhého skládaje nebo srovnávaje, ani po prvniem svědomí svědkóv prvních svědomie druhých svědkóv svědčeniem napravovati, než věrně a právě ta slova, jakáž každý svědek mluví, ne jiná z své hlavy nebo z retoriky psáti, ani slov jinak překládati, než tak pořád, jakž od svědka mluviecieho slyší, psáti. **7.** A má tak dlúho psáti, jak svědek dlúho chce svědčiti. A když celé svědomie dopíše, takže již svědek nevie, co viece svědčiti, má jemu písař hned všecko jeho svědomie od počátku až do konce přečísti, a řieci jemu, aby se pamatoval a opravil a přidal, jestli že jest čeho zapomněl, nebo ujal, jestli že jest co mimo pravdu z zapomenutie svědka nebo z omylu a z nedoslyšenie písaře přidáno. A když svědek die, že jest tak, a že nemá co opravovati ani co viece svědčiti, tehdy jej má písař pryč pustiti, a jiného slyšeti, a tak až do posledního. **8.** Pakli by který svědek po svědčení odstúpil jednú od písaře a zase se navrátě k němu chtěl svědčiti neb svědomie své opravovati, pravě, že jest ještě něčeho zapomněl, nemá po něm písař viece psáti, leč znovu přísahu učiní, ani když znovu přísahu svědek učiní, k prvniemu svědomí toho svědomie připisovati, než znovu psáti jméno a titul jeho podruhé, předlože svědomí jeho druhému, že *Petr z Žabokrk učiniv přísahu podruhé svědčil jest takto.* (To se tak od staradávna až do dneška vždycky zachovává. Pakli se kde najde svědomie podruhé k prvniemu svědomí a zvláště jiného písaře rukú připisované, anebo jedno, kteréž jest první písař psal, vymazované a druhého písaře rukú nad tím nebo na straně nebo pod tím jiné psané, co to jest, hádaj, ktož umie.) **9.** Tak sepsaných svědomí ani ten písař, kterýž jest je psal, ani jiný úředník žádný nemá viece čísti, ani v ně nahlédati, ani o něm komu co praviti, než na súdu toliko. Než hned ty dsky, v kteréž jest svědomie psal, má zavřieti, schovati a zamknúti, aby ani sám ani jiný žádný k tomu bez něho ani s ním přijíti a ohledovati svědomie toho nemohl. A všeho, což jest psal po svědciech, hned má zapomenúti. **10.** Co se svědomie dotýče, má vědieno býti, že se dvojím obyčejem při súdě zemském svědomie dává: Jedno osobně a ústně, když kto v laviciech nebo v šranciech stoje komu svědčí (ale to se nečasto přiházie.) Jiné, když kto u desk svědomie komu dává, kteréž se ve dsky po něm píše, a to obé nemóž bez přísahy býti. Než každý, ktož svědomie k súdu zemskému dáti má, musie přísahu prvé podle práva učiniti, a tak teprv svědčiti; jinak svědomie dávati nebude moci. (A jak mají páni, kmetové a rytieřstvo a jak lidé obecní k svědomí přísahu činiti, o tom jest psáno v Druhých knihách sepsánie tohoto v nápisu: „O přísaze v kaple a o jiných přísahách.“) **11.** Listem žádný vedlé práva k súdu zemskému svědčiti nemóž, leč by přísahu na ten list učinil vedlé práva u desk, a ten list ve dsky, kde se svědomie píše, vložen byl. Než list ten, kterýmž by kto komu svědomie vydal, a potom by umřel, takové svědomie listovnie mrtvého člověka na súdě zemském se přijímá. Na súdě komorním svědomie listovnie pečetí zapečetěné toho, ktož svědčí, přijímá se, jakož jest při Přísahách povědieno. **12.** Při svědomiech najvětšie práce jest těm, ktož na súdu zemském své nebo cizie pře bránie. A mnoho proti svědkóm móž mluveno býti, než móž s osob jich vzato býti: A najprvé, dobrovolně-li svědčie, čili právem k svědčení připuzeni jsúce; neb proti těm, kteříž dobrovolně a bez póhonu svědčie, móž svobodně mluveno býti, a zvláště, jsú-li přátelé jeho, komuž svědčie, anebo nepřátelé toho, proti komu svědčie. Item svědčí-li jeden jinak než druhý, nebo jestli že se sám nesrovnává (neb se to druhdy štěstiem přiházie.) Móž i o zachování toho, ktož svědčí, mluveno býti; neb druhdy svědek z přiezně, z strachu, z peněz, z hněvu, z nenávisti, z přátelstvie svědčí. (Ale tomu ne hned postúpiti má, ktož se brání, neb móž přietel proti přieteli i nepřietel proti nepřieteli pravdu povědieti.) **13.** Item svědek, kterýž slyšenú řeč svědčí, ten ne za svědka má [držán] přijat býti, než za toho, kterýž řeč těch, ješto jsú nepřísahali, po zprávě mluví. Item slepé svědomie, když kto chce městem nebo obcí provoditi, pravě, že to všecko město nebo obec, nebo všecka země vie, v žádném se súdu neváží ani se přijímá, neb též řeč slyšenú rozpráví těch, kteříž jsú za to nepřisahali. Item za svědky přijaty nemohú býti děti, a kteříž let spravedlivých nemají; item žena muže majície, než svědomie panen a vdov na každém se súdu přijímá. Item dvá svědky dobrá dosti jsú; neb při svědomí ne množstvie svědkóv, ale viera nenakažená v svědectví a pravda se váží. Item svědci z domu aneb z čeledi žalobníka; item pře poručníci a kteříž mluvie od koho v té při, se nepřijímají; též i přirození přátelé toho, komuž svědčie, a jakúž koli příbuzností přirozenú spojení, a jiní těm podobní. Nakonec, žádný nemá za svědka přijat býti než ten, kterýžto svědčí, což jest očima svýma tehdáž, když se jest dálo, viděl a přítomen, když se jest stalo, osobně byl. **14.** Svědomie pak tak ve dsky zapsané nemá žádnému čteno býti, ani tomu, ktož je sobě vede, než toliko na súdě. (A z které příčiny to jest za právo nalezeno, aby svědomie nebylo než na súdě čteno? Ne z jiné než z té, aby ten, ktož svědomie vede, nevěděl dokonce, co a jak jsú jemu svědci jeho svědčili. Než když svědomie na súdě jest přečteno, má potom tomu, čiež jest svědomie, kolikrát chce, čteno býti, ale jinému žádnému.) — A potud o dskách, v kteréž se svědomie píše a o svědciech.

7. O dskách komorničích.

9) na papieře píší (konec).

1. Týž písař menších desk má knihy, kteréž komorničie slovú, kdež se dědiny komorničie zapisují, kteréž oni sobě prodávají nebo po smrti dávají, kdež také sobě dluhy i ženám svým věna zapisují a kladú, a nálezové mezi nimi učinění také se v též dsky komorničie zapisují, i smlúvy jich. **2.** A od kladenie v též dsky písař menší sobě béře všecky penieze, a páni tu nic nemají; neb to naň slušie, a tak od staradávna se až do této chvíle zachovává. **3.** A též se od nich platí ode všeho, jakoby do zemských desk bylo kladeno. **4.** A ty se také na papieře píší. — A potud jest povědieno o dskách komorničích.

8. O knihách úročních.

16) dobré dáti (konec).

1. Nalezají se ještě jiné knihy k úřadu malého písaře přislušejície, v kteréž se úročnie a komornie penieze zapisují, kteréž sobě lidé dvakrát do roka u desk nebo jinde, kdež chtie, při sv. Jiří jednú, druhé při sv. Havle kladú. **2.** V ty se všickni starodávní i nynější platové komorní zapisují, kto komu co a z kterého zbožie platí, a kto úrok ten nebo plat komorní od desk zdvihne, také se to v týchž knihách znamenává. **3.** A ty knihy se také na papieře píší. (Ale nic by hóře nebylo, kdyby se na pergaméně psali; neb mnozí svých platóv komorních dóvodóv jiných nemají, než ty knihy, kterýmiž se tiž platové zapisují, a mnozí za našie paměti těmi samými knihami platóv svých komorních jsú obránili i dobyli, jiných desk žádných okázati k próvodóm nebo pro starost nebo pro zapomenutie nemohše.) **3.** Při týchž knihách také se píší bránie všecka a uvázánie s komorníky, den, léto, komorník, kdy, s kým, komu, a proč jest bráno nebo uvázáno, a co jest zajal i co jest utratil, též. **4.** Ještě při týchž knihách toto se z práva zachovává, že se najprvé úrok položiti u desk má a vyčísti. Kterýžto úrok písař menších desk má přijímati a načtený sám stáhnúti a schovati, a tak teprv v ty knihy zapsati, kto, komu a co, odkud a z kterého zbožie klade. A potom též penieze má písař menší tomu, komuž jsú položeny, když po ně ke dskám přijde nebo posla svého pošle, sám vyčísti a vydati, a hned když vydá, napsati, komu jest je vydal. A nedostane-li se čeho, má svým doložiti; pakli co zbude, má úrok kladúciemu zase navrátiti. A zlé penieze nebo groše má jemu každý vyvrci, a on má za zlé dobré dáti. A od každého úroka, kdy se od desk zdvíhá, čtyři groše české sobě béře.

9. O registrách peněžitých a listovních.

10) i hanby i pekla nedobýval.

1. Poslednie z desk menšieho písaře jsú registra, kdež se peniezi zapisují, kteréž jedni druhým na zplacenie věn, nebo zástav, nebo jiných věcí k těm podobných u desk kladú. **2.** Zapisují se také v týchž registrách i listové, kteréž jedni druhým v zpravě nebo jinak z jiných příčin u desk kladú.

To jsú knihy a dsky menšie, o kterýchž jest mluveno, kteréž k písaři menšiemu přislušejí, kteréž on sám sobě v své truhle zvláštní bez jiných desk chová, a sám píše i registruje. (A toho má pilen býti, by netbánlivostí a neopatrováním týchž desk i registr lidem škody a sobě k tomu i hanby nedobyl.)

10. O knihách žalobních.

(Této hlavy celé v I. recensí není.)

1. Má ještě menší písař jedny knihy, kteréž slovú Žalobnie, do kterýchž se žaloby všecky póhonné píší z desk póhonných; neb každá žaloba vedlé práva na dvé má ve dsky zapsána býti:

Najprvé při póhonu ve dsky póhonné, (a ktož by jie tu nevložil v ty dsky při póhonu, byl by jemu póhon zdvižen.) Potom táž žaloba má z těch póhonných desk přepsána býti, tak jakž tam stojí, do žalobních knih, z kterýchž řečník v šranciech stoje žaluje a žalobu každému čte. **2.** Byly jsú za starých ještě jedny dsky, kteréž jsú sluly Ubrmanské nebo Výpovědí, latině jim řiekali Arbitriorum; v ty jsú se psaly výpovědi, kteréž jsú úředníci z podvolenie stran a z poddánie na ně činili. A ty výpovědi, kteréž jsú ubrmané mezi lidmi v krajích činili, také jsú se v ty dsky psávaly, když jsú straně obě s tú výpovědí sepsanú ke dskám přišly a toho na úředníciech žádaly. (Ale to jest již minulo; chtie raděje již súdem rozsúzováni o všecko býti.)

Goll
Průník
XVI str 404

11. O dskách velikých zemských.

1) Miestopísař pak zemský, kterýž miesto najvyššieho písaře drží, nemá než dsky dvoje: Trhové jedny, zápisné druhé. V trhové.. 6) nápadové zbožie dluhem.. 9) zle bylo přepsáno. A to slove.. 12) Kterúžto věc i spravedlivú i potřebnú a dobrú někteří mně jsú ve zlú chtěli obrátiti, že jsem čtvery dsky Ondřejovy z práva a z povinnosti opravil, ale nemohli jsú; neb dobrého člověka bóh, štěstie a jeho spravedlnost vždycky vysvobozuje a nešlechetníky čerti . . 18) vždycky pohřížují až do pekla. 19) A ty dsky veliké oboje vždycky od staradávna miestopísař v své moci jest sám mieval, i já; než potom po mně jinak. (Jest nález panský o tom)

1. Miestopísař pak desk zemských, kterýž jest na miestě najvyššieho písaře, nemá než dsky dvoje: Trhové jedny, Zápisné druhé, a k tomu registra obojích desk těch. **2.** V trhové dsky se píší všickni vkladové, o kterýchž jednoho každého zvlášť dotýkajíc, jest v Čtvrtých, Pátých a Šestých knihách položenie toho široce vypravováno; též nálezy obecnie všecky, též nálezy a otpory všecky. **3.** Ale v zápisné dsky toliko se nápadové dědictvie zápisného dluhem po smrti nebo hned postúpeniem, a jiní rozliční dluhové velicí nad sto kop píší. **4.** A ty oboje dsky na pergaméně se píší. **5.** Kteréžto dsky oboje se vší pilností miestopísař hned, jakž se které dokonají, má najprvé sám registrovati, a hned po kvaterniech opravovati, což by na pergamén s papieru zle bylo přepsáno od ingrossatora. A to slove korrigovati dsky. (Kterúžto věc i spravedlivú i potřebnú a dobrú někteří, tolikéž dskám jako latině rozumějíce, jsú mně ve zlú chtěli obrátiti, že jsem čtvery dsky Ondřejovy z práva a z povinnosti opravil, a mne zle proti právu a bez slyšenie, doma proto odsuzujíce, ale nemohli jsú; neb dobrého člověka bóh, štěstie a jeho spravedlnost vždycky vysvobozuje, a zlé lidi čerti, neštěstie a jich nepravosti vždycky otsuzují a jim otplacují konečně, nebo zde nebo potom až do pekla.) **6.** A ty dsky veliké oboje vždycky od staradávna miestopísař každý v své moci jest sám mieval, i já též; a jiní úředníci s tím jsú nechtěli nic mieti.

12. O registrách starosty komorničieho.

4) a z těch registr svých na ceduli, 9) přepisují se (konec).

1. Starosta komorničí dvoje registra má: Jedna, kdež uvázánie a bránie s komorníkem zapisuje; v kterážto registra, když má komorníka vystrojiti na uvázánie nebo na bránie, má najprvé výpis z desk napsati, a z těch registr svých potom na ceduli, s kterúž komorníka vysielá (neb to vše jeho úřadu příležie). **2.** Píše také do týchž registr všecky úmluvy, panovánie, škod ohledánie a póhony k otporóm. **3.** Jiná registra má, na kteréž útoky a póhony všecky, krom póhonóv k otporóm, píše; z kterýchž registr potom ti póhonové po vrácení komorníkóv z týchž póhonóv ve dsky póhonné, o kterýchž prvé jest pověz dieno, přepisují se. **4.** Než práce starostova jest, každá registra póhonná každých suchých dní pořád po útociech na jiná registra sepsati, z kterýchž se na pře před súdem volá, aby pře pořád slyšány byly a podlé útokóv vedlé práva, toliko znamenaje, kto koho pohánie, a nic viece. (A snad by nic neškodilo, aby v každé suché dni, všecky pře pořád napsány bývaly na arku, a na dveřiech přibyty bývaly, aby každý sobě ohledati mohl svú při, jak jest daleká nebo blízká, aby křikóv při súdě ujato bylo, a řečník i starosta i jiní úředníci aby pokoj v tom měli, na kteréž mnozí volají, chtiece věděti, brzo-li jich pře k súdu přijde, a blízká-li jest čili daleká. A když jim povědie, že je daleká, a oni na tu při odejdú od súdu, a v tom jich pře přijde, a oni ztratie, i pomlúvají bez viny úředníkóv. Ti všickni nezpósobové i jiní byli by odjati i křikové při súdu, kdyby cedule všech pří v každé suché dní na dveřiech přibyta bývala, aby sobě svú při každý sám ohledati mohl, jak by byla daleká neb blízká.)

13. O listech, kteříž od úřadu desk zemských vycházejí.

1. Ne jedni, než mnozí, nejednostajní, než rozliční listové od úřadu zemského vycházejí. Někteří zajisté jsú, kdež kto, maje se uvázati nebo bráti s komorníkem v úroce nebo pro dluh, žádá od úřadu listu, aby napomenut byl dlužník, aby dal což dáti má, nákladóv a škod na se nedopúštěje. **2.** Jiní listové jsú, kdež jeden druhému dává rok nebo pól léta napřed věděti, chtě dědictvie své nebo plat zastavený zase vyplatiti, nebo ten, ktož jest pójčil, své penieze zase mieti. **3.** Jiní listové po dání napřed věděti roku nebo polúletie jsú, když ten kohož se dotýče, penieze u desk položí, a obsielá k nim věřitele svého, aby sroče se s ním, ke dskám zemským přijeda, své penieze bral a jemu jeho zápis z desk aby propustil. **4.** Též také k těm podobní listové k vdovám se dávají, kdež dědic nebo držitel zbožie penieze na zplacenie věna u desk položí, aby sročiece se dědic nebo držitel s vdovú, k úřadu zemskému přijeli: Vdova, aby věno své vezmúci z desk je propustila, nebo ve dsky, svú závadu spravieci, kladla. **5.** Jsú ještě i jiní listové, kteříž se od úřadu dávají na svědky, kteříž právem a póhonem k svědomí jsúce připraveni, svědčiti nechtie. **6.** Ještě jsú i jiní listové (a ti s prvními platní a potřební), kdež sirotek let přirozených dojda, k úřadu přijda žádá, aby vedlé povinnosti úřadu svého úředníci menší listem svým poručníka jeho napomenuli: Poněvadž sirotek léta má, aby jemu dědictvie jeho poručník vedlé práva hned postúpil a jej v držénie skutečné a vládnutie statku jeho pustil. **7.** Jsú i jiní mnozí listové, kteříž se dávají z rozkázánie pánóv s plného súdu, ješto těch listóv takových veliké množstvie jest podlé množstvie rozličných pří a potřeb lidských, kteréžto množstvie a ta rozličnost nemóž počtem stižena a vypsána býti; než to vše rozumem, uměniem a běhlostí miestopísaře a hotovostí jeho má dosaženo býti. Ale což obyčejných listóv jest, kteříž se od úřadu vydávají, ti téměř jsú, o kterýchž povědieno jest. **8.** Kteřížto všickni listové od úřadu zemského vycházejí pod pečetí jednoho ze tří úředníkóv: Nebo miestokomorníka, nebo miestosudieho, nebo miestopísaře královstvie českého; a jiného úředníka menšieho žádného pečetí nemají pečetěni býti. **9.** A ti všickni listové otevření býti mají, a u prostřed listu pečeť pod písmem má přitištěna býti beze všeho osob přijímánie, tak pánu jako vládyce; neb právo zemské (jakož častokrát povědieno) všem rovné jest a jednostajné, aniž tu co pán před vládykú napřed, ani vládyka co za pánem nazad má. **10.** Ale list obranní, (o kterémž na miestě svém bude povědieno), ten se ne pod úředničí, než pod pečetí zemskú od úřadu dává. **11.** Těch všech listóv nejedna jest, ale jednoho každého jiná a jiná forma, kteréž žádné proměniti a zjinačiti neslušie, než tak zpósob a řád ten se držeti při těch listech má, jakýž jest od staradávna zóstaven, a až do dnešnieho dne zachován. Pro kterúžto příčinu, aby se to snáze mohlo bez proměněnie v své zvyklosti staré seznati, užitečné zdálo mi se pro příklad některých listóv zpósob vypsati, a zvláště těch, kteříž jsú obecnější a častěje od úřadu vycházejí.

14. List, když kto chce pro úrok bráti.

[1]) Úředníci menší desk zemských . . . [4]) na dědictví tvém v Libštajně pro . . [18]) kterýž jsú Čechové staří při všech věcech tak opatrní jako vážní a před nimi . . [20]) a po dnešní den oni i jiní učení a dobří lidé to držie a zachovávají, že najprvé v listu [25]) od staradávna zachovával od počátku desk a až do dnešnieho dne zachovává, tak že titul svój [30]) přijatý nemá měněn býti ani jinačen, než tak jakž jest za starých bylo, má býti zachován i v listu obranniem. [38]) jakož svrchu stojí. A mají se psáti „úředníci zemští“ neb jsú jiní dvorští, a také že v úřadu zemském, ne v městském sedají k tomu také zemské statky a věci řiedie, ne městské, neb s městy nic činiti nemají. Z toho neumělost starých má i poznána i napravena býti, kteříž latině nedobře umějíc, latinské slovo dobré zle jsú v česko vykládali, tak že když latině ve dskách stojí „Pragenses“, tu jsú oni na Prahu vykládali, neznajíc toho, že se tím slovem „Pragenses“ ne Praha, ale všecka země česká miení. Protož ta slova ve dskách „protestatus est coram officialibus Pragensibus“ takto se právě vykládají: „Přiznal se před úředníky zemskými,“ ne „Pražskými“, aby smiešenie nerozumné lidí v blud a omyl neuvedlo, jako by co se dskami úředníci měst Pražských činiti měli. Neb úředníci Pražští jsú rozliční: Jiní v radě, kdež súdie; jiní v Šesti pániech, jiní rychtáři, jiní písaři rathauští, jiní krevní, jiní v celnici, jiní u bran; a jiní na Novém, jiní na Starém Městě, a jiných úředníkóv nižších a menších v Praze jest množstvie. A ti všickni slovú „úředníci Pražští“, před kterýmiž se nic ve dsky neklade, ani se o zemské věci před nimi kdo přiznává, než

před úředníky zemskými. A mnozí lidé urození, kterýmž jsú listové přicházeli od úřadu zemského tak psaní: „Úředníci Pražští menší“ lehčili jsú sobě ty listy, vědúce, že od úředníkóv města Pražského nemají obesláni býti; jiní pak v omylu stáli a rozuměti nemohli, jací by to byli úředníci Pražští menší, od kterýchž se jim jest list stal a psal. Pro kteréhožto omylu uvarovánie i také cizieho nápisu a — by se Pražanóm což jich jest a na ně slušie, nebralo — vedlé pravého rozumu a zněnie toho slova „Pragenses“ má psáno býti ve všech listech „Úředníci menší zemští“ a ve dskách „Přiznal se před úředníky zemskými“, neb „před úředníky desk zemských“, a ne „Pražskými“; neb se tím slovem „Pragenses“ ne „Pražané“ než páni, rytieřstvo a země mienie; jakož svrchu dotčeno jest. Také se žádný z najvyšších úředníkóv nepíše úředníkem Pražským, než „královstvie českého“ jako najvyšší komorník královstvie českého, najvyšší sudí, najvyšší písař též „královstvie českého“ nebo „desk zemských“. Tehdy úředníci menší těch pánóv miesta držiece, po svých pániech, kterýchž miesta v úřadě zemském držie, psáti se mají, ne po Pražaniech, s kterými nic nemají. Ale to jest neumělostí některých písařóv zemských přišlo, kteříž jsú toho neznali, že v latinském psání jménem „Prahy“ ne „Praha“ se toliko, než všecka země česká mínie. Jest ještě druhý úřad v zemi české druhých desk, kteříž také v Praze sedie: Desk dvorských; ale však najvyšší sudí nepíše se „Pražský“ než „dvoru královského“ a jeho úředníci menší píší se „úředníci desk dvorských“, a ne „Pražští.“ A poněvadž se ti nepíší Pražskými úředníky, ješto i dóm v Praze mají, než dvorskými, spravedlivé jest, aby se úředníci zemští titulem psali svým vlastním, kterýž jim přislušie, ne cizím, kterýž se dskami nic činiti nemá, aniž k nim přislušie. Také se při těch listech.. 51) ti titulové připadní mají ve všech listech od úřadu pocházejících i ve dskách přidáváni býti k titulóm přirozeným těch kdož ty úřady nesú. A zvlášť co se úředníkóv zemských 60) miestokomorníka, miestosudieho nebo miestopísaře 61) (č. 8. 9. 10. 11. v I. rec. není). 58) komuž svědčí. Dále, vóbec při listech má vědieno býti, že téměř každé uvázánie a zvlášť kdež se kto starým zápisem chce uvázati, má list od úřadu předjíti, aby se ten mohl opatřiti, na kohož chtie komorníka vésti. Též také každé bránie, kdež jest nový držitel, má list od úřadu výstražný předjíti. Též také i to bránie kdež nikdy prvé nenie bráno, list má předjíti; než kdež se prvé s komorníkem béře a nenie držitel nový, tu listu od desk nic potřebie nenie. Ještě, každý list obranní, kdež se na věno dává, nebo list na poručníky aby sirotkóm jich dědictvie postúpili, vždycky takové listy obrannie má list výstražný od desk předjíti. Než po uvázání a po nálezu panském nenie potřebie, aby list od desk list obranní předcházel, neb onenno uvázánie, a tento úmluva a zvod předcházie. A tak se jest v takových věcech přede mnú i za mne vždycky z obyčeje, kterýž za právo jest, zachovávalo; neb před odhádániem, ačkoli úmluva, zvod a troje panovánie se děje, však proto držitele miestokomorník listem svým na dvě nedělí před odhádániem vždycky z práva obsielá. Nemá ani toto... 98) vydáváni býti, a nemá toho žádnému 105) s komorníkem beze všeho obsielánie. 119) starým zápisem neuvazoval, 134) A to se jest zachovávalo prvé až do této chvíle. — A potud o listu....

1. *Úředníci Pražští menší desk zemských. Urozenému pánu, panu Benešovi z Kolovrat. Službu svú vzkazujem. Dávámyť věděti, že Petr z Vitbachu žádal jest na nás od úřadu komorníka, chtě bráti na dědictví tvém v Zálesí pro nepoloženie úroka svatohavelského nynějšieho. My jsme to ještě na sobě zdržali do obeslánie tvého. Protož to věda opatř to, a učiň jemu, což učiniti máš vedlé desk jeho, ač se chceš škod i nákladóv uvarovati. Dán u desk zemských v Praze léta božieho 1496 v pátek před Božím Narozeniem pod pečetí Lévy z Mašťova, na miestě najvyššieho sudieho desk královstvie českého.* **2.** Při tom listu nenic, což k zvláštnosti jeho přislušie i také což obecně k jiným všem listóm přiležie, užitečné jest povědieti. A najprvé vóbec, což se při všech listech zachovává, toto slušie věděti: Že v těch listech, kteříž od úřadu zemského vycházejí, ve všech, úředníci menší, jakož se nepodpisují obyčejem obecným listóv, kteréž sobě páni nebo zemané posielají, též se nenadpisují obyčejem královským nebo kniežetským, než starodávním obyčejem, kterýž jsú Čechové staří rozumně (jako všecko jiné,) a před nimi Řekové i Římané staří v psaní svém ke všem lidem i sami mezi sebú zachovávali, a po dnešní den oni i jiní, kteříž jich následují, lidé to držie a zachovávají, že najprvé v listu na počátku pořád píší svá jména, jmenóm těch, k kterýmž píší, vždycky je předkládajíce, by pak ciesaři, králi, kniežeti neb jakž koli urozenému pánu najchudší člověk list psal. **3.** Ten obyčej starý a chvalitebný úřad zemský vždycky jest od staradávna zachovával a zachovává tak až do dnešnieho dne, že titul svój každého tituli, komuž od úřadu píší, předkládají, tak jakož zpósob listu napřed položeného ukazuje. Kterýžto obyčej starý a chvalitebný od Řekóv a od Římanóv pošlý a od starých pánóv českých přijatý má býti zachováván i v listu obranniem, kterýž od úřadu k najvyššiemu purkrabí vycházie. Ten se jest obyčej zachovával, ale potom od nových písařóv méně učených a neběhlých to v listu obranniem toliko změněno jest, že se titul a jméno purkrabie najvyššieho tituli úřadu zemského předkládá; ale v jiných listech ve všech starý se obyčej v psání zachovává. **4.** Také v těch listech úředníci menší jmény svými vlastními se nepíší aniž se psáti mají, než jménem úřadu, a to společným a nerozdielným, takto: *Úředníci menší,* jakož svrchu stojí. **5.** Také se při těch listech při všech to zachovává, že, komuž se koli od úřadu píše, kromě Kské Jsti, buď pán nebo vládyka, každému se jako jednomu, ne jako dvěma píše (jakož forma listu předložená ukazuje), a žadnému se nepíše *Vaší Milosti*, než *tobě*; neb právo zemské jest všem rovné a jednostajné. Než co se titulóv dotýče, ti se již zachovávají při listech od úřadu vycházejících jako při obecních, že se píše pánu dvakrát *pánu*, a zemanu jednú *pánu;* ale ve dskách žádný se pánem psáti nemá, než jménem pravým, křestným a příjmiem a titulem přirozeným. **6.** Co se pak titulóv případných dotýče, jako že jest někto najvyšším purkrabí, najvyšším komorníkem, najvyšším sudím, najvyšším písařem, a jiných všelikých nápisóv případných, kteříž na lidi po úřadiech jim od krále daných přicházejí: ti titulové případní mají přidáváni býti k titulóm přirozeným těch, ktož ty úřady nesú, ve všech listech od úřadu pocházejících i ve dskách; a zvláště co se úředníkóv zemských velikých i menších dotýče, to má při těch pilněje ostřieháno a zachováváno býti, aby každý takový úředník po přirozeném tituli titulem úřadu svého psán byl. **7.** Ještě, vóbec při všech listech má vědieno býti, že se při každém listu, kterýž od úřadu zemského vycházie, léto na konci a den, kdy jest a kde jest dán, píše. A k tomu každý list má pečetí jednoho ze tří úředníkóv menších zapečetěn býti, miestokomorníka, miestosudieho nebo miestopísaře. **8.** Dále, vóbec při listech má vědieno býti, že téměř každé uvázánie, a zvláště kdež se kto starým zápisem chce uvázati, má list od úřadu předjíti, aby se ten mohl opatřiti, na kohož chtie komorníka vésti. **9.** Též také každé bránie, kdež jest nový držitel, má od úřadu list výstražný předjíti. Též také i to bránie, kdež nikdy nenie prvé bráno, list má předjíti; než kdež se prvé s komorníkem béře, a nenie držitel nový, tu listu od desk nic potřebie nenie. **10.** Ještě, každý list obranní, kdež se na věno dává, nebo list na poručníky, aby sirotkóm jich dědictvie postúpili, vždycky takové listy obranní má list výstražný od desk předjíti. Než po uvázání a po nálezu panském nenie potřebie, aby list od desk list obranní předcházel; neb onenno uvázánie, a tento úmluva a zvod předcházie. **11.** A tak se jest v takových věcech přede mnú i za mne vždycky z obyčeje, kterýž za právo jest, zachovávalo; neb před odhádániem, ačkoli úmluva, zvod a troje panovánie se děje, však proto držitele miestokomorník listem svým na dvě neděli před odhádániem vždycky z práva obsielá. **12.** Ještě i to, což se obecně při všech listech zachovává, kteříž se píší od úřadu k měšťanóm, k dědinníkóm nebo k jiným obecným lidem, má vědieno býti, že k těm lidem obecným úředníci píšíce, nepíší jim *službу,* než toliko: *dávámyť věděti;* ale pánóm a rytieřstvu a zemanóm *službu svú vzkazují.* **13.** Neslušie i toho v zapomenutí nechati, což ke všem listóm přiežie, že úředníci menší žádného listu povinni nejsú sami posielati ani na posly sami nakládati; než ten vezma list při úřadu, kohož se dotýče, každý sobě má posla zjednati, nebo sám list od úřadu donésti tomu, komuž svědčí. **14.** Nemá ani toho zanecháno býti při listech ani mlčeniem pominuto, že nekaždému toho žádajíciemu list se od úřadu dává, než tomu toliko, ktož potřebně a vedle práva žádá; ani o každú při, než o tu toliko, kteréž toho slušně a vedlé povinnosti úřadu menšieho nemóž odepřieno býti. Mnozí zajisté rozličných listóv od úřadu a často žádají, a k rozličným potřebám svým a přiem, ješto se to-desk ani úřadu nic nedotýče; ale těm se listové od úřadu žádajícím a k těm potřebám a příhodám jich nedávají, než těm samým, ktož spravedlivě vedlé práva, řádu a obyčeje, a k tomu vedlé desk žádají. Tak žádajícím z práva listové mají od úřadu vydáváni býti beze všech otporóv i odkládánie i všelikých odtahóv, jako jiné všecko, a nemá toho žádnému otpieráno ani zbraňováno býti tak (jakož svrchu povědieno jest) žádajíciemu. **15.** Ale poněvadž dosti povědieno jest vóbec o listech, kteříž od úřadu rozličně vycházejí, jest užitečné již povědieti, co k listóm zvláště k jednomu každému přiežie. A najprvé o tom, kterýž se dává, když kto chce pro úrok s komorníkem bráti, kteréhož forma jest prvé vypsána. Při tom toto se za právo drží, že žádný nenie povinen, ani kterým právem k tomu zavázán, aby úročníka svého listem pro nedánie úroka nebo summy obsielal, neb každý bráti móž pro úrok i pro summu se uvázati s komorníkem nebo bez komorníka mocí svú, jestli že tak dsky svědčie, beze všeho obsielánie. **16.** Leč by kto novým držitelem po kúpení nebo po nápadniem zápisu toho platu byl, ten má list prvé, než by zajímal nebo se uvazoval, od úřadu vzieti. A zvláště ktož by se chtěl něketerakým starým zápisem pro summu, o kteréž držitel nevie, uvázati, nebo pro úrok, ješto jest jeho nikdy držitel neplatil, bráti. Tu jest spravedlivé, aby byl prvé listem od úřadu držitel o takové věci staré a neznámé obeslán, jakož se jest to vždycky od staradávna až do této chvíle zachovávalo, že se jest žádný starým zápisem nezpravoval, neuvazoval ani pro úrok prvé neplacený zajímal, leč jest najprvé listem od úřadu držitele vedlé práva obeslal, a úředníci menší při všech brániech nebo uvázániech ty, kdož jsú bráti nebo se s komorníkem chtěli uvazovati, napomínali jsú, aby držitele listem od úřadu najprvé obeslali. **17.** Také ktož listem obešle, nemá bráti, leč se posel jeho zase vrátí; jinak by se mohl v tom brání zmatek státi. **18.** Ještě, v tom listu, kterýž se dává pro nezaplacenie úroka, má zejména postaveno býti, na kterých dědinách neb na kterém zboží ten plat jest; než summy ze jména nenie potřebie v tom listu psáti. **19.** A ačkoli žádný v úrociech zadržalých bráti nemóže, leč by komu zřetedlně dsky svědčily, aby mohl i v zadržalých úrociech bráti společně nebo rozdielně: však proto v listu často jmenovaném píše se, že *jest chtěl* tento neb tento *bráti v úroce svatojirském nebo svatohavelském, i v jiných úrociech zadržalých ve všech.* A to se jest tak zachovávalo prvé, a až do té chvíle se drží. — A potud o listu, kterýž se píše pro nezaplacenie úroka. **20.** A což o tom jest povědieno, kterýž se před braniem dává pro úrok, to se též rozumie o tom, kterýž se před uvázániem dává pro summy nebo pro dluhu nezaplacenie. A táž jest tohoto jako prvnieho forma, když se změní, co má změnieno býti. **21.** Nakonec, každý list od úřadu pro nezaplacenie úroka nebo dluhu má držiteli dědictvie i psán i dodán býti.

15. List, kdež se rok nebo pól léta napřed věděti dává.

[24]) kde a kdy se takoví listové dávají, [37]) Než ten ktož na koho list

1. *Úředníci Pražští menší desk zemských. Urozenému pánu Jarošovi z Babic. Službu svú vzkazujem. Dávámyť věděti, že Jaroslav z Pětichvost žádal jest na nás od úřadu, abychom tě listem naším obeslali, žeť dává pól léta napřed věděti, chtě, aby od něho plat svój v Babiciech, kterýž's jemu dskami zastavil, zase vyplatil, tak* *jakož o tom dsky plněje svědčie. Ty, věda to, opatř se v tom, aby jemu učinil, což učiniti máš vedlé desk jeho, řádu a práva zemského, ač se chceš škod i nákladóv uvarovati. Dán u desk léta etc. pod pečetí Alše z Košetic, miestokomorníka královstvie českého.* **2.** A táž forma listu, když ten, ktož jest zastavil, chce zase svój plat nebo dědictvie vyplatiti, změniec, což má změněno býti. **3.** Při takových listech toto má najprvé známo býti, že, ktož chce napřed pól léta dáti věděti, má se v tom při svém zápisu tak jakž dsky svědčie, zachovati; neb ne na každý čas móž se dáti pól léta nebo rok napřed věděti, leč by ve dskách zřetedlně stálo, že „bude moci své vyplatiti, dada pól léta nebo rok napřed věděti když koli.“ Než kdež stojí ve dskách, že má „dáti pól léta napřed věděti, při sv. Jiří nebo při sv. Havle“, tu nemóž jindy dáno býti pól léta napřed věděti, než na ten den sv. Jiřie nebo na den sv. Havla, a okolo těch rokóv dvě neděli napřed nebo dvě neděli potom. Prvé ani posléz nemóž býti vedlé práva; než to, což povědieno jest, za právo se drží. **4.** A ačkoli ve všech listech od úřadu zemského pocházejících má dátum psáno býti, kde a kdy se dávají, však při těchto listech, kdež se rok nebo pól léta napřed věděti dává, to má pilněje zachovávano býti, aby nebylo opuštěno; neb skrze opuštěnie toho hned zmatek, hned súd, hned róznice a z toho i škody mezi stranami zniknú. A pro jiné příčiny mnohé nemá to opuštěno býti, o kterýchž pro dlúhost viece psáti nechci. **5.** Toto však nemá při těch listech zapomenuto býti, že mnozí sobě ústně dávají pól léta nebo rok napřed věděti; ale bývají o to potom mezi nimi hádky a pótky rozličné. Mnohem užitečněje jest listem to oznamovati od úřadu nežli slovy. **6.** A to takové listem od desk věděti dánie hned jakž se list napíše, má ve dsky při zápisu znamenáno býti, tu kdež sobě zastavují, kto jest a kdy a komu co dal napřed věděti. A to se z práva tak má zapisovati pro zapřenie a súdóv i róznic mezi stranami uvarovánie. **7.** Než ten, ktož na to list od úřadu béře, má to pilně opatřiti, aby toho, na koho jest vzat, týž list došel a jemu dodán byl. **8.** A móž ten list vzat býti bez přítomnosti toho, kohož se dotýče, a bez osobnieho u desk postavenie, jako jiní listové všickni. — A potud o těch listech, kdež strana straně dává napřed věděti rok nebo pól léta.

16. O listu, když po vyjití polúletie nebo roku napřed daného věděti k penězóm se obsielá ten, ktož je bráti má.

1. *Úředníci Pražští menší desk zemských. Urozenému pánu Jaroslavovi z Pětichvost. Službu svú vzkazujem. Dávámyť věděti, že Jaroš z Babic položil jest tobě penieze u desk na zplacenie platu svého v Babiciech, kterýž od něho dskami zemskými zapsaný máš. Protož, to věda, sročiece se k určenému dni, k úřadu desk zemských přijdúce, ty penieze své vezmeš, a jemu také učiníš, co učiniti máš vedlé desk a řádu zemského. Dán u desk pod pečetí Alše z Košetic na miestě najvyššieho komorníka královstvie českého, léta božieho 1496 v pátek před Novým létem.* **2.** Při tom listu najprvé má vědieno býti, že nemá od úřadu psán ani dán býti, leč prvé peniezi na výplatu u desk položeni budú. **3.** A peniezi se u desk kladú nevyčteni než zapečetěni, kteréž ne úředníci menší vyčítati mají, než ten sám, ktož jest je položil, nebo ten, komuž by to registry zemskými poručil, a jinak nic. **4.** A ty penieze písař menších desk má přijímati, zapisovati i vydávati, též jako úročnie. **5.** Ktož takový list na penieze u desk položené béře od úřadu, má při tom svój list vedlé listu úředníkóv poslati, v kterémž má rok tomu, komuž peniezi u desk ležie, položiti a oznámiti, kdy má k úřadu a ke dskám přijeti. **6.** Pakli chce a žádá toho, aby v listu úředničiem rok druhé straně byl položen, to také móž učiniti, a toho jemu úředníci menší nemají otpierati. **7.** Pakli na rok složený nebo úředníky uložený která strana ke dskám nepřijede, v ničemž nic; neb znovu sobě musie rok nebo pól léta dáti napřed věděti, anebo desk a pokut svých se držeti. A kteráž strana stane, má ten celý den vystáti, a nazajtřie móž žádati úředníkóv, aby vedlé desk komorník vydán byl, anebo jest-li jiná která pokuta, aby při té zachován byl; pakli žádné pokuty nenie, móž se opovědieti před úředníky, že stojí vedlé psánie jich. A chce-li, móž žádati, aby to stánie jeho a druhé strany nestánie dskami zapsáno pro paměť a potřebu budúcí bylo. A to úředníci každému učiniti mají.

17. O listu, kdež se věno zplacuje.

1. *Úředníci Pražští menší desk zemských. Urozené paní Adličce z Všestud, manželce někdy Mstibora z Waldeka. Službu svú vzkazu-*

jem. Dávámyť věděti, že Jan z Waldeka, dědic dědin a zbožie Waldeckého, položil jest tobě u nás při úřadu penieze na zplacenie věna tvého, kteréž dskami máš od svrchupsaného Mstibora někdy manžela tvého zapsané, tak jakož o tom též dsky zemské plněje svědčie. Protož to vědúci, sročiece se k určenému dni, ke dskám a k úřadu přijedúce, ty penieze své věnné vezmeš a jemu zase učiníš, což učiniti máš vedlé řádu a práva zemského. Dán u desk v Praze léta božieho 1497, v ten úterý po Novém letě, pod pečetí Alše z Košetic, miestokomorníka královstvie českého. **2.** Ale že o zplacování věn, jaký se při tom obyčej z práva zachovává, dosti jest povědieno v Pátých knihách v nápisu „o zplacení věn“: i z té příčiny, aby se jedna věc dvakrát nemluvila, o tom listu, kterýž se na zplacenie od úřadu dává, nenie potřebie viece psáti.

18. List, kdež se poručníci obsielají, aby sirotkóm let došlým zbožie jich postúpili.

1. *Úředníci Pražští menší desk zemských. Urozeným pánóm Habartovi z Třebiš a Ctiradovi z Kocňovic, mocným otcóm poručním sirotkóv někdy Hilbranta z Payru. Službu svú vzkazujem. Dávámy vám věděti, že Filibéř z Payru, maje léta spravedlivá, námi vedlé práva zemského ohledaná a nalezená, žádal jest na nás, abychom vás listem naším od úřadu obeslali, abyšte vy jemu i bratřiem jeho mladším zbožie jich, kteréhož jste až do této chvíle poručníci byli, postúpili. My jemu toho slušně odepřieti nemohúce, tímto naším listem vás napomienámy, abyšte jemu, poněvadž léta spravedlivá má, zbožie jeho i bratří jeho mladších ještě let nemajících, vedlé práva postúpili beze všech odtahóv, pro uvarovánie škod a nákladóv mezi vámi dalších. Dán u desk na hradě Pražském léta božieho 1497 v úterý po Novém letě pod pečetí Jana z Plané, miestopísaře desk královstvie českého.* **2.** Při tom listu za právo se toto drží: Že úředníci každému sirotku let došlému toho na nich žádajíciemu list takový vydati mají, a poručníci kteříž koli, otcem učinění, králem daní nebo příbuzenstviem v to vešlí, po takovém od úřadu obeslání mají a povinni jsú hned sirotkóm zbožie jich postúpiti, vedlé práva zemského, ničímž se nezastierajíce. **3.** Neb žádné poručenstvie déle netrvá, než do let jednoho sirotka najstaršieho, buď ten mužského pohlavie nebo ženského. **4.** Pakli by se tomu zbraňovali, tehdy napřed proti právu učinie, a potom od toho dne škodami budú moci vedlé práva od sirotków honěni býti, neb dále k držení statku sirotčieho žádného práva nemají. **5.** Pakli by toho vždy učiniti nechtěli, tehdy sirotci list obranní od úřadu desk zemských vezmúce, v zbožie své mají od najvyššieho purkrabie zemského uvedeni býti, beze všech zmatków.

19. List na svědka, když, pohnán jsa, svědčiti nechce.

[47]) aby sám toliko písař slyšal. Má také.. [66]) na úřadu slyšeti žádající má čteno svědomie býti,

1. *Úředníci Pražští menší desk zemských. Urozenému pánu Šlayborovi z Pintic. Službu svú vzkazujem. Dávámyť věděti, že KMst se pány s plného súdu zemského ráčili jsú nám rozkázati, abychom tě listem naším od úřadu obeslali, kdežs pohnán od Plika Antišnoble z Varów, aby jemu vedlé práva svědomie vydal, čehož by v při jeho svědom byl. Ale tys toho učiniti zanetbal. Král JMst a páni tobě rozkazují, aby tomu, k čemuž právem a póhonem připraven jsi, dosti vedlé práva učinil, a svědomie Antišnoblovi, kteréhož na tobě žádá, aby vydal, a to konečně v úterý najprv příští, ničímž se nevymlúvaje. Pakli toho neučiníš, a jemu svědomie nevydáš, a on pro tvé nesvědčenie které škody vezme, věz, že těch škod všech na tobě a na statku tvém vedlé práva bude moci postihnúti. Dán na hradě Pražském léta božieho 1497, v středu před božím křtěniem, pod pečetí Václava z Březnice, písaře desk královstvie českého.* **2.** Mnoho takových listów vycházie na svědky, a téměř znamenitější každý po póhonu nechce svědčiti, než po listu. (Ale má vědieno býti, že jsú takoví listové noví a za mne začatí, o kterýchž jsú staří nic nevěděli, než po póhonu vedlé práva každý musel svědčiti, věz nebo nevěz). **3.** Ti listové z rozkázánie KMsti a pánów dávají se již od úřadu let od osmi; a netoliko se dávají, když páni na súdě sedie, ale také u desk dole kromě súdu, když toho komu potřebie jest. (Neb to obecnie rozkázánie KMsti a panów jest, ačkoli dskami zapsáno nenie). **4.** Po tom listu každý zavázán jest svědčiti; pakli by nesvědčil, co má jemu z toho přijíti, to konec listu svrchu psaného ukazuje. **5.** Také při tom toto se zachovává, že, ktož koli pohnán jsa k svědčení, svědčí po póhonu, ten od svědomie má zaplatiti, ktož pohánie; ale ktož po listu svědčí, ten sám od svého svědčenie má zaplatiti. **6.** A také, ktož koho k svědomí požene, tehdy na ten rok, k kterémuž jest pohnal, má sám státi, a pohnané tu najda, má jim oznámiti, co na nich žádá, a k úřadu s nimi přijíti. Pakli sám požena nestane, tehdy pohnaní nejsú povinni jemu svědčiti, poněvadž nevědie co, aniž má na ně list svrchupsaný dán býti od úřadu; poněvadž jest jimi nic nesešlo, než tím samým, ktož jest jich pohnal. Chce-li pak, aby mu svědčili, má jich znovu k svědomí pohnati; neb list ne na každého se dává k svědomí pohnaného, než na toho toliko, ktož, pohnán jsa, nestojí, nebo stoje svědčiti nechce. **7.** Také s svědky po přísaze učiněné ten, ktož je vede, nemá viece nic mluviti, ani jim co zpomienati; a chtěl-li by co mluviti, toho jemu úředníci menší nemají dopustiti. Než dokudž přísahy svědci neučinie, móž s nimi mluviti i jim zpomienati a je pamatovati, co jemu svědčiti mají. Než po přísaze má od nich hned odstúpiti, a s nimi nic dále mluviti nemá. **8.** A svědci ti spolu přísahu učiniti mnozí pojednú mohú, ale svědčiti spolu nemohú, než každý zvláště, pořád po jednom až do posledenieho (jakož o tom již psáno jest při dskách, v kteréž se svědomie píší,) a to ne nad hlas, než aby sám toliko písař slyšal, v ucho. Má také písař, kterýž svědomie píše, ne tak, jakž chce, ale tak jakž svědci pravie, po nich psáti, nic neopravuje z sebe, tref se svědomie jich nebo netref, buď k rozumu nebo nebuď. A má ta slova, kteráž svědek každý praví a ne jiná, tak pořád jakž praví a ne jinak psáti, ani jednoho svědka s druhým má srovnávati ani co zpomienati, než mlče a pilně poslúchaje, to což oni vyznávají, psáti. **9.** A když dosvědčí svědek, tak že dí: *již já viec nejsem svědom*, tehdy písař má každému svědku svědomie přečísti, aby rozuměl, tak-li jest psáno, jakž jest svědčil, čili jinak, a to slyše, aby mohl opraviti, změniti, ujieti, přičiniti, tak jakž svědom jest. **10.** Ale při tom svědčení toto má písař pilně znáti, že žádný svědek, kterýž, vyslyše své svědomie, odstúpí od písaře, nemá a nemóž v ničemž svého svědomie opravovati, ani co k tomu dále připisovati, aniž k tomu vedlé práva dopuštěn býti. Než chce-li co ještě svědčiti, má znovu přísahu učiniti, a znovu má svědomie jeho podruhé samo o sobě zvláště, ne s prvním, psáno býti. **11.** Těch svědomí tak zapsaných žádný z pánóv, žádný z úředníkóv zemských sám sobě nemá ohledovati ani čísti, aniž také které straně toho na úřadu žádajície má čteno svědomie býti, než zavřené má schováno býti, až do súdu, kdež straně žádajície má bez otporu čteno býti. Než to svědomie, kteréž by na súdu zemském čteno bylo, to móž potom dole u desk nebo nahoře čteno býti, ktož by toho žádal, i z desk vypsáno. — A potud o listu na svědky a o svědomí.

20. List, kdež s plného súdu král rozkazuje někomu, aby stál, nebo páni.

1. *Úředníci Pražští menší. Urozenému pánu Niklovi z Ronšperka. Službu svú vzkazujem. Dávámyť věděti, že král JMst se pány s plného súdu tobě rozkazují, aby před JMsti na súdu zemském stál v ten úterý po suchých dnech postních najprv příštích beze všech omluv, a Fabianovi ze Erkeřic, z čehož tě viniti bude, aby práv byl. To znaje, vedlé rozkázánie krále JMsti a pánóv a psanie našeho tak se zachováš. Dán na hradě Pražském léta božieho 1497, v pátek před božím křteniem, pod pečetí etc.* **2.** Při těch listech toto najprvé známo jest, že jsú noví a neobyčejní; neb vedlé práva k súdu zemskému každý obyvatel země české ne listem, než póhonem a komorníkem má připraven býti, a k žádnému obeslání státi k súdu nenie povinen listovniemu, než k póhonu samému. **3.** Aniž vedlé práva která pře na súdě zemském nepóhonná má slyšána býti, jakož to pak se často od pánóv slýchá, „že pře stranné, kteréž v úterý súdie, z milosti, ne z práva slyšie“. A poněvadž ne z práva než z milosti takové pře se súdie, tehdy žádný, ktož právem chce živ býti viece než milostí, k tomu súdu státi nenie zavázán, poněvadž se to ne z práva než z milosti děje (jakož o tom také v Prvních knihách tohoto sepsánie mého dosti jest povědieno). **4.** Než, když s volí obú stran jest, že se k tomu z dobré vóle poddadie, aby tím súdem slyšáni byli, tu jest každý takovým během k tomu súdu státi povinen, poněvadž dobrovolné podvolenie všecka práva v nic obracie. Ale kdež takového podvolenie s obú stran se nestane, tu jeden k tomu nesvoliv druhému toho žádajíciemu a k tomu svolujíciemu, by pak byl i listem obeslán, nenie státi zavázán, ani, by pak stál, odpoviedati, na právo se odvolaje, aby k tomu právem a póhonem vedlé řádu zemského a obyčeje byl připraven. A při tom každý má zóstaven býti, neb se práva hájiti žádnému nemá ani móže od žádného.

21. List k odhádání.

[8]) k odhádání držitele zavřený bývá;

1. Všickni listové, kteříž se od úřadu dávají, otevření býti mají. **2.** Sám list, kterýmž miestokomorník obsielá k odhádání držitele dědictvie, kteréž se má odhádati, zavřený bývá; neb ten list viece se od miestokomorníka samého než od úřadu zemského dává; protož i on sám v tom listu se podpisuje, i pečetí svú ten list zavra zapečeťuje. **3.** Toho zpósob jest tento: *Urozenému pánu Janovi z Bohnic. Aleš z Košetic, miestokomorník královstvie českého. Službu svú vzkazuji. Dávámť věděti, že dědictvie tvé na Prosíku odhádati mám Janovi Štuksovi z Strašnic vedlé úřadu svého, a to konečně ve dvú nedělí od dánie listu tohoto pořád zběhlých. Ty to věda, s přátely svými na ten den tu při tom odhádání buď, neb tu také i Strašnický s přátely svými bude a já též, a dědictvie tvé vedlé práva a úřadu mého jemu odhádám. Dán v Praze u desk zemských léta božieho 1497 v pátek na božie křtěnie.* **4.** Ten list, kterýmž miestokomorník držitele obsielá, má vždycky přede dvěma nedělmi odhádánie předejíti, aby se držitel mohl v tom času přátely i jinými potřebami opatřiti. A to se za právo od staradávna až do dnešnieho dne zachovává. — Potud o listu k odhádání.

22. List obranní.

1. *Urozenému pánu, panu Janovi Jencovi z Janovic a s Pétršpurka, najvyššiemu purkrabí Pražskému, neb jeho miesto držieciemu. Úředníci menší desk zemských. Službu svú vzkazujem. Užitečné se jest nám zdálo, urozený pane, WMsti oznámiti, kterak Jan z Kútóv uvázal se jest, řád práva země české zachovav, s komorníkem v dědictvie někdy Přibíka Tluksy z Poseči, v Lautrbachu v hrad, v dvór poplužní s poplužiem, ves celú, dvory* *kmetcie s platem, s dědinami, lukami, lesy, potoky, rybníky i se vší zvolí, co k tomu přislušie, s plným panstviem, tak a v témž plném právě, jakož jemu dsky veliké zápisné od svrchupsaného Tluksy plněje svědčie. Ale že někteří práva netrpěliví, a zvláště Tiema z Perknova a Hrdibor z Vymyslova jemu v držení toho dědictvie překážku činie, VMst vedle povinnosti úřadu našeho napomínámy, abyšte VMst jej Jana z Kútóv v dědictvie svrchu psané, v Lautrbach, mocí úřadu Vašeho vedlé práva uvedli, a uvedúce jeho bránili a hájili proti každému násilnému, jakož úřad Váš káže a žádá. Dán u desk na hradě Pražském léta božieho 1497 v pátek po sv. Valentínu pod pečetí zemskú k tomuto listu s druhé strany přitištěnú.*

Jan z Plané,
písař královstvie českého.

2. Tato jest forma a zpósob listu obrannieho, kterýž z desk IV. Matějových E. 28. móž vzat býti slovo od slova; v kterémžto listu, ač se koli všickni úředníci menší titulem obecným všeho úřadu píší, však se to proto z práva vždycky zachovává, že se miestopísař titulem svým a jménem přirozeným a vlastním i titulem úřadu svého v témž listu sám rukú svú podpisuje, tak jakož svrchu psaný zpósob to světleje ukazuje.

23. Nač se dává list obranní.

3) pustíti nechtie. A to trojím obyčejem se přiházie: 6) neb držitele po nálezu panském toho, komuž jest přisúzeno dědictvie zvodem, v drženie pustiti nechtie, kdež vdovy v dědictvie její věnné.. 21) nápadníku po uvázání když ho v drženie pustiti nechtie; 29) na trhy, na nálezy, na práva stanná a na jiné spósoby list obranní nevycházie; 36) nálezem panským, na kterézto jestli že po zvodu pustiti v drženie nechtie, 41) nálezem přisúdí, než kdež se diel nebo polovice přisúdí některého dědictvie, tu má právo před se k odhádání vedeno býti, a prvé vyměřeno, aby ten, komuž jest přisúzeno, věděl co a pokud držeti má. Těch listóv obranních.. 58) zpraviti mají, aby sobě,

1. List obranní od úřadu se dává z té příčiny, kdež koho v drženie dědictvie jeho dědičného, věnného nebo zástavného proti právu a spravedlnosti i dskám jeho pustiti nechtie po uvázání nebo po smrti manžela **2.** A to se trojím obyčejem přiházie: Kdež dědice let došlého poručníci v dědictvie jeho dědičné, nebo držitelé dědictvie po nálezu panském toho, komuž jest přisúzeno dědictvie, po zvodu v drženie pustiti nechtie; a po právu staném též, (ješto toho zvodu k odhádání vésti potřebie nenie); kdež vdovy v dědictvie jejie věnné po smrti muže jejieho, kdež nápadníka nebo zápisníka, držitelé po uvázání s komorníkem nebo mocí svú bez komorníka v dědictvie jeho dědické nebo zástavné pustiti nechtie. **3.** Prvnie se zavierá v tom slově, kdež stojí: *v drženie dědictvie jeho dědičného*, a to se sirotków dotýče; druhé v tom slově *věnného*, a to vdově příležie; třetie v tom, kdež stojí *zástavného*, a to se zápisníka dotýče, kterýž peněz k tomu pójčí, a potom k tomu přijíti nemóž. A též nápadník, na kteréhož zbožie po smrti čiež koli dědicky přijde, míní se a zavierá v tom slově: *v držení dědictvie jeho dědičného.* **4.** Sirotku list obranní má proti poručníkóm dán býti, když koli let dojde (tak jakož o letech v Pátých knihách položenie tohoto psáno jest). Nápadníku po uvázání s komorníkem nebo bez komorníka, když jeho v drženie dědictvie jemu zapsaného pustiti nechtie, a též zápisníku po uvázání; ale to nemóž prvé býti, než úplně po dvú nedělí po uvázání pořád zběhlých. Vdově se má list obranní dáti po smrti muže jejieho, když jí drženie a uvázánie věna jejieho bránie a peněz věnných jí nedadie (jakož o tom v Pátých knihách při věniech, a v Sedmých knihách při uvázání široce jest povědieno.) **5.** Na ty se věci listové obranní toliko dávají, a na jiné žádné; neb na trhy, na nálezy o penieze nebo o summy nebo o škody, na práva staná též o penieze, nebo o škody a na jiné zpósoby list obranní nevycházie, než jdú na to zvodové, póhonové a jiná práva vedenie, kteráž úředníci menší vedú a dovozují. **6.** Ale toto, co se listu obrannieho dotýče, počínají toliko úředníci menší skrze komorníka, a vedú skrze list obranní, ale dovodí a koná najvyšší purkrabí zemský mocí úřadu svého: Po nálezu, kdež kdo dědictvie obdrží nálezem panským nebo právem staným, na kteréžto jestliže jeho po zvodu pustiti nechtie, nemá práva k odhádání vésti, než má listem obranním v drženie uveden býti (jakož o tom v Druhých knihách jest povědieno a móž po dskách shledáno býti). A zvláště kdež se dědictvie všecko nebo celé nálezem přisúdí nebo ustojí; než kdež se diel nebo polovice přisúdí některého dědictvie nebo ustojí, tu, nepustie-li v drženie po zvodu, móž list obranní vyjíti krátce po každém nálezu nebo po právě staném.

7. O dědictvie, kdež se žádné peněžité summy nedotýče, kdyby po zvodu držitel v drženie pustiti nechtěl, má list obranní od úřadu dán býti, a nemá to k odhádání vedeno býti; neb každé odhádánie v peněziech a v summě jisté peněz se děje; ale kdež se dědictvie nálezem panským přisúdí, nebo právem staným ustojí, poněvadž tu žádné summy se nejmenuje peněžité, nemóž to k odhádaní a nemá vedeno býti. **8.** Těch listóv obranních, kteříž se dávají od úřadu sirotkóm k jich poručníkóm, pόvodóm po nálezu k držitelóm dědictvie súdem obdrženého, vdovám na věno jich, těm, ktož se s komorníkem vedú, po uvázání: všech těch listóv rozličné a nejednostajné jsú formy, o kterýchž o všech vypisovati i dlúhá i tesklivá věc jest. Úředníci menší to, a zvláště miestopísař rozumem svým a zvyklostí práv spraviti má, aby sobě, dskám, lidem i jiným úředníkóm škody i hanby nedobyl.

24. Kdy a v který čas list obranní má dán býti.

9) č. 3. v I. rec. není.

1. List obranní, jakož dřieve dvú nedělí, co se uvázánie dotýče, nemá aniž móže dán býti: tak také po otporu proti uvázání učiněnému nemá žádnému vydán býti. Než nestane-li se otpor uvázání, tehdy do tří let a do osmnádcti nedělí má a móž každému po uvázání list obranní vydán býti. **2.** A též vdově pro nevpuštěnie v drženie skutečné věna jejieho ve třech letech a v osmnádcti nedělích móž dán býti; než po vyjití toho času nemá ani nápadníku ani vdově vydán býti, než své věno, když z něho neupomíná, promlčí. (To psáno v III. dskách Václavových L. 26.) **3.** Než sirotkóm má dán býti na poručníky, když toho požadají, po nálezu a po právě staném ve dvú nedělí po panování.

25. List obranní pod jakú pečetí má dán býti.

2) pod pečetí zemskú s druhé strany listu, kdež nic psáno nenie, 7) pří poručenství léto a den, kdy jest list obranní.. 14) A to se tak od staradávna až do tohoto času zachovalo, též jako uvázánie, bránie.) 20) ktož mocí drženie hájí, aby toho komuž.. 22) beze všech otporóv a zmatkóv. (konec.)

1. Nemá list obranní od desk jinak vydán býti než pod pečetí zemskú s druhé strany toho listu, kdež nic psáno nenie, na hřbetě přitištěnú, na červeném vosku a papierem se svrchu přikrytú, má dán býti list obranní každý, ne s visutú, než přitištěnú, a má býti otevřený. **2.** A jakž brzo napsán a vydán bude od desk, má hned ve dskách při zápisu, při věnu nebo při poručenství nebo jinde při jiném, po čemž se dává, léto a den, kdy jest list obranní od úřadu vyšel, znamenáno býti. **3.** Kteréhož listu úředníci menší sami neposielají k najvyššiemu purkrabí, též jako jiných žádných listóv; než tomu jej v ruce dávají, kohož se dotýče, neb tomu, kohož on na miestě svém pošle (neb to móž býti bez přítomnosti osobnie u desk toho, ktož jeho žádá, a móž to každý poslem nebo listem svým zpraviti. A to se jest tak od staradávna až do tohoto času beze všeho proměněnie jako i jiné všecko zachovávalo, též jako uvázánie a bránie.) **4.** Kterýžto posel, list obranní od úřadu vezma, nese jej k purkrabí najvyššiemu anebo k tomu, ktož miesto jeho drží. **5.** A tu hned beze všeho meškánie holomka zemského purkrabí s svým listem dostatečným a s mocí plnú má poslati k tomu, ktož mocí v drženie pustiti nechce, aby toho, komuž se drženie hájí, v skutečné a v pravé drženie mocí úřadu svého uvedl, beze všech otporóv a zmatkóv i odkládánie všelikterakého.

26. Kto by se proti listu obranniemu a uvedení purkrabí zepřel.

[1]) Tomu a takovému uvedení skutečnému, [5]) má k němu od KMst napřed, od pánóv i ode všie země hledieno býti a naň saženo, jako na otevřeného nepřítele a zhúbci zemského a dobrého obecného rušitele a práv zemských zkázcí (a podle práv starých takový by měl statek ztratiti, jako se stalo Koldovi a jiným před ním, kteříž jsú právu odpierati směli. Neb žádný nepřítel... [13]) aby zemské dobré rušil, ale také práva, jimiž země stojí, smie kaziti, a jim se protiviti, [15]) a jich proti svévolným a zlým všem hájiti; neb když dobré obecné a zemské dobře stojí, všem vóbec i jednomu každému zvlášť dobře se děje, ale když obecné dobré se kazí a zlé stojí, všem vuobec i každému zvlášť zle se musí dieti. Z té příčiny u všech lidí... [26]) a svému dobrému předkládá.) Ale to všecko ten rozum má, ktož by se listu obranniemu, věda a rozuměje, svévolně zepřel, na toho tak má saženo býti jako na Koldu jest saženo; ale kdo by z nevědomie... [34]) ješto by se mu se nětco ne vedlé práva stalo, [36]) při tom

listu obranniem stalo, má odpuštieno.. 41) aby uměli při nich a věděli jak se zachovati mají?

1. Po listu obranniem, od desk zemských vydaném, tomu a takovému uvedení skutečnému, najvyšším purkrabím zemským učiněnému, žádný se zpierati ani otpierati žádnú mocí, žádným právem nemá, ani se o to pokúšeti má. Pakli by kto té svévolnosti býti směl a tomu by odepřel, má k němu od najvyššieho purkrabie napřed, a potom od pánóv i ode všie země (bylo-li by toho potřebie) hleděno býti, a naň saženo jako na otevřeného nepřietele a zhúbci zemského a zloděje a dobrého obecného rušitele a práv zemských zkázci. A podlé práv starých takový by měl statek ztratiti a z země vypovědien býti jako ten, kterýž jest právu otpierati směl. Neb žádný nepřietel a zhúbce tak škodný zemi nenie jako ten, ktož se netoliko o to pokúšie, aby zemské dobré svévolností svú rušil, ale také práva, jimiž země stojí od staradávna, smie kaziti a jim se protiviti, zavázán jsa právóm poddán býti a jich proti svévolným a zlým všem vedlé země hájiti, netoliko proti těm, kteří je smějí kaziti, ale proti těm také, kteříž je chtie měniti, jinačiti a převraceti, a jinak, nežli jsú od staradávna vynešena a držána, a proti těm, kteříž jich chtie ujímati. (Neb když práva zemská v své pevnosti a neproměnnosti jsú, i obecné zemské dobré dobře stojí, všem vóbec i jednomu každému zvláště dobře se děje; ale když obecné dobré se kazí, a zlé stojí, a práva se zemská jinačie, všem vóbec a každému zvláště zle se musí dieti. Z té příčiny u všech lidí rozumu nenakaženého požívajících, i u Turkóv a u jiných pekelníkóv, kteříž boha ani slova jeho neznají, obecné dobré zvláštniemu domáciemu a svému dobrému i všelikým užitkóm vlastním a svým se předkládá). 2. Ale což se listu obrannieho dotýče, ktož by se listu obranniemu, věda a rozuměje, svévolně zepřel, na toho má tak saženo býti mocí purkrabie najvyššieho, jakož list obranní káže a svědčí. Ale kto by z nevědomie, z nerozumu a z hlúposti listu obranniemu odepřel anebo z některé jiné spravedlivé příčiny, ješto by se jemu při tom což koli ne vedlé práva stalo, tu jest jiná pře. Jestli že by se co ne vedlé práva při tom stalo skrze omyl úředníkóv, to má súdem panským rozeznáno býti a k úředníkóm

o to hleděno. Pakli by se z nevědomie a z hlúposti co při tom listu obranniem stalo od toho, na kohož dán jest, má odpuštěno snadně a prominuto býti; neb nevědomie každý hřiech, každú vinu vymlúvá. A kto móž věděti, jak se má při tom i při jiných práva vedení zachovati, poněvadž práva od několika let a súdové jdú a nikdy se všem vóbec nečtú, aby uměli a věděli, jak se při nich a pokud zachovati mají?

27. Co má v listu obranniem ze jména státi.

3) v drženie pustiti nechce, aby purkrabí najvyšší věděl, 8) ve své spravedlnosti. Má také najvyšší.. 20) dóchody znamenité z obecnieho vybieraje úřad svój se vším dostatkem vedl, silnice opatroval, zločince vyhledával, a lidí po právě zemském jdúcích proti násilným a bezpravným aby hájil, ne z svého na to náklady dělaje, než z obecnieho. Vrch práva jest list obranní a uvedenie purkrabie zemského, kterémuž žádný odpierati nemóž, ani se o to dále súditi; leč ten kdoby chtěl to na zmatek učiniti.).

1. Má v listu obranniem zejména netoliko to dědictvie, v kteréž bezpravně pustiti nechtie, postaveno býti, ale také i ten má jmenován v témž listu býti, ktož v drženie pustiti nechce toho, ktož po právu jde a právo vedlé řádu vede, aby purkrabí najvyšší věděl, na koho mocí úřadu svého sáhnúti má a komu rozkázati, aby svévolně právu neotpieral. **2.** A také, več a v které grunty má toho, komuž se hájí drženie, uvésti, aby v ničemž obmeškán nebyl žádný v své spravedlnosti, právo veda a na to statek svój nakládaje. **3.** Má také najvyšší purkrabí každého listem obranním v drženie uvedeného mocí svú proti všeliké moci bezpravné brániti, neb jest k tomu z práva zavázán, a má pro takovú potřebu i pro jiné zemské potřeby k jeho úřadu příslušejície dvořany a služebníky chovati, aby mohl každého svévolného zkrotiti. (Neb na to a pro to od starých králóv a od země české zbožie znamenitá k úřadu purkrabstvie najvyššieho jsú obrácena, aby úřadu tomu purkrabí mohl dosti učiniti, jakož to ve dskách móž nalezeno býti. Kteréžto zbožie k úřadu purkrabskému ne pro purkrabí jsú, aby on toho sám k své libosti užíval, obrátili, ale pro zemské a obecné dobré, aby on ty dóchody z obecnieho vybieraje, úřad svój se vším dostatkem vedl, silnice opatroval, zločince vyhledávati kázal a nad nimi popravovati, a lidí po právě zemském jdúcích proti násilným a bezprávným aby hájil, a mocí svú aby je v skutečné drženie po právě uvodil, ne z svého na to náklady dělaje než z obecnieho. Z té příčiny i na hradě Pražském sedí a z práva seděti má, aby k němu snadný a ustavičný přístup v potřebách lidských mohl býti. Vrch práva jest list obranní a uvedenie v dědictvie purkrabím zemským, kterémuž žádný otpierati nemóž, ani se o to dále súditi, leč ten, ktož by chtěl to na zmatek učiniti). — A potud o listu obranniem i o jiných listech.

28. O pečeti zemské.

(Hlavy této v I. recensí celkem není.)

Pečeť zemská, kterúž miestopísař v své moci má a k tomu pól třetie kopy grošóv platu ukázaného, ne od toho slove, jakoby jie země v potřebách obecniech užívala, aby to pečetí tvrzeno bylo, co by se zemského dobrého vně nebo doma v zemi jednalo, než od toho slove, že jie úřad zemský při dskách, při listech a při komorníciech užívá. A z té příčiny i při menším písaři v moci jeho zóstává, aby jie k listóm obranním užíval, a komorníkóm aby ji dával, a k výpisóm komorničím, kteříž se z desk komorničích k potřebám jich pod zemskú pečetí vydávají, aby ji přitískal. Od toho zemská slove; neb věci zemské, kteréž se v zemi jednají, ty se dskami, a kteréž se vně pósobie, ty se majestátem královským tvrdie. — A o pečeti zemské potud.

29. O výpisiech z desk.

1) Výpisu žádného písař zemský bezdečně.. 7) k práva vedení, neb jsú rozliční... 16) zachovati (konec).

1. Výpisu žádného miestopísař ani menší písař desk bezděčně a z moci žádnému člověku nenie povinen vydávati. (O tom jest nález v III. dskách Václavových N. 15. *Páni vóbec nalezli.*) Než kto sobě to na králi zjedná, tomu výpis má dán býti. **2.** A ten nález se rozumie o těch výpisiech, kteříž se z desk slovo od slova dávají, tak jakž dsky svědčie, ne o těch, kteříž se dávají z týchž desk k práva vedení na zvody, na uvázánie, na bránie, a jiní k těm podobní. **3.** Neb jsú rozliční výpisové, kteříž se od desk dávají: Jedni ti, o kterýchž nynie povědieno jest; jiní, kdež se na uvázánie, na bránie, na zvod, na úmluvy, na panovánie a na jiná práv vedenie výpisové dávají; (neb se žádné právo od úřadu zemského bez výpisu nevede). O kterýchžto výpisiech tuto se nic psáti nebude, aniž jest potřebie, neb jest o nich při každém práva vedení dosti povědieno; než o těch výpisiech, o kterýchž nález svrchu psaný zní, nenie nepotřebné psáti, aby lidé znáti mohli, co se při tom z práva má zachovati. **4.** Žádného výpisu z desk nemají úředníci žádnému člověku, chudému ani bohatému, dáti bez rozkázánie královského nebo s plného súdu panského bez relátora zvláštnieho. Pakli by to který učinil, v pokutu najtěžší upadne. Z té příčiny před každým výpisem z desk píší se tato slova: *Vypsáno z desk zemských z rozkázánie královského* nebo *panského* etc. a při tom posel od KMsti nebo od pánóv, a k tomu rok a den. **5.** Toho jsú však vždycky svobodu písaři od staradávna měli, že jsú sobě nálezy panské obecnie i zvláštnie vypisovali svobodně, aby se v svých úřadiech i jiné lidi uměli spraviti, co jest za právo, a co nic.

30. Jakým obyčejem výpisové z desk mají býti vydáváni.

[13]) nebo do zemí okolních. Dávají se také i ne k súdu, než k jiným potřebám .. [22]) od KMsti byl jest ke dskám Albrecht Kostka z Postupic, mincmajstr na Horách Kutných etc., od JMKské jsa k tomu zvláště vyslaný leta Božieho 1497 v tu neděli po Božiem křtění. [26]) tu moc mají páni v plném súdu mieti, všickni spolu, a jiný žádný kmet ani úředník najvyšší té moci nemají, aby tak dskami vládli. A kteříž se výpisové v zemi dávají, ti mají býti zavření a pečetí jednoho ze čtyř úředníkóv zemských menších zapečetění, nebo dvěma, neb všemi třmi, totižto pečetí miestokomorníka, miestosudieho a miestopísaře. Ale výpisové, kteříž se ven z země dávají, ti se mají pod zemskú pečetí dávati, a jinak nic. A v každém výpisu, buď v zemi nebo ven z země, miestopísař královstvie českého má se jménem a titulem svým přirozeným i případným podepsati. (Konec.)

1. Žádný výpis z desk nemá žádnému dán býti bez rozkázánie královského nebo panského. **2.** Kromě těch výpisóv, kteříž se dávají z desk k súdu dvorskému; ti mají každému, a vždycky bez vědomie královského i panského, dáváni býti a beze všech pečetí, než toliko když se v nich písař zemský rukú svú podpíše. Ale nemají po komž koli ke dskám dvorským posieláni býti takoví výpisové, než po komorníku zemském nebo dvorském, anebo též po ingrossatorovi, nebo po registratorovi desk zemských. A ten každý výpis má v ruce úředníkóv dvorských dodán býti, a na každém má s druhé strany napsáno býti, koho se dotýče. **3.** Dávají se také výpisové k jiným súdóm kterýmž koli v zemi české; dávají se také i ven z země, jako do Moravy, nebo do zemí okolních k českému království příslušejících, jakož jest Levlaróm dán výpis závazku zemského, kterýmž jsú též Levláry v službu a v obranu svú vzali. **4.** Dávají se také i ne k súdu než k jiným potřebám pro radu, aby se uměli zpraviti, ktož toho potřebují, z kteréž koli příčiny. **5.** Ale při těch při všech výpisiech musí býti rozkázánie královské nebo panské a relátor, a to rozkázánie i relátor, den a rok, má při každém z svrchu psaných výpisóv napsáno býti takto: *Vypsáno z desk zemských z rozkázánie najjasnějšího kniežete a pána, pana Jiřího českého krále. Posel od KMsti ke dskám byl jest Petr z Šumburka z pánóv od JMKské jsa k tomu zvláště vyslaný, léta božieho 1467 v tu neděli po Božiem křtění.* **6.** Když krále v zemi nenie (kterýž móž rozkázati komuž chce a kdy chce výpisy kteréž koli z desk dáti), tu moc mají páni, dániem však královským, na plném súdu mieti všickni spolu, a jiný žádný kmet. **7.** Při každém výpisu z desk má se miestopísař rukú svú podepsati, pro příčiny rozličné.

31. O odúmrtech.

21) A ty takové odúmrtí, KMst móž dáti komuž chce, beze všech rad, chudému jako bohatému, jakož to dskami dvorskými i zemskými móž široce provedeno býti. 28) jakož jest od staradávna vždycky zachovááno. (Nález na to III. Venceslai J. 11 v při Hynčíka etc. a Beneše Čerta z Hořovic, a jiných nálezóv starších i potomních viece).

1. Poněvadž jest o všech dskách zemských mluveno, potřebie jest i o dskách manských nebo dvorských pověděti, ač ty dsky i svój úřad i své úředníky dvorské i svój dóm od desk zemských rozdílnie mají a ke dskám zemským nepříslušejí. **2.** Ty dsky dvorské jsú dvoje nebo troje: Jedny, v kterýchž manové dědictvie svá manská jedni druhým prodávají, trhem kladú, a také, kdež jedni druhým dedictvie manská zastavují, věnují, a jiné vklady dělají; item, kdež dědictvie svá manská jedni druhým po smrti své zapisují, zápisy nápadní dělajíce. Jiné jsú, kdež se výprosy odúmrtí králových a nápadóv rozličných na KMst připadajících zapisují, když KMst odúmrť některú na JMst přišlú komu ráčí dáti, anebo nápad který, kdyby kdo proti zemi nebo proti KMsti učinil a statek takového pro ten účinek na JMKskú by připadl. Ty odúmrtí a takoví nápadové na KMst přišlí v ty dsky vedlé řádu a práva starodávnieho se zapisují. **3.** Při těch dskách má toto vědieno býti, že žádný man nemóž zástavú, zápisem ani věnem ve dsky manské klásti, než s povolením královským. **4.** Co se pak odúmrtí dotýče, všecky odúmrtí právem starodávním a najstarším, když kto bez dědicóv umře a dědictvie svého žádnému nezapíše, na Kskú Mst beze všeho zmatku přicházejí, a na přátely nic, leč by nedielní byli. **5.** A ty takové odúmrti KMst móž dáti komuž chce a komuž se JMKské zdá, beze všech rad, chudému jako bohatému, jakož to dskami dvorskými i zemskými široce přieliš a slunce světleje móž provedeno býti. **6.** Než což se nápadóv pro viny dotýče, kteréž pro účinek proti zemi spáchaný statkové a dědictvie lidí živých na KMst přicházejí, těch KMst nemá žádným osobám zvláštním dávati, než s radú panskú na zemské dobré obraceti, jakož jest od staradávna vždycky zachováváno. (Nález na to III. Wenceslai J. 11. v při Hynka a Beneše Čerta, a jiných nálezóv starších i potomních viece.)

32. O placení od desk.

1) Každé úsilie a všelikú práci pro užitek a odplatu některakú lidé podstupují, 7) najpilněje neslédil? Bychme.. 13) to dvé rozdělili a roztrhli, 16) odtud zlodějstvie, odtud falšovánie kšaftóv, mincí i přátelstvie, odtud krádežové obecní, odtud zrady, odtud královstvie nesytá a neslušná žádost od lehkých a k tomu nepřirozených lidí, 21) žádostí cti rozum zaslepený majíce, 29) panstvie své válkami spravedlivými rozšiřovali, okolnie země mnohé podmanivše a v služebnost věčnú je uvedše. 41) Ale to se nynie pohřiechu tak dělí, že nemóž spojeno býti. Z kteréhožto rozdvojenie a užitečného od slušného rozvedenie dary, halafance a rozličné pocty a spolky v přech hanebné jsú se v zemi zrodily, a to u těch, kterýmiž by to mělo býti zastavováno. A za to.. 49) roznášejí. Ale já tuto o užitcích úředníkóv všech, 54) kteříž skrze spolky s stranami, skrze překupovánie pří, skrze halafance, dary a pocty přicházejí,

Pr. Všelikú práci s slušností spojenú pro užitek a odplatu lidé podstupují, a tím zapáleni jsúce, těžkých, tvrdých a nebezpečných se věcí opovažují; neb nic tak přirozeného člověku nenie jako užitek. Všickni žádámy užitku a k němu taženi bývámy, aniž jinak činiti žádným obyčejem móžmy; neb kto jest, ješto by se užitečného varoval? Anebo raděje kto jest, ješto by po užitečném najpilněje nestál? Bychmy jedné dobře znáti uměli, co jest užitečné! — A jakož se jest múdrým zdálo, nenie užitečné od slušného rozděleno, než jest jedno s druhým nerozdielně svázáno; tak že nic užitečné býti nemóž, co by nebylo slušné, a nic nemóž za slušné položeno býti, co by nebylo užitečné. Aniž které nakaženie mezi lidmi většie móž zniknúti, než domněnie těch, kteříž jsú to dvé rozvedli a roztrhli, jinú věc užitečnú i jinú slušnú položivše. Z kteréhožto roztrženie všecko zlé se počíná, rodí, roste i koná; odtud trávenie, odtud zlodějstva, odtud i krádežové obecní, odtud zrady, odtud zbožie a statkóv i královstvie neslušná a nenasycená žádost od lehkých a k tomu nepřirozených lidí skrze lest, úklady a trávenie králov́ spravedlivých a k tomu přirozených a v královstvie řádně a z boha přišlých. Neb když lidé zlí, lakomstvím poraženi, žádostí cti přibyté rozum zaslepený majíce, to, což se zdá užitečné, zachvátie: to v mysl vezmúce, na to, což slušné jest, hned zapomienají, neznajíce toho, že jedna a rovná modla jest slušného a užitečného, kteráž obé vyměřuje, a ta jest tato. A rád bych, aby byla všem najznámějšie, aby nebo to, což se zdá užitečné, mrzké a neslušné nebylo, anebo bylo-li by mrzké a neslušné, aby se užitečným býti nezdálo. K té staří Čechové prohlédajíce, kteříž jsú země české rukú bránili a panstvie své válkami spravedlivými rozšiřovali, okolnie země mnohé v poddanost, v manstvie, služebnost věčnú je uvedše, na řád jsú (kterýmž se země v pokoj i v válku spravuje) nezapomenuli, než zemi českú a dobré zemské právy jsú hradili a ozdobovali, úředníkóm zemským najvyšším i jich náměstkóm menším užitky za práci jich s slušností spojené nalezše a ustanovivše, na kterýchž všickni úředníci přestati a dosti mieti mají. Pakli kteří na těch užitciech s slušností spojených přestati nechtie, než na větčie se užitky táhnú, ti užitečné od slušného rozdělují, a takového užitku dosáhnúce slušnost s spravedlností potracují. Kteráž, když potracena bude, i to, což se zdá užitečné a nenie, v škodu a v mrzkost obrátí, poněvadž nic užitečné býti nemóž, což nenie slušné. Ale to jest nynie vóbec netoliko v Čechách, ale po všem světě tak rozděleno, že nemóž spojeno býti. Kteréžto rozdvojenie a užitečného od slušného rozvedenie dary, pocty a spolky v přech hanebné jest v zemi zrodilo, a to u těch, kterýmiž by to mělo býti zastavováno. A za to se styděti nechtie, na tom se postavivše, že žádný o tom nevie, kdež se velmi klamají; neb každý, ktož jim co dá, najprvé o tom sám jiným rozprávie, a ti to dále opět mezi jiné roznášejí. Ale co se vóbec po zemiech a po královstviech i po kniežetstviech i po jiných panstviech děje, toho nechaje, k užitkóm se úředníkóv desk zemských obrátím. — A tuto o užitciech úředníkóv všech, vyšších i menších, se ctí a slušností spojených mluvím, ne o užitciech od slušnosti oddielených, kteříž skrze spolky od někoho s stranami skrze překupovánie pří, skrze alafance, dary a pocty a jinak přicházejí. Kteréž, ktož přijímá, čest a slušnost pro mrzké užitky potracuje, a v úřadě žádný takový býti ani v súdě vedlé práva sedati nemá; neb ten pro dary a pro své užitky neslušné, spravedlnost obecnie i zvláštnie, bez kteréž každý súd jest nepravost, převrátí a právu dobrému rozum zlý dá. — Ale nynie k užitkóm spravedlivým s slušností spojeným se navrátím.

33. Co se jest od desk bralo za starých.

1) Za starých od počátku desk, což se po starých spisiech shledává, to dvé se jest bralo od kladenie ve dsky, 5) musil dáti od desk sto gr. a tak výš nebo níž. (A to móž starým sepsániem o práviech jistě ukázáno a provedeno býti.) Ale potom jest toho práva polovice.... 21) odpuštěno. A což se koli.. 26) groše bielé béře, kteréž se co ve dsky klade. (A to též v starém sepsání o práviech móž nalezeno býti) 30) kúpí, od toho béře ten i panské i písařské, kdož dsky na pargamen píše, ješto jemu říkají ingrossator. A též.. 38) ty jsú vždycky brali miestopísaři a z práva bráti mají, poněvadž dsky úsilím písařským se konají (Než o to jsú se páni za mé paměti pokúšeli, aby i to z rukú písařóv bezpravní mocí vzali, spravedlnosti k tomu žádné nemajíce, a to jsú dovedli za Ondřejova úřadu z Tišňova). Pakli se co.. 41) až do dnešnieho dne. Při tom toto se drží. 55) na české groše kladlo. Ne tak, což se na zlaté klade... 56) než pól kopy grošóv. A tak kdož za dvě stě.. 74) než 22 gr. českých. Což se pak ve dsky.. 88) na každé suché dni dávají (konec.)

1. Když jsú se dsky najprvé nalezli, co se po starých spisiech shledává, pravie se, že se jest to dvé bralo od kladenie ve dsky, což se nynie béře; neb jsú brali od každé kopy, což kto zač kúpil, věnoval neb zastavil, groš jeden český, tak že ktož kúpil za sto kop grošóv, musil dáti od trhu do desk kladenie sto grošóv, a tak výš nebo níž. Item od každého poručníka dětí a statku brali jednu kopu grošóv, od zápisu do větších desk dvadceti grošóv od každého sta. Item od čtenie desk starších, od každého vkladu, jednu kopu grošóv. Item od propuštěnie zápisu z větších desk jednu kopu grošóv. Item od odhádánie bylo od každého sta deset kop grošóv. (A to móž starým sepsániem o práviech zemských a o dskách jistě okázáno a provedeno býti.) 2. Ale potom jest toho práva polovice ulevena, že se od kopy grošóv nebéře než pól groše českého, tak že ktož co kúpí za sto kop, nedá od desk než padesáte grošóv, a od osoby písaři čtyři groše nad to. A ještě se z toho každému milost má z práva učiniti, ktož toho žádá, bohatému i chudému (ale nejednostajně, neb chudému má viece, a bohatému méně odpuštěno býti). A pakli jest kto velmi chudý nebo sirotek nebo vdova, nemá od nie (jakož jsú staří zpravovali) nic vzato býti, než všecko jí má býti odpuštěno. A za obyčej se vracovalo každému, ktož toho žádal u desk, komuž se kladlo, od každé kopy grošóv čtyři groše. 3. A což se koli ve dsky veliké trhové klade, to vše úředníci najvyšší tří berú: Najvyšší sudí, komorník a písař, a o to se rovně dělie, kromě toho, že miestopísař od každé osoby čtyři groše béře, kteréž se co ve dsky klade, a probošt Vyšehradský též od každé kopy čtyři groše (a to též v starém sepsání o práviech móž nalezeno býti.) 4. Jiný úředník menší žádný z toho nic nemá, krom co se za deset kop grošóv českých nebo míšenských kúpí, nebo za dvadcet zlatých uherských nebo rýnských, od toho béře ten i panské i písařské, ktož dsky na pergamén píše, ješto jemu řiekají ingrossator. A též, kdež bratr od bratra za diel deset kop grošóv jakýchž koli béře; též také i od věna, a tak ode všeho jiného, od desieti kop až do jedné kopy a do jednoho groše; to vše na ingrossatora vedlé starodávnieho práva slušie. 5. Kromě také těch trhóv, kteříž se při zápisiech píší, kterýmž „juxty“ řiekají; ty jsú vždycky brali miestopísaři (ale ty jsú ne-

svorností úředníkóv za Plány písařóm odjaty, a za mé paměti páni jsú je zapoviedali za úřadu Ondřejova z Tíšňova, aby o ně po ten den žádný písař viece nestál, pod ztraceniem úřadu svého.) **6.** Pakli se co ve dsky klade městu, městečku, vsi, klášteru, konventu, kolleji, [škole], špitálu nebo které koli obci nebo množství, neb také, což se koli klade kostelu, oltáři, kaple nebo k jakémuž koli záduší, tu páni od každé kopy pól groše berú; ale písař jednu kopu grošóv béře od takových všech ve dsky kladení. **7.** To se tak od počátku desk zachovávalo a držalo, a trvá tak a stojí nepohnutě až do dnešnieho dne, jako i jiné všecko při právě zemském a při dskách (neb jsú práva zemská ne do času, ale k věčnosti nepohnutě od starých ustanovena, a držením skutečným potomních a mladších až do tohoto času ztvrzena, jakož to obé světle móž dskami i nálezy panskými býti okázáno.) **8.** Při tom toto se drží a zachovává: Což se koli ve dsky klade, buď na české nebo na míšenské groše, tolikéž se od desk béře, když se na míšenské klade, jako by se na české groše kladlo, a to takto: Ktož co kúpí za sto kop mišenských grošóv, a tak sobě dá ve dsky klásti, dá od desk padesáte grošóv českých, a ktož co za sto kop grošóv českých kúpí, a tak sobě káže ve dsky klásti, též padesáte grošóv českých dá, jako ten, ktož ve stu kopách grošóv míšenských klade. Ne tak, což se na zlatě klade, buď uherské nebo rýnské; neb ode dvú zlatých uherských nebéře se jeden groš, než pól groše toliko, tak že ktož kúpí za dvě stě zlatých uherských, nemá od desk dáti než padesát grošóv českých, (neb vedlé práva země české zlatý uherský nemá viece platiti, než pól kopy grošóv, tehdy ode dvú set zlatých nemá než padesáte grošóv.) A tak, ktož za dvě stě zlatých uherských kúpí, tolikéž jest, jako by za sto kop grošóv českých kúpil, a ode sta kop grošóv nemá vzato býti než padesáte grošóv, tehdy ode dvú set zlatých nemá než padesáte grošóv dáno býti. A též což se na rýnské zlaté klade, od třidceti zlatých rýnských nemá dáno býti než pól šesta groše, poněvadž rýnský zlatý neplatí vedlé práva země české než dvamezcietma grošóv českých. A tak na větčiem počtu též vedlé srovnánie a učtenie zlatých rýnských na groše české, ne na míšenské. **9.** Což se pak ve dsky veliké zápisné klade, to samému najvyššiemu písaři příslušie, a naň samého to jde, a béře se, ktož zápisem svój statek ve dsky klade, od každého sta kop grošóv dvanácte grošóv, a od osob zvláště, též jakož nahoře povědieno jest. A od toho najvyšší písař má úředníka svého zvláštnieho, kterýž jeho penieze k sobě přijímá; ten slove assessor, to jest přísedieci, a slušie naň uvázánie a bránie s komorníkem, též jako na jiného úředníka, a při dielu každém peněz na suché dni pól třetie kopy a šestnádcte grošóv z truhlice, jako na jiné úředníky všecky. (Ale i to jest jiným úředníkóm nynie odjato, a sami třie, miestokomorník, miestosudí a přísedieci, po pól třetie kopě a po šestnádcti grošiech českých v každé suché dni berú, a jiných třmi groši odbývají. Nerovná odplata jednostajné práce! Ingrossátorovi kopu grošóv na každé suché dni dávají při dielu peněz panských z truhlice.

34. Kto má od desk platiti.

²) kdo by měl od toho platiti, ³) aby nic nedal, a zvláště tu...

Pr. Mnohé a časté róznice a pótky o to před úředníky bývají, když se ve dsky klade, kto by měl od desk platiti; a rád by každý tomu, aby nic nedal od desk; a zvláště tu, kdež jeden druhému co zastavuje. **1.** V tom za právo se drží, že ten od desk má platiti, komuž se ve dsky klade, ne ten, ktož klade nebo zapisuje. **2.** Než byla-li by mezi stranami o placení prvé smlúva, tehdy by ta tím právem hnula, a ten by od desk platiti byl povinen, ktož by se k tomu podvolil.

35. Od dielu co se béře. Od spolku. Od frajmarku nebo směny.

¹) Když se bratr s bratrem nebo strýc s strýcem dielí, a.. ²) XL gr. dáti pánóm a písaři IIII groše;

1. Když se syn s otcem, bratr s bratrem, nebo strýc s strýcem o dědictvie spolu dělie, a oběma se diel jich ve dsky klade, má každý z nich čtyřidceti grošóv dáti od desk, a písaři čtyři groše. Pakli jest jich viece, a každému se diel jeho ve dsky klade, tehdy má každý dáti též čtyřidceti a čtyři groše od svého dielu. **2.** Pakli se diel ne oběma nebo ne všem ve dsky klade, než jednomu toliko, tak že jeden od druhého nebo od jiných diel béře, dědictvie, plat nebo penieze: od toho dielu nemá dáno býti než čtyřidceti čtyři groše; a to dává, ktož diel béře. (Vedlé pravé spravedlnosti ten by dáti od desk měl, od kohož se diel béře; neb se to viece tomu ve dsky klade, od kohož diel vzat jest, než tomu, ktož jest diel vzal; kterýž také toho kladenie nepotřebuje, než ten, ktož diel dává, aby se naň oddělený potom nenavrátil). **3.** Kdež se syn, dcera, bratr, strýc, sestra nebo teta statku odřieká, ten každý, od kohož se odřieká, má čtyřidceti čtyři grošóv dáti. **4.** Od spolku kdež se dva spolčíta spolkem pravým a dědičným na plném súdu s královským nebo s panským povoleniem, má každý dáti čtyři a čtyřidceti grošóv. **5.** A též, jestli viece společníkóv než dvá, každý tolikéž daj. **6.** Od frajmarku nebo směny. Kolik jest těch, ješto spolu frajmark neb směnu činie, každý čtyři a čtyřidceti grošóv má dáti.

36. O propuštění.

1. Propuštěnie jest rozličné a mnohé, tak široké, jako ve dsky kladenie; neb všecko, což se ve dsky skrze svolenie stran klade, skrze též svolenie, a nikde bez svolenie, móž z desk propuštěno a zase vymazáno býti. **2.** Kdež se trh, věno, zástava nebo co jiného k tomu podobného propúštie, od toho má dáno býti čtyři a čtyřidceti grošóv; kdež se pak spolek propúštie, frajmark nebo směna, tu od takového propuštěnie, kolik jest společníkóv nebo frajmarečníkóv, každý z nich má dáti čtyři a čtyřidceti grošóv. A též, kdež se rozdielové propúštějí, každýmá dáti, buď jich koliko koli buď, čtyři a čtyřidceti grošóv. **3.** Při tom toto se za právo drží, že což koli se od těch svrchu psaných propuštění z desk béře, to vše na samého pana písaře slušie a na jeho náměstka, tak že čtyřidceti grošóv najvyšší pan písař, a čtyři groše miesto jeho držiecí písař béře. Jiní pak páni v tom nic nemají. **4.** Ktož pak zápis velikými dskami zemskými nebo menšími „s miestem“ zapsaný propúštie, jestliže na miesto prázdné koho doloží, osm grošóv od toho propuštěnie dá; pakli nedoloží, než některý zápisník v tom zápise položený ten zápis jemu zase propustí, tehdy čtyři groše toliko dáti má. A to berú písaři; jest-li v velikých dskách zápis, tehdy miestopísař to béře, pakli v malých, tehdy písař menší. **5.** A kolikaž se koli osobám zápis neb což koli jiného propúštie, každý, komuž se propúštie, čtyři groše má dáti.

37. Od propuštěnie póhonu.

1. Jestli že jest póhon k velikému súdu zemskému, tehdy od propuštěnie póhonu má dáno býti, jestli že jest jeden póvod, bez jednoho osmdesáte grošóv; pakli jest viece póvodóv, tehdy tolikrát má dáno býti osmdesáte grošóv bez jednoho, kolikž póvodóv jest. A to jde na úředníky menšie, na miestokomorníka, na miestosudieho, na úředníka králové, na probošta Vyšehradského, na assessora a na podkomořieho úředníka, tak že to ti mezi sebú dělie, též jako uvázánie nebo bránie. Písař menších desk tu má čtyři groše; veliký písař ani miestopísař nic. **2.** Pakli jest póhon k súdu menšiemu zemskému, tehdy od propuštěnie toho póhonu nemá vzato býti viec než čtyři groše, jestliže jest jeden póvod; pakli jest viece póvodóv než jeden, tehdy každý póvod má čtyři groše dáti. A to slušie na písaře desk menších, leč by se kdy omyl stal. **3.** Ale od propuštěnie póhonu k otporu buď v velikých nebo v malých dskách, nebéře se viece než čtyři groše, leč by viece póvodóv bylo než jeden. A to též na písaře slušie.

38. Od poručenstvie otcem učiněného. Od děkovánie z poručenstvie.

1. Kolik otcóv poručních udělá ten, ktož děti a statek svój poručí, nebo bratří nebo strýce své, tolikrát čtyři a čtyřidceti grošóv k úřadu má dáti. Páni čtyřidceti berú, a miestopísař čtyři, jakož i při všech jiných ve dsky kladeniech. **2.** A tolikéž, když kto kterého poručníka odvolává, leč by kto všecky poručníky odvolal, žádného nejmenuje; tu, by pak deset poručníkóv bylo odvoláno, nemá dáti než čtyři a čtyřidceti grošóv. **3.** Komuž král poručenstvie sirotkóv dá, od toho má vzato býti od desk čtyřidceti a čtyři groše. **4.** Od děkovánie z poručenstvie. Když sirotek z poručenstvie děkuje poručníkóm svým, jestliže jest jeden poručník, tehdy má dáti čtyřidceti čtyři groše, pakli viece jich jest než jeden, každý tolikéž. A od toho mají poručníci sami, ne sirotci platiti, a to buďte otcem učinění nebo králem daní poručníci. **5.** Pakli jest sirotkóv viece než jeden, kteříž z poručenstvie děkují, nemá od toho děkovánie od sirotčích osob, než od poručníkóv toliko bráno býti; neb se tu sirotkóv nic než poručníkóv samých všecko dotýče, a poručníkóm toho jest, ne sirotkóm potřebie.

39. Od let.

4) léta odhadují, od toho se nic nikdy nebéře (Konec.)

1. Kterémuž sirotku král léta dá, a to se dánie let ve dsky zapíše, jest-li jeden sirotek, má vzato býti od toho čtyřidceti čtyři groše; pakli jest sirotkóv viece, každý tolikéž daj. **2.** Než komuž menší úředníci léta ohlédají, od toho se nikdy nic nebéře; neb se to také dskami nezapisuje, než při tom se toliko toho, což ten, léta maje, komu ve dsky klade, na běhu dotýká.

40. Od vysvobozenie z manstvie dědictvie.

1) Komuž král manstvie svobodí, neb kterýž koli jiný pán, od toho, když se ve dsky klade,

Kohož král z manstvie vysvobodí, nebo kterýž koli jiný pán, od toho vysvobozenie z manstvie, když se ve dsky klade, má dáno býti sto grošóv. Páni z toho čtyřidceti grošóv berú, a miestopísař kopu grošóv.

41. Od nadánie. Od dánie.

1. Ktož co k obci porúčie, odkazuje, nadává nebo dává, k kostelu, k kaple, k oltáři neb k jakému koli záduší, též k špitálu, k klášteru, konventu, kolleji, škole, městu, městečku, vsi, konšelóm nebo jakémuž koli množství neb jakéž koli obci: od každého takového poručenie, odkázánie, nadánie nebo dánie, když se ve dsky klade, od desk se béře sto grošóv. Na pány jde čtyřidceti grošóv, a na miestopísaře kopa grošóv. **2.** Když jeden druhému dědictvie, plat, hotové penieze, nebo což koli jiného dskami dává, od každého takového dánie béře se sto grošóv, pánóm čtyřidceti, miestopísaři kopa grošóv. **3.** Též ktož kšaftem což koli dává nebo odkazuje, buď dědictvie, plat nebo jiné grunty jakéž koli, nebo summu hotových peněz, malú nebo velikú, kterýmž koli osobám, každá ta osoba, když se ten kšaft ve dsky nebo list klade, má dáti sto grošóv, a z toho vždy páni čtyřidceti grošóv, a písař desk zemských kopu grošóv béře. **4.** Též také ktož nadá kaplu, kostel, klášter, špitál a což koli takového, a toho nadánie kolátory nebo správce učiní, od toho též má dáno býti sto grošóv, pánóm čtyřidceti a miestopísaři kopu grošóv.

42. Od listu obrannieho a od jiných listóv. Od relacie na rukojmě, na uvázánie nebo na zájem. Od výpisu. Od majestátóv.

1) Jestliže list obranní jednomu se dává, tehdy se od něho béře XLIIII gr.; pakli dvěma nebo třem nebo viec, od každého tolikéž. A to na samého miestopísaře slušie, a IIII gr. na jeho ingrossátora 6) Od listu přiznávajícieho, jako mu říkají, rekognicí, IIII gr., a to ingrossator béře. 8) Od každého listu posielacieho dva groše, a ty ingrossator má bráti. A od žádného listu nemá viece bráno býti než dva groše. 17) i z památných desk nebo z menších (ale oni i od výpisu z menších desk po XLIIII gr. berú; tu nemá dáno býti.. 23) od svrchupsánie IIII gr. a dále se toho nic viece nebéře (konec).

1. Jestliže list obranní jednomu od desk zemských se dává, tehdy se od něho béře čtyřidceti čtyři groše; pakli dvěma nebo třem nebo viece, od každého tolikéž. A to na samého miestopísaře slušie, a čtyři groše na jeho ingrossátora, a to když se desk větších dotýče; od menších též a tolikéž, ale to slušie na písaře desk menších. **2.** Od listu přiznavacieho, jako mu rekognicie řiekají, čtyři groše, a to ingrossátor béře. Od každého listu posielajícieho dva groše, ty ingrossátor má bráti. **3.** A od žádného listu nemá viece bráno býti než dva groše, kterýž od desk vycházie pod pečetí jednoho ze tří úředníkóv. **4.** Od relacie na rukojmě, na uvázánie nebo na zájem. Když se relacie jakáž koli zapíše na kóži knih nebo na přikrývadle, čtyři groše se dávají ingrossátorovi; též od zapsánie rukojmě za toho, kto chce bráti nebo se s komorníkem uvázati, groš jeden menšiemu písaři. **5.** Od výpisu. Od každého výpisu, tak z velikých desk jako z menších, čtyřidceti čtyři groše. A to na písaře jde; ingrossátor z toho čtyři groše má. Než od výpisu svědka a z památných desk nálezu nebo čehož koli jiného, tu nemá dáno býti než čtyři groše, a to na menšieho písaře slušie. **6.** Od majestátóv Od každého majestátu, kterýž se ve dsky klade, má najprvé dáno býti sto a čtyři groše, panóm čtyřidceti grošóv, miestopísaři kopa grošóv, ingrossátorovi od svrchu napsánie, že jest ten majestát ve dsky vložen, čtyři groše, a dále se od toho nic viece nebéře. **7.** Neb což se majestátóv ve dsky kladenie dotýče, též i kšaftóv, při tom při každém ve dsky kladení připisuje se takto: *Kterýžto majestát* (nebo *kšaft*) *vložen jest ve dsky z rozkázánie najjasnějšieho knieżete a pána, pana Jiřího krále českého etc. Posel na to od KMsti byl jest Jan z Cimburka, [pana Vladislava uherského, českého krále etc. Posel na to od KMsti byl jest Jindřich z Hradce najvyšší komorník královstvie českého] z panóv od JMKské jsa k tomu zvláště vyslaný.* **8.** A to se též na každém majestátě, když se již ve dsky vloží, na hřbetě píše, a k tomu léto a den, v kterýž vložen jest ve dsky takový majestát, a na kšaftiech též.

43. Od uvázánie s komorníkem.

a) aby to uvázánie dskami zapsáno bylo,

1. Každý, ktož se s komorníkem uvazuje anebo svú mocí, a chce, aby to uvázánie mocí jeho učiněné dskami zapsáno bylo, též také, kdež jeden druhému za uvázánie přijímá: každý z těch vždycky má dáti k úřadu pól druhé kopy a šest grošóv, a komorníku tam i zase ztravu a obrok. Z toho miestokomorník má patnádcte grošóv, miestosudí patnádcte grošóv, assessor, kterýž penieze za najvyššieho písaře přijímá, patnádcte grošóv, úředník králové patnádcte grošóv, úředník probošta Vyšehradského pól osma groše, úředník podkomořieho pól osma groše; komorník patnádcte grošóv, písař čtyři groše, starosta dva groše. **2.** Než když se za uvázánie přijímá, anebo když kto svú mocí se uváže a žádá, aby zapsáno to uvázanie bylo ve dsky, tu nemá dáno býti než pól druhé kopy a čtyři groše. A tu se komorníku z toho nic nedává; poněvadž komorník žádný na to nejezdí, než starosta miesto dvú groší béře patnádcte grošóv, kteříž na komorníka, kdyby na uvázanie jel, slušejí (a nadarmo se o to komorníci zasazují, chtiece těch patnádcte grošóv starostovi vytočiti a k sobě obrátiti; najprvé, že jsú toho komorníci nikdy nebrali, ani jsú toho v držení a v užívání kdy byli, než vždycky jsú to starosty brali, držali a toho užívali. Druhá příčina, že od každého uvázánie starosta béře dva groše, když komorník se uvazuje na to vyjeda. Ale tuto kdyby komorníci brali patnádcte grošóv, kdež nejedú, starosta by nic nebral, a tak by byl nižší komorníkóv, že by oni darmo brali nikam nejezdiece, a starosta to uvázánie zapisuje, též jako jiné, za svú práci spravedlivého užitku byl by zbaven. Z těch příčin známo jest, že v takových běziech komorníci nic nemají, než těch patnádcte grošóv starostovi spravedlivě příležie).

44. Od bránie nebo od zájmu. Od ohledánie škod. Od veřejí. Od úmluvy. Od panovánie. Od zvodu.

[15]) Každý ktož komorníka vede, [25]) Od úmluvy XXI gr., jestliže se od jednoho jednomu dává, aneb od jednoho dvěma nebo viec, od každého tolikéž má dáno býti. Z toho písař má.. [30]) pakli jest v póhonných, po právu stanném, tehdy.. [33]) komorníku nedává. Od panovánie.. [52]) na úředníky najvyšší, kteříž jsú penieze od zvodóv brali, jako i od odhádánie. [60]) se všemi jeho služebníky tam i zase, dostatečná...

1. Každý, ktož zajímá pro úrok nebo pro summu, jestli že jest prvé nezajímal, anebo jestli že jest nový držitel platu komornieho nebo také dědictvie, na kterémž ten plat jest, má dáti k úřadu šest a sto grošóv, a komorníku i poslu purkrabovu ztravu tam i zase. A to se též mezi úředníky dělí jako to, což se od uvázánie béře, než tento jest rozdiel, že od zájmu komorník nemá než čtrnádcte grošóv, a posel purkrabóv čtrnádcte, a starosta tři groše. Pakli jest kdy prvé bráno za téhož držitele platu nebo dědictvie, tehdy nemá dáno býti než jeden a pól kopy grošóv, a z toho komorník má čtrnádcte grošóv, posel purkrabóv čtrnádcte a starosta tři groše. A ktož mocí svú bez komorníka i bez posla zajímá, ten nic k úřadu nedá, jako ani ten, ktož se mocí svú uvazuje; než chce-li, aby to jeho bránie zapsáno u desk bylo, má dáti sto grošóv. **2.** Od ohledánie škod. Ktož komorníka vede na ohledánie škod, má dáti pětmezcietma grošóv a ztravu tam i zase komorníku, a z toho komorník má patnádcte grošóv, miestokomorník dva groše, miestosudí dva, písař menší čtyři groše, starosta dva. Než jestli že na ohledánie škod jiných a jiných vede, tehdy tolikrát pětmezcietma grošóv má dáti, kolikrát se ohledávají škody, aneb na kolik škódcí komorníka vede. **3.** Od veřejí. Když po listu provolaciem dání královskému žádný neodpierá, a potom komorník od úřadu zemského vedlé práva a nálezu k veřejiem jede, má dáno býti od toho sedmnádcte grošóv; patnádcte komorník z toho má, a dva groše starosta; a má ztrava komorníku tam i zase dána býti. **4.** Od úmluvy. Má dáno býti od úmluvy, buď to pro nezpravu nebo po nálezu, jeden a dvadceti grošóv, jestli že se od jednoho jednomu dává; pakli se dává ode dvú jednomu, anebo od jednoho dvěma nebo viece, od každého tolikéž má dáno býti. Z toho písař má čtyři groše, když jest ve dskách zemských. Pakli jest ve dskách póhonných po právu staném, tehdy osmnádcte grošóv má dáno býti, a písař menší nemá než dva groše od toho, a komorník patnádcte grošóv, starosta dva groše; a tu se ztrava komorníku nedává. Pakli jest úmluva, která se má zapsati ve dskách starých, které dole nejsú, tu nic miestopísař nebéře než ingrossátor. A též od zvodóv i od panovánie. **5.** Od panovánie má dáno býti jedenmezcietma grošóv beze ztravy. Z toho komorník má mieti patnádcte grošóv, písař čtyři groše, starosta dva groše. **6.** Od zvodu. Jestli že jest v Praze zvod na Novém Městě neb na Starém (to slove Pražský a první kraj), tehdy sedmdesáte pět grošóv, a k tomu komorníku, písaři, starostovi jedenmezcietma grošóv má dáno býti. Pakli jest v druhém kraji, tehdy dvakrát pět a sedmdesáte grošóv, a jednú jedenmezcietma grošóv pro komorníka, písaře a starostu (a jest druhý kraj hned za Prahú, za zdmi Kúřimský, a za Vltavú na Malé Straně Slánský.) Pakli jest v třetím kraji (jako v Čáslavsku nebo jinde v Chrudimsku,) tehdy třikrát pět a sedmdesáte grošóv, a vždy jedenmezcietma grošóv. Pakli jest v čtvrtém kraji, pět kop grošóv a jedenmezcietma grošóv. A již dalšieho kraje nenie než čtvrtý, a ten mají úředníci vyčiesti dřieve, než penieze na zvod vezmú. A slušeli jsú zvodové (jakož v sepsání starých o práviech stojí) na úředníky najvyššie. Kteřížto úředníci najvyšší od zvodóv penieze jsú brávali, jako i od odhádánie ještě najvyšší komorník béře. Ale najvyšší písař, kterýž jest měl stól svému miestopísaři s jinými jeho písaři menšiemi držeti [kterýž jest stól svému miestopísaři s jinými jeho písaři menšími dával] za to jest jemu své zvody dal. (Ale já bych raději pánu zvody vrátil, aby mi ztravu dával s mými písaři, a zvody aby sám bral, jakož jest bylo za staradávna. Ale kudy jest miestokomorník a miestosudí v zvody všel, toho já neviem.) Má také ztrava úředníku, když na zvod jede, se všemi jeho služebníky, kteréž s sebú z potřeby na zvod jeda má, tam i zase, dostatečná dána býti, i koňóm obrok; než koně nebo vóz to sobě má sám zjednati a z svého vozkovi zaplatiti.

45. K komuž úředníci jedú nebo jdú. Od odhádánie.

[1]) nebo vyjdú, má dáti pět kop gr. [12]) že by té jiezdy jich nebylo potřebie, [15]) mají zase vrátiti, a to se tak vždy [18]) Od každého sto kop gr. béře se pět kop gr., od padesáti kop tří kopy gr. a od desieti kop [29]) obyčejně bývají laici, jako miestosudí, i jiní menší úředníci.

1. K komuž úředníci jedú nebo jdú, ten každý, dřieve než vyjedú nebo vyjdú úředníci od desk z Prahy, má dáti pět kop grošóv, a k tomu vóz i koně i vozku svého dáti má, a ztravu dostatečnú sem i tam, a k tomu což se u něho jedná, zvlášť tím vším obyčejem zaplatiti má, jako by se u desk dálo. **2.** A nemají jezditi k žádnému než dvá ze tří úředníkóv, miestokomorník s miestopísařem, anebo miestosudí s miestopísařem, a těch pěti kop polovici jeden úředník a polovici písař vždycky béře. **3.** Ale při té výjezdě i při jiných při všech toto má vědieno býti: Že, když který úředník od úřadu vyjede nebo vyjedú, by se hned zase vrátili a nedojeli na miesto, že by té jiezdy jich tomu, ktož jich [jest toho] žádal, nebylo potřebie, tehdy penieze nemají zase vráceny býti; než kdyby penieze vezmúc nikam nevyjížděli od desk a nebylo potřebie, aby jeli, tehdy penieze mají zase vrátiti tomu, k komuž jsú měli jeti. (A to se tak vždycky až do dnešnieho dne zachovává od staradávna beze všeho proměněnie). **4.** Od odhádánie. Od každého sta kop béře se šest kop grošóv, od padesáti kop tři kopy grošóv, a od desieti kop pět a pól grošóv. To komorníku najvyššiemu; a miestopísaři, odhádaj se v čemž koli, v mále nebo ve mnoze, vždy od každého odhádánie jedna kopa grošóv jde, a jedenmezcietma grošóv komorníku, ingrossátorovi a starostovi. A měřiči zemskému zvláště: Jestli že nic nebude měřiti, tehdy patnádcte grošóv, pakli bude měřiti, tehdy od miery má zaplaceno býti, což vyměří. **5.** A má na odhádánie jezditi miestokomorník sám toliko, a žádný jiný úředník k tomu zavázán nenie, leč by kto z dobré vóle jeti chtěl. Než komorník, měřič zemský s miestokomorníkem mají jeti, a miestopísař má s nimi jednoho z svých písařóv poslati, ne aby odhadoval, než aby odhádánie sepsal (neb miestokomorníci obyčejně bývají, kteříž latině neumějí, jako miestosudí i jiní menší úředníci). A má se na odhádání těm všem ztrava i obrok dáti, než koně nebo vóz sami sobě mají zjednati a vozkovi sami z svého zaplatiti. **6.** A dokonaj se odhádánie nebo nedokonaj (jakož se často přiházie, že se smlúvají), ztravu má proto všem dáti ten, ktož vede na odhádánie, a sám vozkovi zaplatiti; než peněz miestopísař a komorník nemají zase vrátiti, když se vyjede.

46. O meziech.

Na meze nynie sám miestopurkrabí jezdí, a béře od každé strany, kteráž na meze vede, pět kop grošóv; a nemá viece bráno býti než pět kop grošóv vedlé práva. (Ale prvé jest s ním jezdíval miestopísař zemský a bral jest toho polovici).

47. Od otporu a od jiných rozličných věcí.

12) Ale když se staré dsky nahoře čtú, tu se beře pól kopy gr. 15) miesto jeho držiecí (než prvé se jest brala kopa a IIII gr. za starých, jakož to spis o praviech svědčí). Památného když se co komu súdem panským neb úředníkóv menších přisúdí, najviece dva zlatá uherská neb kopu gr. berú a najméně čtyři groše, a z toho miestosudí tři [čtyři] diely má, miestopísař dva, miestokomorník a králové úředník jeden diel, podkomořieho a proboštóv jeden. (A nemají úředníci lidí památným přetahovati, než na přísahu i na duši pamatujíce, i také na chudobu lidskú hlediece vedlé spravedlnosti to památné mají bráti.) Komuž se miesto zóstaví..... 39) čtyři groše, a to na písaře slušie.

1. Když kto jeden proti druhému otpor klade, má dáti čtyři groše, a to na písaře slušie; pakli dvá nebo viece otporníkóv jest, každý tolikéž dáti má, a též kolik jest těch, kterýmž otpierají. **2.** Od roku opravenie k otporu každý čtyři groše, a též od poručníka udělánie při otporu čtyři groše. **3.** Od vizy na otpor čtyři groše, od poklidu každá strana čtyři groše, od propuštěnie otporu čtyři groše a od zapsánie póhonu k otporu čtyři groše; to vše přiležie písaři samému. **4.** Od přečtenie trhu, věna, zápisu a jiného všeho v velikých dskách čtyři groše miestopísaři, a v menších dskách jeden groš menšiemu písaři, kromě nálezóv pří póhonných; od těch béře menší písař čtyři groše; a v památných dskách ode všeho groš toliko. **5.** Ale když se staré dsky nahoře čtú komu, kteréž dole nebývají, tu se béře pól kopy a čtyři groše; pól kopy grošóv najvyšší písař béře, a čtyři groše miesto jeho držiecí. **6.** Od přečtenie zvodu, úmluvy, panovánie, odhádánie všudy čtyři groše; od bránie, od uvázánie, od otporu též čtyři groše v větších dskách, v menších všudy sedm peněz. **7.** Než což se koli k súdu čte dole neb nahoře, od toho se nic nebéře. **8.** Od těch desk, kteréž dole bývají, kdyby je sobě kto čísti kázal nahoře, má dáno býti též čtyři groše toliko, jako dole. **9.** A mají každé dsky každému beze všie výmluvy, ktož chce, své nebo cizie, bez otporu čteny býti, kromě svědomie, a to kolikrátž kto chce, beze všeho počtu. **10.** S krátkú řečí, ode čtenie všeliké věci najmenšie u větčích dskách čtyři groše, v menších dskách sedm peněz, kromě nálezóv, od kterýchž se po čtyřech grošiech dává. **11.** Komuž se miesto dává nebo zóstaví, aby se potom přiznal, a byl doložen na prázdné miesto jemu zóstavené, od toho doloženie berú se čtyři groše; a též, ktož dokládá miesto prázdné, aby mu byl zápis propuštěn, čtyři groše, tak v menších jakožto v větčích dskách; a to na písaře slušie. **12.** Což se trhem ve dsky klade, od jedné kopy až do desieti, tu panské i písařské slušie na ingrossátora, a on to má bráti; od dielu, od věna přievodu v desieti kopách též.

48. Menší písař sám toto béře.

6) pět kop grošóv a k tomu od každého svědka … 16) každému zapsati.) Od žaloby vloženie. 28) béře. Od každého registříku groš. Kdo se zmatečně .. 34) o svú vinu hleděti. To jsú ti… 37) (č. 4. 5. v I. recensí není). 49) Toto jsú ti úředníkóv… užitkové, kteříž všickni nikdež v žádných dskách, 70) na písaře najvyššieho. Z těch peněz .. 80) ještě i za mé v úřadě přítomnosti. 89) **tak jakž se jest přede mnú i za mne zachovávalo a pokudž jest mú pamětí a rozumem postiženo býti mohlo. A potud o súdu i o dskách.**

1. Od každé smlúvy každá strana má dáti čtyři groše, a od propuštěnie též; ode všech relací, buď v komoře před KMstí, buď od desk dvorských, buď od purkrabí, na kolik se osob stane relacie, tolikrát čtyři groše. Od každého svědka čtyři groše, a jede-li z rozkázanie královského ven na svědkóv vyslyšenie, pět kop grošóv, jeď do najbližšieho nebo do najdalšieho kraje, a k tomu od každého svědka zvláště čtyři groše béře. A též od výpisu každého svědka čtyři groše. Ale z zápisných menších čtyřidceti čtyři groše béře (ale zdá se, že nemá než čtyři groše bráti). Od každé osoby, ktož co zapisuje v menších dskách, čtyři groše, a též zase, když propúštie. Od vyzdviženie summy u desk položené čtyři groše, od položenie nic, a od zdviženie listóv též. Od zdviženie úroka svatojirského, komuž se u desk klade, od každého čtyři groše, od svatohavelského též. Komuž pak doma úrok položí, chce-li, aby jemu u desk zapsán byl, přijda ke dskám, daj čtyři groše. (A to úředníci mají z práva každému zapsati, a má jeho vyznání věřeno beze všech otporóv býti, nebo tomu, kohož by poslal.) Od žaloby vloženie a zapsánie v póhonné knihy dva groše.

2. Řečníku od prožalovánie žaloby patnádcte grošóv. Od vepsánie póhonu v knihy póhonné starosta má dáti, jestli že jest trój póhon, tři groše, pakli jest jeden, tehdy groš toliko, a od osob dvú dva groše a tak dále. Od svědčenie póhonu dva groše, od roku opravenie groš, od vizy vloženie groš, od poručníka groš; a to vše, kdež se jednoho dotýče toliko, než kdež dvú nebo tří a výše, tu od každého též groš. Od poklidu zapsánie každá strana groš; od každého registříku groš. A písař menší potud béře.

3. Kto se zmatečně s komorníkem uváže anebo zajímá, ten najvyššiemu komorníku padesáte kop grošóv českých propadne, a z té příčiny každý, ktož chce komorníka na uvázanie vzieti a na bránie, musie rukojmí na zemi majícím uručiti, že zmatečně komorníka nepovede, aby najvyšší komorník, jestliže by kto zmatečně komorníka vedl, věděl k komu o svú vinu hleděti; ale padesáte kop žádný nepropadá, leč nálezem panským zmatek jemu nalezen bude.

4. Památného, kteréž se béře, komuž co nálezem panským nebo právem staným přisúzeno bývá, najviece dva zlatá nebo jedna kopa grošóv, najméně osm grošóv. (Tak když dva tisiece hřiven byl ustál Jeník z Mečkova, vzata jest toliko kopa grošóv od něho. Od Markéty z Horek, když jest nálezem panským dědictvie své poslúpné obdržala, item od kněžny Těšinské, když jest polovici Přibyslavského a Ronovského zbožie obdržala nálezem panským, nenie vzato než po dvú zlatých uherských, a viece nenie nikdy bráno památného).

5. To památné takto dělie: Béře miestosudí dva groše, miestopísař dva groše, miestokomorník groš, úředník králové groš, úředník proboštóv groš, úředník podkomořieho groš.

6. To jsú ti úředníkóv Pražských větčích i menších dóchodové a práce jich užitkové, kteříž nikdež v žádných dskách, v žádných knihách ani práviech popsáni jsú nebyli, než v lidské a v úředníkóv menších paměti až do dnešnieho dne jsú nošeni. Kteréž jsem já tuto pro pamět budúcí pilně a společně sepsal, tak jakž jsem od jiných je bráti viděl i sám brával. A nic se nemá viece než to, což tuto sepsáno jest, bráti, bez přijímánie osob i všeliké přiezně i nepřiezně, ne chudého přejímajíce a bohatému odpúštějíce, než ode všech (kromě chudých vdov) jednostajně berúce vedlé práva a sepsánie tohoto. A zdá se mnohým, že přieliš mnoho od nich berú a že je přejímají; kdež se od takových křivda úředníkóm menším děje zřetedlná, kteříž od žádného neberú aniž bráti smějí než to, což od každého mají z práva bráti. Kterážto všie summy na Pražské úředníky najvyššie i najmenšie do roka přišlé i na komorníky nezdá mi se, by viece mohlo vzato býti (když by to kto chtěl všecko sčísti) nad pól druhého tisiece kop grošóv českých.

7. Ty penieze, kteréž se pánóm do truhlice dostávají, na každého čtvrt léta před suchými dny úředníci menší na tři diely rovně dělie: Jeden jde na komorníka, druhý na sudieho, třetí na písaře najvyššieho. Než probošt Vyšehradský ten od každé kopy čtyři groše béře, kolikž koli kop do truhlice vejde. Z těch peněz miestokomorník, miestosudí a přisediecí nebo assessor, každý béře v každé dělenie pól třetie kopy a šestnádcte grošóv českých, miestopísaři dávají deset grošóv českých, ingrossátorovi kopu grošóv, a jiným úředníkóm všem po třech grošiech, registrátoróm dvanádcte grošóv, a každému komorníku po dvú groších, a k tomu pacholatóm svým po dvú grošiech a což piva nebo patok při tom dělení vypíti mohú. (Než za starých jsú malvazí a rivolu při dělení peněz píjeli a ještě i za mé paměti a v úřadě přítomnosti.)

A potud o placení od desk a o súdu zemském. Od póhonu až do práva staného, od žaloby až do nálezu a přísahy v kaple Všech Svatých jest povědieno. Nenie také ani o dskách nic zamlčáno, než od trhu a od všelikého ve dsky kladenie až do zaplacenie dosti široce jest vypravováno. Aniž rozličné práva vedenie v zapomenutí necháno jest, než od úmluvy do odhádánie a posledničho panovánie, od uvázánie do listu obrannieho i o jiném téměř jest vypsáno. A nic nenie opuštěno, což by k súdu zemskému nebo ke dskám z práva příslušeti se zdálo, tak jakž se jest přede mnú od staradávna nepohnutě a nepromĕnitedlně, i za mne zachovávalo, pokudž jest mú pamětí a rozumem postiženo býti mohlo. A potud o súdu i o dskách.

Najjasnějšiemu kniežeti a pánu, panu Wladislawowi, uherskému, českému ꝛc. králi, a markrabí morawskému ꝛc.

O práviech země české Viktorina ze Všehrd

počínají se

KNIHY DEVÁTÉ.

1.

Varianty rukopisu křižovnického.

114) při dskách, při súdu, při radách dějí, 117) časóv, kteříž jsú od toho znamenitého pána 120) Ale za našich časóv těch takových zmatkóv (děkujíc bohu) nenie; 123) hodie. Aniž darové, pocty neb alafancí nebo spolkové v přiech u úředníkóv a u sudí tohoto času miesto mají, než všecko řádem a spravedlností a právem jde. Dóvod toho mlčenie všech, že žádný na to nikdyž nežaluje, než spieše žalují lidé, že nenie kto by chtěl od nich dary a alafance bráti; zahnáni jsúce dary, za to se stydie, domóv dary své nositi musiece. Aniž se bohatému nakládá v žádných súdiech nebo přiech proti chudému, poněvadž se spieše na bohatého daleko než na chudého nález stane. Ještě druhdy chudého, ač i to proti právu jest, na smlúvu přátelskú podadie, aby přiesnost súdu olejem milosrdenstvie změkčena byla; ale bohatému nálezem rozeznají, a všem právo rovné a jednostajné jde. Aniž se na chudého mocí sahá od kterých úředníkóv, neb ti na jiných, ktož by moc činili, toho popravují, a kdyby to sami činili, těžšími by pomstami nad nimi mělo mštěno býti, než nad jinými; neb jim úřadové na to dáni jsú, aby moc všeliků zastavovali; ne sami ji pod přikrytiem úřadóv svých činili, kteréž by bez úřadu jsúce tak provoditi nemohli. Na to jsú úřady přijali, aby dobrých bránili a zlé zkrocovali; ne aby dobrým škodili, ale aby jim v úřadiech svých slúžili, poněvadž úřad jiného nic nenie než služebnost všem vuobec. Neboj se žádný najchudší, byť na koho mocí od nich saháno bylo, než každého k súdu spravedlivému a k slyšení stavějí, každému vinu prvé dávají než naň pomstu uvodie. A „nestaneť se křivda!“ Každý svého žalobníka prvé vidí, žalobu slyší, odpovieđá, odpierá, súzen bývá a tepruv pokutován nebo za spravedlivého zóstaven. Bez žalobníka zřetedlného, bez viny zřetedlně ukázané, bez póhonu, bez obeslánie, na žádného netoliko nesahají pomstú, ale také žádného nesúdie, ani na koho moci sahají. „Nestaneť se křivda!“ Neb

kdyby jinak činili (jehož bože všemohúcí ostřez!), takoví úředníci a súdce již by hodni nebyli, aby jiné súdili, než jiných by úředníkóv a súdcí potřebovali raděje nežli by jiné nepravě odsuzovati měli. Také se tu spiknutí žádného, dvú, tří nebo čtyř neboj, aby když by se přietele některého z těch čtyř dotýkalo nebo služebníka jednoho z nich, nebo spolku, anebo čehož koli k tomu podobného, aby k jeho vystrčení zdániem svým jinam stříleli, buď práv nebo nepráv, křiv nebo spravedliv; než bez osob přijímánie jde každému spravedlivý súd, ne v túž otplatu, aby potom jeden každý z těch několik též činil, což jest jemu při jeho služebníku, přieteli nebo společníku nebo kúpené při nebo jinak jakž koli od jiných učiněno. Těch mrzkých a viece než nespravedlivých zmatkóv v súdiech nynějšiech nenajdeš, ani přieznė ani nepřiezně, než vedlé přísah, vedlé nálezóv starých súdové se spravedliví dějí. Kteréž každý v mysli a obyčejiech nezkažený dobrý člověk chválí a až do nebe (jakož hodné jest) slovy i chvalami vyzdvíhá a k súdu rád, když toho potřebie jest, bez strachu přistupuje, o súdciech k své spravedlnosti a nevině, o svědomí i o dskách dobrú a jistú naději maje. Aniž tú jakého takého z lavic od koho návěštie čekati slušie, hlavy nebo ruky hnutiem nebo páteře vókol otočováním nebo spuštěniem nebo zdviženiem, nic viece než jakoby na obrazy malované, řezané, tesané nebo lité nebo na těla mrtvá hleděl, v kterýchž netoliko návěštie žádného, ale ani hnutie, leč k potazu, neuzříš. 204) rovné. Všecky pod póhony, bez póhonu a bez slyšenie žádného nesúdie, leč by se k tomu kto sám dobrovolně podvolil; ani jedné strany toliko než obě vždycky slyšie, to v paměti majíce, co jest Homerus napsal: „Zdrž se od súdu, leč obě straně slyšeti budeš“ Také na žádného pomstú neukvapie, leč vinu dostatečně a zřetedlně na súdě zjevném a dobře osazeném seznají. „Nestaneť se křivda“ v žádném súdě, a zvlášť před hajtmanem kterýž bez rady k sobě přidaných nic nedělá, leč by se kdy zapřisáhl, to by bylo jiné, než — „nestaneť se křivda!“ — Ale že sluší skrovně chváliti....

Varianty rukopisu universitního.

150) k slyšení spravedlivému připúštějí, než k pomstám kvapným a náhlým přitahují; neb nenie.. 162) potupu uvodie k věčnosti. To všecko před očima majíce 207) než obě vždycky, a to spolu slyšie, to v paměti majíce, co je Homerus napsal, a Lucianus in oratione de calumnia připomíná: „Zdržuj se od súdu, leč obojí stranu slyšeti budeš.“ Také se na žádného pomstú neukvapuje, leč vina prvé dostatečně a zřetedlně na súdě otevřeném, ne v sklepě nebo jinde za zavřeniem, i s žalobníka osobnú přítomnosti bude poznána. Ale že slušie skrovně chváliti .....

Budú-li kde jací sirotci,
Od čeho jsú ve dskách zmatci,
Netbaje zemského súdu,
Do jich let držeti budu,
Anebo ještě i dále,
Pomoc maje svého krále.

To jeden z prvních někdy a v zemi české předních pánóv v svých knihách „Nové Rady“ o zmatciech, kteříž tak při dskách jako při súdu zemském běžie, k věčné paměti a napomenutí budúcích lidí a obyvatelóv země české napsal jest.

A jinde, na jiném miestě, k témuž takto mluví:

Naleznu-ť já cestu k tomu:
Jenž mají potřebu v domu,
Ve dskách změtené příčiny,
Uvieži-ť se jim i v dědiny.
Nedaj jich před se pustiti,
Budú-liť žalovati chtieti;
Věř mně lépe svému hrdině:
„Komuž vzato, ten jest v vině!
Na toho-ť se slušie hněvati,
Chce-liť z toho žalovati.“
Leč bez viny, leč buď s vinú,
Já-ť se uvieži v dědinu,
Všudy vókol bera mocí —
Budu-ť lépe slúžiti moci.
Kde co vzieti, tu se ptaje,
Z daróv neupomienaje,
Vždy-ť hotov budu s svú zběří,
A což-ť jest nás, vše-ť smy šeří!
Divoce-ť hlediemy z kukly,
O kohožť bychom se schukli,
Toho-ť viec bóh zapomane,
Ač-ť se nám v ruce dostane. — To o dskách.

O súdu pak zemském a o úředniciech na jiném miestě opět takto:

Nadto o zemském úřadě —
Neměj se k tomu tak mladě!
Viz, kak kto tvú obec súdí,
Ať vdovy, sirotci, chudí
Po zle odsúzené ztrátě
Plačíce netúžie na tě;
Všecka vina na tě spadne,
Neb Tvá Milost najviec vládne

Právem i všelikými súdy.
Mnohý súdce těžce blúdí,
Jenž od tebe jest usazen,
Věře, aby on byl snažen,
Pravdy pomocen každému,
Bohatému i chudému
By za roveň pravdu činil.
Ač-bych já jich nerad vinil,
Již-ť jest zjevno v každém kraji,
Žeť tu pravdu najímají:
Nejeden se v úřad vkúpil
Proto, aby obec (zemskú) lúpil,
Což najviece móž vydřieti,
Přes nájem chtě sobě vzieti.
Co se křivdy pro to stane!
Ach zlý a nevěrný pane!
Zda-liť jest črt na to radil,
Aby miesto sebe vsadil
Z peněz v úřad lakomého!
Pravím-ť podlé smysla svého:
Kdež se súdce dary kojí,
Mnohokrát křivda ostojí,
Svú při zvede podlé chtěnie;
Někdy se také dsky změnie
Jedné straně ku pomoci.
Lakomstvie-ť jest také moci,
Žeť pravdu grošem zastiení
A pravdu v křivdu promění.
Toť lakomstvo mnohé mračí.
Protož, ač Tvá Milost ráčí,
Móž to dobře znamenati
A na to se dále ptáti.
A toť jest, králi, tvá práce,
Toběť to radím na krátce,
O to již nemluvě mnoho,
Ač jest co v úřadě toho
Neb v súdě zemském neřadu.
Jsú-liť takoví v úřadu,

Neroď se k tomu leniti,
Ale rač je vypleniti,
Ať se jimi jiní káží
A v též se zlosti nemaží.
A tiem, králi, nerač dlíti,
Nedaj v tom déle bydliti,
Ač chceš k bohu býti zčasten
A jich zlosti neúčasten.

A ještě na jiném miestě o súdciech a o raddách takto:

Zlato, stříebro vieru lomí:
Co zlého činie lakomí,
Ješto dary v radu berú!
Ti svú nesklidnú nevěrú
Obci všecko zlé přivodie;
Tobě, králi, najprv škodie.
Neb-s ty hlava lidu svého,
Požívaj v tom smyslu tvého,
Aby to právě rozsúdil,
Nevěrného z rady zpudil,
Jenž tak pokútně zlost kutí
A celú zemi zamútí,
Aby naplnil svú skříni.
Obec jich ni v čemž neviní —
Neb oni toho nevědie —
Na tě-ť, králi, všecko hledie!
Protož sezři pilně radu,
Ať na tě viny nekladú.
Múdrý-ť král má múdré mieti
V své radě, ač chce prospěti;
Po radě-ť jest pána znáti,
Takú chválu jemu vzdáti!

To jsem z té příčiny z starých spisóv přivedl, chtě o zmatciech, kteříž se při dskách i při súdu dějí, psáti, abych okázal, že jsú se i prvé za starých zmatci při těch věcech přiházeli, ač snad ne tak hustě ani tak zřetedlně jako za potomních časóv, předešlých mnohem horších. Kteříž jsú od toho znamenitého pána svrchu jmenovaného rozumem, múdrostí a opatrnú výmluvností jeho viece k potomním časóm předpověděni, nežli při lidech jeho věku nalezeni. Ale za těchto časóv takových zmatkóv nenie; neb se ani vprošují ani vkupují v úřady úředníci budúcí, než vedlé hodnosti těm se úřadové dávají, ktož se k nim najlépe hodie. Též i daróm, poctám, spolkóm v přech a trhóm skrytým žádného miesta nikdež nenie, než všecko všudy a ve všem řádem, spravedlností a pravdú i právem jde. Dóvod toho o onom mlčenie, o tomto chválenie všech lidí. Aniž se bohatému proti chudému v čem nakládá, než všem napořád bez proměny právo a súd rovně a jednostajně jde. Aniž se na chudého mocí sahá od kterých úředníkóv; neb ti sami toho nad jinými, ktož by moc činili, popravují, a kdyby se sami o to pokúšeli, těžšími by pomstami nad nimi mělo mštěno býti než nad jinými. Neb jim úřadové na to dáni jsú, aby moc všelikú zastavovali, ne sami ji pod přikrytiem úřadóv svých činili, kteréž by bez úřadóv jsúce tak provoditi ani směli ani mohli. Na to jsú zajisté úřady přijali, také i přísahu činili, aby dobrých a nevinných beze všeho rozdielu bránili, a zlé aby skrocovali; ne aby nevinným a chudým škodili, ale aby jim v úřadiech svých slúžili, poněvadž úřad jiného nic nenie, než služebnost všem vóbec. Neboj se žádný najchudší, byť na koho mocí saháno bylo, než každého k súdu spravedlivému a k slyšení stavějí, každému vinu dávají prvé, a aby odmlúval a odpieral, k svobodnému slyšení připúštějí, než naň pomstu uvodie. Každý svého žalobníka prvé vidí, žalobu slyší, odpovieda, otpierá, súzen bývá a odsúzen, a teprv pokutován nebo za spravedlivého zóstaven. Bez žalobníka osobnieho a přítomného, bez viny zřetedlně ukázané a v pravdě dóvody světlými provedené, bez póhonu, bez obeslánie na žádného netoliko nesahají pomstú, ale také žádného nesúdie. Tak daleké jest, aby na koho mocí svú sahali, poněvadž zlodějóm, vražedlníkóm, mordéřóm, žhářóm, paličóm i jiným zločincóm slyšenie přejí, a prvé je k slyšení spravedlivému připúštějí, nežli by na ně pomstami sáhli. Neb nenie obyčej Čechóm (jako někdy i Římanóm), aby koho bez slyšenie odsuzovali, leč by prvé ten, ktož obžalován jest, osobnie a přítomné měl žalobníky, a miesto k obraně aby přijal k očištění vin, kteréž by se jemu od nich dávaly. A to u všech lidí, i u Turkóv, za právo se drží. Vědie také úředníci a všickni súdce, jak veliká nepravost jest, jak těžký jim posměch a přielišná hanba jich, když by na koho mocí sáhnúce jej do vězenie dali, a nic naň uvésti nemohúce jakožto na nevinného, potom jej jako spravedlivého pustiti musili. Vědie, že ne na toho, než sami na se hanbu, posměch, nepravost, hlúpost a všelikú potupu uvodie k věčnosti; neb, jestli že vinen nenie, proč naň sahají, pakli jest vinen byl, proč jej bez pomsty púštějí? Má každému prvé svobodné slyšenie dáno býti a právem má k súdu připraven býti, a tak teprv, když jeho vina světle a v pravdě poznána bude, má naň jakožto na vinného moc práva puštěna býti, jinak nic. Jiné však jest, kdyby kto v zřetedlném a v skutečném účinku neslušném nebo v zločinstvu byl postižen; a ještě i ten má vedlé práva, by v zlodějství, v mordu nebo v jakémž koli zločinstvu postižen skutečně byl, k slyšení spravedlivému připuštěn býti. Než k znešení lidí zlých a k tajnému obžalování a skrytému anebo z domněnie nemá na žádného obyvatele země české žádnú mocí práva, žádným právem saháno býti; neb kdyby to bylo, k čemu by práva, k čemu by súdové otevření byli? To všecko před očima majíce na žádného mocí nesahají; neb kdyby jinak činili (čehož bože všemohúcí nedaj!), takoví úředníci a súdce již by hodni nebyli, aby jiné súdili, než jiných by úředníkóv a súdcí potřebovali, aby od nich sami súzeni spravedlivě byli raděje, nežli by jiné nebo mocí bezpravnú bez súdu trápiti, nebo falešným súdem neprávě odsuzovati měli. Také se tu spiknutie žádného dvú, tří nebo několika neboj, aby skrze to v túž odplatu byl kto odsúzen, buď práv nebo neprav, křiv nebo spravedliv, než beze všeho osob přijímánie každému spravedlivý súd jde. Též služebníka čiehož koli jako neslužebníka, též nepřietele čiehož koli z nich jako přietele súdie. Těch mrzkých a viece než nespravedlivých zmatkóv v žádných súdiech nenajdeš, ani přiezně ani nepřiezně, než vedlé upřiemnosti, pravdy a spravedlnosti, vedlé práv, vedlé přísah, vedlé nálezóv obecných i zvláštních, súdové spravedliví všem bez rozdielu se dějí. Kteréž každý v mysli a v zlých obyčejiech nenakažený dobrý člověk chválí a až k nebi (jakož hodné jest) slovy i chvalami vyzdvíhá, a toho, aby tak dlúho trvalo, žádá, a k súdu rád, když potřeba káže, bez strachu přistúpá, o súdciech k své spravedlnosti a nevině, o práviech a svědomí, o dskách, o úředníciech dobrú a jistú naději maje.

Aniž tu také jakého od koho návěštie slušie hlavy nebo ruky hnutiem neb čiemž koli jiným čekati, nic jináč, než jako by na obrazy malované, řezané, tesané nebo ryté hleděl, v kterýchž netoliko návěštie žádného, ale ani hnutie, leč k potazu, neuzříš. Tak daleké jest, aby se tu kto směl jeden s druhým raditi nebo šeptati nebo dřiemati. Ne osoby tu, než pře súdie. Podlé pří a spravedlností nebo nespravedlností a próvodóv, ne podlé přiezně, nepřátelstvie, hněvu, závisti nebo jiného jakéhož koli mysli nakaženie rozsudkové se dějí. Všem právo rovné, súdové všem jednostajní, všecky pod póhony, bez póhonu žádného nesúdie, bez slyšenie a osobnie přítomnosti žádného neodsuzují, ani jednu stranu toliko, než obě vždycky, a to osobně nebo skrze poručníky přítomné slyšie, to v paměti a před očima vždycky majíce. — Ale že slušie skrovně chváliti, a mnohem skrovněje hyzditi, jiným toho k chválení miesta nechaje, poněvadž k konci těchto knih pospiechám, o chvalách súdu zemského v Čechách potud jsem pověděl. — A již se k zmatkóm vedlé nápisu těchto Devátých knih obrátím; neb poněvadž v předešlých knihách osmerých dosti široce jest povědieno, čeho se má každý při súdiech i při dskách držeti, co činiti a po čem jíti: zdálo mi se jest užitečné i potřebné, aby také oznámeno bylo, co jest, čehož se lidé mají varovati a vystřiehati. A to jsú ti, o kterýchž se hned psáti bude, zmatci.

2. O dvojích zmatciech.

8) súdce. Bez jednoho z toho čtvera žádného súdu nenie, a nad to otsúzenie ani pomsty. 9) súdci spravedlnost, rozum, práv známost, uměnie, daróv nenávist, pravdy milost, všelikého hnutie mysli .. 17) panují, nikdy spravedlivý súd nemóž učiněn býti, poněvadž ta hnutie rozum i súd, jakož jest Virgilius napsal, převracují a naprosto odjímají. 22) k zmatkóm. Dvojí mohú zmatci býti při súdu: Jedni se přihází súdciem, druzí stranám. Zmatci, kteříž se súdciem přicházejí, ti jsú nečíslní, tak že od žádného vymluveni býti nemohú žádným rozumem, když se jich jednú súdce dopustí. Mezi nimiž jest první nemúdrost, druhý neumělost, třetí nevěra k bohu, čtvrtý neupřiemost a lest k lidem, pátý daróv žádost a lakomstvie, šestý žádost pomsty proti tomu, kohož súdí, aby se tu nad svými nepřáteli (poněvadž jinde nemohú) mstili. A jiných těm podobných, a kteříž z nich plynú, zmatkóv množstvie nečíslné, o kterýchž jest svaté a dobré paměti, starý Čech, pan Flaška v knihách svých „Nové Rady“ na mnohých miestech nenic vypsal. — Jiní jsú zmatci, kteříž se stranám při súdu přihází, v kteréž někdy z úmysla, ale častěje z nechtěnie a z neznámosti práv zem-

ských lidé vcházejí, nenikdy také i z neopatrnosti. 87) uměli od nich jako od rokle [šlaku] a jámy nohu odtrhnúti. Než o těch zmatciech kterýchž se súdce chtiece a vědúce z úmysla dopúštějí, nenie...

1. Zmatci při súdu dvojí býti mohú, jakož dvojí lidé jsú, bez kterýchž súd býti nemóže: Jedni súdce, kteříž lidi súdie, druzí strany, kteréž od súdcí súzeny bývají. **2.** Neb při každém súdu toto čtvero z potřeby musie býti: Žalobník, otporník, svědek nebo próvod, a súdce. **3.** Žalobník jest, kterýž žaluje a viní kohož koli; otporník, kterýž žalobníku svému odpoviedaje otpierá; svědek, kterýmž žalobník žalobu svú provodí nebo se otporník vyvodí (pod kterýmž se všickni jiní próvodové zavierají); súdce, kterýž pilně i žalobníka i otporníka s jich próvody a otpory vyslýchaje, což pravého jest a co křivého, rozeznává. Bez toho čtvera žádného súdu spravedlivého nenie, a nadto odsúzenie a pomsty. **4.** Žalobníku příležie viněnie a próvod; otporníku viny bráněnie; svědkóm pravda, a próvodóm též; súdci spravedlnost, rozum, uměnie, aby obě straně spolu slyšal, známost práv, daróv nenávist, pravdy milovánie a všelikého hnutie mysli k přiezni, k nepřiezni, k závisti, k hněvu a k těm podobným zahnánie. (Neb kdež ty věci a taková hnutie panují, nikdy spravedlivý súd nemóž učiněn býti, poněvadž taková hnutie rozum, jakož jest Virgilius napsal, převracie a druhdy naprosto odjímají, a z těžka súdce pravdu vyhledá, kdež hnutie taková panují, jakož jest Julius Ciesař pověděl.) Ale zase k zmatkóm. **5.** Zmatci, kteříž se súdciem přiházejí, ti jsú ne jedni, než téměř nečíslní, a když se jich který súdce dopustí, žádné výmluvy svého poblúzenie nemá. Mezi kterýmižto zmatky jeden s prvními znamenitý jest neumělost, kteráž lidskému pokolení mnohého zlého jest póvodem a počátkem. Jiný zmatek súdci tak velmi jako první škodný, osobovánie múdrosti a uměnie domnělého, kteréž se pyšné všetečnosti rovná. Jiný zmatek, prvnějších obú mnohem škodlivější, nepravost súdce, že z úmysla spravedlivého súdu nechce učiniti. (Z té příčiny Šalomún, ano raděje skrze Šalomúna bóh, súdce všecky napomiená k samé spravedlnosti, kdež die: „Milujte spravedlnost, kteříž súdiete na zemi.“ Nenapomiená, aby milovali uměnie nebo výmluvnost nebo vtipnost, ale samú spravedlnost, kterúž se i práva všecka spravují a súdové všickni se jí tvrdie. K témuž onen dobrý

Cicero uhodil, když takto mluvil: „Budúciem súdcí nebo konšelu nežádá se výmluvnosti, ani jazyka ohebnosti, ani uměnie práv, než dobroty, nevinnosti, upřiemnosti a spravedlnosti.“) Jiný zmatek při súdci nevěra k bohu, k lidem lest a neupřiemnost. Jiný zmatek lakomstvie a daróv žádost. Ještě jiný zmatek osob v súdu přijímánie, kdež bohatému súdce, vstana proti němu, seděti káže, a chudého nechá, aby stál. Jiný zmatek pomsty žádost proti tomu, kohož súdí, aby se tu aspoň, když jinde nemóž, nad svým nepřietelem pomstil. A jiných k těm podobných zmatkóv množstvie veliké a nečíslné, kteříž všickni z svrchupsaných hnutí mysli jako z studnice plynú, o kterýchž jest šťastné a dobré paměti starý i Čech i pán a s prvními urozený, pan Flaška z Rychmburka, v knihách svých „Rady Nové“ na mnohých miestech nenic vypsal. **4.** Jiní jsú zmatci, ješto se stranám při súdu přiházejí. V kteréžto zmatky někdy z úmysla, ale častěje z nechtěnie, nenikdy také z neznámosti práv zemských, druhdy (i to ne zřiedka) skrze lidí nebo nerozumných zpozdilé, nebo smělých všetečné rady upadají, nejednú také i z neopatrnosti. — O těch jistých zmatciech, kteříž se stranám přiházejí — to jest nebo póvodu nebo pohnanému — úmysl jest mój v těchto knihách posledních krátce mluviti, aby lidé dobří, seznajíce je, uměli od nich jako od šlaku a jámy nohy své odtrhnúti. Než o těch zmatciech, kterýchž se súdce chtiece, vědúce, z úmyslu dopúštie, nenie tuto úmyslu mého vypravovati; jiným toho nechávám, budú-li kteří kdy chtieti o práviech psáti, aby i o těch zmatciech nenic, což by lidem k budúcí paměti zóstati mělo, psáti mohli.

3. O zmatciech, kteříž se póvodovi přiházejí.

4) (Dle rukopisu křižovnického) omylnú a fortelnú nebo v troštjakž koli k súdu připravuje a pohánie. (Snad se to, což jsem nynie pověděl, někomu, kdož chce, abychom jej všickni chválili — a nám toho se dělati nezdá, nic na něm chvály hodného nevidúcím — anebo jinému, kdož se sobě sám dobře líbí a jinému

4) (Dle rukopisu universitního) k súdu připravuje a pohánie. (Snad se to, což jsem nynie pověděl, někomu, kdož chce, aby jej všickni chválili — a jiným se toho dělati nechce, nic na něm takového chválenie hodného nevidúcím, anebo jinému — neviem komu — ješto se sobě sám dobře líbí a ji-

dobrému žádnému, — anebo komuž koliv u sebe a doma přieliš múdrému — u jiných ne tak — snad se toto bude zdáti nebo bláznivé nebo nerozumné; neb dosti divu jest, aby někdo někoho poháněti, žádné k němu viny nemaje, směl. Ale mnohem divnějšie já poviem a každému dobrému nesnesitedlnějšie, že jsú se nalezli dvá, kteříž na nevinného pod přikrytiem úřadóv svých beze vší viny viece než mocí sáhše netoliko jsú jeho neslyšali, netoliko žalobníka nevystavili a súdu žádného neosadili, ani poháněli, ani obsielali; ale jsúce tázáni, aby vinu aspoň jmenovali, proč by naň takovú mocí sáhli — té jsú (neb jí v ničemž nikdyž najíti ani smyšlené nemohli) jmenovati a dáti neuměli ani mohli, a proto jsú svú bezpravnost pokudž najdále mohli a směli, provodili. Ale ne tak jí daleko vésti mohli jak jsú vésti umínili a jak jsú se uradili, a pokud jsú žádali a chtěli, jiného nic za vinu než „nestaneť se křivda“ nepoloživše, ano se již viec než na silnici a pekelní křivda, bezpraví a moc ani v Židech ani v pohanech, ani mezi lotry a na silnici neslýchaná jemu od nich dála. Ale odtud (poněvadž psáno jest: Mně pomsta a jáť odplatím) odejdu, a což se nepodobného zdá, poněvadž jest příkladem a zkušeniem jistým již ukázáno, také má dskami nálezem provedeno býti. V III. dskách Ondřejových v té při . . .

nému druhému žádnému, — anebo komuž koli u sebe a doma přieliš múdrému — u jiných ne tak — takovému někomu nebo jim podobnému bude se toto zdáti nebo bláznivé nebo nerozumné; neb dosti divu jest, aby někdo poháněti směl někoho, žádné k němu viny nemaje. Ale já bych mohl okázati v pravdě divnějšie a každému dobrému nesnesitedlné, což se jest jednomu od kterýchž koli přihodilo, na kteréhož jest beze všie viny, bez žalobníka, bez súdu, bez slyšenie, bezpravně saženo, kterémužto na svú se vinu na nich ptajíciemu právě jsú nikdež ji najíti nemohúce jmenovati nemohli a složené vyhlásiti nesměli. Co já okázati mohu, pomíjím, abych se sám slovy nemstil; poněvadž psáno jest: Mně pomsta a já odplatím. Než to což jsem prvé pověděl, druhého na straně nechaje, dskami a nálezem okáži. V třetiech dskách Ondřejových...

9) *učinil jest na zmatek.*) Již-liž vidíš, že ten nemaje žádné spravedlnosti dobrého člověka jest beze všie potřeby k súdu poháněl, jako onino beze všie viny i súdu i slyšenie k zrádnému falešných některých súkromních a tajemných žalobníkóv a polizačóv, svých přikázaných, k nepravému znešení a obžalování lsti-

9) *učinil jest na zmatek.*) Již-liž vidíš, že ten nemaje žádné spravedlnosti dobrého člověka beze vší potřeby k súdu jest poháněl. Též i onino beze vší příčiny na nevinného jsú mocí sáhli.

vému, pro jichžto lži ohavnost a nejistotu zrazenie těch znášečóv ani jmenovati jsú nesměli, na nevinného mocí bezpravnú sáhše a nic nedovedše, svú sami hanbu na sobě nesú a nésti budú věčně.) Jiný k témuž podobný zmatek....

16) když kto toho, ktož jemu nic vinen nenie, pohánie; a to se přiházie, když kto z prodaného.. 22) *na zmatek, a proto aby trpěla pokutu vedlé panského nálezu*). Ještě jiný zmatek se nacházie.. 32) Jiný zmatek, kdež kto o některú při prvé nálezem kmetským — pohánie (o tom nález v Modrých dskách póhonných, kdež Dorota z Skalice Kunše z Skalice pohánie, a v týchž dskách póhonných jiný nález, kdež Beneš z Kolovrat pohánie Fridricha z Valdštejna, a v týchž dskách, kdež Markéta z Dúdleb pohánie Albrechta z Jilovce, a opět jiný o témž nález v Bielých póhonných, kdež Otík z Tlučné pohánie Jana Žida z Vetly). Jiný zmatek, kdež kto zápis maje . . . 33) s nápadem, domnievaje se že každý z týchž zápisníkóv svého práva jinému žádnému zapsati pro nápad nemóže, i viece chce mieti, než jemu dsky a jeho zápis svědčí. (Nález o tom v Modrých póhonných, kdež Kateřina z Prahy Matěje z Žatce pohání. A k témuž nález v Památných, kdež Viktorin ze Všehrd pohání Jana Třebického a Jiříka syna jeho z Prahy k otporu léta božieho 1498 při suchých dnech postních). Jiný... 89) Martin z Dřenie úředník desk zemských a 98) (č. 16 v I. rec. není.) 113) sprav se (konec.)

1. Zmatci, kteříž se póvodovi přiházejí, mnozí jsú: Najprvnější a největší, když kto beze všie příčiny člověka spravedlivého, an jemu nic vinen nenie, v naději některakú mylnú, nebo složenú a fortelnú, nebo úkladnú a chytrú k súdu připravuje a pohánie. (O tom nález v III. dskách Ondřejových, v té při, kdež Jan z Ovesné Lhoty Zdeňka Kojkovského pohánie k otporu, takto stojí: *Poněvadž jest on Jan ty dědiny prvé zapsal, a potom k otporu pohnal, již tu nic nemaje, protož ten póhon učinil jest na zmatek*). **2.** Jiný k témuž podobný zmatek, když kto jsa jednú nálezem panským a vládyckým rozsúzen, o túž věc opět podruhé a znovu pohánie. (To stojí v Bielých póhonných, kdež Otík z Tlučné Jana Žida z Vetly pohánie, kdež takto jest nalezeno: *Poněvadž on Otík pohnal jej Žida o tu při, kterúž jest prvé mezi nimi rozsúzena, že jest toho učiniti neměl a že jest jej na zmatek pohnal.*) **3.** Ještě jiný k témuž podobný zmatek, když kto z prodaného nebo zapsaného dědictvie prvé od otce nebo od bratra nebo jakž koli, potom pohánie, (jako se jest přihodilo Anně z Lúněvic v Modrých póhonných, kdež pohánie Oldřicha z Kramolína, tu takto stojí: *Poněvadž otec též Anny zapsal jest listem ve dsky vloženým dědictvie, z kteréhož pohánie Oldřicha, že jest tudy pohnala na zmatek.)* **4.** Ještě se jiný zmatek nacházie, když kto z dielu dědického pohánie, trhóm, věnóm a jiným ve dsky kladeniem neotpieraje. (Nález na to v Modrých póhonných, kdež Václav Hysrle z Drahovic pohánie Jana Calty z Kamenné Hory, a stojí takto: *Poněvadž on Jan Calta okázal jest dsky, kdežto troje trhy a čtvrté věno od nadepsaného póvoda, strýce, syna jeho i vnuka, prodáváno jest a dskami zavazováno, jakož dsky okazují, a on póvod těm trhóm neotpieral jest: a podlé toho dáno jest Janovi Caltovi za právo, a takový póhon jest na zmatek.* A v témž nálezu na zad dostaveno: *A poněvadž póvod jest Němec a práva neznaje, z té příčiny jemu milost činie, že mu to promíjejí.*) **5.** Jiný zmatek, kdež kto zápis maje s několika jinými zápisníky s nápadem prodává právo své nebo zapíše, kteréž vedlé jiných zápisníkóv má, a ten, komuž prodá nebo zapíše, viece chce mieti, než jemu dsky a jeho zápis svědčie. (Nález o tom v Modrých póhonných, kdež Kateřina z Prahy Matěje z Žatce pohánie.) **6.** Jiný zmatek, kdež kto smlúvu o některú věc učině potom o túž věc přes tu smlúvu pohánie. (Nález o tom v Modrých póhonných, kdež Markéta z Želevic pohánie Baltazara z Želevic.) **7.** Jest ještě jiný zmatek, kdež póvod jsa v pravdě proti svému bezpravníku spravedliv, samým práva neznániem nohama v zmatek vchází. A to tehdy, když se komu výboj nebo moc nebo škoda od úředníka, služebníka, člověka nebo žoldnéře některého pána stane, a ten, komuž se moc nebo křivda neb což koli jiného tak stane, lidi jeho, úředníka, služebníka nebo žoldnéře pohánie, maje pána samého, u kohož jest ten který byl, pohnati. (Dóvod toho v Modrých póhonných, kdež Otík z Tlučné pohánie Jana Hoholta z Vyškova, kdež takto stojí: *Poněvadž jest byl úředníkem pána svého, že jeho z toho pohoniti neměl, a že se jest póhon stal na zmatek.*) **8.** Jiný zmatek, když kto z cizích škod pohánie, anebo z těch, k kterýmž ještě práva nemá. (Nález o tom v Bielých póhonných, kdež Anna z Nelžejovic pohánie Děpolta z Lobkovic, a v týchž dskách, kdež Erhart z Dúpova pohánie Jana z Svojkova).

9. Ještě i v tento zmatek póvod častokrát vcházie beze všie zlé lsti, než samým práv neznániem, když nebo dědictvie nebo základu nebo jiného čehož koli neobdrže a nemaje v skutečném držení, ani ve dskách, ješto jest toho měl prvé právem dobývati, ze škod pohánie. (A na to jest nálezóv množstvie, ale že sama sebú dosti světlá věc a téměř známá jest, nálezy jí proroditi zbytečné mi se zdá.) **10.** Nacházie se ještě i jiný zmatek, kdež odbytá před spolčeniem otce svého z dědictvie a spolku pohánie. (Nález o tom v Modrých póhonných, kdež Hedvika z Hořiněvsi pohánie Smila z Hořiněvsi.) **11.** Jiný zmatek, kdež kto k listu vyvazenému pohánie. (Nález o tom v Modrých póhonných, kdež Otík z Boršic pohánie Ctibora Sekerky z Sedčic.) **12.** A též, ktož nestániem k súdu neb k póhonu ztratí dědictvie, a potom na zpravce, tak ztratě, ne pro jich závadu, než pro své nestánie, zpravú na svého zpravce sahá. (V týchž dskách toho dóvod v témž nálezu.) **13.** Jest ještě nalezen i jiný zmatek, kdež ubrman pohnán jest pro nedokonánie ubrmanstvie, ješto jest měl jiný ubrman volen býti vedlé smlúvy. (Nález o tom v Modrých póhonných, kdež Mikuláš Ventlar z Kadaně pohánie Jana Pitrkafa.) — Ti i jiní mnozí od těch rozdielní i těm podobní zmatci, přiházejí se póvodóm při póhoniech. **14.** Jiní zmatci přiházejí se při žalobách, jiní po náleziech, při práva vedení, jiní při dskách, mnozí při uvázání, nejedni při brání s komorníkem, a abych jednú pověděl, při každém právu, řádu, súdu, i při jiné věci každé zmatci se nacházejí. (Neb mezi všemi lidmi nic ze všech stran dokonalého pro nečíslná nakaženie nemóže býti; musie nejednú i múdrý klesnúti a každý přistrčiti, jakož psáno jest: Sedmkrát přes den spravedlivý padne a vstává.) **15.** Jest ještě zmatek, kterýž se pohánějiciemu přiházie, když pokutu svú maje dskami zapsanú, buďto uvázánie, buďto bránie s komorníkem nebo bez komorníka, nebo jakúž koli jinú pokutu listem, smlúvú neb jakž koli jinak ukázanú, a tu opustě a jí se spustě, dá se v póhon. (Nález o tom v Bielých póhonných, kdež Martin z Dřenie, starosta komorničí, úředník desk zemských a komorničí správce, Ondřeje Kafunka pohánie, a stojí takto: *Poněvadž Martin póvod maje dsky a pokutu vedlé toho dskami zapsanú, maje se zápisem svým spravovati a pokuty své se držeti, to opustiv* *pohnal, vedlé toho na zmatek jest pohnal.)* **16.** K tomu v podobný zmatek vcházie, ktož právo stané obdržie, a toho k konci a k miestu nedoveda, tak jakž právo zemské káže, přes to pohánie. (Nález na to v Bielých póhonných, kdež Marta z Tachova Jana Hošťálka pohánie, a v týchž dskách, kdež Václav Polacký pohánie Václava z Rúpova.) **17.** A týž zmatek by učinil, ktož by, po nálezu panském maje právo vésti, zase znovu pohnal. **18.** Ještě se zmatek, a ten velmi škodný, přiházie tomu, komuž když póhon zdvihnú nálezem anebo vizú, a po tom zdvižení strana jeho ze škod požene, na něj se póhonem utekúcí, a on z těch škod práv a o ně rozsúzen nejsa, nálezem ani jinak o ně konce nemaje, zase o svú při toho nezčekaje požene, anebo jiným, aby o túž při poháněli, své právo zapíše. (Nález o tom v Bielých póhonných, kdež Zikmund a Mikuláš bratřie z Poběžovic pohánějí Šárovce a Viktorína.) **19.** Ale kto by mohl všecky ty zmatky, kteříž se při póhoniech pôvodu přiházejí, vypsati?! Kterýchž se tak mnoho přihoditi móže, jak mnoho pří a róznic mezi lidmi jest, a mnohem viece; ale o těch, kteříž obecnější jsú, potud jest pověedieno. Nad to rozumem, dskami, nálezy zvláštními i obecnými, a cizími příhodami přes toto sepsánie každý, ktož v súd bude mieti vstúpiti, sprav se. — A o zmatciech, kteříž se pôvodu přiházejí při póhoniech, potud jest pověedieno.

4. O zmatciech při žalobě.

42) ani dostatečně neprovodí, při takových všech žalobách i k tomu podobných zmatek se nachází. Ale všech zmatkóv... 31) kdež se žaloba ze škod nebo z moci uteče z dědictvie; kdež... 56) neopravuje; protož ten každý kdož sobě... 60) na smaznú jistě hrá.

1. Ktož k súdu požena kohož koli, žaloby sobě vedlé práva v póhonných dskách při póhonu nezapíše (neb v žalobních knihách písaři mají žalobu, ne pôvod zapsati), při takovém žaloby nezapsání žádného zmatku nenie, než ten se póhon zdvíhá a přetrhuje. A též ktož žalobu zapíše a k súdu nestojí, zmatku ujde, než ten se póhon zdvíhá. (Ale snad mi toho nekaždý uvěří, leč to dskami nebo nálezy okáži, a dobře udělá; má zajisté což píše kto o práviech zemských, všecko nálezy, nebo dskami, nebo i jinými próvody okázáno býti. Jest v Bielých póhonných nález, kdež Diviš Malovec pohánie Vodňanských, a v týchž dskách, kdež Offka z Petrovic Beneše z Vajtmile etc., a v týchž póhonných, kdež Mikuláš z Křečova pohánie Pavla z Jenštajna.) **2.** Než ktož kde v žalobě své svědomie se dokládá, a potom na súdě stoje žádného neokazuje, ten v zmatek upadá. (Nález o tom v Modrých póhonných, kdež Jan ze Zvěřince pohánie Alše z Klinštajna, a v Bielých póhonných, kdež Václav Kopanský pohánie Zikmunda z Barše.) **3.** A též, když se póvod čehož koli jiného v své žalobě doloží, čehož potom v při vedení okázati nemóže, v zmatek nohama vejde. Ale ten ktož žalobu svú řečí promění, a jiné mluví v pře své líčení slovy, nežli jest v žalobě napsal a prožaloval, zmatku zajisté ujde, ale póhonu zdvižení neujde. (Ale i to též, jako jiné všecko, má nálezem provedeno býti, a ten jest v Modrých pohonných, kdež Mikuláš z Lobkovic Jana z Vřesovic pohánie.) **4.** Ne všudy však (nemyl se tím žádný), kdež jest žaloba zmatečná, i hned se zmatek s pomstú nacházie, než tu toliko, kdež v pravdě a v skutku zmatek jest. Neb někdy ta slova v některém nálezu položena budú, „že jest póhon zmatečný,“ nebo „žaloba“, nebo „pře líčenie“; a však proto ne zmatek se nalezá, než póhon se zdvíhá. (Dóvod toho, což jsem pověděl, jest v Modrých póhonných, kdež Hanuš ze Strpie pohánie Jana ze Strpie, a tu takto stojí: *Poněvadž Hanuš póvod zmatečně jest žalobu položil, páni ten póhon zdvihají.* Opět v týchž dskách, kdež Mikuláš z Lobkovic pohánie Jana z Vřesovic, tu takto stojí: *Že ten póhon i s žalobú jest na zmatek, a protož ten póhon i s žalobú král a páni zdvihají.)* **5.** A abych krátce o zmatciech, kteří při žalobě běží, mnoho nebo pojednú všecko zahrnul. Kdež se žaloba ze škod nebo z moci póhonu z dědictvie, kteréhož v držení nejsi, uteče, kdež se kto dokládá v žalobě, čehož okázati nemóže; kdež řečí psanú žalobu promění, z jiného v řeči vině, než jest položil v žalobě; když viní, a ničímž dostatečně neprovodí, ani práva nežádá — bude jemu póhon zdvižen, nebo pohnanému přisúzena bude jeho spravedlnost. Při takových všech žalobách i k tomu podobných zmatek se nacházie. **6.** Ale všech zmatkóv najvětší zmatek, když kto na nevinného svévolně žaluje, též i ktož sám počátek na druhého svévolně skutkem nebo řečí hanlivú učině, potom jeho k súdu právem pohánie; ten každý v zmatek a v pokutu práv spravedlivě vedlé všech práv upadá, jako ten, kterýž se sám skutkem pomstí nad tiem, ktož jest naň počátek učinil, anebo se řečí hanlivú zase odplatí, když k súdu pohánie toho, komuž se jest odplatil. Nebéře súdem žádné opravy, poněvadž sobě jest prvé sám, práva nečekaje, to, což jest jemu bylo přečiněno čiemž koli, týmž zase opravil, neb práva po druhé nemstie. A chtěl-li jest, aby jemu právem opraveno bylo, měl jest to osvědčiti a k právu se utéci, sám sobě neopravuje. A nad to, ktož sám počátek na jiného učiní, a potom, když se jemu otpor stane, pohánie! Protož ten každý, ktož sobě sám prvé učiněnú křivdu skutkem nebo slovem jímž týmž opravě, potom k súdu pohánie, žádné opravy druhé od súdu nečekaj, než ujde-liť zmatku, dobřeť jest; na smaznú jistě hrá! (Nález o tom v Bielých póhonných, kdež Daniel ze Všebořic z nářku cti pohánie.) — A o zmatciech při žalobě potud jest povědieno.

5. O zmatciech po náleziech při práva vedení.

1) Ačkoli při náleziech, když se vynášejí, já nic nepravím, by se jací zmatci dáli za prvnějšiech nebo za nynějšiech práv, však se jest kdys přihodilo, že jest nálezem jedna věc přisúzena jednomu, a potom táž věc jiným nálezem jest tomu komuž jest přisúzena byla, zase odjata a odporné straně přisúzena. A opět té straně třetím nálezem odjata a zase podruhé prvnie přisúzena, a potom v těch rozsuzováních a přisuzováních po těch náleziech všech v smlúvu jest uvedena. (Nález první v III. Ondráčkových H. 20 v při mezi Marketú, druhý v IV. Ondráčkových G. 15. v při mezi Janem Přebozským, třetí nález o túž při v dskách Viktorinových A 22. *Jakož jest nález etc.* A po těch po všech třech náleziech přivedeno jest k smlúvě.) Ale já o náleziech nechci nic mluviti, než o zmatciech po náleziech k uvarování jich mluviti budu. Komuž se .. 22) ze škod požena nálezem práv zóstane, ten móž bez zmatku na kteréž chce dědictvie pohnaného vésti (konec).

Pr. Při náleziech, když se vynášejí, by se jací zmatci dáli, o tom já nic neumiem praviti; než o zmatciech, kteříž se po náleziech lidem, ne súdciem, přiházejí, píši, aby se jich lidé dobří, pokudž mohú, varovati mohli a uměli. **1.** Komuž se nález stane buďto o dědictvie, buďto o dluh, buďto o škody nebo jiné věci k tomu podobné, když jemu toho postúpiti nebo dosti učiniti vedlé nálezu nechce ten, na kohož jest nález učiněn, bude-li z toho podruhé poháněti, na zmatek požene. Než má právo vésti po nálezu, jakož řád zemský káže. **2.** Též také počna právo vésti po nálezu, jakož řád zemský káže, opustě práva vedenie, bude-li znovu a podruhé poháněti, zmatek sobě udělá. Než chce-li se zmatku uvarovati, veď před se právo, a doveď. (A že jsú se těch zmatkóv lidé dopúštěli, dóvodové jsú nálezové někteří již napřed oznámení, a jiných kto chce ve dskách hledati, bude jich moci viece najíti.) **3.** A tiž zmatci, kteříž se při práva vedení po náleziech přiházejí, též se také i po právu staném přiházejí. **4.** Stávají se ještě i jiní zmatci při práva vedení po náleziech, když kto jinam a na jiné dědictvie právo po nálezu vede, než na to, na kteréž póhon jeho a nález okazuje. A to se toliko přiházie, když kto z dědictvie pohánie, anebo když také právo kto pro nezpravu vede; než když z dluhu, ze škod, nebo z základu propadeného, nebo ze rčenie požena, nebo z jiného k tomu podobného, a nálezem práv zóstane, tu po nálezu, jestli že jemu se dosti nestane, móž bez zmatku na kteréž koli chce dědictvie pohnaného vésti, poněvadž se v těch ve všech póhoniech ta slova „a kdež co má“ pokládají.

6. O zmatciech při uvázání s komorníkem.

’) uvazuje, zmatek se činí. Též když se uvazuje, nemaje se uvazovati než bráti nebo zvod vésti. Ještě ten, ktož maje zápis „s uvázániem“ pro škody a připraven jsa k súdu, provoditi má škody a tak se tepruv uvazovati, a nechaje próvodu i uváže se s komorníkem, zmatek udělá. (Nález o tom v dskách Viktorinových B. 15. v při kdež Václav z Hněvsína). A jiných při uvazování ..... 16) kteříž se při uvázání dějí, že pro žádný zmatek takový do věže nemá brán býti žádný, ktož se tak uvazuje, ani v žádnú kázeň panskú. (A to svrchupsaný nález ukazuje a jiní mnozí). A též při brání o zmatku má rozuměno býti, jakož to nalezové mnozí ukazují.

Pr. O uvázání, co při něm z práva má zachováno býti, dosti jest povědieno v Sedmých knihách sepsánie tohoto; ale nynie ne o uvázání, než o zmatciech, kteříž se při něm dějí, píši. **1.** Při kterémž tento zmatek první jest: Jestli že se kto na jiné dědictvie vede, než na to, na kteréž zápis jehó ukazuje. Též když se na viece vede, než dsky jeho svědčie. **2.** Ještě když se před časem uvazuje, a též po času přešlém, když léta zemská projdú, a on toho v skutečném drženie nejsa, uvazuje se s komorníkem. **3.** Ještě když se kto uvazuje s komorníkem, nemaje se uvazovati než bráti, nebo zajímati, nebo zvod vzieti, nebo jinak maje než uvázániem právo vésti, v tom každém takovém uvázání zmatek jest. **4.** Ale največší při uvázání zmatek jest, když se kto uvazuje, žádných desk nemaje, buďto komorníkem nebo mocí svú. — A jiných při uvazování zmatkóv dosti najde, ktož dsky póhonné čísti bude. **5.** Ale toto při těch zmatciech, kteříž při uvázání běžie, vědieno má býti, že pro žádný zmatek takový žádné summy ten, ktož se uvazuje, komorníku najvyššiemu nepropadá, než kázeň a vazbu panskú trpěti má. (Nález na to II. Dúpovec O. 10. v při Bohuslava z Košině a Zdeňka Kostky.) **6.** Též ten, když sebe ze všech desk, a též, kdež se kto mocí uváže. A což se bránie s komorníkem nebo mocí dotýče, též o všem má rozuměno býti (jakož to nálezové mnozí svědčie).

7. O zmatciech při brání nebo při zájmu.

12) (č. 4. v I. rec. není)

1. Kteříž koli při uvázání zmatci běžie, ti se téměř též i při brání nacházejí. Ale nad ty, kteříž se při uvázání dějí, při braní tito zvláštní jsú: Ktož béře pro viece, než má bráti; též kto na český groš béře, nemaje než na míšenský bráti; i tento i onenno zmatečně béře. **2.** Jiný zmatek, když kto béře, drženie provésti nemoha, a když léta zemská projdú. (Nález o tom v III. Ondřejových D. 13. v při mezi Tomášem z Dobrošovic a Karlovú kollejí.) **3.** Též také zmatek sobě udělá, když kto na ciziem béře, na čemž zápisu nemá, jako i ten, ktož zapíše se sám dobrovolně rukojmiem pod uvázániem, že je má vyvaditi, a když se pro nevyvazenie uvěžie, potom jich uvázání otpierá. (Nález o tom v IV. Ondřejových A. 28.) **4.** Než ktož zmatečně béře, ten padesáte kop grošóv najvyššiemu komorníku propadá, než vazby jest prázden a nižádnú pokutú vinen nenie, ani ten, ktož se na zmatek uvazuje, ani ten, ktož na zmatek béře, dokudž súdem panským zmatek jemu nalezen nebude.

8. O zmatciech při otpořiech.

[1]) Při otpořiech první zmatek jest, ktož žádného práva nemaje k některému dědictví, smie otpierati ve dsky kladení. A též ktož prodada nebo zapíše sám nebo jeho předci, potom ve dsky kladení otpierá. Mezi jinými zmatky při otpořiech tento jest najznamenitější: Když se kto sám dskami v jakéžkoli při zapíše „pod uvázániem“ nebo „pod bràniem“ nebo jinak, a když se uvázánie pro dosti nečiněnie stane od toho komuž jest zápis udělal, anebo bránie anebo zvod, tehdy když tomu práva vedení otpierá ten ktož jest tak zapsal: na zmatek každý otpierá, ktož tak otpierá; neb ten dskám i právu i sám sobě otpierá, tolikéž jakoby své pečeti otpieral. (Nález o tom v IV. Ondráčkových A. 28. v při mezi Čeňkem.) A též ktož otpor učiní ve dsky kladení proti těm dědinám kteréž sám prodává, ve zmatek upadá. A ti zmatci nesú i kázeň královskú i panskú. (A již se o takové otpory těchto časóv nejedni pokúšeti smějí). Též v zmatek upadá, ktož.. [31]) věcech, při dskách, při trziech i při jiných ve dsky kladeniech i při zvodiech, panovániech, odhádániech, zmatci se (jakož svrchu jest povědieno) nacházejí; však o těch o všech psáti nenie potřebie, neb z těch, kteříž jsú psáni, těm i jiným móž porozuměno býti.

1. Při otpořiech první zmatek jest, když kto žádného práva nemaje k některému dědictví, smie otpierati ve dsky kladení, a též, ktož prodada dědictvie své, nebo zapíše sám nebo jeho předci, potom ve dsky svému neb předkóv svých kladení otpierá. **2.** Mezi jinými zmatky při otpořiech tento jest najhorší, když se kto sám dskami v jakéž koli při zapíše „pod uvázániem“ nebo „pod bràniem“ nebo jinak, a když se uvázánie pro dostineučiněnie stane od toho, komuž jest zápis udělán, anebo bránie, anebo zvod, tehdy tomu práva vedení otpierá ten, ktož se jest zapsal. Takový otpor jest najznamenitější a ničímž vymluven nemóž býti. Neb ktož tak otpierá, právu i sám sobě otpierá, i dskám tolikéž činí nebo viece, jako by své pečeti otpieral. (A aby neřekl někto, že to nadarmo píši, a že žádný tak bláznivý nenie, kto by se o to směl pokusiti, čti sobě nález o tom v IV. Ondřejových A. 28. v při mezi Čeňkem. A o takové otpory těchto časóv nejedni se pokúšejí, kteréž bych mohl hned jmenovati, kdybych chtěl, ale k užitku mnohým píše a usiluje k potupě nic nechci a k zlehčení žádného psáti.) **3.** Též i ten v zmatek upadá, ktož otpor učině, potom ne k otporu pohonie, než otpor opustě, v jiný se póhon o túž věc k súdu zemskému dává. Neb ktož otpor proti čemu učiní, má jej před se vésti. (Nález o tom v III. Ondřejových H. 20. v při mezi Elškú z Střiežkova.) — A jiných zmatków při otpořiech takových i k těm podobných jest viece, ale pro ukrácenie o zmatciech potud jest pověedieno. **4.** A ačkoli i při jiných všech věcech, kteréž při dskách běžie, při trziech i při jiném ve dsky kladení rozličném, při zvodiech, při panováních, při odhádáních i při jiném práva vedení mnohém zmatci se (jakož svrchu jest povědieno) rozliční nacházejí, však o všech psáti nenie potřebie; neb z těch, kteříž jsú vypsáni, i jiným snadně bude moci porozuměno býti.

9. O zmatciech pohnaného.

1) Jest mluveno o zmatciech póvoda, kteříž se jemu rozličně přiházejí; nemá dopuštěno býti, aby se o zmatciech pohnaného mlčalo. Pohnanému mezi všemi zmatky větčí se státi zmatek nemóže, než když jsa vinen a napomenut přátelsky od toho komuž vinen jest, jemu dosti z dobré vóle učiniti nechce, než právu se a súdu dopúští, v kterémž křiv zóstane, buď oč koli buď. A zvláště když by co zlého a škodného póvodu, anebo proti své cti a nebo proti právu učinil, anebo maje něčeho nečiniti, toho se dopustil. Takoví zmatci někteří pomstu, někteří hanbu, jiní škodu, otsúzenie a lehkost všickni pohnanému přinášejí. Ale ktož by to poznal, že by naň který takový zmatek měl přijíti, suď se doma sám, a vinu svú uznaje, póhonu, súdu a práva nečekaje, jsa napomenut, učiň od sebe dosti; smluv se a v čas (jakož přislovie běží) rovné přijmi a otsúzenie a póhonu se viece než vlčí jámy vystřiehaj! 18) z země položen nestojí a po malé chvíli se před súdem okážie, 23) než zmatków bez škody práva s jeho samého škodú, těch dosti jest, ale o těch...

Pr. Jest mluveno o zmatciech póvoda, kteříž se jemu rozličně přiházejí; nemá dopuštěno býti, aby se o zmatciech pohnaného mlčeti mělo; protož i o těch nenic má povědieno býti. **1.** Pohnanému mezi všemi zmatky větčí se a horší zmatek státi nemóže, než když vinen jsa, a přátelsky napomenut od toho, komuž v pravdě vinen jest, jemu dosti z dobré vóle a sám od sebe učiniti nechce, než práva se a súdu svévolně dopúštie, věda, že křiv zóstane, a zvláště, kdy by co póvodovi zlého nebo škodného, nebo proti právu učinil. Takoví zmatci někteří hanbu, jiní pomstu a pokutu, všickni škodu pohnanému přinášejí. (Z té příčiny, ktož by to poznal, že by naň který takový zmatek měl přijíti, suď se doma sám, a vinu svú uznaje, póhonu, súdu, nálezu a odsúzenie nečekaje, jsa napomenut, učiň sám od sebe dosti, jakož za starých a za přirozeného zákona bylo; smluv se, a v čas — jakož v přisloví běží — rovné přijmi, a póhonu se a odsúzenie viece než rokle a šlaku najhoršieho vystřiehaj.) **2.** Ti zmatci při vinách pohnaného běžie, ale při právě a při súdě tento: Ktož pohnán jsa a za nemocna nebo ven z země jest položen, a k póhonu nebo k žalobě nestojí, a po malé chvíli se při svědčení nebo před súdem okáže, ten v zmatek ničímž nevýmluvný upadá. (Nález o tom starý najdeš). **3.** Jiných zmatkóv, kterýchž by se pohnaný škodně před právem báti měl, nenalezám, než zmatkóv kromě práva s jeho samého vinú, těch tolikéž móže jako póvodových nahledáno býti; ale o těch se tuto nepíše, než o těch toliko, kteříž se při právě dějí. A o prvních jest dosti při póhonu, při žalobě i jinde v předešlých knihách povědieno. — A o zmatciech potud.

10. Co jest při dskách a při súdu změněno.

Tit. Co jest při dskách a súdu za těchto časóv změněno.

(Dle rukopisu křižovnického.)	(Dle rukopisu universitního.)
1. Najprvé toto jest změněno při sedání v laviciech, že jsú staří v kuklách jako kněžie sedali. A za těchto časóv Jaroš Stranovský ten obyčej ještě držal. A jest dosti lidí starých, kteříž pamatují že jsú tak staří a první kmetové v súdu sedali. A toho dóvod jest, že znamenitý s prvními v zemi české pán, pan Flaška, v svých knihách o súdiech zemských takto jest napsal, jakož i napřed jest toho dotčeno: Divoce-ť hlediemy z kukly, o kohož bychom se schukli. Tohoť viec bóh zapomane, ačť se nám v ruce dostane. Ale jest změněno, že bez kukel sedají.	1. Při sedání v laviciech na súdě zemském toto jest najprvé proměněno, že jsú staří v kuklách jako kněžie nebo židé na súdu sedali. Kterýž obyčej za našie paměti pan Jaroš Stranovský jest zachovával. A jest dosti lidí starých, kteříž to pamatují, že jsú tak staří kmetové v súdu sedali. Čehož znamenitý urozeniem i rozumem pán, pan Flaška, v svých knihách „Nové Rady“ velmi vtipně sepsaných, takto dotýká: Divoce-ť hlediemy z kukly, o kohož bychom se schukli etc.
2. Dále změněno jest, že prvé každý bez osobnieho přiznánie mohl	2. Dále změněno jest, že jsú prvé póhony jedni na druhé brávali

jest póhon po listu, po služebníku, po súsedu nebo po přieteli na každého vzieti. A tak jest držáno i přede mnú bylo, i za mne, dotud dokudž (neviem ot koho) jest změněno. (Než to viem, že žádným zóstaniem zemským, nálezem obecním žádným, to změněno nenie, ani kde napsáno, než jedním nebo dvěma.) Skrze kteréžto změněnie pohánějíciem práce a útrat a pohnaným škod jest přičiněno; tak že póvod z domu sám pro póhon jeti nadcte mil musí sám-několik, moha to listem nebo poslem jedním zjednati. Pohnanému pak jest škoda přidána, že což póvod utratí, sám-několik jeda po póhon, to k škodám pohnanému bude přidáno, a bude-li otsúzen, ty škody póvodu vedlé jiných zaplatiti musí. A dokudž tak stálo, že jsú póhonové bez osobnieho před starostú přiznánie každému dáváni byli, žádných takových závad, žádných škod, ani kterých z toho zmatkóv jest nebylo. Neb na svědčení póhonu každý se osobně musil přiznati, státi, ohlásiti; pak-li by nestál, tehdy pohnaný póhonu prázden jsa, póvoda kterýž by osobně na svědčení nestál, ze škod pohnati móže. Z jaké se jest příčiny a pro jaký užitek ta proměna stala, nenie zbytečné toho pohlédati a na to se poptati; poněvadž listové obranní, uvázánie, bránie, úmluvy, zvodové, panovánie, othádánie, kteréž všecky ty věci i každá z nich jest póhonu větčie, avšak se každému bez jeho přítomnosti po služebníku nebo po jeho listu od desk vydávají a púštějí, a jiné mnohé též. Při čemž mnohá a znamenitá nebezpečenstvie mohla by se spieše než při póhonu brání bez osobnieho přiznánie přihoditi. Aniž jest to od starých bez rozumu a bez příčiny tak bylo nabez osobnieho před starostú přiznánie, po listu, po služebníku, po súsedu nebo přieteli. A tak jest bylo přede mnú i za mne dřieve, až jest (neviem ot koho) změněno a ustaveno, aby každý k starostovi ktož by chtěl koho pohnati, osobně sám přišel. Skrze kteréžto změněnie pohánějíciemu práce a útrat a pohnanému škod přičiněno; tak že póvod když sám z domu několik mil s osobami a koňmi několika jeti k starostovi musie, útraty své tu počítá, moha to listem nebo jedním poslem zjednati. Pohnanému jest škod přičiněno, že což póvod utratie, sám-několik jeda po póhon, to k škodám pohnaného bude přidáno, a bude-li otsúzen, ty škody póvodu vedlé jiných platiti musie. Pakli póvod bude otsúzen, což jest utratil sám po útok jezdě napřed v tom hynúti bude, a k tomu škody jiné, kterýž jest pohnanému připravil, jemu platiti bude. Než prvé jest dosti bylo, útok listem nebo poslem vzieti, a k svědčení nebo k súdu osobně státi. A z toho jest nikdy žádných zmatkóv nepřicházelo, ani jest od nich kdy čteno ani slycháno. Než nestál-li jest póvod na svědčenie nebo k súdu, svój póhon jest ztratil a od pohnaného mohl hned ze škod pohnán býti. Z jaké se příčiny a pro jaký užitek ta proměna dála, nenie neužitečné toho pohlédati a na to se poptati, poněvadž listové obranní, uvázánie, bránie, zvodové, úmluvy, panovánie, odhádánie, kteréž všecky ty věci i jedna každá z nich jest póhonu větčie, avšak to všecko jednomu každému toho potřebujíciemu bez jeho přítomnosti a osobnieho přiznánie dává se od desk, po jeho listu nebo po služebníku, a jiného lezeno i držáno, kteříž jsú všecko vtipně, opatrně i spravedlivě, a pokudž jest mohlo býti, s najmenšími zádavami vymyšlovali i nalézali. A vždy toho neviem, kto jest se o to pokusil, aby to po nich směl opravovati a tím jinak hýbati a to měniti, odkudž větčí škody lidem než užitci přivedeni jsú.

3. Dále za těchto časóv změněno jest rokóv opravovánie při póhoniech. Kdežto prvé každý ktož jest kohož koli z čehož koli k zemskému nebo úředničiemu súdu i k otporu pohnal, vždycky jest sobě po vzdání súdu rok ve dvú nedělí opravovati musil k druhým suchým dnóm potom najprvé přištiem, tudy skrze roku opravovánie k súdu se volaje a hláse. A to vždy po každých suchých dnech, dokudž jest póhon jeho k slyšení a k rozeznání konečnému nepřišel. A to takové rokóv opravovánie od starých Čechóv jest nalezeno, a vždycky od počátku v zemi české tak jest držáno bylo a zachováváno, jakož to všemi dskami póhonnými, všemi dskami zemskými, trhovými i zápisnými, malými i velikými, od najstarších i od těch ohnilých počnúce móž zřetedlně a světle okázáno býti. Kdež to od starých Čechóv (jako i jiné všecko) ne bez rozumu, ne bez příčiny, ani nadarmo jest vymyšleno. Tudy zajisté skrze rokóv opravovánie poznávaly jsú se pře nerozsúzené, jako nazpátek skrze rokóv neopravovánie pře rozsúzené, nebo smluvené, nebo skrze jednoho z stran smrt minulé, nebo skrze vizy vloženie zdvižené. Kdež skrze to rokóv neopravovánie, hleď na to očima kto chce i myslí, v jaké jsme smiešenie a v jaké tmy nohama vešli, že to ničiemž rozeznati nemožmy, které jsú minulé a které neminulé pře! Z

mnoho též. Při kterýchžto věcech mohlo by se spieše viece nebezpečenstvie a zmatkóv přihoditi, nežli při útokóv kladení nebo póhonóv brání bez osobnieho přiznánie.

3. Změněno jest dále rokóv při póhoniech opravovánie. Kdežto prvé každý ktož jest koho k zemskému súdu neb k úředníkóm pohnal, vždycky jest sobě po vzdání súdu do druhých suchých dní rok ve dvú nedělí k témuž súdu opraviti musil k budúciem suchým dnóm najprv příštiem, tudy skrze roku opravenie k súdu se volaje a hlase. A to potud, dokudž jest póhon jeho k slyšení a k rozeznání nepřišel. A to takové rokóv opravovánie od starých Čechóv jest nalezeno a od počátku práv v zemi české tak jest držáno bylo a zachováváno bylo, jakož to všemi dskami póhonnými, zemskými, trhovými, zápisnými, velikými i malými, od najstarších i od těch ohnilých počnúce, móž zřetedlně a světle okázáno býti. Kdež to od starých Čechóv (jako i jiné všecko) ne bez rozumu, ne bez příčiny, ani nadarmo jest vymyšleno. Tudy zajisté skrze roku opravenie poznávali jsú se pře nerozsuzené, jako nazpátek skrze rokóv neopravovánie pře nebo rozsúzené, nebo smluvené, nebo skrze jednoho z stran smrt minulé, nebo skrze vizy vloženie zdvižené. Kdež skrze to zdviženie, aby sobě póvodové rokóv neopravovali a k súdu se nehlásili, hleď na to kdo chce očima, myslí, v jaké se jest směšenie vešlo, že toho ničiemž rozeznati žádný nemóž, které jsú minulé a které neminulé pře! Z toho škodu všickni pohnaní znamenitú nésti musie, že

toho škodu všickni pohnaní znamenitú nésti musie, že když se rokové neopravují, viz klásti na póhony pro neopravenie rokóv (jakož jsú prvé činívali) nemohú, s znamenitú svú škodú. Neb mnohokrát se jest přiházelo, že pohnaný, když jest sobě roku póvod neopravil, vizu na póhon vlože, ten póhon jest vizú zdvihl a póvoda ze škod pohnal, a v tom smlúvy nebo lepšieho štěstie dočekal, někdy i k zmatkóm póvoda přivedl. Kdež již skrze zdviženie toho, aby rokové opravováni nebyli, pohnaný těch všech obran i užitkóv jest zbaven. A tak z toho zdviženie a proměněnie, aby rokové opravováni nebyli, póvodóm se jest dobře, ale pohnaným velmi zle stalo.

4. Změnivše rokóv opravovánie, změněno jest i viz kladenie na póhony pro rokóv neopravovánie.

5. Změněno jest i póvodóv od pohnaných ze škod pohoněnie, kteréž jsú nedávno súzeny bývaly i přisuzovány. Což dskami móž snadně provedeno býti. Ještě i v paměti mnozí držie, že jest řiekáno těm, kterýchž jsú pře k súdu nebyly vzaty, „aby roky sobě opraviece domuov jeli.“

6. Jiná proměna stala se jest, kteréž prvé za starých nikdy nebylo: Kdež kto z moci jeden druhého požene, aby obá, póvod i pohnaný, osobně před súdem stála a poručníka k súdu aby sobě žádný nemohl, ani póvod ani pohnaný, učiniti, kterýž

když se rokové neopravují, viz na póhony klásti pro rokóv neopravenie jako jsú prvé dělávali, nemohú, s znamenitú škodú svú. Neb se jest nejednú přiházelo, že pohnaný, když jest sobě roku póvod neopravil, vizu na póhon vlože ten póhon jest zdvihl a póvoda ze škod pohnal; a mezi tím jest smlúvy nebo lepšieho štěstie dočekal, nenikdy také i póvóda k zmatkóm přivodil. Kdež nynie skrze zdviženie toho, aby rokové opravováni nebyli, pohnaný těch všech obran i užitkóv zbaven jest. A tak z toho zdviženie a proměněnie aby rokové opravování nebyli, povódóm se jest dobře, ale pohnaným nevelmi dobře stalo.

4. Po změnění rokóv opravovánie změněno jest i viz kladenie na póhony pro neopravovánie rokóv.

5. Změněno jest i póvodóv od pohnaných ze škod poháněnie, kteříž jsú ještě nevelmi dávno súzeni bývali i nálezy panskými přisuzováni. Což dskami póhonnými i nálezy mnohými móž snadně provedeno býti, a což ještě nejedni v paměti, kterýmž jsú přisuzováni, držie. Někteří pak skrze póhonu vizami zdviženie, pro neopravenie rokóv, ze škod od pohnaných jsúce pohnáni, súdu nečekajiece, ty summy, z čehož jsú od nich pohnáni byli, hned jsú pohnaným kladli, aby jich zase o svú při vizú jim zdviženú poháněti mohli. A známé slovo jest: „Kteréž pře jmenovány nebudú, roky sobě opraviece, jeďte domóv.“

6. Jiná proměna: Ve všech přiech prvé, za starých i nedávno za našie paměti, každý, tak póvod jako pohnaný, mohl jest sobě poručníka udělati, aby miesto něho stál k súdu. To jest nynie zjinačeno, že ktož jeden druhého z moci pohánie,

by miesto něho mohl k súdu státi. Jestli co škodného skrze tu takovú proměnu, nebo nevolného a obtiežného na lidi uvedeno, nechť to jiní rozeznají; než já toto toliko poviem, že poručník za svého jistce má nebo sám pokutu nésti nebo jej miesto sebe v určeném roce k nalezené súdem pokutě postaviti. (Nález o tom v Modrých póhonných, kdež Hedvika z Hořiněvsi pohánie Smila z Hořiněvsi).

7. Jiná proměna, že odúmrtie, kteréž jsú vždycky na krále přicházely, ty jsú již od králé na přátely přenešeny. A o těch jest v předešlých knihách mluveno: nenie potřebie mluviti podruhé.

8. Jiná proměna, že ktož jest kdy pohnán byl k svědomí, každý musil pod přísahú u desk svědčiti. Městóm jest to oblehčeno, aby před konšely svědčily, a ti aby jich svědomie spišíc k súdu poslali.

9. Jiná proměna, že za starých na súdě zemském samy jsú pře póhonné toliko súdievali, jiných žádných, poněvadž to zemské právo káže. Nynie i strannie slyšie a súdie, a na ty ač jest den zvláštní odložen, však se proto nejedny i v jiné dni slýchají. A že jsú toliko pře póhonné na súdě zemském súzeny bývaly, dóvod toho dsky všecky, póhonné i trhové, i ty staré ohnilé a zetlelé, kteréž se na pargameně psaly.

10. Jiná proměna, že za starých když jsú k súdu přistúpili, každému se konec nálezem a rozsudkem stal. Nynie nálezu nechajíce strany smlúvají, kdež strany, kdyby byly chtěly smlúvami rovnány a ne súdem býti, toho jsú mohly bez póhonu, škod,

tak póvod jako pohnaný, aby obá osobně, žádných poručníkóv v té při sobě nečiniece, před súdem stála.

7. Jiná proměna, že odúmrtie, kteréž jsú vždycky na krále přicházely, ty jsú již s krále na přátely přenešeny. Ale o těch odúmrtech, že jest již v předešlých knihách, mluveno, po druhé potřebie mluviti nenie.

8. Jiná proměna, že každý ktož jest byl pohnán k svědomí, musil pod přísahú u desk svědčiti. Městóm jest to oblehčeno, že měščané před konšely toho města svědčiti mají, a konšelé jich svědomie spišiece k súdu poslati mají, pečetí městskú zapečetiece.

9. Jiná proměna, že prvé na súdě zemském samy póhonné pře jsú toliko rozsuzovány a slyšány bývaly, jiné žádné. Nynie se i strannie slyšie, a jest jim den úterní odložen. A že jsú toliko pře póhonné na súdě zemském súzeny bývaly, to dskami všemi póhonnými najstaršiemi móž hned provedeno býti, neb to zemské právo káže a známé slovo panské, že „pře strannie ne z práva než z milosti sudiemy.“

nákladóv a súdu dlúhého očekávánie doma, často k súdu nejezdiece, dovésti.

11. Jiná proměna, že poručenstvie sirotkóv žádný sobě uprositi na králi nemóž, dokudž který přietel až do najdalšieho móž nalezen býti, buď dielný nebo nedielný, odbytá nebo neodbytá. Kdež prvé i mimo najbližšie, když jsú toliko dielní byli, poručenstvie jest sirotkóv prosícím za to krále vždycky bylo dáváno. (Čehož jsú všecky dsky plny.)

12. Jiná proměna, že vždycky od staradávna, ktož jest měl pohnán býti k súdu, jedním komorníkem toliko (neb tak najstaršie právo zemské káže) býval jest pohoněn. To svědčenie póhonóv všech světle okazuje, kdež komorník, kterýž póhony vysvědčuje, takto je vysvědčuje a řieká: *Pohnal jsem* (od tohoto onoho), a ne: *Pohnali jsme.* „Pohnal jsem“ jako jeden, ne „Pohnali jsme“ jako dvá. — To všecky dsky póhonné ukazují a na to volají, kdež při každém póhonu toliko se jeden všudy a vždycky komorník píše a nikdyž dvá. Při všech o všecky věci póhoniech, i o dědictvie, kdež se po třikrát pohánie, tu všudy ve všech póhonných dskách stojí při póhonu: *Komorník první byl jest Krk* nebo *Tomek; druhý Cikule* nebo *Teřiešek; třetí Řieha* nebo *Křížek,* a nikdyž nestojí „dvá komorníci“, než „komorník“, ani „druzí“ nebo „třetí“, než „druhý“ a „třetí“ a „prvý.“ A tak jest za mého u desk bytie vždycky bylo zachováváno. — To také všecka práv vedenie též hlásají a svědčie, že jeden komorník na úmluvu, jeden na zvod, jeden na panovánie, jeden na odhádánie, na škod ohledánie jeden, jeden k veřejiem, i na jiná práva všecka vycházie, všudy a vždycky jeden, a nikdež dvá. To všecky dsky zápisné i trhové též

11. Jiná proměna, že poručenstvie sirotkóv žádný sobě na králi uprositi nemóž, dokudž který přietel sirotčí až do nejdalšieho móž nalezen býti, buď dielný nebo nedielný, odbytá nebo neodbytá, kdež se jest jinak prvé zachovávalo.

12. Jiná proměna, že vždycky od staradávna, ktož jest měl pohnán býti k súdu, jedním komorníkem toliko samým býval jest poháněn, neb tak práva země české kážie. To svědčenie póhonóv všech světle okazuje, když komorník, který póhony vysvědčuje, řieká: *Pohnal jsem,* jako jeden, ne: *Pohnali jsme,* jako dvá. To všecky dsky póhonné ukazují a na to volají, když při každém póhonu toliko se jeden všudy a vždycky komorník píše, a nikdež dvá, při všech o všecky věci póhoniech, i o dědictvie, kdež se po třikrát pohánie, ale vždy jedniem, jiným však a jiným komorníkem. A to všudy při všech těch póhoniech o dědictvie takto stojí: *Komorník první byl jest Krk* nebo *Tomek, druhý Cikule* nebo *Teřiešek; třetí Řieha* nebo *Křížek;* nikdež nestojí „komorníci“, než „komorník“, ani „druzí“ nebo „třie“, než „druhý“, „třetí“ a „prvý“. A tak jest za mého u desk bytie bylo vždycky zachováno. To také i všecka práv vedenie též svědčie, že jeden komorník na úmluvu, jeden na zvod, jeden na panovánie, jeden na odhádánie, na škod ohledánie jeden, jeden k veřejiem i na jiná práva všecka vychází, všudy a vždycky jeden a nikdež dvá. To všecky zápisné i trhové dsky též svědčie, kdež zřetedlně všude stojí,

svědčie, kdež zřetedlně všudy stojí, že s *jedním* nebo *s samým komorníkem bude moci bráti,* a též *s jedním* nebo *s samým komorníkem bude se moci uvázati.* Ale snad jsú tomu staří nerozuměli, aby snáze a lépe bylo jedním komorníkem poháněti nežli dvěma. Byli jsú však někdy za starých (ale tomu pamětníkóv již nenie) ve všech krajích póvodové nekomorníci, a ti svědomí jeden každý v svém kraji všech siedel panských, zemanských i dědinných. Ti jsú, že jest země hustá a dobře osedlá zemany byla (nebylo ještě skupovánie zeman, ani siedel zemanských bořenie a tvrzí i zámkóv zemanských kaženie i s zemí srovnávánie, ani rybníky zemanóv i vsí a dědin najlepších i luk vytopovánie): z té příčiny jsú póvodové pro velikú zeman v českém království hustost a počet téměř nečíslný, od starých byli vymyšleni, ne aby oni poháněli, než aby komorníkóm okazovali siedla těch, kteříž jsú měli býti pohnáni, v každém kraji, jakož to stará registra komorničie světle oznamují. Ale potom, když jest země téměř třetí diel zpuštěn a siedl zemanských množstvie přelišné v každém kraji jest zbořeno a zahlazeno: nebylo póvodóv potřebie, aby komorníka dovázeli k pohnaným, a když jsú zemané zřiedli v zemi, řiedkost jest odjala omylovánie. A co jsú prvé komorníkóm póvodové bývali, to nynie jest jim každý starosta. Kterýž na póvodu se vyptaje o pohnaném, kde v kterém kraji sedie a k kterému městu neb městečku přísedie, jakoby jim prstem ukázal, to jim na ceduli dá vypsáno. A ti póvodové jsú nepoháněli, aniž jsú té moci měli ani toho práva, než toliko jsú komorníky vodili a dovázeli k těm, ktož jsú měli pohnáni býti. Ale aby kdy dvá

že *s jedniem* neb *s samým komorníkem bude moci bráti,* a též *s jedniem* nebo *s samým komorníkem bude se moci uvázati.* Ale snad jsú tomu staří nerozuměli, aby snáze a lépe bylo jedniem komorníkem poháněti, nežli dvěma. Byli jsú však někdy za starých (ale toho již pamětníkóv nenie) ve všech krajích póvodové nekomorníci; a ti svědomí jeden každý v svém kraji všech siedel panských, zemanských i dědinných. Ti jsú, že jest země hustá a dobře osedlá zemany byla (nebylo ještě skupovánie zeman, ani siedel zemanských bořenie a tvrzí i zámkóv zemanských kaženie a s zemí srovnávánie, ani rybníky zeman i sedlákóv, vsí, dědin i luk vytopovánie): z té příčiny ti póvodové pro velikú zeman a vsí v zemi české hustost a počet téměř nečíslný od starých byli jsú vymyšleni, ne aby oni poháněli (neb jest jim to nepřiležalo), ale aby komorníkóm okazovali siedla těch ktož jsú měli býti pohnáni, a aby komorníka k jich siedlóm dovedli (z kteréžto příčiny i póvodové jsú sluli). To všecko stará komorničie registra světle okazují. Ale potom, když jest země téměř třetí diel zpuštěn válkami a mory, a siedl zemanských množstvie přelišné v každém kraji jest zahubeno a rozbořeno, a což po meči, ohni a moru zóstalo, to jest z větčie téměř strany rybníky zatopeno: nebylo póvodóv viece potřebie, aby komorníka k pohnaným dovodili; neb když jsú zemané zřiedli v zemi, ta sama řiedkost lidí odjala jest všelikú mýlku, kteráž při každém množství se nalezá. A co jsú prvé v množství lidí a siedl komorníkóm póvodové bývali, to nynie v řiedkosti jest jim každý starosta, kteříž se na póvodu, když útok béře, nebo na jeho poslu komorníky poháněla k súdu, nebo jaké jiné právo vedla, toho žádný věčně neokáže; neb jsú proti tomu všecky dsky póhonné, všecka práva vedenie, všecky dsky zápisné i trhové, kdež tak uvázánie jako bránie s jedním oboje má býti komorníkem, nikdy se dvěma; i to póhonu vysvědčovánie, kdež tak svědčie: *Pohnal jsem* vždycky a *pohnali jsme* nikdy; i registra starost, kdež se každému póvodu méně dávalo než komorníku, ješto kdyby dvá komorníky byla poháněla, čím by jeden horší byl druhého, aby jednomu viece bylo dáno a druhému méně?

13. Jiná proměna, že za starých každý komorník sám své póhony (aby všudy a ve všem pravda při súdu zemském, při právě i při dskách držána byla) jest vysvědčoval, kterýchž jest koli poháněl. Ale nynie jeden vysvědčuje všecky, a někdy ten, ktož vysvědčuje, žádného jest nepoháněl, a proto vždy řieká: *Pohnal jsem.* Ale snesitedlněje by bylo, kdyby řiekal: *Pohnán jest.* Ale hned všeliká proměna zřiezenie starého mysl obrážie a uši urážie!

14. Jiná proměna, že za starých ve velikých přiech vždycky jest trój póhon na pohnaného vycházel, aby se v veliké nesnázi pohnaný mohl dostatečně opatřiti, delší čas a prostrannější v trojiem póhonu k radám i hledání přátel i všech věcí své při

vyptaje o pohnaném, kde v kterém kraji sedí, a k kterému městu nebo městečku přísedí, to vše komorníkóm na ceduli vypíše a jako prstem, kde kdo sedí, okáže. Aniž jsú také ti jistí póvodové poháněli, ani té moci měli, než toliko vedli komorníky a dovodili k těm, ktož jsú měli pohoněni býti. Ale aby kdy dvá komorníky spolu k súdu pohonila nebo jaké jiné právo vedla, toho žádný věčně neokáže; neb jsú proti tomu dsky všecky, práva vedenie všecka, všecky dsky zápisné i trhové, kdež také uvázánie jako bránie s jedniem se oboje komorníkem koná, se dvěma nikdy; i to póhonóv vysvědčenie, kdež tak svědčie vždycky: *Pohnal jsem* a *pohnali jsme* nikdy; i stará komorničie registra (neb nová na samého komorníka ukazují), to též v sobě držie, kdež se jest každému póvodu méně dávalo než komorníku, ješto kdyby dvá komorníci poháněla, čím by jeden byl horší druhého, aby se jednomu viece, druhému méně dávalo?

13. Jiná proměna, že za starých každý komorník sám jest své póhony (aby všudy a ve všem pravda při súdu zemském držána byla) vysvědčoval, kohož jest koli poháněl. Ale nynie jeden vysvědčuje všecky, a někdy ten, ktož póhony vysvědčuje, žádného jest k těm suchým dnóm nepoháněl. A proto vždy řieká: *Pohnal jsem.* Ale snešitedlněje by bylo, by řiekal *Pohnán jest.* Ale hned všeliká proměna zřízenie starého mysl i uší urážie!

14. Jiná proměna, že za starých v velikých přiech vždycky jest trój póhon na pohnaného vycházel, aby se v veliké nesnázi pohnaný mohl dostatečněje opatřiti, delší čas a prostrannější v trojiem póhonu k radám i k hledání přátel i všech potřeb

užitečných maje, nežli v jednom. A také se žalobníku jeho spieše při trojiem póhonu mohlo nenic přihoditi proti právu, nenic i příhodami strannými kromě práva, skrze nemoc nebo na cestě (jakož se jednomu mnoho přiházie), nežli při jednom póhonu. Skrze kteréžto příhody pohnanému mnoho k polepšení pře jeho přijíti mohlo. To nynie jest změněno, s užitkem póvoda malým, ale se škodú pohnaného nemalú, že již k každé při jedniem se toliko póhonem pohánie, k malé jako k veliké, kromě póhonu o dědictvie.

15. Jiná proměna, že jsú žádní zápisové z desk nikdy prvé tak vymazováni nebývali, aby všecka slova i litery zamazovány černidlem byly, tak že jich žádný po takovém vymazání čísti ani vyčísti nemóže. Než tak se jest vymazovalo: Skrze přetrženie toliko toho zápisu pérem několikrát napřieč sem i tam, aby ne tak vymazáno bylo, jako přetrháno, že pro to vymazánie mohlo se jest čísti všeliké zapsánie ve dsky, když potřeba kázala, a dáno býti vypsáno. Ale již se někteří zápisové z desk tak vymazují, aby jich věčně čísti nemohl žádný, ne přetrženiem péra, než všeho zápisu a všech slov i liter černidlem po každém řádku zamazániem. Kto tomu nevěří, najdi ten zápis, kterýž jest ve dsky vložen, kterýmž se jest kněz Hynek Minsterberský uherskému králi Mathiášovi zapsal, a což mluvím, tomu lépe porozumie, když jeho vymazánie uzřie. Někteří pravie, žeby i nálezové na některé obyvatele země české učinění tak vymazáni byli, ale toho jsem já neviděl, protož o tom nic psáti nechci.

16. Jiná proměna, že žádný nález nikdy se jest na žádného bez přítomnosti jeho a bez žalobníka a odpo-

k své při užitečných maje, nežli v jednom. A spieše se při trojiem stání póvodu mohlo přihoditi nenic proti právu, nenic kromě práva, při nemoci neb při zdraví, doma nebo na cestě, nežli při jednom (jakož se mnoho a vše lidem přiházie). To nynie je změněno, s užitkem póvoda malým, ale se škodú pohnaných nemalú, že již k každé při jedním se toliko póhonem pohánie, k malé jako k veliké, kromě póhonu o dědictvie.

15. Jiná proměna, že se zápisové někteří tak z desk vymazují, aby žádným obyčejem přečteni býti nemohli, což se v starých dskách těžce a nesnadně najde. Někteří praví, že by tak i někteří nálezové na některé učinění z desk vymazáni byli; ale toho jsem já neviděl. Z té příčiny o tom nic psáti ani mluviti nechci, jako i o tom že se slyšie, že by na některé lidi nálezové napsáni byli, kteříž nikdy súzeni ani pohnáni nejsú od žádného.

viedánie pohnaného a súdu světlého a zřetedlného nestával, ani ve dsky kdy kde takový jest vpisován; leč by kto svévolně, pohnán jsa k súdu, státi nechtěl. A tu by proti takovému ne nález byl napsán, než právo by stané naň bylo dáno. Aľe nynie již to jest proměněno, že jest nález a zápis bez žalobníka, bez slyšenie stran, bez řádu, bez opoviedánie, bez žaloby (neviem od koho) i nalezen i zapsán, bez přítomnosti tak žalobníka jako pohnaného, aniž jest tomu a před tiem, na kohož jest udělán, kdy čten. To bude-li mieti před se jíti, žádný v zemi hrdlem, žádný statkem, žádný ctí svú bezpečen nikdy nebude, když obžalovánie skrytá a tajemní nálezové budú se o lidech bez jich přítomnosti nalézati a pokútněje ve dsky vpisovati. Máme takové spravedlnosti všickni vděčni býti a mlčeti, a chváliti takové nálezy, a nic o tom nikdyž neřiekati a biti jsúce neplakati?

A abych po proměnách široce jda z miery knih nevystúpil a dlúhostí psánie čtúcím teskností neučinil, o stranných a zvláštniech proměnách nenic pověděv, o obecné proměně ještě promluvě, k konci se přiblížím.

17. Učiněna jest ještě, a to za mého úřadu, ve všech dskách tato proměna, že se česky všecky dsky píší již, kteréž jsú se od počátku vždycky latině psávali i registrovali. A jakž se jest ta proměna najprvé stala, potom jest ke všem jiným napřed položeným přišlo. By jedné tu již přestalo, aby snad i dsky v listy se neproměnily, a súdové zemští obecní v súdy krajóv zvláštnie a v lamfridy nevešli! A tak což jest od předkóv a starých Čechóv pracně, pilně, múdře, opatrně, vtipně a i spra-

A abych po proměnách široce chodě z miery knih nevystúpil a dlúhostí proměn vyčietaje čtúciem tesknost abych neučinil, o zvláštniech proměnách nenic povědieno; o obecních proměnách ještě zmienku učiniec k konci se přiblížím.

17. Učiněna jest ještě, a to za méhe u desk bytie, ve všech dskách tato proměna, že se již dsky všecky česky píšie, kdež jsú se od počátku vždycky latině psávali. V tom se škody veliké nezná a užitku také, leč ten, abychom jazyk svój, poněvadž jsme Čechové, i třeli i rozšiřovali; neb jsú toho i jiní národové všickni pilni, a německy se učiece abychom česky i psali i mluvili a v obyčejiech dobrých a českých trvajiece, abychom se v horšie neměnili. Chtěli jsú však před časy

vedlivě nalezeno, vymyšleno, ustanoveno, naší leností, netbanlivostí a bláznovstvím v zapomenutie a v zkázu aby nevešlo a v nic obráceno nebylo!

A jistě k tomu přijde, jestliže spravedlnost v sudiech v nepravost, pravda v lež, upřiemnost v lest, viera v nevěru, a súd a právo spravedlivé v lakomstvie, v dary, v alafance, v spolky v přech obráceno bude. A bude-li to, což jest od starých Čechóv, tak mužných jako rozumných, tak dobrých jako statečných, k obraně všech vóbec i každého zvláště, chudého jako bohatého, nalezeno, k zkáze všech dobrých a chudých najprvé, potom vdov a sirotkóv obracováno, a bezpravníci v dobré obecné zle se velhúce přikrytiem dobroty a přísah svých všelikú lest, bezprávnosti, křivdy, nepravosti, úklady provoditi budú, a tak lidi dobré, spravedlivé, užitečné lstivě kaziti budú: tehdy tudíž konec všemu učiněn bude, a nebude na tuto zemi Turkóv žádných, žádných cizozemcóv, žádných nepřátel, ani meče, ani ohně potřebie, než všecko bude jménem spravedlnosti a přikrytiem od domácích nepřátel, všech pohanóv i cizozemcóv ukrutnějších, nenadále a nezřetedlně zkaženo, vykořeněno, a v nic jich lstmi, úklady a falšemi obráceno. A čehož jsú nikdy žádní cizozemci, žádní nepřátelé mocí železa ani ohně zkaziti mohli, a jest jim vždycky bráněno i obráněno, toho tito meče nedobývajíce, ani ohně na zemi púštějíce, lstí svú pod přikrytiem práv, súdu a pokoje na miesto a na konec založie. Ale však v tak velikém zlém zúfati neslušie; ať jest nynie zle, ne hned tak vždycky bude. By pak všickni lidé zesnuli a proti těm takovým bezpravným každému dobrému i obci škodným úkladóm a nedávno minulými nejedni (a o to jsú i na sněmiech mluvili), aby každý spravedlnost svú sám sobě doma choval a dsky aby v listy byli proměněny. Též také aby se samy po krajiech súdili, súdu zemského i jiných nechajiece, a tak což jest od předkóv a starých Čechóv pracně a pilně nalezeno, a ustaveno, to aby v zapomenutie vešlo a v nic obráceno bylo. A z těžka by k tomu nebylo přišlo, by tomu záhé nebylo odepřieno!

A snad k horšiemu móž přijíti, jestli že by spravedlnost v nepravost, pravda v lež se proměnila. A bude-li to což jest od starých k obraně všech vóbec i každého zvláště, tak chudého jako bohatého nalezeno, k zkáze skrze kohož koli všech dobrých a vdov a sirotkóv i chudých všech obráceno: v krátkém čase všemu konec bude učiněn, aníž na zemi českú bude potřebie Turkóv nebo cizozemcóv, jestli že domácí zlé v jiskře a v počátku udušeno nebude. Neb svorností najmenšie věci vysoko zcházejí, nesvorností največčie panstvie i kralovstvie rózno se rozcházejí! Ale však neslušie i v največčiem zlém zaufati: Bylo-li by kdy zle, ne hned tak vždycky bude! By pak všickni lidé zesnuli a ve zlém umlkli, bóh, kterýž pravda jest a pravdu miluje, a všeliké lži, nepravosti a lsti nenávidie, ten všecko zlé mocí svú, než se lidé nadějí, přetrhnúti, zkaziti a od kořene zahladiti móže a k lepšiemu přivésti, než lidé mysliti umějí. Dopúštieť zlé na dobré dosti dlúho, ale nikdy do konce dobrých neopúštie; neb jest tak i přísahal i slíbil, a jest v slibiech svých vždycky pravý nalezen, a viděli jsmy to očima svýma nedávno! V žalmě XXXVI takto stojí: *Meč jsú vytrhli bezpravníci,* lstem umlkli, aby toho netoliko skutkem a mocí bránili a zastávati nechtěli, ale aby ani šeptati o tom nesměli: bóh, kterýž pravda jest a pravdu miluje, a všeliké lži, nepravosti a lsti nenávidí, to svú mocí, než se lidé nadějí, zkazí, přetrhne a do kořene zahladí, a mnohem k lepšiemu přivede, než lidé mysliti umějí. Dopúštíť zlé na dobré dosti dlúho, ale nikdy dokonce dobrých neopúští, než časem svým je vysvobozuje; neb jest tak slíbil, a vždycky jest v slibiech svých věren a práv byl nalezen, a viděli jsme to očima svýma nedávno! V žalmě šestém a třidcátém takto stojí: *Meč jsú vytrhli bezpravníci, napiali jsú samostřiely své aby přelstili chudého a opuštěného, aby mordovali upřiemé srdcem. Meč jich vnikni v srdce jich, a samostřielové jejich zlámáni buďte. Lépe jest maličko spravedlivému nad zbožie bezpravníkóv mnohá, neb ramena bezpravníkóv potřiena budú, ale upevňuje spravedlivé Pán.* A dále: *Nepřátelé Páně, hned jakž učteni a povýšeni budú, hynúce jako dým zmizují.* A málo níže: *Viděl jsem nevěrného vyvýšeného jako dřievie cedrové na Libanu, a pominul jsem, a hle on nebyl! Hledal jsem, a nenie nalezeno miesto jeho!* A netoliko na takové na samy pomsta od najvyššieho a samého pána pravého přicházie, ale na děti jich; neb tak jinde psáno jest: *Ovoce jich z země vyhladíš, siemě jich od synóv lidských, neb jsú se schýlili na tě, zlé věci rady jsú vymyšlovali, kterýchž jsú ustanoviti nemohli.*

Kde jest egyptský král Farao, mocný a přieliš bohatý se všiem vojskem svým, s vozy i s koňmi? Pro bezpravnost svú přikryt jest vodami mořskými, a miesto hrobu a kamene mramorového v tekuté vodě

napiali jsú samostřiely své, aby přelstili chudého a opuštěného, aby mordovali upřiemé srdce; meč jich vejdiž v srdce jich, a lučiště jich buďte zlámána. Lépe jest málo spravedlivému nad zbožie bezpravníkóv mnohá, neb ramena bezpravníkóv potřiena budú, ale upevňuje spravedlivé Pán. A dále: *Nepřátelé Páně hned jakž učteni a povýšeni budú, hynúce jako dým zmizejí.* A málo níže: *Viděl jsem bezpravníka vyvýšeného a vyzdviženého jako dřievie cedrové na Libanu, a pominul jsem, a hle an ho nebylo! Hledal jsem, a nenie nalezeno miesto jeho!* A netoliko na takové bezpravníky na samy pomsta od najvyššieho samého a pravého Pána přicházie, ale také i na děti jich; neb tak jinde psáno jest: *Ovoce jich z země vyhladíš, a sémě od synóv lidských; neb jsú chytili na tě zlé věci, rady jsú vymyšlovali, kterýchž jsú ustanoviti nemohli.*

Kde jest egyptský král bohatý a přieliš mocný Farao se všiem vojskem svým, s vozy i s koňmi? Pro nespravnost svú a lest přikryt jest vodami mořskými a miesto hrobu kamenem mramorovým vzdělaného v tekuté vodě pochován jest! Hodný bezpravníka úkladného pohřeb, aby jakož jest živ jsa neobyčejně spravedlivých a nevinných utískal, tak neobyčejnú a přieliš těžkú smrtí vyhlazen jsa, neobyčejným i pohřebem byl pochován! A ten jest měl viece než někto, ješto se za velmi bohatého a velmi mocného pokládá! A dlúho jest Farao bezpravnost svú pod přikrytiem a sliby lstivými provodil, jako by chtěl, což jest měl, učiniti; až rychle a v okamžení když se nenadál, jest pojednú i zahlazen těžce i pohřben mrzce, aby se na něm naplnilo, což psáno jest: *Pohře-*

pochován jest. Hodný bezpravníka takového pohřeb! Ale jako jest neobyčejně spravedlivých a nevinných utískal, živ jsa, tak neobyčejnú a přehroznú smrtí zahlazen byl, a neobyčejným i pohřebem byl pochován. A ten jest měl viece než Hlubokú s Pardubicemi, než Kostomlaty s Troskami, než Teleč s Slavonicemi, než Krumlov s Soběslaví, než Švihov s Rúdnicí. A dlúho bezpravnost svú pod přikrytiem lstí provodil, až rychle v okamžení, když se nenadál, pojednú jest i zahlazen i pohřben. A což jest jemu hroznú smrt přineslo, to též jest jemu i hrobem učiněno.

Kde jest Seon amorejský, kde Og bazanský, kde Moab madianský, kde Amalech a jiní bezpravníci? Málo sobě v svých bezpravnostech povolivše lidí dobrých, jichž jsú utískali hrozbami a slovy, hanebně a mrzce jsú zbiti a bez meče, beze všie zbroje jsú zahlazeni, a země jich s panstvími jich i bohatstvím od spravedlivých jsú opanovány.

Kde jest Herodes, kterýž znikajícieho krále, pravého samého pána, učinitele svého, vysvoboditele našeho, ještě v kolébce, ano raděje v jeslech plačícieho, před časem lstivě myslil aby zahladil? Vyptávaje se kradmo od čarodějníkóv i od zákonníkóv, kde by se měl naroditi král židovský, jako by se i on jemu chtěl klaněti, a nemoha se doptati, lsti veliké mnohem větčí jest nepravost přidal, a ukrutností přielišnú lest svú a úklad i odkryl jest i přesáhl, zmordovati děti všecky ode dvú let až do jednoho dne zrozené, rozkázav. Kdež jest ten takový úkladný bezpravník a bezpravný úkladník? Dlúho-li se jest po spáchané lsti a po ukrutnosti, ne tu kdež jest chtěl, než tu, kdež se jest nadál, dove-

bem oslovým pochován bude blázen. A což jest jemu smrt tězkú přineslo, to též jest jemu i hrobem učiněno!

Kde jest Seon amorrejský, kde Og bazanský, kde Moab madianitský, kde Amelech, bohatí, mocní, urození a přielišně váleční bezpravníci! Málo sobě v svých bezpravnostech povolivše lidí dobrých, kterýchž jsú utískali hrozbami a slovy, hanebně a mrzce jsú zbiti a bez meče, bez broje jsú zahlazeni a země jich všech s panstviemi jich širokými, bohatstviemi neměněnými, od těch kterýchž jsú utískali, opanovány jsú a obdržány.

Kde jest Herodes bohatý a mocný, kterýž znikajícieho krále, pravého a samého pána, učinitele svého i vysvoboditele, ještě i v kolébce, ano raděje v jeslech plačícieho, před časem lstivě jest myslil a úkladně aby zahladil? Kradí se vyptávaje, pod přikrytiem a falší dobroty, od čarodějníkóv i od zákonníkóv, kde by se měl naroditi král židovský, jako by se i on jemu chtěl klaněti. Nemoha se doptati, lstí veliké mnohém větčí jest nepravost přidal a ukrutností přielišnú lest svú a úklad i odkryl jest i přesáhl, děti všecky ode dvú let až do jednoho dne zrozené zmordovati nemilostivě rozkázav, aby póvoda života, kteréhož jest samého zvláštně najíti k zabití a zamordování nemohl, v množství věku jednostajného jeho se nechybil. Té slepoty! Pro královstvie zemské toho chtěl zabíti, kterýž jest jemu chtěl k zemskému i nebeské přidati! Kdež jest ten takový úkladný bezpravník a bezpravný úkladník? Tak-li jest jemu takový úklad prošel? Dlúho-li se jest po spáchané lsti a po ukrutnosti ne tu kdež jest chtěl, než tu kdež se jest nadál, dovedené, dlúho-li dené na zemi radoval? Herodesa prý horčejší den ode dne neduh trápil jest, smrti a pomsty za nedávno spáchanú nešlechetnost žádaje. Nenáhlým zajisté ohněm vně po svrchu těla pálen jest byl, ale vnitř přielišné bylo jest zavřeno hořenie. Přielišná žádost byla jest ustavičně jiedla, ale však nasycena nikdy býti nemohla. Vzteklými rty zapálená zřutost vnitřnie vředy osutá. Bolestmi také zadku přepřielišně se jest mučil, vlhkost židká a zelená při oteklých nohách jest obiehala, a od paty noh až do břicha otokem roztažen byl jest. Ale i lóno jeho shnilostí zkaženo, červy se jest rozlézalo. I ducha k vieře nepodobné nadýmánie a utořenie přieliš mrzké i proklaté. Ale těch všech bolestí smrad ukrutnější, nebo z shnilosti a zkaženie údóv nebo z dychánie ducha, vycházel jest. Tak se všech stran mučeními utrápenému žádná moc k vytrpení stačiti jest nemohla. Pravili jsú ti, kteříž uměnie hadačóv měli, že jest těch muk z božieho dopuštěnie, od najvyššieho hajtmana. boha, pro mnohé Herodesovy nešlechetné a ukrutné úklady a skutky zadáno. A potom všecko tělo jeho neduh opanovav rozličným jest jej zkaženiem sobě osoboval. Zimnice zajisté dlúhá jednú stranú jest jej trápila, s druhé strany svrab nesnesitedlný po kóži všeho těla rozlitý a zadku najčastějšie bolest. Nohy až do lóna vodnotedlné nadutie jest posedlo, lóno zkažené shnilostí a červy rozlezlé stalo se jest, duch smrdutý z zkažených střev páchal jest, i oči z svého miesta jsú vystúpily. Potom pak, když byl i lakotú i žádostí jiedla i kašlem roztahován, když již z násilé bolesti cítil, že se konec života jeho blíží, vzem jablko, nože jest sobě podati kázal (neb jest obyčej měl, sám

se jest na zemi radoval? Herodesa prý horčejší den ode dne neduh mučil jest, smrti a pomsty za nedávno zpáchanú nešlechetnost žádaje, nenáhlým zajisté ohněm vně po těle svrchu pálen jest byl, ale vnitř. Přielišné bylo jest zavřeno hořenie, přielišná žádost byla jest ustavičně k jiedlu; ale však nasycena nikdy býti nemohla. Vzteklými rty zapálená zřutost vnitřnie vředy osutá. Bolestmi také zadku přepřielišně se jest mučil, vlhkost židká a zelená při oteklých nohách jest obiehala, a od paty noh až do břicha otokem roztažen jest byl. Ale i lóno jeho shnilostí zkažené, červy se jest rozlézalo. A ducha k vieře nepodobné nadýmánie a utvořenie přieliš mrzké a proklaté. Ale těch všech bolestí smrad ukrutnější nebo z hnilosti a zkaženie údov, nebo z dýchanie duchu vycházel jest. Tak se všech stran mukami utrápenému žádná mocnost ani síla k vytrpění stačiti jest nemohla. Pravili jsú ti, kteříž uměnie hadačóv měli, že jest těch muk z božského dopuštěnie od najvyššieho hajtmana boha pro mnohé Herodesovy nešlechetné a ukrutné úklady a skutky zadáno. A potom všecko tělo jeho neduh opanovav rozličným jest jej sobě zkaženiem osoboval. Zimnice zajisté dlúhá a ustavičná jednú stranú jest jej trápila, s druhé strany svrab nesnesitelný po kóži všeho těla rozlitý, a zadku najčastějšie bolest. Nohy až do lóna vodnotedlné nadutie jest posedlo; lóno zkažené hnilostí a červy rozlezlé stalo jest; duch smrdutý z zkažených třev páchal jest, i očí z svého miesta jsú vystúpily. Potom pak když jest byl i žádostí jiedla i kašlem roztahován, když již z násilé bolesti cítil, že se konec životu jeho blíží, vzem jablko nože jest sobě jablko oblúpě a skrájeje jésti,) potom ohledaje se, aby někto nebyl, ktoby jemu překazil, sám proti sobě zdvihl jest pravú ruku a nožem se jest probodl. Takový jest toho bezpravníka byl konec! Té nešlechetnosti hodná pomsta, že jest děti v Bethlemě mordovati kázal, a že jest lest a úklad o pánu našem a vysvoboditeli skládal!

A aby neřekl někto, že jsem sobě to sám smyslil, k svědkóm jej viery hodným a vážným přivedu: Čti sobě Josefa Flavia v druhých a sedmých knihách a Eusebia v Kronice křesťanské v prvních. Jdi nynie a své moci úfaje skládaj úklady o nevinných, páchaj nepravosti proti spravedlivým, čiň moc a bezpravie chudým, a nestyď se za svú neupřiemnú a zlú lest, než ještě se chlub složenými lstmi a úklady, by pak dovedeni nebyli: jistě Herodesa nejsi urozenější ani Faraona bohatější, ani Oga a Seona mocnější. Ba chudáčku nuzný a špatný, poznaj se, co jsi a čím's byl, a co tě čeká, pohleď; poněvadž těm velikým není odpuštěno, věz jistě, že ty nad to šanován nebudeš!

Nechci o pohanských bezpravníciech mluviti, kterak jest Julius Ciesař římský na se samého, to co jest bylo všech, přenášeje, od Bruta Cassia a od jiných senatoróv v laviciech třmi a třidceti ranami bodenými zabit. Falaris Agrigentský od svých najprvé vyhnán a potom po navrácení ukamenován. Jak mrzkú smrtí Nero bezpravník sšel jest, žádného téměř nenie, kto by neznal. Lentulus Ceparius, Gabinius a jiní první a čelní z římských kniežat najznamenitějšieho a najstaršieho rodu, mužní, přieliš stateční a váleční, pro své úklady rozká-

podati kázal (neb jest obyčej měl sám jablko oblúpě a zkrájeje jésti), potom ohlédaje se aby tu někoho nebylo, ješto by jemu překazil, sám proti sobě zdvihl jest ruku pravú a nožem se jest probodl. Takového jest toho úkladníka ukrutného a ukrutníka úkladného byl konec! Té nešlechetnosti hodná pomsta, že jest děti nevinné mordovati rozkázal, a že jest lest, úklad a faleš tajnú o pánu a vysvoboditeli světa skládal!

A aby neřekl někto, že bych to sobě sám smyslil, k svědkóm jej viery hodným přivedu: Čti sobě Josefa v druhých a sedmých knihách a Eusebia v Kronyce křesťanské v prvniech. Kde jsú Židé bojovní a nečíslní s zemí zaslíbenú, s svatým městem i s kostelem? Pro falešné nevinného obžalovánie a na smrt odsúzenie všecko panstvie jich jest v služebnost nuznú obráceno, město jich i s kostelem zkaženo; ani svátost jemu zpomoci mohla, ani po všem světě rozptýlenie; a již ani krále ani vódce ani biskupa ani kostela nemají, oběti jich i s zákonem jich přestaly. A ti jsú byli bohu sami mezi lidmi všeho světa oddělení a zvláštní! A proto i těm pro úklad jich a bezpravnost neodpustil. Jdi nynie a moci své málomocné úfaje úklady skládaj o nevinných proti spravedlivým, nepravost páchaj, čiň moc a bezpravie chudým a nestyď se za svú neupřiemnost a zlú lest, než ještě se složenú lstí a úklady (by pak dovedení sebú na vrch nepravosti nebyli) pochlubuj: Jistě Herodesa nejsi urozenější ani Faraona bohatší, ani Oga, Seona a Moaba mocnější! Poznaj se (dokudž móžeš, dokudž slušie), co jsi a čiem že byl, a co tě čeká, pohleď! Poněvadž těm velikým nenie odpuzaniem Cicerona, nového člověka a neurozeného, hanebně jsú zvěšeni. Athenští súdce a kniežata několikrát pro bezpravné súdy jsú vyhnáni z země řecké i z města, nejednú do jednoho zmordováni!

Toho mlčeniem pominúti nechci: Kde jsú ti, kteříž jsú lstí, úkladem a zradú domácí svatú spravedlivú i nevinnú Hus na oheň ven z země vydali, a na ni falešnějšie i lstivějšie svědomie smyslivše a postavivše, falešněje jsú ji odsúdili daleko, než obžalovali a zradili, že jest jich nešlechetnosti v brání, jakož psáno jest, kázal, je opraviti žádaje? Kde jsú ti? Již jest i pamět jich s zvukem zahynula! Již jsú i miesta jich zahlazena a s zemí srovnána, a aby se Písmo naplnilo: „Poněvadž jsú zradili, učiněno jest obývánie jich pusté, a biskupstvie jich ujali jsú jiní se vším zbožiem a panstviem jich, a již na ně ani rosa nebeská neprší; neb jsú se nerozpomienali, aby se nad spravedlivým

štieno, věz jistě že ty chaternější nad to šanován nebudeš!

Nechci o pohanských bezpravnících mluviti, kterak jest Julius ciésař římský najprvnější, na se samého to což jest bylo všech vóbec, přenášeje, od Bruta, od Kassia a od jiných senátoróv v laviciech třmi a třidceti ranami bodenými zabit! Falaris Agrigentský od svých najprvé z země vyhnán a po tom po navrácení v svém městě jest ukamenován. Jak mrzkú smrtí a hanebnú bezpravník Nero sšel jest, žádného téměř nenie, kto by neznal. Lentulus Ceparius, Gabinius a jiní první a čelní z římských kniežat najznamenitějšieho rodu a najstaršieho mužní, přieliš stateční a váleční, pro své úklady rozkázaniem Cicerona, nového člověka a neurozeného, hanebně jsú zvěšeni. Athenští súdce a kniežata nejednú jsú pro hrdost a bezpravnost z země vyhnáni, několikráte do jednoho zmordováni!

Toho mlčeniem pominúti nemohu: Kde jsú ti, kteříž jsú lstí, úkladem a zradú domácí svatú, spravedlivú a nevinnú Hus na oheň ven z země vydali a na ni falešnějšie a lstivějšie svědomie smyslivšie a složivše, falešněje jsú ji daleko odsúdili než obžalovali? Kde jsú ti? Již jest i pamět jich s zvukem zahynula! Již jsú i miesta jich zahlazena a s zemí srovnána, aby se Písmo naplnilo: „Poněvadž jsú nevinného odsúdili, učiněno jest obývánie jich pusté a biskupstvie ujali jsú jiní, se všiem zbožeim a panstviem jich! A již na ně ani déšť ani rosa nebeská neprší, neb jsú se nerozpomínali, aby se nad spravedlivým slitovali.“ — A kde jsú i ti, ješto jsú radu nedávno vydali, aby dobrý a slitovali.“ Kde jsú ti, kteříž jsú radu nedávno vydali, aby dobrý a upřiemý pravd božích rozhlasitel, Michal od sv. Jiljie, do vazby najprvé a potom na smrt úkradí vydán byl beze všeho slyšenie, k kterémuž se jest vždycky volal a dovolati se nikdy nemohl, než bez žalobníka zřetedlného, bez slyšenie a súdu zjevného, bez svědomie jest jat, mocí do vazby těžké vstrčen a jakož se slyší, ukrutně jest mučen až do smrti: kde jsú ti jeho úkladníci a súdce? Sotva již jednoho neb dva z té rady vidíme, a těch co čeká, nevieme! Snad to, co jest Virgilius napsal: *O gens infelix, cui te exitio Deus ipse reservat! (Ach čeledi biedná, k jaké tebe pomstě chová bóh!)* Tak vždycky božskými zpósoby, u kteréhož nic daremnieho, nic prázdného nenie, lest, úklad, bezpravic, moc takové odplaty své neupřiemnosti berú! Neb ani ten, ktož faleš nalezá, ani ten, ktož jí pomáhá, ani ten, ktož ji proti spravedlivému přemáhá, v čemž koli, kdežkoli, nikdy dlúho nedědie!

Ale od proměněnie při dskách v zemi české daleko jsem zašel k proměněniem obyčejóv dobrých ve zlé, starých v nové, obyčejných v neslýchané, pravých v nepravé, upřiemých ve lstivé, sprostných v úkladné, súdných v bezpravné, příklady některými hnuv i z cizích zemí starodávními, žádného však nejmenuje ani koho zvláště dotýkaje, než vóbec bez jmenovánie osob píše. Z kteréžto příčiny, když tak jest, žádný na mne, (jak Cicero praví) hněvati se nemá, leč ten, kto by to sám o sobě prohlásil, a o těch, kteříž jsú pomsty ohavné a přemrzké pro své lsti a

úpřiemý pravd božích rozhlasitel, Michal od sv. Jiljie, (kteréhož pro počestnost jmenuji,) do vězenie najprvé a potom na mučenie a na smrt úkradí vydán byl, beze všeho slyšenie, k kterémuž se jest vždycky volal a nikdy se dovolati nemohl, než bez žalobníka zřetedlného, bez slyšenie a súdu zjevného jat jest mocí, do vězenie těžkého vsazen a jakož jsú lidé mluvili, ukrutně jest až do smrti umučen, a nic na něm vyzvědieno nenie. Kde jsú ti úkladníci? Sotva již jednoho nebo najviece dva z té rady vidiemy; a těch co čeká, neviemy. Snad to, což je Virgilius napsal: *O gens infelix, cui te exitio fortuna reservat?* (to jest: *Ach čeledi biedná, k jaké tebe pomstie chová bóh?).* Tak vždycky božskými zpósoby, u kteréhož nic daremnieho, nic prázdného nenie, lest, úklad, bezpravie, moc, takové odplaty své nevěry béře! A čímž déle na takové pomsta nepřicházie, tím potom těžšie a nesnesitedlnějšie přijde. Neb ani ten, ktož faleš nalezá, ani ten, ktož jie pomáhá, ani ten, ktož pomocí její proti spravedlivému přemáhá, nikdy dlúho nedědie!

Ale od proměněnie při dskách zemských daleko jsem zašel k proměněniem obyčejóv dobrých ve zlé, starých v nové, obyčejných v neslýchané, pravých v nepravé, upřiemých v lstivé, sprostných v úkladné, příklady některými hnuv z ciziech zemí a národóv starodávniech, žádného však nejmenuje ani koho zvláště dotýkaje, tuto i ve všech knihách těchto, než vóbec bez jmenovánie osob píše. Z kteréžto příčiny, poněvadž tak jest, žádný se na mne (jakož Cicero praví) hněvati nemóž, leč ten, ktož by to sám osobně prvé prohlásil. O těch jsem psal, kteříž úklady, moci, nepravosti a bezpravnosti vždycky od boha, někdy i od lidí svých nešlechetností hodné brávali.

A to jsem z dvojie příčiny učinil: Aby se toho budúcí súdce a potomní zhroziece varovali, aby na ně totéž jako na onyno nepřišlo, aby odvrhúce lest, úklady, se všelikú bezpravností a nepravostí, pravdu vedlé svých přísah ve všeliké upřiemnosti a sprostnosti vedli, křivdu se všelikú lstí a úklady tupili, k spravedlnosti viec než k přiezni, k pravdě viec než k nenávisti, k súdu zjevnému viec než k znášení zrádnému a k tajemnému, k slyšení otevřenému viec než k obžalování tak lživému jako tajnému, k nevině jednoho každého, jakžkoli chudého, viec než k daróm a k své moci prchlé a časné prohlédajíce, rozsuzovánie domnění svých raděje protahujíce, než k pomstě bez viny chvátajíce, by se pak i v své prchlosti a prchlivosti zapřisáhli, aby nohy jich rychlé nebývali k vylévání krve, a nevinné zvláště. To jedna příčina z strany správcí, súdcí a kmetóv a hajtmanóv.

Druhá s strany těch, kteříž k súdu přistúpají aneb přitaženi bývají, aby, jestliže by se jim kdy mimo jich naději, spravedlnost a nevinu údálo nepravě odsúzenu býti, nebo lestně kdy na ně a úkladně, bezpravností viec než právem, ukrutností a mocí viec než súdem a vinú, falší viec než pravdú saženo bylo, aby trpělivost mieti uměli, ne v lánie, ne v hrózy, ne v netrpělivosti, v pomstu se vylévajíce, než Pánu a najvyššiemu a najspravedlivějšiemu Súdci pomstu aby zachovati uměli, a jemu věřili, že jich neviny, jich křivdy ten najlép pomstí, kterýž najviec moci, múdrosti a uměnie má. A v tom aby jsú pomsty těžké, neobyčejné a mrzké pro své lsti, úklady, moci, nepravosti, bezpravnosti často od boha, nenikdy od lidí, od svého svědomie zlého vždycky, brávali a ti, kteříž jsú jim podobni v tom nebo budú, berú a bráti budú.

A to jsem z dvojie příčiny učinil: Aby se toho budúcí a potomní zhroziece varovali, aby na ně to též jako na onyno staré nepřišlo a aby odvrhúce lest, úklady se všelikú nevěrú a nepravostí, pravdu ve všeliké upřiemnosti vedli, křivdu se všelikú lstí, nevěru s bezpravností a s úklady tupili, k spravedlnosti viece nežli k přiezni, k právě viece než k nepřiezni, k nevině jednoho každého jakžkoli chudého, viece než k daróm anebo k moci své časné a prchlé prohlédajíce, aby nohy jich rychlé k vylévání krve nevinné anebo k zkáze lidí nevinných nebyly. To jedna příčina s strany mocných.

Druhá s strany chudších, kteříž spravováni od jiných bývají, aby jestli žeby se jim kdy mimo jich naději, spravedlnost a nevinu údálo, nepravě utištěnu býti mocí nebo úklady jakýmiž koli, přikrytiem viece nespravedlnosti a vinú, aby trpělivost měli a zachovati uměli, ne v lánie, ne v hrózy, ne v netrpělivost se vylévajíce, a v činěnie, kdyby mohli, nebo v žádánie pomsty, kdyby se mstíti mohli, než najvyššiemu a najspravedlivějšiemu samému a pravému Pánu, kterýž když čas svój uzřie, spravedlnosti přesuzovati bude, pomstu aby zachovati uměli, kteříž sám odplatí hojně činíciem pýchu; tomu aby věřili, ten jich bezpravie, jich křivdy vrchovatě pomstí, kterýž najviece moci, múdrosti i uměnie má. A v tom aby sobě nesteskli ani ustávali, než raděje se veselili, se radovali, když křivdu, nátisky, moc i úklady bez viny od nešlechetných trpie, raděje než na pomstu myslili. Neb to jest dóvod, že se ti najvyššiemu bohu líbie, kteříž se zlým a mocnářóm nemocným nelíbie, jimžto nelíbiti se, jest dokonale chválenu býti, a že již dobroty nemalý diel mají, když se nešlechetníkóm nelíbie. Neb myslmy sobě co chcem: tak musí býti, že nic od Pána najvyššieho, boha, bez příčiny a nadarmo nenie, kterýž zlé lidi, vysoké, mocné, nepravé i nešlechetné pro dobré jest zřiedil, aby byl, ktoby utískal muže dobrého a trápil, a dobrý aby měl koho, aby přemáhal. To jsú nástrojové čertovi, skrze ty on svú zlost všecku provodí, těmi jako tesař sekerú dělá, sám se dívaje, jakož Origenes a Gregorius mluví: „Kniežata a súd světa a všickni nešlechetnosti služebníci, ti jsú lid čertóv, kteříž se vždycky dobrým protivie, o nich lsti, o nich úklady skládají, na ty bezpravností, na ty mocí svú pod úřady svými sahají, ty kradí a súkromě před králem sočie, falešně obžalovávají tajně, a v-uoči všeho zapřie, a když se jim nezdaří, na krále svú bezpravnost vzložie. Pakli se vedlé chténie jich zdaří, sobě to ke cti přijímají, aby což se od nich zlé stane, to bylo královské, a což se zdá dobré býti, to aby bylo jich vlastnie. Máme na takové laskavi býti, kteříž nás tak v dobrotě a v mužnosti cvičie, a nás (s jich však zlým a s jich věčnú škodú a biedú) k dobrému a k věčnému štěstí (budeme-li však trpělivě jich bezpravie a šibalstva nésti) přivodie. Neb vždycky z zlého jich spravedlivým nemieněné dobré přichází. By nebylo Kaina nešlechetného, neměli bychom Abele mučedlníka prvnieho! Odejmi zlost a ne-

že křivdu trpie, a žádnému ji nečinie. Neb to jest jistý dobroty dóvod a dokonalá chvála: Zlým se nemoci ani líbiti ani zachovati, a že již dobroty nemalý diel mají, když se bezpravníkóm nelíbie. Neb mysl sobě kto co chce: tak musí býti, že muž dobrý (jak Firmianus píše) musí v moci nepravého býti a křivdu trpěti vedlé zpósobu a zřiezenie Pána najvyššieho, boha, kterýž bez příčiny a nadarmo nic nečiní, kterýž zlé lidi a ukrutné a bezpravné pro dobré jest zřiedil, aby byli kto by dobrých utískali a trápili, a dobří aby měli koho by přemáhali. To jsú nástrojové čertovi; skrze ty on svú zlost všicku provodí; těmi jako tesař sekerú dělá, sám se dívaje, jakož Origines a Gregorius mluví. A jsú jich slova tato: „Kniežata a súdce světa a všickni nepravosti služebníci, ti jsú lid čertóv, kteříž se vždycky dobrým protiví, na ně mocí a rozličnými úklady sahajíce, súkromně jinam znášejíce, žalujíce, a když se zlé zdaří, jinam své bezpravnosti výš podadie. Pakli se vedlé chténie jich zvede, sobě to ke cti přijmú, a tak což se od nich zlé stane, to aby bylo cizie, a což se zdá dobré býti, to aby jich bylo vlastnie. Mají dobří na takové laskavi býti, kteříž je tak v mužnosti a v trpělivosti lomie, a je, (s svým však zlým) k najlepšiemu štěstí přivodie; neb vždycky ze zlého jich spravedlivým nemieněné dobré přichází. By nebylo Kaina úkladného, neměli bychom Abele mučedlníka prvnieho! Odejmi zlost a závist od bratří Josefových, nečíslné množstvie velikého dobrého i Josefu i bratřiem jeho i otci jich, Israhelovi i egyptskému králi i všemu Egyptu i světu odejmeš! Učiň ať kniežat a súdcí i Jidáše nenie, ani kříže, návist od bratří Josefových, nečíslné množstvie velikého dobrého i Josefovi i bratřím jeho i otci jich, Israhelovi i králi egyptskému odejmeš! Učiň ať Jidáše nenie, ani kříže ani umučenie Pána, našeho vysvoboditele, nebude! A když kříže nebude, nebudú zkažena kniežata a moci, aniž bude zvítězenie na dřevě kříže! A chceš-li k kořenu přijíti: By byl čert nepravosti v nebi neučinil, anebo po spáchané nepravosti kdyby od něho vóle zlosti odjata byla, bude i nám válka proti chytrostem jeho odjata, a když války nebude, nebude ani odplaty vítězstvie."

Ale poněvadž otporná moc s svými pomocníky nás k dobrému lomí a zvykánie skrze zlé ďábly i lidi našie mužnosti a dobroty beřem, neustávajme v trápení a v bezpravnostech nám od nich nastrojených! Stójme raděje, a ne moc mocí jich, a zženilost zlosti jich, mužností dobroty nebeské přemáhajme. Naději jistú majíce, že vysvobozeni od nich konečně budeme, proti jich všie naději, když se oni toho najméně domýšleti budú, a odplatu neviny své při sobě a nad úkladníky lsti jich a bezpravnosti pomstu uzříme, jakož psáno jest: *Očima svýma hleděti budeš a odplatu bezpravníkóv uzřieš!* A ještě jinde: *Ustyďte se nešlechetníci, a buďte svedeni do pekla! Oněmějte rtové lstiví, kteří mluvie proti spravedlivému nepravost v pýše a neobyčejnosti!*

A na tom jest devátým a posledním knihám konec o praviech země české.

ani umučenie Pána a světa vysvoboditele nebude! A když kříže a umučenie nebude, nebudú zkažena kniežata a moci, aniž bude zvítězenie na dřievě kříže. A chceš-li k kořenu přijíti: By byl čert nepravosti v nebi se nedopustil, anebo po dopuštění nepravosti kdyby byla od něho vóle zlosti jeho odjata byla, bude i všem dobrým válka proti chytrostem jeho odjata a když války nebude, nebude ani odplaty vítězstvie."

Ale poněvadž otporná moc s svými spolupomocníky spravedlivé a nevinné k dobrému lomí a zvykánie skrze zlé ďábly i lidi mužnosti i dobroty své berú, neslušie ustávati v trápeniech a bezpravnostech, od zlých nebo dokonaných nebo nastrojených, než státi raděje, trvati a je přemáhati a nemoc moci jich a zženilost zlosti a lsti jich mužností dobroty nebeské přemáhati. Naději jistú majíce, že od nich konečně vysvobozeni budú proti jich všie naději, když se oni toho najméně domýšleti budú, a odplatu neviny své při sobě a nad mocmi odpornými i údy jich pomstu uzřie, jakož psáno jest: *Očima tvýma hleděti budeš a odplatu bezprávníkóv uzřieš.* A na jiném miestě: *Když hynúti budú bezpravníci, dívati se budeš.* A ještě jinde: *Ustyďte se nepraví, a buďte svedeni do pekla; oněmějte rtové lstiví, kteříž mluvie proti spravedlivému nepravost v pýše a v neobyčejnosti!*

A na tom jest devátým a posledním knihám konec o praviech země české učiněn.

1. Při sedání v laviciech na súdu zemském toto jest najprvé proměněno, že jsú staří v kuklách jako kněžie nebo Židé na súdu sedali; kterýž obyčej za našie paměti pan Jaroš Stranovský jest zachovával. A jest dosti lidí starých, kteříž to pamatují, že jsú tak staří kmetové na súdu sedali.

2. Dále změněno jest, že jsú prvé póhony jedni na druhé brávali bez osobnieho před starostú přiznánie, po listu neb po služebníku, po súsedu neb po přieteli. A tak jest bylo přede mnú i za mne držáno, až jest (neviem od koho) změněno a ustanoveno, aby každý k starostovi, ktož by chtěl koho pohnati, osobně sám přišel. Skrze kteréžto změněnie pohánějíciemu jest práce a útrat, a pohnanému škod přičiněno. Tak že póvod, když sám z domu několiko mil s osobami a koňmi několika jeti k starostovi musí, útraty své tu počítá, moha to listem nebo jedním poslem zjednati. Pohnanému jest škod přičiněno, že což póvod utratí sám několik mil jeda pro póhon, to k škodám pohnaného bude přidáno, a bude-li odsúzen, ty škody póvodu vedlé jiných platiti musí. Pakli póvod bude odsúzen, což jest utratil sám pro útok nebo pro póhon jezdě, napřed v tom hynúti bude, a k tomu škody jiné, kterúž jest pohnanému připravil, jemu platiti musí. Než prvé jest dosti bylo, útok nebo póhon listem nebo poslem vzieti, a k svědčení nebo k súdu osobně státi. A z toho jest nikdy žádných zmatkóv nepřicházelo, ani jest o nich kdy slýcháno a čteno, než nestál-li jest póvod na svědčení nebo k súdu, svój póhon jest ztratil, a od pohnaného mohl hned ze škod pohnán býti. Z jaké se jest příčiny a pro jaký užitek ta proměna stala, nenie neužitečné toho pohlédati a na to se poptati, poněvadž listové obranní, uvázánie, bránie, zvodové, úmluvy, panovánie, odhádánie, kteréž ty všecky věci i jedna každá z nich jest póhonu větčie, avšak to všecko jednomu každému toho potřebujíciemu bez jeho přítomnosti a osobnieho přiznánie dává se od desk po jeho listu nebo po služebníku, a jiného mnoho. Při kterýchžto věcech mohlo by se spieše viece nebezpečenstvie a zmatkóv přihoditi, nežli při útokóv vkládání nebo póhonóv brání bez osobnieho přiznánie. Při súdu také dvorském to se ještě do dnešnieho drží dne, že, ktož co na KMsti vyslúží, nechodí sám s listem ke dskám, než pošle kohož chce, a dává se list provolací bez přiznánie výprosníka u desk dvorských, a též se otpor klade dání královskému a výprose od druhé strany po poslu, po listu, bez přítomnosti osobnie. Též od súdu komornieho vydává se list póhonný na každého, bez osobnie přítomnosti póvoda.

3. Změněno jest dále rokóv při póhoniech opravovánie. Kdežto prvé každý, ktož jest koho k zemskému súdu nebo k úředničiemu poháněl, vždycky jest sobě po vzdání súdu do druhých suchých dní rok ve dvú nedělí k témuž súdu opraviti musil k budúcím suchým dnóm najprvé přištím [po vzdání súdu k budúcím suchým dnóm najprvé příštiem rok opravoval]; a tudy skrze roku opravenie k súdu se volaje a hláse, a to dotud, dokudž jest póhon jeho k slyšení a k rozeznání nepřišel. A to takové rokóv opravovánie od starých Čechóv jest nalezeno a od počátku práv v zemi české tak jest držáno bylo a zachováváno, jakožto všemi dskami póhonnými, zemskými trhovými, zápisnými malými i velikými, od najstarších i od těch ohnilých počnúce, móž zřetedlně a světle okázáno býti. Kdež to od starých Čechóv (jako i jiné všecko) ne bez rozumu, ne bez příčiny, ani nadarmo jest vymyšleno. Tudy zajisté skrze rokóv opravovánie poznávaly jsú se pře nerozsúzené, jako nazpátek skrze rokóv neopravovánie pře nebo rozsúzené, nebo smluvené, nebo skrze jednoho z stran smrti minulé, nebo skrze vizy vloženie zdvižené. Kdež skrze to zdviženie, aby sobě póvodové rokóv neopravovali a k súdu se nehlásili, hleď na to kto chce očima, myslí, v jaké jest smiešenie vešlo, že toho ničiemž rozeznati žádný nemóž, které jsú minulé, a které neminulé pře skrze nestánie, leč když se na ně k súdu volá! Z toho škodu všickni pohnaní znamenitú nésti musejí, že když se rokové neopravují, viz na póhony klásti pro rokóv neopravenie (jako jsú prvé dělali) nemohú, s znamenitú škodú svú. Neb se jest nejednú přiházelo, že pohnaný, když jest sobě roku póvod neopravil, vizu na póhon vlože, ten póhon jest zdvihl a póvoda ze škod pohnal, a mezi tiem jest smlúvy nebo lepšieho štěstie dočekal, ne nikdy také i póvoda k zmatkóm přivedl; kdež nynie skrze zdviženie toho, aby rokové opravováni nebyli, pohnaný těch všech obran i užitkóv zbaven jest. A tak z toho zdviženie a proměněnie aby rokové opravováni nebyli, póvodóm se jest dobře, ale pohnaným nevelmi dobře stalo.

4. Po změnění rokóv opravovánie změněno jest i viz kladenie na póhony pro neopravenie rokóv.

5. Změněno jest i póvodóv od pohnaných ze škod pohánění, kteréž jsú ještě nevelmi dávno súzeny bývaly i nálezy panskými přisuzovány. Což dskami póhonnými i nálezy mnohými móž snadně provedeno býti, a což ještě nejedni v paměti, kterýmž jsú přisuzovány, držie. Někteří pak skrze póhonu vizami zdviženie pro neopravenie rokóv ze škod od pohnaných jsúce pohnáni, súdu nečekajíce, ty summy, z čehož jsú od nich pohnáni byli, hned jsú pohnaným kladli, aby jich zase o svú při vizú jim zdviženú poháněti mohli. A známé slovo jest, „kteréž pře jmenovány nebudú, roky sobě opraviece, jeďte domóv.“

6. Jiná proměna: Ve všech přiech, za starých i nedávno za našie paměti, každý tak póvod jako pohnaný mohl jest sobě poručníka udělati, aby miesto něho stál k súdu. To jest nynie zjinačeno, že ktož jeden druhého z moci pohánie, tak póvod jako pohnaný, aby obá osobně, žádných poručníkóv sobě v té při nečiniece, před súdem stála.

7. Jiná proměna, že každý, ktož jest byl pohnán k svědomí, musil pod přísahú svědčiti u desk. Městóm jest to oblehčeno, že měšťané před konšely toho města svědčiti a konšelé jich svědomie spíšíce k súdu poslati mají, pečetí městskú zapečetiece.

8. Jiná proměna, že prvé na súdě zemském samy póhonné pře jsú toliko rozsuzovány a slyšány bývaly, jiné žádné; nynie se i strannie slyšie, a jest jim den úterní odložen. A že jsú toliko pře póhonné na súdě zemském súzeny bývaly, to dskami všemi póhonnými najstaršími móž hned provedeno býti, neb to zemské právo káže a známé slovo panské, že „pře strannie ne z práva, než z milosti súdiemy.“

9. Jiná proměna, že vždycky od staradávna, ktož jest měl pohnán býti k súdu, jedním komorníkem toliko samým býval jest poháněn, neb tak práva země české kážie. To svědčenie póhonóv všech světle ukazuje, kdež komorník, kterýž póhony vysvědčuje, řieká: *Pohnal jsem*, jako jeden, ne *Pohnala jsva*, jako dvá. To všecky dsky póhonné ukazují a na to volají, kdež při každém póhonu toliko se jeden všudy a vždycky komorník píše, a nikdež dvá, při všech o všecky věci póhoniech, i o dědictvie, kdež se po třikrát pohánie, ale vždycky jedniem toliko, jiným však a jiným komorníkem. A to všudy při všech těch póhoniech o dědictvie takto stojí: *Komorník první byl jest Krk* nebo *Tomek, druhý Cikule* nebo *Teřiešek, třetí Sticha* nebo *Křížek,* a nikdež nestojí „dvá komorníky“, než „komorník“, ani „druzí“ nebo „třetí“, než „druhý“ a „třetí“ a „prvý“. A tak jest za mého u desk bytie vždycky bylo zachováváno. To také i všecka práv vedenie též svědčie, že jeden komorník na úmluvu, jeden na zvod, jeden na panovánie, jeden na odhádánie, na škod ohledánie jeden, jeden k veřejiem i na jiná práva všecka vycházie, všudy a vždycky jeden, a nikdež dvá. To všecky dsky zápisné i trhové též svědčie, kdež zřetedlně všudy stojí, že *s jedniem, nebo s samým komorníkem* bude moci bráti a též *s jedniem nebo s samým komorníkem bude se moci uvázati.* Ale snad jsú tomu staří nerozuměli, aby bylo jedniem komorníkem snáze a lépe poháněti než-li dvěma. Byli jsú však někdy za starých (ale tomu již pamětníkóv nenie) ve všech krajiech póvodové ne komorníci; a ti jsú svědomi byli, jedenkaždý v svém kraji, všech siedel panských, zemanských i dědinných. A že jest země hustá a dobře osedlá zemany byla (nebylot ještě skupovánie zeman ani siedel zemanských bořenie, a tvrzí i zámkóv zemanských kaženie a s zemí srovnávánie, ani rybníky zeman i sedlákóv, vsí i dědin i luk vytopovánie): z té příčiny ti póvodové pro velikú zeman a vsí v zemi české hustost a počet téměř nečíslný od starých byli jsú vymyšleni, ne aby oni poháněli (neb jest jim to nepřiležalo), ale aby komorníkóm okazovali siedla těch, kteříž jsú měli býti pohnáni, a aby komorníky k jich siedlóm povodili [dovedli], z kteréžto příčiny i póvodové jsú slúli. To všecka stará komorničie registra světle ukazují. Ale potom když jest země téměř třetí diel zpuštěn válkami a mory, a siedel zemanských množstvie přielišné v každém kraji jest zahubeno a rozbořeno, a co po meči, ohni a moru zóstalo, to jest s větčie téměř strany rybníky zatopeno: nebylo póvodóv viece potřebie, aby komorníka k pohnaným povodili; neb když jsú zemané zřiedli v zemi, ta sama řiedkost lidí odjala jest všelikú mýlku, kteráž při každém množství se nalezá. A co jsú prvé v množství lidí a siedel komorníkóm póvodové bývali, to nynie v řiedkosti jest jim každý starosta, kterýž se na póvodu, když útok béře, nebo na jeho poslu vyptaje o pohnaném, kde v kterém kraji sedí a k kterému městu nebo městečku přisedí, to vše komorníkóm na ceduli vypíše, a jako prstem, kde kto sedí, jim okáže. Aniž jsú také ti jistí póvodové poháněli, ani jsú té moci měli, než toliko vodili komorníky a dovodili k těm, ktož jsú měli poháněni býti. Ale aby kdy dvá komorníky spolu k súdu pohonila nebo jaké jiné právo vedla, toho žádný věčně dskami ani nálezy panskými neokáže, neb jsú proti tomu dsky všecky, práva vědenie všecka, všechny dsky zápisné i trhové, kdež tak uvázánie jako bránie s jedním se oboje koná komorníkem, se dvěma nikdy. I to póhonóv vysvědčovánie, kdež tak svědčí vždycky *Pohnal jsem*, a *Pohnala sva* nikdy. I stará komorničie registra (neb nová na samého komorníka ukazují) to též v sobě držie, kdež se jest každému póvodu ne méně dávalo než komorníku, ješto kdyby dvá komorníky poháněla, čímž by horší byl jeden druhého, aby se jednomu viece, druhému méně dávalo?

10. Jiná proměna, že za starých každý komorník sám jest své póhony (aby všudy a ve všem pravda při súdu zemském držána byla) vysvědčoval, kohož jest koli poháněl. Ale nynie jeden vysvědčuje všecky, a někdy ten, ktož póhony vysvědčuje, žádného jest k těm suchým dnóm nepoháněl, a proto vždy řieká *Pohnal jsem*. (Ale snesitedlněje by bylo, kdyby řiekal *Pohnán jest*; ale hned všeliká proměna zřiezenie starého mysl i uši urážie!)

11. Jiná proměna, že za starých v velikých přiech vždycky jest trój póhon na pohnaného vycházel, aby se v veliké nesnázi pohnaný mohl dostatečněje opatřiti, delší čas a prostrannější v trojiem póhonu k radám i k hledání přátel i všech potřeb své při užitečných maje nežli v jednom. A také se žalobníku jeho spieše při trojím póhonu mohlo by nenic přihoditi proti právu, nenic i příhodami stranniemi kromě práva, skrze nemoc nebo na cestě (jako se jednomu mnoho přiházie a jinak by se přihoditi mohlo), nežli při jednom póhonu. Skrze kteréžto příhody pohnanému mnoho k polepšení pře jeho přijíti by mohlo. To nynie jest změněno, s užitkem póvoda malým, ale se škodú pohnaného nemalú, že již k každé při jedním se toliko póhonem pohánie, k malé jako k veliké, kromě póhonu o dědictvie.

12. Jiná proměna, že se zápisové někteří tak z desk vymazují, aby žádným obyčejem přečteni býti nemohli; což se v starých dskách těžce a nesnadně najde.

A abych po proměnách široce chodě z miery knih nevystúpil, a dlúhostí proměn vyčítaje, čtúcím tesknouti abych neučinil, o zvláštniech proměnách ne nic pověděv, o obecných proměnách ještě zmienku učině, k konci se přiblížím.

13. Učiněna jest ještě, a to za mého u desk bytie, ve všech dskách proměna, že se již dsky všecky česky píší, kteréž jsú se od počátku vždycky latině psávaly. V tom se škody veliké nezná, a užitku také, leč ten, abychom jazyk svój (poněvadž jsmy Čechové) i třeli i rozšiřovali, neb jsú toho i jiní národové pilni, a německy se učiece, abychom česky i psali i mluvili, a v obyčejiech dobrých a českých trvajíce, abychom se v horšie neměnili.

14. Chtěli jsú však před časy nedávno minulými nejedni, (a o to jsú i na sněmiech obecních nejednú mluvili) aby každý spravedlnost svú sám sobě doma choval, a dsky aby v listy byly proměněny; též také aby se sami po krajiech súdili, súdu zemského i jiných súdóv nechajíce, a tak což jest od předkóv a starých Čechóv pracně a pilně nalezeno i ustaveno, to aby v zapomenutie vešlo a v nic obráceno bylo. A z těžka by k tomu nebylo přišlo, by tomu za času nebylo odepřieno!

A o tom proměnění a o správě při súdiech i při dskách potud jest povědieno.

Zavřenie všech knih.

(Dle rukopisu křižovnického.)	(Dle rukopisu universitního.)
Máte urození páni, páni z Postupic, knihy o práviech, o súdiech i o dskách země české, prací a pilností mú sepsané, kteréž jsem já ne pro své chlubenie, ani pro chválu a lehký vietr od lidí pocházející nesnadně shledávaje spisoval, ale pro práv a země české řádóv připomienánie a chválenie, pro své i lidské nepaměti zpomoženie, pro užitek (ač však z toho jaký bude moci vzat býti) VMstí najprvé a potom jiných skrze VMst mnohých.	**Máte urození páni, páni z Postupic, knihy o práviech, o súdiech i o dskách země české, prací a pilností mú sepsané, kteréž jsem já ne pro své chlubenie ani pro chválu a lehký vietr od lidí pocházející nesnadně shledávaje spisoval, ale pro práv a země české řádóv připomínánie a chválenie a pro své i lidské nepaměti zpomoženie; pro užitek také (ač však z toho jaký bude moci vzat býti) VMsti najprvé a potom jiných skrze VMst mnohých.**

Kteréžto také knihy VMsti raděje jsem než komu jinému dal i nápis učinil, kterýmž jsem zemské dobré k mysli vždycky viece, než své vlastnie býti seznal, ne sám já toliko, ale i jiní dobří všickni.

Pro kteréžto obecnie a zemské i pána svého krále JMsti dobré beze všech daróv nikdy jste VMti nákladóv, útrat, statku i zboží svých nelitovali, kolikrátž jest toho a když koli potřebie bylo. A pro dobré zemské a pána svého krále JMti v zřetedlná nebezpečenstvie životy i hrdla svá, vně i v zemi doma, svobodně jste vydávali. I země brániece i meze její a hranice k rozmnožení slávy její a cti Vaší rozšiřujíce, vedlé zemských práv vždycky stojíce, v ničemž proti pravóm nikdy nevystupujíce, země jste se VMsti a pána svého věrně, stále a mužně po všecky časy držeti ráčili. Na žádného se moc jak koli velikú, ani na sílu jakž koli nepřemoženú neohledajíce; k žádným slibóm, k žádným daróm (viem co mluvím) očí svých neobracujíce, tuhému nepříteli zemskému a velmi mocnému téměř v hrdle vždycky seděvše, a to tak nepohnutě, že jsú ani odstupujících příkladové VMstí s úmysla Vašeho hnúti nemohli. A ač jsú nejednú rozliční puntové, rozliční zápisové a závazkové v zemi české se po straně dáli: však jste VMsti v žádná puntovánie, v žádné zápisy, ani v které závazky nikdy s žádným jíti neráčili, než při pánu svém, při zemi a při práviech zemských s svú škodú a hrdla nebezpečenstviem nepohnutí stojíce, čest a dobré obecnie Pána svého všem užitkóm zvláštniem, všem škodám domácím, všem nebezpečenstviem vždycky předkládajíce. Předky své sobě v tom za příklad vzemše, kteříž pro své viery zachovánie [pro svú

Kteréžto knihy VMsti raděje jsem než komu jinému dal a nápis učinil, kterýmž jsem zemské dobré k mysli vždycky viece, nežli své vlastnie býti seznal, ne sám já toliko, ale i jiní dobří mnozí.

Pro kteréžto obecnie zemské i pána svého krále JMsti dobré nikdy jste Vaše Msti nákladóv, útrat, statku a zboží svých nelitovali, kolikrátž jest toho a když koli potřebie bylo. Pro dobré zemské a pána svého krále v zřetedlná nebezpečenstvie životy i hrdla svá, vně i v zemi a doma, svobodně jste vydávali. Země brániece a meze jejie k rozmnóžení slávy její a cti Vašie rozšiřujíce, vedlé zemských práv vždycky se zachovávajíce, v ničemž proti nim nevystupujíce, země jste se a pána svého věrně, stále a mužně po všecky časy držeti ráčili. Na žádného se moc jakž koli velikú ani sílu jakž koli nepřemoženú neohlédajíce, k žádným slibóm, k žádným daróm (viem co mluvím) očí svých neobracujíce, tuhému nepříteli zemskému a velmi lstnému a mocnému téměř v hrdle vždycky seděvše. A v tom jste tak nepohnutě stáli, že jsú ani odstupujících příkladové VMsti s úmysla hnúti nemohli. A ač jsú se nejednú rozliční puntové a zápisové dáli, však jste v takové s žádným neráčili jíti, dobré obecné a pokoj všem užitkóm zvláštniem, škodám i nebezpečenstvím předkládajíce. Předky své sobě v tom za příklad vzemše, kteříž pro své viery, zachovánie a mužnost v radách královských ustavičně jsú zaslúžili býti, a pro svú hodnost velikými a téměř najprvnějšími úřady v zemi české jsú darováni a uctěni.

vieru] a mužnost v radách královských ustavičně býti zaslúžili jsú, a pro čest a hodnost svú velikými a téměř najpřednějšími úřady v zemi české jsú darováni a uctěni, miesta sobě přednie mužnostmi svými ohradivše.

Na kteréžto předky VMti hlediece jako v zrcadla, co sluší a co nesluší, dostatečně sezřieti móžete, od domácích rodu svého příkladóv k cizím oči obraceti potřeby nemajíce. Neb jsú ti nikdy proti zemi, nikdy proti pánu svému nebývali, než vedlé země vždycky, vedlé pánóv svých vždycky nepohnutě stojíce, ač jsú proto statku nemálo ztratili, však jsú cti sobě, i VMtem, potomním svým, ne málo, než mnohem viece dobyli, kteréžto VMstem jsú za največčie zbožie a bohatstvie nechali a zóstavili.

Kterýchžto že v tom nelenivě následujete, z té příčiny se VMstem cti a slávy neumenšuje, než den ode dne viece a viece přibývá a přibývati bohdá (buď komu libo nebo žel) bude!

Již o spravedlnosti, kterúž jste ke všem s dobrotivostí a svobodú zachovati přivykli, i k svým lidem, beze všech bezpravných a znovu vymyšlených robot, zádav, nátiskóv a nových obtěžování, (skrze vína totižto mezi lidi své po městečkách i po vsech rozvážení a po chalupách jich i po domech, kdyžby píti nemohli nebo nechtěli, po několika pintách každému roznášení i jiných obchodóv městských a kupeckých vedení, jako někteří dělají) — o té spravedlnosti VMtí lépe jest mlčeti nežli co málo povědieti. Málo se slyší od lidí, aby na VMsti žalovali pro zádavy bezpravné anebo nátisky vymyšlené. Poněvadž i viny spravedlivě propadené milostivě všem všecky odpú-

Kterýchžto předkóv Vašich, že nelenivě následujete, z té příčiny se cti a slávy VMsti neumenšuje, než den ode dne viece a viece (chtěj kdo nebo nechtěj) přibývá.

Již o spravedlnosti, kterúž jste ke všem s svobodú zachovávati přivykli, i k svým lidem, beze všech bezpravných a znovu vymyšlených robot, zádav, nátiskóv a nových obtěžování, i bez jiných obchodóv městských a kupeckých vedení — o té spravedlnosti a miernosti VMsti lépe jest mlčeti nežli co málo pověděti. Málo se od lidí cizích i domácích slyší, aby na VMst žalovali pro zádavy bezpravné anebo nátisky vymyšlené. Poněvadž i viny spravedlivě propadené milostivě všem všecky odpúštíte, ne z škod lidí, a poddaných svých sobě užitky přivodiece. Přívětivost VMsti všecky lidi dobré v se obracie, táhne stálá upřiemnost, vine viery a upřiemnosti štíte, ne ze škod lidí a poddaných svých sobě užitky, než z svých škod poddaným svým přivodiece. Přívětivost VMstí všecky lidi dobré k sobě obrací, táhne stálá upřiemnost, vine nelstivá, než viery a upřiemnosti plná ochotnost, brání mužná lítost všech dobrých, kterýmž se křivda, nátisk, bezpravie nebo úklad děje, a spravedlivá přísnost všecky zlé káže pod mocí VMstí postavené.

Tudy se jest stalo, že na dvoře VMstí všem dobrým jest svoboda, a žádnému zmatečnému, žádnému zlému nenie miesta. Jsú všickni dobří po zboží VMstí opatrností a radou VMstí dostatečně ohraženi, tak poddaní VMstí jako všickni jiní, domácí i cizozemci, že po gruntech VMstí vždycky každý pocestný svobodně ve dne i v noci beze všie brani jakéž kolivěk zbožie vésti nebo hnáti a (jako řiekají) zlato na hlavě nésti, bez škody i všelikého nebezpečenstvie pronésti móže. Toho dóvod jest dnem i nocí zkušenie vezdejšie u VMstí. Ne tak po ciziech gruntiech.

Což v mysli jest, to se i v sloviech nalézá, a čehož v mysli nenie, to se ani v sloviech neokazuje. Nenie tu, aby se jiné na hotově v jazyku mělo, jakžby ukazovalo, a jiné v zavření srdce a mysli se chovalo. Což jest u jiných nejeděnch a některých za múdrost a za umění najvyššie přijato, kteříž (jako Plautus mluví,) jednú rukú chleba podávají a v druhé kámen drží, a kdyby tak mluvili jakž myslie nebo tak myslili jakž mluví, zdálo by se jim, že jsú zhlúpěli.

Dobře činiti komuž koli móžete, neškoditi žádnému, VMstí jest.

Bych měl sílu a velikomyslnost, stálost, vieru, držemnost, miernost

plna snadnost, brání mužná lítost nevinných, kterýmž se křivda, moc, bezpravie nebo úklad děje, všecky zlé spravedlivá přiesnost káže.

Tudy jest přišlo, že jsú všickni dobří pobožní VMstí dostatečně opatřeni a ohraženi, že po gruntiech VMsti každý svobodně pocestný ve dne i v noci beze všie brani jakéžkoli zbožie vézti nebo nésti nebo hnáti i jeti beze všie škody své a nebezpečenstvie móže. Toho dóvod jest dnem i nocí zkušenie ustavičné.

Což u VMsti v mysli jest, to se i v sloviech nalézá, a čehož v mysli nenie, to se ani v sloviech neokazuje. Nenie tu, aby se jiné na hotově v jazyku mělo a jiné v zavření srdce a mysli se chovalo. Což jest u jiných lidí ne jeděnch za múdrost a za umění najvyšší přijato, kteřiž (jako Plautus mluví) jednú rukú chleba podávají a v druhé kámen držie, a kdyby tak jakž myslí, i mluvili, zdálo by se jim, že jsú hlúpi.

Dobře činiti komuž koli móžte, neškoditi žádnému, domácie VMsti jest.

Bych měl sílu a velikomyslnost, stálost, držemnost, a při všech skutpři všech skutciech VMsti, i mluvenie svobodu, také štědrost a jiné mužnosti VMstí vypravovati, času by mi se spieše a slov než účinkóv VMstí znamenitých, cti plných i chvály hodných nedostalo.

Kteréžto veliké, mnohé, nečíslné a řiedké mužnosti při VMstech od mnohých lidí znamenitých, vtipných, rozumných i dobrých v pravdě a skutku shlednuté příčinu jsú i mně daly, abych tyto knihy úsilé mého k VMtem dal a obrátil. Nebo komu jest bylo příhodněje o zemském dobrém, totižto o práviech, súdiech a dskách i svobodách zemských dar, ačkoli malý, obrátiti, než k těm, kteříž o zemské dobré pilně, věrně, nákladně, přiemně i pracně se starajíce vždycky usilují? Odkudž snad neprostředně takovému úmyslu skutečnému bude moci zpomoženo býti, kterýžto při VMtech vždycky beze všeho přetrženie trvá. A ač snad málo těmito knihami k známosti práv, svobod, súdóv i desk zemských přidáno VMtem bude moci býti, poněvadž to téměř všecko prvé v známosti a zvyklosti skutečné i v paměti a v mysli VMstí jest složeno, nežli ode mne tuto sepsáno, a skrze živé předkóv VMtí příklady vždycky se v mysl Vaší Mti ukládá, kolikrátž v zmienku VMtem přicházejí: však skrze napomenutie, skrze chválenie předkóv VMtí a starodávních Čechóv, skrze rozšiřovánie i oznamovánie práv, svobod i súdóv, zřiezení zemských, ne všem tak jako VMtem známých, k větčí pilnosti a práci mysl VMtí bude se moci hnúti, že ne uměnie VMtem přidávaje, než chtěnie rozněcuje.

Kteréžto knihy račte VMsti ode mne s vděčností přijieti a dobře súditi a ne čísti toliko ale i přečísti. A toto dánie mé doma toliko chovati,

ciech VMsti i mluvenie miernost, a jiné mužnosti Vaší Msti vypravovati, času by mi se spieše a slov než účinkóv VMsti chvály hodných nedostalo.

Kteréžto veliké a řiedké mužnosti při VMsti od mnohých lidí znamenitých, dobrých a rozumných v pravdě a v skutku shledané, příčinu jsú i mně daly, abych tyto knihy úsilé mého k VMsti obrátil. Neb komu jest bylo příhodněje o zemském dobrém, to jest o praviech, súdiech a dskách zemských dar, ačkoli malý, obratiti, nežli k těm, kteříž o zemské dobré věrně a upřiemně se starajíce, pracně a nákladně vždycky usilují. Odkudž snad neprostředně takovému úmyslu skutečnému bude moci zpomoženo býti.

Kterýžto dar račte VMsti ode mne s vděčností přijieti a dobře súditi a ne čisti toliko, ale i přiečísti. A toto dánie mé doma toliko ne je ven vypúštěti. Pakli se VMsti zdáti bude i jiným vóbec vydati, jestli že je užitečné býti obci a dobrým usúdíte, to při VMsti stój, pod takovú však vymienkú: Bylo-li by co při nich (jakož mi se zdá) od některého nevelmi dobrého nalezeno, ješto by se jemu zle líbilo, tu vinu VMst sama abyste podstúpiti ráčili a se mne na se přijieti anebo mne před takovým každým zlostným brániti. Poněvadž již taková vina ne má, kterýž jsem chtěl, aby zachováno doma toto sepsánie bylo, než VMsti bude, že jste je ven pustiti ráčili. Neb úmysl mój jest, aby toto mé jakéž koli sepsánie ne prvé než po mé smrti mezi lidi vóbec vyšlo, kromě VMstí; pro některých nepřátel mých lítú zlost proti mně beze všie příčiny slušné neslušně zdviženú, k falešnému a tajemnému jich polizačóv a mých úkladníkóv znešení, kteří jsú mně vždycky tak velmi v mrzkosti byli, jak jsem se já jim velmi nelíbil. A již jsú někteří doma, a jiných za sebú tudiež pozoví. Neb to v pravdě řieci mohu, že těchto knih ode mne žádný člověk živý nemá.

V kterýchž nic psáno nenie, což by dskami, nálezy, obyčejem, rozumem neb obecními právy provedeno býti nemohlo, jakož jsem i napřed o tom oznámil.

Kteréžto knihy jestliže se VMtem dobře líbiti budú, k tomu se myslí i skutkem přičiním, prodlí-li mi Pán mój života, abych podlé obecních práv o těchto týchž věcech jiné knihy a těchto užitečnějšie sepsal. Poněvadž jsem tuto viece psal to, což se jest v zemi české zachovávalo za mého úřadu a přede mnú, nežli co se jest po

chovati, ne ven je a na světlo mezi lidi vypúštěti; neb jeho ne tak súdím hodného, aby v mnohých ruce smělo přijieti; a zvláště mezi těmito všudy pokaženými obyčeji, kdež i dobrým úmyslem skutky učiněné nejedni z nakažených obyčejóv zlé súdie. A že se mně súdu všech vóbec o mé práci a usilí podniknúti nezdá, z té příčiny račte to doma chovati, ven (žádným obyčejem) nevypúštějície. Pakli se přes tuto mú vóli a žádost Vaší Msti zdáti bude, někdy i jiným vóbec vydati, tehdy nejinak než pod túto výmienku to račte učiniti: Bylo-li by co v těchto psáních (jakož mi se nezdá), ješto by se někomu nebo některým zle líbilo, tu vinu abyste sami podstúpiti ráčili a se mne na se přejali, a mne před takovým každým bránili, beze všech mých pótek a nesnází. Poněvadž již taková vina ne má by byla, kterýž jsem nechtěl, než aby doma toto mé sepsánie chováno bylo, než VMsti, kdyžby se Vám zdálo ven a světlo je vypustiti. Neb úmysl mój ten jest, aby ne prvé než po devieti létech, jakož Oracius radí, mezi lidí vóbec vyšlo, poněvadž těchto knih žádný jiný ode mne kromě VMsti nemá.

V kterýchž nic psáno nenie, což by nemohlo dskami, nálezy, obyčejem, rozumem nebo obecním zachováním nebo jinými dóvody provedeno býti, jakož jsem i napřed osvědčoval. A což koli v nich psáno jest, bez úrazu všech, i dotýkánie jednoho každého psáno jest, s žádného škodú, s užitkem nežádného.

všem světě u všech lidí za staradávna držalo, a ještě se u některých drží; k tomu přivázán jsa, abych psal, co se v zemi za právo drží, a dskami, nálezy nebo obyčeji móž provedeno býti, ne to, což by nad to k témuž slúžiti mohlo, což se v práviech obecniech vypisuje, ale zde přijato nenie. Však nynie toto přijieti račte.

O čemžto móž, ale bez chlubenie, povědieno býti, že se tak společné zprávy o práviech nikdež ještě nenajde, aniž jest kdy od koho v Čechách bylo sepsáno prvé než ode mne. A byla-li jsú jaká práva a zpósobové súdóv v zemi české za starých sepsána, smím řieci, že jsú jiného v sobě nic nedržela, než to, což tuto sepsáno jest. To jest, čehož jsú nynější i předešlí mnohými sjezdy, mnohými sněmy hledali a najíti nemohli, neb jsú hledati neuměli, ano o prostřed všech stálo, ano ve dskách, ano v náleziech obecních i zvláštních bylo zavřieno; ale vódce se nedostávalo, ješto by hledajícím cestu k pravdě ukázal, a aby je jako ke dveřóm otevřeným, aby vstúpili, přivedl.

Kteréžto mé sepsánie, by se pak žádnému nehodilo, mně jistě užitečné a kratochvilné bude samému. Jehožto čtenie a poznánie, ač neveliký snad dobrým lidem užitek přinese, ale jistě, čehož já viece žádám, dobrú vóli; kteráž častokrát za účinek sama přijata bývá, a při velikých věcech (mezi kterýmiž tyto mohú položeny býti) také na samém chtění, na samé vóli dosti jest!

Pověděl jsem!

O kterýchž toto móž (ale bez chlubenie) povědieno býti, že tak společné zprávy o práviech nikdež ještě nalezeno nenie, aniž jest od koho v Čechách bylo sepsáno prvé tak, jakož jest tuto sepsáno. A byla-li jsú kdy jaká práva za starých a zpósobové súdu v zemi české sepsáni, směl bych řieci, že jsú v sobě jiného nic nedržaly, mimo to, což tuto sepsáno jest, neb jest to bez psánie v obyčeji a v skutečném zachování až do těch časóv vždycky bylo držáno. Toto jest, čehož jsú nynější i předešlí mnohými sněmy, mnohými sjezdy hledali, a najíti jsú nemohli, neb jsú hledati neuměli, a v prostředku jich bylo, mezi nimi se vrtělo, čehož jsú hledali, ve dskách, v náleziech, obecních i zvláštních bylo zavřeno; ale vuodce se nedostávalo, ježto by hledajícím cestu k pravdě ukázal.

Kteréžto mé sepsánie, by se pak žádnému nehodilo, mně jistě užitečné a kratochvilné bude samému. Ne veliký snad i mně užitek přinese, ale jistě (čehož já viece žádám) dobrú vóli; kteráž za účinek sama přijata bývá, a při velikých věcech (mezi kterýmiž toto móž položeno býti) také na samém chtění a na samé vóli dosti jest. Nemohl-li jsem dostatečně, neuměl-li jsem dokonale dovésti, ale v pravdě móž povědieno býti, že jsem chtěl dobře!

Pověděl jsem!

Kteréžto sepsánie mé, ač snad nevelmi veliký užitek těm, ktož by co před súdem nebo u desk činiti měli, ale jistě vóli dobrú přinese, že jsem chtěl pokudž jsem mohl, jim pomoci a poslúžiti. Na kteréžto samé vóli a chtění, a při velikých věcech zvláště, dosti jest.

Kteréhožto sepsánie sobě chovati doma a jeho skrývati nechci, než všem vóbec je vydávám a přepisovati dobrovolně dopúštím. Než to sepsánie, kteréž ne mnú, než jiným (neviem kým) jest některým toliko vydáno, a ne všem vóbec, bez mé vóle, bez mého vědomie, to jako nedokonalé odvolávám; neb jest ani opravené, ani mnú vydané, než z přiepisu a škart přepsané.

REGISTRUM

(z rukopisu Ambraského z r. 1552.)

Bráti, kto chce pro úrok, co sobě má viece po rukojmí zjednati a co učiniti. VII. 20.
O brání s komorníkem pro úroky zadržalé a nezaplacené. VII. 18.
Bráti kdy a jak se má. VII. 21.
O brání rukojmi pro nezaplacenie úroka. VI. 23.
Bráti kdo nedá komorníkem vedlé práva, ten odboj právu činí. VII. 26.
Bránie a uvázánie s komorníkem v čem jedno k druhému podobno jest a v čem se dělie. VII. 30.

O **D**ání dědictvie nebo platu a nadání všelikých. VI. 22.
Dánie zvláštnieho zpósob neb forma. VI. 23.
Dědictvie své ktož zapíše, a potom jemu dědictvie přibude, aby jiného zápisu pro to zbožie dobyté nedělal, kterak to má opatřiti. VII. 11.
Dědictvie kto chce uprodati po smrti své zapsané, zápisu nepropúštěje, kterak to má udělati. VII. 12.
„Dědicóm“ v zápisu kde má státi a kde nic. VII. 6.
Dědictvie se v spolku ze jména neklade. VI. 16.
Dědictvie odděleného, když umře, na koho přicházie. VI. 6.
Dědictvie nezapsané na krále přicházie. VI. 34.
O děkování z poručenstvie. VI. 25.
O děkování z poručenstvie zpósob. VI. 26.
Diel otec synu, bratr bratru, strýc strýci má a povinen jest dáti. VI. 7.
Na diel co jde a co nic. VI, 8.
Děliti kto má. VI. 9.
Diel trojím obyčejem se nacházie. VI. 10.
Diel rovný syn otci i dětem jeho má-li dáti. VI. 11.
O dielu k konci nedovedeném. VI. 12.
O dskách památných. VIII. 4.
O dskách póhonných. VIII. 5.

O dskách, v kterýchž se svědomie píší. VIII. 6.
O dskách komorničích. VIII. 7.
O dskách úročních. VIII. 8.
O dskách velikých zemských. VIII. 11.
Dsky zápisné dvoje jsú, veliké a malé. VI. 32.
O dovedení nálezu a o zvodiech po nálezu rozličných II. 22.
Dluh žádný se nezpravuje. VII. 16.
Dluh spravedlivý i s úrokem kde se zapisuje. VII. 17.
Dlužníku když se zajímá a on nevyručí zájmu, co po tom bývá. VII. 24.

O Frajmarku nebo směně. VI. 27.
Forma neb zpósob poručenstvie otcovského V. 34.
Forma a zpósob poručenstvie králem daného. V. 39.
Forma a zpósob zástavy dědictvie se zpravú na prostání. V. 2.
Forma a zpósob přievodu věna, kdež se diel toliko přievodí. V. 30.
Forma a zpósob let dánie královského sirotkóm. V. 49.
Forma dielu, kdež se za diel obojím gruntové dostanú. VI. 3.
Forma a zpósob otporu. VII. 42.

O Hojemství. II. 14.

K Kladení věna do desk nemá žena osobně býti, než k přievodu toliko. V. 11.
Kláštera nebo města kterého kto by pohnati chtěl. III. 10.
Král jak má pohnán býti. III. 11.
Král dvojím obyčejem sirotkóm léta dává. V. 48.
O knihách žalobních. VIII. 10.
O knihách úročních. VIII. 8.
„Kdyby bez nich býti nechtěli“, kterak ta slova mají rozumiena býti. VI. 41.
O komornicích u desk zemských, a jací mají býti komorníci. III. 17.
S komorníkem kto se chce uvázati, kterak se v tom zachovati má. VII. 2.
O kupujíciem. IV. 5.

Léta dvoje. V. 45.
O létech. V. 44.
O létech králem daných. V. 46.
Léta sirotkóm kto móž dáti. V. 47.
O listech, kteří od úřadu desk zemských vycházejí. VIII. 13.
O listu přiznavacím, kterýž se od desk dává. IV. 9.
List, kdež kto chce pro úrok bráti. VIII. 14.
O listu, kdež po vyjíti polúletí nebo roku napřed daného věděti k penězóm se obsielá ten, ktož je bráti má. VIII. 16.
O listu, kdež se věno zplacuje. VIII. 17.

List, kdež se poručníci obsélají, aby sirotkóm let došlým zbožie jich postúpili. VIII. 18.
List na svědka, když pohnán jsa svědčiti nechce. VIII. 19.
List kdež z plného súdu rozkazuje král někomu, aby stál na súdu, anebo páni. VIII. 20.
List k odhádání jaký se dává. VIII. 21.
Listu obrannieho zpósob a forma. VIII. 22.
List obranní nač se dává. VIII. 23.
List obranní kdy a v který čas má dán býti. VIII. 24.
List obranní pod jakú pečetí má dán býti VIII. 25.
Proti listu obranniemu uvedení purkrabie Pražského kto by se zepřel. VIII. 26.
V listu obranniem co má ze jména státi. VIII. 27.

O **M**enších dskách. VIII. 2.
Do menších desk co se jiného zapisuje. VIII. 3.
Města nebo kláštera kto by chtěl pohnati, kterak má pohnati. III. 10.
„Miesto“ v zápisiech co jest. VI. 36.
O moci a má-li se mocí bráti. VII. 26.
O moci, aby mohl kšaftem odkázati a o rozličných výmienkách v zápisiech. VII. 10.

O **N**ábytcích a svršcích a co jsú svršci a nábytci. VII. 8.
Nač se nález dělá v súdu. II. 31.
„Najprvé a přede všemi“ proč se ta slova v zápisiech pokládají a kterak mají rozumiena býti. VII. 13.
O nálezu panském. II. 21.
Nález v súdu nač se dělá. II. 31.
O nálezu dovedení a o zvodiech po nálezu rozličných. II. 22.
Za nemocna a ven z země na svědčení póhonu položenie. II. 6.
Za nemocna a ven z země před súdem a při žalobě položenie. II. 16.

„**O**branci“ sirotkóv a statku jich jsú poručníci. V. 36.
Obranní list nač se vydává od desk. VIII. 22. (a od té hlavy v týchž knihách pořád hledaje, najdeš o tom listu šíře psáno).
O očistniciech. II. 27.
O odhádání. IV. 16.
O odhádání zájmu, kde má odhádán býti zájem. VII. 25.
Odercčenie zpósob. VI. 5.
O otpořiech. VII. 33.
Otpor co jest. VII. 34.
O otporu proti brání pro úrok. VII. 28.
Otporu zpósob a forma. VII. 42.
V otporu má příčina položena býti. VII. 35.

K otporu kto má pohnati. VII. 36.
K otporu kto má pohnán býti. VII. 37.
Otpor kdy se má klásti a kdy nic. VII. 38.
Otpor kde má a při čem kladen býti. VII. 39.
Otpor ktož vloží, má jej před se vésti. VII. 41.
O opravení roku. III. 19.
O opatření statku zápisem. VI. 33.
O odúmrtech. VIII. 31.

O **P**ánu z lavic. II. 18,
O panování. IV. 15.
O placení ot pohonóv podlé práva a co se do kterého kraje dává. III. 25.
O placení rozličném od desk VIII. (počna ot hlavy 32 až do konce těch knih.)
Platiti od desk má zvláště, kdež jeden druhému co zastavuje. VIII. 32.
Práv ktož proti komu na súdě zóstane, co činiti má, aby svých škod na svém otporníku dobyl. II. 30.
Právo stané když se dává na súdu zemském. II. 44.
O právu staném a proč se dává. III. 18.
O pečeti zemské VIII. 28.
Pře jak se jakým řádem slyší na súdě zemském. II. 9.
Převedenie věna jak a z kterých příčin bývá. V. 26.
O převedení věna. V. 25.
O převedení věna z jedněch knih do druhých a z jedné země do druhé. V. 31.
Převedenie věna s jednoho dědictvie na druhé. V. 27.
Přievodu věna, kde se diel toliko převodí, zpósob a forma. V. 30.
O písařích u desk zemských a o jiných výmienkách v zápisiech. VII. 14.
O primě, a co jest prima, a o rozdielu přísah v kaple Všech Svatých. II. 28.
O přidání věna. V. 7.
Příjemci věna co přileží. V. 28.
O přísaze v kaple a o jiných přísahách rozličných. II. 23, 24.
Před přísahú v kaple co má býti. II. 25.
Při přísaze v kaple co má býti. II. 26.
Po přísaze v kaple co má býti. II. 29.
O přiznání osobním u desk IV. 7.
O póhonóv svědčení. II. 3.
Póhon z otboje jak má býti. III. 9.
O póhonu najvyšších úředníkóv zemských a jiných lidí. III. 9.
Póhonu zpósob od najvyššieho úředníka. III. 9.
O póhonu měst a klášteróv. III. 10.
Póhon na krále a jak jiných král pohánie. III. 11.

Póhon jeden kdy a trój kde má býti. III. 22.
O póhoniech některých zvláštních, jak se při nich póvod vedlé práva zachovati má. III. 24.
Póhonové kteří se vysvědčují a kteří nic. II. 8.
Pohnaný proti žalobě jak se má mieti. II. 17.
Pohnati ze škod jak má ktož proti komu práv zóstane na súdě. II. 30.
O póhonu. III. 1.
Póhon co jest. III. 2.
Póhon komuž zdvihnú a bude zase ze škod pohnán, nemá zase poháněti pohnaného leč s ním najprvé o škody rozsúzen bude. III. 6.
O poklidu. II. 15.
O položení za nemocna na svědčení póhonóv. II. 5.
O položení ven ze země na svědčení póhonóv. II. 6.
O položení ven z země a za nemocna před súdem a při žalobě. II. 16.
Poručenstvie móž býti doma kromě desk. V. 35.
Poručenstvie dokud trvá. V. 37.
Poručenstvie jest troje. V. 38.
O poručenství dětí a statku a co jest poručenstvie. V. 33.
Poručenstvie otcovského forma a zpósob. V. 34.
Poručenstvie králem daného zpósob a forma. V. 39.
Při poručenství sirotčiem co za právo jest. V. 43.
Poručníci z čeho mají počet sirotkóm činiti, když sirotci k letóm přijdú, a z čeho nic. V. 41.
Poručník sirotčí móž-li jiného poručníka udělati. V. 40.
O poručníciech pří. II. 19.
Postúpenie věna, jak má býti po zplacení. V. 15.
O postúpení a uvázání. VI. 37.
O potazu panském. II. 20.
Póvod při žalobě co má zachovati. II. 11.
Póvod má všecko pohotově mieti. II. 13.
Póvodu co přiležie prvé než by pohnati chtěl. III. 7.
Póvodu a pohnanému společné a obecnie, i rozdielné a zvláštnie co jest. III. 14.
O prodávajíciem. IV. 4.
O proměnění stavu vdovského. V. 10.
O propuštění z spolkóv. VI. 21.
O propuštění zápisu, trhu, věna etc. VII. 32.
O próvodiech k súdu. III. 12.

O **R**anění na cestě a rozvodnění. II. 7.
O registrách peněžitých a listovních. VIII. 9.
O registrách starosty komorničieho VIII. 12.
O relátořiech a relaciech ke dskám. IV. 10.

Rytieřský a zemanský člověk každý, pojmi sobě ženu jakéhož koli řádu, móž jí věno dskami zemskými klásti. V. 16.
O rociech k svědčení póhonóv. III. 16.
O roku opravení. III. 19.
O rozdielu přísah a o primě. II. 28.
O rozdielu přátel příbuzných i jiných lidí. VI. 1.
O rozdielech mezi nepříbuznými a příbuznými. VI. 13.
O rozličných zvodiech po nálezu a o dovedení nálezu. II. 22.
O rozličnosti súdóv v zemi české. I. 1.
O rozličných výmienkách v zápisiech VII. 14.
O rozličnosti zápisóv. VII. 15.
O rozličnosti póhonóv. III. 21
O rozličnosti přievodóv věn. V. 29.
O rozvodnění a ranění na cestě. II. 7.
Rozum zápisu s „s miestem“ a „s uvázániem“. VI. 39.
O rukojmi na bránie s komorníkem pro úroky zadržalé. VII. 19.
Po rukojmi co sobě má viece zjednati a co učiniti ktož chce pro úrok bráti. VII. 20.

O Splacení věna. V. 32.
O splacení zástavy nebo o ssutí. V. 5.
Stané právo, kdy se na súdu zemském dává. II. 4.
O staném právu a proč se dává. III. 18.
Statek svój, kto chce zapsati, kterak jej zapsati má, „s miestem“-li či bez „miesta“. VI. 35.
Statek svój jeden každý kterak opatřiti má zápisem. VI. 33.
O starostovi komorničím. III. 15.
O směně nebo frajmarku. VI. 27.
Směna jak se ve dsky klásti má. VI. 28.
Syn nedielný otce svého, má-li otci svému a jiným dětem jeho diel rovný dáti statku svého. VI. 11.
O spolku. VI. 14.
Spolku zpósob. VI. 15.
Spolkové pro nezachovánie při nich vedlé práva míjejí. VI. 17.
V spolku dědictvie ze jména se neklade. VI. 16.
V spolky kto mohú vstupovati. VI. 18.
Spolek se též jako jiné dědictvie promlčí. VI. 19.
Z spolku propuštěnie. VI. 21.
O spolku s sirotky. V. 42.
O smluvách. VII. 19.
Súd zemský, veliký jak má osazen býti. II. 1.
O súdu zemského velikosti a moci. I. 1.
O súdu komorniem. I. 2.
O súdu dvorském. I. 3.
O súdu duchovniem. I. 4.
O súdu purkrabie Pražského. I. 5.

O súdu menšiem Pražském. I. 6.
O svrchciech a nábytciech, a co jsú svrchci a nábytci. VII. 8.
Škod kterak máš na svém otporníku dobýti, když by proti němu práv zóstal na súdě. II. 30.

O Trhu. IV. 3.
Trh a prodánie dědictvie věnu předešlému nic neškodí. V. 23.
Trhu, věna, zápisu propuštěnie. VII. 32.
Třetina co jest. IV. 12.
O třetině věnné. V. 8.
Třetina jest dvoje. V. 9.

O Úmluvě. IV. 13.
O úředníciech a úřadu desk zemských. IV. 2.
Na úředníka najvyššieho zpósob póhonu. III. 9.
Úředníci menší, když k komu jedú nebo jdú. IV. 8.
Úředníkóv menších viny. VII. 31.
Uvázánie co jest a kolikero jest. VII. 1.
Uvázati se s komorníkem kto chce, jak se má při tom zachovati. VII. 2.
Při uvázání komorníkem kterak se má mieti ten, na kohož se komorník vede. VII. 3.
Uvázánie a bránie s komorníkem, v čem jedno druhému podobno jest a v čem se dělí. VII. 30.
O útoku a od čeho slove útok. III. 3.
O útoku nedohnaném. III. 4.
V útoku má každý jmenovati, z čeho chce pohnati. III. 5.

Věno žádnému nezapsané, když vdova umře, na koho přicházie. V. 17.
Věno ženě své každý rytieřský a zemanský člověk, buď ona kteréhož koli řádu, móž jí dskami zemskými věno klásti. V. 16.
Věnovati kto mohú. V. 18.
Věno se zpravú. V. 19.
Za věno co jest dosti. V. 20.
Věno na čem móž kladeno býti. V. 21.
Věna vznešenie. V. 22.
Věnu předešlému trh a prodánie dědictvie nic neškodí. V. 23.
Věna svého žádná žena zavaditi nemóž, dokudž jest muž jejie živ. V. 24.
Věna převod. V. 25.
Věno z kterých se příčin převodie. V. 26.
Věna převedenie s jednoho dědictvie na jiné tak má zachováno býti jakž věno první okazuje. V. 27.
Věno se převodie s jedněch desk do druhých a z jedné země do druhé. V. 31.
O věnu. Co jest věno a kterak se ujišťuje. V. 6.
K věnu kladení žena nemá osobně u desk býti, než k přievodu. V. 11.
Věna svého jak má dosieci vdova. V. 12.

Věnné dědictvie dokud má držeti vdova. V. 13.
Věno též se jako jiné dědictvie promlčí. V. 14.
Věna postúpenie po zplacení jak má býti. V. 15.
O výmienkách rozličných v zápisiech a najprvé o moci, aby mohl kšaftem odkázati. VII. 10.
O výmienkách a o písařiech u desk zemských. VII. 14.
O vinách, kteréž se propadají úředníkóm menšiem. VII. 31.
O výpisiech z desk. VIII. 29.
Výpisové z desk jakým obyčejem mají vydáváni býti. VIII. 29.
O vyručení zájmu VII. 22.
O vysvobození dědictvie manského z manstvie. VI. 29.
„Se vší zvolí“ co ta slova v sobě zavierají a kterak jim má rozuměno býti. VII. 7.
O vize. III. 20.

Zájmu vyručenie. VII. 22.
O zájmu dlužníka, a když zájmu nevyručí, co potom bude. VII. 24.
Zájmu odhádánie, a kdy má zájem odhádán býti. VII. 25.
Zajímati kdež nenie co. VII. 29.
O zahájení súdu zemského. II. 2.
O zápisiech nápadniech. VI. 31.
Zapsati statek svój kto by chtěl, „s miestem“-li či bez „miesta.“ VI. 35.
Zápisné dsky dvoje, veliké a malé. VI. 32.
O zápisu „s miestem“ a s uvázániem, zpósob nebo forma. VI. 38.
Zápisu „s miestem“ a s uvázániem rozum. VI. 39.
O zápisu svěřeném. VI. 40.
O zápisu bez „miesta“ s postúpeniem, zpósob a forma. VII. 5.
O zápisu bez „miesta“ s postúpeniem. VII. 4.
V zápisu kde má státi „dědicóm“ a kde nic. VII. 6.
Zápisem zástava bez zpravy. V. 4.
Zapíše-li kto komu dědictvie své a potom jemu viece dědictvie přibude. VII. 11.
Zápisu nepropúštěje kto chce dědictvie svého uprodati. VII. 12.
Zápisóv rozličnost. VII. 15.
O zápisu kdež se dluh spravedlivý i s úrokem zapisuje. VII. 17.
Zápisu, trhu, věna propuštěnie. VII. 31.
O zástavě, V. 1.
O zástavě platu komornieho. V. 3.
Zástava zápisem bez zpravy. V. 4.
Zástavy zplacenie nebo ssutie. V. 5.
Zmatci dvojí při súdu býti mohú. IX. 2.
O zmatciech, kteříž se pôvodu přiházejí. IX. 3.
O zmatciech při žalobě. IX. 4.
O zmatciech při náleziech, při práva vedení. IX. 5.
O zmatciech při uvázání s komorníkem. IX. 6.

O zmatciech při brání nebo zájmu. IX. 7.
O zmatciech při otpořiech. IX. 8.
O zmatciech pohnaného. IX. 9.
O zpravě, co jest zprava. IV. 11.
O zpravě živého společníka. VI. 20.
O zvláštniech některých póhoniech. III. 24.
O změnění při súdu a při dskách. IX. 10.
O zvodu. IV. 14.
O zvodiech po náleziech. II. 22.
Zpósob dielu zřetedlného. VI. 2.
Zpósob dielu, kdež jeden od druhého penieze vezme a druhý v gruntiech zóstane. VI. 4.
Zpósob oderčenie. VI. 5.
Zpósob dánie zvláštnie osobě. VI. 23.
Zpósob děkovánie z poručenstvie. VI. 25.
Zpósob toho jak se má směna ve dsky klásti. VI. 28.
Zpósob propuštěnie z manstvie. VI. 30.
Zpósob zápisu „s miestem“ a s uvázániem. VI. 38.
Zpósob zápisu bez „miesta“ postúpeniem. VII. 5.
Zpósob a forma otporu. VII. 42.
Zpósob póhonu na najvyššieho úředníka. III. 9.
Zpósob póhonu z otboje. III. 22.

Žena žádná věna svého zavaditi nemóž dokudž jest muž jejie živ. V. 24.
O žalobách rozličných. II. 10.
Při žalobě póvod co má zachovati. II. 11.
O žaloby zavření a konci. II. 12.
Proti žalobníku jak se má mieti pohnaný II. 17.
O žalobníku. III. 8.
O žalobních knihách. VIII. 10.

PŘÍDAVKY.

VYSVĚTLIVKY.

V pořádku Knih Devaterých podává H. Jireček.

I. Předmluva.

Ř. 1. (rec. I.). Páni z Postupic. Rod pánův z Postupic jest jeden z těch, jenž událostmi XIV. věku v Čechách z nízkého stupně zemanského Kostkův z Postupic povznesl se na stupeň řádu panského, nabuda znamenitého jmění a velikého jména politického v zemi. Velikostí rodu toho prvním zakladatelem byl bojovný a věhlasný Vilém Kostka z Postupic, jenž r. 1432 účasten byl poselství ke sboru Basilejskému, r. 1434 v bitvě u Lipan porážel Tábory, až r. 1436 pokořuje Hradec nad Labem Sigmundovi králi, zabit jest u Vysoké nad Labem. Nedávno před smrtí přiřknul jemu Sigmund panství biskupství Litomyšlského (21. Sept. 1436). — Zdeněk, slávu rodu svého obnovil, an věrně stál k Jiřímu Poděbradskému, jenž sám buda králem, propůjčil mu mincmisterství zemské a povýšil rod jeho ve stav panský. Věrnost svou ku králi zpečetil, tak jako strýc, smrtí na bojišti, an r. 1468 v bitvě padnul u Zvole proti Uhrům Matyášovým. — V třetí generací prosluli Kostkové: Vilém, Zdeněk a Bohuše, současníci i příznivci Všehrdovi. Statkové jich toho času byly: Litomyšl, Brandýs nad Orlicí, Landšperk, Landskroun. Všehrd v těsném svazku přátelském zejména byl s prostředním z nich, panem Zdeňkem, jemuž připsal knihy Cyprianovy v překladu a jenž jemu psaní psal v záležitostech Knih devaterých. — (Porovnej „Zavřenie všech knih“.)

Ř. 6. O mužnosti jich (Čechův) etc. Blízký byl Všehrd oněch časův, kde jméno české na poli válečném zvučně se rozléhalo po Europě. Kolik válečníků českých jmenováno v tom století, a to doma ve vlasti i za hranicemi v cizině! Možno říci, že skutky a osudy mužů těchto líčiti bezmála tolik jest co psáti děje tehdejší střední Europy. Nebylo vojny, kde by neměli účastenství Češi s Moravany, nebylo bojiště, kde by neválčili bojovníci jména českého. Na výšinách Balkánu, u brány Trajanské octnuly se vozy české (1443) a hlomoz jich prostíral se v úžinách této „Staré Planiny“, tak jako druhdy rachotily podél Šumavského hvozdu. V nešťastné bitvě Varnenské (1444) podlehl zástup Jiskrovců, v bitvě Chvojnické (1454) dopomohli křížovníkům pruským k vítězství. Na půdě charvatské, u Samoboru, zvítězil (1441) zeman český Vítovec a (1457) zajal bezmála v Celji císaře Fridricha IV. U Lučence (1451) porazil Jiskra, zeman moravský, nejstatečnějšího reka uherského, Jana Hunyada. Z prvních bojů s Turky (1437) přivedli Čechové a Moravané zajaté své s sebou do vlasti, „aby mohli chlubiti se jimi na znamení svého vítězství nad nevěřícími“, a málo let před tím (1433) napájeli Sirotci koně své na břehách Baltyku a plnili láhve své vodou morskou na znamení, že protáhli až k moři. Na břehách Visly i na břehách Dunaje byly roty české jako doma, a i na lese Teutoburském zjevila se (1447) vojska česká. Smělť souvěký básník německý při dvoře Ladislava Pohrobka, Michal Behaim, říci: „Sollt' die zwitracht nit sein zu Beham in dem reiche, so wär' es wol mügleiche, dasz mein Herer Küng Lassla mit ihn' möcht' zwingen da all' dies' welt mit einander, als der grosse Alexander thät mit der Griechen heer!“ A Bohuslav z Hasišteina o Vlčkovi pěje:

Hujus Danubius virtutes et Vistula novit,
Et qui Sarmaticas potat, Alanus, aquas!

(Viz Palackého dějiny české IV. I, str. 433—462 a Jirečkova různá pojednání o Válečnících českých.)

Ř. 17. Ženy české za starých Čechóv etc. Svědčí tato slova, že historické pověsti ze starověku českého (nejvíce zajisté na základě kroniky Dalemilovy) vůbec známy byly v lidu českém a že Hájek přijímaje pověsti tyto do své kroniky, shodoval se v tom s názorem své doby.

Ř. 43. V kterýchž se již VMsti Kské .... Král Vladislav korunován jest na království r. 1471 v m. Srpnu; že pak se tu dí, kterak se jím již 37 let země česká spravuje, zjevno, že předmluva ku králi Vladislavovi složena jest r. 1508 nebo 1509.

Ř. 51. V manstvie a v službu uvedenie ... Míní zde Všehrd sloučení okolních zemí s korunou českou, kteréž ponejvíce přičiněním krále Karla IV. na místo jest postaveno. (Viz Jirečkovy Základy zemského zřízení za Karla IV. str. 32—48.) Některé z těch zemí a manství ztraceny jsou ještě v XV. věku, jako Braniborsko a četná manství v dnešních Bavořích.

Ř. 64. vedlé práva starodávnieho nynie obnovenóho atd. Míní zde Všehrd snešení sněmovní ode dne 18. Febr. r. 1486. Král se pány a vládykami, „nahlédše pilně v starodávnie zřízenie a ustanovenie, což se zamkóv a hradóv, tvrzí v království českém odcizování dotýče, kterak jest to pod velikými pokutami zřiezeno a utvrzeno, aby toho nebylo", „též i nynie nalezli a ustanovili za právo vuobec", aby cizozemcům nic od království nebylo prodáváno atd. — Všehrd ještě častěji k tomuto snešení ukazuje, jako III. 17, IV. 5. Vloženo bylo ve dsky veliké, a sice III. Andreæ B. 1, i čte se plným textem otištěné v Archivu V. str. 427. — Ono „starodávnie zřiezenie a ustanovenie", na kteréž povolává se sněm z r. 1486, jiného nic není než Concessio libertatum regno et incolis Bohemiæ r. 1310 od Jana Lucemburského, an za krále byl přijat, daná; zavazujeť se král, quod nullum alienigenam vel extraneum in Boemia et Moravia hereditates, castra, possessiones, bona immobilia vel jura aliqua emere vel empta retinere aliqualiter admittemus etc. (art. VIII. Viz Codex II. 2. P. 195). — Z té příčiny praví Všehrd, žeť to „právo starodávnie, nyní obnovené a znova ztvrzené".

Ř. 145. Dskami . . . Jakkoli dosti psáno a známo jest o dskách, přece časté citací desk u Všehrda k tomu nutí, aby se zde obecná o nich podala zpráva. Dsky zemské, rozdílné od desk dvorských, tyto byly v Čechách:

A. Dsky, ješto je měl místopísař desk zemských:

a) Dsky trhové neboli dsky naprosto tak slovoucí, v kterýchž se trhové, věna, převodové, rozdílové, spolkové, poručenství, léta, děkování, dání, nadání, odhádání, listové mocní, kšafti a jiní majestáti, nalezové obecní i zvláštní pilnější a kteříž se týchž desk dotýčí, a jiné věci rozličné psali. (VI. 32). Psány byly dsky tyto vesměs na pergaméně a jmenovány jsou po místopísaři, kterýž je které spravoval. Bylyť jsou tyto: Zdislavových tré, Přisňákovy jedny, Dačického jedny, Oldřichových dvé, Prokopovy jedny, Václavových dvé, Mikulášových dvé, Štěpánova jedna, Maříkových dvé, Václavových dalších dvé, do válek táborských; po valkách těchto Matějových sedmero, Dúpovcových dvé, Václavova Ondřejova jedna, Plánových sedmero, Ondřejových z Těšíňova (či Ondráčkových) čtvero, Viktorinova jedna. Za nejstarší Všehrd klade dsky Zdislavovy (1320); ale známky starších desk trhových jeví se hned r. 1287, 1291, 1295, 1297, 1309, 1312, 1315, 1316, 1319. (Codex II. 2. 5.)

b) Dsky zápisné veliké. V zápisné dsky — pro rozdíl od trhových — toliko se nápadové dědictvie zápisného dluhem po smrti nebo hned postoupením a jiní rozliční dluhové velicí nad sto kop psali (VIII. 11), i byly pro bohaté pány a zemany, kteříž v tisíce děli a zboží široká, znamenitá a veliká měli, aby oni těmi dskami velikými veliká zboží svá opatrovali, v velikých summách veliká zboží zapisujíce. (VI. 32). Dsky zápisné psány byly na pergaméně a nazývány jsou po barvě: Zelené, bílé atd. Založeny jsou na samém počátku XV. století.

B. Dsky, kteréž k menšímu písaři příslušely:

1. **Dsky póhonné.** Ty byly k tomu, aby se „v ně póhonové (kromě póhonův k odporům), k velikému i k menšímu soudu zemskému příslušející“ psali. Avšak vcházely do nich „vedlé těch póhonův i nálezové panští, staná práva, úmluvy, zvodové, panování, a všeliká po právích staných nebo po nálezích panských práv vedení“ (VIII. 5.) Staré dsky póhonné psány byly na pergaméně, za časů Všehrdových na papíře. Žehrá na to Všehrd, i radí, aby ty, kteréž na papíře napsány jsou, na pergamén přijaty byly, neb jest v nich velmi veliké množství potřebných nálezův a příliš užitečných, ne zvláštních toliko ale i obecních. A dále: „A tu se v póhonné dsky nálezové a rozsudkové mezi lidmi o veliké věci a kteréž k věčnosti mezi nimi a mezi jich dětmi a budúcími trvati mají, píší: O zboží, o dědiny, lúky, lesy, potoky, rybníky i jiné grunty a pře rozličné, o čest také a o jiná narčení mnohá.“ (VIII. 5.) Které byly za časů Všehrdových nejstarší při úřadu, byly již žluté a pro starost ohnilé, tak že jimi se již nehýbalo, „než jest jim, jako mrtvým, pokoj dán“ (VIII. 5.). Znamenitý zbytek desk těchto (1316—1320), jenž záhuby r. 1541 ušel, nalezen jest r. 1867 v archivu Jindřichohradeckém in originali, a otištěn o sobě r. 1868, po druhé pak v Reliquiæ tabularum Emlerových (I.)

2. **Knihy žalobní.** „Do knih, kteréž slovú žalobní, všecky póhony z desk póhonných se píší; neb každá žaloba vedlé práva na dvé má ve dsky zapsána býti; nejprvé při póhonu ve dsky póhonné; potom táž žaloba má z těch póhonných desk přepsána býti, tak jakž tam stojí, do žalobních desk, z kterýchž řečník v šrancích stoje, žalobu každému čte.“ (VIII. 10.)

3. **Dsky svědomí,** kdež se zapisovala svědectví svědků ke přem soudním náležitá. (VIII. 6.)

4. **Dsky menší zápisné.** „Malé dsky — proti velikým zápisným — byly pro chudé zemany, pro dědinníky a jiné všecky lidi chudé; do nich summa sto kop gr. výše nevcházela.“ Kromě zápisův vlastně tak řečených vcházely do nich „smlouvy všecky, (kromě trhů a spolků, směn a jiných vkladů k tomu podobných), rukojemství, škody komorníkem od desk ohledané, výbojové noční, spasení obilí a luk, lesův smýcení, rybničná krádež nebo zkopání a jiné škody, kteréž komorníci ohledovali těm, kterýmž se dály a kdož toho žádali a potřebovali, též relací práv staných v komoře...“ (VI. 32, VIII. 2.)

5. **Dsky památné.** Dsky tyto začaty jsou za krále Jiřího, jakž dí Všehrd (VIII. 4.), či vlastně již za krále Ladislava r. 1453, kdež latině slovou Memoriæ (In memoriis). Kterýžto název „memoriæ“ hned r. 1419 a 1437 při dskách, ovšem jen nahodile, se vyskytuje. Dsky památné obdržely jméno toto ne od toho, že by se co pamětihodného do nich kladlo, alebrž od toho, že se zprvu v ně věci méně pilné a nikoli věčnosti trvalé zapisovaly, než což do času

toliko nedlouhého státi mělo, dokudž by králem nebo pány rozeznáno nebylo; a obyčejně to, což jest pro zavření práv a pro skončení soudu zemského nemohlo již rozsouzeno býti, aby z paměti JMsti káli, pánům nebo úředníkům, kdyby zaznamenáno nebylo, nevypadlo. Ale prodlením let a již za Všehrda psány jsou v ty dsky i věci velmi důležité a trvalé, nálezové netoliko zvláštní, kteříž se jistých osob, ale i také obecní, kteříž se všech vůbec a země dotýkali, i jiné mnohé věci pilné a znamenité. Ano vešlo za obyčej, že což bylo nejpilnějšího a což by k věčnosti upevňovalo, do desk památtných vpisováno. A za to měli mnozí, což se těmito dskami zapíše, že jest to trvalejší, pevnější, jistější, nežli by se dskami zemskými psalo. Kterémužto mínění Všehrd velmi ostře a určitě odpor činí, dodávaje mezi jiným, že „tyto dsky se doma vždy u desk povalejí, a že na papíře a nikoli na pergaméně se píší.“ — Všehrdovi toliko první kniha desk těchto známa byla, neb za jeho času „ještě i jedny knihy týchž desk“ nebyly napsány. — Později se počet jich rozmnožil až do samého osudného roku 1541; první knihy pak z XV. věku pochodící po barvě nazvány jsou „Žluté památné“ neboli „lvové památné.“

6. Libri arbitriorum. V tyto dsky ubrmanské, jak je nazývá Všehrd, psaly se výpovědi, kteréž úředníci z podvolení stran a z podání na ně činili, a též výpovědi, kteréž úbrmané mezi lidmi v krajích činili, když jsou strany obě s tou výpovědí sepsanou ke dskám přišly a toho na úřednících žádaly. Zdá se, že dsky tyto slušely do století XIVtého; za Všehrda již platnosti neměly, neb se strany raději soudem rozsuzovati daly než rozhodčími. (VIII. 10.)

7. Dsky komorničí. Tak sluly knihy, kdež komorníci soudní dědiny za službu od králův sobě propůjčené (starobylé dědiny kladské) prodávali nebo po smrti dávali, kdež také sobě dluhy a ženám svým věna kladli a kde se nálezové mezi nimi učinění zapisovali i smlouvy jich. Dsky tyto na papíře se psaly. (VIII. 7.)

8. Knihy úroční. V ty se platové komorní, starodávní i novější, všichni zapisovali, kdo komu co a z kterého zboží platil, a kdo úrok ten nebo plat komorní od desk zdvihnul. Při týchž knihách také se psala všecka soudní brání, všecka uvázání s komorníkem, den, leto, kdy komorník, s kým, komu a proč jest bráno nebo uvázáno a co jest zajal. Knihy tyto psány na papíře. (VIII. 8.)

9. Registra penězitá a listovní. V registra tato zapisovaly se peníze, kteréž jedni druhým na zplacení věn nebo zástav nebo jiných věcí k těm podobných u desk kladli. Též se v ně kladli i listové, kteréž jedni druhým ve zpravě nebo jinak z jiných příčin u desk kladli. (VIII. 9.)

C. Registra starosty komorničího.

Starosta komorničí dvojí registra měl: Jedna, kdež uvázání a brání s komorníkem zapisoval. V kterážto registra starosta maje komorníka vystrojiti na uvázání nebo na brání, měl nejprvé výpis z desk napsati a z těch register svých potom na ceduli, s kterouž komorníka vysílal. Psal také do týchž register všecky úmluvy, panování, škod ohledání a póhony k odporům. — Jiná registra měl, na kteréž útoky a póhony všecky (kromě póhonův k odporům) psal. (VIII. 12. IX. 10.)

Ř. 230. Kdež jestli.. Místo „kdež“ čísti se musí „kteréž“

Ř. 237. Ale pro snadnějšie nalezenie . . . Všehrd dílo své rozdělil na „knihy“, a knihy na „titule“, jakž se toho sám dokládá V. 32. Uváděje titule, nedodává čísel, než sám nadpis: „Jakož o tom jest povědieno napřed v tituli „Dokud má vdova věnné dědictvie držeti“. — Číslování titulů pochodí od pozdějších opisovačův, kteří také „titule“ nazvali „hlavami“, název to, jehož v prvních opisech není. Při tom opisovači dosti nenáležitě postupovali, kladouce titul neb hlavu, kde jí dle obsahu samého nebylo třeba, jako na př. VIII. 48: „Menší písař toto sám beře.“

I. 1.

Ř. 2. Súd zemský. Kromě krále sedali na súdu zemském (jus terrae, judicium terrae): 1. Nejvyšší úředníci zemští, totiž purkrabí, komorník a sudí. 2. Dvanácte pánův. 3. Osm vládyk. Ještě za Ondřeje z Dubé na soudu zemském více pánův než 12 sedati mohlo, ale za právo bylo ode dávna, že jich mělo sedati dvanácte, a nejméně sedm, větší polovice, mimo úřad (§ 62). Vládykám přisouzeno sedati na soudu teprvé po válkách husitských. — Soud zemský sedal čtyřikráte do roka, na časy obyčejné, t. j. na každé suché dni (postní, letniční, sv. Jeronyma a adventní), až změna učiněna na samém závěrku XV. věku, že „súd o suchých dnech adventních má minúti, než póhonové mají před se jíti“ (ZZVlad. 4).

I. 2.

Ř. 1. Súd komorní (judicium camerae regis). „Což se súdu komornieho dotýče, ten se nynie držeti má dvakrát do roka“ — tak zní snešení sněmovní z r. 1492 — „jeden na Sv. Martina, a druhý na Svátosti, (jinými slovy): jeden na Sv. Martina, a druhý dvě neděli před Sv. duchem“. Snešení toto — (přejaté i do ZZVlad. 380) — vepsáno bylo do desk Památných Q. 18 i čte se plným textem v Arch. V. str. 446.

Ř. 63. Knihy súdóv královských. Nálezové soudu komorního, kdež v komoře král s raddou svou pře do komory slušející soudil, zapisovány jsou, počínajíc králem Vladislavem, do kněh, podobným během a způsobem jako do desk nálezové soudu zemského. Několiko „Rozsudků královských“ známé: A. 8, A. 9, A. 11, C. 4, D. 2, D. 4 etc. (Viz ZZVlad. 1500, Codex III. 2, str. 176 atd.)

Sekretář královský. Takovým byl za Všehrdovy doby Jan Šlechta ze Všehrd, Viktorinův strýc erbovní.

I. 3.

Ř. 1. Súd dvorský neb manský. Obšírný rozklad o soudu dvoru královského (jus curiae regiae, judicium curiae regalis) nachází se ve ZZVlad. 304—379. (Por. I. 6 recensí první: Súd dvorský kdež se manstvie a dánie královská neb výsluhy súdie.)

Ř. 25. Dsky dvorské t. j. dsky soudu dvorského. Dvakráte jich připomíná Všehrd v knihách svých. Úřad desk dvorských za Všehrdových časův měl svůj vlastní dům v Praze (VIII. 14, rec. I.). Dsky tyto byly troje (VIII. 31. Viz též V. 31.). —

Ř. 87. kdež Bohuslav z Prahy pohánie Vácslava Skuhrovského. Vácslav Skuhrovský ze Skuhrova ve dsky kladl, sám práva nemaje, a vedlé té viny za falešníka zóstal. Byl prý též první, kterýž cos takového v Čechách učinil: „Kterýž se jest o tu nepravost v Čechách najprvé pokusil a ve dsky kladl čehož jest sám neměl.“ (IV. 4. rec. I.) Nález o to stal se dne 11. Okt. 1456, i zapsán jest v Modrých póhonných v tato slova: „Et prout Wenceslaus citatus dskami zapisoval, sám ve dskách řádně nemaje, tu je zavinil kázně a pomsty veliké, ale toliko že jsú páni s ním milost učinili, a zvláště proto, že na něm ta vina najprv se okázala, za krále Ladislava“ (Emler Rel. I. pag. 116, 117).

I. 4.

Ř. 5. Akta. Učí nás Všehrd, že soud duchovní, arcibiskupský, podobně měl akta svá jako soud zemský dsky zemské, soud dvorský dsky dvorské a soudy městské knihy městské. Akta tato arcibiskupská posud snad schována jsou v archivu kapituly Pražské, ač sám Všehrd dokládá, že akt starých celých snad není. Byla by důležitým pramenem místopisu českého i pravních poměrů na zboží duchovenském.

I. 5.

Ř. 2. Súd purkrabí Pražského. Dle I. recensí slul tento soud ne soud purkrabí, než soud „miestopurkrabie Pražského“, Široká zpráva o soudu tom obsažena jest ve ZZVlad. 381—407.

II. 1.

Ř. 1. Na velikém etc. Majestát Vladislavův o sedání na soudu zemském, pocházící z r. 1487 a vložený do desk zemských III. Andreæ F. 8., čte se ve ZZVlad. 2.

Ř. 12. Tak za našie paměti... Král Vladislav, volen jsa roku 1490 za krále uherského, vyjel z Čech do Uher v měs. Junii 1490 a vrátil se do Čech zase teprvé ve Febr. 1497, po šesti létech. Po ten čas celý sedal v majestátu královu na soudě zemském nejvyšší purkrabí, pan Jan Jenec z Janovic a z Petršpurka, poslední rodu toho starožitného. (Pal. Děj. V. 2. 365.)

Ř. 18. jako správci, ne jako hajtmanu. Důležitý rozdíl mezi spravcím (gubernatorem) a hajtmanem (kapitánem zemským) je zde připomenutý. Spravcím byl na př. Jiří z Poděbrad za nezletilosti krále Ladislavovy, přiznaný spolu od země, kdežto hajtman za místo držícího od krále samotného postavován do času. O moci hejtmana zemského viz Jirečkovy „Základy zřízení zemského“ (str. 74, 75).

Ř. 36. jako hofmistr zemský... Hofmisterství i maršalství bylo v Čechách dvojí: Jedno zemské, druhé dvorské, jakž zjevně píše Všehrd III. 24. (Viz Jirečkovy Základy str. 109 a 140.) Majestátem z r. 1497 zřízena jest posloupnost nejvyšších úřadů zemských, tak že první místo držeti má nejvyšší purkrabí Pražský, potom nejv. hofmistr království českého, potom nejv. maršálek král. č., potom nejv. komorník král. č., potom nejv. sudí král. č., potom nejv. kancléř král. č. (Arch. V. 474. — O působnosti a moci nejv. hofmistra kr. č. široce jedná ZZVlad. č. 470—471.)

Ř. 68. Za jednoho tří. Mezi menšími písaři zde jmenovanými jeden, Johanes, jest onen Jan z Domaslavi, jenž, jsa důvěrník pana Bohuslava Hasišteinského a horlivý pod jednou, zevnitrný popud dal k rozdvojení Bohuslava s Viktorinem. (Viz Životopis.)

Ř. 114. Do kaply... Rozumí se tu kaple Všech Svatých na hradě Pražském, kdež od staradávna odbývány jsou přísahy soudní ode stran. Vystavena jest kapla tato r. 1263 přičiněním děkana Víta, horlivého stavitele, nákladem zemského sudího Čéče (induxit item d. decanus Czieczonem judicem totius regni Boemiæ ad construendam ecclesiam Omnium Sanctorum, quæ sita est in exitu claustri versus curiam regalem. Cosm. Cont.). Z čehož souditi se může, že hned od počátku byl kostelík tento kaplí soudní soudu zemského. Kdekoliv u Všehrda připomíná se kaple, jiná není než soudní Všech Svatých (II. 5.)

Ř. 181. a 191. Ale moci panský nález nemá, jakož se po starých spisiech nalezá.. Tato připomínka vztahuje se k páně Ondřejovu z Dubé „Výkladu na právo zemské“, kdež se píše v §. 59 a 61.: §. 59. (O moci nálezóv panských.) Kde panský nález moc má? Pravím že když páni súd osadí a popsáni budú ve čtyřech laviciech, a voláno bude řečníkem na sstupky, na spolky a na dánie, v tom miestě za starých pánóv nálezi panští šli, ale ne jinde. — Pakli by se strany svolily kdežkoli, a úřad to slyšal: tehdá podvolenie práva ruší a moci panské potvrzuje, buď jich málo neb mnoho.

§. 61. (O nálezu v jiném miestě). Bude-li pak kdy, pro potřebu a pro to, že tomu páni chtieti budú, v jiném miestě nález panský, aby se stal buď v klášteře neb v jiném domu, a starší úředníci při tom budú a straně obě svolé: móže ve dsky vloženo býti, ale s dobrú pamětí, kterak a kde se stalo, kteří páni při tom byli, a kdo potaz panský vynesl, a vóli stran také psáti (neb jinak proti tomu řeč bývá: „Pokútně jsme odsúzeni a ne v tom miestě, kde právo, a nejsme k tomu připraveni právem zemským“, i jiných mnoho omluv.)

II. 9.

Ř. 44. A snad by nic neškodilo... Navržení zde od Všehrda učiněné dobře svědčí o praktickém názoru právnickém. Ještě jednou mluví o té věci Všehrd VIII. 12.

II. 10.

Ř. 37. Nálezu starého o moc. Nález ten, pochodící z r. 1402, zapsán jest I. Stephani K. 17, K. 18: Mocí žádný jeden na druhého nesahaj. (Cf. III. 23). Plným zněním čte se nález ten u Emlera I. 594., Codex II. 2. str. 44, 45. (Porovnej Všehrd II. 20.)

Ř. 42. Nálezu starého o čest. Viz dsky Památné A. 11.

Ř. 47. po starých spisiech. Ukazuje zde Všehrd k Výkladu páně Ondřejovu, kdež formulí žalob několikero jest položeno v §. 19. atd. — Jiné formule žalob čtou se v Codexu j. boem. II. 2. str. 312—333.

II. 11.

Ř. 82. Kdež Vácslav... Nález ten stal se r. 1493 v rozepři mezi Vácslavem (Kopanským) z Vranieho a Sigmundem (Baršem) z Kamenice, i zní takto: „Poněvadž on Kopanský póvod v své žalobě svědomie se dokládal a maje čas a prodlení k tomu, toho svědomie podlé práva sobě nezjednal, i protož skrze to na zmatek jest pohnal, i z té příčiny páni a vládyky na plném súdu jej Kopanského v svú kázeň berú.“ (Emler I. 214).

II. 13.

Ř. 29. (I. rec.) Kromě žaloby z moci... Viz nález z r. 1495, v Památných T. 14. (Cod. III. 2. 153): Ktož požene z moci, že tu obá mají státi k té při a poručníkóv k ní nemohú dělati. — Příčinu k tomu novému nálezu zavdala rozepře mezi Jindřichem Opozdilem ze Strhař a Ctiborem z Wolštejně (v Póhonných r. 1495).

Ř. 97. Při žalobě žádný... Viz staré ustanovení práv Kunrátových, č. 27: Nullus ad judicium accedat, nisi de domo secundum jus prius citetur.

II. 14.

Ř. 53. Ale prvé... Nález tuto o hojemství připomenutý stal se r. 1489: „Regia Majestas cum dominis baronibus et clientibus in pleno judicio ad vota Arnesti citati dederunt partibus hojemstvie ad feriam VI. Quatuor temporum Pentecostes proximam tantum, aby stáli se všemi potřebami svými, a potom aby sobě žádného hojemstvie nebrali.“ (Albo citat. — Emler, I. 156: Katherina de Kalenicz).

II. 16.

Ř. 23. Také jsem já při tom byl... Případ zde zpomenutý stal se r. 1487, dne 4. Okt. (Albo citationum. Emler I. 191): „Domini barones et clientes in pleno judicio juramentum zdvihají, ex eo, quia viderunt eam infirmam“.

II. 19.

Ř. 39. Leč by komu král... Král Vladislav se pány učinil Bočkovi z Kunstatu tu milost pro jeho nedostatek, aby učinil sobě poručníky svých pří, a on zřídil na to knížete Albrechta a Jiříka strýce své (viz níže ř. 88.)

Ř. 44. (I. rec.) Ctibor z Tovačova t. j. odjinud z Cimburka, slavný pisatel knihy Tovačovské. Místo toto poroucháno, anoť pan Ctibor zemřel r. 1494, 26. Jun. — Pan Ctibor byl poručníkem Adama z Cimburka, syna bratrova Ctiborova, Jana, i měl moc od krále sobě danou, aby Adama za zletilého prohlásil, kdykoliv by se jemu za dobré zdálo. I dána jsou mu léta věčná, či ustavičná aby hned svým statkem vládnul (V. 48).

Ř. 88. Ačkoli některým... Jeví se zde rozdíl mezi právem českým a právy přespolními, že po právu českém nebylo dopuštěno, aby poručník pře jiného poručníka ze své moci směl a mohl ustanoviti. Nález k tomu pochodí z r. 1492, kdež Jan Lukavecký z Lukavce pohání knížete Viktorina a Bočka. Páni na plném soudu kázali jsou zavolati Bočka z Kunštátu pohnaného, jemuž král prvé se pány byl dal tu milost, aby sobě pořídil poručníky pří svých; čehož on uživ zřídil strýce své knížete Albrechta a knížete Jiříka. Že pak na soudě nezastoupili Bočka poručníci tito, než jiný poručník od těchto zřízený, Zdeněk Mtihlavský, nalezli páni, vážíce odpor Jana Lukaveckého, že poručník poručníka učiniti nemož. (Albo citationum. Emler I. str. 183.)

II. 20.

Ř. 39. V potazu panském.. Staří ten způsob zachovávali, že se jest sudí pořád a po jednom všech kmetův tázal až do posledního. Tak oznamuje pán z Dubé v §. 63. „O pánu s potazem. Když pán s potazem, přijma rozkázánie sudieho, po pániech jde, a páni jej učiti budú atd.“

Ř. 42. Pakli se kdy... K tomu, co od Všehrda zde praveno, porovnej slova páně Ondřejova 63: „O pánu s potazem. V tom ač se páni rozdělie, po větčie straně má býti. Pakli se rovně počtem rozdělie, tehdy k kteréž straně přistúpí úřad větčí, to má před se jíti, a písař má opatren býti v též róznici, věda koho psáti a koho nechati.“ — Poznáváme též ze slov Všehrdových, že v nálezích psáni jsou toliko ti z kmetů, kteří se v tom nálezu srovnali; kteří jsou se od jiných dělili, těch jsou do nálezu nepsali. Tím se dokonale porozumí, proč v nálezích nás došlých ne vždy všickni kmeté ze jména jsou psáni a jmenováni.

Ř. 88. Za právo jest... Což tuto Všehrd přivodí, do slova vzato jest z Výkladu páně Ondřejova §. 60. „Panského potazu nemóž žádný pán vynésti, než na kohož sudí podá; a ten má býti kmet od svých předkóv. A co jest kmet, to páni vědie.“

II. 21.

Ř. 73. Pakli by se kto proti tomu zepřel.. Zde jest řeč o exekucí proti těm, kteří by učiniti nálezu z potupy nebo z moci nebo z hrdosti nechtěli; má se k takovým všecka země jako k nepřieteli a zhúbci všie země a dobrého obecného rušiteli mieti. (Viz také II. 22. ř. 78. Porovnej Ond. z Dubé §. 106.)

Ř. 78. Jako se jest za pana Jiřieho.. Taková exekucí vykonána jest r. 1456 proti známému násilníkovi Janu Koldovi z Žampachu, jenž svévolně v mírné zemi zprotivil se jest právu zemskému, k póhonóm ani právóm svévolně stávati ani komu práv býti nechtě. A vedle toho páni zemští sáhli jsú na takového právu protivného, a zámkóv, kteréž jest držal, na něm dobyli. (Nález v Památných A. 15. — Arch IV. 558.)

Ř. 89. A jsú nálezové dvojí... ZZVlad. složeno jest z nálezův právu zemského; v tom pak záleží vážnost jeho, že nálezům namnoze v jednotlivých případech zvláště vydaným skrze Zřízení dána platnost obecná. Ten rozum mají úvodní slova v nálezích, ze kterých se Zřízení skládá: „Nalezli vóbec za právo“; těmito slovy učiněny jsou nálezy namnoze potud podrobní nálezy obecnými.

Ř. 118. Nalezá se v starých spisech atd. Míněn tu Výklad páně Ondřejův z Dubé, kdež se čte toto 57: „Nálezové v rovných přech. Často také v rovných přech páni jiné a jiné nalézají; a to bývá bez jich viny, ale vinú stran. A v tom kusu páni svými nálezy ničiemž nejsú viňni." — 58. „Pročež také páni dřieve svých nálezóv nikdy nepřipúštěli ve dsky zemské klásti, nechtiece tím honěni býti, že o jednu a túž věc neb velmi podobnú jiné a jiné nálezy činili. Než když jsú co nalezli, kázali zvod úřadu učiniti neb v druhých věcech purkrabí Pražskému." — Kterak rozuměti této zprávě pana Ondřeje? Všakť nálezy kmetské všecky do desk jsou zapisovány, a vedení práva bez desk ani před se jíti nemohlo!

II. 22.

Nadpis. Číslo nadpisu buď 22 (ne jakž chybou položeno 21).

Ř. 69. po ztracení bitvy... Bitvou rozumí se zde souboj či sedání soudní, duellum, o němž zprávu širokou viz v Řádu práva zemského (Cap. I). Případ bitvy soudní stal se ještě r. 1456 mezi Janem z Děčína a Mikulášem z Lobkovic. Mikuláš svolil se, že chce rukú dovoditi, a tu jsú zaručili bitvu každá strana pod tisíci kopami grošiú, že to mají konati ten pátek před sv. Vítem, a mají v šranciech státi, každý z nich k tomu hotov jsa, v hodinu 11tú na hradě Pražském, kdež jim šrankové budú uděláni. (Arch. IV. 560).

Ř. 76. Na to (purkrabí pražský) od země zbožie O zboží purkrabském mluví Všehrd obšírněji na jiném místě, totiž VIII. 27. Již král Jan statky nadal úřad purkrabský (dedit ad burgraviatum Pragensem bona. I. Zdislai C. 44.)

Ř. 77. A jiní páni... Viz poznámku II. 21., ř. 73 a 78.

II. 23.

Ř. 37. přísahu, kteráž obecná jest. Formule přísah ze starší doby viz u pana Ondřeje z Dubé §. 32.—36 a Formulæ juramentorum (Cod. II. 2. 331).

Ř. 61. Kterážto přísaha krátká... V kratčích slovích ustavena jest přísaha za cís. Karla r. 1368, což byl značný pokrok u porovnání k předešlé době, kdež přísaha byla dlouhá a proto nebezpečná (quæ quidem forma longa nimium et periculosa erat. Viz Cod. II. 2. 27.) Dí o tom Štítný: Potom opět ciesař Karel ustavil, že kratčími slovy již přísahají než dřieve; neb dřieve ten ktož pohonil, učinil žalobu velmě dlúhú a nesnadnú a sám se jí učil několik neděl neb jeho řečník, aby ji uměl prožalovati; a druhý pak, jen třikrát ji uslyše, měl přisieci týmiž slovy, a jakž chybil na jediném slovu, tak vše ztratil. To-j' již minulo. (O obecných věcech křest. — Súdciem). — Později viz nález o přísahách I. Matthiæ G. 14. (1414).

Ř. 69. Čte se ve dskách... Nález tuto připomenutý stal se r. 1456 a dne 7 Mart. vložen byl do desk Památných A. 11. Páni na plném súdu mezi Janem z Děčína a Mikulášem z Lobkovic atd.

Mikuláši!... více's řekl, že to chceš provésti a dovésti, jakž by bylo nalezeno; protož, máš-li svědomie, vediž; pakli svědomiem nedovedeš, ale, zdá-liť se, očisť otce jeho a samého k tomu hodnými slovy. Pak-liť se nezdá toho učiniti, ale tak jakož Jan praví, že chce napřed otce svého čest očistiti, i rukú svú hájiti toho: protož také más rukú dovoditi, řád v tom zachovaje. (Arch. český IV. 560).

Ř. 76. Vazači. Vazači službu konali při klání, při turnajích i při sedání či souboji soudním. Dí pan Flaška v Nové Radě (kuoň):

Všady slyšeti trubače —
mnohý křičí na vazače,
aby j'mu dal dřevo v ruce!

Dle svědectví Všehrdova ještě i za jeho časův vazač assistoval při souboji soudním, an dí, že o tom," což se ruky dotýče, vazači zprávy a naučenie, ktož by toho potřeboval, dadie". — Jungmann má citát o vazačích, z kteréhož jde, že hlavně raněných zavazovali: „Řezníci, vazači, lékaři ran, kteří ukrutný způsob vedau."

Ř. 84. Nalezl jsem v knihách pro starost shnilých. Měl tu Všehrd před očima Řád Práva Zemského, kdež v §. 68 toto se píše: „Pakli by obojí (přísahú) prošli, tehdy póvod má do vody břiesti a pohnaný za ním, tři kročeje vzdálí atd. (Et si omnes jurando processerint, quid ultra faciendum sit, hoc ignoro; quia prius citatus super aquam mittebatur, quod jam abolitum est, et quid juris sit pro eo, per barones nondum est inventum. Cod. II. 2. str. 239). — Dobře Všehrd určuje věk Řádu Práva zemského, an dí, že jeden, „ode sta let o tom píše," takto jest pověděl. Není pochyby, že exemplář Řádu, ve kterémž zprávu svou Všehrd nalezl, již tenkráte nacházel se při dskách a při úřadu deskovém.

Ř. 90. Když jsú pan Heralt... „Jednú se za našie paměti — dí Všehrd II. 26. — zdařilo, — neviem jakým štěstiem — že pan Heralt z Kunštátu póvod a pan Šumburk pohnaný, oba jsú přísahu v kaple Všech Svatých provedla." — Stalo se to za paměti Všehrdovy, z čehož jde, žeť obá dvá páni současníci byli Všehrdovi, tedy nejspíše pan Jan Heralt z Kunštátu, první manžel paní Johanky z Kravař, nejv. komorník cúdy olomúcké, jenž zemřel r. 1494, a pan Šumburk, nepochybně pan Fridrich z Šumburka. — Při té příležitosti Všehrd napomíná vyšší úředníky, když kdo se zmatkem přisahati má, aby tu teprvé v kaple Všech Svatých přísahu sami menšímu písaři psáti kázali, a z té tak napsané aby přísaha stranám dávána byla, ne z té, kterouž písař v tobolce nosí.

II. 24.

Ř. 28. Než za starých... Co zde dí Všehrd, že za starých a při počátku zemských práv i komorníci póhončí jsou ne jiní než zemané býti mohli, z desk samých nelze nyní určitě rozeznati. V nejstarších dskách půhonných komorníci jednoduše jmenují se jménem jako camerarius Radslaus, Trojan, Hodislaus, Zdeslaus, Smil, Holart, Bohosud atd. Ještě jednou tak dí Všehrd (III. 17.), že jest za starých komorníkem nemohl býti než zeman a vládycký člověk, „jakož se to ve dskách po jich jmenech a tituliech shledává.“ Toť ovšem svědectví dostačitelné!

Ř. 47. Ale to jsem jinak viděl... Druhý to případ, kde Všehrd o sobě dí, že při tom stál, ana se přísaha v kaple Všech Svatých dála. První případ jest onen z r. 1487. (II. 16.)

Ř. 80. Ale měšťané všickni... Městům stalo se oblehčení, že majíce svědčiti u desk pod přísahou, místo toho svědomí své od konšel sepsané ke dskám zasílali, pod pečetí městskou (viz Proměny IX. 10. číslo 8).

II. 25.

Ř. 7. Aby se prima zvonila... Slove prima ta hodina, kterúž celú na kaple Všech Svatých v pátek o suchých dnech neb nazajtřie sv. Jeronyma, zvonie, když se póhonové vysvědčují, aby ti kterýmž jest přísaha se zmatkem nalezena, věděli a znali, že mají k přísaze státi a čekati před kaplú, hned, když se prima odzvoní (II. 28.)

Ř. 34. Kteréž rozličné mnozí... Svědčí zde Všehrd, že mnozí za jeho časů měli nálezy panské z desk vypsané. My známe sbírky, podnes zachovalé, některé, ze kterých na díle možné bylo obnoviti text a obsah desk shořelých. Připomínáme sbírku vládyky Ojíře z Očědělic (Cod. II. 3), sbírku Nálezův z r. 1531, kodex tak zvaný Talmberský, jehož osnova dle domnění Palackého (Děj. V. 1. str. 366) pochodí od samého pana Jindřicha z Hradce, nejv. komorníka zemského 1479—1507. Písaři zemští toho jsou svobodu měli od staradávna, že jsou sobě nálezy z desk vypisovali svobodně, jakož i Všehrd učinil. Čehož bylo tím více zapotřebí, anoť úředníci povinni byli znáti právo zemské. Viz VIII. 29.

II. 26.

Ř. 110. neb se v starých spisiech.. Míněno tu Officium circa tabulas, kdež ve čl. 90 takto jest psáno: „Si citatur aliquis baro, qui est popravce, i. e. kmet ex duodecim juratis kmetonibus unus přísežný, pro dampnis: tunc debet idem citatus manum ponere super pectus et recipere super suum kmetskú juramentum: Jímž mne N. viní, tím sem jemu nevinen. Sic me Deus adjuvet et omnes sancti (Cod. II. 2. str. 256.)

III. 2.

Ř. 22. O úterniem dni etc. Tohoto připomenutí v I. rec. není, což se tím vysvětluje, že teprvé okolo r. 1500 proměna zde jmenovaná v právě zemském se stala; ustanovenoť, že pře stranní, nepóhonné, jež prvé páni ne z práva, než z milosti toliko soudili, pravidelně na soudu zemském mají slyšány a rozsuzovány býti. Určen jest schválně den úterní k tomu v každé suché dni, kdež soud zemský zasedal, a rozsudky v takových přech vynešené zapisovány jsou v nové knihy deskové, kvaterny úterní nazvané a rokem 1500 počínající (Cf. IX. 10, 9).

III. 3.

Ř. 32. druzí páteře... Růžence, jakž jiným názvem slouti mohou páteře, za časů Všehrdových obecně nosíváno. I na jiném místě (IX. 1.) dí, že nesluší od kmetů z lavic čekati jakého návěští, buď hlavy neb ruky hnutím nebo páteře vůkol otočováním nebo spuštěním nebo zdvižením.

III. 7.

R. 85. neb se jest nedávno... Všehrd rád do textu vkládá připomínky podrobných údajů; zde na př., že se nedávno nalezl jeden, „kterýž jest své vlastnie a křestnie jméno opovrhl a cizie jest sobě, ješto tak nenie křtěn, osobil.“ — Jinde III. 15., kterak se přihodilo starostě komorničímu dobře vtipnému, ano stranám napsal jiný den ke stání nežli náleželo. Ale ten se jest toho odpřisáhl, a lidé chudí ztrátu měli, v pátek stojíce k póhonu, jakž cedule ukazovala, měvše v středu státi. — Jinde III. 18., kterak jeden schválně nestál k súdu, chtě „fortelem a lstí lidí oklamati.“ — Opět III. 20., že jeden úředník, kterémuž nepřiležalo, rok pôvodu opravil, a druhý kterémuž to přiležalo, od pohnaného přes rok opravený, toho nehledě, vizu na póhon vložil. Z toho jací jsú zmatkové a nesnáze šly, jest o nich těžko i zpomínati: desk mazánie, struhánie, a zase psánie a opět strúhánie a j.

Ř. 127. Žádný člověk let spravedlivých... „Staří spisové o práviech českých nepotupní,“ od Všehrda zde citovaní, jsou Řád Práva Zemského, kdež se praví v §. 24.: „Ktyž by kto let nemaje z hlavy otcovy neb kterého jiného přietele chtěl koho pohoniti, má se ve dsky sirotkem psáti.“ — „A pakli by jemu ohradil právo sirotčie, tehdy móž kterýžkoli přietel jeho vstúpití a zaň súd vésti až do bitvy. A když by se měl bíti, tehdy ten sirotek má státi před šraňky, meč a štít drže, a ten přietel má ten meč a štít vzieti z jeho rukú, i bíti se zaň s jeho vrahem až do skonánie.“

III. 9.

Ř. 19. a 65. kdež Margreta... Tento póhon paní Markety z Michalovic stal se na pana Zdenka z Šternberka nejv. purkrabie Pražského r. 1455 skrze pana Zbyňka Zajíce z Hazmburka. — Druhý póhon na nejvyššího sudího Pótu z Ryzmberka podlé doby není znám; sudím byl Póta r. 1479—1495.

Ř. 11. a 29. Nález o tom v Černých póhonných: Náležitěji snad čísti se má „v Červených póhonných“. „Nálezové“ tak citují. Případ ten vztahuje se k r. 1408. U Emlera toho nálezu není.

Ř. 75. že jedniem komorníkem má... Stůj že „nemá,“ — neb z dědictví troj póhon zůstal, i když v jiných přech nařízen póhon toliko jeden. (Viz Proměny IX. 10. číslo 14. a III. 22.)

III. 11.

Ř. 6. Svědčí to také ti, kteříž jsú před sto lety o práviech psali... Officium circa tabulas 22: „Rex debet per baronem datum in judicio citari; et similiter archiepiscopus, purcravius Pragensis et beneficiarii majores et judex curiæ“ (Cod. II. 2. pag. 258). I zde Všehrd dobře pověděl, že spis ten psán jest „před sto lety“. Avšak ve dskách samotných, jakž dí Všehrd níže, nic o tom nenalezalo zřetedlně.

Ř. 17. To psáno v Černých... Wenceslaus rex Bohemia citat Putam de Brzeznice, quia se imtromisit suo posse sine jure et tenet hereditatem ejus Brzezniczy etc. — Král Václav osobně stál na svědčení půhonu a že pohnaný se nepostavil, ustál právo na něm: Wenceslaus rex propria in persona fuit in testatione citationis sicut communis terrigena, volens jure uti a právem živ býti, ipso citato non comparente, dederunt sibi, domino regi, pro jure obtento juxta querelam et suae tabulas. Dedit memoriales. (Emler I. 98). Případ ten stal se r. 1410. — Druhé případy, kdež král Ladislav a král Jiří poháněli komorníkem, ve zbytcích desk nezachovaly se.

Ř. 22. Král Jiří, všem králóm.. Tato oslava krále Jiřího v ústech Všehrdových tím jest důležitější, že na jiném místě VIII. 32. horlí proti králům ne z krve královské pošlým: „Odtud královstvie neslušná a nenasycená žádost od lehkých a k tomu nepřirozených lidí skrze lest, úklady a trávenie królóv spravedlivých a k tomu přirozených a v královstvie řádně a z boha přišlých.“

III. 12.

Ř. 17. bledost, strach... Rukopisy mají sice „prach“, což samo o sobě beze smyslu jest; pročež čtení naše „strach“.

III. 13.

I. rec. Nalezá se však i toto v starých spisiech.. Viz Officium circa tabulas, kdež se čte toto ustanovení: 143. Si mulier, actrix vel rea, est in puerperio, non debet sibi præjudicari in jure; et si per partem negatur, datur camerarius ad conspiciendum eam. (Cod. II. 2. str. 277. Všehrd překládá skoro do slova). — S tím porovnej, což praveno u Všehrda níže v III. 18. ř. 207: Žádné ženě...

Ř. 180. to jest obyčej přespolní a neznámý, kterýž v Čechách miesta nemá. — Míněn tu dle výslovného rčení I. rec. obyčej moravský (to jest obyčej moravský, kterýž v Čechách miesta nemá). Por. Knihu Tov. kap. 67.: „Pohnaný aby otpoviedal, když naň bude po tři dni zavoláno; pakli se kto zmešká neb žalovati, neb pohnaný nebude otpoviedati, ten právo své ztratí, leč by příčinu hodnú prokázal a pány pochválenú měl a tu opověděl.“ (Brandl 44).

III. 14.

Ř. 38. Kromě pře o moc, jakož jest letos nalezeno... Nález ten, pochodící z r. 1495, vložen byl do desk Památných T. 14: „Ktož požene z moci, tu mají obá státi k té při a poručníkóv k ní nemohú dělati“. (ZZVlad. 30. — Cod. III. 2. str. 153.)

III. 17.

Ř. 9. A když komorník přísahu učiní, má jemu pečeť zemská na pergaméně... Pečetidlo, kterýmž pečeť tuto připomenutá vytištěna bývala na pergaméně voskem červeným, podnes se zachovalo. Jest ze zvonoviny s držadlem litým, lva představujícím, an na zadních nohách sedí. Pochodí z počátku XIV. věku i chová se posud u desk v Praze. Pečeť podoby okrouhlé představuje sv. Vácslava v brnění, an stoje drží štít v levici s orlicí a praporec znamenaný osmihrannou hvězdou; v pravici mu vlaje list s nápisem: WENCESLA: CITAT AD JUDICIUM. U nohy v pravo sedí soudce zemský, maje nohy na kříž přeložené, v pravici list, v levici právo. V levo pozoruje se stromek nebo letorost. Okolo hlavy sv. Vácslava jest záře s opisem: S. WENCEZLAUS. Opis celé pečeti kolem zní: S. JUSTICIE TOCIVS TERRE SCI. WENZESLAI DVCIS BOEM. (t. j. Pečeť (sigillum) práva celé země sv. Vácslava knížete českého).

Ř. 17. Má také komorník... Snešení sněmovní o vyloučení cizozemců z úřadů zemských stalo se r. 1467 i vloženo jest do desk zemských V. Plana G. 6. (Viz ZZVlad. 237 a 467.) Král Jiří vykládal sám ústně postavení krále českého k císaři, řka, že králové čeští nebyli manové císařovi, leč pokud zastávali úřad kurfirstský, a že ku propůjčování práv a svobod v zemi své nepotřebovali nikdy svolení jeho. Na tom sněmu obnovena jsou stará zřízení o berni a úrocích, o volání na vojny, o odúmrtech, o minci a úřadech zemských (Pal. Děj. IV. 2. str. 273). Přípravy k tomu sněmu dály se hned r. 1466, ano pan Zdeněk ze Šternberka s jinými pány seděl na ohledování práv a listů i desk, což se svobod zemských dotýče (Arch. V. str. 362). — Druhé podobné snešení o cizozemcích pochodí z r. 1486 a vloženo jest do desk III. Andreæ B. 1. (Viz o tom napřed: Předmluva Ř. 64.) — Třetí konečně stalo se r. 1497 a vloženo jest do desk Václava Hyndráka B. 3. (ZZVlad. 237).

Ř. 27. Máš od svých Čechóv... Známá slova z kroniky Dalemilovy, pronešená k Vratislavovi od Kojaty za příčinou volby biskupské.

Ř. 32. Jakož jest nedávno... Svědčí tato slova, že za komorníky póhončí ustaveni byli ten čas dvá Němci, kteří „pro jazyk" zase ssazeni jsou z úřadu komornictva. Bližšího nic o tom není vědomo.

Ř. 69. Nemá také komorník... Ještě kniha Rožmberská dí, že kdož má v Čechách zboží a v jiné zemi sedí, pohánĕn býti má jako by v zemi seděl, ale komorníci jděte do jiné země v dům, kdež s ženú sedí nebo dvorem, i dejtež věděti jediné třetí rok u dvora. (Cod. II. 2. str. 77.) — Této nepravidelnosti právní za věku Všehrdova více nebylo.

III. 18.

Ř. 1. Ne jedné... V tituli tomto s nadšením mluví Všehrd o povaze práva českého, což i na jiných místech u něho se opakuje. Zajímavé jest připomenutí, že práva česká ne v knihách a psání zvláštním společně, ale v obyčeji a v paměti lidské, v nálezích starých a ve dskách rozdílně a po různu tak dlouho trvají. A v pravdě, právo české až do r. 1500 nebylo v kodex uvedeno, a ještě r. 1466 připomenuli si pánové, že se nemají psanými nálezy spravovati. (Arch. V. 363.)

III. 20.

Ř. 7. Horatius napsal... Citát Všehrdův vzat jest ze Satyr Horácových I. 4.

Ř. 11. Staří Čechové... Dí Všehrd, že staří Čechové práva svá zemská latině psaná měli, kteráž jsú snad netbanlivostí a času vetchostí potracena. V odporu k tomu jest, což svrchu pravil III. 18. Zatím Všehrdovi dobře povědomy byly památky pravní: Ordo Judicii Terræ, Officium circa tabulas, pana Ondřeje z Dubé Výklad.

III. 22.

Ř. 46. Při póhoniech... Důležité místo toto! Poskytujeť, jako ona připomínka o pobouření lidu poddanského proti pánům IV. 4., dosti dobrý pohled v společenské poměry české za Všehrdova věku. Všehrd sám v prvním sepsání klonil se k tomu náhledu, že člověk poddaný může pána svého pohnati; v druhém však sepsání jinak a sice proti lidu poddanskému mluví. Která by to práva byla, podlé nichž páni měli nad lidmi, též jako i nad svými služebníky „plnú i života moc i smrti“, těžko uhodnouti; Majestas Carolina, kdež se píše LXXIX „De potestate baronum in homines ipsorum“, nemůže být zde míněna; neboť právě zde obmezuje se moc pánův nad lidmi velmi určitě, anoť řečeno, že staré právo jest, aby žádný pán, vládyka nebo jiný člověk člověku svému oči nevyvrhl, nos neuřezal atd.; jinaká moc že má býti zachována. Není zde tedy řeči o moci nějaké pánův nad životem lidí poddaných.

III. 23.

Ř. 31. Nočnieho zloděje vedle desk římských... Furem interdiu deprehensum non aliter occidere Lex XII tabularum permisit, quam si telo se defendat.

Ř. 42. Ale jest ten ne psaný, než přirozený zákon... Vyňato z Cicerona, jak sám Všehrd v I. rec. dí. — Ještě i na jiných místech Všehrd k přirozenému právu se táhne, jako VII. 7., VIII. 26., IX. 9.

Ř. 76. Jako jest Palček udělal. — Výslovně buď připomenuto, že rukopisy výrazně píší „Palček“ (ne Paleček) a že ona forma jest této správnější. Důležité jest toto svědectví Všehrdovo o Palečkovi, anoť ukazuje, že již na závěrku XV. věku propovědi onoho filosofa, živšího za krále Jiřího, byly v národu obecně rozšířeny. (Viz Jireček Rukověť).

Ř. 78. ani mniši... Toť jediné místo, kde Všehrd zmínku činí o českých Bratřích. Činí to ne v textu Vladislavovském, ale v textu Postupickém; původní rčení textu Postupického: „ani mnišie ani bratřie“ změněno jest v textu Vladislavovském takto: „ani mnišie nynie ani žádní zákonní bratřie, ani pikharti...“ kdež patrno, že pikharty míněni jsou Bratří, anoť mnich a zákonný bratr jedno jest a totéž.

III. 24.

Ř. 66. A tak se v starých spisiech, kdež co jest o práviech psáno.. Obsah celého titule či hlavy vzat jest z Řádu Práva Zemského Cap. IV. 51—53, Cap. V. 54—60, Cap. XII. 87. Všehrd před rukama měl český text Řádu, neb slova jeho: „Pravie tak staří a nalezá se v jich starých spisiech, když pôvod.... ten koň má sobě komorník vzieti“ zcela se shodují se Řádem §. 56: „A když by je uzřel, má s koně ssiesti a má s sebe kuklu snieti, a meč otložiti, plášť i jiné rúchó s sebe svléci až po pas; pakliby toho neučinil, tehdy ten kóň, meč i to rúcho, v čemž by jej zastihli na koni, má spadnúti na komorníky.“

III. 25.

Ř. 6. Ktož se pohoní v Praze... Všehrd na dvou místech zmínku činí o krajích; ze jména připomíná: 1. Pražský — první kraj. Za zdmi za Prahú hned bylo Kúřimsko, a za Vltavú na Malé Straně Slansko. (VIII. 44). 2. Slansko 3. Kúřimsko. 4. Vltavsko. 5. Žatecko. 6. Boleslavsko. 7. Čáslavsko. 8. Chrudimsko. 9. Hradecko. 10. Plzensko. 11. Bechynsko. 12. Prachensko. (VIII. 44.) Paměť ve ZZVlad. 124 uložená (Arch. V. 65, 66 etc.) přidává ještě, což u Všehrda schází, 13. kraj Klatovský a 14. Litoměřický.

IV. 2.

Ř. 7. Úředníkóv menších jest sedm. Tento počet úředníkův menších, kterýž s počtem I. 6. uvedeným až na místopurkrabí se shoduje, uvádí se již r. 1385 ve dskách Václavových: I. Wenc. A. 1. Kterak úředník králové, úředník probošta Vyšehradského a úředník podkomořího do toho počtu menších soudců zemských přišli nebo přijati jsou, ješto jinak nic se soudem zemským činiti neměli, na ten čas vysvětleno není. V Řádu P. Z. uvozují se minores beneficiarii tři: Místokomorník, místosudí a místopísař, jenž na menším soudě zasedali a soudili, ale spolu „cum aliis beneficiariis et terrigenis“ t. j. s jinými úředníky a zemany. Litovati jest, že se nezachovalo zřízení těchto úředníků v oněch dskách spolu obsažené; snad by otázka tato lepšího světla nabyla. Poněkud poučení máme v pojednání na počátku XV. věku sepsaném a v Cod. III. 2. napřed otištěném; praví se tu, že úředník podkomořího má z práva měšťan střieci kralových a jich potřeby před úředníky jinými jednati. Podlé toho sedal by tento úředník co zástupce měst královských na menším soudě. Podlé toho by též úředník králové zasedal na soudě co zástupce měst královiných.

Ř. 19. Probošt Vyšehradský za to že jest dsky staré chovával někdy prvé a opatroval etc. Probošt Vyšehradský byl dle veřejného práva českého nejvyšším kancléřem království; že by však kdy byl dsky choval a opatroval, o tom nejmenší paměti není; neboť dsky od prvopočátku svůj zvláštní úřad měly a žádný jiný s nimi nic neměl co činiti. Zůstáváť tedy i přes domněnku Všehrdovu záhadou, proč a z které příčiny probošt Vyšehradský počítán jest mezi úředníky deskové a na čem se zakládalo podílnictví jeho v taxách deskových. — (O proboštovi mluví nad to v IV. 2 a VIII. 33.)

Ř. 83. Těch desk... Že desk nelze přesvědčiti, vyrčeno v nálezích mnohých, a sice, pokud víme: II. Wenc. A. 8. Nad dsky paměti žádné jiné není a desk žádný nemóž přesvědčiti. — II. Nicolai B. 2. (V při Purkarta z Janovic) — IV. Wenc. C. 20. Desk listem přesvědčiti nemůž.

Ř. 88. Při tom toto za právo jest nalezeno..... Vážné ono snešení o dskách (aby totiž psány byly jazykem českým, a ne již latině) stalo se dne 16. Marta v pondělí před sv. Kedrutú 1495 i zapsáno jest jak ve dsky památné T. 15, tak i v menší zápisné: Páni a vládyky na plném sněmu obecním, kterýž byl držán v pátek o suchých dnech postních l. b. 1495, s povoleniem najjasnějšieho kniežete a pána, pana Vladislava boží milostí uherského a českého etc. krále, na tom jsú zóstati ráčili, aby již po dnešní den všichni vklaďové ve dsky zemské, buď větčie, neb menšie, v trhové nebo zápisné, v póhonné nebo památné aby česky psáno bylo, a to aby věčně tak bylo držáno a zachovýváno. Než což se majestátóv nebo jiných listóv latinských nebo německých dotýče, kteříž by ve dsky slovo od slova vpisováni měli býti, ti aby tak jakž psáni jsú, buď latině nebo německy, ve dsky kladeni byli. Poslové na to byli jsú ke dskám od JMsti Jindřich z Hradce najvyšší komorník královstvie českého, Puota z Ryzmberka a z Švihova najv. sudí kr. č., z pánóv jsúce k tomu zvláště vyslaní. Stalo se v pondělí před sv. Gedrutú. (ZZVlad. 249.) — Všehrd ještě dvakráte o tomto snešení píše: VI. 32 mimochodem a IX. 10 v Proměnách, řka zde, „že jakž se ta proměna najprvé stala, potom jest ke všem jiným přišlo.“ — „V tom se škody veliké nezná, a užitku také, leč ten, abychom jazyk svój poněvadž jsme Čechové, i třeli i rozšiřovali, neb jsú toho i jiní národové všichni pilni.“ — Sluší konečně doložiti, že v této věci Moravané příklad Čechům dali, neb jazyk český uveden zde do desk již r. 1480, o 15 let dříve: „L. b. 1480 najprv v Olomúci, když práva..... a súd zaseděn jest, za úřadu pana Václava z Boskovic a v Brně pana Viléma z Pernšteina, těch práv komorníkóv, s volí pana hajtmana a pánóv i všie země, začali se v jich dsky nové českú řečí vkladové vpisovati; neb prvé latinsky vpisováno bylo. A k tomu páni pro obec a pány komorníky svolili, pro menší práci a lepší rozum těm, kteří latině neumějí. (Kn. Tov. 90.)

IV. 3.

Ř. 1. Počátek kupovánie... Unde illud est, quod vulgo dicebatur, per permutationem rerum emptionem et venditionem contrahi, eamque speciem emptionis venditionisque vetustissimam esse. Tak se čte v Institucích III. 28. §. 2.

Ř. 17. Co v práviech obecniech i přespolniech... Právy obecními Všehrd rozumí právo římské tehdá v Německu ještě obvyklé, o kterémž v I. rec. praví, že v něm učený není. Ale již v „Zavření všech kněh“ dává návěští, že prodlí-li Pán života, přičiní se, aby podlé obecních práv o těchto týchž věcech jiné knihy a těchto užitečnější sepsal. I jest podobné, že se Všehrd, vyjda z úřadu zemského, oddal důkladným studiím práva římského; což tím podobnější, že v II. rec. oněch slov více nepřivodí, „že by v právjech obecniech učený nebyl.“

Ř. 22. Při trhu v právě zemském... Tuto Všehrd výrazně rozdíl činí mezi právem českým a právy přespolními, i jest trh jeden z oněch závodů pravních, kterýž jinaký byl v právě českém a jinaký v právě římském.

IV. 4.

Ř. 105. ani dědictví svobodného. Všehrd proti dědictví manskému klade a staví zde dědictví „svobodné“; na jiném místě (IV. 5.) mluví o zboží „svobodném“ tak jako by se jím mělo rozuměti zboží, kteréž do desk zemských (ne dvorských) mělo a smělo kladeno býti; tak že by zboží svobodné stálo i proti zboží městskému. Avšak v témž tituli níže praví zase, že sedláci i dědinníci i měšťané pánům neb zemanům smějí do desk klásti dědictví svá svobodná. — Svobodné dědictví v tomto rozumu souhlasné bylo s dědictvím zpupným, kteréhožto názvu jinak Všehrd toliko na jednom místě IV. 11. užívá: „Aniž se v tom slušie zpupností zbožie troštovati.“

Ř 123. Z kteréhožto bezpraví prvé v zemi neslýchaného... Všehrd nejprvé tu připomíná vzbouření lidu poddanského v okolí Zábřeha na Moravě, pak lidu poddanského Adama Ploskovského v Čechách, čemuž příčina zde i tam bylo utiskování novými nebývalými robotami. Zábřežští pana Tunkle, pána svého, dokonce jsou porazili a zbili. Byl to pan Tunkl starší z Brníčka, jenž spravoval nepochybně královské hospodářství také na sousedním Šumberce. („To se stalo panu Tunklovi staršiemu v Šumberce“ stojí v ruk. univ. XVII. C. 31 in margine). Dle zpráv souvěkých „lidé až z některých vsí se rozběhli a je pusty nechali, nemohouce dávek, robot a rukojemství i jiného obtížení snésti; ještě nad to nikdež místa bezpečného míti svým hrdlům nemohou.“ (Pal. Děj. V. 1. 391.) Toť se na Moravě stalo r. 1496. Podobný příběh stal se o nedlouho potom v Čechách na statku rytíře Adama Ploskovského v kraji Litoměřickém, kdež poddaní Adamovi zdvihli se brannou rukou proti němu. I jali se obléhati jej v tvrzi Ploskovicích, až on bráně se i raněn a dobyt s tvrzí. Na to Dalibor rytíř z Kozojed statek Ploskovice s lidmi jeho na se přijal, pro kterýžto skutek na právu zemském nálezem dne 13. Mart. 1498 odsouzen jest hrdla. (Pal. Děj. V. 1. 391.) Nález obecný zní takto: „Když by se lidé poddaní kterému pánu svému zprotivili, a statek jemu odňali, a ktož by koli ty lidi v obranu přijal a statek tak odjatý k sobě přijal a jej sobě osoboval, věda o tom: takový by učinil nešlechetně, nepravě, proti právu a proti králi JMsti; hrdlo propadl jest, a statek tak odjatý má zase tomu navrácen býti, komuž jest byl odjat (I. Hyndrák C. 5, ZZVlad. 415. — Cod juris III. 2. 164). Odsouzení cti i hrdla Dalibora, že jest cizí lidi v obranu přijal. (I. Hyndrák K. 5. Mezi Adamem z Drahonic etc. 1497. Nálezové, o zmatku. Codex juris III. 2. 165.)

Ř. 136. v kraji Prachenském... Tak všecky rukopisy píší, ač zjevně státi má „v kraji Litoměřickém", kdež Ploskovice. Ruk. univ. XVII. C. 31 má in margine (pozdější rukou) „v kraji Litoměřickém."

IV. 5,

Ř. 32. Praha však... Všehrd zde píše o právu Pražan ke dskám; jakožto majetníkovi domu v Praze bylo toto právo osobně jemu důležité. Jistě také zavděčil se Pražanům, že, jakž níže píše ř. 57, za jeho úřadu pilně vyhledáno jest po starých dskách, že pořízení Pražana učiněné ku prospěchu obecnému ve dsky má a může kladeno býti i. bez povolení královského.

Ř. 97. Neb ti mají... Svědčí tato slova Všehrdova, ža úředníci zemští také i menší „mají nálezy všecky obecní i práve zemská ven uměti a znáti", aby úřad svůj řádně mohli vésti. Z té příčiny také volno bylo písařům od staradávna, aby sobě nálezy panské z desk vypisovali svobodně. Všehrd VIII. 29 dí, že se to dálo proto, aby se písaři v svých úřadech vyznati a sebe i jiné lidi spraviti mohli, co jest za právo a co nic.

Ř. 125. Každému komuž král herb dá... Rozumí se zde ne šlechtictví rodové, ale šlechtictví z milosti královské pochodící, jakéhož se dostalo i samému spisovali Knih Devaterých. Stalo se ostatně snešení r. 1497, že komuž by koli erb dán byl od krále, ten se má opověditi před pány na soudu zemském, aby ve dsky zapsán byl. Také vyrčeno, že takovému do jeho života ne má kladeno býti ve dsky, než dědicům jeho k letům přišlým a v tom erbu zrodilým. (Arch. V. 468.)

IV. 6.

Ř. 9. neb v právě českém... V prvním sepsání jinak dí Všehrd o dcerách a jich právu dědickém: „V právě českém dcera tak dobře dědí jako syn." Táhne se ke dskám I. Zdislavovým B. 47, kdež psáno takto: Quælibet filia moriente patre et non relinquente post se filios, gaudere debet de successione omnium bonorum et hereditatum patris, quo filius.

Ř. 27. Psáno jest, že Abraham... V příkladu Ismaelovu shledává Všehrd podobnost práva českého s Písmem, že syn z neřádného lóže pošlý, t. j. nemanželský, dle českého práva nedědil po otci . . .

IV. 11.

Ř. 1. Zprava, tak jakž . . . Slovo „zprava“ ve smyslu evikcí (disbrigatio) píšeme venkoncem krátce, též i sloveso „zpravovati“ (evictionem præstare). Rozdílné jest psaní slova „zpráva“ (nuntium, notitia). Jinak také píšeme slovo „správa“ (administratio), a „spravovati“ (administrare). Tedy: Zpravce = evictionem debens, správce = gubernator. — Zprava, krátce psáno, souvisí se starším slovcem „zpravovati“, „zpraviti“, (t. j. dokazovati, dolíčovati, jenž v knize Rožmberské často se objevuje: Z hlavy zpraviti sě atd.)

Ř. 158. mezi Vácslavem Hrzániem . . . Tak píšeme, ne Hřániem, poněvadž jméno to — dle osadního názvu Hrzenice — čísti se má Hrzáň, ne Hřán.

Ř. 165. Žádný se také nemóž pro žádnú nezpravu . . . Co zde Všehrd napovídá, stalo se o nedlouho, anoť nalezeno dne 28. Martia 1498, že též každý pro nezpravu bude moci právo vésti na dědiny zápisné, tím vším obyčejem, jakož tento nález a rozkázánie ukazuje, když by se dědictvie nebo dědin svobodných nedostalo. (V lvových póhonných, Cod. III. 2. 170). — S tímto místem porovnej také IV. 14. ř. 113: „A nenie nepodobné, že též král JMst s radú svú ještě najde, aby na duchovnie i pro nezpravú vedeno bylo, jakož jest najíti ráčil, aby vedeno bylo po právu staném a nálezu.“ — (Viz též IV. 16. ř. 104: Již jest i pro nezpravu nalezeno.)

IV. 14.

Ř. 1. zvod ve dvú nedělí . . Zvod v XV. věku zkráceně se psalo místo původního vzvod (inductio super hereditatem), tak jako i hojemství místo lhojemství.

Ř. 23. A kdež se koli dělá zvod . . . Obyčej zde připomenutý prastarým zdá se býti, tak jako i zvyk při panování IV. 15. ř. 11. a při odhádání IV. 16. ř. 128, pak VII. 25, ř. 23. přivedený.

Ř. 35. Léta božieho . . . Nemyl se tím nikdo, že zde ve formuli zvodu od Všehrda položeno jméno místopísaře Jana Plány k r. 1495, kdež toho času místopísařem byl sám Všehrd. Činí tak Všehrd i na jiných místech často: VIII. 18, VIII. 22. Zdá se, že Všehrdovi nezdálo se zrovna jmenovati sebe. Jan z Plané místopísařem byl dosti dlouho před Všehrdem (1456—1469), po něm pak následoval Ondráček či Ondřej z Těšínova až do r. 1492, pak Všehrd 1493—1497.

IV. 15.

Ř. 36. Panovánie v úrociech před sv. Jiřiem i před sv. Havlem... Tyto dvě doby vyroční zde jmenované základ mají v rolním hospodářství země české. Již Kniha Rožm. §. 182 praví, že sveřepice ot sv. Havla mohú choditi kdež chtie po oseních, bez pastvy; do sv. Jiřie nemóž jich vdáti. Ale ot sv. Jiřie do sv. Havla právo sveřepice pásti pastevci nebo kobylníku, že nemohú choditi kudyž chtiec, že móž s právem brániti, že móž na škodě vdáti. — Lhůty svatojirská i svatohavelská podnes v Čechách velikou mají platnost.

IV. 16.

Ř. 5. Staří jsú odhádání říkali vdědénie. Slova tato vzata jsou z Výkladu pána z Dubé, ješto se praví v §. 52.: „A potom má pak othádánie přijíti, ježto starým právem slove vdědénie.“

Ř. 7. A jest othádání vrch a zámek práva. I tato slova pochodí z Výkladu §. 53, 55: „Othádánie, jenž jest zámek všeho práva, neb othádánie všecka práva zavierá.“

V. 5.

Ř. 26. v spisiech starých o práviech země české... Což tuto položeno, vzato jest z Výkladu páně Ondřejova 14, kdež takto psáno jest: „A nebude-li pohnaný přede pány chtieti svých peněz vzieti a dědin póvodovi sstúpiti, tehda úřad má penieze mieti a dědiny póvod. — Pohnaný také ztratí dědiny bez peněz nechtěniem vzieti peněz; ale vždy penieze mají při úřadu ostati a dědiny při póvodu.“ (Por. též, což se dí v ŘPZ. §. 70). „Ale to jest — dí Všehrd — pokuta veliká a v těchto letech jest z óbyčeje vyšla.“

V. 6.

Ř. 19. Při kterémžto věna ve dsky kladení... Ve dskách samých žádný z pánův ani z vládyk pánem se nepsal; za to manželky všech pánův, vládyk i jiných chudých lidí paními se psali. Opakuje to Všehrd i v tituli VIII. 14, kdež vůbec o titulatuře píše.

V. 16.

Ř. 3. Jako Vratislav král český... Zmýlil se Všehrd v osobě, řka že Vratislav II. byl sedlku přijal a z sedlky ji královnú českú učinil; mínilť Oldřicha knížete, jenž za manželku pojal Boženu z Peruci.

V. 18.

Ř. 10. (rec. I.) kteréž jest dobré paměti... Všehrd ze spisův staročeských obzvláště znal, cenil a velebil „Radu“ páně Smila Flaškovu z Richmburka; viz o tom ze jména IX.

V. 24.

Ř. 24. A takové závazky... Žena muže mající příčinou věna o své újmě v závazky právní vstupovati nesměla, anať byla v moci muže svého. Ten jest rozum slov, že manželky jsou „vězňové mužův svých.“ Zajímavý jest případ zde od Všehrda z desk půhonných citovaný (Albo citat. Emler II. 172), kdež Anna z Žrnosek pohnána byla od Jana Slatiny.

V. 31.

Ř. 4. Bývá i z Moravy do Čech... Co se týče statkův držení, stálo hned v XV. věku pravidlo, že obyvatelé markrabství moravského i jiných zemí obyvatelé, kteříž jsou dědičně a mocně k království českému připojeni a vtěleni, za cizozemce pokládati se nesmějí (viz snešení sněmovní z r. 1486, III. Andreæ B. 1. Arch. V. str. 427). I Všehrd zastává se názoru tohoto, an proti pochybovatelům dí, že věna z desk moravských do desk českých a též zase z desk českých do desk moravských i též z jiných zemí k zemi koruny české přislušejících převáděti se mají převodem, ne pak znovu kladením. — Země ke království přivtělené byly toho času: Markrabství moravské, knížectví slezské, markrabství lužické a Šestiměstí (1499).

V. 32.

Ř. 19. Při kterémžto věna zplacování... Podána zde vítaná zpráva o penězích ve druhé polovici XV. věku. Počítáno na kopy groše české a groše míšenské (kopa grošů míšenských = 30 grošům českým či půl kopě grošů českých), na zlaté uherské a rýnské (zlatý uherský platil 30 gr. č., zlatý rýnský 22 gr. č. Por. též VIII. 33.) — Velikému změtění peněz, jenž nastalo válkami táborskými, král Jiří se sněmem r. 1469 v pondělí den sv. Bonifacia konec učinil, ano nařízeno, že mají dělány býti groše české po XIV penězích tak vážné jako za krále Václava, a peníz podvojný a haléřky s korunkami. Snešení toto zapsáno dskami Památnými C. 11. — Kterakou cenu v těch letech od r. 1459—1465 měly zlaté uherské naproti grošům českým, zapsáno úředně ve dskách Památných N. 16. (3. Mart. 1489).. — Co zde Všehrd píše o normalním roce 1490, k tomuto nařízení královskému se vztahuje: Rozeznává Všehrd věno, kterémuž bylo by více než 30 let od léta božího 1490 dolů (t. j. nazpět) počítajíce = r. 1460; věno, které by nebylo tak staré, než od 24, nebo 25 nebo 26 let = 1466, 1465, 1464; věno ještě novější od 15, 16, 17, 18, 19, 20 let = 1475—1470. — Co zde dále cituje dsky Památné Všehrd: G. 5. a R. 30, vztahuje se k r. 1478 a 1493—1494.

Ř. 125. proto že dsky staré dole nejsú... Roku 1497 učiněno jest opatření, aby staré dsky chovány byly budoucně na hradě Pražském; a jestli že by jich kdo potřeboval, aby úředníci s ním nahoru šli a jemu je čtli (ZZVlad. 170).

V. 35.

Ř. 23. A ačkoli v každém majestátu... Moc královská na závěrku XV. věku valnými kroky ustupovala moci panstva; tak i co zde položeno, svědectvím jest o novém obmezení moci královské.

V. 37.

Ř. 27. Jinak kdyby to ženskému pohlaví... Dobře dí Všehrd, že by grunt práva českého byl zdvižen, kdyby neměla býti rovnost pohlaví mužského a ženského v právu rodovém. Toť ovšem prastarý základ práva slovansko-českého, že dcera též jako syn tím vším právem dědí. Táhne se tu Všehrd k nálezu více jak dvoustěletému, ba bezmála třistaletému, za krále Jana učiněnému, (I. Zdislai B. 47). Viz také IV. 6. titul o dědicích.

V. 39.

Ř. 40. Neb každý, ktož za poručenstvie... Bylo v Čechách volno žádati krále za poručenství sirotkům komuž koli; až to zastaveno v létech 1495—1500, kdež nařízeno, že poručenství sirotkův žádný sobě uprositi na králi nemóž, dokudž by který přítel až do nejdalšího mohl nalezen býti, buď dílný nebo nedílný, odbytá nebo neodbytá. (Viz také IX. 10. Proměnu 11.)

V. 43.

Ř. 11. Kdož poručníkóv otec dskami nebo kšaftem Quibus autem testamento tutor datus non sit, iis ex Lege XII tabularum agnati sunt tutores, qui vocantur legitimi. (Inst. I. 15. pr. §. 2.)

Ř. 14. Neb jsú i Římané dsky měli. Ovšem jiného nemíní zde Všehrd než Dsky dvanáctery (leges duodecim tabularum).

V. 45.

Ř. 4. **Léta přirozená...** Prvotní to spůsob, aby poznaly se léta životní, založený ovšem na běhu přírodním. I za starověku římského tento spůsob let poznávání platnost měl, až to Justinian zastavil.

Ř. 35. **ale ono kněžské v jich práviech kostelniech...** Že má dívka ve 12 letech a pacholík ve 14 léta spravedlivá míti, původně cís. Justinianem vysloveno jest (Inst. I. 22.), kdež se dí: Pubertatem in masculis post quartum decimum annum completum illico initium accipere disposuimus; antiquitatis normam in feminis personis bene positam suo ordine relinquentes, ut post duòdecimum annum completum viripotentes esse credantur. Toto počítání přijato jest i v právě církevním. Zdá se také, že na těch základech spočívá i přiznání zletilosti kralevicům českým ve 14. roce životním.

Ř. 42. **dokudž toho Justinianus nesložil.** Viz Instit. I. 22: Pubertatem veteres quidem non solum ex annis, sed etiam ex habitu corporis in masculis æstimari volebant. Nostra autem Maj. dignum esse castitate temporum nostrorum bene putavit, quod in feminis et antiquis impudicum esse visum est (id est inspectionem habitudinis corporis), hoc etiam et in masculos extendere.

Ř. 51. **Skrze kteréžto let...** O při zde připomenuté mezi knížetem Jindřichem, synem krále Jiřího, a panem Janem z Janovic, nejv. purkrabí Pražským, bližšího na ten čas nic se neví.

V. 47.

Ř. 4. **leč by jim té moci...** Odjížděje na delší čas do Uher, propůjčil král Vladislav r. 1490 pánům českým moc všelikterou králi jinak příslušnou, ze jména, aby sirotkům léta dáti mohli, aby dopouštěli kšafty a listy do desk klásti, avšak toliko o suchých dnech a ne jindy. (Dsky památné G. 30. Arch. V. 439.) „Kterėžto povolení naše oznamte vší zemi a povězte lidem“.

V. 48.

Ř. 6, **Takové let dánie...** Výminkou — a to velikou — stalo se, že král Vladislav Adamovi z Cimburka dal léta věčná t. j. ustavičná, aby hned svým statkem vládl bez přetržení, jako by léta spravedlivá měl a přirozená. Dí Všehrd, žeť to jediný případ takového let dání královského.

VI. 7.

Ř. 16. **Přiházie se také...** Slova tato vzata jsou z Výkladu páně Ondřejova, kdež se §. 68 píše takto: „Když syn otce neb bratr bratra zabije neb hanebně ochromí, podle starého práva mimo jiné viny svój diel k jiným bratřiem neb sestrám ztratí; a nebude-li žádného, ale na krále spadne; a přes to na panském nálezu ostane. §. 69. Když panna se vdá bez otcovy vóle neb po otci bez bratrovy vóle neb poručníkóv, má své věno ztratiti právem starým.“

VI. 10.

Ř. 10. Ale dskám starost neškodí. Krásná slova od Všehrda o dskách zde pronešená, kohož by tesklivě se nedotknula, pomýšlejícího, že poklad tento, „věrná tato stráž věcí do nich zapsaných i vložených“, r. 1541 ohněm jest zkažen dokonce!

VI. 14.

Ř. 29. Z té příčiny za starých... Znám byl Všehrdovi starobylý závod, že na soudu zemském, hned jakž byl osazen a zahájen, voláno od řečníka na sstupky, na spolky a na dání. Závod ten připomíná se ještě u pána z Dubé §. 59. a 99. (Spolkové a dání neb sstupkové nemají voláni býti než na plném súdě panském.)

VI. 22.

Ř. 1. Jedenkaždý... Zde nalezáme obyvatelstvo od Všehrda na čtvero řádův roztříděné: Řád panský, zemanský (jinde vládycký nebo rytířský), městský a sedlský. (Por. V. 16.) Slova „řád“ (ordo) užívá Všehrd i jinde (II. 18.), an dí: „buď jakéhož koli řádu, panského, vládyckého, městského nebo sedlského.“ Názvem „stav“ značí pak „status personarum“: Světského stavu nebo duchovnieho (I. 6.)

Ř. 22. A to dánie... V první recensí klade Všehrd, že „každý obyvatel zemský móž i kurvě i pankhartu své zbožie dáti.“ Zajímavo bylo by zvěděti, zdaliž mezi těmity slovy, v druhé recensí zmírněnými, a mezi osobami dále jmenovanými jest jaký svazek; píšeť zajisté Všehrd, že taková dání za jeho paměti stala se od knížete Hynka Minstrberského, syna Poděbradova, skladatele „Majového snu“, a od Pavla z Jenštejna, kterýž jest syna svého pobočního nezapomněl.

VI. 29.

Ř. 1. Pán každý... Titul tento i následující, jenž oba o manství jednají, vzácné jsou ku poznání manského práva českého. — Slovo „man“ (vasallus) pochodí z německého „mann“ (homo), tak že manstvie značí „homagium“ i v dalším významu „feudum“, „beneficium“. Slovo „léno“ později se vyskytuje. Nejstarší památka česká, kdež slovo „man“ se vyskytá, jest KRožm. 208. (Man, v Čechách sedě, též právo jmá sě otpřisieci jako zeměnín, právem zemským). — R. 1467 jistil Zdeněk Konopištský, že „král český jest man ciesaře římského,“ načež mu odpovědieno, že „král český nenie manem jeho, aniž kdy jest slýcháno, by kdy předkové krále českého byli manové ciesařovi.“ (Let. 183.) — „Neb jste vy manové koruny české“ pravili Čechové r. 1454 při korunovací Ladislava k Moravanům, načež Moravané odpověděli, že „k tomu se znají, že jsou úd koruny, ale žádní manové, než svobodní páni tak dobře jako páni čeští.“ (KTov. 7.) — K poznání práva manského v Čechách dobře slouží „Jus Curiæ regiæ“ (Cod. II. 2 str. 403) a pojednání Všehrdovo VIII. 31. „O odúmrtech“, kdež se i bližší zpráva nalezá o dskách dvorských a o jich zřízení.

VI. 32.

Ř. 17. věci rovné . . . Slovem „rovný“ Všehrd rozumí „skrovný“.

Ř. 21. neb ono slovú dsky naprosto. „Dsky“ naprosto sluly dsky trhové, proti všem ostatním dskám zemským, jakž tuto Všehrd výslovně dosvědčuje.

VI. 34.

Ř. 1. Nejedni... Odúmrtí královské t. j. nápad statkův odumřelých na krále, pokládá Všehrd za nejstarší právo v zemi, za základ a kořen práva zemského i dvorského; k tomu náhledu přiměly jej dsky trhové, kteréž nejstarší při úřadě byli Zdislavovi z časův krále Jana; tuť arci plno jest nápadův takových, ačkoliv právě za Jana, když brán byl za krále, svobodami zemskými utvrzeno jest, že statkové jen v řídkých případech odumírati mají. (Conc. libert. 1310 Cod. j. b. II. 2. str. 194).

Ř. 20. v týchž dskách Zdislavových, kteréž jsú najstaršie ze všech. Jakkoli Všehrd dsky trhové Zdislavovy, z doby krále Janovy, pokládá za nejstarší ze všech, přece stopy zjevné ukazují, že dsky trhové sahaly výše, nejméně do r. 1287 (viz Cod. j. b. II. 2.). Při úřadě za časův Všehrdových dobře mohly být dsky Zdislavovy nejstarší, anoť starší snad nějak zašly.

Ř. 80. To slavné paměti král Jiří... Táhne se zde Všehrd k relací královské z dne 24. Sept. 1467 (V. Plana G. 6), kdež o odúmrtech dí se takto: „Odúmrtí všelikterake král dává těm, kteří za to krále prosí, ale že to stojí na sudím dvorském a na pánich, kteří v soudu dvorském sedají, jestliže by to bylo přisouzeno súdem dvorským, což by král za odúmrť dal komuž koli, tehdy by jemu ostalo; nebo král nedává než to k čemuž by právo měl. A v té ve vší věci král ráčí se zachovati ku pánům, rytířstvu i ke vší zemi tak jakož jeho předkové zachovávali jsou se, králové čeští; a páni a rytířstvo mají se také ke králi právě zachovati, jakož jsou se předkové jich k předkům jeho, králům českým, z staradávna zachovávali.“ (Arch. V. 366). — Toť byla odpověď na žádosti pánův a rytířstva, kteří chtěli nepochybně, aby odúmrtí na nejbližší přátely po meči připadávalo; pakli by těch nebylo, ale též na nejbližší přátely po přeslici. Později, za krále Vladislava, došli páni cíle svého. (ZZVlad. 219.)

VI. 37.

Ř. 49. Nález jest... Čeněk Vyšehněvský z Barchova byl ten, jenž přes svůj zápis zájmu odpírati směl. Viz kladné o tom svědectví IX. 8: „A aby neřekl někto, že to nadarmo píši, čti sobě nález o tom v IV. Ondřejových A. 28 v při mezi Čeňkem“ (Por. Cod. III. 2, str. 126.)

Ř. 52. Ale již sobě mnozí věže... Všelikteré poklésky a viny trestány byly vsazením do „věže.“ Hned Štítný píše o věži káznici: Ano zde u kniežecích dvoróv a panských když se dopustí něčeho někto, pokážic jeho věží... ještoj’ se nikdy věže nedopustil (O očistci). — Ano i zde u dvoróv někto se dopustí něco, že musí do věže v kázeň páně jíti. (I. 6.) Kdo byl vsazen u věž, nacházel se, jak říkáno, „v kázni královské i panské.“

VI. 39.

Ř. 119. Albík probošt Vyšehradský... Albík, mistr svobodného umění a doktor práv Paduanský, vlastně vyniknul uměním lečitelským, tak že učiněn až dvorským lékařem krále Václava. R. 1411 volen jest na arcibiskupství, kteréž zase r. 1413 s sebe složil a za to proboštství Vyšehradské na se vzal. V ten čas (až do r. 1419) stal se vklad zápisu jeho do Zelených desk zápisných E. 20., anoť Albík sedmi osobám zapsal svůj statek po své smrti. Obligavit mag. Albik hereditates suas personis aliquot, sub ea conditione, si ipsum mori contigerit prius quam eos, quibus obligavit, aby se de eis poterint cum camerario Pragensi intromittere, et decedente aliquo ex eis pars cujuslibet mortui in superstites devolvi debet.“ Osoby tyto byly: Mistr Krišťan z Prachatic, Matěj z Žatce (z Chřenova?) místopísař desk zemských, Václav Ondřej též místopísař, Margareta Šleglová, Kateřina dcera Albíkova, a jiných tré neznámých. (Viz IX. 3).

Ř. 122. kdež Kateřina z Prahy... Případ zde připomenutý ve spojení jest s oním zápisem Albíkovým. Kateřina z Prahy zajisté není než dcera Albíkova, jakž se ve dskách půhonných Modrých výslovně nazývá: Filia Albiconis, magister Albik (Emler I. 119.)

VI. 41.

Ř. 39. O tom u dvorských desk... Dsky dvorské, jenž ušly osudu r. 1541 dskám zemským přisouzeného, nemenší mají důležitost pro domácí dějiny české nežli dsky zemské. Bohdá že i těm dostane se veřejnosti tak jako zbytkům desk zemských!

VII. 2.

Ř. 6. Příčina... Mluvě tu o pokutě 50 kop k nejvyššímu komorníku, v I. recensí dí Všehrd, že tomu rozuměti nikdy nemohl, jaká příčina urukování jest a proč se urukuje na uvázání, poněvadž ten kdož by se zle uvázal, žádné pokuty nepropadá k žádnému. Ale v rec. II. již určitě píše, znaje příčinu tu, že pokuta propadá k nejv. komorníku. (Por. VII. 19 a 20.)

VII. 3.

Ř. 8. Z té příčiny staří za právo... Což tuto Všehrd praví, vztahuje se k Výkladu pána z Dubé §. 55. „o panování druhém“: Potom pak po othádání, jenž zámek jest práva, ještě bývá panovánie ve dvú nedělí, pro otporníky, byl-liby kto, ježto by snad právo k dědinám maje, o póhonu, o staném právu, o zvodu, o panovániech nevěděl, a již vidí skutek netajný, othádánie zjevné — ještě dvě nedělí měj k otpoře, a té požíti má až ukáže. Pakli by jí zameškal, již nemá k otpoře dopuštěn býti.

Ř. 69. neb i to v starých spisiech o práviech českých... Vyňato z Výkladu pána z Dubé §. 119.: Ale jsú-li jiní (otporové), jižto mají právo k těm dědinám, kteréž jsú pro jiné otsúzeny, mají slyšáni býti tak v zemském súdě jako ve dvorském.

Ř. 71. ale někteří otpoři... V I. rec. určitěji mluví Všehrd, totižto že „nynie někteří otpoři od sedmi let k slyšení nemohú přijíti...“ Toť ukazuje na dobu od r. 1490 až do r. 1497, celý ten čas, co nebylo krále v zemi. Nebo Všehrd knihy sedmé ne před r. 1497, ale brzo po něm skládal a spisoval. (Viz VII. 42.)

VII. 6.

Ř. 35. Shlédnuto jest po starých dskách... Podobný tu rozdíl, jako v tituli II, 12. „O zavření a konci žaloby.“

VII. 10.

Ř. 79. Bohuslavovi, Lévovi i jiným úředníkům etc. Léva (z Mašťova) místokomorníkem byl 1474, místosudím zemským mezi l. 1480—1496. — Jest zápis v Půhonných Bílých z r. 1493, kdež Léva z Maštiova, místosudí kr. č., pohání Jana Běškovce ze škod. (Emler I. 189.)

Ř. 81. ale již se jest nález... Nález nový z r. 1497, kterýmž se záhadná otázka rozřešila, můž-li kdo na zboží svém více listem odkázati, nežli jest je sám zápisem svým a listem šacoval. Rozřešení stalo se soudem proti názoru úředníkův svrchu jmenovaných i zůstalo za právo nové: „Ktož zápis udělá ve stu kopách, neb v jiné jakéžkoli ze jména sumě, a moc sobě v témž zápisu pozóstaví že bude moci dáti a odkázati do sumy, pokudž se jemu zdáti a líbiti bude, na tu věc může každý větší sumu, nežli v jakéž jest zapisoval, dáti a odkázati. (I. Hyndrák l. 1497 mezi Markétú z Waldeka etc. Cod. III. 2. 166.)

Ř. 89. Odpověděli jsú úředníci... Podlé tohoto připomenutí zdá se, že páni v některých případech tázali se úřadu, kterakou zkušenost nebo názor úřad má v té neb oné záhadě? Odtud původ všech skoro psaných pamětí o právu českém i moravském. „Chci rád svú paměť tobě, pane, povědieti; i zdáť mi se, když nás chceš slyšeti, rač k tomu také přivolati starého“ praví písař práv písařských k nejv. písaři panu Mikulášovi Svitáčkovi z Lantštejna (Cod. III. 2 str. 205.) — „Poněvadž chtieti jmieti ráčíte paměť mú sepsanú, jak se pamatuji a svědom jsem obyčejóv a zvyklostí starodávniech“ praví pan Ctibor z Cimburka v úvodu ke Knize Tovačovské a j.

Ř. 125. Než což já věděti mohu... Zde se ukazuje ona neobyčejná, jelikož podrobná známost desk, kterou měl Všehrd: Což všem úředníkům zůstávalo neznámé, on věděl, že totiž ve dvou případech komorník od úřadu dán jest na listem odkázání, ač ve dsky nebylo ještě vešlo.

VII. 13.

Ř. 48. Do jich života... Časté byly ve starověku zápisy doživotné, kdež majetník zapsal statek svůj někomu, dokudž by ten živ byl; někdy zapisováno statek do dvou životů, do tří, načež statek zase měl vrácen býti původnímu vlastníku neb jeho následníkům. Bylať to smlouva jako jiné o vlastnictví, i přiházela se mezi lidmi vespolek zcela cizími, nikoli snad mezi příbuznými toliko. Také králové výsluhy dávali tímto během, do dvú, do tří životů. Smluv takových děláno napořád, až do Zákona Občanského, ač mezi lidmi ani potom nepřestaly. O hospodářstvích doživotných psáno v Právníku r. 1861 od c. kr. raddy Fr. Plačka. (Cf. VII. 6.)

VII. 18.

Ř. 2. poslem purkrabie najvyššieho... Posel purkrabský na jiných místech „holomek zemský“ slove (VII. 20, VII. 21 atd.)

Vysvětluje se tím nynější nelibý význam slova „holomek“, ješto náleželo na něho brání exekutivné, služba ovšem obecenstvu ne právě přívětivá. Podobného nepřívětivého významu dostalo se „holotě“ t. j. starověkým sluhům knížecím, majícím na starosti psy lovecké; poněvadž bez poplatku směli se zastavovati v příbytcích a ztravovati se tam na cizí útraty, přišli v nenávist lidu obecnímu.

VII. 22.

Ř. 12. Za právo... Mezi nejstarší právo české klade Všehrd také právo vyručení zájmu, jako dědické právo dcer a nápad statků odumřelých na krále. Též tak i rovnost práva a pohánění k soudu jedním komorníkem (VIII. 14. IX. 10. Prom. 12).

VII. 23.

Ř. 10. ve dvoře najvyššieho písaře... Ɖsky na přechodu XIV. věku do XV. chovány byly v domě nebolito dvoře samého nejv. písaře; tak r. 1385 v domě pana Beneše Chúsníka, na Starém Městě, proti dveřům kostela svatojilského. Tento dům r. 1409 koupen od nejvyššího písaře Mikuláše z Egerberka a brzo potom r. 1412 od obce Pražské, a to schválně pro dsky a úřad deskový (curia tabularum.) Ve válkách táborských chováno dsky na Karlštejně. Za časů Všehrdových zase byly dsky a úřad deskový v domě nejv. písaře, neznámo kterého, nejspíše na Malé Straně. — Sepsání o úřednících na počátku XV. věku složené a v Cod. j. b. III. 2. I.—VI. otištěné učí nás, že toho času nejv. písař odpovědným byl i za chování desk: „Má také desk, kvaternóv starých i nových, snažně chovati pod svými zámky.“ — Brzo po vyjití Všehrdovu z úřadu ustanoveno od soudu zemského, že dsky staré mají chovány býti na hradě Pražském (nahoře), odkudž pošel rozdíl, že se říkalo, staré dsky že jsou „nahoře“ a nové běžné „dole“. (VIII. 48.)

VII. 26.

Ř. 23. Staří tak pravie, jakož se to i v starých spisiech nalezá etc. — Výklad pána z Dubé §. 109: „Když otboj bude ukázán na koho, a on jsa pohnán roku zmešká, móž naň hned beze všeho volánie saženo býti, i k zboží i k hrdlu. Pakli by ranil neb zabil komorníka neb úředníka, ihned má k němu i bez póhonu k hrdlu i k zboží jeho saženo býti.“ Za věku Všehrdova moc úředničí i v této věci byla zmenšena, jakž slova závěrečná tohoto titule ukazují. (O tomto viz VII. 28. i VII. 31.)

VII. 28.

Ř. 14. Má také věděti... To se vztahuje k nálezu z r. 1400, obsaženému Rubeo citationum: Et majores beneficiarii stant simul cum minoribus beneficiariis, prout fuit ab antiquo circa repulsas servatum. (Emler I. Cod. II. 2. str. 389.)

VII. 29.

Ř. 35. a v IV. Ondřejových L. 2, v při mezi týmž Oudřejem z Těšínova... Předchůdce Všehrdův v úřadě místopísařském byl a jmenoval se „Ondřej z Těšínova“, (nikoli z Tíšňova, jakž u Palackého). Důvod tomu nematný nález panský z r. 1492, kdež Ondřej propuštěn z úřadu, slovoucí: „Andreas de Tessinow vicenotarius tabularum terræ“. (Jest pak Těšínov — Těšenov — podnes osada blíž Nového Rychnova, starobylé sídlo vládycké s tvrzí). — Také Všehrd dává mu svrchu název „Ondřeje z Těšínova“, a i jinde: II. 20. IV. 14, IV. 16. — Ondřej místopísař a syn jeho nedílný Jaroslav měli těžkou rozepři s Václavem z Rastel, kdež Ondřej konečně i úředníky menší nařekl a je vinil, pravě, že by naň právo a na syna jeho nedílného skrytě, úkladně a nepravě vedli. — Týž Ondřej u Všehrda i v Nálezích často slove prostým názvem „Ondráček“.

VII. 31.

Ř. 1. Viny za starých.. O vinách obšírněji píše pán z Dubé, a co zde Všehrd dí, z Ondřejova spisu vzato jest §. 108 (O vinách úřednicích), §. 109 (O otbojnících), §. 110. (Co má z vin bráno býti). — Viz také Constitutio officialium terræ (Cod. II. 2. str. 352.)

Ř 13. jako písaři juxty své... Slovo juxta co znamená? „Když kto komu zapíše na př. 1000 kop v tom umře, pak ten komuž zápis svědčí, potom prodá to jinému, tomu přezděli jsú juxty.“ Tak čteme v Řádu r. 1456—1463 menším úředníkům předepsaném (Emler Rel. I. 141—145, Codex III. 2. str. 200). Nejvyšší úředníci, obávajíce se, aby těmi juxtami v potomních časích všecky knihy zápisné převedeny nebyly v juxty a pod těmi juxtami řád a právo starodávní desk a knih zápisných aby nehynul a požitky nejv. písaře i jiných též: juxty takové písařům přísně zapovídali; poprvé r. 1455, za Vácslava Ondřeje místopísaře, potom dle Všehrdova svědectví opět za Plány místopísaře 1457—1477, potom zase za Ondřeje z Těšiňova, 1477—1492 (za mé paměti páni jsú je zapověděli za úřadu Ondřejova z Těšínova, aby o ně po ten den žádný písař viece nestál, pod ztraceniem úřadu svého). Nicméně ještě i za Všehrda takové juxty za obyčej byly. (Jan Hlaváč juxtú odkazuje L kop gr. č. k špitálu proti sv. Ambroži. Viz Viktorinovy dsky B. 26.) — V královské recensí svého díla píše o tom Všehrd: „Ty juxty jsú vždycky brali miestopísaři, a z práva bráti mají; poněvadž dsky úsilím písařským se konají; než o to jsú se páni za mé paměti pokúšeli, aby i to z rukú písařuov bezpravní moci vzali, spravedlnosti k tomu žádné nemajíce.“ — (Por. VIII. 33.) — Ve ZZVlad. juxty opět jsou dopuštěny i důchod z nich místopísařům: „Od každé juxty, kolika se osobám juxty dělají, od každé osoby po 4 gr. č.“

VIII. 4.

Ř. 23. a zemské se na Karlstejně... Těžko je srovnati tuto zprávu se zpravou v téže knize od Všehrda položenou, že dsky byly v domě najv. písaře v Praze a od r. 1497 že mají staré dsky chovány býti na hradě Pražském. Že dsky chovány jsou některý čas na Karlštejně, jisté jest; nebť píše Letopisec z dob táborských, že dsky již na Karlštajně se chovají i všecka jiná práva zemská a i s korunú královstvie (St. Let. 52.)

VIII. 5.

Ř. 7. Dsky póhonné staří... Z desk trhových či prostě dsky řečených nejstarší, které Všehrd znal, Zdislavovy byly, z časův krále Janových; dsky pak póhonné, které znal nejstarší, již byly žluté a pro starost ohnilé, „kterýmiž se již nehýbe, než též jest jim jako mrtvým pokoj dán.“ O těchto póhonných nejstarších rozuměti se musí, což dále dí Všehrd IX. 10: „Jakož to všemi dskami, od nejstarších i od těch ohnilých počnúce, móž okázáno býti.“ „Dóvod toho dsky všecky, póhonné i trhové, i ty staré ohnilé a zetlelé, kteréž se na pergaméně psaly.“

VIII. 6.

Ř. 50. (I. rec.) Svědomie. Což tuto Všehrd napovídá, aby svědomí a svědectví lépe od země opatřeno bylo, skutkem se stalo r. 1497, anoť nález učiněn na soudu zemském, „aby svědomie byla opatrována, aby jich žádný neohledoval, kromě toho ktož je spisuje; a jestli žeby je pronesl, aby hrdlo ztratil bez milosti. A k svědomí aby byla truhlice se třmi zámky atd.“ (I. Hyndrák B. 2. Cod. III. 2 str. 162.) Vidno, že Všehrd ne bez důvodu o nehodném projevování svědectva mluví a že rada jeho nezůstala pustým slovem.

VIII. 8.

Ř. 11. a mnozí za našie paměti... Skvělé svědectví dskám se tuto vydává, že totiž knihami úročnými mnozí, a těmi jediné, platů svých komorních obránili a dobyli.

Ř. 25. A zlé penicze... Což tuto povědíno, opakuje se již v ŘPZ. 70.: „Když by který groš byl měděný nebo falešný“ etc.

VIII. 11.

Ř. 10. Kteréžto dsky... Ze slov zde položených vidí se, kterak se postupovalo při samém psání desk. S papíru ingrossator přepisoval vklady desk trhových na pergamén; sám pak místopísař hned, jakž se které knihy dokonaly, nejprvé jich registroval, potom po kvaterních opravoval. A to slulo korrigovati dsky. Avšak takové korrigování desk za vinu bylo položeno Všehrdovi, že je v úřadě svém místopísařském předsebral. Opravování desk vyhraženo bylo soudu samému, jakž vidno z případu, jenž se stal r. 1488: „Opravení ve dskách stalo se panským rozkázáním a nálezem z plného soudu, proto že jest se stal omyl písařem, že maje napsati: Léta LXXXVII, i napsal byl: Léta LXXXVIII.“ (I. Wenceslai G. 9.) Nicméně zase psáno stojí v staré paměti otištěné v Cod. j. b. III. 2 str. IV., že „písaři vklady píší a ingrossují, korrigují a registrují.“

Rec. I. Jest nález panský o tom... Nález tuto připomenutý jiný není než ono snešení z měs. Máje neb Junia r. 1497 (I. Hyndrak. B. 3), aby dsky staré nahoře zuostávaly na hradě Pražském (I. Wenc. Hyndrak. B. 3. ZZVlad. č. 170). Od té chvíle místopísař dsky oboje veliké nemíval již v moci své sám, jako do té doby; rozuměj staré; neb nové ovšem v rukou jeho zůstati musely, dokud ukončení nedošly.

VIII. 14.

Ř. 1. Úředníci Pražští menší... V první recensí Všehrd široce se rozpisuje o užívání formule „Úředníci Pražští menší desk zemských“, dovozujíc že se psáti mají jednoduše „Úředníci zemští“. Případný jest rozum jeho, že starobylé „officiales Pragenses“ nemá vykládati se na „úředníky Pražské“, alebrž na „úředníky zemské království českého“, ano slovem „Praga“ rozuměna zde všecka země. Ovšemť že rozklad ten nemá než cenu theoretickou. Příčinu Všehrdovi patrně zavdalo snešení z r. 1492, obsažené v Černých zápisných I. 15., kdež nařízeno, že úředníci Pražští menší desk zemských mají zapisovati takovým titulem napřed: „Přiznal se před úředníky Pražskými“, jakož to bylo od starodávna zapisováno; než komuž by list psali od úřadu, tehdy mají takovým titulem se napřed psáti: „Úředníci Pražští menších desk zemských“, jakož od staradávna bývalo. (Toto ustanovení vešlo i ve ZZVlad. 244.) — V recensí královské již o tom ničehož nepíše Všehrd.

VIII. 19.

Ř. 14. pod pečetí Vácslava z Březnice, písaře desk kr. č. Podlé datum (1497 ve středu před Božím křtěniem) psal se tak následník Všehrdův v místopísařství, jinak známý pod jmenem „Vácslav Hyndrák z Habrové.“ (1497—1504).

Ř. 17. Ale má vèdieno býti.. Kdežto prvé svědci voláni byli k soudu půhonem, stala se za úřadu Všehrdova změna ta, že již pozýváni byli listem. Sám Všehrd naznačuje tuto novotu co obyčej soudní, „neb to obecnie rozkázánie KMsti a pánóv jest, ačkoli dskami zapsáno nenie.“ Avšak i do desk stalo se vepsání, anoť psáno: „A což se svědkóv dotýče, kteříž by po póhonu svědčiti nechtěli, ti mají obesláni býti listem, aby svědčili.“ (Arch V. 469.)

VIII. 20.

Ř. 8. Při těch listech... I zde jest novota; neb prvé každý obyvatel země české ne listem, než půhonem a komorníkem k soudu měl připraven býti. Sám Všehrd dí, že listové půhonní „jsú noví a neobyčejní.“ Avšak nebyly tím zrušeny půhony vůbec. Stojíť v nálezu dotčeném z r. 1497 (I. Hyndrák B. 2.) „Žádný listem od úřadu aby nebyl obsílán, kteráž věc k póhonnému právu přisluší; krom leč by zvláštní bylo rozkázánie od pánóv na plném súdu, ten na kohož by rozkázáno bylo, má a móž býti listem od úřadu obeslán.“ (Arch. V. 469.)

VIII. 23.

Ř. 35. Ale dovodí a koná najv. purkrabí... Důležité jest zde sloveso, „konati“ jakožto základ slova „zá-kon“. „Počínají úředníci — ale dovodí a koná pukrabie.“ A jinde IV. 5.: „konečnie srovnánie, kterýmž se každý trh zavierá a koná“, etc. Platné jest, což náležitě dokonáno. (Viz Slov. Právo I. 145).

VIII. 26.

Ř. 9. A podlé práv starých takový by měl statek ztratiti... Příklad Koldy z Náchoda a pokoření jeho pod řád a právo zemské dlouho zůstalo v paměti lidu. Udál se ten příběh za Jiřího Poděbradského správce zemského r. 1456, a ještě na závěrku XV. století živě o něm mluví Všehrd. Starými právy rozumí se zde Výklad pána z Dubé „O otbojnících“. Porovnej též výpis „o zhúbcích zemských“ z r. 1466, kdež se podobně dí, že na zhoubce takové „král najprvé s purkrabí Pražským a s úředníky, s městy a s klášterý má sáhnúti. Pakli by na tom málo bylo, ale povolají na popravce toho kraje. Pakli by i to málo bylo, tehdy na jiné pány i na obec." (Arch. V. 364.)

VIII. 27.

Ř. 14. Neb na to a pro to... Mluví zde Všehrd o úřadu a povinnostech nejv. purkrabí Pražského, a to slovy takovými, jakoby purkrabím vytýkal, že statků k purkrabství pro potřeby zemské daných sami užívali ke své libosti.

VIII. 28.

Ř. 1. Pečeť zemská... O pečeti zemské, kterak zevnitrně vypadala, psáno hned napřed. Zde buď ukázáno na vzácnou připomínku, že „věci zemské, kteréž se v zemi jednají, dskami se tvrdí, a kteréž se vně působí, majestátem královským."

Ř. 23. Toho jsú však svobodu... Písařům volno bylo z desk výpisy sobě dělati, a to proto, že povinni byli důkladně znáti právo zemské z nálezův složené. Zachovalo se něco takových souborných výpisův z desk, a těm jediné jest co děkovati, že se aspoň nálezové právní i přes shoření desk zachovali po dnešní den. Známé „Nálezy" z r. 1531 otištěné v „Právníku" I. 1862, známé výpisy soudce zemského Ojíře z Očedělic; vzácný kodex Talmberský jiného neobsahuje než soubor výpisů deskových; také i Jan z Písnice místopísař z r. 1534 zachoval řadu 40 výpisův. (Arch V.)

VIII. 30.

Ř. 11. Dávají se také výpisové... Země okolní k českému království toho času příslušející byly kromě markrabství moravského knížectví slezské a země lužická, Šestiměstí v to počítajíc.

Ř. 14. jako jest Levláróm dán výpis závazku zemského etc. Byliť Levláři spolek rytířský, (Gesellschaft der Löwenritter) jenž utvořil se v Bavořích 1489 proti knížatům Albrechtovi Mnichovskému a Jiřímu Landshutskému pro veliká od nich utiskování. Znamením byl jim lev (pod znamením lvovým), odkudž i jméno. Král Vladislav slíbil jim listem ode dne 2. Okt. 1490 ochranu svou i království českého, žádaje spolu aby i země česká přiznala se ke skutku takovému, což se i stalo na sněmu Benešovském toho roku držaném. Levláře král přijal ve svou obranu dobře s 80 zámky; a ti měli králi do smrti sloužiti a po smrti králově koruně české 15 let; na své zámky krále i koruny obyvatele měli pustiti. Mínil král, že k zámkům v Bavorsku a v Říši někdy za Karla ke koruně české zjednaným, později pak odtrženým, skrze Levláře bude moci zase přijíti. Záležitost Levlářů táhla se až do r. 1492. (Pal. Děj. V. 1. 310 a 328. Arch. V. 437.)

VIII. 33.

Ř. 1. Co se po starých spisiech shledává.. Porovnej pána z Dubé Výklad §. 97.: „Trh, komuž kladú ve dsky, buď málo nebo mnoho, ot každé kopy má dáti groš, za kolikož kop kúpil.“ Pak „Přímluvu“ téhož pána: Od vkladóv ve dsky úřad má bráti od trhu, buď mnoho neb málo, ot kopy groš, s milostí. — Porovnej též Řád u desk (Cod. III. 2. str. 204), kdež stojí psáno: „Komuž trh kladú ve dsky, buď málo nebo mnoho, od každé kopy má dáti groš, za koliko kop kúpil; a písařóm 4 groše.“

Ř. 11. A to móž starým sepsáním o práviech zemských a o dskách.. Zmínka tato týče se „Sepsání o úřednících“ (Cod. j. b. III. 3. I—V.), neb v sepsání tomto dosti mnoho i o dskách a úřadu desk nachází se připomenuto.

Ř. 23. A což se koli ve dsky veliké trhové... „Komorník najvyšši, sudí najvyšší, písař najvyšší má třetinu peněz ode všech vkladóv u veliké dsky; úředník proboštóv Vyšehradského má svého práva ort (t. j. 4 groše) ode všech vkladóv, což k dielu mezi dřevniemi třmi pány přislušie.“ Zpráva tato též obsažena jest v „Sepsání o úřednících“ z počátku XV. století (Cod. j. b. III. 3. str. I.—V.) Por. též „Práva písařská“ (I. b. str. 205.)

Ř. 37. Kromě také těch trhóv... O juxtách psáno hned napřed (VII. 31.). Jan z Plané místopísařil 1457—1477, po něm pak Ondřej z Těšinova 1477—1492. Rozsáhlé pojednání o juxtách viz v Ordo agendi. (Cod. j. b. III. 2 str. z r. 1456—1463 str. 200.) Místo „z Tišňova“ stůj zde ostatně „z Těšinova“.

VIII. 44.

Ř. 51. A slušeli jsú zvodové (jakož v sepsání starých o práviech)... Opět zde rozumí Všehrd sepsání z počátku XV. století (Cod. III. 2. I.—V.), kdež stojí, že „komorník najvyšší má všechny zvody a odhádánie dědinné kromě jiných úředníkóv sám.“

Ř. 57. Ale já bych raději pánu zvody vrátil etc. Dle „Sepsání“ z počátku XV. věku nejv. písař místopísaři svému dával ztravu samému třetímu. Také dle „Práv písařských“ (r. 1468 až 1484 složených) míval místopísař ztravu od nejv. písaře sám třetí anebo 40 gr. na každý týden. Pan Mikuláš Svitáček z Lantšteina, jsa nejv. písařem 1468—1484, dával ztravu, avšak nechtěje míti Václava v úřadě, dával jest ztravu chvíli, až se jemu stýskalo se prací, nejsa vždy sám doma. I tak jest zpósobil, že nechtě té práce mieti, i dal jest písařovi zvody, aby na to ztravu měl, jakž móž, a groš. Ingrossátorovi dal jest na každý týden 7 grošóv na ztravu, a chtěl k tomu písaři přidati panovánie, a toho nedokonav i umřel jest. (Cod. j. b. III. 2. 206.). — Kdo za úřadu Všehrdeva v létech 1493—1497 byl nejvyšším písařem zemským, na ten čas s plnou jistotou se neví. Pan Jan z Roupova, posledně co písař jmenovaný dne 4. Junia 1493, zastával napotom úřad hofmisterský. R. 1497 za nejv. písaře ustanoven jest, ale již po Všehrdovu z úřadu vyjití, Mikuláš Hořický z Hořic a na Pecce, ještě dne 3. Januaru 1497 purkrabí kraje hradeckého.

VIII. 46.

Ř. 1. Na meze... Jest toho velmi litovati, že Všehrd, připomínaje zde soud mezní, obmezil se na zprávu tak kratičkou; tím více, že celého postupu při právu mezním jakožto místopísař dobře zajisté byl svědom, a jiných zpráv z toho času málo.

VIII. 47.

Ř. 14. (I. rec.) za starých, jakožto spis o práviech svědčí. Rozumí zde Všehrd páně Ondřejův Výklad, kdež stojí v Přípisu: Ot ohledánie desk, buď mnoho neb málo, vždy kopu grošóv a písaři 4 groše. — Od ohledovánie desk, ktož potřebuje obláště, ten má kopu dáti, a písařóm 4 groše.

VIII. 48.

Ř. 49. To jsú ti úředníkóv Pražských... Zajímavé bude porovnání mezi touto zpravou Všehrdovou o poplatcích a důchodech úřadu zemského a zpravou podobnou položenou do ZZVlad.: „Zpósob a řád, kterýž se při dskách zachovává, vedlé uptánie a paměti úředníkóv, a zvláště těch, kteříž při dskách od dávních let jsú“ (137 až 168). Všeho důchodu z poplatkův vypočítává Všehrd na 1500 kop gr. č. do roka.

IX. 1.

Ř. 7. v svých knihách „Nové Rady“. Toť „Nová Rada“ pána Smila Flašky. (Výb. z lit. I.) Budú-liť... Řeč Supova (str. 870.) — Naleznu-ť... Řeč Vlkova (869. Por. IX. 10.) — Nad to v zemském úředě... Řeč Řeřabova (867). — Zlato, střiebro... Řeč Levhartova (862.)

IX. 2.

Ř. 48. O kterýchž jest urozený pán Flaška z Rychmburka v knihách svých Nové Rady... Všehrd na několika místech spisů svých oznamuje se co velebitel a obzvláštní ctitel nejvyššího někdy písaře, synovce arcibiskupa Arnoštova, pana Smila Flašky z Rychmburka. Již v Předmluvě ke knižce „O napravení padlého“ píše o něm: „A budú nás v tom laici domácí múdřejší, kteříž buďto kroniky, buďto svú múdrost jako „Ptačí Radu“ i jiné knihy mnohé píšíce, svým jazykem českým, ne cizím jsú psáti chtěli“ (1495). — Tuto pak píšíc o zmatcích, dí, že o nich „jest šťastné a dobré paměti starý i Čech i pán a s prvními urozený, pan Flaška z Rychmburka, v knihách svých Rady Nové na mnohých miestech ne-nic vypsal.“ (Porovnej V. 18. první recensí a IX. 1, IX. 10.)

IX. 5.

Ř. 1. (I. rec.) Ačkoli při náleziech... Uvádí tu Všehrd příklad, že soud zemský jednu při třikráte po sobě, vždy jinak a jinak, rozsoudil. Případ ten stal se v létech 1487—1493. — Podobně stalo se r. 1497, po vyjití Všehrdovu z úřadu, že páni nález jimi na plném soudu z omylu učiněný zase napravili, odsouzeného práva učinili, a škody při tom zdvihli. (I. Hyndrák. A. 22.)

IX. 10.

Proměny. První proměna, která se ve starém zřízení zemského soudu a úřadu deskového stala, dle Všehrda bylo ono snešení z 13. Mart. 1495, aby dsky psány byly česky. Po tom prý následovaly všecky ostatní proměny: „A jakž se jest ta proměna najprvé stala, potom jest ke všem jiným přišlo.“ Důležité to svědectví, z něhož jde na jevo, že proměny od Všehrda připomenuté vesměs pocházejí z posledního pětiletí XV. věku (1495—1499), anoť dílo Všehrdovo v prvním sepsání dokonáno r. 1499.

Proměna 1. Pan Jaroš Stranovský. Již r. 1440 jmenuje se Jaroš ze Stranova mezi lantfridníky kraje boleslavského. Podlé všech zpráv (z r. 1454, 1459—1463) byl pan Jaroš činný v záležitostech právních jednak jako plnomocný jednatel pana Jindřicha z Michalovic, jednak co otec poruční sirotkův po Jindřichovi Hrzanovi z Harasova. R. 1470 povolán byl ke zřízení pole z kraje boleslavského, r. 1472 přimlouval se za mír (že by rád již viděl pokoj a dobré této země), roku pak 1475 zasedal na soudu zemském. (Arch. IV. 77, 296.) Slove Jarossius de Sowojowic dictus Stranowsky (Jaroš z S. a na Stranově.)

Proměna 2. Až do Všehrda i za Všehrda bylo lze póhon před starostou komorničím oznámiti po listu, po služebníku, po sousedu nebo po příteli, bez osobního před starostou přiznání. Po Všehrdovi brzo to změněno, ale ne nálezem obecním, než volí prý jednoho neb dvou úředníků, aby ke starostovi každý kdo by chtěl pohnati, osobně sám přišel.

Proměna 3. Nález o opravování rokův stal se r. 1497: „Což se rokóv opravovánie při póhoniech dotýče, ti mají minúti; neb ktož ku právu nestojí, dosti jest ztratil podlé práva starodávnieho.“ (I. Wenc. Hyndrak. B. 2.) — Ustanovení toto vešlo i ve ZZVlad. 250.

Proměna 4. byla jednoduchý důsledek proměny o opravování rokův.

Proměna 6. Nález o moc stal se r. 1495 i vložen jest do desk Památných T. 14.: „Ktož požene z moci, tu mají obá státi k té při a poručníkóv k ní nemohú dělati.“ Nález tento všel do ZZVlad. 30.

Proměna 7. Na velikém sněmu r. 1497 odbývaném u přítomnosti krále (po šestiletém nebytí jeho v zemi) vymohli páni, rytířstvo a města na králi tu milost zvláštní, že všecky odúmrti, kteréž jsou na krále připadaly, dány jsou jim a odpuštěny na časy budoucí a věčné, tak aby na krále české více nepřipadaly, a to na takový způsob, aby připadaly na přátely po meči příbuzné, když by kdo statku svého nezřídil a poručenství neučinil. (Obšírný text sněmu toho viz v Arch. V. 467 atd. a ZZVlad. 460.) —

Proměna 8. „Což se svědomí pánóv Pražan i jiných měst v království českém dotýče, konšelé v týchž městech mají na své přísahy dávati téhož města; než jiní osedlí měšťané v týchž městech mají před purkmistrem a konšely obyčejem země přísahu činiti a purkmistr a konšelé pod pečetí města mají to svědomí zavřené dáti.“ Novotný nález tento stal se r. 1497. (Arch. V. 471.)

Proměna 9. Prvé na soudu zemském podlé pravidla toliko pře půhonné bývaly souzeny; avšak z milosti soudili páni i pře nepůhonné, stranní, když strany o to žádaly. Nyní ustaveno, že takovým přem stranním má býti věnován schvální den ze 14 dní soudních, a to den úterní.

Proměna 10. Co zde Všehrd dí, tvrdí se případem, jenž se stal r. 1497 a zapsán jest ve dskách Hyndrákových K. 10: „Páni podali strany na smlouvy přátelské, ješto nebylo o čest, než o statek“ (Cod. III. 2. str. 166.)

Proměna 11. Poručenství sirotkův nikdo více neměl sobě na králi uprošovati, dokudž by kdo z přátel byl na živu.

Proměna 12. Důkladně píše zde Všehrd proti tomu, aby dvá komorníci vysíláni byli s půhonem. Stalo se totiž snešení r. 1497, aby dvěma komorníky poháněno bylo z dědictví, prý „podlé práva starodávnieho“ (Cod. III. 2. 167). — (Připomenouti sluší, že dokud trvaly cúdy krajské, s komorníkem Pražským vždy chodíval komorník té cúdy; v době ještě starší půhončí měl „osadu“ podlé sebe.)

Proměna 14. Za starých vždycky jest trój póhon.. Proměna tato učiněna r. 1497, anoť nalezeno, „což se póhonóv z dědictvie dotýče, aby trój póhon byl a dvěma komorníky, podlé práva starodávnieho; než o jiné všecky věci aby jedniem póhonem poháněno bylo.“ (I. Hyndrak. Cod. III. 2. str. 167.)

Proměna 15. Zápisem ode dne 6. Febr. 1489 postoupil kníže Hynek Minstrberský, skladatel „Snu Májového“, panství své Poděbrady a Kostomlaty králi Matyášovi a synu jeho Janovi Korvínovi dědičně. Praví sice kníže Hynek v poslední vůli své dne 23. Junia 1492 učiněné a do desk dvorských vložené, že „zápis ten, kterýž král Matyáš na náš statek a zboží měl, toho sme zápisu nikdy neviděli, ani o mnohé kusy, kteří jsou v něm, nikdy nejednali, ani zmínky s kým měli; to k naší cti i k naší víře béřeme a na naši duši; než pokudž rozumíme, že jest neobyčejný a podlé řádu země této ani udělaný ani spůsobený.“ — Nicméně vložen jest zápis ten do desk dvorských i zemských, když r. 1490 Jan Korvín práva svého postoupil králi Vladislavovi. Avšak král Vladislav vyrovnav se s knížaty Minstrberskými, kázal jej r. 1495 vymazati z desk spůsobem, jakž dí Všehrd, novým a při dskách neobyčejným. Ve dskách dvorských (kdež zápis proto vložen, že Poděbrady i Kostomlaty byly jsou původně manství korunní) podnes vidí se, kterak onen zápis učiněn jest neznatedlným. (Emler). — Por. Palackého Dějiny. V. 1. str. 286.

Proměna 16. Co se zde o proměně píše, patrně na nic jiného se nevztahuje než na Všehrda samého, jenž vůbec trpkou stížnost vede, že bez slyšení byl úřadu místopísařského zbaven. Nález a zápis zde připomenutý bez pochyby jest onen, o kterémž mluví v VIII. 11. (Jest nález panský o tom).

Proměna 17. Snešení o českém psání desk z r. 1495 viz svrchu str. 493. —

Str. 440. A ten jest měl viece než Hlubokú s Pardubicemi etc. — Všehrd ukazuje tu na majetníky rozsáhlých statků v Čechách a na Moravě, a sice na pana Viléma z Pernšteina, nejv. hofmistra, jenž měl „Hlubokú s Pardubicemi“, na pana Jana z Šelnberka, nejv. kancléře („Kostomlaty s Troskami“), na pana Jindřicha ze Hradce, nejv. komorníka („Teleč s Slavonicemi“), na pana Petra z Rožmberka („Krumlov se Soběslaví“), konečně na pana Půtu z Risenberka, nejv. sudího („Švihov s Rúdnicí.“)

Str. 444. Kněz Michal od sv. Jiljí. Příhoda kněze Michala, faráře pod obojí u sv. Jiljí na Starém Městě Pražském, rozeného Poláka (kterýž byl veliká příčina, že jest byl král Vladislav králem v Čechách), obšírně vypsána jest od kněze Vácslava z Slaného, faráře svatovalentinského. (Staří let. čeští 503.) Viněn byl s jinými faráři Pražskými pod obojí, že podněcuje lid k nepokojům, i vězen jest na Karlštejně, až tam i zemřel po vazbě desetinedělní (dne 2. Nov. 1480). Obecné bylo domnění, že zemřel utrápen mukami, ač tomu tak nebylo, a že předními původy té jeho smrti byl Waitmilar, mincmistr, a Oppl z Victum, Duriňk, maršálek královský. K těm také Všehrd ukazuje, an se ptá: „Kde jsú ti úkladníci? Sotva již jednoho nebo najviece dvú z té rady vidiemy, a těch co čeká neviemy!“ — „Jednomu hlava prknem sražena — dí letopisec — a druhý hlizú udáven.“

Oppel z Victum zemřel r. 1486, Beneš Krabice z Weitmile (Weitmilar) r. 1496. (O knězi Michalovi viz Palackého Dějiny V. 1. str. 201.) — Snad že k těmto dvěma osobám vztahuje se i rčení Všehrdovo, napřed na str. 438 položené: „Dopúštieť bóh zlé na dobré dosti dlúho, ale nikdy do konce dobrých neopúštie; neb jest tak i přísahal a slíbil, a jest v slibiech svých vždycky pravý nalezen, a viděli jsmy to očima svýma nedávno!“ A jiné, v knihách III. 13., I. rec. položené: „A viec poviem, čemu se diviti budeš: Pod přikrytím moci a bez póhonu i bez súdu pomstú již sahají, před vinú i žalobú jako róže hněvem se červenajíce a žádostí krvé nevinné kly kancovými ostře nevinné sečí, úkladem chvátajíce již beze všeho i studu i súdu. — Čehož jsme se my již ne od kniežat, ne od královv, neviem od koho a od jakých cizozemcóv, dočkali!“

Zavřenie všech knih.

Str. 453. Máte urození páni, páni z Postupic... Tato mluva k pánům z Postupic jedna chválořeč jest o znamenitém rodu tomto. Slaveni jsou tu páni z Postupic právě pro takové zásluhy, kterých jinému panstvu toho času na mnoze chybělo. Věhlas a patriotismus, kterými se vyznamenávali páni tito, nemohl nalézti výmluvnějšího vypsání, jež zároveň jest zrcadlem celé té zajímavé doby. Jmenovitě tu vidno, že Všehrd, tak jako vůbec brojil proti všemu což bylo nespravedlivé, ostře zamítal a zavrhoval obtěžování obecného lidu novými a divnými nálezky panstva i rytířstva.

Str. 458. Kterėžto knihy.... Napovídá zde Všehrd, že by psáti chtěl podobné dílo o právích obecných, t. j. o právu římském, pokud toho času platné bylo, „co se jest po všem světě u všech lidí za staradávna držalo a ještě se u některých drží.“

Str. 459. To jest, čehož jsú..... Což tuto od Všehrda pověděno, rozuměj se o přípravách ke složení a sepsání „Zřízení Zemského“. Hlasové po správném zákonníku zemského práva ozývali se kolik let před r. 1500, kdež konečně „Zřízení“ Vladislavovské dokonáno. Již s jara r. 1497, hned jak se král vrátil z Uher, ustanoveno na sněmu, „aby najprvé tato naše svolení a k tomu nálezové obecní staří i noví, aby při dskách byli v jedny knihy sepsáni a kdož by kolivěk toho žádal; aby každému čteni byli, čehož by kdo žádal, (aby se tím lidé uměli spravovati), a jednú v roce při sv. Václavě aby čteni byli všem vóbec. A ta svolení a nálezové aby dána byla tisknúti, aby je každý k své potřebě měl a kúpiti mohl.“ (I. Wenc. Hyndrak. A. 30. — Arch. V. 465). — Na toto snešení a na podobné povolává se sněm dne 27. Aug. 1499 držaný, an dí: „V předešlých časích na tom zuostáno, aby páni i také rytieřstvo sjeli se v témdni po sv. Jeronymu na hrad Pražský, a tu aby v to nahlédli, což se nálezóv dotýče vóbec, aby to vybráno bylo což jest potřebného, a v jedny knihy vepsáno, a to již potomně a budoucně aby držáno bylo za právo". (Arch. V. 495). — Komissí sněmovní, kteréž také vládyka Rendl z Aušavy členem byl, dokonala práci svou tak, že již r. 1500 „Zřízení zemské" tiskem vyjíti mohlo. — Z postupu toho vidno jest, že živě uznávána jest potřeba psaného a budoucně vůbec platného zákonníka, čehož po tu dobu nebylo, pak že nálezy sněmovní a soudní pokládány za jediné pravý pramen zákonův, a že konečně potřebí důkladného vyhlášení takového zakonníka, k čemuž ovšem nepostačoval starobylý prostředek veřejného předčítání, a k čemuž právě dobře se hodil tisk nově nalezený. — Divnoť ostatně, kterak Všehrd vytýká, jakoby sněm neznal cesty k takovému sepsání Zákonův; kdežto přece sněm jiného zření neměl než k nálezům a ke dskám, nálezy obsahujícím, zrovna tak jako sám Všehrd činil při spisování svého díla!

Ku konci buď zde postaven seznam nejvyšších úředníků zemských, kteří za doby Všehrdovy byli v úřadech. Jsou to tito:

Nejv. purkrabí Jan Jenec z Janovic a z Petršpurka (1470 až 1503), Jindřich ze Hradce (1503—1507).

Nejv. komorník: Jan Tovačovský z Cimburka (1479—1483), Jindřich ze Hradce (1485—1503), Jan z Šelnberka (1503—1507).

Nejv. sudí: Jan Tovačovský z Cimburka (1475—1479), Půta Švihovský z Risenberka (1479—1504).

Nejv. písař: Mikuláš Svitáček z Lantšteina (1468—1484), Jan z Roupova (1485—1493, 4. Junia), ... Mikuláš Hořický z Hořic a na Pecce (1497, 20. Julia).

Nejv. kancléř: Jan z Šelnberka (1480—1503).

Místokomorník: Leva z Mašťova 1474, Albrecht Ojíř z Očedělic 1485, Václav ze Svárova 1487, Aleš z Košetic 1488, 1489, a j.

Místosudí: Albrecht Ojíř z Očedělic 1478, Leva z Mašťova 1480—1483....

Místopísař: Jan z Plané (Plána) 1457—1477, Ondřej z Těšínova (Ondráček) 1477—1492, Viktorin ze Všehrd 1493—1497, Václav Hyndrák z Habrové 1497—1504.

* * *

ZNÁMÍ RUKOPISOVÉ DÍLA VŠEHRDOVA.

A. Kterýchž jsme užíti mohli osobně.

Pražský universitní (Klementinský.) Sign. XVII. C. 42. Malé folio, listy nečíslované. Opis z konce XVI. stol., zajímavý tím, že náleží k recensí první a že druhá ruka zkorrigovala jej venkoncem podle recensí královské. Porovnavatel byl C. T. Horavinus. Na závěrku postaveno jest datum: „1499 Sabbati Wamberk die Sancti Augustini.“ (Ještě jiné datum nalezá se tam na samém konci kněh devátých: „Letha Božieho 1501 w weliky Pátek przed hodem Welikonocznym na Hradczy.“)

Universitní Pražský (Klementinský) první. Sign. XVII. C. 31. (někdy kan. Pešiny z Čechorodu: Ex libris Czechorodianis 1672, po něm Conventus Woborzistensis Ord. Sti. Pauli primi eremitæ 1739). Velké folio na papíře, listů 203. — Předmluvy nemá žádné; kapitol neznačí čísly, ovšem nadpisy. Na listu 55 b) při závěrku III. knih napsáno: „Anno 1514 feria Abdonis,“ na listu 181 při zavření VIII. knih: „Konec 1517 letha psany jsú v lantsskrunie“, konečně na listu 197 před „Zavřením všech knih“: „A na tom jest dewátým a posledním kniehám konec o práwiech zemie czeské ucziněn. A psán leta božieho 1517 v úterý u wigilgi S. aposstolow Ssimonisse a Judy.“

Křižovnický Pražský. Sign. XXII. A. 3. Kodex tento (papírový ve 4⁰) napřed obsahuje sbírku nálezův vládyky Ojíře z Očedělic; načež následuje Všehrd pod titulem: „O práviech země czeské mistra Viktorina ze Všehrd počínají se knihy prvnie.“ Text spisu Všehrdova v tomtu kodexu divně jest složen. Předmluva zní k pánům Kostkům (rec. I.), knihy I. II. III. pak až do kap. „O rozličnosti póhonóv“ náležejí k rec. královské, načež u prostřed té kapitoly počíná zase text recensí I. a jde až do konce celého spisu.

Opis dokonán jest r. 1524. (Finis anno Domini MXXIIII. feria quinta ante Reliquiarum.)

Dvorský Ambrasský. Rukopis tento, v cís. dvorské bibliotéce Vídenské signaturou 7696 (jur. civ. 37) znamenaný, pochází ze sbírek Ambrasských. Na přední desce vytlačen jest r. 1552. Vazba bělokožená; spony odtrženy. Na hřbetě novější nápis: Victorini de Wschehrd Jura regni Bohemiæ 397. — Nadpisy hlav: Najjasnějšiemu kniežeti a pánu, panu Vladislavovi etc. Na závěrku čte se registrum věcné, při jiných opisech neobyčejné, u nás vytištěné na str. 461—468. Počáteční litery při hlavách slabě naznačeny, k vůli illuminování sice neprovedenému. Knihy dělí se na „hlavy“. Rukopis pěkný, ale od písaře řemeslníka nedosti správně zhotovený: někde vynechány řádky celé, jinde řádek dvakráte psán.

Kinský z r. 1515, nyní universitní Pražský F. VI. 2. Obsahuje text Vladislavovský a důležitý jest hlavně tím, že po něm upraveno vydání Hankovo z r. 1841. (Rukopisu toho neměli jsme sice v rukou, že však základem jest vydání Hankova, stavíme jej mezi rukopisy od nás užité.)

Universitní Pražský (Klementinský) druhý. XVII. B. 9. Veliké folio, listův 661 v tuhé vazbě. Opis tento zhotoven jest 1593 skrze Jana Wencelina Boleslavského v městě Hradci Králové nad Labem a dokonán toho roku „v auterey po S. Petru v okovách.“ — Zajímavá jest předmluva, ješto zní prostě beze všech vztahů ani k pánům z Postupic ani ke králi Vladislavovi. Knihy rozděleny jsou na „hlavy“. Znám byl již Procházkovi.

Zieglerovsko-Chrudimský. Folio v tuhých dskách. Obsah bez předmluvy, rozdělení na knihy a hlavy. Recensí Vladislavská, opis ze samého konce XVI. století. V Museu Chrudimském.

B. Kterých známe ze zpráv jiných.

Lobkovický Pražský I. (v bibliotéce knížat z Lobkovic v Praze.) Podle připsání pánům Kostkům — recensí I. (Hanka).

Lobkovický Roudnický, I. recensí první, datovaný roku 1533. (Hanka.)

Vídenský, recensí první, z r. 1510. Hanka nic bližšího o rukopisu tomto nepraví; nepochybně však míní onen kodex, o němž hned Balbin praví, žeť to „liber est præstantissimus et inventu rarissimus.“ Ten se nalezal v dvorské bibliothéce císařské.

Přepyšský, recensí první, chovaný někdy ve faře Přepyšské na Opočensku, kdež ho však dle osobní poptávky naší od více jak třidceti let není. Znám byl Hankovi r. 1840.

Musejní, recensí první, avšak bez připisu. (Hanka.)

Lobkovický Pražský II. a **Lobkovický Pražský III.** Bez připisu, avšak textu Vladislavovského. Oba tyto rukopisy tím se vyznamenávají, že kniha devátá připsána jest zvláště panu Albrechtovi Libšteinskému z Kolovrat — „Albrechtovi z Libšteina a na Mělníce“ — nejv. kancléři království českého v létech 1503 až 1510, jenž byl osobní příznivec Všehrdův, jak z životopisu vědomo. — Rukopisové tito byli prvé v rukou p. Putzlachera (Hanka, Palacký).

Lobkovický Roudnický II., vážný tím, že obsahuje nejprvnější opis textu Vladislavovského, ant pochází z r. 1511. (Hanka.)

Pražský universitní (Klementinský) III. Sig. F. VI. 122, exemplář velmi hezký a správný, z r. 1515, recensí Vladislavovské (Hanuš).

Strahovský, recensí Vladislavovské (Hanka).

Mikanský někdy professora Mikana, recensí Vladislavovské, z r. 1538 (Hanka).

Litoměřický rec. Vladislavovské, beze všeho přípisu (Hanka).

Pravoslavský rec. Vladislavovské, někdy v majetku Brožovského z Pravoslav (Hanka).

Stankovský rec. Vladislavovské. (Hanka).

Hauserovský, rec. Vladislavovské, v rukou někdy faráře Peruckého Hausera. (Hanka).

Kinský, rec. Vladislavovské, v bibliotéce knížat Kinských. (Hanka).

MATERIAL ŽIVOTOPISNÝ.

I.

1479. (Decanatus mag. Wenceslai de Praga.) Mag. Wenceslao decanatum ferente anno a Messiæ natali 1479 die 29. Febr. ante Quatuor Tempora Quadragesimalia immediate sequentia examen baccalariandorum publice præsignifatum est et apertum omnium una magistrorum accedente voluntate. In crastino vero die Sabbati delecti sunt examinatores et decano adjuncti: Mag. Simon ex Chrudim, mag. Wenceslaus de Paczov, mag. Wenceslaus de Trzepsko, mag. Laurentius de Rokiczano. Qui quidem magistri hos baccalariandos, paulo inferius nominatim inscriptos, fideliter examinatos assumserunt, hocque ordine locaverunt, quorum primus: Benedictus de Zebrak, Laurentius de Krasonicz, Joannes Albus de Praga, Joannes Niger de Praga, Victorinus de Chrudim, Joannes de Thabor, Duchko de Wyklek, Duchko de Alta-Muta, Mathias de Glatowia, Jacobus de Verona, Nicolaus de Kamenicz dd. 20. Petrus de Skutecz.

Item anno 1479 sub mag. Wenceslao de Paczow, Laurentius de Krasonicz, Joannes Albus de Praga, Victorinus de Chrudim, Joannes de Thabor, Duchko de Wyklek, Duchko de Alta-Muta feria quinta post dominicam Judica baccalarii artium sunt effecti.

1481. (Decanatus mag. Duchkonis ex Melnik.) Anno præmisso, scilicet 1481 ? Septembris rev. mag. Wenceslaus de Trzepsko, S. Michaelis in Civitate Antiqua plebanus, almæ universitatis Pragensis rector, veluti legitimus dictæ universitatis, sede archiepiscopali vacante, cancellarius, ex privilegiis eidem universitati ab antiquo concessis, examen magistrandorum aperuit. Cui in propria etiam persona præsedit, sibique hos magistros, qui sequuntur, ad hoc opus coassumsit: Mag. Jacobum de Paczow, mag. Simonem de Chrudim, mag. Gregorium de Praga, mag. Laurentium de Rockyczano. Qui examinatos legitime eo, qui suscribitur, ordine locauerunt: Wenceslaus de Nova civitate Pragensi, Joannes de Blowicz, d. Victorinus de Chrudim. Martinus de Przyssymas.

1481. (**Decanatus mag. Martini de Poczatek.**) **Item**

anno supra dicto, feria 2. ante festum Galli Wenceslaus de Praga Nova, Jo. de Blowicz, Victorinus de Chrudim, Martinus de Przyssymas, sub rev. mag. Wenceslao de Trzepsko, artium facultatis rectore ac plebano s. Michaelis in Antiqua civitate Pragensi, licentiam de examine a præmemorato rectore susceperunt.

1483. (Dec. mag. Wenceslai Paczowiensis tertius) Sub mag. Jacobo de Paczow licentiati in artibus, Jo. de Blewicz, Victorinus de Chrudim, inceperunt in eisdem, et gradum magistralem ingenti cum gloria magnifice sunt consecuti die 30 mensis Januarii, qua celebratur festivitas gloriosi Joannis Chrysostomi, in sacrarum expositione scripturarum doctoris Græcorum quam fidelissimi.

1484. (Decanatus mag. Victorini Cornelii Chrudenensis), quem anno salutis nostræ **1484** sabbato ante Galli in plena universitatis convocatione omni eo ritu et ordine, quem hujus nostræ universitatis statuta declarant, suscepit. Cui eodem die additi sunt quatuor magistri lectionum pecuniarumque facultatis dispensatores collectoresque: Mag. Wenceslaus de Trepsko, mag. Gregorius de Praga, dispensatores; collectores: Mag. Duchko Melnicensis, mag. Paulus Zathensis (qui eodem anno rectorem universitatis gessit).

Quamquam hodie plerique omnes decani solent eventus regni urbiumque istarum varios hujus libri paginis commendare, illos tamen ego, decreti publici rationem habens, consulto prætereo; sola demum commoda incommodave, quæ me decanum gerente universitati ac suppositis universitatis obtigere, his chartis mandare par duxi, cujus in decanatu pauca quidem, at gravia omnia, omnia insolita, inaudita contigerunt. Atque ut ad ea tandem aliquando veniamus, exponam primum commoda, deinde incommoda totius universitatis.

Determinatio baccalariorum ante per mgros reverendos jam memoratos examinatorum facta est sub rev. mag. de Brny Mathia. Horum inscriptiones nominaque sunt haec: Wenceslaus Moravus de Hungaricali Broda, Matthaeus Sutoris e Chrudym Simonis, Jacobus de Pelřimow, Joannes Pieska, Joannes e Luthomysl, Joannes Blewicensis, Sslechta cognominatus, Adam de Benessow.

Adhuc me decano sub tempus mensis Januarii per memet magistrorum facta est convocatio hujus consultationis causa: Sollicitandus sit nec ne rector universitatis pro magistrandorum examine his temporibus aperiundo; in qua consultatione tantus omnium mgrorum consensus erat atque vox una omnibus, ut neminem habuerimus contra. Missi sunt itaque luce statim sequenti ad gravissimum modestissimumque mag. Paulum, ea tempestate Pragensis studii moderatorem excellentissimum, hi magistri: Victorinus Cornelius, artium facultatis decanus, mag. Gregorius, et mag. Joannes Pražak. Ubi profusis suis ac ceterorum mgrorum precibus rectoris mentem ad rem, quam petebant, facile inclinaverunt. Is itaque examen magistrandorum feria 6. ante festum Purificationis aperuit. Examinator primus ipse rector esse voluit, ad seque junxit Victorinum Cornelium decanum, mag. Jacobum de Pacow, mag. Wenceslaum de Třepsko, mag. Wenceslaum de Praga. In illud autem examen hæ quatuor personæ descenderunt: Joannes de Wlassim, Mathias de Pelřimow, Jacobus de Střiebro, Duccho Brodensis. Confecto igitur examine de locis, quo scilicet ordine alterum alter sequatur, grandis est quaestio ipsos inter examinatores suborta. Aliis siquidem par visum est, eum ordinem teneant, quo in examen venerunt; alii justum esse rati sunt, pro cujusque ingenio doctrinaque singulis loca conferre. Utcunque tamen actum fuit; hoc ordine, quo examinabantur loca suscepere: Joannes Wlassim primum, Mathias de Pelřimow secundum, Jacobus de Střiebro tertium, d. Ducchko Brodensis ultimum.

Ex his duo ultimi, Jacobus scilicet de Strziebro et Duchko de Broda-bohemicali, determinaverunt ad gradum magisterii feria 2. post Palmas sub decano mag. Victorino Cornelio.

II.

1483. My purkmistr a radda oznamujem tímto zápisem, že paní Barbora Janúškova s mistrem Viktorinem, se synem svým, vstúpivše do raddy přiznali se, že spolek s statky svými mocný učinili jsú tak: Ktož by koho živností přebyl, na toho aby všecek statek jeho, což jeho koli má, buď zde neb jinde, málo neb mnoho, mocně bez překážky všelikého člověka spadl. Actum feria VI post Ascens. Dom. Ao. LXXXIII sub magistro civ. Bartossio Krupin. (Ex Libro Contractuum Chrudimensi. Fol. K. XIX.)

III.

1488. Wenceslaw de . . . . et Catherina, uxor eius, vendiderunt eandem (domum, t. j. dům svobodný, vystavený v Starém Městě Pražském proti kuoru svatého Haštala, někdy Petříkův, písaře páně Zdeňkova ze Sternberka, potom Henrichův, purkrabí v Míšní, hraběte z Hertenšteynu a pána z Plavna) Victorino Wssehrdensi, procuratori ea tempestate camerariorum regni Bohemiæ et ingrossatori tabularum ejusdem regni, pro centum quatuor sex. gr. pecuniarum promptarum, die facundissimi deorum nuncii Mercurii, anno salutis octogesimo octavo supra millesimum et quater centesimum, Wladislao Bohemiæ regnatore tam iustissimo ac æquissimo quam nobilissimo.

IV.

1489. Dec. 31. Bohuslaus Hassisteinius Victorino de Wssehrd S. D. Cecinimus nuper de moribus patriæ, Satyros imitati, etsi præter consuetudinem Satyræ in initio precatione ad S. Wenceslaum usi sumus. Quos versiculos tibi dicare constitui, qui et nostri amicissimus es et bonarum artium percupidus. Ceterum cave, ne in publicum exeant: Non sunt enim huiusmodi, ut in arce, tanquam Minerva Phidiæ, poni possint. Continent etiam pleraque, quæ sibi ipsis male conscii fortassis in se dicta putarent. Quamquam enim ego neminem nomino, atque ideo, ut ille ait, „irasci mihi nemo possit, nisi quis ante de se velit confiteri“: vereor tamen tacitas eorum suspiciones, quos offendere hoc tempore periculosum est. Neque præterea judicium vulgi hac in re magnifacio, quoniam et laude populari extolli et vituperio frangi, æque leve est: sed te solo contentus sum, a quo probari et improbari jucundissimum mihi erit. Utrum enim horum feceris, id te optimo atque amantissimo animo facturum certe scio. Vale. Datum in ædibus nostris pridie Kalendas Januarii Anni 1490.

V.

1490. Jan. Victorinus de Wssehrd domino Bohuslao de Hassistein S. D. Quam gratæ mihi fuerunt literæ tuæ, Bohuslae, Musarum et eloquentiæ princeps, nequeo satis explicare, quibus benevolentiam erga me tuam non signicasti modo, sed etiam liquido declarasti: Quippe Satyram nostra tempora et mores notantem (quam nuper excudisti) et mihi dedicas et judiciolo meo examinandam pensitandamque permittis, vulgi, „quod interdum (ut Flaccus ait) nil rectum videt“, non contentus judicio. Tanquam igitur animi tui erga me voluntatem nulla unquam temporum diuturnitate obliterari aut e mente mea eradi patiar: quin etiam, quam referre non possum, habebo, dum spiritus hos reget artus, gratiam. Sed nunc ad Satyræ judicium redeo, in quo alium quemvis doctiorem ac literatiorem periclitari velim potius quam me. Quantula enim sit in me vis ingenii, quantula doctrinæ exercitationisque, ipse vides: Neque vero adeo impudens, adeoque perditus videri studeo, quo aliquid, cuius plane conscius mihi non sum, temere arroganterque (id quod nonnulli faciunt,) mihi vendicare præsumam, sed neque in re literaria me certe in secundis tertiisque, quod Ciceroni pulchrum videbatur, consistere puto, sed eum me potius esse volo, quem Fabius intelligit, cum ait: „Nemo tamen reperitur, qui studio nihil sit consequutus.“ Sic itaque mihi conscius Satyram tuam discutere, deque ipsa pronunciare minime auderem, nisi ipse id fieri et velis et jubeas, cuius imperio repugnare nefas esse putavi.

Dicto itaque parens, Satyram tuam (quam mihi non legisse solum ac relegisse, sed etiam quam optime edidicisse et utile et jucundum fuerat) multum habere salis et fellis judico, nec candoris minus, et quod Satyræ proprium est, ut mordaciter, ita verissime improbos hominum mores insectatur. Non enim fictum quicquam aut commenticium habet, aut quod aliquo teste probationeque indigeat. Luce clariora sunt, quæ committere gestiunt, quos acerbitas Satyræ stimulat et pungit. Carpit enim mordaci veritati omnium fere Ordinum delinquentes, ab alto magnatum sanguine insurgens, perque minus nobiles discurrens, sensim ad vulgus incertum usque descendit. Et merito! Nullum enim fere membrum in nostra Republica reperias, quod non fractum debilitatumque jaceat!

Habet præterea Satyra grave in sententiis pondus, excultum in verbis splendorem, quæ pulchre translata rebus aptissime cohærent; ad hæc magnam in rebus probandi vim figurarum et sententiarum copiam non mediocrem, et quod maxime carmen huiusmodi decere videtur, libertatem pæne Lucillianam. Et ipsa tota, si quis eam paulo altius intueatur, quid aliud est, quam vitæ ingeniorumque eruditio? Siquidem per ea, quæ avare, superbe, luxuriose, sacrilege, versute, callide, vafre, fraudulenter ac dolose facta detestatur, quid fugiendum nobis, quidve sine contentione imitandum sit, docet quam apertissime.

Plura in eius laudem dicere supersedeo, ne adulari magis videar, quam vere laudare. Hoc unum si addidero, orationi modum imponam: Felicem te nimium, Bohuslae, cui ingenium ipsâ naturâ potens studio doctrinaque contigit excoluisse! Non te poenitebit tot annos Bononiæ alibique in studia jugiter incumbentem tot sumtus fecisse, cum sapientiam eloquentiæ conjunctam omni patrimonio, omnique censu hinc abstuleris præstantiorem! Fortunatam quoque Bohemiam, sua si bona norit, quæ talem tantumque alumnum, prioribus (ut ego sentio) sæculis nunquam habitum, possideret!

Hæc in tuam et Satyræ tuæ laudem dixisse sat erit: Neque enim is ego sum, qui me laudes tuas plene et pro merito æquare posse putem, neque te adeo popularis auræ cupiditate agitari scio, ut avide laudes tuas vel legere possis, vel audire. Quo vitio non Demosthenem solum, qui et sussurro aquæ delectabatur, sed etiam Tullium nostrum laboravisse legimus; hic enim ab Lucio Luceio sui nominis illustrationem petens, ea in re efficienda eum leges historiæ negligere hortatus est, atque amori suo plusculum etiam, quam veritas concedebat, largiri. A quo ego te vitio tantum abesse, quantum me ab Luceio, et multo magis quam ab Helenis seniores plebis abscessisse scio.

Hæc sunt, quæ de Satyra tua homo parum ingeniosus, minus eruditus, amantissimus tamen et observantissimus tui, sensit: cuius judicium in partem accipias meliorem, precamur. Dat enim quod habet, et dedisset amplius, si res ampla doni similisque affectibus esset. Reliqua de Satyra, quæ lumen aliquod explanationemque desiderant, alia epistola demonstrabit et quæret. Interea T. H. me totum utpote maiori et præceptori commendo. Vale et Victorinum tuum, ut coepisti, ama. Quod admones, Satyram privatos inter parietes contineri, ne dubita, fiet, ut jubes. V. F. Domi meæ mense Januario.

VI.

1492. Victorinus de Wssehrd domino Bohuslao de Hassistein S. D. Statueram iam pridem, vir magnifice, H. T.

quatenus non datur pedibus, vel literulis meis adire; sed conatus meos hactenus tabellariorum penuria fregit. Nunc autem frangere nullo pacto poterat, Joanne, tabularum curiæ scriba, viam huic proposito monstrante. Reducem ego te, Bohuslae, nobilium eruditissime, eruditorum nobilissime, post tot ac tantos tam magni orbis circuitus varios, populorum mores lustratos et urbes, in patriam domumque tuam revertisse gaudeo! Doleo vero plurimum, me aspectu tuo tuisque confabulationibus suavissimis fraudari: unde nonnihil emolumenti literarii me consequi posse certo scio.

Discerem enim a te, quæ nuper pedibus oculisque lustraveras, oratione repræsentante, maria, insulas, fontes, flumina, lacus, montes, urbium terrarumque situs; varios præterea gentium diversarum mores cultusque, et alia id genus permulta scitu digna, quæ apud autores lectitans non satis intelligere valeo; te super his dissertante multo planius cognoscerem auscultando. Multis enim hæc legisse tantum, tibi vero et vidisse licuit, faciliorque et (mea quidem opinione) certior est rerum cognitio, quam inventione acquirimus, et experientia ea cognitione, quam consequimur per doctrinam. Qua duplici via omnem scientiam constare Aristoteles prodidit, inventione videlicet et doctrina. Utroque istorum modorum ego te cum antea semper, tum vero hoc tempore potissimum excellere et judicavi et prædicavi, judico et plane prædico nuncitoque.

Ne salutis et felicis reditus tui ingratus, aut immemor animi tui erga me benevolentiæ ..... his te literis quoque haud magna cum re, non parva vero fide et integritate convenire statui. Et venissem profecto ipse perlibenter, sed „fata obstant, tristique palus inamabilis unda alligat etc.“

Scit enim M. T., scit purpuratorum nostrorum variam mutabilitatem, quibus vix unquam a paribus, nedum ab inferioribus satis fieri potest. Huc accedit, ne a Satyrico nostro discedam etc. Adde, quod nostrum omnium, qui literarum studio flagramus, infelix genus est, convitiisque stupidorum patens: Qui si quid aliquando ex philosophiæ præceptis afferimus, id ipsum totum nobiscum et cum ipsa philosophia indignabundi contemnunt projiciuntque, „ex libris nos loqui“ (utor enim verbis eorum) cavillantes. Consueverunt præterea, quoscunque doctos eruditosque viderint, cuiuscunque ordinis illi fuerint, „latine sapientes“ nominitare. Vitio enim datur apud illos, esse doctos, esse eruditos, ita ut sæpenumero, si lucrum temporale attendas, nil didicisse sit longe fructuosius et magis gloriosum, quam multum in ludo literario promovisse.

Gratissimum mihi fuit, quod me primum ex Venetiis verbis tuis per quendam mercatorem, deinde scriptis per epistolam salutare voluisti. Hæc ego semper maximi ducam, abs te, tali tantoque viro (quod sine adulatione dictum velimus) tam remotis terris salutari; a quo non salutari tantum, sed nominari etiam summum honorem reputo!

Tu vero hæc scripta mea, quibus non fides, sed cum reliquis artibus bonis elegantia, literarumque peritia deest, ab homine tibi deditissimo grato animo suscipias, nostrasque excusationes non commenticias, sed veras esse æstima, nec fronte caperata perlegito. Vale, et me pro tua mansuetudine ama. Datum domi meæ 1492.

VII.

1492. M. Victorino Chrudimensi de Wssehrd S. D. Hodie mihi abs te literae redditae sunt, quas avide legi intellexique, et studium tuum in me atque benevolentiam rursus mirifice et probo et amplector. Quae autem ex me cognoscere cupis, paucis accipe. Ego, Victorine, cum primum huius rei mentio fieret, in extremis terrarum oris constitutus eram, reversusque deinde in patriam ita me gessi, ut fastigium hoc pontificale neque appeterem neque plane reformidarem, sed utranque fortunam ferre paratus essem, eventum rei scilicet facile expectans. Id etsi mihi omnes mei pæne vitio dant, me tamen huius instituti mei minime poenituit: qui non per fenestram, sed per ostium ovile Dominicum ingredi cupio. Neque est, quod me ad eos remittas, qui dignitates huiusmodi per fas et nefas ambiunt: non enim tanti (quicunque tandem illi sunt) a me fiunt, ut eos pro speculo atque exemplari actionum mearum habeam, sed malo bonus quam dives, integer quam honoratus esse. Haec qualia sunt, facile perspicere potes, qui naturae meae non omnino (ut arbitror) ignarus es. Ceterum quemcunque exitum negotium Olomucense habuerit, ego tamen tum aliis Moraviae proceribus, tum domino Stiborio me plurimum debere confiteor, qui me nullo sibi officio aut familiaritate coniunctum, prae omnibus aliis delegerit, quem ad tantum culmen, quantum in eo est, provehat; habeoque non parvam homini in praesentia gratiam, neque referre gravabor, si quando ita tempora tulerint, ut ei utilitati aut honori esse possim. Scripsissem plura, sed nuntius tuus adeo properat, ut mihi vix dimidium horae ad rescribendum concesserit. Vale. Ex Bulsavia 1492. Die Martis post ferias Simonis et Judae.

VIII.

1492. Eidem S. D. D. Stiborius, quem nescio, Praesidem-ne an Praetorem appellare conveniat — Capitaneus enim omnino barbarum est — perhumanas nuperrime atque perbenignas ad me literas dedit. Id ego totum abs te manasse, scio potius, quam suspicor. Itaque egi homini verbis, quibus potui, gratias: addidi tamen, non oportere Victorino Wssehrdio de Bohuslao referenti semper credi, qui benevolentia atque amore excoecatus, ea plerunque in vulgus spargit, quae Bohuslaus minime praestare potest. Has literas ad te mitto, et rogo, ut quamprimum quempiam nactus fueris, qui Moraviam versus proficiscatur, eas ad D. Stiborium perferri cures.

IX.

1492. My purkmistr a radda etc. Oznamujem tímto zápisem všem nynějším i potomním na budúcie čas, že dobré paměti syn nebožtíka Janúška, někdy súseda našeho, přijal jest k sobě CC kop gr. VI kop dielu Kateřiny dcery nebožtíka Vácslava, též syna nadepsaného Janúška, bratra svého, sirotka pozóstalého, dielu, kterýž na ni jde k statku po otci jejiem, jakož zápis na rozdiel učiněný K. XIX to šieře v sobě svědčie a ukazuje, a těch CC kop gr. VI k. svrchupsaný mistr Viktorin požívati má do let poctivosti. (Ex libro contractuum Chrud. Fol. M. 14.)

1492. Těch CC k. gr. VI k. již jmenovaný mistr Viktorin má dáti a plniti témuž sirotku, jak se panu purkmistru a konšelóm ty časy zdáti bude, na které časy a po čem. Pakli by sirotek ten umřel, tehdy často psaný mistr Viktorin má nadepsanú summu v moc pánóm, kteříž ty časy budú, na raddě zde v Chrudimi rathúze položiti, a ktož k nim právo mieti bude, ten užive podle práva. A za ty penieze zastavil jest rukojmě ku pánóm raddě, a aby tomu jakož svrchu se píše dosti učinil, tyto zejména: Vácslava Lhotu, Rosu starého a Jakuba Čubaně. A slibují rukú společnú a nerozdielnú. Actum feria IV ante Urbani Anno etc. XCII sub magistro domino Andrea Kokess.

1492. Týž mistr Viktorin tu též a při tom času všecky dluhy, kteréž má v městě našem po paní Barboře máteři své, jakožto na Machovi z Křížków za dóm a na Tomkovi řezníkovi za voly, mocně poručil na svém miestě k upomínání Rosovi starému. Actum die et anno et sub eodem magistro ut supra. (I. b.)

X.

1493. Is demum Victorinus prædictam (domum) vendidit domino Joanni Pibreo de Pibra, camerariorum similiter regni Bohemiæ procuratori, pro nonaginta sexag. gr. Prag. MCCCCXCIII Dominicæ incarnationis, feria III in crastino post divisionem apostolorum sanctorum.

XI.

1493, konec roku. Epigramma domini Bohuslai a Lobkovic in Summum Pontificem.

Coelorum pelagique sator, terræque jacentis,
  Huc, precor, o rerum maxime rector, ades!
Magna parant homines, quorum tu nomina nosti,
  Et vix mortali perficienda manu.
Horum, summe parens! inspira pectora: sacrum
  Et flatum populi mentibus inde tui.

Fac, possit laqueos Stygii vitare tyranni
  Tensaque in exitium spicula mille suum!
Quique diu in tenebris vixit caliginis atræ,
  Nunc videat lumen, sidereumque jubar!

XII.

(Victorini) Invectiva in papam.

Qui coelum terramque Deus, mariaque creasti
  De nihilo: coeptis non fave, quæso, novis,
Quæ gens Pragensis operâ molitur inani,
  Et quæ perficere musca, culexque potest.
Sed Tu contrarias mentes, animosque viriles,
  Spiritus et valida flamina mitte tui:
Romani coeca possint effugere monstri
  Vincula, cui mentis lumen abesse vident.
Nam primi e populis atras sensere tenebras
  Papalis monstri, pestiferumque nefas,
Quo gentes, late vacuas infecit et urbes,
  Jura sua statuens, praecipitansque Dei!
Ille jugis gravibus onerat populos et iniquas
  Constituit leges, abrogitatque bonas!
Papa, stupor mundi, primus corrupit avitam
  Virtutem, docuit desidiamque sequi!
Namque illo auctore Romanis bellica virtus
  Erepta est, sanctis relligioque pia.
Da mihi Torquatos, Fabios, fortisque Camillos:
  Papa, stupor mundi, sustulit omne decus!
Si vitam inspicias illius, religionis
  Vestigia sanctae cernere nulla datur.
Fastus et ambitio, impietas dominatur,
  Atque omnis morbi mater, avaritia.
Versutiæ, fraudes regnant et dulcia furta,
  Et sternit cunctos vana superstitio.
Agricolae ista boni seges est: hanc disserit ille,
  Pontificis summi qui loca summa tenet.
Et ne forte putes, haec nos confingere vane,
  Æneae tu hymnum terque quaterque lege.
Iste sponte tibi papam testabitur esse
  Adversum Christo moribus, ore, fide.
Asserit et papam esse dæmone deteriorem,
  Non modo latrones vincere nequitia.
Ex quo Silvester summi mandata parentis
  Rupit et abiecit cum probitate fidem —
Tum natum omne nephas, scelerataque pestis habendi
  Incubuit templis et tulit omne malum;

Tum quoque vox e coelo fertur audita sereno,
Infusum esse nocens virus in ecclesiam.
Quæreret incassum nostro Lactantius ævo,
Cur data sint curtis, curque negata piis
Regna, urbes et opes et rerum copia fallax,
Cum videat cunctos his inhiare bonis!
Boemicus sanguis, si quot tibi restat aviti
Roboris, indigno subtrahe colla iugo!
Qui Domini tanto servasti iussa superni
Tempore, papalibus contaminari cave!

XIII.

1494. Januarii 2. Bouslaus de Lobkowicz et de Hassistein Joanni suo de Domaslavie apud tabulas publicas S. p. d.

Misisti ad me blasphemias cuiusdam, in ecclesiam Dei ore sacrilego debacchantis, et magnopere petis ut his respondeam. In magnum me conjicis pellagus, Joannes, et adversus eum cogis scribere, quem ob suam in me humanitatem unice semper et colui et dilexi! Accedit his, quod in hujusmodi scribendi genere admodum invitus versor: quippe quod non solum in Demosthene et Cicerone, sed in Ruffino quoque et Hieronymo nunquam probare consuevi. Geram tamen tibi morem, quoniam ita vis: sed ut modestiæ meæ nequaquam obliviscar. Si enim Torquati, Fabii, Camillique, quos ille tantopere admirari videtur, ut pæne Apostolis anteponat, pro re publica innumeris sese discriminibus atque periculis obiecerunt: cui iure displicere posset, me neminem maioris quam orthodoxam religionem facere? Paulus Cephæ in faciem restitit, et Aristoteles adversum Platonem scribens pium putat in honore veritatem præferre. Ignoscet certe mihi amicus iste: Si cum canes pro dominis latrare soleant, ipse quoque pro Christo (cujus sponsam pessundare conatur) non tacuero et se quantum per me fieri potest, a perniciosissima opinione revocavero. Neque tamen est cur se novi erroris existimet: jam antea enim Datan et Abiron adversus Moysen murmurabant et dominus Jesus a Judæis Samaritanus et dæmonium habens vocabatur. Luciferiani ex ecclesia dei lupanar factum quœsti sunt: quos amicus noster sequi videtur; fortasse autem, quum qui Luciferiani fuerint ignorat, Joannem Viclefium temeritatis ducem habuit, apud quem familiare est Ecclesiam romanam esse synagogam satanae. Ceterum debebat pro prudentia sua eorum exitus perhorrescere, quorum facta imitatur. Arrius Alexandrinus presbyter, qui pestiferum in religione virus toto fere terrarum orbe seminaverat, cum opus naturæ necessarium ageret, viscera pariter emisit. Julianus cæsar dum multa adversum Christianos molitur, in expeditione Parthica mortifero vulnere saucius coactus est exclamare: Vicisti, Galilee, vicisti! (Ita enim Salvatorem nostrum per contemptum appellabat.) Neque hæc loquor, quo aut huic amico, aut cuipiam alteri quicquam mali ominari velim, id enim amoribus meis prorsus alienum est. Sed multa dominus tolerat et lento (ut ille ait) gradu ad vindictam procedit, tarditatemque supplicii gravitate compensat. Poeta quoque ingeniosus „Ultima semper“ (inquit) „expectanda dies homini est, dicique beatus ante obitum nemo supremaque funera debet.“ Non carebit profecto unquam virtus suo præmio, neque perfidia temeritasque poenâ. Horres tu quidem, Joannes, quæ tua pictas est, impudentem hanc blasphemiam; sed non est quare ecclesiae pertimescas. Solidiora enim et firmiora sunt ejus fundamenta, quam ut eiusmodi deliramentis convelli possint, et quæ adversus tot persecutiones hæresesque stabilis atque inviolata mansit: hujus quoque conviciatoris improbos conatus facile in nihilum rediget. Neque enim dominus frustra ait: „Petre, rogavi pro te, ut non deficiat fides tua.“ Possem certe surda, ut dici solet, aure haec pertransire; quantoquidem tela quæ in nos jacit tam valida sunt ut tute vel papiraceo scuto excipi queant; sed vereor ne quae dissimulo approbare, et quae contemno, timere me arbitretur, atque in angulis et inter suas mulierculas tanquam victor glorietur. Itaque exagitandus parumper est, et docendus, quamquam sibi omnia sumit: non omnia tamen eum praestare. At quam magnifice orditur putares montes parturire.

— — — — — — — — — — — — — —

Accusat libidinem pontificum: a qua suspicione si non anteacta uita ac aetas certe decrepita eos liberat. Sed quis est hic Hippolitus, qui aliena oculis lyncæis inspicit? In suis talpa est! Is profecto, qui inter scorta meretriculasque a pueritia versatur, in cujus domo pellices una cum matrefamilias degunt, qui adeo mulierculis afficitur, ut inter eas philosophari quoque pulchrum putet, is, inquam, (adeo pudorem verecundiamque omnem exuit), libidinem ecclesiae exprobrat!!

— — — — — — — — — — — — — —

Innumerabilia dici potuissent, Joannes, sed non patitur epistolaris angustia nos latius evagari. Neque etiam haec in adversarium scribimus; quis enim labor est, suas ineptias convincere! Sed tibi cui aliquid negare nephas iudicamus, satisfacere voluimus. Ut autem cognoscas, quanta sit doctrina huius poetae, errores quos in versibus commisit, huic epistolae subjunximus: In primo versu tribrachum in quinto posuit. In secundo in „fave“ corripuit ultimam sillabam. In quinto secundam sillabam in „contrarias“ similiter male corripuit. In septimo in „effugere“ secundam sillabam produxit. In vigesimo secundo secundam sillabam in „vestigia“ corripuit et iambum secundo loco posuit. In vigesimo tertio integer pes deest. In vigesimo quinto secundam sillabam in „versutiae“ male corripuit. In ultimo secundam sillabam in „papalibus“, quam antea produxerat, nunc corripit, putatque sibi tantum in ea dictione licere quantum Virgilio in „connubio“ et „Sidonia“. Quod si vis, ut uno verbo rem absolvam: scito carmina sua magis spongia quam emendatione indigere. Vale.

Datae Bulsauiae Anno salutis nostrae MCCCCLXXXXIIII die secundo Januarii.

(Addidit autem idem dominus Bohuslaus de Lobkowicz et Hassenstein aduersus memorata magistri Victorini carmina in calce huius epistolae epigramma tale:)

Pontificem quisquis mordaci dente lacessis —
 An dapibus blattas vis satiare novis?
Ista quidem culicum: non curant spicula Barri,
 Hyblæas Scythicus nec timet ursus apes!
Nec lædunt Itacum Thersitæ dicta procacis,
 Nec Sanctae Ecclesiae iniqua canina nocet!
Taliter, ut fama est, Phlegræo ex agmine fratres
 Tentarunt supera pellere sede deos.
Quid fuste e duro quadratam marmore turrim
 Et solido muros ex adamante quatis,
Scilicet ut foedo scarabes stercoris orbe,
 Sic tu stultitia pascere, talpa, tua!
Dant sine mente sonum raucæ per ruræ cicadae,
 Devia (?) cum bibulam Sirius urit humum.
Tu carmen sine mente facis, dum pectus Erinys
 Occupat et Stygii cetera turba lacus.
Nec tamen exulta: siquidem moderator Olympi
 Non dormit, quamquam fulmina nulla iacit.
Aut hoc, aut alio certe, nisi desinis, orbe
 Perfidiae capies præmia digna tuae!

XIV.

1494. Victorino S. P. D. Petis iterum, Victorine, a me, ut versus quosdam, nescio an a te compositos, manu certe tua scriptos, tibi remittam. Gessissem jam pridem tibi morem, et te cura, quæ animum tuum exagitat, liberassem, sicubi comparerent: sed neque comparent, neque huiusmodi sunt, ut scriniis nostris dignos judicem, quippe in quibus plus blasphemiæ quam elegantiæ continetur. Neque ego his (quamquam manifeste me peterent) respondendum putavissem, nisi Joannes meus Pibreus temeritatem illius (quisquis tandem eorum versuum autor est) a me retundi et cohiberi voluisset. Quamobrem, si tui sunt, noli indignari, si lacessitus abs te (ut visum est) respondi: sin autem (ut tu persuadere conaris) alterius, ille, qui scripsit, in se scripta existimet. Et quoniam male loquutus est, male quoque se audire, æquo animo ferat. Quod cupis, ut nostra (ne tibi aliquando obsint) revocem: id, si mihi integrum esset, perfacile a me impetrares, sed penes Joanem quoque Pibreum eius rei potestas est, qui tantus amator gloriæ nostræ est, ut etiam, quæ dormitantibus nobis excidunt, in vulgus emittat. Quæ de amicitia vero commemoras, ea et probantur mihi et a natura consuetudineque mea minime abhorrent, neque unquam aut violata sunt a me, nec violabuntur. Cæterum, ut probi integrique hominis est, amicitias fidas pure, sancte, sincereque colere: ita et prudentis, fictas subdolasque (quantum fieri potest) cavere; id tibi quoque faciendum censeo. Vale.

XV.

1494. D. Bohuslaus Ioanni Pibreo. Ad invectivam, quam mihi misisti, nihil aliud, quod respondam, habeo, nisi me asinum non vocaturum in jus, etiamsi ab eo calce ictus essem. Blacteret ille, ut vult, insaniat, quantum libet: nunquam tamen efficiet, ut mei obliviscar, et cum eo probris maledictisque certare velim, qui totus probrum et maledictum est, nec illi unquam per me poeticum ille dicere licebit: „Nec tam turpe fuit vinci, quam contendisse decorum.“ Me certe miseret hominis, a me, ut scis, aliquando familiariter amati, qui, tot vitæ famæque periculis edoctus, a temeritate atque impudentia non cessat. Possem quidem facile refellere, quæ objicit: sed vereor, ne rem superfluam agam. Quod enim ad doctrinam, religionem moresque meos attinet, tacente etiam me, apud doctos Christianos et vitæ meæ conscios, causa mea defecta est. Cæteri autem eius similes, quid de me sentiant, prorsus nihili facio!

XVI.

1494. Victorinus de Wssehrd ad Gregorium Hruby. (Inter cætera.) Sed, ut video, domestica te plus externis juvant. Etiam in hoc tibi multos, et eos quidem claros demonstrabo viros, qui ut ingenio me, ita rerum variarum scientia, usuque ac experientia vincunt. Nam, si eloquentiam respicias, mutum me prorsus ac alinguem, eorum comparatione, deprehendes. Qui sint hi, jam dudum te auscultantem ac arrectum aures stare video. Habes Bohuslaum Hassensteinium, legum et juris pontificii doctorem, historicum veritate insignem, poetarum poetam maximum, sive quempiam laudet, sive vituperet: cuius jam numerosa factura non Bohemiam solum, sed finitimas etiam terras implevit. In omni genere copiosus. Extant enim historiæ multæ, quæ doctrinam eruditionemque eius testantur: nec carmina varii generis desunt. Habes heroica, elegiaca, nec satyram, intentatam reliquit: Epitaphiorum vero acervi leguntur, epistolarum quoque diversi generis copia. Philippicas etiam in me emovuit. At ego laudem eius et vituperationem (quantum ad me pertinet) juxta reputo. Aequa enim laus est a laudatis laudari, et improbari ab illaudatis.

XVII.

1493—1497. *Dsky Viktorinovy, pokud jich nyní známe.*

A. 11. V té při etc. (Knihy devatery III. 13).

A. 22. Jakož jest nález etc. (Knihy devatery IX. 5. I. rec.)

A. 23. Ktož by se koli o dědiny súdil atd. (Arch. V. 514.)

A. 24. Ktož zpravce maje a z toho dědictvie jsa pohnán. (Všehrd IV. 11., III. 13., VII. 37. — Nálezové O zpravě. — ZZVlad. 17. — Codex III. 2. str. 136.)

B. 15. V při kdež Vácslav z Hněvsína (Knihy devatery IX. 6. I. rec.)

B. 16. Dánie a milosti královské etc. (Nálezové, O nápadiech. — Codex III. 2 str. 137.)

B. 26. Zdenko a Johannes de Pitkowitz Joanni Hlawacz, Petro de Hrussowa, tu Jan Hlawacz juxtu odkazuje Lti kop gr. českých k špitálu proti sv. Ambroži v Čelechovicích na vsi celé a na d. k. s. p. (vedle domu mého na Příkopech. Ruk. Křiž. XXII. A. 3. pag. 6.)

F. 2. Jestli žeby kto komu co zastavil etc. (Nálezové O zmatku. — Tamže O moci. — Codex III. 2. str. 137.)

F. 3. Každý služebník móž od pána svého etc. (Nálezové, O lidech a služebnících. — Codex III. 2. str. 137.)

H. 15. Uvázání otpor i póhon k otporu páni zdvihli pro moc. (Nálezové, O uvázání. Codex III. 2. str. 137.) —

H. 23. Osvícený Jindřich kníže Minstrberské, hrabě Kladské etc. (Prodej panství Litického panu Vilémovi z Pernšteina. Otištěno plným zněním v Arch. V. 550. — *Datum 1495 Okt. 24.)*

H. 25. Osvícený Jindřich kníže Minstrberské etc. (Ujištění věna kněžny Ursuly na Litickém zboží. Otištěno plným zněním v Arch. V. 552. — *Datum 1495 Okt. 2.*)

K. 23. Bratr starší maje mladší bratry etc. (Nálezové, Poručníci sirotkóv. — Codex III. 2. str. 137.)

L. 3. Ktož útok učiní, by pak nebyl zapsán etc. (Všehrd III. 4. — Nálezové, O zmatku. — Codex III. 2. str. 137.)

M. 20. Bohuslav a Vlachen bratří z Leskovce etc. (Vklad plným zněním otištěn v Arch. V. str. 558. — *Datum 1496, Okt. 3.*)

Ve dskách Viktorinových: Tak jsú léta Janovi z Vrchotic třikrát dávána (V. 49.)

XVIII.

1497. Mart. 15. Léta božieho 1497 v středu den sv. Longina Kská Mst ráčil jest rozkázati ve dsky zapsati, což se dotýče ve dsky zapisování, kdež Viktorin ze Všehrd, někdy místopísař desk zemských, ve dsky zemské zapisoval „přiznal se před pány úředníky desk zemských“ jakož v těchto zápisiech se světleji ukazuje: že on Viktorin to zapisování jest všetečně učinil, bez povolení krále JMsti a pánuov úředníkuov větčích.

Pro kterúžto všetečnost král JMst týmž pánuom úředníkuom jej Viktorina ráčil jest rozkázati trestati; takže již po dnešní den takového zapisování být nemá, by psáno býti mělo „přiznal se před úředníky desk zemských“, než má zapisováno býti „před úředníky Pražskými“ časy budúcí a věčné, tak jakož od staradávna zapisováno bylo. Na to poslové od KMsti byli jsú Jindřich ze Hradce najv. komorník král. česk.; Puota z Rizmberka a z Švihova najv. sudí král. českého z pánuov, jsúce k tomu od JMKské zvláště vysláni. (V Černých větších zápisných J. XV.)

XIX.

Knihy Zlatoústého O napravení padlého.

1495. Viktorin ze Všehrd, na miestě najvyššieho písaře královstvie českého, ctnému a nábožnému knězi Jírovi, faráři kostela Matky božie na Lúži, pozdravenie.

Uložil jsi mi, kněže Jiro, ať-bych knihy Zlatoustého, velikého učitele viery křesťanské „O napravení padlého“, v náš jazyk český přeložil. Já, kterýž jsem přivykl ne sobě, ale jiným živ býti, tvému uložení, ačkoli dosti tvrdému a nesnadnému, všeho jiného však odloživ, k tomu jsem mysl svú obrátil a o to jsem se pokusil, ať-bych dosti učiniti mohl, aby tento užitek naučenie svatého, kterýž jest od toho znamenitého učitele dáním božským mezi lidi vyšel, skrze tě i jiným mnohým, kteříž viery pravé hledají, k správě a napravení mohl přijíti; aby netoliko Řekové a Latiníci, ale také i Čechové a Slováci řecké učitele k vzdělání viery křesťanské a upevnění mohli čísti, čtúc rozuměti, rozumějíc po tom naučení choditi, až by k nesmrtedlnosti, kteráž jest viery odplata, došli.

A ač jsi mi dal na vóli, abych nebo O dóstojenství kněžském knihy téhož učitele, neb O napravení padlého, kteréž by mi se zdálo, jedny ze dvojích, v českú řeč obrátil, raděje jsem však k vyložení těchto nežli oněch přistúpil; neb ony k řiedkým, ale tyto ke všem zřie; ony kněžím jsú toliko, ale tyto i kněžím i nekněžím užitečné. Neb i kněžie tak brzo jako laici padnúti mohú, a padnú-li, tieže mnohem než laici padnú.

Aniž chci, aby ktož koli titul a nápis těchto knih čísti bude „O napravení padlého,“ o pádu prvnieho člověka Adama rozuměl, v němž všickni lidé, žádného nevynímajíc, padli jsú, ani o pádu pohanóv, kteříž od poznánie Boha nesmrtedlného a od ctěnie neb služby jeho (neb jsú i oni zprvu známosť boha měli) k bohóm slitým, řezaným, rytým a němým odvrátivše se padli. Ale o pádu toho, kterýž vieru křesťanskú přijav, v nedověru, a z té v nepravosti, z těch pak potom v potupu a v zúfalstvie upadl jest. Takového pádu, té klésky tuto Zlatoustý lituje a od nedověry a hřiechóv i do zúfalstvie odvodě, k vieře, naději a doufání a k mužnosti každého tak kleslého přivodí. A kto jest ze všech křesťanóv, ješto by po přijetí viery neklesl? Mnozí povalem padli, jiní padše ležie; řiedký se pozdvíhá, a žádný snad na nohách ještě nestojí.

Úžitečné jistě a přeúžitečné tyto knihy jsú, ne jednomu, ale každému: poněvadž jsmy všichni, jakož Apoštol praví, padli, a všichni potřebujem slávy božie. A teď toho pádu pozdviženie, teď toho neduhu uzdravenie, teď toho úrazu uléčenie se ukazuje, ku kterémuž ktož přijíti nebude chtieti, v svém pádu ležeti, v svém úrazu hynúti bude a v svém neduhu umře, a miesto nesmrtedlnosti v smrť nekonečnú přijde.

Jsú ještě tyto knihy, ktož by jim čta pilně mohl srozuměti, užitečné každému člověku; neb se v nich základ a suma náboženstvie křesťanského všeho oznamuje, kteréž všecko na vieře pravé a na doufání nevšetečném záleží. A v týchž knihách se zakládá suma též všeho prokletie, kteréž na nevěře a na zúfalstvie všecko jako na nepohnutých základiech leží, vypravuje. A jakož ono prvnie, totižto viera a doufánie, člověka k nesmrtedlnosti přivodí: takéž toto poslednie k smrti a k zatracení každého nevěrného a zufalého táhne.

Ale snad se bude zdáti někomu odporné, kdež jsem řekl, že suma náboženstvie pravého všecka na vieře záleží? A snad die, kdež pak skutkové? Tomu já odpoviem, ne z sebe, ale z těch, kteráž jsú lidem k správě pozóstavena, Písem. Řekl jest Apoštol, že bez viery nelze se jest líbiti Bohu; tedy skutečníci bez pravé viery jsú těmi slovy od Boha a od Krista jeho odcizeni, poněvadž se jemu líbiti nemohú. A o pravě věřiciem učitel náš s prvními znamenitý, Jeronymus, na první žalm praví tak: že ktož pravě věří, nehřeší. Vidíš tehdy, že pravá viera všecky hřiechy zahánie, všecky spravedlnosti k sobě táhne. A tak známo jest, že na nie všecko jest: neb my ne našimi skutky, ne našimi zasluhováními, ale dobrotú a smilováním božím a Krista jeho zaslúžením k nesmrtedlnosti, skrze však vieru a milosť, přicháziemy, tu i spravedlivi učiněni bývámy. Uvěřil pray Abraham Bohu, a počteno jest jemu za spravedlnosť. Z té příčiny i křesťané všickni, že všecko náboženstvie na vieře pravé záleží, věrní slovú: a pohané, židé i všickni jiní, kteříž Krista neznají, nevěrní, ač i skutky tvrdé oblibují.

Ale nynie o vieře širšieho mluvenie zanechám: K Zlatoústému se navrátím, kterýž ode mne nynie jest vyložen. Kteréhož jsem i z té také příčiny rád vyložil, aby se jazyk náš český i tudy šířil, šlechtil a rozmáhal. Neb nenie tak úzký, ani tak nehladký, jakož se některým zdá. Hojnosť a bohatstvie jeho z toho móž poznáno býti, že což koli řecky, což koli latině (o němčině nic nynie nepravím) móž povědieno býti, to též i česky. A nenie těch knih žádných řeckých ani latinských (leč bych se já, milostí jazyka svého pojat jsa, mýlil,) aby v český obráceny býti nemohly. Co se pak hladkosti jeho dotýče, neviem, by tak výmluvně, tak ozdobně, tak lahodně všecko jazykem českým povědieno býti nemohlo, jako řeckým nebo latinským. Bychom se toliko snažili a jedni mimo druhé chvátali, abychom jej vyzdvíhali: tudiež by jazyk český hojný, mnohý, vytřený a sebe světlejší vidien býti mohl i pulérovanější.

Němci, jichž jazyk tak drsnatý, tak dreptavý a tak nerozumný jest, že jeden s druhým mluvě, Němec s Němcem, sobě častokrát nerozumievají, avšak jej našemu na potupu šiřie a trú, tak že i latinská slova veň vtrušují, aby vždy jazyk jich byl dostatečnější a hojnější, a čehož doma nemají, u súsedóv ač dobře dalekých vypójčují. A již téměř všecky knihy pohanské i křesťanské z latinských, jeden jazyk druhým vykládajíc, německé jsú učinili, kdež my snad ještě žádných nemámy. A tak skrze tu pilnosť vykládánie a snažnosť, skrze takovú milosť, kterúž k jazyku svému mají, stalo se jest, že což v Čechách a v jiných národiech učení toliko čtú, tomu v Němcích i laici napořád svým jazykem čtúc rozumějí. A divie se mnozí, jak říšská města, v nichž s větčie strany Němci jsú, jak německé země v pokoji, v bohatství, bez búřek, bez zločinstva, lúpežuov, morduov, bez zemí i měst zkaženie, v spravedlnostech městských a v řádu tak mnoho let trvají, a den ode dne v zboží, v slávě, v pověsti a vzácnosti, v múdrosti, umění rozličném i výmluvnosti zřetedlně se rozšiřují; jak obecné věci i domácie dobrým pořadem i sami se spravují, obecné dobré ziskóm domácím předkládajíce. Ale ktož toto o Němciech vie, ten se tomu diviti nebude; neb rozličné knihy čítajíc, mají čím by se mohli vně i doma spraviti, a starých lidí následujíc, nová zločinstva zkrocují a s počátku jim zniknúti nedopúštějí: kdež u nás ani zákon boží, ani pravda božie, ani ustavičná den jako den kázánie, pěnie, zpievánie, nic k tomu podobného uvesti, ani v městech, ani na zemi nemohú!

Ale od obecného k zvláštniemu dobrému se obrátě, řeč svú k konci přivedu, když o vykládání nenic promluvím. Ktož z jednoho jazyka v jiný vykládají, druzí slovo z slova, jiní rozum z rozumu vykládají: Já pak v tomto vyložení obého jsem následoval, viece však rozum z rozumu vykládaje než slovo z slova. Neb žádný, ktož co vykládá, k tomu zavázán nenie, aby slovo z slova vykládal; než když tentýž rozum jiným jazykem rozumně a věrně vyloží, dosti jest tomu učinil. Horacius a Jeronymus to svědčie. To jsem já v těchto i v jiných knihách, kteréž jsem ne jedny již vyložil, zachovával, za práci svú ne cti, ne jména rozšířenie, ne peněz, ne chválenie zde od lidí čekaje, ale užitku obecného toliko nynie a vděčnosti od dobrých, a potom od Boha jakéž takéž odplaty. A srozumiem-li tomu, žeť tato má práce příjemna bude, přičiním se k tomu, aťbych viece a viece v tom, a zvlášť uprázdním-li se kdy od svých domácích i obecných roztržených zaměstknání, svým úsilím slúžil. Nechť jiní knihy nové latině píšíc skládají, a římský jazyk, vody do moře přilévajíc, šiřie (ač i těch velmi málo u nás jest), já knihy a sepsánie starých a právě dobrých lidí v českú řeč překládaje, chudého chci raději obohatiti, nežli se k bohatému špatnými dárky a jemu nevděčnými lísaje, pohrdán a potupen býti. To jsú i staří Římané činili: Řeckému jazyku se v Athenách vyučiec, svój jsú, nic řecky než všecko latině píšíc, velebili, šiřili, zdělávali. A jest bez pochyby, na jich samých seznánie, jazyk řecký lahodnější, ozdobnější i na slova bohatší nežli latinský! Učinil to také nedávno i Dantes Vlach, kterýž velikým filozofem času svého jsa, a výborně jazyk latinský znaje a dokonale jej uměje, však proto múdrosť svú v knihy, k věčné potomním paměti, svým vlastním přirozeným vlaským jazykem raděje nežli latinským sepsal jest.

Kdyby též i Čechové činili, měli by řeč svú mnohem zpravenější, ozdobnější, hojnější; aniž by potřebie bylo pro učenie ven do cizích zemí vlaských nebo německých jezditi a statkem svým cizozemce bohatiti, znamenité na se i na děti své náklady a útraty činiec, když by se tomu všemu doma v své řeči mohli naučiti přirozené.

Neb uměnie všecka od počátku byla jsú mezi lidmi prvními v jich vlastniem a přirozeném jazyku: Kaldejští mudrci jazykem kaldejským svú múdrost jsú i psali i vypravovali; Egyptští též egyptským jazykem filozofovali; Homerus Řek své knihy oboje řečí řeckú přirozenú sepsal; Sokrates, Plato, Aristoteles tiem jazykem, v kterémž se zrodili, filozofovali; a jiní, jichžto nečíslné množstvie jest, Řekové, jako Demosthenes, Eschines, Izokrates, i jiní výmluvní též. Staří Římané neb Latiníci, dokudž z jednoho jazyka dvú nebylo, též jsú filozofi svú svým jazykem učili; tak Kato, tak Cicero, tak Seneka, tak Ennius, Lukrecius, Virgilius, Ovidius, Tibullus, Katullus, Propercius, Lukanus, Juvenalis, Marcialis, Silius Klaudianus a jiných všecko množstvie. A abych daleké a staré věci vyčítaje, toho což před rukama jest, neminul: náš učitel, tento Zlatoústý znamenitý, jazykem svým řeckým psal, mluvil, účil i kázal; Mojžieš Židóm jazykem židovským naučenie božská vypravoval; Jezus, světa vysvoboditel, pán náš, poněvadž k domu izrahelskému přišel, aby jej najprv vysvobodil, tiem jest jazykem mluvil, kterýmž Izrael rozuměl, a ne jiným. My sami latinským jazykem filozofujíc, latině, aby nám žádný nerozuměl, věčně mluviti budem, a ciziemu jazyku se učiec, nic Latiníkóm tiem nepřidadúc, svój jazyk, jeho zanedbávajíc, tlačiti budem?

A budú nás v tom laici domácí múdřejší, kteříž buďto kroniky, buďto svú múdrosť, jako „Ptačí radu“, i jiné knihy mnohé píšíce, svým jazykem českým, ne cizím, jsú psáti chtěli, aby ne sami sobě, ale všem vuobec pracovali, ktož česky rozumějí. A sami my ze všech národóv budem, kteříž svoj jazyk přirozený, dobrý, ušlechtilý, rozumný, ozdobný, bohatý a hojný, nám od boha daný, potupíc, latinský nebo německý, obojím nevděk, sobě k posměchu, zdělávati budem! Já pak jiných nechaje, o sobě nynie mluviti budu, z jiných se ne všetečně vytrhna: ačkoli také bych mohl latině snad, tak jako jiní mně rovní psáti. Ale věda, že jsem Čech, chci se latině učiti, ale česky i psáti i mluviti; aniž mi se zdá tak svú řeč přirozenú v nenávisti mieti (ačkoli někteří se za ni stydie), a tak jie nemilovati, abych všeho, což bych koli psáti chtěl, českým jazykem raděje nežli latinským nepsal. Ale svého psánie nynie ponechaje, zdá mi se úžitečněje, ještě jiných řečí s studem vykládati, nežli své buď česky nebo latině všetečně vtrušovati.

Ale již se k Zlatoústému obraťmy, a dobře-li česky mluviti bude, pozorujmy.

Léta vykúpenie našeho MCCCCXCV, XII die Marcii. Ex Aula reginæ.

Knihy Cyprianovy O potupení světa.

1501. Viktorín ze Všehrd Zdeňkovi z Postupic pozdravenie.

Rozličných na světě lidí rozliční jsú úmyslové, jimiž nuceni bývají, aby rozličné práce podstupovali, ne pro jednostajný neb užitek neb kratochvil neb chválu.

Věc válečná komuž k mysli jest, žene jej, aby těžké oděnie dnem i nocí na se bera tělo své tvrdostí zbroje hnětl, a hladem, žízní, zimú a nespáním je, a duši pečlivým myšlením nuzně sužoval, aby sobě tak neb cti lidské krve prolitím, neb zboží cizích statkův sebráním dobyl. Kupec zisku hladovitý mnohá těla svého trápení po světě těžkú práci veda podstupuje, život svój na cestách i na vodách dalekých do krajin jezdě v nebezpečenstvíe vydává, mdlému častokrát dřevu ufaje, aby nestálého zisku někdy dosáhna kratochvile libé sobě mohl užiti. Vytrvává mnoho rozličných diel lopotně robotný oráč, aby užitek práce své, nuznú a velmi chudú živnost s dětmi, v zedrané chalupě sedě, s hojným nedostatkem mohl míti; úroka pánu časnému přes chudú živnost svú podzimním i podletním časem zúplna bez milosti dobývaje, a těžké přes to přese všecko a krvavé a častokrát i nespravedlivé roboty pracně robotuje, ještě k tomu ke všemu poctiviny, berně a rozličné a vymyšlené daně a pomoci jemu dává, a když potřeba války káže, maje od pána svého časného obhajován a bráněn býti, sám sebe, ženy, statku i dětí svých, jakoby žádných daní neplatil, k tomu i pána svého musí brániti, a na vojnu i penieze dáti i jeti; avšak ty takové trudy všecky a bezpravnosti míle vytrpívá, užitkem chudé živnosti své jsa popuzen. Trvá na studeném povětří chlubný myslivec, mladé manželky zapomena, aby se utíkající zvěři před chrty podíval, křikem svým i ohařóv k honu ponukaje i zvěři k běhu popuzuje strašlivému. Jiné též všecky lidi vedlé úmyslův jich rozličně žádost jich při rozličných věcech drží, a žádného člověka nenajdeš, kterémuž by něco v životě jeho k mysli zvláštnieho nebylo.

Mně pak, poněvadž jsem umínil o zbožie se nesmierně nestarati, cti a chválenie u lidí nedobývati, cizieho užitku viece než svého hleděti, abych všecken, kdyby to býti mohlo, prospěšný byl, nic milejšího nenie, než vždycky ne-nic nalezti, co by k životu pravému mohlo slúžiti; abych neb pravdu mohl poznati, neb v poznalé již a nalezené se saditi, kořeniti, pevniti a rósti, a tak upevněn jsa všem větrům, odkudž by kolivěk přišli, buď z blízka a z domu těla a přirozenie mého, buď zdaleka a z Egypta světa vždycky se vlnami búřek znášejícího, buďto od kniežete pekelného, kteréž světem a všemi, kdož jej milují, vládne, abych mohl trpě s pomocí toho, pro kohož bych trpěl, odepříti.

A poněvadž dosti nynie těch jest, kteříž svú prací nalezená naučenie opravení lidskému na světlo vynášejí: úmysl mój jest, abych starých a prvních učitelův, kteréž i život jich i mučedlnická smrt schvaluje, mluvenie, učenie i spisovánie, kterýchž jsú k vzdělání velikého domu božího pracně z prorockých a svatých písem dobývali, neb starostí časóv zasutá a zařícená, neb samým učeným a latiníkům známá vykopával a na světlo českým jazykem k užitku lidskému vynášel, a to aspoň, když dřívie cedrového a cypřišového nemám k vzdělání domu božieho, abych přinášel. Poněvadž jsú někteří kóže a srsti ovčí a kozlecí k dokonání stánku dávali, kdybych toliko toho slibu dojíti mohl, kterýž se takovým slibuje: „Kdož mi vysvětlují, život nesmrtelný míti budú“; za bezpečnějšie pokládaje, po starých a ubitých cestách choditi, nežli nové sobě stezky prorážeti, kterýmiž chtiece sobě druhdy ukrácením cesty polehčiti, mnozí potom bludem pojati jsúce, častokrát až do ustánie sobě a zastesknutí utěžují.

Z těch učitelův starých, o nichž jsem napřed zmienku učinil, jeden a neposlední jest Cyprianus, kterýž pohanem ještě jsa, veliké sobě uměním, výmluvností slávy mezi pohany dobyl; neb jest byl vtipu hotového, hojného, libého, a kteráž největší dokonalost řeči jest, otevřeného. Potom na křesťanskú se vieru obrátiv, statek svój veškeu chudým rozdal, a po času knězem volen jsa, potom i biskupem jest postaven Kartaginenským. Ten mnoho divných věcí k naučení a potvrzení křesťanskému sepsal jest, kteréž ukazují dostatečně kázanie neb mluvenie jeho, epištoly rozličné, čtenie a písem mnozí praví a gruntovní výkladové. Náposledy korunu mučedlnickú pro víru přijal jest, když Valerianus kniežetem římským byl. Svědci toho, což mluvím, jsou Laktancius a Jeronymus. Toho, kteréhož pro počestnost jmenují, Cypriana knihy, kteréž jest mluvil O potupení světa k Donatovi, (kterýž i on, prvé než osvícen jest světlem poznání pravdy, učeným pohanem byl jest), z latinských jsem české vedlé možnosti své udělal, a tobě jsem je raděje, komuž takové věci k mysli jsú, než komu jinému, napsal a poslal. V nichž čta, slávě světa a bohatství najprvé porozuměje, že nic stálého, nic pravého, nic věčného nemá, potom jej i slávu jeho aby potupil, a k tomu jednomu nepohnutému pravému, věrnému a věčnému upokojení poznánie božího, kteréž se z nebe dává, přijda, v něm do konce a do tohoto života zkaženie aby mohl dostáti.

Tu v knihách těchto, jakžkoli malých, najdeš najprvé řády a šlechetnosti světa široce rozlitého, kteříž sebe v přirozeném a pravém přátelstva příbuzenství znáti nechtiece a jedni druhé za cizí a neznámé majíce, silnice všechněm obyvatelům světa obecné a svobodné, lotry, lúpežníky, zloději a morděři na zemi i na vodách obsazují. Potom války po zemích rozděleného světa a po jazycích, a mordy válečné, jednak ve všech končinách světa rozlité uzříš. To přejda městská práva, obyčeje, hry a divadla, neb krvavá neb ohyzdná, nestydatosti, neb zjevné neb domácími stěnami zakryté, čísti budeš i súdnému místu a spravedlnosti jeho se podíváš. Odtud k úřadóm vysokým a k dóstojenstvím přijda, co v sobě blahoslaveného a šťastného mají, zhlédneš. Srozumíš také i svému i jiných panství zbožiem velikým. Naposledy, aby nic pominuto a necháno nebylo, což svět za veliké a za divné má, královského dóstojenství a kniežetského slávu uhledáš: Jakož pak to vše v knihách těchto pořád jedno od druhého znamenitě jest rozděleno. Po tom po všem rozumem svým se protuluje a pilně sobě všecko rozvažuje, jiného nic než osidla všady polečená neuzříš, z kterýchž šťastný jest, kdož uvázna v nich, nohy vyplete, jako Cyprianus tento, a k kterémuž mluvil, Donatus: Šťastnější, kdo skrze ně a přes ně bez lysky, a aby neuvázl, přejde; ale nejšťastnější, kdož zdaleka, když je uhlédá, nohy své odtuď odtrhna vyhne, a k bohu, tomu samému upokojení, se obrátí, den ode dne, jakož psáno jest, z ctnosti do ctnosti vcházeje, tak až do smrti setrvá. Pakli se toho chybí, v osidla světa bez odporu upadne, a z těch bez šrámů neujde. Neb o nich tak nepomním, který z prorokův napsal: „Strach, jáma a osidlo na tě, kdož obyvatel jsi země, bude: Kdož uteče před tváří strachu, upadne v jámu, a kdo se vyhrabe z jámy, uvážne v osidle.“

Chci také, aby věděl, že Cyprianus tento chtě Donatovi svět v potupu uvésti, aby se veň po vyjití z něho zase nenavrátil, nepravosti a nebezpečenství světa všeho, kteréž každý móž znáti, vypravuje, potom z vlastních některých končin světa a měst, a zvlášť Římu, a tu obyčeje starodávnie, práva, hry, oplzlosti, divadla svého času zhyzďuje, kterýchž i tam již nynie všech nenie. Těm věcem těžko bude snad srozuměti; budeš-li pak co míti v pochybnosti, pošli ke mně, a já vedlé prostřednosti rozumu a učení mého, budu-li moci, to tobě otevru, a z nesnadného udělám snadné. Neb cožkoli tuto Cyprianus o světě mluví, o pohanech mluví; neb to na nich křesťanu okazuje. Aniž se na tom urážej, že Pavel apoštol k Římanům psal jakožto křesťanům, a Cyprianus daleko po sv. Pavlu na světě byl, domnívaje se, že by Římané křesťané byli. Byli jsú Římané křesťané, ale ne všickni, než někteří chudší světu neznámější, a město o nich sotva vědělo toho času. Neb hrám, divadlóm buď krvavým neb oplzlým, válkám a všeliké nepravosti mezi křesťany miesta nenie, a snad ani království, panství a světskému dóstojenství; poněvadž od toho křesťany Cyprianus odvodí, a těm praví: že králové pohanští panují jim a t. d. Ale vy ne tak! A jinde: Královstvie mé nenie z světa tohoto. Panují-li tehdy pohanóm pohané, a královstvie Kristovo z světa nenie, tehdy křesťané nepanují ani kralují. Ale o tom nechť učenější rozsuzují; na mne nesluší nic zavierati o tom na žádnú stranu.

Ale zase k Cyprianovi našemu se navrátím, prose i napomínaje, aby tyto jeho knihy pracně vyložené netoliko četl, ale i přečetl, a opět přečetl. Užitek čtenie jich potom sám poznáš. Neb i jiného takového viece dáti míním, srozumím-li, že toto dobře oblibovati budeš.

Cyprianův Výklad na Modlitbu Páně.

1501. Urozené paní, paní Johance z Krajku Viktorin ze Všehrd pozdravenie!

Starodávnieho učitele křesťanského a velikého mučedlníka Cypriana na Modlitbu Páně výklad, ode mne nynie z latinského jazyka v český obrácený, komu bych raději dal, než TMsti, urozená paní, paní milá, není žádného. Neb k tomu mi se zdálo, což k modlitbě sluší, nejužitečněje obrátiti a nejpříhodněje, o komž jsem jist a viem, že se rád modlí. A nic k modlitbě tak dobře nesluší, jako rozum modlitby, aby ten, kdož se modlí, dřieve než k modlení přistúpí, rozuměl, jak a zač se modliti má. Toho všeho v těchto knihách Cypriana svatého učitele, nenie-li suma a celý dostatek, nikdež jinde nenie. Neb ten brzo po apoštolech velikú rozumu svého vtipnost, hojnú výmluvnost, mnohú rozličného uměnie múdrost, (kteréž mezi pohany, než k poznání pravdy přišel, nabyl,) když světlem poznání boha z nebe osvícen jest, k ponížení, k sprostnosti a neumělosti všeho, krom samého Boha, jest obrátil, a proto i v posměch od učených v světě, jakož Laktancius píše, upadl jest. Ten tak živ jsa, jak učil, mnohú práci v církvi svaté nesa, mnoho protivného, smutného a žalostného trpěl jest; mnoho snažnú pilností písma svatého věrně a v pravém smyslu vykládal, jakož budeš moci z tohoto vykládání jeho poznati; a tak bez měněnie a všelikého vrtkánie stálý a nepohnutý trvaje, (neb ne na písku, ale na tvrdé skále grunt svój položil), i smrt jest pro pána svého podstúpil, a svědkem jeho nezavrženým jest učiněn.

Nebylo jest toho času lahodné a měkké žádnému Pána Krista vyznánie, než s tvrdú odplatú; neb statku ztracenie, neb z obývánie svého vyhnánie, neb těžkého vězenie, neb smrti každému služba boží stála. Aniž jsú tak vtipní tehdáž a tak múdří a tak umělí křesťané byli, aby uměli, když protivenstvie přišlo, své viery jiné rozumy a výklady rychle nalézati, jako nynie jsú. Dokudž protivenstvie žádného nenie, směle mluví, a že tak má věřeno, smýšleno, činěno, mluveno býti, jistí, a tak živu býti sprostnějším přísně přikazují: a když pokušení přijde, což prvé učili, tvrdili a jistili, neumělostí a nerozumem zakryjíce, nové teprv rozumy a glozy vydávají, a prvnie učenie, kterémuž učedlníci jich, jako jistému, skutečně a dávno zvykli, zdvihnúc a jako zlé potupíc, nová naučení, aby protivenstvie znikli, vymýšlejí; a tak kolik protivenství povstane, tolik nových naučení vydávají, toliko prvních naučení svých za neužitečná zavrhúce, a odstupovati od své viery a učenie svého se nestydie.

Ale já žádného nejmenuji, protož se žádný na mě hněvati nemóže, leč by kdo sám sebe svědom jsa, o sobě prvé vyhlásiti chtěl. Já takovú nestálost a časté sem i tam klácenie znaje při některých nových učitelích, kteříž sami se nenaučivše, pletú život lidský, neučí, sobě a svým učením odporné věci učíce, a nic jistého neukazujíce, těmito starými hýbi, a jako zasuté vetchostí času a nedbanlivostí lidskú odhrabuji a na světlo vynáším, aby i českým jazykem mohli čteni býti, za bezpečnějšie maje, po starých cestách a dobře ubitých choditi, než nových a zlodějských stezek všetečně proražených následuje, po nich zablúditi.

Protož užitek, ač jest který této práce mé, TMsti, aby ho nejprv okusila, posílám, a darem tímto jakžkolvěk malým, TMsti prosím, nezhrzej, než rač čísti a přečísti. A bude-liť se dobře líbiti, přidám práce i pilnosti, od jiného se všeho uprázdně, ať-bych k tomu podobného viece poslal, když srozumím, že toto málo s vděčností přijímáš. Pakli které nedostatky tu najdeš, těch nerač Cyprianovi, ale hlúposti a neumělosti mé přičítati.

Ale již Cypriana mluvícího slyšme.

Přidán zde buď úsudek slavného Blahoslava o těchto překladech Všehrdových:

„Viktorin ze Všehrd, což koli vykládal do češtiny, hodí se čísti; čeština jest dobrá a i věci velmi užitečné, a zvláště ti spisové Cyprianovi a Chryzostomovi.“ — A na jiném místě: „Viktorin ze Všehrd, kterýž z latiny do češtiny nemálo vykládal, což koli psal, česky i latině, pěkně psal.“ — „Naříká v předmluvě své kněz Philomathes nad velikau nedbanlivostí lidu českého a zvláště těch, kteříž přední jsau ac veluti proceres totius gentis. A jest nemálo nad čím naříkati; pročež i dávno před ním někteří více naříkali, jako učený onen a vzácný toho času muž, pan Viktorin ze Všehrd, někdy místopísař království českého, kterýž v předmluvě na výklad knížky jedné Jana Zlatoústého, množství veliké mužův slavných vyčítaje, kteříž knihy o rozličných věcech spisovavše, nečinili toho cizím jazykem, ale svým vlastním, v němž jsau se zrodili — těmi příklady ponauká i Čechů, aby o ozdobu jazyka svého stáli a bližním svým, vlasti obyvatelům, tudy dobré obmýšleli.“

Dokládáme zde zprávy literární o překladech, jichžto předmluvy svrchu jsou položeny: Knížka „O napravení padlého“ tiskem poprvé vyšla r. 1495, kterýžto tisk počítá se mezi prvotisky české; podruhé otištěna r. 1820 u Foetterle; — předmluva ve Výboru literatury české II. (str. 1040—1048). Rukopis jeden nachází se v univ. bibliothece

Pražské XVII. H. 11 N. 1. — Knížka k Donatovi „O potupení světa“ přeložena r. 1500, poprvé vydána jest r. 1501 a podruhé r. 1828 péčí arcib. konsistoře Pražské. — „Výklad“ konečně na „Modlitbu Páně“ podobně psán r. 1500 a vydán tak jako knížka k Donatovi. Paní Johanka z Krajku, jíž výklad ten jest připsán, byla choť pana Jana Tovačovského z Cimburka, po jeho pak smrti pana Jana z Šelnberka na a Kosti, nejvyššího kancléře 1479—1503, nejvyššího komořího 1503—1507.

XX.

1502. Januaru 25. Páně Zdeňkův Kostky z Postúpic list k Viktorinovi ze Všehrd.

Domine Victorine, přieteli milý! Že by měl rozprávěti někde, že bychom my psaná práva tvá, kterážs mně ukazoval, že by skrze nás na jevo vyšla — mienímť i strýce své — jestliže jest tak, prosím, daj mi znáti; neb já tomu nevěřím, by to mluvil. Nebo vieš, že jsú je od tebe jiní měli; a já sám na čtyřech miestech viem, kdežs jich puojčoval. A to viem, že pamatuješ, žes mi jich jednú ku přečtení puojčil, když jsem nemocen dlúho ležel, teď dvě létě budú; a ještě celá nebyla, ani svázaná. Ty když jsem přečetl, vrátil jsem je; a při tom, co mi se líbilo, chválil jsem, co zlé, hyzdil jsem; a zvlášť to hanění pod podobenstvím, že k tomu nesluší; tos byl řekl učiniti a vymazati. A od té chvíle, to mohu tobě jistě psáti, že žádných nečetl jsem. Dále prosím, daj mi to znáti, tak-li jest; neb jistě věz, že nám křivdu činí, kto by tobě to pravil. Neb kdyby vyšla od tebe, nic velmi škodného, aniž velmi zač snad styděti se jest: ale by měl rozpráněti, že od nás, to by škoda byla, neoplatil by se nám dobrým. Toto psaní věřím, že trpělivě sneseš: nebť jest nám i tobě toho potřebie, pro zachovánie mezi námi vuole dobré. Dán na Novém Hradě, den S. Petra na vieru obrácení.

Duška. Slyšal jsem, že by nějaké spisy proti svolení aneb právóm těmto tištěným vydával, ač žádných neviděl jsem. Však což slyším, podlé toho nezdá mi se tvé dobré v tom, ale zlé; aniž to z tebe, ale skrze tebe jest. Bojím se, i což rozuměti mohu, by tvé zlé nebylo, ku kterémuž neběžíš, ale letíš. Prosím tě, co to slovo v sobě nese, aby „nepřieteli tvému nevěřil na věky?“ Kto jsú to v světě a jací nepřietelé? Vím že o tom často čteš; napiš mi o tom. Zdaří-liť se, dobře; pakli klesneš, ne byť tobě pomohli, ale až k úpadku dorazí. Podpieráš-li se na sliby? Kto tobě uvěří? Budeť třeba svědomie. Aniž cestu mohú, ačť by kteří chtěli nad tebú se pomstiti, lepší najíti než tu, na kterúž ty se jako na pevnú zeď zpodpieráš. Nicť divnějšieho nenie, než že ty pospiecháš zle činiti těm, ktož tobě dobře činili jsú; a i nám, neviem, rozumíš-li, že zle tiem činíš, ač vieš a pamatuješ, žeť jsme dobře činili. Milý! muožeš-li, přetrhni; takť bych radil, ač by mne poslúchati chtěl; shledal by, že by toho nepykal. A bych mohl s tebú se viděti, což se psáti nehodí, ústyť bych pověděl; a ten dluh vždy ještě platil bych, znaje žes nám rád slúžil, a nepřálť bych nic zlého. Nebť jest tobě již nikdy viec třeba rady nebylo; bychť nevěděl, nepsalť bych. Ostatku sám ale srozuměj. Země se smluví; bojím se, aby ta hra o tebe nebyla. Prosím, v tom mi za zlé neměj, a muožeš-li, nedaj se štváti, do mého s tebú viděnie; shledáš, že potom ještě v čas budeš. Psaní mého prosím neukazuj žádnému nynie: než chceš-li mi nač odpověď dáti, rád uhlédám, a zvláště, cožť jsem na listu psal. A trpělivě se měj!

XXI.

1506. Obec král. města Kolína r. 1506 rozepři měla s opatem Svato-Prokopským o 10 kop platu na Starém Kolíně; i hledali porady u znalců právních. Sám pak nejv. kancléř pan Albrecht z Kolovrat odporučil jim mistra Viktorina, a ten dal raddu tuto následující:

„Mistr Victorin tuto radu nám vydal: Že prvnější králové jsú tu moc měli, že strany s práva strhovali a mezi nimi sami rozsudek učinili; nad to v této při, poněvadž klášterové jsú věc královská, a Kolinští jsú také královští, a to muož král snadně zastaviti a toho dotud odložiti, když sám JMst v zemi bude; to mezi nimi jakožto svými spravedlivě rozeznati, jest to JMsti možné. Protož to velmi dobře přileží, aby pan kancléř psaní králi učiniti ráčil, aby ta věc králem JMstí přetržena byla, jakož i nynější práva ukazují.

Item nebude-li ta věc králem JMstí přetržena, tudy tehdy král JMst neb Kolinští budú moci tomu právu vedení odpierati, a to tudy, že výplaty nepoloživ, kterúž jest ustál, právo vede, a ještě k tomu práva nevede pro výplatu, ale zhola vede se na plat, i protož tomu se rozumie, že ten plat výplaty nemá, ale bez spravedlnosti a nějak úkladně to vede, ješto proto on v pokutu velikú upadne."

Pozn. Materiálu tohoto č. I. vyňato jest z pamětí university Pražské (Monumenta historica univ. Pragensis.). Č. II. a IX. z Rybičkova pojednání „Něco o rodu m. Viktorina ze Všehrd" (Č. Č. Musea 1860). Č. III. a X. sdělil s námi archivář dr. Emler. Č. IV.—VIII., XI.—XV. pochází z vydané T. Mitisem korrespondencí pana Bohuslava z Lobkovic (pór. Procházkovo pojednání v Miscellaneem der böhm. und mähr. Literatur II. 1785 a Vinařického Věk a spisy pana B. H. z L.). Č. XVI. otištěno u Procházky. Č. XVII. sestavili jsme z rozličných pramenů sami. Č. XVIII. propůjčil nám dr. Fr. Palacký ze svých zápisek. Č. XX. nalezá se v archivu Třeboňském, kamž se dostalo, byvši v opise posláno panem Zdeňkem Kostkou nejv. kancléři panu z Šelnberka a od toho pánu Petrovi z Rozmberka. (Viz Palackého Úvod k vydání Hankovu.) Č. XXI. sdělil s námi dr. Čelakovský.

SEZNAM

VŠEHRDOVÝCH CITÁTŮ Z DESK.

Pozn. „Reliquiæ“ značí publikací Emlerovu: Reliquiæ tabularum terræ; „Codex j. b.“ pak Jirečkovo dílo: Codex juris bohemici. Doložky z Reliquií, pokud tuto scházejí, bude lze doplniti, jakmile dílo Emlerovo bude celé.

Signatura desk	Název desk	Všehrd	Emler Reliquiae	Jireček Codex j. b.
	I. Zdislai. (1320—1336.)			
A. 38	Jan z božie milosti 1321	I. 3, VI. 34	I. 401	II. 2. p. 19
B. 21	Jan z božie milosti 1322	I. 3	I. 402	II. 2. p. 20
D. 40	Jan z božie milosti 1326	I. 3	I. 403	II. 2. 21
D. 45	Jan český a polský král 1326	I. 3	I. 403	II. 2. 21
A. 28	Jan z božie milosti 1321	I. 3	I. 401	II. 2. 19
U. 21	Jan z božie milosti	I. 3	—	
B. 47	Jan z božie milosti	IV. 6	I. 403	II. 2. 21
B. 4	Kdež Boleslav . . 1321	VI. 34	I. 402	II. 2. 20
B. 21		VI. 34	I. 402	II. 2. 20
	II. Zdislai. (1337—1345.)			
D. 25	1340	II. 1	I. 409	II. 2. p. 21
B. 8		II. 1	I. 408	II. 2. p. 21
	III. Zdislai. (1348—1355).			
B. 17	Karel se pány . 1348	III. 7	I. 414	II. 2. 22
	I. Procopii. (1380—1384.)			
U. 13	Páni nalezli . .	I. 3, IV: 5	I. 480	II. 2. 33

Signatura desk	Název desk	Všehrd	Emler Reliquiae	Jireček Codex j. b.
U. 26	Léta božieho . . 1383	I. 3, IV. 11	I. 482	II. 2. 35
S. 19	Léta božieho . . 1383	IV. 14	I. 479	II. 2. 32
	I. Wenceslai. (1385—1388.)			
A. 1	1384	IV. 2	I. 497	II. 2. 35
L. 26	V při kteráž byla mezi Kačkú . 1386	V. 14	I. 510	II. 2. 37
	I. Nicolai. (1391—1396.)			
B. 2	V při mezi Soběhrdem	V. 41	I. 546	II. 2. 40
	II. Nicolai. (1397—1399.)			
B. 2	In causa Annæ	III. 11	I. 570	II. 2. 41
B. 2	V při Purkarta z Janovic	IV. 2	I. 569	II. 2. 41
B. 2	V při mezi Soběhrdem	IV. 4	I. 546	
B. 22	Martin z Hořiněvsi	IV. 4	I. 571	II. 2. 42
B. 2	V při mezi Annú	IV. 6	I. 570	II. 2. 41
D. 22	V při Smila z Richmburka	IV. 11	I. 574	II. 2. 43
	I. Stephani. (1400—1403.)			
K. 17	Také páni nalezli 1402	II. 13, II. 21, III. 23	I. 594	II. 2. p. 44
K. 19	Kdež Anežka z Sezemic . . . 1402	II. 22	I. 595	II. 2. p. 46
X. 30	1404	IV. 16	I. 606	II. 2. 47
	I. Mauritii. (1404—1406.)			
B. 5	V té při kdež Jan z Heršteina . . 1404	II. 6, III. 13	II. 6	II. 2. p. 48
B. 5	It. páni nalezli vóbec 1404	II. 13, IV. 11	II. 6	II. 2. p. 48
B. 5	V při Eulalie (2krát) 1406	V. 21, VI. 29	II. 23	II. 2. 50
	II. Mauritii. (1406—1408.)			
O. 11	Komorníkem . . 1408	III. 9	II. 46	II. 2. 52
O. 11	V při Eulalie z Kostelce 1408	III. 13	II. 46	II. 2. 52
O. 11	V při Kateřiny z Kostomlat . 1408	V. 23	II. 46	II. 2. 54

Signatura desk	Název desk	Všehrd	Emler Reliquiae	Jireček Codex j. b.
	III. Wenceslai. (1409—1410.)			
R. 12	Item nalezli . . 1410	I. 3	II. 75	II. 2. 62
J. 11	V při Hynčíka . 1409	I. 3, II. 13, VIII. 31	II. 61	II. 2. 58
A. 2	Páni vóbec nalezli 1408	II. 13	II. 50	II. 2. 54
Q. 2	Páni nalezli vóbec	III. 7		II. 2. 60
N. 15	Páni vóbec nalezli 1410	III. 9, VIII. 29	II. 67	II. 2. 58
L. 26	V při mezi Kačkú 1410	V. 14	II. 64	II. 2. 58
	IV. Wenceslai. (1411—1413.)			
C. 16	Páni nalezli . . 1411	I. 4	II. 80	II. 2. 63
M. 20	Páni na plném súdu (2kráte) . . . 1413	V. 12	II. 97	II. 2. 65
	I. Matthiae. (1414—1415.)			
G. 15	Páni vóbec nalezli (třikráte) . . 1414	I. 3	II. 111	II. 2. 66
G. 14	Páni nalezli . . 1414	II. 23, II. 24, VI. 15	II. 110	II. 2. 65
A. 3	Páni na plném súdu 1413	II. 23		
	III. Matthiae. (1418—1419.)			
A. 27	A jestli že by kto komu 1417	I. 5		II. 2. 67
	IV. Matthiae. (1437).			
A. 27	Najjasnější knieže a pán, (2kráte) 1437	I. 5	II. 159	III. 2. 8
A. 2	Léta božieho . . 1437	II. 1, IV. 2	II. 150	III. 2. 1
A. 3	Páni nalezli . . 1437	II. 5, II. 23, II. 26	II. 151	III. 2. 2
A. 6	Páni na plném súdu 1437	II. 13	II. 151	III. 2. 3
A. 5	Páni na plném súdu 1437	III. 23	II. 151	III. 2. 3
B. 14	Páni o člověku něměm . . . 1437	IV. 4	II. 163	
B. 22	V při mezi Petrem 1437	V. 13		
B. 28	(Forma listu obran.) 1437	VIII. 22		
	II. Dúpovcovy. (1453—1454.)			
P. 29	Páni na plném súdu (dvakrát) . . 1454	I. 3, II. 26, III. 4, III. 5, IV. 4	II. 256	III. 2 18

Signatura desk	Název desk	Všehrd	Emler Reliquiae	Jireček Codex j. b.
J. 2	Páni na plném súdu 1454	IV. 5	II. 247	
F. 8	Však to také úředn. 1454	IV. 10		
Q. 10	Mezi Bohuslavem z Košíně . . 1454	VII. 2, IX. 6		III. 2. 21
	Wenceslai Andreæ. (1454—1456.)			
O. 5.	Item léta božieho 1457	I. 3	II. 275	III. 2. 37
R. 26	1456	II. 26	II. 279	III. 2. 40
M. 7	Páni na plném súdu 1456	IV. 11	II. 274	III. 2. 35
Q. 23	V při m. Oldřichem 1456	IV. 11	II. 279	III. 2. 38
Q. 24	V při mezi Medkem 1456	IV. 14	II. 279	III. 2. 38
M. 7	Mezi Zbyňkem z Soběšína (3krát) 1456	V. 38, V. 42	II. 274	III. 2. 36
L. 3	Páni na plném súdě 1455	VI. 16		III. 2. 28
M. 7	V při mezi Zbyňkem (2kráte) . 1456	VI. 18, VI. 20, VII. 6	II. 274	III. 2. 37
	I. Planae. (1457—1458.)			
E. 5	V při mezi Marketú převořiší . . . 1457	I. 3	II. 284	III. 2. 48
J. 29	V při mezi Prokopem Apatekářem 1458	I. 3		III. 2. 49
	II. Planae. (1459—1461.)			
K. 22	Zahájen jest súd . 1460	I. 6	II. 304	III. 2. 57
G. 28	M. Zdenkem Kostkú 1460	IV. 11	II. 301	III. 2. 57
G. 24	Najjasnější . . . 1460	V. 36, V. 43	II. 300	III. 2. 56
B. 20	Najjasnější . . . 1459	VI. 16		
G. 20	Serenissimus, v při Hedviky . . . 1460	VI. 21	II. 299	III. 2. 54
B. 6	Najjasnější . . . 1459	VI. 34		
	III. Planae. (1461—1463.)			
B. 5	Mezi Vaňkem z Valdštejna . . 1461	IV. 4	II. 308	III. 2. 60
B. 1	Mezi Zachařem z Říčan 1461	V. 38	II. 307	III. 2. 58
L. 21	V při Markéty z Seslavic	VII. 27		

Signatura desk	Název desk	Všehrd	Emler Reliquiae	Jireček Codex j. b.
	IV. Planae. (1463—1465.)			
	(Dobrov. podvolenie etc.)	II. 13		
	V. Planae. (1466—1470.)			
A. 6	Mezi Alšem z Sternberka	III. 11		III. 2. 81
G. 6	Item JMst toto povolenie	IV. 5		III. 2. 82
A. 2	V při Bořivoje . . .	IV. 16		III. 2. 81
G. 6	Najjasnější	VI. 34		III. 2. 82
	I. Andreae. (1477—1481.)			
K. 18	Léta božieho	IV. 16		III. 2. 83
	II. Andreae. (1481—1485.)			
N. 17	Kdež Jiří Tunkl . . .	I. 5		III. 2. 89
	III. Andreae. (1486—1488).			
F. 8		I. 3		III.2.p.104
F. 8	Ve jméno božie (3krát).	II. 1		III.2.p.104
F. 8	Petr z Sternberka . .	II. 21		
(Vůbec)		II. 23, II. 24		
B. 1	Najjasnější (2kráte) . .	III. 17, IV. 5		III. 2. 97
F. 8	Však to také úředn. (2kr.)	IV. 10		III. 2. 104
F. 13	V při mezi Alšem . .			III. 2. 105
B. 3	V při mezi Ctiborem .	IV. 11		III. 2. 98
B. 3	V při mezi Kundratem	IV. 11		III. 2. 98
D. 14	V při mezi Václavem .	IV. 11		III. 2. 103
M. 3	Léta božieho	IV. 16		III. 2. 112
D. 8	Mezi Tomášem . . .	V. 3		III. 2. 102
A. 11	Kdež Dorota z Dubé .	V. 27		III. 2. 96
B. 2	V při m. Slavatů z Chlumu	VII. 13		III. 2. 98
A. 7	Albrecht Ojieř . . .	VII. 29		
B. 4	V při mezi Ofkú. . .	VII. 34		III. 2. 99
D. 14	V při mezi Václavem .	VII. 34		III. 2. 103
H. 21	Kdež Jan z Ovesné Lhoty	VII. 40		III. 2. 108
D. 14	Kdež Petr Řešietko . .	VII. 40		III. 2. 103
A. 20	Kdež Elška ze Střížkova	VII. 41		
H. 21	Kdež Jan z Ovesné Lhoty	IX. 3		III. 2. 103
H. 20	V při mezi Elškú . .	IX. 4, IX. 8		III. 2. 107
D. 13	V při mezi Tomášem .	IX. 7		III. 2. 102

Signatura desk	Název desk	Všehrd	Emler Reliquiae	Jireček Codex j. b.
	IV. Andreae. (1489—1492.)			
N. 17	Kdež Jiřík Tunkl . .	I. 5		
A. 2	Léta božieho	II. 1		
L. 2	V při mezi Ondřejem z Těšínova . . .	II. 22, IV. 14, IV. 16, VII. 39		III. 2. 149
L. 2	V při Bořivoje . . .	IV. 16		
L. 10	Kdež Jan z Valštajna .	V. 37		III. 2. 151
A. 17	V při, kdež Jan z Kolovrat	VI 7, VI. 11		III. 2. 125
A. 28	Mezi Čeňkem z Barchova	VI. 37		III. 2. 126
A. 28	V při mezi Čeňkem . .	VII. 34		III. 2. 126
L. 8	V při, kdež Zdeněk . .	VII. 34, VII. 40, IX. 7, IX. 8		III. 2. 151
L. 8	Mezi Hynkem z Mečkova	VII. 39		III. 2. 150
A. 28	Kdež Čeněk Vyšehněvský (2kráte)	VII. 40		III. 2. 126
G. 15	V při mezi J. Přebozským	IX. 5		
	Viktorini. (1493—1497.)			
L. 3	V té při, kteráž jest 1495	III. 4		III. 2. 137
A. 11	V té při, kdež Dobrohost . . . 1493	III. 13		
A. 24	V té při, kdež Dobrohost . . . 1493	IV. 11		III. 2. 136
(Vůbec)		V. 48		III. 2. 138
A. 23	Kdež Dobrohost . 1493	VII. 37		III. 2. 136
A. 22	Jakož jest nález . 1493	IX. 5		
B. 15	V při kdež Václav z Hněvsína . . 1493	IX. 6		
	Rubeus citationum. (Červené póhonné.) (1389—1404).			
	Kdež Věník z Slupna	II. 5. III. 13	I. 86	II. 2. 389
	Kdež Jar. z Heřm. Městce (2kráte)	III. 9		II. 2. 392
	Kdež Petřík z Smikús	III. 13	I. 85	II. 2. 391
	Kdež Hynek z Wismburka . . . 1398	IV. 6	I. 79	II. 2. 388
	Kdež Hereš z Břez. 1404	IV. 6	I. 79	II. 2. 392

Signatura desk	Název desk	Všehrd	Emler Reliquiae	Jireček Codex j. b.
	Kdež Václav český král 1404	IV. 10, VII. 26, VII. 28	I. 86	II. 2. 389
	Kdež Přiba z Bynic 1410	V. 24	I. 85	II. 2. 392
	Niger citationum. (Černé póhonné.) (1407—1410.)			
	Kdež Král Václav 1410	III. 11	I. 98	II. 2. 395
	Viridis citationum. (Zelené póhonné.) (1411—1417.)			
	Kdež Petr z Drahobuzi . . . 1412	V. 23	I. 104	II. 2. 396
	Albus citationum. (Póhonné za ciesaře Sigmunda. — Bielé póhonné za ciesaře Sigmunda.) (1418—1437).			
	Kdež Herbort z Ročova 1418	II. 5, III. 13	I. 106	II. 2. 397
	Kdež Jan z Vrabí (Rabí)	II. 11	I. 108	
	Kdež Albrecht z Běliny . . . 1419	II. 26	I. 105	II. 2. 397
	Rudkéř za úmluvu a za zvod přijal 1419	IV. 13	I. 105	II. 2. 397
	Kdež Hynek z Dubé 1437	V. 23	I. 106	
	Modré póhonné. (Flaveus citationum.)			
	Kdež Bohuslav z Prahy . . . 1455	I. 3, IV. 4	I. 116	III. 2.
	Kdež Vilém z Talmberka. . . . 1456	II. 5	I. 139	
	Kdež Beneš z Buřenic	II. 11	I. 118	
	Kdež Jan ze Zvěřince 1463	II. 11	I. 129	
	Kdež Mikuláš z Lobkovic . . 1462	II. 17	I. 131	
	Kdež Burian z Gutštejna . . . 1462	II. 19	I. 117	

Signatura desk	Název desk	Všehrd	Emler Reliquiae	Jireček Codex j. b.
	Kdež Hedvika z Hořiněvsi . . . 1454	II. 19	I. 123	
	Kdež Jan Sokol .	II. 19		
	Kdež Markéta z Michalovic (2krát)	III. 9		
	Kdež Mikuláš Čapek (2krát) . 1461	IV. 4	I. 131	
	Kdež Otík z Tlučné 1457	IV. 4	I. 133	
	Kdež Anna z Kovářova . . . 1453	IV. 4	I. 112	
	Kdež Václav z Valečova . . . 1456	IV. 10	I. 139	
	Kdež Otík z Boršic 1457	IV. 11	I. 133	
	Kdež Jar. Plichta 1453	IV. 13	I. 125	
	Kdež Anna z Holajšova 1455	V. 13	I. 113	
	Kdež Sezema z Všenor . . . 1456	V. 17	I. 137	
	Kdež Kateřina z Sekyřic . . . 1456	V. 22	I. 119	
	Kdež Elška z Kovaně	V. 22	I. 122	
	Kdež Petr z Hodkova 1460	V. 23	I. 136	
	Kdež Václav z Koněprus . . . 1455	V. 24	I. 138	
	Kdež Václav Hysrle 1460	VI. 10, IX. 3	I. 139	
	Kdež Elška z Skuhrova 1457	VI. 12	I. 121	
	Kdež Dorota z Úlibic (2krát) . . 1463	VI. 17	I. 119	
	Kdež Kateřina z Prahy 1454	VI. 39, IX. 3	I. 118	
	Kdež Bohuslav z Dobrošovic . . 1457	VI. 39	I. 117 I. 118	
	Kdež Humprecht z Tasnovic . . 1460	VI. 40	I. 123	
	Kdež Prokop z Prahy 1456	VII. 27	I. 135	
	Kdež Jan Steger . 1455	VI. 41	I. 125	
	Kdež Anna z Kuňovic (Luněvic) 1456	IX. 3	I. 113	

Signatura desk	Název desk	Všehrd	Emler Reliquiae	Jireček Codex j. b.
	Kdež Markéta z Želevčic . . . 1455	IX. 3	I. 130	
	Kdež Otík z Tlučné 1464	IX. 3	I. 134	
	Kdež Hedvika z Hořiněvsi . . . 1454	IX. 3, IX. 10 Pr.	I. 123	
	Kdež Otík z Boršic (dvakráte) . . 1457	IX. 3	I. 133	
	Kdež Markéta z Důdleb . . . 1455	IX. 3	I. 129	
	Kdež Dorota z Skalice 1461	IX. 3	I. 120	
	Kdež Beneš z Kolovrat . . . 1452	IX. 3	I. 116	
	Kdež Václ. Ventlar 1460	IX. 3	I. 131	
	Kdež Jan z Zvěřince 1463	IX. 4	I. 129	
	Kdež Mikuláš z Lobkovic (2krát) . 1462	IX. 4	I. 131	
	Kdež Hanuš z Strpie 1455	IX. 4	I. 123	
	Bielé póhonné. (Albus novus citationum.)			
	Kdež Jan Mandelík 1485	I. 5	I. 172	III. 2.
	Kdež Jan Hlavsa 1496-97	I. 5	I. 184	
	Kdež Petr z Dobrošovic . . . 1465	I. 6	I. 201	
	Kdež Petr z Šternberka . . . 1494	I. 6	I. 204	
	Kdež Jiřík z Kasalic 1490	II. 4		
	Kdež Jan z Leskovce	II. 5	I. 188	
	Kdež Václav z Vranieho 1493	II. 7	I. 214	
	Kdež Diviš Cholinka 1488	II. 11	I. 158	
	Kdež Mikuláš z Křečova . . . 1483	II. 11	I. 198	
	Kdež Ofka z Petrovic 1488	II. 11	I. 199	
	Kdež Jiřík z Túšenie 1487	II. 11	I. 164	
	Kdež Markéta z Horek . . . 1490	II. 11	I. 191	
	Kdež Gerunk z Lomóv . . . 1492	II. 11	I. 163	

Signatura desk	Název desk	Všehrd	Emler Reliquiae	Jireček Codex j. b.
	Kdež Mikuláš z Budětic . . .	II. 11	I. 198	
	Kdež Mikuláš z Kolovrat . .	II. 11	I. 199	
	Kdež Václav z Vranieho . . 1494	II. 11	I. 214	
	Kdež Jindřich Opozdil . . . 1495	II. 13	I. 171	
	Kdež Kateřina z Kalenic . . . 1488	II. 14	I. 156	
	Kdež Hynek z Pravětic 1492	II. 14	I. 168	
	Kdež Beneš z Vaitmille 1494	II. 14	I. 151	
	Kdež Markéta z Malšína . . . 1487	II. 16	I. 192	
	Kdež Mart. z Dřenie 1485	II. 17	I. 190	
	Kdež Jiřík z Dubé	II. 19	I. 165	
	Kdež Jan z Leskovce 1492	II. 19	I. 188	
	Kdež Jan z Lukavce 1492	II. 19	I. 183	
	Kdež Jan z Leskovce 1485	II. 19	I. 188	
	Kdež Jan Mandelík z Chrástu . . 1485	II. 22	I. 172	
	Kdež Sigmund a Mikuláš bratří . 1486	III. 6	I. 208	
	Kdež Tristram z Kocova . . 1476–95	III. 9	I. 211	
	Kdež Jindř. Opozdil 1495	III. 14	I. 171	
	Kdež Marta z Tachova. . . . 1488	III. 18	I. 192	
	Kdež Václ. Polacký 1495	III. 18	I. 215	
	Jiříkovi z Dubé .	III. 18	I. 164	
	Janovi z Nemyčevsi 1486	III. 18	I. 173	
	Vácslavovi Kopanskému . . . 1494	III. 18	I. 214	
	Kdež Mart. z Dřenie 1485	III. 18	I. 190	
	Kdež Lukáš z Lerojid	III. 20		
	Kdež Sigmund z Roznhánu . . 1489	IV. 4	I. 209	
	Mezi Sigmundem a Janem . . . 1465	IV. 4		

Signatura desk	Název desk	Všehrd	Emler Reliquiae	Jireček Codex j. b.
	Kdež Chomútovští 1492	IV. 8	I. 220	
	Kdež Jan Mandelík z Chrástu . . 1485	IV. 14, 16	I. 172	
	(A Vladislav) . .	IV. 14		
	Kdež Václav z Vranieho 1494	IV. 16	I. 215	
	Kdež Magdalena z Tetova . .	V. 12		
	Kdež Markéta z Robous . . .	V. 22	I. 193	
	Kdež Jindř. Opozdil z Strhař (2krát) 1495	V. 24	I. 171	
	Kdež Jan Slatina z Prahy . . . 1465	V. 24	I. 172	
	L. B. 1493. Kdež Barbara z Vrchlabie (2krát) . 1493	V. 37	I. 151	
	Kdež Jan Lukavecký . . . 1492	V. 40	I. 183	
	Kdež Markéta z Libčic . . . 1489	V. 43	I. 192	
	Kdež Vavřinec z Tábora . . . 1487	V. 43	I. 188	
	Kdež Mikuláš z Velešic . . . 1487	VI. 12	I. 197	
	Kdež Zbyněk z Žihobec . . .	VI. 19		
	Kdež Kateřina z Chořov . . . 1487	VI. 40	I. 156	
	Kdež Jan Mandelík 1485	VII. 29	I. 172	
	Kdež Martin Holec 1485	VII. 38	I. 189	
	Kdež Anna z Nalžejovic . . . 1488	IX. 3	I. 146	
	Kdež Erhart z Dúpova 1488	IX. 3	I. 160	
	Kdež Mart. z Dřenie 1485	IX. 3	I. 190	
	Kdež Marta z Tachova 1488	IX. 3	I. 192	
	Kdež Václ. Polacký 1495	IX. 3	I. 216	
	Kdež Zigmund a Mikuláš . . . 1486	IX. 3	I. 208	
	Kdež Diviš Malovec	IX. 4	I. 159	

Signatura desk	Název desk	Všehrd	Emler Reliquiae	Jireček Codex j. b.
	Kdež Ofka z Petrovic 1487	IX. 4	I. 199	
	Kdež Mikuláš z Křečova . . . 1493	IX. 4	I. 198	
	Kdež Václ. Kopanský 1486	IX. 4	I. 212	
	Kdež Daniel z Všebořic	IX. 4	I. 159	
	Viridis obligationum. — (Zelené zápisné.)			
E. 20	Albík probošt Vyšehradský . .	VI. 39		II. 2. 387
	Menší zápisné.			
	Léta B. 1495. Páni a rytieřstvo	II. 9		III. 2. 154
	L. B. 1494. Vedle nálezu prvnieho . . .	V. 41		
	L. B. 1495. V pondělí před sv. Kedrutú . .	VI. 32		
	Památné.			
M. 1	Královská Jasnost 1487	I. 2, III. 7		III. 2. 111
N. 20	Najjasnější . . . 1489	I. 2, II. 14		III. 2. 122
Q. 18	Kniežata, páni . 1492	I. 2, I. 5		III. 2. 132
S. 21	Co se dotýče . . 1495	I. 3		III. 2. 153
A. 11	Páni 1456	II. 14, II. 24		III. 2. 40
M. 29	1488	II. 19		III. 2. 119
S. 11	1495	II. 19		III. 2. 153
N. 11	Kdež Ctibor z Cimburka . . . 1489	II. 19		III. 2. 120
S. 19	Kdež Adam z Cimburka. . . . 1495	II. 19		III. 2. 153
A. 15	Jiří z Kunštatu . 1456	II. 21		III. 2. 41
Q. 19	Páni a vládyky (2kráte) . . . 1492	II. 22		III. 2. 133
G. 9	Jiří	II. 24		
—	L. B. 1495 v pondělí 1495	IV. 2		
N. 21	Najjasnější knieže 1489	IV. 5		III. 2. 122
K. 15	Najjasnější . . . 1487	IV. 5		III. 2. 109
P. 7	Vladislav (2krát) 1489	IV. 14		III. 2. 124
M. 14	Páni a vládyky . 1488	IV. 16		III. 2. 119
P. 7	Vladislav z B. milosti 1489	IV. 16		III. 2. 124

Signatura desk	Název desk	Všehrd	Emler Reliquiae	Jireček Codex j. b.
Q. 19	Páni a vládyky . 1492	IV. 16		III. 2. 133
G. 5	1478	V. 32		III. 2. 83
R. 30		V. 32		III. 2. 152
F. 6	Najjasnější . . .	V. 38		III. 2. 175
P. 30	1490	V. 47		III. 2. 130
	Kdež Viktorin ze Všehrd . . . 1498	IX. 3		III. 2. 173

Dsky dvorské.

V žateckém kraji o Chotěbytice, kdež jest pře mezi Albrechtem z Kolovrat VI. 41.

V témž kraji o Třebivlice mezi Jindřichem z Duban VI. 41.

Citací desk bez bližšího doložení.

Nález o tom v při Jindřicha z Stráže a Elšky z Stráže r. 1475 I. 3. VII. 27.

Léta božieho 1495 v pondělí před sv. Řehořem, kdež Adam z Cimburka II. 19.

V té při kteráž jest byla mezi Košinkú a Janem z Šellnberka II. 20.

V knihách póhonných, kdež Dorota Rubášova z Prahy a Hladička pohánějí II. 23.

Nález o tom mezi Petrem ze Svojšína II. 26.

Nález o tom, kdež kněz Jindřich nebo synové jeho poháněji Jana z Janovic V. 45.

Nález o tom mezi Margretú z Valdeku a mezi Janem z Sútic, l. b. 1497, kdež týž Jan pohánie svrchupsané Margrety k otporu VII. 10.

O tom nález najdeš l. b. 1497 po sv. Jeronymu, kdež Jan Janovský z Sútic pohánie Kateřiny z Valdeka k otporu VIII. 2.

PŘÍSLOVÍ A RČENÍ.

Lépe jest se (vedlé starého přísloví) tři léta súditi a sněmovati než jeden rok váleti. (Předm.)

Každý sobě raděje než obci živ jest. (I. 6.)

Svého všichni hledie, obecnieho ne každému se chce. (I. 6.)

U velikých věcech i na samém chtění dosti jest, by k žádnému skutku nepřišlo. (I. 6.) — Na vóli a chtění, a při velikých věcech zvláště, dosti jest. (Zavřenie.)

Póvod i k svědčení i k súdu se všemi potřebami má hotov býti. II. 3, II. 5, II. 8, II. 13, III. 13.

Dobrovolné stran podvolenie práva láme II. 1. Dobrovolné podvolenie právo ruší. II. 13. Dobrovolné podvolenie právy hýbe. II. 13, V. 41. Dobrovolné podvolenie všecka práva v nic obrací. VIII. 20.

Na súdu má všeliká vážnost a pravda držána a zachována býti. II. 5.

Právo buď řádné a všem rovné II. 9. a jednostajné VIII. 13. 14.

Kto nechce otpoviedati, nemá se nač tázati. (II. 14.)

Tieže jest se brániti nežli žalovati. II. 17.

Snáze jest rány dělati než hojiti. II. 17.

Jsi-li vinen, smluv se raděje a v čas (jak příslovie běží) rovné přijmi. II. 17. IX. 9.

Spravedlnosti a pravdě všecka práva pomáhají II. 17.

Spravedlivému bóh, štěstie i právo pomáhá. II. 17. III. 13. VIII. 11.

Nález nálezu, právo právu nikdy nebývá odporné. II. 17.

A často z třmeniště vól sniedal. II. 18.

Člověk v štěstí mnoho vyčte přátel. II. 18.

Mravenci do prázdných stodol nikdy nelezú. II. 18.

Někteří řečí, někteří nohama v nález jdú. II. 20.

Co se jednomu nalezá, všem se v též při nalezá. II. 20, VII. 10. VIII. 2.

Kto křiv jsa přísahu provede, žádný dlúho nedědí zde na světě. II. 23. IX. 10.

Névieš-li cos, buď svědkem nebo očistníkem, zvieš. II. 27.

Pře strannie, pře nepóhonné páni z milosti, ne z práva súdie III. 1. VIII. 20. Pře strannie ne z práva, než z milosti súdiemy (známé slovo panské). IX. 10.

Jestiť prvé uklátiti, a potom hryzti. III. 7.

Oko všecko jiné vidí, samo sebe nevidí. III. 7.

Všickni se raděje v přednější mošně, v kteréž cizie, nežli v zadnější, v kteréž své nedostatky nosie, přemietají III. 7.

Dobrému a múdrému všeho prvé rozumem zkusiti slušie než valkú neb súdem. III. 7.

Čelem miesta dojíti. III. 7.

Kde jest dým, tu jest oheň. III. 12.

(Známé slovo jest): Ktož nevěry a jidášstva neumie, nemóž státi a bude zkažen. VII. 21.

(Vetché slovo jest, že) ze zlých obyčejóv dobrá se práva liehnú. III. 21. — (Staré slovo jest, že) z zlých obyčejóv dobrá se práva rodie. IV. 13. — (Staré příslovie jest, že) práva dobrá ze zlých se obyčejóv rodie. VI. 37.

Mlčie práva mezi železem. III. 23. IV. 11.

Dá-liť kto políček v líce pravé, podaj mu i druhého, a ktož sukni vezme, přidaj mu i plášť. III. 23.

Žádného oděv nedělá lepšieho ani vzácnějšieho. IV. 2.

Zprava zemská nezáleží na osobách lidských, než na dědinách a na gruntiech IV. 14.

Othádánie jest zámek a vrch práva IV. 16.

Žena se po muži šlechtí, ale muž po ženě nic. V. 16.

Děti ne po máteři se šlechtí, než po otci. V. 16.

Ženy jsú vězňové mužóv svých. V. 24.

Ta miesta kdež mají praví poručníci býti, ještě jsú v nebi prázdna. V. 33.

Král — najvyšší všech sirotkóv poručník. V. 38.

Mnohem spieše uzříš kobu bílú nebo labuť černú než (řádného) poručníka (sirotkův.) V. 39.

Od stromu ovoce nedaleko padá. V. 45.

Viece jest svědek očitý jeden nežli ušatých deset (Plautus) V. 45.

Žádnému nenie potřebie toho dávati, což prvé má. V. 47.

V známé věci svědkóv nepotřebných nenie potřebie. V. 6.

Kdež mladšiemu (bratru) stele, tu sám častokráte léhá. VI. 9. — Což jest jinému stlal, sám lehne. VII. 3.

Dskám starost neškodí. VI. 10.

Rodičové synóm hromážditi mají (jakož psáno stojí.) VI. 11.

Pán Bóh spolčil, a čert dělil. — Bůh stvořil volky a čert spolky. VI. 14.

Když komu co dávají, rád každý děkuje. VI. 24.

Mluví se řeč. VI. 33.

Světu slunce okazovati. VI. 34.

Co mluvie, nevědí. VI. 34.

Přidati jest užitečněje k starým nálezóm tisíc nových než jeden změniti nebo ujieti. VI. 34.

Nevie žádný co budúcí čas komu přinese. VI. 35.

Přietel se dlúho hledá, sotva se nalezá a najtieže zachován bývá. VI. 35.

A jest přátelstvie dobrovolné mnohem větčie přirozeného. VI. 35.

Pečeti své žádný dobrý otpierati nesmie. VI. 37.

Bezhlavé jest každé právo, v kterémž se žádná vyštěrbujícím pomsta neukládá. VI. 37.

Zápisník mój přátelstvie změní, a já desky. VI. 39.

Lidé viece statek a zbožie než přátely milují. VI. 39.

Žádný od jednoho groše nemóž dvú odkázati. VII. 10.

Žádný nevie, co jemu den zajtřejší nebo ještě večer dnešní přinese. VII. 12.

Ne každého člověka jest do Koryntu přijíti. VII. 15.

Ne z každého dřeva nebo kamene obraz sv. Václava móž vyřezán nebo utesán býti. VII. 15.

Noc žádného práva vedenie nezná, ani súdu, ani jakých zápisóv u desk zemských. VII. 21.

Odhádánie vrch zájmu jest. VII. 24.

Dosti nečiněním smlúvě každá se smlúva ruší a zdvihá. VII. 27.

(Kde nic nenie), tu ani zloděj ani smrt nemá co bráti. VII. 29.

Kdež nic nenie, tu ani smrt nebéře. VII. 30.

Práva zemská užitku všech a jednoho každé slúžie VII. 30.

Práva hájiti žádnému se nemá od žádného. VIII. 20.

Nevědomie každý hřiech, každú vinu vymlúvá. VIII. 26.

Vrch práva jest list obranní. VIII. 27.

Žádné právo od úřadu zemského bez výpisu (z desk) se nevede. VIII. 29.

Nic tak přirozeného člověku nenie jako užitek. VIII. 32.

Řádem se země v pokoj i v válku spravuje. VIII. 32.

Bez spravedlnosti každý súd jest nepravost. VII. 32.

Zdrž se ot súdu, leč obě straně slyšeti budeš. IX. I.

Na súdu ne osoby než pře se súdie. IX. 1.

Musí nejednú i múdrý klesnúti a každý přistrčiti. IX. 3.

Sedmkrát přes den spravedlivý padne a vstává. IX. 3.

Práva po druhé nemstie. IX. 4.

Ať jest nyní zle, ne hned tak vždycky bude. IX. 10.

Svorností najmenšie věci vysoko zcházejí, nesvorností najvětčie panstvie i královstvie rózno se rozcházejí! IX. 10.

Jistý dobroty dóvod a dokonalá chvála, zlým se nemoci líbiti ani zachovati. IX. 10.

SEZNAM VĚCNÝ.

(Čísla vztahují se ke stránkám.)

Akta súdu duchovnieho 27.
arcibiskup Pražský 27.
assessor 393, 395, 398, 405.

Bitva 84.
bránie jest pro úrok nezaplacený na dědictví dlužníka s komorníkem a poslem purkrabie najvyššieho, nebo bez komorníka i posla mocí svú — koní, krav, ovec, sviní a jiného všelikého dobytka zájem, což za úrok nezaplacený i za náklady dosti mož býti 325; v čem od uvázánie se dělí 337—339; co učiniti má, kto chce bráti 326—327, 366 až 371; kde, kdy a jak se má bráti 327—329, v. zmatkové při brání; když zájem učiněn 329 až 334, 362; ktož bráti nedá 334—335; kdež nenie co bráti 336—337; od bránie 399; bránie rukojmi 330—331.
brániti se 151—152, 263.

Cedule: póhončí 124, 131; s úmluvú 193; na zájem a na uvázánie 328, 364.
cizozemec 96, 134—135, 171, 173.

Čeleď 29, 30, 110, 360.
člověčenstvie 204, 301.
člověk 65, 114, 148, 150, 229.
čtenie desk 161, 391, 403.

Dánie 273—276, 396—397.
dcera 175, 177, 262.
dědic 44, 175—177, 214, 222, 238, 292, 310.
dědictvie; dědické, dědičné, věnné, zápisné, zástavné, královské, duchovnie, kostelnie, zádušnie, svobodné, manské, 48, 147—149, 170, 173, 203, 226, 268, 379—380.
dědinník 171—173, 184, 274, 280, 352, 370.
dědiny: duchovnie 26; komorničie 134, 161.
děkovánie z poručenstvie 179, 276—277, 395—396.
děti 177, 224.
diel jest netoliko příbuzných přátel, ale i jiných lidí mezi sebú čiemž koli nedielných, jedněch od druhých dědinami, platy, listy, majestáty nebo hotovými penězi konečné oddělenie 259, 266—267; diel zřetelný 259—261, 264; diel nezřetelný 259, 264—265; kto komu diel povinen jest dáti 262, 265; kto diel svój ztracuje

262—263, dielu dovedenie 83, 179, 262—264, 266 od dielu 267, 393—394.
dielný 175, 261—262.
dluh 29—30, 83, 149, 322—324, 363.
dobrá vóle 27.
dóchodové úředničie 155—156, 389—406.
dovedenie nálezu 82—84.
dsky dvorské 24, 26, 367, 387—388.
— komorničie 361.
— manské v. dvorské.
— památné 356.
— póhonné 31, 80, 133, 356—357, 363, 364.
— svědomie 358—361.
— trhové (slovú dsky naprosto) 80, 280, 350, 363-364.
— ubrmanské 363.
— zápisné veliké 161, 162, 280, 352—353, 368, 392.
— — menšie (malé) 28, 154, 161, 162, 280, 352—355.
— české, moravské 234.
duchovnie osoby 184, 274, 310.

Frajmark v. směna.

Groše 236.
gubernator v. správce zemský.

Hajtman: zemský 28, 33, 58, 355; kraje 224.
herb 174, 176.
hlava 50, 112, 149.
hofmistr: dvorský 89; zemský 33, 79, 89, 110.
hojemstvie jest súdu a odpovědi pohnaného prodlenie, v které by mohl mysliti, raditi se v přáteliech, ve dskách, v náleziech a jinde obrany, pomoci, rady i otporu hledati a se dobře proti svému žalobníku opatřiti, a tak se uradě a opatře tepruv jemu odpoviedati, 22, 23, 25, 56—59, 74, 130, 143, 145, 350.
holomek zemský 34, 325, 327—328, 334, 382 v. posel.

Chlapstvie 110.
chlebenie 224.
chromý 95.

Ingrossator 30, 34, 161, 162, 387, 391, 393, 397, 400, 402, 403.

Jatý 66.
jazyk na súdu a při dskách 7, 162, 280, 437, 453.
jistec 188, 189.
juxta 340, 391.

Kapla Všech Svatých 85—87, 91 až 96.
kladenie ve dsky 26, 163—169, 171—174, 176—184, 223, 229, 254.
klášter 117, 184, 310.
kmet 6, 78, 88, 89, 91—96, 104, 115—116, 184.
kněžie 89, 172.
knihy póhonné 50, 363.
— súdóv královských 23.
— úročnie 361—362.
— žalobnie 50, 362—363.
kollátor 275, 397.
komorník najvyšší král. česk. 32—34, 78, 79, 90—91, 104, 115, 134 160, 300—301, 326, 391, 404—405.
— dvorský 24, 387.
— (póhončí) 34, 40, 88, 103—104, 115—116, 123—124, 130—131, 133-135, 142, 153—156, 160, 161, 193, 195, 201, 203—204, 298 až 305, 327—328, 330—331, 333 až 334, 336, 386, 398—402.
korrigovati dsky 363.
kostelnie práva v. práva kostelnie.
kraje 156. 400.
král od země volen jest a zemi přísahu činí 150, pány a vládyky v súd zemský volí 34, i v súd

dvorský 24, sám úředníky všecky sadí 34, 160. Král na súdu zemském 21, 32, 78. Král léta dává 255—258, móž rozkázati úředníkóm, aby k komu jeli nebo šli 179. Když ho v zemi nenie 33, 357, Jak má pohnán býti král a jak jiných pohánie 118 až 119. V. nápadové na krále.
králová 160.
kšaft 184, 274, 280, 284, 314—317, 397.
kuchmistr najvyšší král. česk. 33, 79, 89.
kúpě; kupovánie v. trh.
kupujície 170—174.
kvitancí 179.

Lánie 27, 28—29, 276.
léta násobnie 66, 347.
— spravedlivá; dvojím obyčejem přicházejí: jedna skrze přirozenie a přirozená slovú, druhá skrze vyplněnie a dánie královské a slovú králem daná 112, 167, 245, 253, 255, 262, 271, 276, 295—296, 347, 360.
— zemská (tři léta a 18 nedělí) 26, 28, 66, 190, 207, 222, 272, 297, 304, 344, 347, 381.
let dánie 183, 255—258.
list, kdež se dává napřed vědět 179, 215, 365, 371—372.
— kdež se poručníci obsielají, aby sirotkóm let došlým zbožie jich postúpili 245, 365, 369, 374—375.
— kdež se věno zplacuje 235, 365, 373—374.
— když kto chce pro úrok bráti (se uvázati) 179, 302, 365, 366 až 371.
— když k penězóm se obsielá ten, ktož je bráti má 215, 365, 373.
— kšaftní v. kšaft.
— mocný královský 242, 284—285, 316.
— napomienající (výstražnie) 221 až 222, 369.
— obranní 83, 179, 199, 221, 222, 245, 301, 303, 305—306, 366, 375, 378—385, 397.
— k odhádání 179, 203, 378.
— na peniezy s rukojměmi 27 až 29, 110.
— póhonný 22, 28, 377.
— provolací 24.
— přiznavací (přiznávající), 167, 181—183.
— na svědka 179, 365, 375—377.
— zatykací 23, 28, 140, 198.

Majestát 243, 398.
man 24, 278, 388.
manželka 217, 228—229.
maršálek: zemský 33, 79, 89; dvorský 89.
meze 181, 402.
měřič zemský 402.
města 73, 90, 117—118. 171, 450.
měšťan 171, 172, 432, 450 v. řád.
miesto (v zápisu) jest moc pozóstavená k změnění toho zápisu, kterýž s miestem jest, když se zapisujíciemu zdá, 286—287, 292—293, 403.
miestokomorník 30, 34, 88, 134, 156, 160, 161, 180, 196, 203—207, 378, 395, 398, 399, 402, 405.
miestopísař 30, 34—36, 88, 91, 160, 180, 181, 196, 363—364, 379, 385, 391, 396—401, 403, 405.
miestopurkrabí 27—30, 34, 88, 160, 161, 181, 382, 402.
miestosudí 30, 34, 88, 156, 160, 161, 180, 196, 395, 398, 405.
mnich 172.
množstvie 156—157, 392, 396.
mord 155.
moc 49, 149, 150—153, 187.
muž 224.

Nábytky: všecka hovada, která ve dvoře, jako koni, krávy, ovce, svině, husy, kačice, slepice, anebo jiná hovada, která v rybníciech, řekách a haltéřiech, jako kapři, štiky a jiné ryby jsú. A mohú proto slúti nábytci, že od nich člověk statku nabývá. 226, 312 až 313.
nadánie 273—276, 396—397.
„najprvé a přede všemi“ 318—320.
náklady; jménem nákladóv jiného nic se nemiení než to, což se k úřadu na uvázánie nebo na zájem dává a při zájmu ještě nad to ztrava, 82, 198, 338.
nález; nálezové jsú dvojí: obecní, kteréž všickni i každý zvláště držeti mají a k tomu jsú zavázáni, zvláštní, kteréž se toliko mezi osobami zvláštními o jich pře na súdě nalezají 36—37, 78—81, 100—101, 348, 363, 436 až 439; na súdu dvorském 24; na súdu menšiem Pražském 30.
nápadnie statkové: jsú, kteréž na lidi přicházejí tak na příbuzné jako na nepříbuzné 266—267.
nápadník 228, 282, 323.
nápadové na krále 25—26, 172, 173, 176, 177, 224, 262, 281, 283, 318, 388.
nárok 25. v. otpor.
nářek cti 49, 57, 149.
násilie 149.
násobnie leta v. leta násobnie.
nedielní 73, 167, 169, 175, 232.
nemoc v. položenie za nemocna.
neřádně (pobočně) na svět přišlí 66, 175—176.
nesmyslný 66.
nestánie v. právo stané.
nevěsta 224.
nezprava v. zprava.
němý 167.
núze 42.
Obec 171, 310.
obrany pohnaného 62—64, 141.
obvěniti 218.
obyčej 8, 33, 121, 204, 217, 321.
očistník 88, 91—92, 96—97.
odboj 56, 149, 325, 334—335.
oderčenie 260, 261, 340.
odhádánie jest kupujícieho, nápadníka, póvoda v dědictvie jakéž koli vedlé spravedlnosti šacované konečné a skutečné, beze všech otporóv a překážek, skrze miestokomorníka desk zemských, tak jakž země za právo má, mocné vedlé práva uvedenie, 83, 179, 198—200, 202—207, 337; — o. zájmu jiného nic nenie než vedlé spravedlnosti zájmu zač by stál, tak jakoby měl řezníkóm nebo konieřóm neb jiným kupcóm prodán býti, šacovánie 331—333.
odpieránie 65.
odpoviedati 55—57, 66, 114.
odúmrť 23—26, 387—388, 432.
odvolánie 21, 26, 80.
— poručníkóv 340, 395.
ohledánie let 254, 255, 396.
— škod 154, 179, 355, 364.
opravenie roku jiného nic nenie, než póvoda k súdu hlášenie 23, 74, 142—143, 145, 350, 404, 430—431, 449.
— žaloby 51, 55, 145.
otec 262, 265.
otec poruční v. poručník.
otpor jest dědictvie, platu (a abych krátkými slovy všecko zahrnul) všeliké spravedlnosti lidské, kteráž se do desk jakýmž koli zpósobem, trhem, zápisem nebo zástavú klade, obecná obrana i nárok, kterýmž jeden každý dědictvie svého a spravedlnosti své proti každému nespravedlivému stále a světle bránie a odhazuje 342—343; příčina v otporu má

položena býti 343—344; kto má k otporu pohnati 344; kto má k otporu pohnán býti 344—346; kdy se otpor móž klásti a kdy nic 346—347; kde a při čem otpor má kladen býti 347, čemu móž a čemu nemóž otpor kladen býti 141, 347—349, otpor proti bránie 335—336, proti uvázánie 303—304, 306—307, proti výprose 24—25, proti zvodu 198 až 199; zpósob a forma otporu 55, 114, 349—350; od otporu 402, 403. V. zmatkové při otpořiech.

Památné 404—405.
pán z lavic 67—71.
páni 21, 24, 33, 36—37, 78, 89.
panna 360.
panovánie plné, jalové 74, 82—83, 179, 200—202, 337, 357, 400.
pečet zemská 134, 135, 161, 328, 382, 385.
peniezi přihlavní v. hlava; úroční a komorní 361—362.
písař najvyšší král. česk. 33, 34, 36, 90, 91, 104, 115—116, 160, 391, 392.
písař větčiech desk (větčí) v. miestopísař.
— menšiech desk (menší) 30, 34, 53, 91, 93, 143, 161, 181, 280, 332, 354, 356, 361, 362, 395, 397, 403—406.
— desk dvorských 355.
— krevní 366.
— rathauský 366.
— u bran 366.
— v celnici 366
placenie od póhonóv 155—157, od desk 388—406.
plat holý 213, komornie 210—213, 361.
pobočně na svét přišlý v. neřadně na sv. př.
podávenie 155.
podkomořie 160.
pohlaví 69, 245.
pohnaný 22, 36, 40, 43, 44, 51, 54, 57, 58, 61—67, 69, 88, 94 až 95, 104, 112—113, 122—130. V. obrany, zmatky pohnaného.
póhon jest jednoho od druhého komorníkem nebo kmetem k súdu vedlé práva připravenie, 102 až 104; rozličnost póhonóv 145 až 148; kde jeden a kde troj póhon 148—150, 435-436, 452; vzetie a vloženie póhonu 179, 357, 364, 448; jak se pohánie 24, 115—119, 125, 135, 153—155, 433—435, 450—452; póhon se zdvihá 39, 40, 43, 47, 50—52, 62, 63, 69, 107, 111, 125—127, 129, 421—422. V. placenie od póhonóv, svědčenie póhonóv, zmatky, kteří se póvodovi přiházejí, zmatky pohnaného.
póhončí v. komorník.
poklid 59, 74, 143, 145, 404.
pokuta pro nedrženie smlúvy 355, pokuty při zástavách 209.
položenie ven z země: na svědčenie póhonóv 44—45, při súdu a při žalobě 60—61, při přísaze 92.
— za nemocna: na svědčenie póhonóv 41—44, při súdu a při žalobě 60—61, při přísaze 92.
popravce 162, 224.
poručenstvie dětí a statku (sirotčí). Poručenstvie jest dětí a statku svého, kterýž kto ve dskách má, k opatrování a k množení ne k umenšení, komuž se zdá, dskami nebo kšaftem na list mocný královský svěřenie a po smrti své postúpenie dětí a statku svého dědičného a svobodného nebo manského nebo zástavného, 239—242; troje poručenstvie: otcovské, přirozené,

králem dané 245—247, 433; forma a zpósob poručenstvie otcovského 242, králem daného 247 až 249; poručenstvie ve dsky kladenie 179, 183; poručenstvie móž býti doma kromě desk 242—244; dokud poručenstvie trvá 244 až 245, 374; móž-li poručník sirotčí poručníka jiného udělati 249 až 250; z čeho mají poručníci počet činiti 250—251; co při poručenstvie sirotčiem za právo jest 252—253; od poručenstvie 395.

poručenstvie pří, kdež kdo s druhým súd maje pře své, kohož se jemu zdá, učiní k súdu poručníka, aby na miestě jeho stával a miesto něho aby se súdil, smlúval, právo vedl po nálezu 23, 45, 71—75, 129, 179, 355, 431—432, 450, od poručníka 404.

poručník dětí a statku (sirotčí) 167, 294, 299 v. poručenstvie dětí a statku.

poručník pří 71—75, 360, v. poručenstvie pří.

posel purkrabóv v. holomek zemský.

postúpenie 287—290.

potaz panský 75—78.

potřeba 42, 58, 59, 128.

póvod (actor) 23, 49—52, 53—56, 58, 88, 107, 108—113, 128—130, 143, v. póhon.

póvod 195, 301, 303, 327, 334. 433—435, 451—452.

Praha, Pražané 171.

práva kostelnie 253.

— obecnie 162, 163, 458.

— česká, vlaská, německá. majtburská 6, 74.

právo městské 172.

— přirozené 265 v. zákon přirozený.

— stané 28, 41, 136—142, 357.

— zemské, dvorské 283.

prima slove ta hodina, kterúž celú na kaple Všech Svatých v pátek o suchých dnech neb nazajtřie sv. Jeronýma zvonie, když se pôhonové vysvědčují, 31, 91, 97.

probošt Vyšehradský 160, 391, 395, 405.

prodávánie v. trh.

prodávající 164—170.

prokurator komorničie v. starosta.

proměněnie stavu vdovského v. vdovského stavu proměněnie.

promlčenie: listu 28, zpravy 190, věna 222.

propuštěnie (z desk): jiného nic nenie, než z desk toho, což ve dsky vloženo jest, vymazánie a v nic obrácenie 340—341, 394 až 395; z přiejmu 232, z spolkóv 272—273.

próvod 85, 119—120.

provolati 24.

prožalovánie žaloby 51, 404.

pře póhonná 68, 79, 80, 103.

— nepóhonná (strannie) 68, 80, 103, 377, 432, 450.

— otporná v. otpor.

přetrženie práv (když práva nejdú) 293, 334.

přidánie věna 217—218, 220.

přiejem 232 v. přievod věna.

přiejemce jiného nic nenie než přievodu věna zpravce 232. V. přievod věna.

příhlavní peniezi v. peniezi příhlavní.

příhoda 42. v. potřeba.

přirozenie 9, 312, v. zákon přirozený.

přísaha 85, rozličnost přísah 86 až 91, 97, co před přísahou 91 až 92, co při přísaze 92—96, co po přísaze 98.

přísediecí v. assessor.

přievod věna jiného nic nenie,

než s jednoho dědictvie, na kterémž věnováno jest, všie summy věnné, polovice nebo dielu některého na jiné dědictvie svobodné a čisté v témž právě jakž najprvé jest věnováno, přenešenie 230; zpósob a forma přievodu 233—234; příčiny přievodóv 230—231; rozličnosť přievodóv 233; přievod z jedněch desk do druhých, z jedné země do druhé 234—235; převedenie tak má zachováno býti, jakž věno prvnie ukazuje 231 až 232.
přiznánie osobní u desk 166, 177—179, 220, 291, 317.
psanec 93, 96.
purkrabí najvyšší král. čes. 32, 34, 79, 84, 90, 91, 104, 115, 160, 221, 355, 380, 383—384.
— Pražský v. miestopurkrabí.

Rada královská 21, 307, 355.
raněnie 45, 155.
řčenie 149.
registra peněžitá a listovnie 235, 362.
— starosty komorničieho 105, 130—131, 364—365, 434, 435.
registrator 34, 162, 387.
registrovati dsky 363.
rekognicie v. list přiznávací.
relacie 133, 183—184, 302, 355, 387, 397, 404.
relator slove posel ten, kterýž od krále nebo od pánóv z plného súdu nebo od země z obecnieho sněmu ke dskám pro kterúž koli příčinu poslán bývá, a s čímž od krále nebo od pánóv nebo od země poslán jest, u desk to vypravuje 183—184.
roboty 168, 455.
roky 31, 42, 91, 97, 131—133, 430, 431.
rozdiel v. diel.
rozkázánie panské 80.
rozvodněnie 45.
ruka 87.
rukojmě: při póhonu 53—54, na uvázánie 300—301, na bránie 326, sirotkóm 247.
rychtáři 366.
rytieřský člověk v. řád.

Řád: panský, rytieřský (zemanský, vládycký), městský, selský, 21, 69, 89, 176, 217, 223—224, 274, 370.
řečník 34—36, 38, 47, 53, 363, 404.
— (vymlúvač) 7, 9, 69—70, 360.
ředitel 275.

Sedlák v. řád.
sekretář královský 22, 23, 89.
sepřenie stran 75.
sestra 232.
sirotek 66, 111, 149, 347, V. poručenstvie dětí a statku.
sleženie 46, 121, 129, 142.
slib 149.
slyšenie pře 35—37, 46—48.
směna jest, když se jeden s druhým o zbožie, o dědictvie, o plat neb o jakéž koli grunty dědičné, zbožiem jiným, dědictviem, platem nebo jakýmž koli dnem smění, svého jinému postúpí a k sobě, což jest jiného bylo, přijímá, 277—278; od směny 394.
smlúvy 179, 335, 404.
smrt 44, 141, 182.
sněm obecní 183.
spolek jest lidí od sebe všemi obyčeji dielných, dědinami, zbožiemi a statky jich též nábytky i svrchky, klenoty i listy, kteréž mají neb mieti budú, na plném súdu sestúpenie a shromážděnie 267—268, spolek s sirotky 251; zpósob spolku 269; kladenie ve dsky spolku 179, 183, 270; spolek

se promlčie a mijie 270—272, propuštěnie z spolków 272—273; od spolku 394.

správce zemský 33, 58.

sročenie 236, 355, 365.

sstupek 37, v. spolek.

ssutie 149, 214—216.

starosta komorničí, 30, 91, 109, 130—131, 156, 161, 193, 332, 364. 398, 399.

státi k súdu v. právo stané.

stav světský, duchovní 69.

súd duchovní 27.

— dvorský 23—27.

— komorní 21—23.

— menší Pražský 29—31.

— purkrabie Pražského (miestopurkrabie) 27—29.

— zemský 21, 32—37.

sudí najvyšší král. čes. 32, 34—37, 76—79, 90—91, 104, 115, 160, 391, 405.

— dvorský najvyšší 24.

súkup 174.

svědčenie póhonóv jiného nic nenie, než na ten čas, kterýž v pohoniech jest položen, týchž póhonóv skrze komorníka přede všemi vyhlášenie 35, 39—40, 46, 75, 131—133, 404, 435—436, 452.

svědek, 23, 90, 114, 181, 357—360, 375—377, 404.

svědomie: ústní, listovní v. svědek.

svrchky: všecko, což jest v domě, ve dvoře nebo na poli s příčinú ruky a práce lidské připraveno, kromě dna a gruntóv, jako obilé, seno, šaty, pivo, víno, nádoby, lóže, dřievie sekané a krátce, což móž se dna nebo gruntu bez zkázy stavenie sňato býti. A proto svrchek slove, že na dně jest a svrchu. 312.

Šenk najvyšší král. čes. 33, 79, 89.

šest pánóv (úřad šestipanský) 366.

škody 22, 49, 99—100, 110, 125, 149, 154, 156, 355, 431, 450.

šlechtiti 224.

Těhotná 46.

titul 176, 217, 369.

trh jiného nic nenie, než mezi prodávajícíem a kupujícíem o kúpi vedlé rovnosti peněz a kúpě s obú stran dobrovolné k přijetí jednoho za druhé svolenie. 163—174, 178, 363.

truksas nejvyšší král. čes. 33, 79, 89.

třetina věnná jest tolikéž což po panně jmenováno jest a toho polovice 218, 219.

— zpravná jest třetí diel peněz a summy, za kterúž jest co kúpeno a prodáno a též dědin a platu 191, jest třetí diel summy jistinné pro kterúž se kto dle nezpravy na jiné dědictvie vedl 219.

Ubrman 420.

úmluva jiného nic nenie, než oznámenie spravedlnosti své zpravci nebo vinnému podániem k přátelskému umluvení a k výstraze práva vedenie dalšieho, jestli že úmluvu ten, ktož zpravuje nebo vinen jest, opovrže, tak aby každý, ktož z dobré vóle sám od sebe spravedlivého druhému učiniti nechce, právem jsa přinucen, musil bezděčně učiniti, což jest činiti měl dobrovolně. 44, 47, 82, 127, 179, 188, 191—194, 357, 364, 400.

únos 149, 155.

úročník 336, v. úrok.

úrok 28, 206, 212, 324, 362.

urukovati v. rukojmě.

úředníci najvyšší 160.

— menší 160.

úředníci Pražští měštští 366.
úředník králové, podkomořieho, probošta Vyšehradského 30, 160, 395, 405.
ustáti právo v. právo stané.
úterní den 104, 432.
útok, kterýž každý póhon předcházi, jest, když kto na koho utkne, žádaje aby byl pohnán, 105—107, 130, 364.
uvázánie jest zápisníka nebo nápadníka jednoho nebo několika v dědictvie zapisujícieho nebo zapisujících za jeho nebo za jich živnosti nebo po smrti jich s jedním komorníkem nebo bez komorníka vedlé zápisu a desk zemských uvedenie 298, kolikero jest uvázánie 298—300; jak se má zachovati, kto se chce uvázati s komorníkem 300—305, kterak se má mieti při uvázání, na hohož se komorník vede 305-308; od uvázánie s komorníkem 398—399. V. zmatkové při uvázání s komorníkem.

Vázač 87.
vdáti se 223—224, 263.
vděděnie v. odhádánie.
vdova 360, v. věno.
vdovského stavu proměněnie 219—220.
vedenie práva 84, v. dovedenie nálezu.
veřeje 24, 400.
věno jest summy peněz třetinú výš nebo tolikéž, což po panně nebo po vdově jmenováno jest, dskami, listem, rukojměmi nebo vznešeniem, manželce od muže nebo od přietele jeho nebo od kohož koli na dědictví jistém dostatečné ujištění; 216, věno se zpravú 225, kto věnovati mohú 224, co jest dosti za věno 225, na čem móž věno kladeno býti 226, kladenie věna v dsky 178, 220; věnu předešlému trh a prodánie dědictvie nic neškodí 189, 227—228, věna svého žádná žena zavaditi nemóž dokudž jest muž její živ 228—229; jak má vdova věna svého dosieci 220—221, dokud má vdova věnné dědictvie držeti 221—222, zplacenie věna 235—239, postúpenie věna po zplacení 222—223, promlčenie věna 222, věno nezapsané, když vdova umře 224, V. přidánie, přievod věna, třetina věnná, vdovského stavu proměněnie, vznešenie věna.
vězeň 45—46, 66.
vina 326, 339—340.
viza; vloženie vizy nic jiného nenie než póhonu zdvиženie nebo čehož koli jiného obstavenie a zabráněnie, aby dále jinak hýbáno žádným obyčejem ani opravováno nebylo, než tak, jak jest vidieno, aby zóstalo. 74, 143—145, 404.
vládyka v. řád.
vybitie nočnie 153—154, 355.
výmienky v zapisiech 313 až 317, 318—321.
výpis z desk 184, 385—387, 397 až 398.
výprosa 24—26.
vyručenie zájmu 329.
vysvobozenie manstvie 183, 226, 278—279, 396.
vzdánie súdu 41, 111, 182.
vznešenie věna 226—227.

Zahájenie súdu 38.
zachovánie 142.
zájem v bránie.
základ 149.
zákon přirozený, psaný 152, 249, 265, 428 v. přirozenie.
zápisové: dědiční, věnní, věční

doživotní, zástavní, dlužní 322, kde se dluh s úrokem zapisuje 323—324, nápadní 279, 281, 286—287, 323, postúpeniem 299, 311, bez „miesta“ s postúpeniem 227, 308, 309, svěření 294—296, s uvázáním 288, 311, s „miestem“ a uvázáním 227, 290—294.
zápisník v. zápisové.
záplata v. trh.
zástava 178, 208—214. V. ssutie.
zatykač v. list zatykací.
zbitie 155.
zeman v. řád.
země 84, 150, 183.
zmatkové 414—416, kteříž se póvodovi přiházejí 416—421, při žalobě 421—423, při práva vedení po náleziech 423—424, při uvázání s komorníkem 424—425, při brání 425, při otpořiech 426 až 427, pohnaného 427—428.
znamenie 119.
zprava jiného nic nenie, než dědictvie svého nebo cizieho pro dědictvie prodané, zastavené nebo zapsané k očištění závad od práva na to dědictvie prodané, zastavené nebo zapsané přišlých, třetinú výš nebo bez třetiny, k věčnosti nebo do času jmenovitého, zavazenie 184—190, 272, 323, 345.
zpravce v. zprava.
zvod jiného nic nenie, než skutečné uvedenie kupujícieho nebo dědicóv jeho nebo póvoda vedlé práva v dědictvie zpravce nebo pohnaného 74, 82, 179, 195—200, 357, 400.
zvóle jest svoboda a zvolnost po obecniem najprvé, a potom i po zvláštniem ciziem, aby ji každý po obecniem i po ciziem mohl k svému mieti, tak jako jest ten měl, ktož zapisuje neb prodává 169—170, 311—312.
zvyklosť 8, v. obyčej.

Žaloba 48—52, 53, 55, 404.
žalobník 113—114.

BIBLIOTHECA BODLEIANA

OBSAH.

Strana
Mr. Viktorin ze Všehrd a jeho dílo . . . . V—XXXII
Viktorina ze Všehrd O práviech země české Knihy Devatery . . . . 1—460
  Knihy prvnie . . . . 3— 31
  Knihy druhé . . . . 32—101
  Knihy třetie . . . . 102—157
  Knihy čtvrté . . . . 158—207
  Knihy páté . . . . 208—258
  Knihy šesté . . . . 259—297
  Knihy sedmé . . . . 298—350
  Knihy osmé . . . . 351—406
  Knihy deváté . . . . 407—460
  Registrum . . . . 461—469
Přídavky . . . . 471—572
  Vysvětlivky . . . . 473—518
  Známí rukopisové díla Všehrdova . . . 519—521
  Material životopisný . . . . . . 522—546
  Seznam Všehrdových citátů z desk . . . 547—559
  Přísloví a rčení . . . . 560—562
  Seznam věcný . . . . 563—572

OMYLOVÉ.

Na str. 10 ř. 230 stůj Kteréž (místo Kdež)
„ „ 81 (v nadpisu) „ 22. (místo 21.)
„ „ 201 ř. 20 „ plné (místo plané)
„ „ 212 ř. 66 „ Než (místo Ne)

CODEX JURIS BOHEMICI.

Vydavatel Všehrdova díla, dr. H. Jireček. zanáší se po delší čas uveřejňováním pramenův práva českého. Sbírka těch pramenů nadepsána jest „Codex juris bohemici“, a i dílo Všehrdovo pojato jest ve sborník tento.

Rozvrh celého sborníka vydávaného s latinskými nadpisy, jest následující:

Tomus I.

ætatem Přemyslidarum continens (vydáno v Praze r. 1867).

Tomus II.

continens monumenta sæculi XIV. (1306—1420).

Pars I. Monumenta juris publici.

Pars II. Jus terræ atque jus curiæ regiæ sæculi XIV. (vydáno v Praze r. 1870).

Pars III. Monumenta juris municipalis.

Pars IV. Litteræ ad rempublicam administrandam pertinentes nec non scripta juris consultonem.

Tomus III.

complectens monumenta sæculi XV. (1420—1500).

Pars II. Monumenta juris publici.

Pars II. Jus terræ sæculi XV. (vydáno v Praze r. 1873).

Pars III. Scripta jurisprudentium quæ ad jus terræ referuntur. (Dílo Všehrdovo).

Pars IV. Monumenta juris municipalis.

Pars V. Litteræ ad rempublicam administrandam pertinentes.

Tomus IV.

dedicatus monumentis saeculi XVI (1500—1620.)

Pars I. Monumenta juris publici.

Pars II. Monumenta juris terræ.

Pars III. Monumenta juris municipalis.
Pars IV. Monumenta juris feodalis.
Pars V. Leges atque scripta rempublicam administrandam spectantia.

Tomus V.

continens monumenta saeculi XVII. atque XVIII. (1620—1780.)

Pars I. Leges atque constitutiones.
Pars II. Scripta jurisperitorum.

Tomus VI.

Series chronologica scriptorum ad jus Boemicum pertinentium. — Vitæ jurisprudentium terræ Bohemiæ ac Moraviæ.

Výslovně se připomíná, že jednotlivé svazky tohoto sborníka vycházejí ne pořádkem tuto vytknutým, nýbrž po různu a na přeskáčku, jak který svazek právě k tisku bývá upraven.

DM 66 - aut

Dr J. Weiss